

KATECHIZM

POLSKY

Feol. 4936.

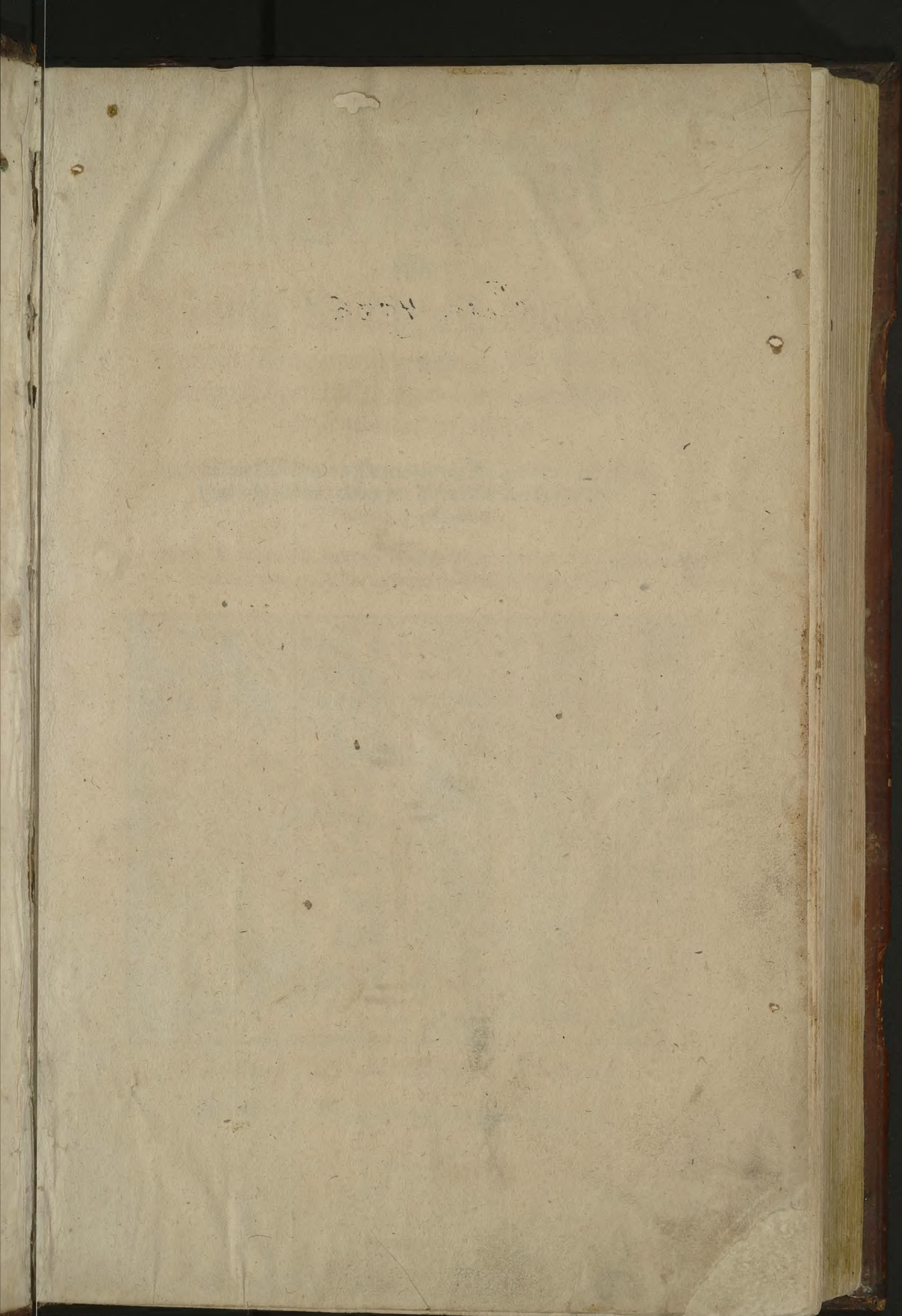

CIMELIA 8134

91
56

XI. 6. 9.

4
56

Katechizm

albo

Nauka Wiary y Pobożności
Krześcijańskiej/ według uchwały S. Trident-
skiego Concilium/ przez uczone a bogoboyne
ludzie zebrana y spisana.

Przodkiem Plebanom y Przełożonym Kościelnym/ potym in-
szym wszystkim pobożnym Krześcijanom bärzo po-
żyteczna y potrzebna.

Przez Księdza Walentego Kucborstiego Archidiałona Po-
morstiego/ etc. z Łacinskiego na Polskie wyłożony.

W Krakowie/ W Drukarni Mikołaja Szarffenberga.

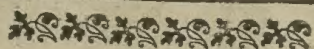
Polowi Młodziemu Stanisławi Bakawij Canoniczemu Szkoły Łacinskiej R. 1.

Cim. F. 8134.

Czytelnikowi łaskawemu / tlu-
mącz tych Książ łaski Bożej / y zdro-
wia długiego życia.

Wzyszlismy na ty nieszczęsne a
 snadź już ostateczne czasy / ktorych y mi-
 łość w ludziach gśnie / y Wiara wsta-
 wa / y nieprawość ym daley tym sie bar-
 dziez rozlewa / tak iż ludzie prawie by w
 odmęcie chodzą / niewiedząc co czynić a
 ktoreby nauki trzymać sie mieli. Uaro-
 dziło sie wiele rozmaitych a sobie przeciwnych y haniebnych a
 sprośnych błędow : namnożyło sie dosyć Kacerzow / z ktorych
 każdy swa naukę Pismem y słowem Bożym zdobi / y tak wielki
 jest ich już poczet / że ie trudno policzyć. Bo począwszy od Lu-
 tra / ktory nasiał tego kakolu / aż do tego czasu co dzień większe
 błędy rosta / y wiecey też Kacerzow przybywa. Począł on dach
 starego domu łamać / iako Trideiste o nim pisał / kiedy porządek
 wszystek Kościelny popsuwał / posłuszeństwo niszczył / Wiare
 świętą wyspocił / żywot ludzki rozpuścił / a swey woley na-
 mnożył. Nastali po nim Sakramentarze iego wężniowie / kto-
 rzy coś ieszcze daley poszli / a ściany walić poczęli. Bo Panu
 Chrystusowi Synowi Bożemu prawdzie wieczney kłamstwo
 zadała / twierdząc wporne / że to nieprawda co mówić raczył :
 To jest Ciało moje : to jest Krew moja. Haniebneż to Kacer-
 cerstwo / nad ktore wszechetecniejszego nie być niemoże. A bez po-
 chyby nie dla czego inego ie Szatan / iedno dla bluźnienia praw-
 dy Bożej / a rostytekow y mordow Chrzescijańskich na plac wy-
 wiodł. Potym Nowochrzczenicy wrosli : zaś Pitarci / Szwenk-
 feldiani : także rozmaite y szkodliwe ine Sekty. A w naszej też
 miley Polšce niedawno sie wylegli Trideiste / ktorzy grunt te-
 go domu borzacz / iako sami sie chlubia / Pana Chrystusa Sy-
 na Bożego za prawego y wiecznego Boga mieć niechca. Tak że
 (niestetyż) przyszło do tego / czemu naprzod Szatan zmie-
 rzał / gdy Piekielne to budowanie swoje zakładał / że już ludzie
 swowolnie y bezpiecznie mówią : Nie jest Bogiem Pan Chri-
 stus : nie jest od wieku / nie jest Bogu Oycu rowny / ani iedney
 z nim istności.

Przedmowa

¶ Byłoby też przedtym wiele sprośnych y haniebnych błędow y Kacerstw / iako się to z Historii starych y nowych okazuje : wszakże nigdy przedsię tak wielkiego zamieszania y zaburzenia około Wiary niebyło / iakie za naszych wiekow nietylko słyszamy / ale na oko w naszej Polsce (czego się Bóże pożał) widzimy : które się ym daley tym wiecey przez ludzkie swowolne mnoży / za tymi trudnościami częścią domowymi / częścią wojennymi / ktorými ta sławna Korona iest zabawiona. A boday ich też to zruszenie Wiary y wzgardzenie chwały Bożej nie przyczyniało / które się bierzemy zagęściło. Trzeba się obawiać / by na koniec ludzie porzuciwszy Wiare Chrześcijańską / Młachometskich a Tureckich zabobonow się nie ieli / albo zgola nie o Wierze y o Bogu wiedzieć niechcieli. Kżemu się prawie drogą ściele / nietylko przez ty ktorzy Synowi Bożemu Panu Jesu Chrystusowi y Duchu S. Bóstwo haniebnie y sprośnie odeymia / ale y przez ony / ktorzy acz Syna Bożego y Ducha S. z Bogiem Oycem iednym y iednoistotnym Bogiem być wyznawia / iednak mii władzy Bostkiej vszczerbiaia / porządki przez samego Syna Bożego y przez Apostoły iego Duchem S. postanowiony / a przez kilkonastcie set lat po wśm Chrześcijaństwie w iedney mierze zachowane niszczac / nauke częścią słownie / częścią na Piśmie podana wyszpocaiac y strofuiac : wykład y wyrozumienie słowa Bożego albo sobie samym przymiatając / albo / iako ono mowia / na szrot puszczaiac / iedność Kościoła S. oblubienice iego (iako się już powiedziało) targaiac / y władza iego zruszaiac / a prawie y do gruntu korzoc. Skąd takowa śmiałość y krnabrnosc w ludziach wrosła / iż każdy sobie według zdania swego Pismo S. wyklada / y Wiare tworzy / nie niedbajac nietylko na wykłady Oycow S. a Przetozzonych Kościoła swietego zwyczajie starożytnie y porządne Zbory albo Concilia Duchem S. sprawowane / ale ani na zdanie swego Lutra / Melanchtona / Kalwina / Serweta / albo Gentilisa / y kogożkolwiek inego : Mowiac (a prawdziwie) iż oni też ludzie byli. A na koniec / kiedy ich kto Piśmie doieżdża / śmieia zgola mowic / Niechce ia tak : Nieprziymnie ia tego. A skąd to pochodzi? Jedno iż niewierza aby P. Chrystus Bogiem był / albo iż wstapiwszy do nieba / nie o nas na świecie niedba / ani rzadzi Kościół swoy iako obiecał przez Ducha S. y przez namiastki swoje Apostoły / y potomki a namiastki ich Biskupy. Przeto bład z błedu roście : ktorým tak się ludzie strwożyli / że niewiedza gdzie się udać a kogo słuchac mają

Do Czytelnika.

ia/ y wiele ich vpetanych bledem (żal się Boże) na wieczne po-
 tepienie idzie/ z wielkim Szataniskim y członkow iego kocha-
 nim.

¶ Aby tedy moc okrutna Szataniska mogła kiedy być hamo-
 wana/ a żeby się też rzeczy zasze Chrześcijańskie mogły rato-
 wać/ tedy starali się o to wedle powinności swej Przełożeni
 Kościoła Bożego/ już od dawnego czasu więcej niż od dwu-
 dziesiętu lat/ począwszy od Pawła trzeciego Papieża dobrej pa-
 mieci/ aby wolne Concilium było złożone/ na którymby tych
 Wiar różnice już koniec swej wzięli/ a ludzie więcej zawie-
 dzieni w błąd niebyli. Ale Szatan w rzeczy swej nie spał/ y
 trudności wielkie czynił/ niechcąc aby ku temu końcowi przysię-
 kiedy miało. A po zejściu z świata Pawła trzeciego/ też ista
 rzecz przed się potomkowie iego brali/ y pilne w tej mierze/ acz
 mało pożyteczne/ staranie czynili: aż przyszło do czasu Piusa
 czwartego/ który za wszystkich Panów Chrześcijańskich zda-
 nim/ wolne Concilium/ y na wolnym miejscu złożył/ na któ-
 re też wszyscy Przełożone Kościelne/ ktemu Cesarza/ Króle/
 Książęta/ y wolne Miasta wezwał. Stał mianowicie do Nie-
 miec Posły swe/ ktorzy byli v Książat/ byli v Miast/ żądając
 tego/ aby swe Posły/ swe Doktory/ y Szkół swych wzięte lu-
 dzie na Concilium posłali. Dawał też bezpieczeńśc/ która my
 Gleytem zowiemy/ tym sposobem ktorzyby żywnie sobie wymy-
 ślić mogli. Ale woleli o swej nauce w łacie y postronnie/ a niż
 na iawi przed wszystkim światem pospolu się rozmawiać/
 ani się tam żaden wkręcał. Wszakże choć oni/ ktorym nawie-
 sey było Concilium potrzeba/ przyiać tam niechcieli: iednak
 wszyscy Chrześcijańscy Panowie swoje tam Posły mieli. A o-
 sobliwie nasz Pan Król J. M. który/ day Panie Boże aby nam
 długo a szczęśliwie iako Ociec Dziatkom swym panował/ mie-
 sce swoje zaczął. Księdza Walentego Herborta Przemyskiego
 Biskupa osoba zasiadził: gdzie tak się ten cny Biskup sprawo-
 wał/ że y Król J. M. y my wszyscy Polacy/ odniesliśmy z nie-
 go wielką pociechę y sławę. Postanowivszy tedy ono święte
 Concilium ine rzeczy uauce y życiu Chrześcijańskiemu potrze-
 bne/ zdało się wszystkim aby Dya S. użyli prośbami/ żeby
 on po dokonaniu Zjazdu tego/ ludzie madre y bogoboyne na
 to wysadził/ ktorzyby zebrali w iedny Księgi co potrzebniej-
 sza nauke około Wiary y sprawy Zakonu Chrześcijańskiego/
 te zwłaszczają/ ktorey dzierżać się Plebani y Kąznodzieie/ mo-
 gliby prości a pospolity lud wedle potrzeby uczyć/ watpliwosci

Przedmowa

na krotce rosprowadzić / a błędy za naszych wieków wszczęte y
stzesione albo znówione niszczyć i borzyć / a z umysłów ludzkich
wybić: co Łacinnicy a wszystkie iakmiarz języki od Greków
słowa pożyczyszy / Katechizmem zowa. Ależkolwiek jest tak
wych Ksiąg poczęści / przez stateczne y bogoboyne Doktory
popisanych: ale iż są też niektóre obłędliwe przez Kacerze popi
sane / aby się kto nieomylił / a iadu miasto lekarstwa niewziął /
aby też nikt niewatpił o pewności nauki / spisany jest w Rzymie
Łacińskim językiem tento Katechizm / za wola y rozkazaniem ni
niejszyego Papieża Piusa piatego / który za przeżyżeniem Bo
żym a za wielką swą cnotą / teraz z niemłym Kościoła Chrze
ścijańskiego pożytkiem na Stolicy Apostolskiej siedzi. Tenże
potym / dobrze świadom będąc wielkiej nauki y pobożności J.
M. Księdza Stanisława Hosiusa Kardynała i Biskupa War
mienkiego: (gdyż go też przodek jego na tymże Concilium w
zacznych posługach używał / y Prezydentem tego Zebrania wzy
nił / za którego godnością y wziętym w wszech narodach pisa
nim / prawie Polska nasza przeżyżiała / y ludziami wszech świata
znajoma być poczęła / a iakoby głowę swą między ludziami ob
cami podniosła) temu tedy Kardynatowi ten Katechizm polecił
pisać aby staranie uczynił / iakoby rychło y prawdziwie na ie
zyk nasz Polski przelożon być mógł: która on praca mnie zlecił.
Mogł się godniejszy naleść ku tej posłudze / bo ia do siebie
niedostatek swoy baczę: ale y dla posłuszeństwa którem tak za
cney osobie powinien / y pożytkowi też pospolitemu folgować te
gom się podiał: a w Polsce ięzyk tak właśnie / ile być mogło na
wiecey / przeniosł / aby też z nami ięzykiem naszym mówił.
Może temu każdy bezpiecznie wiarę dać / że ten Katechizm
tak jest napisany / że lepiey trudno napisany być mógł. Wszystkie
Chrześcijańska nauka w nim się gruntownie zamyka / a pra
wie z fundamentu wszystko się to pokazuje / co Chrześcijański
człowiek mieć powinien. Tak iż ty same Księgi za wielką Bi
bliotekę stać mogą. Bo niewiem by kiedy co tak doskonałego
na świat wyszło / iako są te Księgi. Czemu się dziwować nie
trzeba / gdyż ie ta Apostolska Stolica Kościół Rzymski swia
tu podał / który nigdy nie był podległ przestępności Kacerzkiej /
do którego niewierność nigdy przystępu niemiała / a przeciw
któremu bramy Piekielne nigdy przemoc niemogły. Bo jest su
pem prawdy / Miałem obronnym / Miałem y Mistrzem na
szym. Co z iego podania mamy / to iście rzecz dobra y świe
ta być musi: ponieważ w tym Kościele Pan Christus szczyra
prawda

Do Czytelnika.

prawda aż do skóńczenia świata przebywa/ y zawsze go Duchem swym S. Duchem prawdy/ Duchem mądrości y rady dobrej sprawuje.

¶ A chociaż osobliwie ten Katechizm pisano dla Plebanow/ ktorzy ludzie inne rzeczy mają/ wszakże my go ku pożytku wszystkim w obec wydaemy/ y łaskawych czytelnikow pilnie prosimy/ aby ta praca nasza gardzić niechcieli/ ale niech iey wdzieszczeni beda/ a czytając pilnie/ mocnie sie trzymali tey nauki/ ktora sie w niey zamyla/ niechcali w cieszki a szkodliwy blad wpasc. Pana Boga prosimy / aby wszystkim rozum otworzyć/ a clauem scientię wżyczyć/ y złe mniemanie/ byłoby ktore/ z ich umysłu wyiać raczył.

¶ Poznaia da Pan Bog iasna prawde/ a vlubinszy sobie tych Ksiąg czytanie/ potym o inne Katechizmy dbać niebeda.

¶ Jesliby sie też co komu przytrudnieyszym byc zdało/ iakoż sie podobno mieysca takie nayda/ niech rozumie/ iż tym powaznym a wezłowatym pisaniem pilność ludzka chciano pobudzić.

¶ Wszakże za wtorym albo trzecim czytaniem/ wszystko sie o tworzy/ a iesli teraz co przytrego bedzie / to za łaska Boża potym w slodycz sie obroci. Czytajze tedy ochotnie Czytelniku miły/ a Panu Bogu z tego daru iego podziekuy.

¶ Ależ z tytułow/ ktore na wierzchu kart są polozone/ snadnie każdy może znaleść nauke o przednieyszych rzeczach w tym Katechizmie/ wszakoz do tego tym wiecey pomoze ten spisek na iedney karcie wczyniony.

	Kredo albo Wiary wyklad.	List	9.
	Pierwszego.		9.
	Wtorego.		22.
	Trzeciego.		30.
	Czwartego.		36.
	Piatego.		45.
	Szostego.		54.
	Siodmego.		59.
	Osmeo.		64.
	Dziemiatogo.		70.
	Dziesiatogo.		83.
	Jedennastego.		88.
	Dwanastego.		96.
Wyklad członku			

*****		
	O Sakramenciech albo Swiatościach.	105.
	Krstu.	120.
	Bierzmowania.	147.
	Ciała Bożego.	158.
	O Skrusze.	201.
O Swiatości	Pokuty. 192.	O Spowiedzi. 207.
	O dosycuczinieniu. 219	
	Ostatniego pomazania.	227.
	Swiecenia.	234.
	Matzenstwa.	249
	O Dziesięciorgu Przykazaniu Bożym.	263.
	Pierwsze.	268.
	Wtore.	282.
	Trzecie.	293.
	Czwarte.	302.
Przykazanie.	Piate.	311.
	Szoste.	319.
	Siodme.	325.
	Osme.	335.
	Dziemiate y	
	Dziesiate.	344. etc.
	O Modlitwie.	353.
	O potrzebie Modlitwy.	354.
	O pożytku Modlitwy.	355.
	O częściach y stopniach Modlitwy.	358.
	O tych rzeczach ktorych prosić mamy.	361.
	Za kim się modlić mamy.	362.
	O pozdrowieniu Angelskim.	364.
	Komu się modlić mamy.	365.
	Jaka przyprawe ku Modlitwie czynić mamy.	366.
	W Modlitwie ktory obyczaj zachować mamy.	369.
	Modlitwy Pańskiej albo Pacierza wykład.	372.
	Pierwsza.	381.
	Wtora.	385.
	Trzecia.	393.
Pacierza Prośba	Czwarta.	402.
	Piata.	410.
	Szosta.	421.
	Siodma.	430.
	Kate	

Katechizm

Wedle uchwały S. Concilium Trydentskiego
napisany / a z Łacińskiego na Polski
język przełożony.

Przedmowa.

Tę jest sposob umysłu y ro-
zumu ludzkiego / iż aczkolwiek za wielką
swą pracą y pilnością / sam przez się do-
sięgał y obaczał wiele rzeczy / które ku Bo-
skich rzeczy poznaniu służyły : wszakże nie
rowno większa część jest takowych rzeczy /
których promieniem rozumu przyrodzo-
nego pojąć nigdy niemógł : tych zwłaszcza / którymi sobie zba-
wienie iedna : dla których też osobliwie człowiek sprawion / y
na obraz a podobieństwo Boże stworzon jest. Jestci tak / iż nie-
widomość rzeczy Boskich / także y wiekuiста moc y Bóstwo
iego / iako nas Świety Paweł uczy / od ludzi na świecie przez
widome stworzenie bywa poznane : Ale tajemnica ona / która
ludziom od wieków zakryta była / tak daleko przechodzi rozum
ludzki / iż człowiek żadną miarą o iey wyrozumienie kusichby
się był niemógł / gdyby iey był Pan Bog nieobiał wil ludziom
światym / którym chciał w Pogaństwie przez Wiare bogac-
twa chwały takowej skrytości swojej oznaymiec : A tacy jest
Pan Chrystus. A gdyż Wiara bywa poymowana z słuchania /
tedyc tho rzecz iawna jest / iż potrzebna zawždy była ku do-
stąpieniu żywota wiecznego / wierna praca uczy ciela albo mi-
strza prawego / także y urząd iego. Abowiem napisano : Jakoż
Bez Kaznodzieie słuchać Beda : a iako ci kazać Beda / iesli po-
stani niebeda : Aczkolwiek od początku świata / nigdy miło-
ściwy Pan swoich nieopuścił / ale często y rozmaitym obyczajem

Boskich rzeczy
rozum ludzki
ogarnąć nie
może.

Roman. 1.

Pana Chrystu-
sa przez Wiare
ludzie poznają
Colos. 1.

Roman. 10.
Kaptaniski v-
rzad potrze-
bny jest ku zba-
wieniu.

Roman. 10.
Pan Bog ias-
ko mowil z oyc-
cy przez Pro-
feti.

Hebr. 1.	iem / mówił z oycy przez Proroki / a prawa y onym czasem przy-
Esaię 42.	stoyna drodze im do żywota wiecznego pokazywał : a wszystkoż iż
Hebr. 1.	był przepowiedzieć raczył / że ku oświeceniu Poganow miał dać
Przez syna swego z nami.	Doktora sprawiedliwości / aby zbawienie iego ściagało się do
2. Petr. 1.	konca świata : naostatek tedy przemówił do nas przez Syna
Ephel. 4.	swego / którego też / głosem z nieba od wielmożney chwały swej
Syn Boży przez	spuszczonym / rozkazał aby wszyscy słuchali / y Przykazania ie-
Apostoły y ich	go byli posłuszni. Potym zaś Syn Boży / dał niektóre Apo-
namieśniki.	stoly / niektóre Proroki / Pasterze y Doktory / którzyby przepo-
	wiedali naukę żywota / abyśmy się nieunosili iako dzieci / na-
	chylając się za każdym wiatrem nauki : ale stojąc przy mocnym
	fundamencie Wiary / abyśmy się stali domem Bożym w Du-
	chu świętym społecznie zbudowani.
Pasterzom Ko-	¶ A iżby kto nieprzyymował słowa Bożego od Kościelnych
ścielnych sto-	ług / za słowo ludzkie a nie za słowo Boże (iakoż jest prawdzie
wa miała być	wie) przeto tenże Zbawiciel nasz tak wielką moc ich wżeniu przy-
przymowane /	dać raczył / iż też powiedział : Kto was słucha / mnie słucha :
iako słowa	a kto wami gardzi / mnie gardzi. A ty słowa nie o tych tylko
Boże.	chciał rozumiane być / z którymi na on czas mówił / ale też y
Luce 10.	o wszystkich / którzy własnymi ich namieśniki będąc / wrzód
	Każnodzielski sprawują : którym też obiecał / iż zawsze aż do
Math. 28.	skonczenia świata przy nich być miał. A to słowa Bożego ka-
Nauki Słowa	zanie / iako się niegodzi aby kiedy opuszczone być miało : tak za-
Boże ciemu	prawde tych czasów / z większą pracą y pobożnością starać się
teraz pilniey	potrzeba / aby ludzie wierni iako pokarmem żywotnym / zdro-
potrzeba.	wa a niezakażona nauka karmiem y posilani byli. Albowiem
1. Ioan. 4.	wyszli na świat fałszywi Prorocy / o których sam Pan mówił :
Hier. 23.	Niestalem Prorokow / a oni sami biegali : niemowilem do nich /
	a oni prorokowali : a to żeby dusze Chrześcijańskie różnymi y
	obcemi naukami zarażili. W czym niepobożność ich / będąc w
	szystkimi chytrościami Szatańskimi opatrzona / tak się dale-
	ko rozlała / iż iey prawie trudno kres zamierzyć. A gdybyśmy
	się niewospierali ona sławna naszego Zbawiciela obietnica / któ-
	ry to twierdził / iż tak mocny fundament Kościołowi swemu
Math. 16.	położył / że bramy Piekielne przeciw iemu nigdy przemoc nie-
	moga : tedybyśmy się bardzo bać musieli / aby tego czasu ten to
	Kościół do końca nieupadł / będąc ze wszad taką wielkością
	nieprzyjaciół obtoczony / y takimi fortelami ich kuszony y sztur-
	nowany.
Kacerze iakiey	¶ A iż tu sławnych Krain wspominać niebędziemy / które
chytrości uży-	przedtym pobożnie y mocnie dźierżały prawdziwa y Pomoc
wala ku swych	chą Wi
nauk przezboż-	
nych rozłaniu.	

chna Wiare od swych starszych podana / a teraz opuscivszy
te prawa droge / pobladzily : a tym tho okazac chca / iakoby
pobožnosť melizachowac / iz co nadaley od nauki oycow swo-
ich odstapily. Iz to tedy opuscimy / nie iest iednak żadna tak
daleka krajina / nie iest żadne tak obronne miejsce / ani sie na-
lesc moze taki kacił Chrzescijanstwa / o ktoryby sie ta zara-
zliwa nauka niekusila / izby sie wen skrycie wemknac mogla.
Bo ci ktory to przed sie wzeli / aby wierne dusze zagubili / ba-
czac iz żadnym obyczaiem to byc niemoglo / aby ze wszyscy
ludźmi wszedy obecnie mowic / a ich vszy swymi iadowity-
mi głosy nabic mogli / tedy inszym obyczaiem ktemu przyszli /
iz łatwiey y szerzey swoje niepobožne błedy rozsiali. Albowiem
oprocž Ksiąg wielkich / ktorymi prawa a powszechna Wiare
chcieli wynwrocic / od ktorych wzdy / ponieważ iawne Kacer-
stwo w sobie miaty / łatwie sie vstrzedz bylo : niezliczne thež
Książeczki wydali / ktore pokazuiac po sobie nieiaki kstat po-
božności / trudno to powiedziec / iako iemi łatwie prostych lu-
dzi nieostrožne mysli oszukali. Przeto Oycowie Powszechnego
Tridentkiego Concilium / pilno sie staraiać aby przeciw te-
mu tak wielkiemu y škodliwemu iadu iakie zdrowe lekarstwo
zrzadzic mogli / niedosyc mieli na tym / iz postanowili niekto-
re ważniejszy członki Wiary Chrzescijanskiej przeciw teraz-
niejszyemu Kacerstwu / ale y na to sie zezwolili / aby podali
perony obyczay / ktorymby lud Chrzescijanski poczarowszy od fun-
damentu Wiary / nauczany byc mogł : izby sie tego obyczaiu
we wszystkich Kościelech trzymali ci / ktorzy prawdziwego
Pasterstwa y Doktorstwa vřad na sobie nosza. Jestci ich
niemalo ktory sie po ty czasy w takowym pisaniu z wielkim
pobožności y nauki swey pochwaleniem obierali : wszakze Oy-
com zdala sie byc rzecz potrzebna / aby Ksiegi z rozkazania
tego swietego Zebrania wydane byly : z ktorych Ksiąg y Ple-
bani / y wszyscy inszy / ktorym Kaznodzieyski vřad nalezy / mo-
gliby brac perona nauke ku pożytkowi ludzi wiernych. A iako
iest ieden Pan y Wiara iedna / aby tymze sposobem ieden był
pospolity obyczay opisany / tak podania Wiary / iako vřeznia
we wszystkiey pobožności ludu Chrzescijanskiego.

¶ Gdyž tedy wiele iest rzeczy takowych ktore sie ku nauce
Chrzescijanskiej sciagaja / tedy niechay tego mmimania żaden
niebedzie / izby ono swiete Concilium to przed sie bralo / aby
wszystki nauki okolo Wiary Chrzescijanskiej / w iednych Ksie-
gach popisane y subrylnie wyložone byly. Co wiec dzialaia ci /

Tridentskie Co-
cilium rozkazá
to then Kátez-
chizm wydać.

Kátechizm
ten czemu wy-
dano.

	<p>ktory sie w tym popisuią / iż wszystkie nauke około Wiary opisuia. Bowiem by to z niewymowną pracą być musiało / ani by naszemu przedsięwzięciu służyło. Ale iż to święte Zebranie / tylko to przedsięwzięło / aby Plebanom / Kaptanom / y opiekunom dusznym te nauke ku poznaniu podało / ktora własnie przedowi Pasterstwu należy / a ktoraby ludzie snadniey poznac mogli : tedy tylko to chciało zamknąć w tych Księgach / co by mogło pobożna pilność Pasterstwa zachować / zwłaszczą ięsi by w trudniejszyh rzeczy Boskich rozbięranii / niebyli do brze ćwiczeni.</p> <p>¶ A gdyż to tak iest / tedy (niż przystapimy z osobna do kaźdey rzeczy / w ktorey sie summa tey nauki zamyka) iest tego potrzeba / abyśmy nieco krotko powiedzieli / co Pasterze mieć przed oczyma / y na co patrzyc często mają / aby wiedzieli / ku ktoremu koncowi ich prace / starania / y pilności ściągac sie mają / y ktorym obyczaiem latwieyby tego co chcą dowiesć mogli.</p> <p>¶ To tedy pierwsza rzecz niech będzie / aby zawsze pamiętali / że wszystkie Chześcijniankiego człowieka nauka / w tym sie zamyka : Albo iako sam nasz Zbawiciel mowi : To iest żywot wieczny / aby cie ludzie poznali samego prawdziwego Boga / y ktoregoś postać Jezusa Chrystusa. Przeto w tym niech będzie nawietrza praca Kaznodziejstwa / aby ludzie wierni mieli chęć poznac Pana Jezusa / a tego użyzowanego : y pierwsi tego byli / a wierzyli prawym y pobożnym sercem / iż pod niebem niedano iest ludziom insze imię / w ktorymbyśmy zbawieni być mieli : Ponieważ on iest wblaganiem za grzechy nasze. Ale iż po tym wiemy że go znamy / iesli przykazanie iego pełniemy / tedy druga rzecz iest Kaznodziei potrzebna (ktora sie z pierwsza barzo zgadza) aby przy tym okazał / iż Chześcijnianki żywot niema być w proznowaniu albo w gnusności sprawowan / ale potrzeba tego aby oni tak żyli / iako żył Pan Jezus : a z wszelką pilnością naśladowali sprawiedliwości / pobożności / Wiary / skromności y miłości. Bo sam siebie wydał za nas Pan Chrystus / aby nas wykupił od wszystkich nieprawości / a iżby lud przyiemny sobie oczyścił naśladowacy dobrych uczynkow To aby Pasterze kazali / y lud w tym wspominali / Paweł S. rozkazuje. A gdyż Pan y Zbawiciel nasz / nietylko słowem powiedał / ale też y przykładem swoim wskazał / iż Zakon y Prorocy zawieszają sie na Miłości : gdyż y Apostoł potym toż potwierdził / iż Miłość iest skonczeniem Przykazania y zupełnością Zakonu : tedy żaden wątpić niema / iż</p>
Pasterstwu nauki grunt / aby ludzie poznali Pana Boga.	
Ioannis 17.	
1. Cor. 1.	
Act. 4.	
1. Ioan. 2.	
Chześcijnianki żywot iaki być ma.	
1. Ioan. 2.	
Titum 2.	
Math. 22.	
1. Tim. 1.	
Roman. 13.	

iako

iało naywieszego powinowactwa / o to sie pilnie starac po-
trzeba / aby lud Chrescijanſki pobudzon byl ku miłowanu
wielkiej przeciwko sobie Bozey dobroci / y tak zapalony Bozka
miłoscia / bylby zachwycon ku onemu naywieszemu y nado-
skonalszemu dobru : A iego sie dzierzec / iest prawe y zupełne bło-
gosławienstwo. Co ten sam vzna / ktorzy może ono mowic z
Prorokiem : A coż mi na niebie albo na ziemi przez ciebie podo-
bac sie może ? A tac iest ona zacnieysza droga / ktora tenże A-
postol wkazał / kiedy wszystkie sposoby nauki swoiey ku miłosci
ktora nigdy nieustanie / stosował. Albowiem lubo co bedzie po-
wiedano / coby ku Wierze / lubo coby ku Nadziei / lubo coby
sie ku iakiemu vczyntkowi ściągalo / zawždy w tym miłosc na-
szego Pana zalecona byc ma / aby każdy obaczył / że wszystkie
doskonale vczyntki cnoty Chrescijanſkiej / nie z inąd początek
swoy biora / iedno z miłosci : ani ku inſzemu koncowi / iedno
ku miłosci ściągac sie maia.

¶ A gdyż w podaniu kazdey rzeczy ku poieciu wiele na tym
nalezy / tak albo owak czego vczyt / pogotowiu w vczeniu lu-
du Chrescijanſkiego niewymownie wiele na tym nalezy. Bo
trzeba na tych lata ktorzy sluchaja / y na rozum / y na obyczaj-
ie / y na stany / miec baczenie : aby ten ktory vczy / wszystkim
sie przystosowac / a wszystkie Panu Chrystusowi pozyskac / y
sam siebie wiernym sluga y szafarzem mogl okazac : a tak iako
sluga dobry y wierny / godnymby sie sstal / ktoryby nad wilem
od Pana przelożon byc mogl.

¶ A niechay niemnima / iednego tylko sposobu ludzie byc so-
bie zwierzone / aby mial iednym y pewnym obyczajem / wszyt-
ki wierzace vczyt y ku prawdziwey pobożnosci iednako cwi-
czyc : ale poniewaz iedni sa iako dziatki nowo narodzone / dru-
dzy poczynaja w Panie Chrystusie rosc / a niektorzy thez iuz
nieiało sa vmocnieni w leciech / tedy pilnie baczyć ma / ktorym
mleka / ktorym zas posilniejszego pokarmu potrzeba : a izby
thak z osobna kazdemu podawal ten pokarm nauki / ktoryby
w nim ducha pomnażal / azbyſmy sie zesli wszyscy w iedno-
sci Wiary / y w vznaniu Syna Bozego / w meza doskonale-
go / w miare lat Pana Chrystusowey zupełnosci. A iz to za-
chowac mamy / wkazał nam przyklad w sobie S. Pawel kie-
dy powiedal / że Grekom y sprostnym ludzom / madyym y pro-
stym / byl powinien : a to aby rozumieli ci / ktory na ten vřad
sa wezwani / iz w vczeniu tajemnic Bozych / y sprawowaniu
żywota / tak maia stosowac swoje nauke / iakoby sluchacze wy-

ku miłosci bo-
żey wszystko sie
ściągac ma.

Psal. 72.

Miłość za-
cnieysza droga

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Katechizmu
nauka wedle
rozumu stu-
chaczow stos-
wana byc ma.

1. Cor. 9.

1. Cor. 4.

Matth. 25.

1. Petri 2.

1. Cor. 3.

Hebr. 5.

Ephes. 4.

Romańi 1.

Tren. 4.

Plebani y Ką-
znodzieia uczo-
ny/ niech się
wgadzać pro-
stym ludziom
miewstydzi.

1. Tess. 2.

1. Tess. 2.

Wiary Chrze-
ścijańskiej na-
uka w Pismo
S. y w Podá-
niu staroży-
tnym/ także w
Kredzie/ w Sá-
kramentach/
w dziesięcioz-
gu Przykaza-
niu Bożym/ y
w Pacierzu się
zamyka.

1. Tim. 4.

2. Tim. 3.

Kredo co w so-
bie zamyka.

rozumieć / iż kiedy napelnia duchownym pokarmem vmyśły
tych / ktorych myśli są ćwiczone / aby też malutkim niedopu-
szczali głodem vmierać / iako tym / ktorzy chleba żadać / nie-
mają koby go ym włomit. A niechay też żadnego Kąznodzieie
pilność w kazaniu tym zahamowana nie będzie / iż czasem mu-
si uczenia uczyć tych rzeczy / ktore się łatwo y łatwie być zda-
dzą / a ktore niebymi po spolicie przez testliwosci powiedane
od tych / ktorych się vmyśl okolo wysokich rzeczy wyrozumie-
nia bawi. Bo iesli wieczna Mądrość Boża na ziemię sstapi-
ła / aby w niskosci naszego ciała / podała nam niebieskiego ży-
wota naukę : kogoż tedy nieprzymusi miłość Pana Chrystusa
wa / aby w posrzedku braciey swojej malutkim się sstał / a
tak chciwie się starał o bliźnich swych zbawienie / iako się sta-
ra matka o dziatki swoje : iżby chutliwym był / iako Apostoł
o sobie świadczy / nietylko ym Ewangelię podać / ale y swoy
własny żywot za nie wydać.

Wszystka nauka ktora wiernym ma być powiedana / za-
myka się w słowie Bożym : a to zaś dzieli się na Pismo / y na
słowne podanie. A przeto w rozmyślaniu tych dwu rzeczy /
Pasterze vstawicznie obierać się mają / pamiętać na ono Pa-
wła S. vpominięcie / ktore do Timotheusza napisał / a ktore też
(iż ym należy) ci wszyscy rozumieć mają / ktorzy są opiece du-
żney przełożeni. A to vpominięcie tak się ma : Bądź pilen czy-
tania / napominania / y nauki. Albowiem / każde Pismo od Bo-
ga natchnione / pożyteczne iest ku nauczaniu / kazaniu / powo-
dowaniu / ku ćwiczeniu w sprawiedliwości / aby człowiek Bo-
ży był doskonały / będąc sprawny ku wszelkiemu uczynkowi do-
bremu.

Alleż ty rzeczy ktore są od Boga podane / mnogie są y ro-
zne / tak iż łatwo rozumem poiete / albo w pamięci zachow-
wane być niemoga : przeto gdy się trafi czas do kazania / aby
się ty rzeczy snadniey y łatwiey wypowiedzieć mogły / bierz
to mądre starszy nasz uczynili / iż te wszystkie nauki zbawien-
na / na cztery części rozdzielili : To iest na wyznanie Wiary
albo Kreda Apostolskiego / na Światosci / na dziesięcioro-
Przykazanie Boże / y na Pańską Modlitwę / ktora Pacierzem
zowiemy. Bo tho wszystko / co Wiara Chrześcijańska dzie-
zić mamy / lubo się ściągac będzie ku poznaniu Pana Boga /
lubo ku stworzeniu y rządzeniu świata / lubo ku ludzkiego ro-
dzaju odkupieniu / lubo ku zapłacie dobrym / a ku pomście złym
ludziom / zamyka się pod nauką wyznania Wiary Apostol-
skiej.

ſkiey. A zaś/ ty rzeczy ſłhore znáti y iáſoby naczyniem ſa ku
laſtki Bożey doſtapieniu / náuka o ſiedmi Swiatoſciách w
ſobie zawiera. A ony/ ktore ſie ku Przykazaniu albo Zaſono-
wi ſciagaia/ a ktorych koniec ieſt Miłość/ ty ſa Dziećiedzi-
giem Bożym Przykazaniem opiſane. Naostatet/ coſkolwiek lu-
dzie ſobie żadać/ czego ſie ſpodziemac/ albo o co pożytecznie
proſić máia/ to w ſobie Modlitwa Pańska zamyka. Zkad ſie
oſkazuje / iż gdy ſie wyprawia ty czterzy poſpolite częſci Pi-
ſma ſwietego/ wſzyſtko rozumieć bedziemy mogli/ czego ſie
Chrzeſcijáński człowiek uczyć ma.

¶ Przeto zdało ſie nam abyſiny wpoinnieli Plebany / gdy ſie
ym trafi / lubo Ewángelia / lubo ktoreſkolwiek Piſma ſwie-
tego mieſce wyklaďac / aby rozumieć / iż tego iſtego mieſca
wyklaď bedzie pod ktorymkolwiek członkiem z thych czterzech
częſci ktoreſiny iuſz námiemili. A przeto tam ſie wciekać beda/
iáſoby do ſzrodka iákiego oney náuki / ktora wyklaďac máia.
Damy przyklaď. Jeſli bedzie wyklaďana pierwſzey Niedziele
Adwentu Ewángelia/ Beda znáti ná Stóncu y ná Mieſia-
cu etc. tedy ty rzeczy / ktore ku temu wyklaďu ſłuſzyć beda/ o-
piſane ſa w onym Artikule Kredowym/Przydzie ſadzić żywe
y umarłe. A ty iſte rzeczy zamtad poiawſzy Pleban / zaraz
lud Chrzeſcijáński bedzie y Kreda y Ewangeliey náuczal.
Przeto w kaſdym Kazaniu/ y przy kaſdym wyklaďzie/ ten be-
dzie miał obyczay/ aby wſzyſtko proſtował ku onym czterzem
częſciam/ o ktorychſiny iuſz powiedzieli/ że ſie ku nim wſzyſt-
ko Piſmo Boże y wſzyſtka náuka ſciaga. A ten bedzie cho-
wał w Kazaniu porzaďek/ktoryby y perſonam y časowi ſłuſyť.
¶ My tedy w tym náſlaďuiac Oycow ſwietych/ ktory kie-
dy lud ku przyieciu Wiary ſprawowali/ y kiedy drugie w po-
rzaďku życia cwićzyli/od Wiary zawſdy náuke ſwa poczyná-
li: mamy za to/ że ieſt rzecz potrzebna/ abyſiny to pierwey o-
piſali/ co ku Wierze náleſzy. Ale iż w Piſmie S. rozmaicie ſie
Wiara rozumie/ tedy tu o tey mowimy / ktora mocnie wierzy-
my tym rzeczam / ktore nam ſa od Pana Boga podane. A te
Wiare ku otrzymaniu żywota być potrzebna/ żaden watpie-
niemoſe/zwłaſzcſa iż nápiſano: Bez Wiary/ niepodobna ieſť/
aby ſie kto miał podobac Panu Bogu. Bo gdy wyſſzy kreſ
człowiekowi do oſiegnięcia błogoſławieńſtwa ieſť zamierzó-
ny/ niſz on moſe rozumem poiać/ tedy potrzeba mu było/ aby
tego kreſu poznanie od Pana Boga wziął. A to poznanie / nie
inego nie ieſť / iedno Wiara: ktorey mocą to za rzecz perwa

Sakramenta.

Przykazanie
Boże.

1. Timo. 1.
páciery.

Plebani ku cze-
mu ſwoie Ka-
zania ſtoſo-
wać máia.

Pierwſzey we-
dle Rzymſkie-
go porzaďku.
Lucę 21.

Wiara co ieſť/
a iáko potrze-
bna.

Hebr. 11

Wiary roz-
zność.

Matth. 14.
Lucę 7.
Math. 15.
Iacobi 2.
Galat. 5.

Kredo iako y
precz jest zło-
żone.

1. Cor. 1.

Symbolum
dla czego zo-
żone.

mamy/ co nam Kościół Boży naswiejsza matka nasza twier-
dzi/ to od Pana Boga być podano. Bo w tych rzeczach które
Pan Bóg sprawuje / niemoże być w wiernych Chrzescijanow
żadne wątpienie/ poniewaz Pan Bóg jest ista prawda.

¶ Z tadżec się pokazuje / iako wielka jest rozność między tą
Wiara którą wierzymy Panu Bogu/ a między ona którą wie-
rzymy ludzkich spraw Pisarzom. A ta Wiara aczkolwiek się
szeroko rozumie / y iedną od drugiey wielkością y zacnością
rozna jest/ (Bo tak mamy w Pismie : Małey wiary człowie-
cze/ czemuś wątpił : A zaśie : Wielka jest wiara twoja. A ie-
szcze : Pomnoż w nas wiare. A zaśie : Wiara bez uczynkow jest
umarta. A potem : Wiara która przez miłość czyni.) wszakże
tak mała iako wielka/ iedną y iednostaynie Wiara jest/ y ie-
dną też oboiey/ y roznyim iey stopniom/ opisanie Wiary służy.
A ta iako pożyteczna jest/ y iako wielki z niey bierzemy pożytek/
na ten czas powiemy/ kiedy iey członki wykładac będziemy.

¶ Ty tedy rzeczy naprzod ludzie Chrzescijanscy dzierżec ma-
ia/ które Apostołowie Boży/ wodzowie y uczyiele Wiary na-
szey/ Duchem swietym natchnieni / na dwanaście członkow
Wiary Chrzescijanskiej rozłożyli. Albowiem kiedy ym Pan ro-
zkazał aby iego Posły byli/ y szli na wszystkie świat/ y stwo-
rzeniu wszystkiemu Ewangelia kazali/ tedy zdało się ym iżby
złożyli kształt albo sposób Wiary Chrzescijanskiej : dla thego
aby iedno wszyscy rozumieli / y iednoż mówili : a rozewania
między tymi ludźmi niebyły/ które oni do iedności Wiary w-
zywali : Ale aby się doskonałymi stawali / w iednym rozu-
mieniu / y w iednym umysle. A to wyznanie Wiary y Na-
dzieie tak złożone/ Apostołowie / Symbolum / to jest składem
nazwali : Gady dla thego/ iż z rozmaitych części jest złożone/
które każdy z Apostolow przykładat : Gady też przeto / iż tego
wyznania używali iakoby hasła albo znaku pewnego / za
którymby łatwiey rozeznać mogli odstepna y fałszy-
wa Bracia/ którzy Ewangelia pśowali/ od tych/
którzy przy niey y przy Panu Chrystu
się prawdziwie stali.

✕ ✕

Kreda albo Wiary wyklad.

Wierze w Boga.

Doż sie wiele rzeczy w Chryścijań-
skiej nauce ludziem podawa / o ktorzych trzeba
mieć pewna y mocna Wiare / badz o kazdey zwla-
szcza / badz w obec o wszystkich / tedy to napier-
woy y napotrzebney / iako grunt prawdy / wszy-
scy wierzyć maia / czego nas Bog sam nauczył / o iedności Bo-
skiej istności / a rozdziale trzech person / y o ich sprawach / kto-
re ym osobliwie przywłaszczane bywaia : Bedzie uczył Ple-
ban / iż nauka o tych tajemnicach w Kredzie krotko sie za-
myka. Bo iako to obaczyli Przodkowie nasi / ktorzy tho
Kredo nabożnie y pilnie rozbierali / osobliwie na trzy części
tak sie dzieli / iż w iedney opisuie sie pierwsza osoba Boskiej
natury / y dziwna sprawa wszego stworzenia. W drugiej /
opisuie sie druga osoba / y tajemnica ludzkiego odkupienia. A
w trze-

Wierzyć na-
przodco mamy

Kreda roz-
dział.

Członki Kreda
przeciż zowiá.

w trzeciej / także okazaue się z rozmaitych y słusznych dowodow
trzecia osoba / która jest początkiem y źródłem światobliwo
ści naszej. A ty częstki Kreda / nieiatim podobieństwem / kto
rego nasz Oycowie często używali / członkami zowiemy. Bo
iako w cieie / część od części członki dzieła / tak też w tym Wiá
ry wyznaniu / słusznie y przystoynie członkiem to zowiemy / co
kolwiek o każdej części z osobna wierzyć mamy.

Wierze w Bogá Oycá Wszechmogącego / Stworzyciela Nieba y Ziemi.

Członku pier
wszego wykład.

A słowa tań sie rozumieia. Pewnie wierze / á nie
niematpiac wyznawam / Bogá Oycá / być pierwszą
w Trojcy Świętej osobę / który swoá władza w
szechmocna / niebo y ziemię / y tho wszystko cosie
kolwiek w niebie y na ziemi nayduie z niczego stworzył / y stwo
rzywszy zachowywa y rządzi. A nietylko tho wierze sercem y
wsty wyznawam / ale też / ku temu Panu Bogu / iako ku nay
wyższemu y nadośkonalszemu dobru / co naypilniey moge / wsi
luie. A to niechay będzie krótke opisanie tego Artikulu pier
wszego. Ale iż się wielkie tajemnice iakmiarz w każdym slo
wie zamyslaia / tedy ma ie Pleban pilnie sobie teraz rozbiarać /
żeby lud Chrześcijański / (ileby mu Pan Bog użyzyć raczył)
z boiaźnią y z strachem przystepował ku rozmyślaniu chwały
iego wielmożności.

Wierze co zna
mionnie.

A to słowo Wierze na tym mieyscu / nieznámionnie nam
baczenie / domyslanie / albo iakie mniemanie : ale / iako nas v
czy Piśmo Boże / niepochybne y nayperwniejszy przyzwolenie /
ktorym vmysł człowieczy mocnie y statecznie wierzy Panu Bo
gu / gdy nam swoje tajemnice odkrywa. A przeto then wier
zy / (iako tu rozumiemy Wiare) który pierwszy czego jest / y
wotpliwosci żadney niema. A niechay niht nierozumie / aby
ta wiadomość która przez Wiare miewamy / dla tego nieby
ła perwna / iż oczyma tego niewidzimy / co nam Wiara wies
zyć każe: Bo światłość Boża / przez którą ty rzeczy poymu
iemy / acz ich na oko niepołazuie / wszakże nam o nich wotpic
miedopuszcza. Albowiem Pan Bog / który światłości rośka
zał aby ciemność oświecił / ten też oświeca serca nasze / aby
nam tak Ewangelia / iako tym którzy gina / zaciniona niebyła.
A toż się połazuie z tych rzeczy ktoreśmy przywiedli / iż then

Atho wierzy
prawdziwie.

Wiara niż oko
perwniejszy.

2. Cor. 2.

człowiek

Artykuł pierwszy Kreda.

II.

człowiek który ma to Wiebiekie Wiary poznanie / iuz odwor-
ne albo wszeteczne badanie namniey niedba. Abowiem Pan
Bog kiedy nam wierzyć rozkazal / thedy niechcial abyśmy sie
wywiadowali sadow y tajemnic Boskich / albo zebyśmy sie
o nich y o ich przyczynach badali / ale nam rozkazal miec su-
pełna y nieodmienna Wiare : ktora to sprawuie / aby nasz v-
mysl / na prawdy wieczney poznaniu przestawał. A iście / gdyż
świadectwo daie S. Paweł : iż Pan Bog iest prawdziwy /
a każdy człowiek kłamliwy : tedy iesli wiec rozumiemy thego
byc hardym y niewstydlwym / ktory mądrego y poważnego
człowieka mowie dac wiary niechce / ale sie przedsie domaga /
aby to co powiedzial / dowodem iakim albo swiadectwem po-
kazal : coż mniemasz iako iest rporny albo sprostny then czło-
wiek / ktory słysząc głos Boży / ieszcze sie o przyczynach wie-
biekiey y zbawienney nauki / pytać nieprzestawa : Przeto trzy-
mac te Wiare mamy / okrom wszelakiey watpliwosci / nieza-
daie w niej dowodow żadnych.

Wiara niepo-
trzebnie dowo-
dow.

Roman. 3.

I Jeszcze ktemu : niech y tego Pleban wezy / iż ten który mowi
W JErze / nieiedno okazowac ma cale vmyslu swego przy-
zwolenie / (ktore iest we wnetrzna sprawa Wiary) ale też ma
zewnatrz otworzystym Wiary wyznaniem / z wielka ochota iak
wnie tho pokazowac y wystawiac / co na vmysle ma. Bo
tego ludziem wiernym potrzeba / aby takiego ducha mieli / iak
ktemu duszając mowil Prorok : Wierzyłem / a dla tegom też
y mowil. Potrzeba zeby na sladowali Apostolow / ktorzy Prze-
łożonym ludu Żydowskiego odpowiedzieli : Niemożemy taic
tego cosmy widzieli y słyszeli. A to czynic maia pobudzeni ona
zacna Swietego Pawła mowa : Niestromam sie Ewange-
lii / abowiem iest moc Boża ku zbawieniu każdemu wierzą-
cemu. Także y ona druga / ktora sie prawda tey powiesci na-
szej nawiecey wspiera : Sercem wierzymy ku sprawiedliwo-
sci / ale vsty wyznanie czynimi ku zbawieniu.

Wiara niem a
skryta być.

Psal. 115.

Ak. 4.

Roman. 1.

Roman. 10.

I W Bogu. A z tad iuz poznac możemy zacność Chrze-
ścijańskiej nauki / y iakosmy wiele powinni Boskiey dobroci :
ponieważ możemy iakoby po nieiakiach Wiary stopniach przysc
zaraz ku poznaniu nazacnieyszey y nam napozadliwszey rzeczy.
Bo w tym sa miedzy soba barzo rozne / Chrześcijańska nauka /
a tego swiata mądrość : Iż ta / przyrodzonym tylko rozumem
po lekku daley postepuiac / od tych rzeczy ktore widzimy y ze-
wnetrzny

Mądrości Bo-
skiey a Ludz-
kiej rozność.

1. Petr. 2.
Młgestat Bo
ży nieogarnio-
ny.

Hier. 32.
1. Tim. 6.

Exod. 32.

Akt. 14.
Pana Boga
przez widome
rzeczy Philozo-
phi poznali.

Chrześcijańskie
z Pisma o Pa-
nu Bogu po-
znanie.

Ioan. 4.
Math. 5.
Hebr. 4.
Roman. 11.
Roman. 3.
Ioan. 14.
Psal. 47.
Psal. 144.

wewnętrznymi smysły poymniemy / ledwie y za wielką pracą / o-
bacza niewidomość Bożą / iako początek / y przyczynę inych
wszystkich rzeczy. A ona / to jest Chrześcijańska nauka / tak ro-
zum człowieczy ostrzy / iż bez pracy przeniknąć aż do nieba mo-
że : a oświecony Bożą jasnością / może obaczyć przodkiem
ono wielkie źródło światłości / a potem inepodleyse y niższe
rzeczy. Tak iż doświadczyc tego z wielkim naszym kochaniem
możemy / iż jesteśmy wyzwani z ciemności (iako powiada S.
Piotr przedniejszy Apostoł) w dziwną światłość : a wierząc
wefelic się niewymowną radością mamy. Przeto prawdziwie
wyznawając Chrześciani / iż naprzód wierzą w Pana Boga :
ktorego Młgestat / iako świadczy Jeremiaś / nieogarnionym
być mieminy. Bo y Apostoł mówi / Jż mieszka w niedostepney
światłości / ktorego żaden człowiek niewidział / ani theż wi-
dzieć może. A kiedy się z Moysesem rozmawiał : Nie wżrzy-
mie (prawi) człowiek / a będzie żył. ¶ A iżby nasz vmysł ku
P. Bogu najwyższemu przysć mogł / musi się od smysłów
cielesnych odlecząc : czego w tym naszym żywocie / przyrodzo-
nym obyczajem dowieść niemożemy. Wszakże choć to tak jest /
iednak dał nam Pan Bog o sobie / iako Apostoł mówi / pew-
ne świadectwo / czyniąc ludziom dobrze / deszcz z nieba dawa-
jąc / y pogodne czasy : napełniając też serca ludzkie / y pokar-
mem / y kochaniem. A toć było przywiodło Philozophy / aby
nierozumieli o Bogu nic sprośnego / ale wszystkie cielesność / y
wszelkie przymieszanie / od niego oddzielali : ktoremu też przy-
pisowali obfitość / y moc doskonałą we wszystkich dobrych rze-
czach : aby z niego / iako z wielkiej y niewyczerpioney stu-
dnicy dobroci y łaski / wszystkie pożytki na insze rzeczy stworzo-
ne zplywały. A tego też Pana Boga zwali madrym / począt-
kiem prawdy / miłosnkiem / sprawiedliwym / dobrotliwym / y
inżymi przezwiśki / w których się nawietśza y nazupełniejsza
doskonałość zamyła : powiedaiac go być niezmierną mocą / kto-
ra on wszystkie rzeczy napełnia / y wszystkie przenika. Co się w-
szystko daleko lepiej y iasniey z pisma Bożiego pokazuje / iako
to z onego : Duch jest Bog. A zaś : Bądźcie doskonali / iako
y ociec wasz niebieski doskonały jest. Także y z onego : Wszyt-
ki rzeczy są odkryte y otworzone oczom iego. A ieszcze : O wy-
sokości bogactw / mądrości y vmietności Bożej. A potem :
Bog prawdziwy jest. A daley : Jam jest droga / prawda / y
żywot. Nad to : Pełna jest sprawiedliwości prawica twoja.
A zaś : Otwierasz ty rękę twoie / a każda rzecz żywiaca /

Błogosław

Stogostawienstwem napelniasz. Naostatek: Gdzie poyde przed duchem twoim? a gdzie sie stryc moge przed toba? Jesli wstapie do nieba/ iestes tam: Jesli sstapie do piekła / y tames. Jesli z poranku/wezme skrzydła swoje y przed toba vciekac/a mieszkac bede chcial az v konca morza/ wszedy mie naydziesz. etc. A za sie Pan Bog mowi: Zaz ia nienapelniam nieba y ziemie? Wielkiec to sa y zacne rzeczy/ a zgadzaja sie z Pismem swietym / ktore okolo Boskiej natury Philozophowie poznali / patrzac na sprawy y postepki rzeczy stworzonych. Ale y w tym tez my znamy potrzebe nauki niebieskiej/ kiedy obaczamy/ iz nietylko ten pozytek mamy z Wiary / iako sie juz mowilo / aby to prosici a niecwiczeni ludzie wnet vmieli/ czego oni swiata tego medrcy/ za wielka pilnoscia dostepowali: ale y ten/aby ta wiadomosc rzeczy ktorey dostawamy przez Wiare / perwniey a bez wszelkiej omylnosci mysli sie naszej dzierzala/ niz kiedyby rozum ty to rzeczy/ za perwnymi iakimi ludzkiej nauki dowody poiat. Ale daleko zacnieysze ma byc rozumiane takowe poznanie Pana Boga / do ktorego nie wszyskim pospolicie obaczenie rzeczy przyrodzonych/ ale samym tylko wierzacym swiatlosc Wiary droge zgotowala. A ta Wiara zamyla sie w czlonkach Kredowych/ktore nam pokazuja iednosc Boskiej istnosci/ y rozdzial trzech person/ a iz thez Pan Bog iest ostateczny kres / do ktorego sie czlowiek sciagac ma/ od ktorego thez oczekiwac ma / wieczney y niebieskiej chwały osiegnienia: poniewaz wiemy tho z Pawla Swietego/iz Pan Bog iest odpłayca tym/ ktorzy go szukaja. A iako to sa wielkie a iesli takie dobra/ ku ktorzychby sie ludzki rozum sciagac mogl/dawno przed tymze Apostolem Ezaiasz Prorok tymi slowy pokazal: Nieslyszeli thego od wieku / ani vszyna poieli / ani oko widzialo/ (okrom ciebie samego Panie) cos ty zgotowal tym/ ktorzy ciebie oczekiwaja.

A z tych rzeczy ktoreśmy powiedzieli / wyznac musimy/ iz Bog ieden iest a nie wiele bogow. Bo kiedy Panu Bogu nawietsza dobroc y doskonalsc przypisujemy/tedy niemoze byc/aby to co iest naywyzszego y nadoskonalszego/w wielu sie nalesc miało. A iesli komu czego do nawyzszej wysoosci niedostawa/ tedy prze to samo niedoskonatym byc musi: a tak tez własnosć Boza sluzyc mu niemoze. Dowodzi sie tho wilem miesc Pisma S. Bo tak napisano: Sluchay Israelu / Pan Bog nasz/ Bog ieden iest. Nad to tez Paniske iest przykazanie: Niebedziesz mial bogow obcych procz mnie. Zasio czesto vpo-

Psal. 138.

Hier. 23.

Wiary pozytek

Hebr. 11.

1. Cor. 2.

Esaie 4.

Bog ieden iest a niewiele Bogow.

Deuter. 6.

Exod. 20.

Elaie 44, 48,
41.

Ephes. 4.

Bogami lu-
dzie Pismo S.
zowie.philozopho-
wie skad Bo-
ga Oycem byc
rozumieli.

Deuter. 32.

Mala. 2.

p. Boga O-
cem byc / skad
Chrześcijani
poznali.

Roman. 8.

1. Ioan. 3.

Roman. 8.

mina przez Proroka : Ja jestem pierwszy / ja jestem ostatecz-
niejszy / a oprócz mnie Boga innego nie ma. Apostoł też ia-
wnie świadectwo dawa : Jeden Pan / jedna Wiara / ieden
Krzesł.

T A niechay to nieobchodzi nikogo / że Pismo S. to słowo /
B O G / rzeczą stworzonym czasem przypisuje. Bo iż Pro-
roki y Sedzie bogami zowie / nie czyni tego Pogańskim oby-
czajem / którzy głupie y przezbożnie sobie nie mało bożkom zmy-
ślali : ale nieiakim sposobem mowy chciało to pokazać / iż ym-
z łaski Bożej osobliwa moc y przedowna władza / jest uży-
czona. Przeto wierzy y wyznawa Chrześcijańska Wiara / iż
Pan Bog w naturze y w istności ieden jest : iako też to jest ku
potwierdzeniu prawdy w Kredzie Nicenskim powiedziano.
Ale postępując dalej / tak rozumie być iednego Boga / iż chwa-
li iedność w Trojcy / a Trojca w iedności. O kthorey teraz
taimnicy mówić będziemy / bo tak dalej stoi w Kredzie.

T Oycę. Ale iż to słowo Ociec / nie iednym obyczajem
Bogu przywłaszczane bywa / tedy tho naprzód wyłożyć ma-
my / co nam na tym miejscu właściwie to słowo znaczy. Bylic
takowi / którzy Wiary nieznając wżdy to rozumieli / iż Bog
od wieku był / od kthorego też wszystkie rzeczy pochodzą / kthore-
go opatrnością rządzone są : a tak swoy bieg y stan zachow-
ywały. Biorąc tedy podobieństwo z rzeczy ludzkich / iako
tego Oycem zwali / który był iakiego plemienia początkiem / a
kthorego rada y władza ono plemie bywa rządzone : tymże spo-
sobem Oycem Pana Boga mianowali / kthorego wszystkich
rzeczy być stwórcy iednym y rządcy znali. Tegoż przezwi-
ska używało też Pismo S. Bo mówiac o Bogu / okazuje iż
mu y stworzenie wszystkich rzeczy / y władza / y dziwna spra-
wa ich / przypisana być ma. Albowiem tak czytamy : Aż on
nie jest Oycem twoim / który ciebie opánował / uczynił / y stwo-
rzył ? A na innym miejscu : Aż on nie jest Oycem nas w-
szystkich ? Aż nie ieden Bog stworzył nas ? Wszak y czę-
ściey y osobliwszym obyczajem / zwłaszcza w nowym Testa-
mencie / Bog jest nazwan Oycem Chrześcjanów / którzy nie
wzięli ducha niewoley w boiaźni / ale wzięli ducha sposobie-
nia synów Bożych / w którym wołają / Abba / Oycze. Bo nam
te miłość dał Ociec / abyśmy synmi Bożymi zwani byli / y ni-
mi byli. A iestli synowie / tedy y dziedzicy : dziedzicy Bo-
ży / a wspólni dziedzicy z Panem Christusem / który jest pier-

worodnym

worodnym między wielą bráciey/ ani sie wstydzi brácia nas swoia nazywać. Przeto choć patrząc bedziesz na przyczynę po-
spolita stworzenia y rządzenia Boskiego/ choć też na osobliwe
duchowne sposobienie/ słusznie wierni ludzie wyznawają / iż
w Boga Oycę wierzą.

Hebr. 2.

¶ Ale mimo ty wykłady Ekhoresmy już powiedzieli / będzie Pleban rzekł/ kiedy to imię OCIEC ludzie usłyszą / iż ku
wyższym tajemnicom swoje myśl mają podnosić. Bo Piśmo
S. przez to słowo Ociec / poczyną to nam oznajmiać/ co w
oney niedostępnej światłości/ gdzie Bog mieszka/ jest zakry-
to : a czego rozum ludzki / niezdac pojąć / ale ani domyslać
się niemoże. A znaczy to imię/ iż w iedney istności Bosstwa/
nietylko iedne osobe / ale y rozdzielnosc osob wierzyć mamy.
Bo trzy są osoby albo osoby w iednym Bosstwie : Oycę /
ktory od żadnego nie jest vrodzon : Syna/ ktory jest przed
wszystkimi wieki od Oycę vrodzon : Duchá Świętego/ kto-
ry także od wieku z Oycę y z Syna pochodzi. Ale Ociec w ied-
ney istności Bosstwa/ jest pierwsza osoba : ktory z iedynym
Synem swoim/ y z Duchem S. y Bogiem iednym / y Pa-
nem jest iednym : Nie w osobliwosci iedney osoby / ale w
Troycy iedney istności. W tych tedy trzech osobach/ ponie-
waż niegodzi się abysmy co roznego a onym niepodobnego my-
śleć mieli/ tedy po rozdziale tylko ich własności/ zrozumieć ie
bedziemy mogli. Albowiem Ociec jest nievrodzony / Syn od
Oycę vrodzony / a Duch S. od obudwu pochodzi. A tak
trzech osob / też istność y też bytnosc wyznawamy / że w wy-
znaniu prawdziwego y wiekistego Bosstwa / wierzyć y na-
bożnie a świętobliwie wielbic mamy y własność w osobach/
y iedność w istności/ y równosc w Troycy. Bo co powie-
damy że Ociec jest pierwsza osoba/ nie tak to rozumieć mamy/
iako by w Troycy było co pierwszego albo posledniego / co
wietszego albo mniejszego : vchoway nas Boże takiego niepo-
bożnego mniemania/ gdyż Wiara Chrześcijańska/ we trzech
osobach / iedne wieczność / y ieden Mągestat chwały wy-
znawa. Ale Oycę przeto pierwsza osoba prawdziwie y bez
wątpienia być wyznawamy/ iż on jest początkiem bez począt-
ku : ktora osoba iako od inszych jest rozdzielną własnością
Oycowską/ tak iey to samey osobliwie należy/ iż od wieku v-
rodziła Syna. Bo iż też Bog zawždy Oycem był/ potym się
nam znaczy / kiedy w tym naszym wyznaniu mianujemy zła-
czone imiona / Bogowe y Oycowe.

Wabożne Bo-
stwa rozmyśla-
nie w tym sto-
wie Ociec. A
co są za wła-
sności person.

Person w Bo-
stwie liczbą y
rozdział.

Własności
person.

Bog Ociec iá
to jest pierwsza
osoba.

O Personach
w Bostwie mo-
wiac / trzeba
własnych słow
wżywać.

Prouer. 25.

Math. 22.

1. Ioan. 5.

Chrześcijań
niech się mo-
dla / aby w nie-
bie mogli cho-
widzieć / co tu
wierza.
Ioan. 1.

Wszeczmoc-
ność Boga by-
wa rozmaicie
opisana.

Gene. 17.

Gene. 43.

Apoc. 1.

Apoc. 16.

¶ Ale iż nigdzie y szkodliwie y niebezpieczniey się obierać / ani ciężey pobłędzić niemożemy / iedno w poznaniu y w wytkła- daniu tey najwyższey y natrudniejszey rzeczy : przetho niechay Pleban uczy / abyśmy z wielką pilnością wżywali własnych słow / istności y persony / ktorymi się takowa tajemnica zna- czy. A niech wiedza Chrzescijanie / iedność Być w istności / a rozdział w personach. Czego nietrzeba subtylniey rozbierać / pamiętać na ony słowa : Ktory się nazbyt bada o Ma- gesticie / ten będzie zatłumion od chwały. Bowiemy dosyc nam na tym / iż przez Wiare za rzecz to pewną mamy / że nas tak nauczył Pan Bog / na ktorego wyrocech niechciec przedstawiać / głupstwo iest y szalenstwo wielkie : Uczęcie (prawi) wszyscy narody / krzesciac ie w imie Oycy / y Syna / y Duchy S. A na drugim mieyscu : Trzey są ktorzy świadectwo dawają w nie- bie / Ociec / Słowo / y Duch Swiety : a ci trzey / iedno są. A ten ktory temu za łaskę Boga wierzy / niechay się modli w- stawnie / a prosi Boga y Oycy / ktory wszystko z niczego stworzył / y wszystko wdzięcznie sprawuje / ktory nam dał moc abyśmy syny Bożymi byli / ktory też tajemnice Trojce S. roz- umiowi ludzkiemu objawił : Niechay (mowie) przez przestą- ku się modli / aby kiedy do wiecznych przybytkow przyiety / go- dzien był widzieć / iaka to iest Boga Oycy płodność : iż sam w się patrząc / y sam siebie rozumiejąc / rodzi sobie rownego Syna : a iako też tych dwu iedną y rowną miłość / (to iest Duch S.) od Oycy y od Syna pochodząc / złącza między so- ba wiecznym a nierozdzielnym zwiastkiem / y rodzącego / y w- rodzonego : a tak Trojce S. iedną iest istność / a trzech osob doskonałe rozdzielenie albo rozliczenie.

¶ Wszeczmogącego. Opisuie podczas Pismo Swie- te wielką y najwyższą moc Boga / y niezmierny Magestat ie- go / imiony rozmaitymi / aby wskazało / z iakim nabożenstwem y z iaką wprzeymościa Bostwo iego naswietsze chwalić ma- my. Ale naprzod niechay Pleban uczy / iż Panu Bogu nacze- sciey przydawamy wszeczmocność. Bo sam tak o sobie po- wiedział : Ja Pan Wszeczmogacy. A kiedy Jakob do Jozepha syny swoje posyłał / tedy tak Pana Boga / do nich mowiac / prosił : A Pan Bog moy wszeczmogacy / niechay go wam ł- skawym / y litościwym wdziała. Także y w Księgach Ob- iawienia napisano : Pan Bog ktory iest / y ktory był / y kto- ry przysć ma / wszeczmogacy. A na drugim mieyscu / zowie

dzien

Dzień wielki Boga wszechmogącego. ¶ Czasem też opisu-
ie się taż ista wszechmocność szerszymi słowy / k czemu służy
ono Piśmo : Niebedzie u Pana Boga żadne słowo niepo-
dobne. Iżaz ręka Pańska słaba jest ? A na drugim miejscu :
Masz w ręku twoich moc / kiedy chcieć będziesz. Także y in-
mi słowy. A z tego rozmaitego obyczaju mówienia / poymu-
iemy to co się nam w iednym słowie (Wszechmogace^o) zamyka.

¶ Rozumiemy tedy przez tho imię / iż niemasz nic thać o-
wego / ani możemy co takowego wymyslić / czego by P. Bog
uczynić niemożł. Boć nieiedno tho Pan Bog uczynić może /
aby się wszystkie rzeczy w niwecz obrocily / albo iżby zniszcze-
go wnet zaśie kilka światow takowych stworzył : Co aczkol-
wiek jest rzecz wielka / iednak myśla naszą poiać ia możemy :
ale theż wiele inszych wietszych rzeczy ma w mocy swoiey / o
których ludzka myśl y ludzki rozum / ani pomyslić może. Ale
 chocia Pan Bog wszystko może / wszakże kłamać / oszukać / o-
mylić się / zgrzeszyć / zginąć / nieumieć / tego niemoże. Bo ty
rzeczy na te nature przypadają / ktora w swey sprawie niedo-
skonata jest : Ale iż Pana Boga wszystkie sprawy nadoskona-
łe są / przeto mówimy iż tego niemoże / bo wiem thakie rzeczy
działać / niedostatek jest / a nie władza albo moc wszech rze-
czy nawyższa y niekończona / ktora P. Bog ma A tak tym oby-
czajem wierzymy być Pana Boga wszechmogącym / abyśmy
iednak pamiętali / iż tych rzeczy w nim niemasz / ktoreby iego
istności doskonalej nieprzystaly ani przywoite były.

¶ Pożaje też Pleban / iż to dobrze y mądrze uczyniono / że o-
puszciliśmy insze imiona / ktore Panu Bogu przywłaszczane by-
waia / to nam tylko iedno w Kredzie tu wierzeniu przelożono
jest. Bowiem kiedy poznamy Pana Boga wszechmogącego /
tedy musimy zaraz wyznać / iż on umie wszystko / a iż też w-
szystko pod swoia mocą y władzą ma. A gdyż niewatpimy
iż wszystko uczynić może / tedy tho za tym idzie / iż bedziemy
też ine rzeczy o nim rozumiec / bez ktorych żadna miara poiać
niemożemy / iako on jest wszechmogącym.

¶ Nad to / niemasz żadney rzeczy / ktora by thać Wiare y na-
dzieie nasze wspierała / iako ta / kiedy w umysle naszym to za-
pewne mamy / iż P. Bog wszystko może. Bo cokolwiek nam
potym wierzyć będzie potrzeba / choć też będzie rzecz wielka /
dziwna / a porzadek y bieg rzeczy ziemskich przewyższająca /
przedsie łatwie na tym ludzki rozum bez wszelakiey watpli-
wości przestanie / kiedy o Bożej wszechmocności wiadomość

Lucę 1.
Num. 11.
Sap. 12.

W tym słowie
Wszechmogą-
cy / co się za-
myka.

Pan Bog cze-
go czynić nie-
może.

Wszechmo-
ność Boga
wierzyć / iako
jest potrzeba
y pożyteczno.

	<p>mieć będzie. A owšem / ym większe są rzeczy których nas Pi- sano S. wcz / tym ochotniej ym będzie chciał wierzyć. A ie- śli się czego dobrego spodziewać od Boga będziemy / thedy myśl naszą nigdy nam nieostanie dla wielkości tych rzeczy których żądamy / ale się podnieśie y utwierdzi / często myśleć / iż niemaż nic takiego / czego by Wszechmogący Bóg uczynić niemógł.</p>
<p>Wiara ku cu- dom y ku Mo- dlitwie potrze- bna.</p>	<p>¶ Przeto / iest tego potrzeba / abyśmy ta Wiara dobrze po- twierdzeni byli : lubo kiedy iakie cuda ku pożytku bliżniemu na- szemu uczynić mamy / lubo kiedy co u Pana Boga chcemy v- prosić. U pierwszej rzeczy (to iest o cudach) sam Pan tak uczyl / kiedy Apostołom miedowiarstwo na oczy wyrzucal : Je- śli mieć będziecie wiare iako ziarno gorczycne / thedy rzeczenie tey gorze / Przeszaj z tad na ono miejsce / a przestapi / y nie- będzie wam żadna rzecz niepodobna. U drugiej zaś (to iest o Modlitwie) tak świadectwo dał S. Jakub : Niechay pro- si w wierze / nie niewatpiac. Bo kto watpi / ten iest podobny nawałności morskiej / która wiatr powiewa y obraca : prze- to niechay taki człowiek niemiłma / iżby co u Pana Boga miał wprosić.</p>
<p>Math. 17.</p>	
<p>Iacobi 1.</p>	
<p>Wiara ku skro- mności y poko- rze przywodzi.</p>	<p>¶ Nad tho / wielkie nam pożytki ta Wiara przynosi / a oso- bliwie ku wszystkim skromności / y ku pokorze nas sprawnie. Bo tak mowi przedniejszy Apostoł Piotr Święty : Korzcie się pod mocną ręką Bożą.</p>
<p>1. Petr. 5.</p>	
<p>Bac się tylko p. Boga Wi- ra wcz.</p>	<p>¶ Upomina też nas y ktemu / abyśmy się niebali gdzie się bac nie potrzeba / ale iżbyśmy się bali iednego Boga / w którego mo- cy y my sami iestemy / y są wszyscy rzeczy nasze. Bo tak mo- wi Zbawiciel nasz / Okaże wam tego się bac macie : Tego się bójcie / który zabierze / do Pieła postać może.</p>
<p>Luce 12.</p>	
<p>Wszystko- moc Boża ku wdzięczności nas przywodzi</p>	<p>¶ Używamy potym teży Wiary / do poznania y do wysta- wiania wielkich dobrodzieystw Bożych / które nam pokazał. Abowiem ktho sobie rozmysli że Pan Bóg iest wszechmogą- cym / niemoże być tak niewdzięcznym / aby częstoż zawoły- wać niemial : Uczynił mi wielkie rzeczy ten / który mocnym iest.</p>
<p>Luce 1.</p>	
<p>Wszystko- moc wstym personam stu- ży.</p>	<p>¶ A iż w tym Artykule Boga Oycy Wszechmogacym zowie- my / niechay się na tym żaden niemyli / żeby chciał rozumieć / iako by tho imie iemu przywłaszczone / niebyło spólnie też Sy- nowi / y Duchowi S. Bo iako Boga Oycy / Boga Syna / Boga Ducha Świętego / nie trzech Bogow / ale Boga iedne- go być powiedamy : także też / rownie y Oycy / y Syna / y Ducha S. wszechmogacym być / a nie trzech wszechmogą- cych /</p>

cych/ ale iednego Wszechmogacego wyznawamy. A wszakoż osobliwym obyczajem tym imieniem Oycā zowiemy/ przeto iż jest w szyskiego początku studnia. Jako też przypisniemy Synowi Mądrość/ ktory wiekustym jest Oycā swego słowem : y Duchowi S. Dobroć/ iż miłością jest obudwu : aczkolwiek ty y inſze takowe przezwiſta/ poſpolicie wedla Wiary Chreſcijanſkiej opisaſia/ trzem perſonam przywołaſzczane bywaia.

Stworzyciela Niebā y Ziemi.

T Jako tho była rzecz potrzebna / aby ludziom wiernym mało przed thym vżnanie B Ożey Wszechmocności oznaymiono było/ z tego ſie to obaczyć może/ co teraz o ſtworzeniu wſzyſkich rzeczy powieść będziemy. Abowiem cud tak dziwney ſprawy łatwie wwierymy/ gdy inż przyczyny niebędzie/ cżemubysmy o niezmierney naſzego Stworzyciela mocy/ wątpić mieli. Bo P. Bog nie z rzeczy iakiey będącey świat zbudował/ ale z niczego ſtworzył : A to nie za potrzeba albo z przymuſzenia/ ale chcąc y z ſwey dobrej wolej uczynił. Ani też była iaka inſza przyczyna/ ktoraby go ku ſtworzeniu takiemu przyſpedziła/ oprócz they/ że chciał tym rzeczami ktoreby on ſtworzył/ dobroci ſwoiey vżyć. Bo natura Boſka ſama w ſobie tak doſkonała ieſt y błogoſławiona/ iż niepotrzebuie niczego : iako mówił Dawid : Rzekłem Panu/ Bogeſ ty moy/ a bawiem dobra mego niepotrzebuięz. A iako przywiedziony dobrocią ſwoią / wſzyſtko co chciał uczynił : także też / kiedy wſzyſtki rzeczy ſtwarzał/ niepaſtrzał na iaki ſpoſob albo na iaki ſizerunek/ ktoraby od niego rożny był : ale iż ſtali wſzyſkich rzeczy ſtworzonych/ był w iego Boſkiej wiadomości : na ten tedy ſam w ſobie Pan Bog paſtrzał/ a iakoby tego naſładowiac/ wielką mądrością y niezamierzoną mocą/ ktora mu właſna ieſt/ na początku wſzyſtko ſtworzył. Abowiem on rzekł/ y ſtali ſie : on rozkażal/ a wſzyſtko ſtworzono ieſt.

T Przez tho ſłowo Niebā y Ziemi / rozumieć mamy wſzyſtko to / cokolwiek ieſt w niebie y na ziemi. Abowiem oſkrom niebā / ktore Proroek ſprawą iego pałcow zowie : przydal mu też iaſność Słoneczna/ y Kſieżyczna/ z inſzymi gwiazdami ozdobe : A iżby ony znakami były / czaſy / dni / y lata dzieliły/ tedy niebieſkim tym okregam/ tak perony y wſtawiczy ny bieg zrzadził / iż nic przedſzego nad wſtawiczyne ich obraca-

B 4 nie/ani

P. Bog z do-
brey ſwey wo-
ley świat ſtwo-
rzył.
P. Bog przec-
z świat ſtworzył

Pſal. 15.

Pſal. 142.

Niebios ozdoba.
Pſal. 8.

<p>Angiolom stworzenie y ozdoba.</p>	<p>nie/ ani pewniejszego nad ich ruszanie/ widzieć niemożemy. ¶ Nad to / stworzył też z niczego duchowne stworzenie / to jest/ niezliczone Angioly/ ktorzy przed Panem Bogiem sto- iac/ iemuby służyli : a ktore też potym ozdobił y osłachcił / o- sobliwym a dziwnym mocy y łaski swoiey darem. Bo kiedy to mamy w Pismie S. iż Diabeł nie był statym w prawdzie/ tedyć się y to pokazuje/ iż drudzy odstepni Angiolowie od po- czatku swego / łaską obdarzeni byli. W czym tak v S. Augu- stina mamy : Stworzył Pan Bog Angioly z dobra wola / to jest / z czystą miłością ktora przy nim trwała : zaraz y przyrodzenie ich tworząc/ y łaską je obdarzając. Skąd wier- zyć mamy / iż Angiolowie S. nigdy bez dobrej woley/ tho jest bez miłości Bożej niebyli. A co się ich vmieietności do- tyczy / mamy świadectwo w Pismie S : Ty moy Panie ie- steś Krol mądry/ iako Angiol Boży mądrym jest / abys ro- zumiał wszystko co jest na ziemi. Nad tho / Dawid Prorok przydawa y moc Angiolom / onymi słowy : Mocni w sile / czyniaczy przykazanie iego. A dla tego często ie Pismo S. siłami albo mocarzmi y zastępem Pańskim zowie. Wszakże choć ci w- szyscy byli darami niebieskimi ozdobieni/ iednak wiele ich/ kto- rzy od Pana Boga Wyca y stworzyciela swoięgo odpadli/ a dla tego z nawyższego Nieba zruceni / y w ciemną ciemnicę ziemską zamknięci / dla pychy swoiey wiekiste meki cierpia. W ktorych Ksiażce Apostolskie tak napisano : Angiolom grze- sznym Pan Bog nieprzepuścił / ale linami piekielnymi zwle- czone/ dał ie na meki do głębokości Piekielney / aby tham aż do Sadu zachowani byli.</p>
<p>Ioan. 2.</p>	
<p>Augustin. lib. 12. De Ciuit. cap. 9.</p>	
<p>Angielska ma- drość y moc. 2. Reg. 14.</p>	
<p>Psal. 102.</p>	
<p>Angielski wpa- d</p>	
<p>2. Petr. 2.</p>	
<p>Ziemię stwo- rzenie. Psal. 103.</p>	<p>¶ Potym też/ ziemi vmocnionej na swym gruncie/ rozkazał P. Bog słowem swoim w pośrzod świata stanać/ y to sprawił/ aby się podniosły gory/ a zniżyły pola na tych mieyscach/ kto- re ym utwierdził. A iżby ziemię niezatapiały wody/ zamierzył ym kres/ ktorego przestąpić niemoga/ żeby się niewracały ani potrywały ziemię. Potym nietylko ia przyodział y ochodził drzewy/ y wszelaką ziół y kwiecia różnaitością/ ale ia też nie- zlicznymi rodzajami zwierząt/ iako przed tym wody y powie- trze/ napełnił. Naostaték/ z gliny tak człowieka w ciełe spra- wił/ aby y nieśmiertelnym był/ y w cierpienia żadnego nie czuł : A iżby to miał oboie/ nie mocą swego przyrodzenia/ ale z do- brodzieystwa Bożęgo.</p>
<p>Ziemię ozdoba</p>	
<p>Stworzenie Człowieka.</p>	<p>¶ A co się dusze dotyczy / stworzył go na obraz y na podo- bięstwo swoje / y przydał mu wola swobodną. Nad tho / wszystki</p>

wszystkimamietności y żądze tak w nim wskromił/ aby zawsze rozumowi były poddane. A temu jeszcze/ przydał mu też on dziwny dar pierworodney sprawiedliwości/ a potem go wszystkim zwierzętom przelożył. Co łatwo będzie Plebanom tu nauce Chrześcijańskiej obaczyć z Historiey Genesi/ albo Księgi rodzi. A to z tych słow (Nieba y Ziemi) o stworzeniu w (działach) wszystkich rzeczy rozumieć mamy. Co wszystko krótkimi słowy zamknął Prorok tak mówiąc: Twoje są nieba/ twoja też y ziemia/ tyś ugruntował okrag ziemi y zupełność iey. Ale daleko krócej to wyrażili Oycowie Nicenskiego Concilium/ przyłożywszy w swoim składzie ony dwie słowie/ Widomych y Niewidomych. Bo co siękolwiek na świecie zamyka/ y cokolwiek wyznawamy że stworzył P. Bog/ albo to poznawamy smysły cielesnymi/ a zowiemy rzeczy widome: albo ich myśla y rozumie dochodzimy/ które się pod imieniem Niewidomych znaczą.

Psal. 82

Symbolum Nicæni Concilij. Widomych y Niewidomych

A niemamy wierzyć/ iż Bog tak jest stwórcy iem y sprawcą wszystkiego/ abyśmy minimali iakoby ty stworzone y skończone rzeczy/ po dokonaniu swoim bez iego niezmierny mocy na potom zachowane trwać mogły. Bo iako to przyszło za wielką mocą/ mądrością/ y dobrocią stwórcy ielowa/ iż się wszystkie rzeczy sstały/ tak też/ kiedyby rzeczy stworzonych iego osobliwa opatrność niewspierała ani zachowywała w całości tak mocą która z przodku stworzone były/ natychmiastby się w niwecz obróciły. Co Pismo pokazuje kiedy tak mówi: Jakożby mogło co trwać/ kiedybys ty niechciał. Albo iakoby było zachowano to/ czego bys ty niepowołał.

p. Bograzdźci sprawuie rzeczy stworzone.

Sap. 11.

A nie tylko P. Bog zachowuje y rządzi opatrnością swoją wszystkie stworzone rzeczy/ ale też/ cokolwiek się rusza/ albo cokolwiek z własnego przyrodzenia swego co działa/ wszystko to tak pobudza ku ruszaniu/ y ku działaniu/ tak iż acz nieprzekaza władzey wtorych przyczyn albo sprawiec/ wszakoż ia vprzezdza: ponieważ iego moc skryta do każdej się rzeczy ściaga/ a iako Medrzec powie da / od końca do końca mocnie do siega/ a sprawuje wszystko snadnie. Przeto też Apostoł powiedział/ kiedy Athenczykom kazał o Bogu/ którego oni nieznając chwaliłi: Niedaleko jest od każdego z nas/ bo w nim żyjemy/ y ruchamy się/ y jesteśmy:

Secunde cause a Deo non impediuntur.

Sap. 2.

Act. 17.

A już na tym niechay będzie dosyć / co się wykładu pierwszego Artykułu dotyczy: iedno to jeszcze przypomniemy/ iż sprawa stworzenia lubo stworzenie/ służy wszystkim personam nierozdzielney S. Trojce. Bo thu w Kredzie/ wedle nauki

Stworzenie Nieba y Ziemi/ wszystkim personam w Boſtwie służy

Apostol

Ioan. 1.
Gene. 1.
Psal. 32.

Apostoliſkiey / wyznawamy Boga Oycę ſtworcytelą Niebą y Ziemię. A zaś w Piſmie S. o Synu czytamy : Przezeń ſie wſzyſtko ſtalo. Także y o Duchu Świetym : Duch Pański wnoſił ſie nad wodami. A na drugim mieyſcu : Słowem Pańskim utwierdzone ſą niebioſa / a duchem wſt iego / ich wſzyſtko ta moc.

W Jeżu Chryſcie / Syna iego iedyne-
go / Pana naſzego.

pożytek z wto-
rego członku
Wiary o Panu
Chryſtusie.
4. Ioan. 4.

Math. 16.

BArzo dziwny y obſity być pożytek / ktorzy z Wiary y z wyznania członka tego ſpłynął na rodzaj ludzki / y ono ſwiadectwo Jana S. okaże : Ktobykolwiek wyznał iż Jeżus ieſt Syn Boży / w thym Bog mieſzka a on w Bogu : okaże thoż y ona pochwała Błogoſławieństwa / ktora Piotrowi przednieyſzemu Apostołowi od Pana Chryſtuſa dana ieſt : Błogoſławionyſ ty Symonie ſynu Janow / abowiem tobie tego ani ciało / ani krew nieob-
iawila /

iawila : ale Ociec moy/ ktory iest w niebiesiech. Albowiem toć
iest namocniejszy grunt zbawienia y odkupienia naszego.

¶ Ale iż ten tak dziwny pożytek / narychley poznać możemy
z wielkiego vpadku/ od onego naszczęśliwszego stanu/ w któ-
rym był Pan Bog ludzie naprzod stworzone postawił / tedy
niechay sie o tho stara Pleban / aby Chrześcijanie przyczynę
pospolitych nadz y niedostatkow rodzaju ludzkiego poznali.

Jadomow
vpad.

Bo kiedy Adam od Bożego posłuszeństwa odstąpił/ y ono za-
kazanie zgrał / (z każdego drzewa Rajowego pożyway /
ale z drzewa vmietności dobrego y złego niepożyway : bo
ktorego dnia z niego iesc będziesz / śmiercią vmrzesz.) wnet
vpadł w one wielką nedzę / tak iż też vtracił y świetobliwość
y sprawiedliwość/ w ktorey był stworzony : a przyszedł w ty-
wysytki niedostatki/ ktore szeroko wypisał S. Trydentskie
Concilium. A beda przypominać Plebani/ iż dla tego też grzech
y każn grzechowa/ niestaneła na iednym człowieku Adamie/
ale z niego iako z nasienia / y przyczyny/ stusnie sie na wszy-
stko potomstwo wylata. Gdyż tedy vpadł z nawyższej dostoy-
ności nasz rodzaj / niemógł żadnym obyczajem / ludzką albo
Angelską mocą być podzwignion / ani ku pierwszemu miejscu
przywrocon. A tak nam ten sam został vpadku y niedostatkow
naszych ratunek/ aby Syna Bożego moc niezmierna/ przyia-
wszy młodość naszego ciała / zgładziła one nieskonczona moc
grzechowa / a nas przez Krew swoje z Panem Bogiem zie-
dnala. Wiara thedy y wyznanie tego odkupienia/ iest y było
zawždy ludziem potrzebne ku osiągnięciu zbawienia : co też był
Pan Bog zaraz na przodku pokazał. Albowiem przy onym ro-
dzaju ludzkiego potepieniu/ ktore wnet za grzechem przyszło/
była też pokazana nadzieia odkupienia słowy onymi/ ktorými
Pan Bog dał znać Szatanowi własną szkodę iego / ktorą
z ludzkiego wybawienia podzić miał : Nieprzyiaźń uczynie mie-
dzy thoba y niewiastą/ między iey plemieniem y twoim plemie-
niem. Ono zetrze głowę twoją / a thy o iey piętę łaciwie kusie
się będziesz.

Gene. 2.

Ludzkiego na
rodu naprawa
przez P. Chri-
stusa.

Gene. 3.

¶ The obietnice częstoć potym potwierdzał/ y znaczniey Pan Bog iako
przezrzeczenie swoje oznaymiał / tym zwłaszcza ludziom/ ktorým
osobliwa łaska chciał pokazać. A między inszymi/ aczkolwiek
Abrahamowi Patrząrsze te swoje tajemnice często znać dawał /
wszakże iawniey mu ia na ten czas pokazał/ gdy on przykaza-
niu Bożemu bedac posłuszen/ Izaaką iedynego syna swego o-
fiarować chciał. Bo tak powiedział : Iżes tho uczynił/ a nie

Pan Bog iako
naprawe ludz-
ką oznaymiał/
w przyrodzo-
nym Zakonie.

Gene. 22.

przepu

Gen. 28

Naprawe lu-
dzka iako Pan
Bog oznay-
miał w pisa-
nym Zakonie.

Jezus imie p.
Chrystusowi
od Boga Oj-
ca dane.

przepuszcites iedynemu twoiemu synowi / bedec błogosławit y rozmnoże plemie twoie iako gwiazdy na niebie / a iako piasek ktory jest na morskim brzegu. Twoie potomstwo opamię bra- my nieprzyiacioli twoich : y w plemieniu twym beda błogosła- wieni wszyscy narodowie ziemscy / izes wsluchal głosu moiego. Z ktorych słow latwie sie to znaczyło / iz z rodu Abramowe- go miał ten byc / ktory wszystki od wielkiego Szatańskiego o- trucienstwa wyzwolic y zbawic miał. A ten Syn Boży / mu- siat sie wedle ciała z potomstwa Abramowego narodzić.

¶ Miało co po tym / aby tey obietnice pamiątka zachowana była / tenże Pan Bog / z Jakobem wnukiem Abramowym przy- mierze uczynił. Bo kiedy on widział przez sen drabine stojaca na ziemi / ktorey wierzch dotykał sie nieba / a Anioły Boże wstępujące y sstepujące po niej / iako Pismo świadczy : thedy też słyszał Pana Boga / ktory wsparty sie drabiny / tak mo- wil do niego : Jam jest P. Bog Abrahama oycą twego / y Bog Izaka : Ziemie na ktorey spisz / tobie y Plemieniu twemu ja dam : A Bedzie twoie plemie iako proch na ziemi : rozszerzysz sie na wschod y na zachod słońca / na pólnocy y na południe / a beda błogosławione w tobie y w twoim potomstwie / wszy- stki pokolenia ziemskie.

¶ Potym też daley nieprzesłat Pan Bog odnawiaiac pamiat- ke theyze obietnice / przypominac pokoleniu Abramowemu / y wiele inszym ludziom / oczekiwanie Zbawicielowe : zwłaszcza iz poczał był znakiem być v ludu swego / gdy już y Zakon podan / y rzecz pospolitą Żydowską postanowioną była. Bo y rzeczy niemie znaczyły / y ludzie przepowiadali / iako wielkie po- zytki miał nam przynieść Zbawiciel y Odkupiciel Pan Jezus Chrystus. Wiec y Prorocy / ktorych myśl światłością niebie- ską oświecona była / iawnie ludziem każac / przepowiadali na- rodzenie Syna Bożego / y cuda iego / ktore człowiekiem be- dac działał / y nauke / y sposoby / y obyczaje / y śmierć / y zmar- twychwstanie / y insze tajemnice / tak iakoby przy thym byli. Tak iz iesli rozności mieć niebedziemy między przyszłym a prze- minelým czasem / tedy też między przepowiedaniem Proroctim / a między kazaniem Apostolskim / między starych Pátryarchow / a między naszą Wiara żadney rozności niebedzie.

¶ Ale już o każdej Artykulu tego części mowic bedziemy.

¶ IESVS własne jest imie tego / ktory Bogiem jest y Czło- wiekiem / a wykłada sie Zbawiciel : ktore było mu dane / nie z trąfunku ani za rada albo wola ludzka / ale z przeznaczenia y

z rosta

z rozkazania Bożego. Bo Anioł Pannie Maryey matce tak zwiastował: Oto poczniesz w żywocie / y porodzisz syna / a imie iego Jezus nazowiesz. A potym theż Jozephowi Panny Maryey oblubienicowi / nietylko rozkazał aby ono dziecko tym imieniem nazwał / ale mu też oznaymił / czemu by go tak nazwać miał: Bo mówił: Jozephie synu Dawidow / niebo y sie wziąć Maryey żony swojej: Bo co sie vrodziło w niej / z Duchą S. iest: porodzić syna / y nazowiesz imie iego Jezus: abo wiem on lud swoy od ich grzechow zbawi.

Luce 1.

Math. 1.

Jesus Zbawiciel.

¶ Bylic też inszy / ktore tymże imieniem w Pismie S. zwano. Bo toż imie miał syn Nawego / ktory wstąpił na Moryszowe miejsce / y lud przez Moryszę wywiedziony z Egiptu / przywiódł do obiecanej ziemi / czego Morysz dowiesć nie mógł. Także y Josedech syn nawyższego Kaptana / był nazwan tymże imieniem. Ale daleko prawdziwiey naszego Zbawiciela tym imieniem zwać mamy: abo wiem on nie iednemu ludowi / ale wszystkim wszech wieków ludziem / iuż niemowie głodem / albo niewolą Egiptską / albo Babilonską vtrapionym / ale będącym w cieniu śmierci / a ściśnionym cięzkimi grzechowymi y Szataniskimi pety / vczynił światłość / vczynił wyzwolenie y zbawienie: a ieszcze ym ziednał prawo y dziedzictwo do niebieskiego Królestwa / y z Wycem ie swoim poiednał. W onych thedy ktore dawno tym imieniem nazywano było / widzimy że Pan Christus był figurowan / od ktorego ty dobrodzieystwa / ktoreśmy iuż wyliczyli / wolane są na naród ludzki. A insze imiona / o ktorych było przereczono / iż Synowi Bożemu od Boga dane być miały / ku temu iednemu imieniu Jezus / wszyscy sie ściągają. Bo insze imiona znaczyły tylko poniekaź zbawienie / ktore nam on dać miał: ale to / moc y sprawę zupełnego zbawienia zamyka w sobie.

¶ Imieniu IESVS / iest też imie CHRISTVS przydane / ktore pomazaniec znaczy: a zamyka w sobie / y dostojenstwo / y vząd. Nie iest też przywoite iedney rzeczy / ale mu iest pospolite z wielem inych ludzi. Bo nasiży oni starzy oycowie / Christusami zwali Kaptany / y Króle / Ethore Pan Bog dla zacności ich vzedow / pomazować kazał. Albowiem Kaptani swymi vstawicznymi modlitwami Panu Bogu lud zalecają / Bogu ofiare czynią / y za ludzie sie modlą. A Królom iest polecone rzadzenie ludu: y osobliwie im to należy / aby zachowali poważność Praw / aby zdrowia niewinnych bronili / a winnych śmierć karali. A iż oboj ten vząd / znaczy na ziem

Christus pomazaniec.

Pan Christus iest Królem / Kaptanem / y Prorokiem na wiekszym. Kaptanski vząd. Królewski.

Kapłany y Kro-
le y Proroki /
czemu maza-
no

Pan Chrystus
czemu był po-
mazan.

Pfal. 44.

Esaie 61.

Pan Chrystus
Prorok.

Pfal. 109.

Hebr. 5. 7.

Pan Chrystus
Krol.

Luce 1.

Krolestwo P.
Chrystusowe
duchowne y
wiekuiste.

mi Młagestat Bości / przeto masćia maza-
ni bywali ci / ktorze albo na Krolewski / albo na Kapłanski
wzrost obierano. Był też y ten obyczaj że Proroki maza-
no / ktorzy iako Postowie y tłumacze nieśmiertel-
nego Boga / odkryli nam tajemnice nie-
bieskie / y nas zdrowa nauka / y przyszłych rzeczy przepow-
ieda-
nim wpminali ku polepszeniu żywota.

¶ Ale kiedy Pan Jezus Chrystus Zbawiciel nasz przyszedł na
świat / tedy trzech person wzrost na sie przyjął / to jest Pro-
roka / Kapłana / y Krola : y dla tych przyczyn Chrystusem nazwa-
ny / y ku sprawie tych wzrostów był pomazany : nie reka ktorogo
śmiertelnego człowieka / ale Oycą niebieskiego mo-
cia : nie ma-
sćia też ziemską / ale duchownym oleiem : ponieważ w dusze jego
naswietlona / wylała sie wietlona obfitosc / y zupełnosc Duch-
a Swietego / y łaski / y wszystkich darow / niż na ktore insze przy-
rodzenie stworzone. A to osobliwie pokazal Prorok / kiedy ku
temuż Odkupicielowi tak mowil : Omitowales sprawiedli-
wosc / y nienawidziales nieprawosc : przeto pomazal cie Bog /
Bog twoy / oleiem radosci / nad uczestniki twoie. Toż theż
iasnieyszymi slowy pokazal Izaiasz mowiac : Duch Pański na-
demna / dla tego iz mie P. pomazal / y kazac ludziem skromnym
poslal mie. ¶ A tak P. Jezus Chrystus był nawietzym Pro-
rokiem y Mistrzem / ktorzy nas woley Bozey nauczył / y przez ie-
go nauke / świat Oycy niebieskiego poznal : ktore to Prorockie
przewiasto / zacniey y osobliwiey iemu sluzi. Abowiem wszyscy
ktorzykolwiek tego Prorockiego imienia godni byli / byli jego
uczniami / prze te osobliwie przyczynne posłani / aby przepowie-
dali tego Proroka / ktorzy na zbawienie wszystkich / przysc na
świat miał.

¶ Znasie / był też Pan Chrystus Kapłanem / nie z tego pokole-
nia z ktorogo byli Kapłani w starym Zakonie / to jest z pokole-
nia Lewi : ale z onego / o ktorym Dawid Prorok mowil : Tyś
jest Kapłanem na wieki / wedle porzadku Melchisedechowego.
A tey rzeczy dowod / szeroko Pawel S. do Zydow pisac roz-
bierał.

¶ Znamy też y Pana Chrystusa być Krolew / nietylko iako Bo-
ga / ale iako człowieka / naszego przyrodzenia uczestnika : o kto-
rym Angiol swiadczył : Bedzie Krolowal w domu Jakobo-
wym na wieki / a Krolestwo jego konca niewezmie. A to Kro-
lestwo Pana Chrystusowe / duchowne y wiekuiste jest / na ziemi
sie poczynal / a konczy sie w niebie. Ten tedy wzrost Krolewski /
dzinwa opatrznoscia w Kosciele swoim sprawnie Bowniem on

y rza

y rzadzi/ on też od mocy y zdrady nieprzyjacielskiej broni/ on mu Prawa wstawia/ on nie tylko światobliwość y sprawiedliwość/ ale y siłę mu/ y moc ku trwaniu daie. A chocia w tym Krolestwie są tak dobrzy iako y zli/ y wszyscy ludzie słusznie do tego Krolestwa przystępują: wszakże ci nad insze osobliwie poznawają wielką łaskę y dobrotliwość Króla naszego/ którzy wedle przykazania iego / pobożny y niewinny żywot wiedzą. A niedostało mu się to Krolestwo dziedzictwem / albo iakim ludzkim prawem/choć iego naród z Królów idzie: ale Królem jest dla tego/ iż mu Bog dał iako człowiekowi/ cokolwiek mocy/ wielmożności y zacności/ natura ludzka zniesć mogła. Dał mu tedy Krolestwo świata wszystkiego/ y (co się już dziać począło) wszystkie rzeczy/ zupełnie y doskonale w dzień sądny iemu poddane będą.

W Krolestwie P. Chrystusowym dobry y zli.

Krolestwa P. Chrystusowego doskonałość.

Syna iego iedynego. Tymi słowy są podane Chrześcijanom wyższe tajemnice/ które o Panu Jezusie wierzyć y rozbiierać mamy. Iako tho/ Iż on jest Synem Bożym/ iż jest prawdziwy Bog/ iako y Ociec który go wrodził od wieku. Nad to/ wyznawamy go być S. Trojce wtórą osobą/ dwie ma drugim osobom we wszystkim równą. Bo nie masz nic w Boskich personach nierównego/ albo sobie niepodobnego/ ani my tego pomyślać mamy: ponieważ iedne istność wszystkich/ iedne wola y moc być znamy. A tho/ aczkolwiek się pokazuje z wielu miejsc Pisma S: wszakże najasniey tego dowodzi ono S. Jana świadectwo: Na początku było Słowo/ a Słowo było u Boga/ a Bog był Słowo.

Pan Chrystus Syn Boży y Bog.

Ioan. 1.

A kiedy słyszymy / iż Pan Jezus jest Synem Bożym/ nie mamy nic ziemskiego albo śmiertelnego o rodzeniu iego pomyślać: ale mamy śmiało wierzyć/ y z wielkim nabożeństwem wysławiać/ ono rodzenie/ którym Ociec od wieków Syna wrodził/ a którego rozumem ogarnąć y doskonale pojąć żadnym obyczajem niemożemy: tak że iakoby zdumieni dziwowaniami takowych tajemnic/ mamy z Prorokiem mówić: A któż iego rozdzay wypowiedzieć może? To tedy wierzyć mamy/ iż Syn jest tejże natury/ tejże mocy/ y mądrości z Oycem: iako w Kredzie albo składzie Nicenkim śerzey wyznawamy / które tak mowi: A w Jezu Chrysta Syna iego iedynego/ y z Oycą wrodzonego przed wszystkimi wieki: Boga z Bogą: światłość z światłości: prawdziwego Boga z Bogą prawdziwego: wrodzonego a nie uczynionego: iedney z Oycem istności/ przez którego się wszystkie rzeczy stały.

Pana Chrystusowe rodzenie nieogarnione.

Isaie 53.

Symbolum Niccanum.

Ioan. 1. Pana Chrystu- sa czemu Sto- wem zowia.	<p>¶ Al ze wszystkich podobienstw / ktore przywodzone bywaja ku okazaniu obyczaju y sposobu rodzenia wiecznego / to iest nawlasniwsze / ktore z myśli naszego rozumu bierzemy. Przeto S. Jan Syna iego zowie Słowem. Bo iako rozum nasz / sam siebie nieiako rozumieiac / wyraża swoje podobienstwo / ktore Theologowie słowem nazwali: także Bog (ile sie rzeczy ludzkie ku Boskim przyrownac godzi) sam siebie rozumieiac / wieczne słowo rodzi. Aczkolwiek / lepiej to rozmyślać co nam Wiara podawa / a prawym sercem wierzyć y wyznawać / iż Pan Chrystus iest prawdziwy Bog y Człowiek prawdziwy: Jako Bog wrodzony z Oycy przed wszystkimi wieki wieków: ale iako Człowiek / narodzony wedle czasu z matki Panny Maryey. A choc dwoiakie narodzenie iego znamy / wszakże iednego Syna być wierzymy. Bo iest iedna persona / w ktora sie schodzi Boska y ludzka natura. A co sie Boskiego rodzenia iego dotyczy / nie ma zadney bráciey / ani zadnych społecznych dziedzicow: ponieważ on iest iedyny Syn Oycy / a my ludzie / iestesmy stworzenie y sprawa tak iego: wszakże będziemyli iego narodzenie człowiecze obaczac / silac ich on nietylko bracia zowie / ale y za bracia ma / aby z nim wspolek dostapili chwaly wiekistej oyczyny. A cie to sa / ktorzy Wiara Pana Chrystusa przyieli / y Wiare ktora wyznawaja słowy / rzecza y znaki miłości okazuią. Dla tego zowie go Apostol / pierworodnym miedzy wiela bráciey.</p>
Bracia Pana Chrystusowi.	
Roman. 8.	
Op. Chrystu- sie rozmiac wedlug iego natur mowi- my.	<p>¶ Pana naszego. Wiele iest rzeczy ktore w Pismie S. o Zbawicielu naszym powiedziane sa / a iedny z nich sluza mu iako Bogu / drugie iako Człowiekowi: ponieważ od roznych natur wzial też ich rozne własności. Mowimy tedy prawdziwie / iż Pan Chrystus iest wszechmogacy / wieczny y niezmier-ny: a tho ma z natury Boskiej. Zas powiedamy / iż on umarł / y zmartwychwstał: a żaden w rhym niewatpi / iż to naturze człowieczej sluzy. Wszakoz y krom tego / sa rzeczy niektore / ktore sluza oboiej naturze: iako na tym miejscu / kiedy go zowiemy Panem naszym. Przeto / iesli to imie przystoi- suiemy ku oboiej naturze / tedy slusnie go naszym Panem zo- wiemy: Bo iako on iest wiecznym Bogiem iako y Ociec / tak też wszystkich rzeczy Panem iest iako y Ociec: A iako on y O- ciec / nie iest inszym a inszym Bogiem: ale koniecznie ieden Bog / także thez on y Ociec / nie iest inszym a inszym Panem. Ale y z strony człowieczeństwa / z wiela przyczyn slusnie też Panem naszym zwan iest. A naprzod / iż on naszym Odkupicielem był / a iż nas grzechow zbawil / thedy slusnie tey władzey dostal / aby</p>
Pan Chrystus wedle Cztowie- czeństwa przec- i jest Panem na- szym.	

Artykuł wtory Kreda.

29.

aby prawdziwie Panem naszym był/ y tak od nas zwan był.
Bo tak reży Apostoł : Unizył sam siebie/ sstał się posłusznym
aż do śmierci/ a do śmierci krzyżowey : Przetoż też y Bog
podwyższył go/ y darował mu imię/ które iest nad wszelkie imię/żeby na imię Jezusowe wszelkie kolano kłekało/ y tych którzy w niebie/ y którzy na ziemi/ y którzy są w Piekle / a iżby każdy iezyl wyznawał/ że Pan Jezus Christus/ iest w chwale Boga Oycy. A sam po Zmartwychwstaniu o sobie mówił :
Dana mi iest wszystka moc na niebie y na ziemi. Zowiemy go też Panem dla tego/ iż złączone są w iedney personie dwie naturze / Boska y Cziowiecza : za ktorym dziwnym złączeniem/ zasłużył tho sobie/ iż choćby był dla nas nieumart/ przed sieby Panem był y wszystkich rzeczy stworzonych wobec / y osobliwie ludzi wiernych / ktorzy go słuchają / y z najwyższą chucią iemu służą.

Philip. 2.

Math. 28.

¶ Naostatę niechay Pleban ktemu vpomina ludzie/żeby wiedzieli iako to rzecz słusna iest/ aby my / ktorzy od niego przezwisko mamy/ y Chrzescijany się zowiemy/ y wiemy iakie on dobrodzieystwa nam uczynił/ bo to wszystko osobliwie z łaski iego przez Wiare rozumiemy : (słusna mowie rzecz iest) abyśmy sami siebie/ tak iako niewolniki/ Panu y Odkupicielowi naszemu/ wiekuiście w moc podali/ a iakoby poświęcili/ cosmy też na Krzcie przededrzwiami Kościelnymi stoiac przyrzekli. Bosmy się opowiedzieli / że się Szatana y swiata odrzekamy / a Panu Jezu Christusowi ze wszystkim się w moc podawamy. A iesliśmy się sami na ten czas / swieta y sławna obietnica naszemu Panu poslubili / abyśmy byli między Chrzescijańskim rycerstwem policzeni : ktoreyże thedy meki niebedziemy godni / iesli do Kościoła wszedzą / wola iego y Przykazanie poznawszy / y przyiawszy ony łaski ktore nam iedną Swiatości/ bedziemy żyć wedle Przykazania y ustaw swiata y szatana : nieinaczej iakobysmy swiatu y Szatanowi kiedyśmy się krzeli/ a nie Panu Christusowi Zbawicielowi naszemu służąc obiecali : A czyiegożby serca niezapaliła pochodnia miłości/ tak wielkiego Pana tak dobroliwa przeciwko nam y skłonna wola : Ktory aczkolwiek nas ma w swojej mocy iako niewolniki krwia swoia odkupione/ wszakże tak barzo nas miłuje/ iż nie niewolniki/ ale przyiacielmi y bracia nas zowie. Zaprawde to iest barzo słusna przyczyna/ a niewiem by ze wszech nienawiejsza / czemu go ustawicznie / y za naszego Pana wyznawać/ y czcić/ a modlić iemu dawać mamy.

Cztowiek iako wiele p. Chrystusowi powisnien.

Ioan. 15.

C

3

Ktory

Który się poczał z Duchą Świętego/
narodził się z dziewicy Maryen.

Noga rozumieć Ch-
rześcijaństwo z tych
rzeczy które się w
pierwszym Artyku-
le wywiodły / iż się
stało wielkie y osobliwe dobro-
dzieństwo Ludzkiemu narodowi
od Pana Boga / który nas wy-
swobodził z niewolei tyrana cie-
skiego. Ale jeśli przed oczyma
mieć będziemy radę y obyczaj /
którym on to raczył osobliwie v-

czynić: tedy zaprawde nad te łaskę y dobroćliwość jego / nie
zaczniejszego ani spánialszego nienaydziemy. Przeto wielkość
tey tajemnice która nam Piśmo S. często ku rozbieraniu / i-
ako rzecz osobliwa y przednieysza naszego zbawienia / podawa-
Plebani od wykładu Artykułu trzeciego pokazywać poczną / y
wżyć będzie / iż się tak rozumie: Że wierzymy y wyznawa-
my / iż thenże Pan Jesus Christus iedyny Pan nasz y Syn
Boży / biorąc na się dla nas Człowiecze ciało w Pánienskim
żywocie / poczał się nie z nasienia męskiego iako inšy ludzie /
ale nad wszystkie obyczaje przyrodzenia / mocą ducha S. tak iż
iednąś personą Bogiem trwając / czym od wieków był / Bo-
giem zostawając / stał się też Człowiekiem / czym przed tym
nie był. A ty słowa iż tak rozumiane być mają / iawnie się po-
kazuje z wyznania S. Concilium Constantinopolskiego / które
tak mówi: Który dla nas ludzi / y dla zbawienia naszego / z nie-
bą sstał / y w cieloń jest z Duchą Świętego / z Maryey dzie-
wice / y stał się Człowiekiem. Toż też Jan S. Ewange-
lista wyłożył / iako ten który z pierśi tegoż Pana y zbawiciela /
wyrozumienie tey głębokiej tajemnice wyczerpnął. Bo kiedy na-
ture Słowa Bożego opisał onymi słowy: Na początku było
Słowo / a Słowo było v Bogu / a Bog był Słowo: tedy na-
ostatek tak zamknął: A Słowo stało się Ciałem / y w nas
mieszkało. Abowiem Słowo które Bożkiej natury jest posta-
cia / tak przyiło Ludzką naturę / aby iedną y tąż była Bożkiej
y Ludzkiej

Pana Christu-
sowe poczęcie
iaktę.

Constantino-
polskiego Con-
cilium wiara /
o wcieleniu p.
Christusowym

Ioan. 1.

Złączenie dwo-
ich natur Pa-
na Christ. w ie-
dnej personie.

y Ludzkiej

Artykuł trzeci Kreda.

31.

y Ludzkiej natury postać y persona. Za czym też przyszło / iż
tho tak dziwne złączenie zachowało sprawy y własności obo-
iej natury. A iako jest napisano v Leona onego wielkiego y
świątego Papieża : Ani podlejszey strawiła chwalebność / ani
zacniejszey vmnieyszyło przyiecie. Tho iest / Ani Człowieczeń-
stwa zniszczyło Bóstwo / ani Bóstwa vmnieyszyło Człowie-
czeństwo.

S. Leo pa-
pież.
Nec interiorē
cōsumeret glo-
rificatio, nec su-
periozem minu-
eret assumptio.

¶ Ale iż wykładu słow opuszczając niemamy / thedy niechay
Pleban rczy / kiedy mowimy że Syn Boży mocą Ducha S.
poczęty iest / iż nie ta sama tylko Bóstka Troycy S. persona /
taiemnice wcielenia sprawiła. Bo chociaż tylko sam Syn Czło-
wiecza nature na sie przyiał / iednak wszyscy osoby Troycy S.
y Ociec / y Syn / y Duch Świąty / taiemnice te sprawowa-
ły. Albowiem mamy trzymać one Wiary Chrześcijańskiej nau-
kę / Iż co Pan Bog w rzeczach stworzonych / swej własności
nietykać / albo zewnatrz siebie czyni / to wszystko trzem per-
sonam spolne iest / ani iedna wiecey niż druga / albo iedna bez
drugiej to działa. A iżby iedna persona od drugiej pochodzi-
ła / ta rzecz wszystkim spolna być niemoże. Bo Syn thylko od
Oycy sie rodzi / Duch S. od Oycy y od Syna pochodzi.
A cokolwiek zewnatrz ich od nich wynika / wszystko to trzy o-
soby nierozdzielnie czynia : A w tey mierze poczytane być ma
wcielenie Syna Bożego.

Pana Chrystu-
sowe wciele-
nie / wszyscy
Troycy S. spra-
wiła.

¶ A chociaż to tak iest / iednak zwykło Pismo S. z tych rze-
czy ktore wszystkim personam spolnie należa / iedny tym perso-
nam / drugie owym przywłaszczając : Jako nawyższa moc wszyt-
kich rzeczy / Oycu przypisuje : Mądrość Synowi : a Miłość
Duchowi S. A iż taiemnica Bóstkiego wcielenia / osobliwa
y niezmierna dobroćliwość Boża przeciwko nam pokazuje / dla
tego też osobliwym obyczajem przypisujemy te sprawę Ducho-
wi S. W tey tedy taiemnicy baczymy tho / iż niektore rzeczy
nad obyczay przyrodzenia / a niektore wedle przyrodzenia sie
stały. Albowiem iż wierzymy / że ciało Pana Chrystusowe z
naczytszhey krowie Pánienskiej sprawione iest / tedy w tym po-
znawamy nature ludzką : ponieważ to iest przywoito wszyst-
kim ciałom człowieczym / iż ze krowie macierzynskiej sprawio-
ne bywaia. Ale tho zaśie y bieg przyrodzenia y rozum ludzki
przechodzi / iż skoro Panna błogostawiona słowom Angelskim
przyzwoliwszy rzekła : Oto służebnica Pańska / niech mi sie we-
dle słowa twego stanie : natychmiast ciało naswietlsze Chri-
stusowe sprawione / a dusza rozumna iemu iest przyłączona : y

Extra illas ab
ipsis proficisci-
tur.

Czemu ie Du-
chowi S. przy-
pisujemy.

Pana Chrystu-
sowe wciele-
nie / częścią iest
nad przyrodze-
nie / częścią we-
dle przyrodze-
nia.

Luce 1.

W pana Chri-
stus. poczęciu /
zaraz sie z ciał-
tem / duszą y bo-
stwem złączyło.

Luce 1.

Esaie 7.

Luce 1.

Ioan. 1.

pan Chrystus
jest własnym a
nie sposobnym
synem Bożym.

thał zaraz we mgnieniu oka (iako mówią) był zupełny Bog / y człowiek zupełny.

¶ A iż to była nowa y dziwna sprawa Ducha S. żaden w tym wątpić niemoże : ponieważ wedle biegu przyrodzonego / żadne ciało niemoże być duszą człowieczą ożywione / iedno za pewnym y zamierzonym czasem. Ktemu ieszcze / tho też jest rzecz wielkiego podziwienia godna / iż skoro się dusza z ciałem złączyła / Bóstwo się też z ciałem y z duszą złączyło. Przetwo skoro ciało sprawione y duszą ożywione było / wnet się Bóstwo z duszą złączyło : zład się okazał / iż w iednym punkcie czasu / był zupełny Bog y zupełny Człowiek : y naswietła Panna / prawdziwie y własnie matka Boża y człowieczą miarowana jest / abowiem zaraz Boga y człowieka poczęła. A tho było iey przez Anioła zawiadano / kiedy tak mówił : Oto poczniesz w żywocie / y porodzisz syna / a nazwiesz imie iego Jezus : A ten będzie wielkim a zacnym / y Synem najwyższego nazwan będzie. Pokazało się skutkiem to / co był Izaiasz przepowiedział : Oto pocznie Panna / y porodzi Syna. Toż też Helzbieta będąc Duchem S. pełna / kiedy Syna Bożego poczęcie poznała / tymi słowy wyraziła : Skądże to mam / iż przysła matka Pana mego do mnie ? Ale iako ciało Pana Chrystusowe sprawione było samą tylko mocą Ducha S. z naczystszy krwie niepokalaney dziewice / bez wszelkiej sprawy męskiej / (iakośmy przed tym powiedzieli) thał też / skoro się poczęło / wzięła duszą iego wielką obfitość Ducha Bożego / y wszystkich iego darów. Bo nie miara iako innym ludziom / którzy świętością y łaską ozdobięni byli / dał P. Bog iemu / (iako świadczy Jan S.) Ducha swego / ale wszystkie łaski tak wlał na duszę iego / iżśmy wszyscy z iego zupełności wzięli.

A niegodzi się go nam Synem Bożym sposobionym zwać / chociaż onego Ducha miał / przez którego świeci ludzie sposobienia synów Bożych dostępują : Bo kiedy z przyrodzenia jest Synem Bożym / thedy niemamy tego rozumieć żadnym obyczajem / iżby łaska albo imie sposobienia iemu służyć miało.

¶ To jest / cośmy chcieli oznaczyć o dziwney tajemnicy Wcielenia : z ktorey aby zbawienny pożytek do nas przystąpić mógł / na to ludzie Chrześcijańscy nawiecy pamiętać / y często sobie to rozważać mają / iż P. Bog jest który człowiecze ciało przyjął : ale stał się Człowiekiem tym obyczajem / ktorego myślną naszą ogarnąć niemożemy / nierzkać abyśmy słowy mieli wyśłowić. A dla thego Człowiekiem być chciał / aby my ludźmi

bedąc /

bedac/ moglibysmy sie syny Bozymi odrodzić. A kiedy to be-
da pilnie obaczac/ tedy też niechay wszystkim tajemnicam/ kto-
re sie w tym człontu zamykaia/ pokornym y prawym sercem
wierza/ y w poczciwości ie maia/ a niechay sie wszetecznie o
nich niepytaia/ ani sie badaia : co wiec ledwe kiedy bez szko-
dliwej niebezpieczności być może.

Narodził się z Maryey dziewice.

To jest druga część ar-
tykułu tego/ w ktorey
wykładaniu pilnie sie
pleban obierać be-
dzie : poniewaz Chrześcijanie
wierzyć maia/ iż P. Jesus nie-
tylko poczęty iest mocą Ducha
Świętego / ale też narodzony
z Maryey dziewice/ y na świat
wydany. A tey tajemnicy wi-
ra/ z iakim weselim y łochanim
rozmyślana być ma / głos An-
gelski nam znać dawa / ktorzy

Narodzenie
Pánstkie wesole
ma być ludzi.

naprzod światu obiawił to naszczesliwsze poselstwo/ kiedy mo-
wił : Oto wielkie wesole wam powiedam/ ktore wszyscy ludzie
mieć beda. Także ono zastepow niebieskich spiewanie : Bądź
chwała na wysokości Bogu / a pokoy ludziom w dobrej wo-
li na ziemi żyacym. Od tad theż poczęła sie wypełniać ona
znamięnita obietnica/ ktora Pan Bog uczynił Abramowi/ tak
mowiac do niego : Iż miał czas przysć/ aby w iego nasieniu
byli błogosławieni wszyscy narodowie. Bo Panna Marya /
ktora prawdziwie matka Boża zowiemy/ y za taką czcimy/ iż
wrodziła te persone/ ktora zaraz y Bogiem y Człowiekiem by-
ła / z Krola Dawida rodu pochodziła. Ale iako poczęcie prze-
szło obyczaj przyrodzenia / tak też przy rodzeniu wszystko sie
Bożą mocą działo.

Lucę 2.

Ibidem.

Gene. 22.

Nad to / wrodził się z matki namniey matczynego Pánien-
stwa nieuszczerbiony/ co iest rzecz nadzwyczajna/ a tu poie-
ciu rozumowi człowieczemu natrudniejszy. A iako potym P.
Christus z grobu zawartego y zapieczętowanego wyszedł/ i-
ako theż do wczniow swoich przez drzwi zamknięte przyszedł/

P. Mariej mat-
ki Bożej po
porodzeniu ca-
łe Pánienstwo

Ioan. 20.

albo

	albo (iż od tych rzeczy nieodstępami / które się wstawnicznie we- dle przyrodzenia dzieła) iako słoneczne promienie słońce zupełne y całe przenikaia / ani łamiąc / ani go psuąc : tymże obyczajem y ieszcze osobliwszym / Pan Jezus wyszedł z maczynego ży- wota bez wszelakiego macierzynskiego Pániensstwa vszczerbie- nia : Bo tey Panny nienaruszone y wieczne Pániensstwo / pra- wdziwie chwalac wystawiamy. A to się wszystko sstało mo- cą Ducha Świętego / który tak z matka y przy Synowskim poczeciu / y przy porodzeniu był / iż iey / y płodność dał / y wie- czne Pániensstwo zachował. ¶ Apostoł S. zowie czasem P. Jezu Chrysta ostatcznym Jadamem / przyrównaiąc go Ja- daniowi pierwszemu. Bo iako w pierwszym vmieraia wszy- scy ludzie / tak zaś we wtorym / wszyscy ku żywotowi przyw- rocenti bywaia. A iako Jadam (ile się przyrodzonego sposobu dotyczy) oycem był rodziui ludzkiego / tak Pan Chrystus / iest y łaski poczatkiem / y chwały. Tymże obyczajem Pannie Ma- rya matke / tak Jewie przystosować możemy / aby pierwszej Jewie wtora Jewa Panna Marya przyrównana była : iako syny już pokazali / iż wtory Jadam Pan Chrystus / przyrow- nan iest Jadamowi pierwszemu. Bo Jewa iż Weżowi wwie- rzyła / przeklectwo y śmierć na ludzki rodzaj przywiodła : a Marya kiedy Aniołowi wwierzyła / tedy się za łaską Bożką to sstało / iż na ludzki żywot y błogosławienstwo przyszło. Dla Jewy rodzimy się synowie gniewu : od Panny Maryey wzie- lismy Pana Jesu Chrysta / przez kthorego synami łaski odro- dzeni bywamy. Jewie powiedziano : W boleści syny rodzic bedziesz : Marya od thego prawa wolna była : Albowiem za- chowawszy czystość Pánienską / bez wszelkiej boleści (iako się już powiedziało) Syna Bożego P. Jezusa porodziła.
I. Cor. 15.	
Pan Chrystus ostatni Jadam	
p. Marya w- tora Jewa.	
Gene. 3.	
Proroctwa y figury o pocze- ciu y narodze- niu P. Chrystu swym.	¶ Gdyż tedy tak wiele iest y tak ważnych tego dziwnego po- czecia y narodzenia tajemnic / tedy to Bożkiej mądrości przy- stojno było / aby przez wiele figur y Proroctw oznaymione by- ły. A dla tego rozumeli S. Doktorowie / iż ku tym tajemni- cam wiele się figur ściągalo / które na rozmaitych Pismach S. miejscach czytamy. A zwłaszcza ony drzwi Kościelne / kthore Ezechiel zawarte widział : Potym on kamień z góry bez pracy ludzkiej zwalony (iako iest v Daniela) kthory sstał się gora wielką / y wszystkie ziemie napelnił. Zasię / one rozge Aaronow- we / kthora sama zakwitła między rozgami Przełożonych Ży- dowskich. A on kierz / który Moyses widział goraiący / a o- gień go niepsował.
Ezech. 44.	
Dan. 2	
Num. 17.	
Exod. 3.	

T Szeroko S. Ewangelista Pana Chrystusowego Narodzenia historyę opisał / o ktorey nam tu wiele mówić nie trzeba / ponieważ ia Pleban sobie przeczytać może. Jedno niechay się stara / aby ty tajemnice które ku naszej nauce są napisane / były w myśli y w sercu Chrzescijańskie wpoione. Naprzód / aby wspominać tak wielkie dobrodzieystwa / dziękować P. Bogu od ktorego ie maia. Potym / aby im ten wielki y osobliwy przykład potory / ku naśladowaniu przekładać. Bo coż nam pożyteczniejszego / a ku złożeniu pychy y nadetych myśli naszych przystoyniejszego być może / iako to / kiedy częstokroć wspominać będziemy / iż się Pan Bog tak wniżył / aby ludzkiem użyć chwały swojej / a ich krewkości y niedostatki na się przyjął? Iż się też stał człowiekiem / a będąc nawyższym y niezamierzonym w Nageście / człowiekowi służył : gdyż na iego tylko samego skłonie / boia się y drża przed nim (iako mówi Pismo) filary niebieskie : a iż się na ziemi wrodził ten / którego w niebie chwala Angeli. Czegoż my tedy czynić niemamy / abyśmy Panu Bogu kwoli byli / gdyż on takie rzeczy dla nas działa? Z iaką ochotą / z iaką radością / mamy wszyscy skutki potory świętej / y miłować / y przyymować / y żywotem naszym wyrażać?

Niechay tu obaczaię Chrzescijańskie / iako pożyteczney nauki Pana Chrystusa Pan Christus użył nas przy swoim narodzeniu / pierwey niżli mówić począł. Wrodził się w bogim / wrodził się w gościnnym domu iako pielgrzym / wrodził się w ničemnym żłobie / wrodził się szkod zimy. Bo tak pisze S. Łukasz : Stało się kiedy tam byli / wypełnili się dni aby (Panna) porodziła / y porodziła syna swego pierworodnego / y pieluchami go powiła / y położyła we żłobie / abowiem niebyło iemu miejsce w gościnnym domu. A mogłże Ewangelista wszystek nieba y ziemię Nagestat y chwałę / wniższymi słowy ogarnąć? A niepisze iżby niebyło miejsce w gościnnym domu / ale iż niebyło temu który mówi : Noy jest okrag ziemię y zupełność iey. Czego też drugi Ewangelista poświadcza : Do własnego swego przyszedł / a swoi go nieprzyieli.

To kiedy beda Chrzescijańskie przed oczyma mieć / wtedy niechay myśla / iż Pan Bog chciał przyjąć na się niśkość y krewkość ciała naszego / aby ludzki rodzaj na nawyższym stopniu do stoyności posadził. Bo y ono samo dosyć pokazuje zacność y wyśokość człowieka ktora ma z łaski Bożej / iż się stał człowiekiem ten / który też prawdziwym y doskonałym Bogiem jest :

iż iuż

Lucę 1.

Romań. 15.

Pożytki z narodzenia Pana świętego przeciw hardości.

Iob 26.

Lucę 2.

Psal. 49.

Ioan. 1.

Syna Bożego wcielenie / z iakim nabożeństwem ludzie maia obchodzić.

Hebr. 2.

Rodzenie na-
fe duchowne.

Ioan. 1.

Rom. 6. 7.

1. Cor. 2.

iz już chlubic się możemy / że Syn Boży jest koscia naszą y cia-
tem naszym : z czego oni błogosławieni Duchowie chlubic się
niemoga. Bo (iako jest v Pawła S.) nigdziec Angelstkey na-
tury nieprzyiał / ale przyiał nature Abrahimowego nasienia.
Jeszcze ktemu strzedz się mamy / aby to na nas z wielkim złym
naszym nieprzyszło / Iz iako w Bethleem niemiał miejsca w
gospodzie gdzieby się wrodził : tak też / ponieważ się już wedle
ciata nierodzi / żeby miejsca w sercach naszych nienalazł / gdzieby
się duchownie narodził / czego on żada nawiecey / gdyż jest bär-
zo pragnącym naszego zbawienia. Bo iako on za moca Ducha
S. sstał się Człowiekiem nad przyrodzony obyczay / y naro-
dził się będąc Swietym y owszem samą swiätoscią / tak też
my nie ze krwie ani z wolej cielesney / ale z Boga rodzić się ma-
my : a potym / iako stworzenie nowe / w odnowieniu duchow-
nym chodźć / y zachować one swiätobliwosc y czystosc du-
cha / ktora nawiecey przystoi ludziem już Duchem Bozym od-
rodzonym. Bo thym obyczaiem okazemy w sobie sposob nieiakei
tego swiätogo poczęcia y narodzenia Syna Bożego / ktore
prawym sercem wierzymy : a wierzac te zakryta w tajemnicy
madrość Boża / z podziwieniem chwalimy.

Umeczon pod Bońskim Pilatem / wkrzyżo- wan / umarl / y pogrzebion.

1. Cor. 2.

Alto potrzebne jest wy-
rozumienie tego Arty-
kulu / a iako się pilnie
starac powinien Ple-
ban / aby Chrzescijanie bärzo czę-
sto sobie rozbierali meki Pánstkey
pamiatke / pokazuię to Apostol s.
ktory swiadczy o sobie / iż nic in-
go nieumie iedno P. Jesu Chri-
sta / a thego wkrzyżowanego. A
przeto niechay tu Pleban wielkicy
pilności y pracy przyłoży / aby
tho co nabärzicy objaśnił : a iżby
Chrzescijanie takowego dobrodziestwa pamiatka pobudzeni /
wdali się wszyscy ku dziwowaniu miłości y dobroci BŻey /
ktora ma przeciwko nam. Wiara tedy w pierwszey czesci tego

Artyku-

Artykułu / (bo o wthorey niżej mówić będziemy) to nam ku wierzeniu podawa / iż Pan Christus wkrzyżowan był / kiedy Poncki Pilat za rozkazaniem Tyberiusa Cesarza ziemie Żydowską rządził. Bo poimany / posmiwany / y rozmaitymi krzywdami y mekami vtrapiiony / naostatet na krzyżu był zawieszon.

¶ A niema żaden wątpić / iż duszą iego (ile się niżej części iey Pana Christusa dotykało) od tych mek wolna niebyła: Bo iż prawdziwie przyjął człowieczą naturę / dla tego przyznać musimy / że też na duszy bardzo ciężka boleść cierpiał / przeto mówił: Smetna jest duszą moją aż do śmierci. Bo choć natura Człowiecza z Boską się była złączyła / wszakże dla złączenia tego / niemniej on gorzkosć meki poczuł / iakoby się też ono złączenie było niesstało: gdyż w iedney osobie Pana Christusowej / oboiey natury Boskiej y Człowieczej własności zachowane były: dla thego też / co było cierpliwego y śmiertelnego / to cierpliwym y śmiertelnym zostało: a zaś co cierpieć y vmrzeć niemogło / (iaka natura Boska być rozumiemy) to swoje własność trzymało.

¶ A iż to tu znacznie opisano / że Pan Jesus Christus w then czas vcierpiał / kiedy Poncki Pilat ziemie Żydowską rządził / tedy będzie vczył Pleban / że się to stało dla tego / iżby tań wielkiey y tań potrzebney rzeczy wiadomość była pewniejsza / gdzie by czas mianowity ktorego się to działo / był opisan: czego też S. Paweł nieopuscił. Wład to ieszcze / iż się tymi słowy okaza / że się skutkiem spełniło co Zbawiciel przepowiedał / mówiac: Wydadza go Poganom ku nasmiwisku / y ku biczowaniu / y ku krzyżowaniu.

¶ A iż osobliwie na drzewie krzyżowym śmierć podiał / to też przyrzadzeniu Boskiemu przypisować mamy / aby zład przyszła śmierć / z tad nam powstał żywot. Bo Waz który był pierwsze nasze rodzice na drzewie zwyciężył / zaś na drzewie krzyżowym od P. Christusa jest zwyciężon. Mogłoby się ku tey rzeczy więcej dowodow przywieść / ktore też Wyconie S. szerey opisali / abyśmy okazali iż rzecz przystoyna była / żeby Zbawiciel nasz osobliwie śmierć krzyżową a nie inną podiał. Ale niechay Pleban vpomina / iż Chrzescijanie na tym dosyć mają / aby wierzyli że Zbawiciel nasz ten obyczay śmierci sobie obrat / ktory słuszniejszy y ku odkupieniu rodzaju ludzkiego przystoyniejszy był: iakoz zaprawde żaden sprostniejszy y haniebniejszy być niemogł. Bo nietylko v Poganow bzydka zawždy / sprostna / y stomotna śmierć krzyżowa była / ale też y w Moyzeszowym Zakonie / był ten przekletym nazwan / ktoryby wiisał na drzewie.

D

A nie

Pana Christusa
sowa dusza cier
piata boleść
przy vmecze
niu.

Math. 26.

Marci 14.

Vmeczenia P.
czas / dla czego
mianowicie w
spominania.

1. Tim. 6.

Math. 20.

Pan Christus
czemu cierpiał
na krzyżu.

Galat. 3.

Deuter. 21.

Krzyżowa ta-
iemnica bärzo
trudna iest/ y
była.

1. Cor, 14

Figury meki p.
Chrystusowej.
Gene. 4.
Gene. 22.
Exod. 12.
Num. 21.
Ioan. 3.

Hieron. in E-
pist. ad Pauli-
num.

A niechay Pleban Historycy członku tego nieopuszcza/ kto-
ra pilniuchno S. Ewangelistowie opisali / aby Chrześcijanie
przynamniemy wietsze a glownieysze rzeczy w they tajemnicy w-
miali/ ktore ku Wiary naszej vmocnieniu sa potrzebnieysze. Bo
na tym członku iako na fundamencie / Wiara y zawołanie Ch-
rześcijańskie vgruntowane iest : ktory gdy sie vmocni/ tedy in-
sze też członki dobrze vmocnione beda. Abowiem iesti co ludz-
kiej myśli y rozumowi trudność działa/ iście rozumieć mamy/
że Krzyżowa tajemnica iest ze wszystkich natrudnieysza : y le-
dwie tho porozumieć możemy / że nasze zbawienie/ y z Krzyża
sámego/ y z tego ktory dla nas na Krzyżu był zawieszon/ moc
swoie ma. Ale iako S. Paweł veży / w thym naywiecey zrze-
dzeniu Bożemu dziwować sie musimy: Bo iż w mądrości Bo-
żej/ niepoznał świat przez mądrość Boga/ tedy podobalo sie
Panu Bogu / aby przez głupstwo kazania zbawil wierzące.
Przeto dziwować sie niestrzeba/ iż y Prorocy przed przysciem
P. Chrystusowym/ y Apostołowie po śmierci y zmartwychw-
staniu iego/ tak sie bärzo starali / aby ludziem okazali iż to iest
Odkupiciel świata: a iżby ie pod moc y pod posłuszeństwo D-
krzyżowanego podbili. Przeto też Pan Bog/ pomieważ nieby-
ła żadna rzecz tak rozumowi ludzkiemu niepodobna iako taie-
mnica Krzyżowa/ wnet skoro po grzechu/ y figurami/ y Pro-
roczkami powieściami / śmierci Syna swego niezaniechał o-
znaymiać. A iż figur troche dotkniemy : Naprzod Abel / ktory
z brackiey zazdrości był zabity : Potym ofiarowanie Izaka :
Zasie/ Baranek ktorego zabijaiac ofiarowali Żydowie/ kiedy z
Egiptu wychodzili: naostatek/ Waż miedziany ktorego Moys-
zesz zawiesił na puszczy/ okazowały figure meki y śmierci Pana
Chrystusowej. Cosie też Prorokow dotyczy/ iako ich wiele by-
ło ktoryzy o niej prorokowali/ iest to iawnieysza rzecz/ niżby ia tu
opisować potrzeba. A nad insze osobliwie (Dawida / ktory w
Psalmiech swoich wszystkie tajemnice naszego odkupienia za-
wart/ opuściwszy) Ezaiaszowe proroctwa tak sa iawne y tak
pewne/ iż bezpiecznie mówić możemy/ że on wiecey te rzecz ktora
sie iuż sstała opowiedział/ niż te przepowiedział ktora by iescze
być miała.

Wmarr y pogrzebion.

Tych słow niechay Pleban veży/ aby ludzie wierzy-
li/ iż Pan Christus po swoim wkrzyżowaniu praw-
dzynie umarł y był pogrzebion. A nie bez przyczyny
to Chrześcijanom ku wierzeniu iest mianowicie prze-
łożono :

łożono: abowiem byli ci ludzie / ktorzy twierdzili iż na Krzyżu nieumarł. Przeto bład taktowy pan Chrystus S. Apostołowie ta nauka Wiary słusznie zgładzić chcieli. O kto rego Artykułu prawdziwie / żadnym obyczajem wapić niemożemy / po nieważ wszyscy Ewangelistowie na to się zgadzają / iż Pan Jesus ducha wypuścił. Wład to / Pan Chrystus był prawdziwym y doskonałym Człowiekiem / tedy też prawdziwie umrzeć mógł: a na ten czas człowiek umiera / kiedy

pan Chrystus prawdziwie umarł.

Math. 27.
Marc. 15.
Luce 23.
Ioan. 19.

się dusza od ciała dzieli. Przeto kiedy mówimy iż Pan Jesus umarł / to znąc dawamy / iż dusza jego z ciałem rozdzielona była: Ale niepozwalamy tego / aby się Bóstwo z ciałem rozstać miało: y owszem mocno wierzymy y wyznawamy / że gdy jego dusza od ciała odłączona była / wtedy przed się Bóstwo y z ciałem w grobie / y z duszą w piekle zawždy było złaczone. A przystało iżby umarł Syn Boży / żeby śmiercią swoją Szataną zepsował / który śmierć w swojej mocy miał: a iżby thę wybarwił / ktorzy dla boiaźni śmierci / dośad żyli na świecie / niewoley byli poddani.

po śmierci p. Chrystusowej Bóstwo nie opuściło ciała ani dusze.

Hebr. 2.

¶ Ale to rzecz osobliwa w Panu Chrystusie była / iż na ten czas umarł / gdy był umrzeć wymyślił: a nieprzymuszony cudzą mocą / ale dobrowolnie tę śmierć podjął. A nietylko śmierć / ale y miejsce / y czas ktorego umrzeć miał / sam sobie naznaczył. Bo tak Łazarz napisał: Ofiarowan jest / iż tak sam chciał. A samże Pan przed meką swoją takt o sobie mówił: Ja klade dusze moie / abym ją zaśie wziął: Żaden iej niebierze odemnie / ale ja sam od siebie klade. Mam tę moc położyć ją / y mam też zaś moc wziąć ją. A co się czasu y miejsca dotyczy / kiedy Krol Herod chytro się starał o jego zabicie / tedy takt sam mówił: Powiedzcież temu lisowi / oto wyrzucam dyabelstwa / y zdrowie sprawuję dziś y jutro / a trzeciego dnia bede skńczon: a wszakoż / muszę ja dziś y jutro y trzeciego dnia chodzić: Bo Prorokowi oprócz Jeruzale / umrzeć się niegodzi. On tedy nie z poniewolenia albo z przymuszenia nieuczynił / ale sam siebie dobrowolnie wydał / y wyszedszy przeciw nieprzyjacielom swoim

pan Chrystus dobrowolnie czas y miejsce śmierci obrat. Efaie 53.
Ioan. 10.

Luce 13.

D

2

mówił:

Ioan. 18.

moził: Jam iest: A z dobrej wolej wycierpiał wszystkie meki/ które oni niesprawiedliwie y okrutnie iemu zadawali.

¶ Żadna rzecz wiecey poruszyć sercy wmysłom naszych nie może/ nad te same/ kiedy vtrapienia/bolesci/ y meki iego wszystkie sobie rozmyslamy a rozważamy. Albowiem gdyby kto dla nas cierpiał wszystkie bolesci/ nie z swej dobrej wolej/ ale kto rychby się vchronić niemógł/ tedybysmy tego za wielkie dobrodzieystwo poczytać iemu niemogli: ale gdzieby dla nas chutliwie śmierć podiał ktoreyby prozen być mógł/ tedy zaprawde to iest tak wielkie dobrodzieystwo/ iż też y nawdzieczniejszy człowiek/ nierząc aby ie oddać/ ale theż nigdyby wmysłem swoim dzięki dostatecznie ogarnąć niemógł. A z tad wielka y osobliwa przeciwko nam miłość Pana Chrystusowe / y Boska a niezmierna zaśluga iego poznać możemy.

Pogrzeb Pánu
Chrystusowi
czemu wyraża-
ia/ a co rozmy-
ślać mamy w
iego śmierci.

¶ A iż go wyznawamy być pogrzebionym / nie iest tho taka część Artykułu/ ktoraby w sobie swą osobną trudność miała/ miano to co się już o śmierci powiedziało. Bo iesli wierzymy że Pan Chrystus vmárt/ tedy łączno też temu miejscu damy/ iż iest pogrzebion. Ale to przydano dla tego: Naprzód/ abyśmy o iego śmierci niewatpili. Bo to wielki znak iest czyiey śmierci/ iesli ciała iego pogrzeb wkładamy. Potym/ aby cudo Zmartwychwstania bierzney ostarwione y objaśnione było. A nietylko to wierzymy/ iż ciało Pana Chrystusowe pogrzebione było/ ale też osobliwie nam tymi słowy znać się dawa/ iż Bog iest pogrzebion: iako też wedle Wiary Chrześcijańskiej prawdziwie mowimy / iż Bog vmárt/ iż się z Panny narodził. Bo ponieważ się Bóstwo nigdy z ciałem nierozstało/ które w grob iest włożono/ tedy prawdziwie wyznawamy że Bog był pogrzebion.

Jako się to mo-
wienie rozu-
mie / Bog v-
márt/ Bog po-
grzebion.

Math. 27.
Marci 15.
Luce 23.
Ioan. 19.

Psal. 15.
Act. 2.

¶ A dosyć będzie na Plebana wżyć o pogrzebie y o miejscu iego/ to co S. Ewangelistowie opisali. Wszakże dwie rzeczy tu osobliwie mamy obaczyć: pierwsza/ iż ciało Pana Chrystusowe namniemy w grobie naruszone niebyło/ o którym tak Prorok przepowiedał: Niedopuszczysz Swieremu twemu vznać naruszenia. Druga rzecz iest/ która się tu wszystkim częściami Artykułu thego ściaga / iż pogrzeb / także vmeczenie y śmierć / Pánu Chrystusowi iako człowiekowi / a nie iako Bogu należy: Bo cierpieć y vmrzeć/ tylko człowieczej naturze przywoli: Acz tho wszystko też Bogu przypisujemy / przetho iż ona persona ktorey to prawdziwie przypisujemy / wespół y Bogiem doskonałym/ y Człowiekiem doskonałym była.

Poznawszy

¶ Poznawszy tho / będzie Pleban o Chrystusowej mece y o śmierci powiedział: z kad Chrzescijanie / iesli niedokona rozumiec / tedy wzdy rozmyslac niezmiernosc tak wielkiej tajemnice beda mogli. Naprzod tedy obaczac potrzeba / co zacz jest / ktory to wszystko cierpi? Zaprawde / ani slowy zadnymi wymowic / ani mysla poiac iego zacnosci niemozemy. Swiety Jan zowie go Słowem / ktore u Boga bylo. A S. Pawel zacnymi slowy tak go opisuie: Jz ten jest / ktorego Pan Bog uczynil wszystkich rzeczy dziedzicem / przez ktorego y wieki stworzyl: ktory jest iasnoscia chwaly / y kstatem istnosci iego: ktory wszystko w slowie mocy swojej zamyla. Ten tedy uczyniwszy grzechom oczyszczenie / w niebie siedzi na prawicy wielmoznosci. A iz iednym slowem wszystko zamknienimy / cierpi Pan Iesus Christus Bog y Czlowiek: cierpi stworzyciel za ty / ktore sam stworzyl: cierpi Pan za niewolniki / cierpi ten / przez ktorego Angeli / Ludzie / Niebiosy / y Elementy albo zywioty sa stworzone: cierpi ten / w ktorym / y przez ktorego / y z ktorego jest wszystko. Przeto dziwować sie niemoze / gdy on tak wielkimi y rozlicznymi mekami byl wzruszon / ze sie wszystko budowanie / tho jest wszystko swiat zatrzasł: Bo iako Pismo mowi / ziemia zadrzala / opoki sie padaly / ciemnosć wszystkie ziemie zakryla / y słońce sie zacmilo. Jesli tedy nieme y bezrozumne rzeczy meki swego Zbawiciela plakaly / niech rozmyslaja Chrzescijanie iakimi krami oni / iako zywe tego budowania kamienie / zalosc swoje okazowac maja.

¶ Zatem thez / meki Panskiey przyczyny wylozyc potrzeba / aby sie tym wiecey okazala wielkosc y sila Boskiej przeciwko nam milosci. Jesli by wiec kto pytal / co za przyczyna byla / ze Syn Bozy tak cieszka meke cierpiel? Tedy the osobliwie przyczyny byc obaczy. Przodkiem / dziedziczny zakal pierwszych rodzicom naszych: potym grzechy y nieprawosci / tak ty ktorych sie ludzie od poczatku swiata / az do tego dnia dopuscili / iako tez y ony ktorych sie potym az do skonczenia swiata dopuszczaja / y dopuszczac beda. Bo Syn Bozy / w mece y śmierci swojej to przed sie bral / aby wszystkich wiekow grzechy odkupil y zgladzil / a za nie dostatecznie y obficie Oycu swemu dosyc uczynil.

¶ A to ieszcze te rzecz powaznieysza czyni / iz P. Christus nie tylko cierpiel za grzeszniki / ale tez iz iego ty wszystkie meki ktore podial / ludzie grzeszni sprawowali. O czym nas tak Apokalipsa wspomina / do Zydow piszac: Rozmyslajciez sobie onego

Rozmyślanie meki Panskiey z iey okolicznosci. A naprzod kto cierpi / a dla kogo. Ioan. 1. Hebr. 1.

Zalosc Chrzescianska w panskich mekach rozmyślaniu. Math. 27. Luce 23.

Przyczyna Panska Chrystusowej meki / y ciemnosci ludzi w grzech wpadajacych.

Pan Christus nie tylko za grzeszniki / ale thez od grzesznych thy meki cierpiel. Hebr. 12.

	<p>ktory cierpiat od grzesznikow przeciwko samemu sobie takow we przeciwnienstwo / abyście spracowani nieustawali na my- slach waszych. A te wine wszyscy na sobie odnosza / ktorzy czesto w grzechy wpadaja. Bo gdyż grzechy nasze przymusiły Pana Christusa / aby podiat meke Krzyzowa / tedyc zapraw- de kroy sie w grzechach y we zlosciach walaja / z nowu (ile z nich iest) krzyzua sami w sobie Syna Bozego / y w posmiech go maja. A ten grzech w nas daleko ciezszy iest / nizli w zy- dziech byl. Bo kiedyby go oni byli poznali (iako S. Apostol swiadczy) nigdyby byli Pana chwaly nieukrzyzowali: Ale my wyznawajac iz go znamy / a wszakoż przac sie go vczynki swy- mi / iakoby gwaltem sie nan rzucamy.</p>
Hebr. 6.	
1. Cor. 2.	
pan Christus za wola swa y Oycy swiego smierc podiat. Ibidem. 53. Ibidem. . Ibidem.	<p>Swiadczy thez Pismo S. iz Pan Christus y od Oycy y sam od siebie byl wydan. Bo tak v Izaiasz mowi: Dla zlo- sci ludzkiej wbitem iego. A malo przed tym / thenze Prorok pelny Duchem Bozym / widzac Pana biciem y ranami strapio- nego / mowil tak: My wszyscy iako owce pobladzilifiny / ka- zdy sie na swa droge puscił: a Pan wlozył nan nieprawosci wszystkich nas. O Synu zaś sie tak napisano: Jesli za grzech dusze swoje wyda / długie potomstwo vczy. Tez thez rzecz powazniejszy sowy Apostol wyrazil / kiedy z drugiey stro- ny chciat okazac / iako wielka o niezmierney dobroci y miło- sierdziu iego nadzieie miec mamy: Bo tak mowi: Ktory tez własnemu Synowi swemu nieprzepuscił / ale go wydal za nas za wszystkie: iakoż wiec nam z nim niedarował wszy- stkich rzeczy?</p>
Romań. 8	
Cieskosc meki Pana Christu- sowej. Lucę 22.	<p>Zachym niechay Pleban vczy / iaka wielka cieskosc meki byla. Alezkolwiek iesli pamietac bedziemy / iz pot Paniki byl iako krople krwi ciekaey na ziemie / gdy meki y vtrapienia o- ny vprzedzajac na duszy cierpiat / ktore malo potym podiac mial: tedy latwie kazdy z tad obaczy / iz wietza bolesc nad te byc niemogla. Bo iesli tak gorzkie bylo mak przyslych rozmy- slanie / co sie z krwawego potu pokazuje / coż mamy rozumiec iaki samo vcierpienie bylo? Ale pewna rzecz iest / iz P. Chri- stus wielkimi y dusze y ciata bolesciami byl vtrapien. Na- przod / niebyla zadna czesc w iego cieie / ktoraby ciepskich mak nieuczula: Bo y nogi y rece na Krzyzu gwozdzmi przybite / glo- wa ciernim przerażona y trzcina vbita / twarz plwowaniem ze- specona / y policzkowana / y wszystko ciato rbiżowane by- lo. Nad to / ludzie rodzaion y stanow wszystkich / spikneli sie w iedno przeciwko Panu / y przeciwko Christusowi iego.</p>
Wszystki cizon- ki p. Christu- sowe cierpiaty. Narody wsyt- ki przeciw nie- musie spikneli Plal. 2.	Abowiem

Abowiem Pogan z Żydy rządzili / a przyczynkami y sprawami śmierci tego byli : Judasz go wydał : Piotr się go zaprzął : a drudzy wszyscy od niego uciekli.

Math. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

¶ Już więc przy Krzyżu / na coż pierwey / jeśli na cięskłość / czy na słomotę / czy na te oboje rzecz zaraz wskazywać się mamy ? Zaprawdę niemógł wymysłony być ani słomotniejszy / ani cięższy śmierci obyczaj : Którym niebywali karani / iedno nader złościwi a występni ludzie / a w którym przedurzenie śmierci / Barzo wielka y Barzo ciężka boleść czyniło.

Krzyżowa me-
ta słomota y
ciężka.

Przyczyniała też wielkości mał / natura y sposób ciała Pana Chrystusowego / które ponieważ Ducha Świętego mocą sprawione było / daleko było doskonałsze y subzłniejsze / niż ciała innych ludzi być mogą : dla tego też więcej uczuło / y ciężey wszystki meki cierpiało.

Ciała p. Chri-
stusowego sub-
złności.

¶ A co się wewnętrzney ie^o duszney boleści dotycze / żaden wet-
piec nie może / iż najwietsza w Panu Chrystusie była. Bo świe-
ci ludzie którzykolwiek meki cierpieli / mieli z nieba dana swey
duszy pocieche : która posileni / słomniży boleści swoje wy-
cierpieć mogli : y owszem niektórzy w mekach będąc / wnetrz-
ne ucieśnienie mieli : Bo tak mówi Apostoł : Wesoł się w me-
kach które dla was cierpie : y wypełniam w ciebie moim / czę-
go niedostawa mece Pana Chrystusowej dla ciała tego / które
jest Kościół. A na drugim miejscu : Jestem napełnion pocie-
chy / y wesłim obficie w każdym wdarczeniu naszym. Ale p.
Chrystusowi kielich który pił / żadna pociecha osłodzony nie był.
Bowiem człowieczemu przyrodzeniu które był przyiał / mał w-
szystkich uciepieć dopuścić / niemaczeż iakoby człowiekiem tyl-
ko / a nie Bogiem też był.

Boleści tego
dusze.

Colof. 1.

2. Cor. 7.

¶ Potym niechay Pleban pożytki y dobra / któreśmy z meki
Panińskiej wzięli / pilnie wyklada. Naprzód tedy meka Pani-
ńska / od grzechu nam wybawieniem była : Abowiem iako S.
Jan mówi / Umiłował nas / y omył nas od grzechów naszych
we krwi swojej. Apostoł też powie : Wspolek z nim nas
ożywił / darowawszy nam wszystkie występki / zmażawszy cy-
rograph albo szulbriss / który przeciw nam był z dekretu nam
przeciwonego / a przecż u zglądził / na Krzyż przybawszy. Po-
tym też / wyrwał nas z niewoley Szatanśkiej : Bo sam Pan
powiedział : Teraz jest sąd świata / teraz Książę tego świata
ta będzie przecż wyrzucono : a ja jeśli podniesion od ziemi be-
de / wszystko przyciągne do siebie. Nad to / wine zapłacił
ktoraśmy byli zażużyli grzechami naszymi. A temu też / iż nad

Pana Chrystu-
sowej meki po-
żytki.

Apoc. 1.

Colof. 2.

Ioan. 12.

Hebr. 10.

Figurá otwo-
rzenia nieba
przez śmierć
Pánika.
Num. 35.Drugie po-
żytki.

Ephel. 5.

1. Petr. 1.

Galat. 3.

Cnot wśytkich
przykłady w
mece p. Chri-
stusowej.

te ofiary żadna ina wdzięczniejsza y przyjemniejsza Bogu być niemogła) Oycá nam przedmiał/ a miłościwym y łaskawym nam uczynił: Naostaték/ponieważ grzechy zgładził/tedy drogę do nieba (która pospolitym narodu ludzkiego grzechem zasłonięta była) nam otworzył. A tho Apostoł dał znać tymi słowy: Mamy duszenie że przez krew Pana Chrystusowe/ wchodziemy do świątyni. Ale y w starym Zakonie była tego figura/ a iakoby znał pewny tej tajemnicy. Abowiem oni którym było zakazano aby się do oyczyzny swej niewracali do kładby Kapłan najwyższy nieumarł/ tho znaczyli/ iż żaden/ by też sprawiedliwie y pobożnie żył/ do niebieskiej Oyczyzny przysć nie mogł/ do kładby wieczny on y najwyższy Kapłan P. Jesus Chrystus nieumarł: po którego śmierci/ natychmiast bramy niebieskie otworzone są tym ludziom/ ktorzy Świątosciami oczyszczeni/ a Wiara/ Władzieia/ y Miłością obdarzeni/ meki jego stali się uczestnikami.

¶ Niechayże Pleban okaże/ iż thy wszystkie wielkie y Boskie korzyści/ z Pánstkiej meki nam przysły. Naprzód/ iż jest zupełne y prawie doskonałe dosyc uczynienie/ ktore dziwnym obyczajem Pan Jesus Chrystus za grzechy nasze Bogu Oycu zapłacił. A ta zapłata/ która za nas zapłacił/ nietylko równa była naszym długom/ ale ie też bardzo daleko przenosi. Potym ona ofiara nawdzięczniejsza Bogu była/ która gdy mu Syn na drzewie Krzyżowym ofiarował/ tedy gniew y mierzwił Oycá dostatecznie ubłagał: Przeto thymi słowy Apostoł ją nazwał/ kiedy mówił: Chrystus wmitował nas/ y wydał sam siebie za nas ofiarą Bogu/ na wonność wdzięczności. Nad to/ była też odkupieniem/ o którym pisze S. Piotr: Nie złotem albo srebrzem/ które się skazać może/ iestescie odkupieni z marnego obcowania waszego od oycow podanego: ale krwią droga/ iako Baranka niepokalanego y niezmażanego Pana Chrystusa. A Apostoł też uczy: Pan Chrystus wykupił nas z przekleństwa zakonu/ stawszy się za nas przekleństwem.

¶ Ale mimo thy wszystkie tak wielkie dobrodziejstwa/ dostaliśmy ieszcze onego snadz nawietszego dobrodziejstwa/ iż w tej samej mece Pánstkiej/ wśytkich cnot najświeższe przykłady mamy. Abowiem y cierpliwość/ y pokora/ y ośobliwa miłość/ y skromność/ y posłuszeństwo/ y wielka stałość nietylko w boleści y w cierpieniu dla sprawiedliwości/ ale też y w vmieraniu tak nam pokazał/ iż prawdziwie rzecz możemy/ że Zbawiciel nasz wszystkie nauki około sprawy ży-

wota/

wota / ktorych przez wszystkie czas kazania swego nas uczył /
tego iednego dnia meki swojej / w sobie wyrażit.

¶ Tosiny krotko o Pánstiey nam bázro pożyteczney mece y o
śmierci chcieli powiedzieć. Boże day abyśmy tajemnice thy /
wstawicznie w sercach naszych mieli / a z PÁNem pospółu
cierpieć / y umierać / y pogrzebąć się uczyli : aby potym od-
rzuciwszy wszelką zmażę grzechu / a ku żywotowi wiecznemu z nim
zmarłychwstawszy / bylibysmy godni niegdy za iego łaskę y
miłosierdzim / stać się uczestnikami chwały y Królestwa nie-
bieskiego.

Zstąpił do Piekła / trzeciego dnia zmarłychwstał.

ALE pożyteczna
rzecz jest y potrze-
bna / wiedzieć ch-
wale pogrzebu Pá-
na naszego IESU
Christa / o ktoreysmy teraz mo-
wili : Ale potrzebniejsza jest lu-
du Chrześcijańskiemu / poznać
zaczne triumphy ktore otrzymał
zwalczywszy Szatana / y Pie-
kło złupivszy : o którym zwycie-
stwie wspołem y o zmarłych

wstaniu / teraz mówić mamy. Bo aczkolwiekby zmarłych
wstanie słusznie mogło osobno opisane być / iednak my naślá-
dując S. Oycow / zdało się nam żebyśmy ie z Zstapieniem do
Piekła złączyli. W pierwszey tedy części Artykułu tego / to
nam ku wierzeniu podano jest / iż / kiedy już Pan Christus v-
miał / duszą iego do Piekła zstąpił / y tam był tak długo /
póki ciało iego w grobie leżało. Tymi też słowy społem tho-
wyznawamy / iż iednąż Pána Chrystusową personą / iednego
czasu / y w Piekle była / y w grobie leżała. To gdy powieda-
my / dziwować się temu niertreba / ponieważesmy tho już nie-
raz pokazali / iż aczkolwiek dusza była od ciała odeszła / iednak
nigdy Bóstwo / ani od dusze ani od ciała oddzielone nie było.

¶ Ale iż ku wyrozumieniu Artykułu tego / wielka światłość
przydać

Duszą p. Chris-
tusową do Pie-
kła zstąpił.

Piekło rozma-
icie się rozu-
mie / y o Cyscu
dusznym.

Phil. 2.

Act. 2.

Piekło kątów-
skie y ludzi po-
tepiionych.

Piekło Cys-
cowe.
Apoc. 21.

Piekło dusz za-
trzymanych.

Dusza p. Chri-
stusowa do Pie-
kła zstąpiła.

Psal. 15.

Rozność mie-
dzy p. Chri-
stusową duszą
y między ludz-
ką do Piekła
zstąpieniem.

przydąć może / gdy pierwey tego Pleban nauczył / co na tym
mieyscu przez to słowo (Piekło) rozumieć mamy / przeto trze-
ba przypomnieć / iż thu Piekło niezowiemy grobem / iako nie-
ktorzy przezbożnie y głupie rozumieli : Bosiny się tego w Ar-
tykule przedtym wyczytanym nauczyli / iż Pan Christus był
pogrzebion : y niebyło żadney przyczyny / dla czego by Aposto-
łowie Wiare ludziom podawiać / iednę rzecz inszymi a da-
leko trudniejszyemi słowy powtarzać mieli. Ale przez Piekło
znacza się ony skryte mieszkania gdzie dusze zatrzymane są / któ-
re niebieskiego dziedzictwa niedostały. Tymci obyczaiem Pi-
sma S. na wielu mieyscach słowa tego używa. Bo w Paw-
ła S. czytamy / Iż w imie Pana Jესusowe każde kolano kła-
ka / y tych co w niebie / y co na ziemi / y co w Piekle są. Także
w Dzieiach Apostolskich S. Piotr świadczy / Iż Pan Chri-
stus był wzbudzon / poprowadzony boleści Piekielne.

¶ A wszakże ty Piekielne mieszkania / nie są wszystkie iednoy-
stajne. Abowiem jest iedna straszliwa y bardzo niewidna cie-
mnica / w ktorey wstawicznie ogień niegaśnący / męczy dusze
ludzi potepionych wspolek z nieczystymi duchy : ktora też Ge-
henna / przepaść / y właśnie Piekłem zowa.

¶ Nad to / jest też ogień Cyscowy / w ktorym dusze ludzi
pobożnych cierpia męki do pewnego czasu / aby przysć mogły
do wieczney chwały / w ktorą nic potalánego niewchodzi.
A o prawdzie tey nauki / ktora y świadectwem Pisma / y po-
daniem Apostolskim utwierdzona Swiete Concilia okazują /
tym pilniey y częściej Pleban opowiadać ma / gdyżesiny przy-
szli na ty czasy / ktorych ludzie zdrowey nauki cierpieć niemoga.

¶ Jest naostattek trzeci przybytek Piekielny / w ktorym dusze
Swietych przed Pana Chrystusowym przysćm zachowane
były / y tam bez wszelakiego wczucia boleści / wspierając się
odkupienia nadzieia / spokojnego mieszkania używały. Tych
tedy ludzi pobożnych dusze / ktorzy w łonie Abrahimowym Zba-
wiciela czekali / Pan Christus do Piekła zstąpiwszy wyzwol-
ił.

¶ A niemniaymy aby on thak do Piekła zstąpił / żeby
tylko iego siła y moc / a nie sama dusza tam przysć miała : ale
pewnie wierzyć mamy / iż dusza prawdziwie swa bytnością
do Piekła zstąpiła : o czym jest ono mocne świadectwo Da-
widowe : Niezostawisz dusze moiej w Piekle.

¶ Ale choć Pan Christus do Piekła zstąpił / iednak mocy ie-
go nie nieubyla / ani jasność iego światości iaka zmaza o-
słabeona była : y owszem przez to bardzo się iawnie okazało /

iż się

iz sie ty wszyscy rzeczy w prawdzie znalazly / ktore o swi-
atobliwosci iego przepowiedane byly : a iz tez on iest Synem
Bozym / iako to byl przedtym dziwnymi a rozmaitymi cuda-
mi pokazal. Co latwie zrozumieemy / gdzie przyczyny miedzy
soba stosowac bedziemy / dla ktorzych Pan Christus / a one
dla ktorzych inszy ludzie na ty miejsca przychodzili. Bo tam
inszy wszyscy iako niewolnicy zstepowali / ale on miedzy wmar-
tymi wolnym y zwyciezca / zstapil tam aby potlumil Szata-
ny / ktorzy ludzie dla grzechow tam zawarte y zwiazane trzy-
mali. Wlad to / wszyscy inszy ktorzy tam zstepowali / albo wiel-
kimi mekami byli meczeni / albo choc bolesci zadney nieczuli /
wszatze P. Boga niewidzac / a wspierajac sie nadzieia wiecz-
ney chwały ktorey czekali / wdreczenie cierpieli. Ale P. Chri-
stus zstapil / nie izby co cierpiel / ale aby swiete y sprawiedli-
we ludzie / z oney przykrey y niedzney strazey wyswobodzil / a
pozytku swoiey meki ym udzielil. Przeto tedy iz do Piekla
zstapil / zadne sie iego wielkiey zaciosci y mocy umniejszenie
nie stalo.

Psal. 87.

¶ To okazawszy / Pleban nauczac ma iz Pan Christus dla
tego zstapil do Piekla / aby lupy Szatanom wydawszy / ony
swiete Duce y inne ludzie pobożne wybawil z ciemnice / y przy-
prowadzil z soba do nieba. Co on dziwnym obyczajem / y z nie-
wymowna chwała swa sprawil. Bowiem natychmiast iego
oblicznosc / wielka swiatlosc wiezniom przyniosla / y dusze
ich niewymownym weselim y kochaniem napehnila : ktorym tez
błogoslawienstwa ym pozadliwego / ktore na widzeniu Boga
nalezy / udzielil. Co gdy sie stalo / potwierdzilo sie ono co
byl Lotrowi obiecal / mowiac : Dzisiaj zemna bedziesz w Kain.

pan Christus
przeci zstapil
do Piekla.

Luce 23.

¶ Tho wyzwolenie ludzi pobożnych / dawno przedtym byl
Ozeasz przepowiedzial tymi slowy : O smierci / bede smier-
cia twoia : wstapieniem tobie bede Pieklo. To thez znaczył Za-
charyasz Prorok / gdy mowil : Ty thez we krwi testamentu
twego / wypusciles wieznie z katuze / w ktorey niemasz wody.
To tez potym wyrazil Apostol onymi slowy : Zlupawszy Ksie-
stwa y mocy / nagral ie smiele przewodzac nad nimi sam w
sobie. ¶ Ale izbyśmy skutek tey tajemnice lepiej zrozumieli /
mamy sobie czesto przypominac / ze wszyscy ludzie pobożni / nie-
tylko ci ktorzy sie po przysciu Panskim na swiat rodzili / ale
ktorzy go tez po Jadamie vprzedzili / y ktorzy az do konca
swiata beda / za dobrodzieystwem meki iego zbawienia do-
stali. Przeto niz on byl wmarl y zmartwychstal / żadnemu

Proroctwa o
zstapieniu P.
Christusowym
do Piekla.
Oie. 13.
Zachar. 9.
Colol. 2.

pozwetki z zsta-
pienia P. Chri-
stusowego do
Piekla.

bramy

Philip. 2.

Stramy niebieskie otworzone niebyły/ ale dusze ludzi pobożnych po śmierci/ albo doniesione bywały w Abrahimowe łono/ albo Czystańskim ogniem czyszczone bywały. (co się też z tymi teraz dzieje/ którzy co wymazywać a wypłacać mają)

¶ Jest też jeszcze inna przyczyna czemu Pan Chrystus zstąpił do Piekieł/ aby iako na niebie y na ziemi/ tak też tam władza y moc swoje okazał: a iżby w imię jego każde kolano kłekało/ tych którzy w niebie/ y na ziemi/ y w Piekłach są. Ktożby się tu niedziwił/ ktożby się niezdumiał tak wielkiej przeciwko narodowi ludzkiemu dobroć Bożej? Który nietylko za nas gorzką mekę cierpieć / ale y najniższe części ziemi przeniżać raczył / aby sobie namileysze dusze z tamtąd wyrwane / do chwały wiecznej przywiodł.

¶ O chwaleb-
nym zmartwy-
chowaniu p.
Chrystusowym
2. Tim. 2.

Piłata Starosty / złożymy z Krzyża Pańskie ciało / wnieśli w nowy grób który był w przyległym ogrodzie. Trzeciego dnia po śmierci (a to było w Niedziele) bardzo rano/ dusza jego zaś z ciałem się złączyła/ y tak on / który przez trzy dni umarłym był / ku żywotowi / od którego był umierając odszedł/ zaś się przywrócił y zmartwychwstał.

Pan Chrystus
moca swoją
zmartwychw-
stał.

¶ Ale przez to słowo Zmartwychwstanie/ nietylko to rozumieć mamy/ iż Pan Chrystus zmartwych był wzbudzon/ co się też y wiele innym przygadzało / ale iż swą mocą y swą siłą

sila zmartwychwstał/co iemu samemu własna a osobliwa rzecz była. Albowiem ani natura tego dopusci/ ani tego żaden człowiek nie może dokazać / aby mógł sam siebie mocą swą własną od śmierci ku żywotowi przywrócić: ale tho samey tylko najwyższej mocy Boskiej zachowano jest: Co się z onych słow Apostolskich pokazuje: Ależkolwiek wkrzyżowan jest z kręwości/ ale żyje z mocy Boskiej: Która gdyż ani od ciała Pana Chrystusowego w grobie / ani od dusze gdy był do Pieła zstał/ nigdy rozdzielna nie była/ tedyc moc Boska na ten czas y w ciele była/ które się z duszą złączyć mogło: y w duszy/ która się z nowu do ciała przywrócić mogła: Za która mocą/ mógł władza swoja ożyć y zmartwychwstać. A tho przepowiedział Dawid Duchem S. pełny / tymi słowy: Wyśwobodziła sobie prawicą iego/ y ramię święte iego. Ktemu sam Pan potwierdził tho Boskim wst swoich świadectwem: Ja kładę dusze moje / abych ja zaśie wziął: y mam moc położyć ja / a mam też moc zaśie wziąć ja. Żydom też ku potwierdzeniu prawdy tej nauki/ mówił: Stażcie Kościół ten/a we trzech dniach ja ię wzbudzę. Co acz oni rozumieli o onym Kościele znamięnicie z kamienia ciosanego budowanym/ wszakże Pan (iako się słowy Pisma na tymże miejscu objaśnia) o ciele swego Kościele to powiedział. Ależkolwiek też czasem w Pismie czytamy/ iż Pan Chrystus był wzbudzon od Oycy / a wszakże tho o Panie Chrystusie według iego Cztowieczeństwa rozumieć mamy: a zaś ono iemuż iako Bogu należy/ gdy mówimy/ iż on swą mocą zmartwychwstał.

2. Cor. 13.

Psal. 97.

Ioan. 10.

Ioan. 2.

¶ Ale y ono osobliwie a własnie P. Chrystusowi przystoi / iż on napierwszy między wszystkimi / tho Boskie dobrodzieystwo zmartwychwstania otrzymał: Bo go pismo y pierwotnym zmartwych/ y pierwotnym między umarłymi zowie: A tak (iako jest w Pawła S.) Chrystus zmartwychwstał pierwiastkiem ludzi zaśnetych / boć wždy iednak przez człowieka śmierć / y przez człowieka powstanie umarłych. A iako w Jadamie wszyscy umierają / tak w Panu Chrystusie wszyscy ożywieni będą / ale każdy w swym rzędzie: napierwszy Pan Chrystus / a potym ci którzy są Pana Chrystusowi. Ktore słowa rozumieć mamy o doskonałym zmartwychwstaniu/ przez które będziemy ku żywotowi niesmiertelnemu wzbudzeni / gdzie już nigdy więcej niebedziemy mogli umrzeć: a w thym Pan Chrystus pierwsze miejsce odziedział. Bo iesli chcemy mówić o zmartwychwstaniu / to jest o przy-

Pan Chrystus
naprzód doskona-
nie zmartwych-
wstał.

Colof. 1.

Apoc. 1.

1. Cor. 15.

Roman. 6.

Trzy dni Pán-
stey w grobie
bytności/ iáto
liczyć mamy.Pan Chrystus
czemu trzecie-
go dnia zmar-
twychwstał.Zmartwychw-
stanie P. Chri-
stusowe ku wie-
rzeniu bázro
potrzebne.
1. Cor. 15.

Luce 12.

wroceniu do tego żywota który ma w sobie powinowactwo śmierci: tedy przed Panem Chrystusem wiele ich Zmartwychwstreszonych było / którzy iednak wszyscy tym sposobem ożyli/ aby zaś umarli: Ale Pan Chrystus tak zmartwychwstał / zwyciężymy y potlumimy śmierć / iż już wiecey umrzeć nie może: Co sie z onego iasnego świadectwa widać: Chrystus powstałszy zmartwych / już wiecey nie umiera / śmierć mu wiecey niebędzie panowała.

¶ A to co w tymże Artykule przykładają (Trzeciego dnia) Pleban ma wykladać / aby ludzie niemimali / iż Pan Chrystus przez wszystkie trzy dni w grobie był. Bo ponieważ przez cały dzień przyrodzony / y przez część przeszłego / y przez drugą dnia posledniego w grobie trwał / dla tego prawdziwie powiedamy / iż trzy dni w grobie leżał / y trzeciego dnia zmartwychwstał. Abowiem iżby Bóstwo swoje okazał / zmartwychwstania swego na koniec świata odłożyć niechciał: A zaś abyśmy go być prawdziwym Człowiekiem y prawdziwie umarłym wierzyli / nie wnet po śmierci ale trzeciego dnia ożył: który czas ku doświadczeniu prawdziwej śmierci dostateczny był.

¶ Oycowie pierwszego Constantinopolskiego Concilium do tego miejsca przyłożyli / Wedle Pisnia: Co wzięwszy od Apostoła dla tego w ten skład Wiary przyłożyli / iż tajemnice Zmartwychwstania być bázro potrzebna widać: tenże Apostoł tymi słowy: Jesliż więc Chrystus nie zmartwychwstał / tedy próżne jest kazanie nasze / próżna jest y Wiara wasza. A iesli Pan Chrystus nie zmartwychwstał / tedy próżna jest Wiara wasza: Bo ieszcze iestescie w grzechach waszych. Przetedy S. Augustin Wiare tego Artykulu z podziwieniem rozmyślał / tedy tak napisał: Nie wielką to rzecz iest / wierzyć iż umarł Pan Chrystus / bo to y Pogani / y Żydowie / y zli wszyscy wierzą: To wszyscy wierzą że umarł / ale Wiara Chrzescijańska iest Chrystusowe zmartwychwstanie. To nam za wielką rzecz stoi / iż wierzymy że zmartwychwstał. A z tego powodu / iż częstokroć Pan o swoim zmartwychwstaniu powiadał / a prawie nigdy sie o mece swojej z Apostoły nierozmawiał / aby też o zmartwychwstaniu mówić nie miał. Przetedy powiedział: Syn człowieczy będzie wydan Poganom / y będzie naigrawan / y biczowan / y rplwan: pothym gdy go ubiją / zamordują go: przydał na koniec / a on trzeciego dnia zmartwychwstanie. A kiedy go Żydowie prosili / aby

znałiem

Artykuł piaty Kreda.		51.
znakiem y cudem ktorym nauke swoje potwierdzil / odpowie- dzial ym/ ze znaku zadnego miec niemieli/ iedno znał Jonasa Proroka : Abowiem iako był Jonas w żywocie Wielorybim trzy dni y trzy nocy / tak twierdzil / ze Syn człowieczy miał być w sercu ziemi trzy dni y trzy nocy.		Lucę 11. Math. 12.
¶ Ale iżbyśmy tego Artykułu moc y wykład lepiej poiać mo- gli/ troie rzecz obaczyć mamy. Pierwszą / co za potrzeba by- ła aby Pan Christus zmartwychwstał : Potym / ktory skutek jest iego zmartwychwstania : a ktore nam pożytki przyniosło.		p. Christusa we zmartwych- wstaniu potrze- ba / skutek / y po- żytek.
¶ Co się tedy pierwszej rzeczy dotyczy / było potrzeba iżby Pan Christus zmartwychwstał / aby się pokazała sprawie- dliwość Boża / od ktorego godziło się aby on był wywyższon / ktory będąc mu posłuszny / znizon y wszelką hanbą vtrapien był. Te przyczyny S. Apostoł powiedział do Philipensow mówiac : Unizył sam siebie sstał się posłusznym aż do śmierci / a do śmierci Krzyżowej : dla czego też Bog wywyższył go.		potrzeba pier- wsza zmartwyo- wstania.
¶ Nad to / aby Wiara naszą vmocniona była / bez ktorey spra- wiedliwość ludzka być niemoże. Bo to jest wielki dowod że p. Christus jest Synem Bożym / ponieważ mocą swoją zmar- twychwstał.		Philip. 2.
¶ Potym / aby się mnożyła y wspierała nasza nadzieia. Bo- wiem gdy Pan Christus zmartwychwstał / tedy iestefiny do- brej nadzieie / iż my także powstanjemy : bo to musi być / aby się członki głowy swojej trzymały : Bowiem Apostoł swoy dowod tak zamyka / do Koryntow y Tessaloniczykow pisząc.		Wtora.
A od Piotra S. przedniejszego Apostoła tak jest powiedział : Błogostawiony Bog / y Ociec Pana naszego Jesu Chri- sta / ktory wedle swego wielkiego miłosierdzia odrodził nas ku żywey nadziei / przez zmartwychwstanie Pana Jesu Chri- sta / ku dziedzictwu nieśkazitemu.		Trzecia.
¶ Naostatę / też vczyć maia / iż dla tego potrzebne było Pan- skie zmartwychwstanie / aby się odkupienia y zbawienia na- szego tajemnica skonczyła. Bowiem Pan Christus śmiercią swoją nas od grzechow wybawił / a powstając osobliwe ony dary nam przywrócił / ktoreśmy przez grzech byli vtracili.		1. Cor. 15. 1. Tim. 4. 1. Petr. 1.
Przeto S. Apostoł tak mówił : Pan Christus jest wydan za złości nasze / a powstał dla vsprawiedliwienia naszego. Iżby tedy zupełne rodzain ludzkiego zbawienie było / iako vmrzeć / tak też on zmartwychwstać musiał.		Czwarta.
¶ Z tych rzeczy ktoreśmy dotychmiast powiedzieli / iako wiele pożytku p. Christusowe zmartwychwstanie ludziom wiernym		Romań. 4.
LE 2 przymo		

Pożytki Pana
Christusowe
zmartwychw-
stania.
Pierwszy po-
żytek.
Wtóry.

1. Cor. 15.

Trzeci.

Philip. 3.

Duśa umarta
w grzechach/
ma przykład
powstania w
Panie Christu
sie.
Roman. 5.

Z zmartwych-
wstania Pana
Christusowe-
go co za przy-
kłady brać ma-
my.

przyniosło / obaczyć możemy. Bo w zmartwychwstaniu po-
znamy że Bog jest niesmiertelnym / chwaty pełnym / śmierci
y Dyabła zwycięzca : co bez wszelkier watpliwości o Panu
Christusie wierzyć y wyznawać mamy.

¶ Potym / P. Christusowe zmartwychwstanie / naszym też
ciałom zmartwychwstanie przyniosło / częścią dla tego iż nam
te tajemnice sprawiło / częścią też / iż przykładem Pana Chri-
stusowym wszyscy zmartwychwstać mamy. Bo co się powsta-
nia ciała dotyczy / Apostoł tak świadczy : Przez człowieka
śmierć / y przez człowieka zmartwychwstanie. Albowiem co-
kolwiek P. Bog w tajemnicy naszego odkupienia sprawował /
do tego wszystkiego Człowieczeństwa Pana Christusowego /
iako narzędu sprawuiącego używał. Przeto iego zmartwych-
wstanie / tu naszego zmartwychwstania sprawieniu było nieia-
kim narzędem. A możemy ie kształtem nazwać : Bo Pana Chri-
stusowe powstanie / ze wszystkich jest nadoślonejsze. A iako cia-
ło Pana Christusowe powstając tu niesmiertelney chwale /
odmienione było : tak też ciała nasze / które pierwey mdle y
śmiertelne były / ozdobione chwałą y niesmiertelnością napra-
wione będą. Bo iako Apostoł uczy : Zbawiciela czekamy Pana
Jesu Christa / który naprawi ciało ponizienia naszego / na po-
dobienstwo ciała iasności swojej.

¶ Toż też o duszy w grzechach umartej możemy rozumiec /
ktorey iakim kształtem ma być Pana Christusowe zmartwych-
wstanie / pokazuje tenże Apostoł tymi słowy : Jako Pan Chri-
stus zmartwychwstał przez chwałę Oycy / tak y my w nowym
żywocie chodzimy. Bo iesłizesiny się sstali pospolu wszczępieni
tu podobienstwu śmierci iego / także też pospolu y zmartwych-
wstaniu będziemy. A mało niżej tak mowi : Wiedząc iż Pan
Christus wstawszy zmartwych / już wiecey nie umiera / y
śmierć mu wiecey niebędzie panowała. Bo iż umarł grzechowi
y umarł jest raz : a iż żywie / żywie Bogu : także theż y wy
rozumieycie / iesście też umarli grzechowi / a żywicie Bogu /
w Christusie Iesusie Panie naszym.

¶ Dwa tedy z Pana Christusowego zmartwychwstania przy-
kłady brać mamy : Pierwszy / kiedy plugaństwa grzechu omy-
iemy / abyśmy nowy żywot przedsię wzięli / w którychby się
szczyrość obyczajow / niewinność / swiatość / skromność / spra-
wiedliwość / dobroć y poctwa świeciła. Drugi przy-
kład / abyśmy w tym żywocie tak trwali / iżbyśmy za łaską Bożą
od sprawiedliwej drogi któraśmy raz zaczęli / nigdy nieodpadli.

A nie

¶ A nietylko to pożąnia słowa Apostolskie / iż Pana Chri-
stusowe zmartwychwstanie / naszego zmartwychwstania przy-
kładem iest : ale też oznajmiaia / iż nam dawa moc powstania /
siły y ducha wżycza / iżbysmy trwali w światości y sprawie-
dliwości / a przykazanie Boże chowali. Bo iako z iego śmier-
ci nietylko przykład bierzemy abysmy vmierali grzechom / ale y
posilenie czerpamy / za ktorymbysmy ym vmrzec mogli : tak
też iego zmartwychwstanie / ku otrzymaniu sprawiedliwości
mocy nam dodawa / abysmy potym pobożnie y swietobliwie
Boga chwalać / chodzili w nowym żywocie / do ktorego pow-
stawamy. Boć to naywiecey nam Pan swoim zmartwychw-
staniem sprawił / ktorzysmy przedtym z nim wespół / grzechom
y temu światu byli vmarli / abysmy też z nim ku wiedzeniu no-
wego żywota y ku karuści powstali.

¶ Przypomina nam Apostol / na ktore naywiecey znaki tego
to zmartwychwstania patrzeć mamy. Bo gdy mowi : Jesli-
ście powstali z Panem Christusem / tychże rzeczy ktore są w
zgore szukajcie / gdzie Christus na prawicy Bożey siedzi : te-
dyć iawnie wkaże / iż ci ktorzy żywot / cześć / odpoczynienie / y
bogactwa / tam osobl wie gdzie Pan Christus iest / chca mieć /
prawdziwie z Panem Christusem powstali. A gdy ieszcze do-
klada : Te rzeczy ktore są w zgore szukać / a nie ty ktore
na ziemi : tedy ten drugi iakoby znak dać / przez ktory może-
my poznać / ieslismy z Panem Christusem prawdziwie wsta-
li. Bo iako znak zwykt pokazywać zdrowie albo niezdrawie
cielesne / tak też iesli komu smakuia wszystkie rzeczy ktore są
prawdziwe / ktore są wieczne / ktore są sprawiedliwe / y kto-
rekolwiek są swiete / a iesli też on niebieskich rzeczy roztosż pra-
wym sercem poymie / tedy to iest znak wielki / iż ten ktory się
tak czuie / ku nowemu y duchownemu żywotowi we-
spolek z Panem Christusem inż powstat.

Zmartwychw-
stania duchow-
nego znaki.
Colol. 3.

Philip. 4.

Wstąpił na niebiosá / siedzi na prawicy
Boga Wyca Wszechmogącego

Psal. 46.

Awid Prorok Du-
chem Bożym pełny
gdj sie błogosławio-
nemu y chwalebne-
mu PAnstiemu w
Niebowstąpieniu przypatrował/
wpominając ludzkie wszystkie / aby
ten triumph z wielką radością y
z wielką rozkoszą stawili / tak mo-
wił : Wszyscy narodowie kla-
skajcie rękami / nabożnie Panu
głosem wesółym śpiewajcie : W-
stąpił Bog w pieńiu wesółym.

Stao pleban pobaczyć może / z jaką pilnością the tajemnice
wykładać y o to się starać ma / aby ia Chrzescijanie nietylko
wiara y sercem poieli / ale też ile być może za pomocą Bożą /
skutkiem y żywotem wyrażali.

Co sie tedy dotyczy wykładu Artykułu szostego / w którym
sie osobliwie tej Bożkiej tajemnicy pamiątka dzieie / od iego
pięrośney części poczynąć / y co znaczy / albo które jest wyro-
zumienie iego / pokazać ma. Abowiem Chrzescijanie tho też
bez wątpienia wierzyć mają o Panu Jesu Chrystusie / iż on
dokonałszy y sprawiwszy tajemnice odkupienia naszego / iako
Człowiek z ciałem y z duszą do nieba wstąpił : Bo iako Bog/
nigdy z nieba niewyszedł / ponieważ wszyscy miejsca swoim
Bostwem napelnia.

pan Chrystus
moca swa w-
stąpił do nieba
4. Reg. 2.
Dan. 14.
Act. 8.

Ma też tho Pleban okazać / iż on swoia mocą wstąpił / a
nie cudza był podniesion : iako EL Jasz Echora na ognistym
wozie wziet jest do nieba : albo iako Abakuk Prorok : albo
Philip Diakon / którzy mocą Bożą przez powietrze nieśieni/
wielką część ziemi przemierzili. A nietylko iako Bog mocna
Bostwa swego władza wstąpił do nieba / ale też iako człowiek.
Bo aczkolwiek to mocą przyrodzona być niemogło / wszakoż
ona moc Echora święta Pana Chrystusowa dusza obdarzona
była / ciałem tak iako chciała władać mogła : a ciało theż już
w wielbione / snadnie duszy władającej posłuszne było Tym

obyczajem

obyczajem wierzymy/ iż Pan Christus iako Bog y iako Człowiek/ wstąpił swą mocą do nieba.

T W drugiey części tego Artykułu/ tak mamy: **Siedzi na prawicy Boga Oycy.**

T Na tym miejscu figure/ to jest słowo nieiała odmiane/ świe- temu Piśmu pospolita obaczyć mamy: a to gdy człowiecze na- mietności albo też y członki Pánu Bogu przywołaszczamy/ ro- zumowi naszemu folgować. Bo ponieważ Bog jest Duch/ nie- możemy w nim nic cielesnego rozumieć. Ale iż między ludźmi tak rozumiemy/ że ten ma większą część który na prawey stro- nie jest posadzony: przeto te rzecz też przywołaszczając ku niebie- skim rzeczom/ ku wystawieniu chwały Pána Christusowej/ ktorey iako człowiek nad insze ludzkie dostał/ wyznawamy że on jest na prawicy Oycowskiej.

T A to słowo/ **Siedzi/** na tym miejscu nieznaczy posadzenie albo postanowienie ciała/ ale znaczy mocne y stateczne otrzy- manie nawiejszey oney mocy Królewskiej y chwały/ ktorą wziął od Oycy: o ktorym tak mówi Apóstół: Wzbudzać go zmartwych/ y postanawiać na prawicy swojej w niebiesiech nad wszystkimi Księstwami/ y mocami/ y siłami/ y nad Pań- stwami/ y nad wszelkie imię/ ktore bywa mianowane nietylko na tym/ ale też na onym przyszłym świecie: A wszystkie rzeczy podłożył pod nogi jego. Z ktorych słow znaczy się/ że ta ch- wała/ tak właściwa y tak jest Pánu Bogu osobliwa/ iż za- dnemu stworzeniu służyć niemoże. Przeto też na drugim mie- scu świadczą: A do ktoregoż kiedy Anieli rzekł: Siedz na prawicy mojej.

T Ale wyrozumienie tego Artykułu Pleban szerzey rozpowie- one Historya o Wniebowstąpieniu rozbierając/ ktora w Dzie- iach Apostołskich Łukasz S. bardzo porządnie opisał. Przy kto- rey Historyey wykładaniu/ to naprzód obaczyć potrzeba/ że wszystkie insze tajemnice ściągają się ku Wniebowstąpieniu iako ku końcowi/ a iż się w nim doskonałość y zupełność wszy- stkich inszych tajemnic zamyka. Bo iako od wcielenia Pán- skiego/ wszystkie tajemnice y sprawy Wiary naszej swoy po- czątek mają: tak też pielgrzymowanie jego kończy się Wnie- bowstąpieniem. Ktemu też insze członki Kredowe/które ku P: Christusowi należą/ wielkie wzięcie jego y wżgárdę wka- za: bo się niemoże nic podlejszego ani wżgárdzienszego wy- myślić/ iako to/ iż Syn Boży dla nas Człowieczą naturę y

Tropus.

pan Christus
iako na prawi-
cy Bożej siedzi

Ephes. 1.

Hebr. 1.

Act. 1.

Wstąpienie P.
Christusowe
do nieba/ jest
końcem wszy-
stkich tajemnic.

Pan Chrystus
przez wstąpił
do nieba / a co-
siny z tad za po-
żytkow dostali.
Przyczyna pie-
wsa Wniebo-
wstąpienia.

Wtóra.

Ioan. 12.

Iacobi 2.

Trzecia.

Hebr. 11.

Ephes. 2.

Philip. 3.

Pożytki z wnie-
bowstąpienia

P. Chrystus-
wego.

Pfal. 67.

Ephes. 4.

Act. 1.

kręwość przyiac / a potym wciępiec y vmrzeć raczył : Ale
cosiny w przeszłym Artykule wyznali iż zmartwychwstał / a co
też teraz wyznawamy / iż wstąpił do nieba y siedzi na prawy-
cy Boga Oycy / nad tho nic zacnieyszego y dziwnieyszego / tu
wielkiej chwały iego y Nagestatu Boskiego pokazaniu / po-
wiedzianno być niemoże.

¶ To powiedziawszy / tedy pilnie Pleban uczyć ma / dla cze-
go Pan Chrystus wstąpił do nieba . Bo naprzód wstąpił dla
tego / że ciała iego które chwała nieśmiertelna przy zmartwy-
chwstaniu obdarzone było / nieśłużyło mieysce tego ziemskiego
y ziemnego mieszkania : ale mu służył nawyższy on y najasniey-
szy pałac niebieski. A nietylko prze to wstąpić raczył / aby oney
chwały y Królestwa stołec otrzymał / który krwia swoia zasłu-
żył / ale też aby się o to starał / coby naszemu zbawieniu poży-
teczno było. A temu też / aby to sama rzecz okazał / iż Króle-
stwo iego nie iest z tego świata. Bowiem świeckie Królestwa /
ziemskie są y przemienne / a wielkimi bogactwy y cielesną mocą
wspierane być muszą : ale Królestwo Pana Chrystusowe nie
ziemskie / iakiego Żydowie oczekawali / ale iest duchowne y
wieczne : Zaśie Państwa y bogactwa tego Królestwa duchow-
nymi być sam pokazał / gdy stołec swoy na niebie postawił :
w którym Królestwie / thy ludzie za bogatsze a we wszelakich
dobrach obfitsze rozumiec mamy / ktorzy tego co Boskie iest
pilnie szukają. Bo y S. Jakub świadczy / że P. Bog obrat
na tym świecie ubogie / aby byli bogatymi w Wierze / y dzie-
dzicmi onego Królestwa / które przyobiecał Bog tym / którzy
go miłują.

¶ Ale y to też Pan nasz do nieba wstępując chciał sprawić /
abyśmy tak wstępującego / naszą myślą y żądzą naśladowali.
Bo iako śmiercią y zmartwychwstaniem swoim przykład nam
vmierania y powstania duchownego zostawił / tak wstąpie-
nim swoim uczy y wprawia nas / abyśmy na ziemi będąc do
nieba się myślą przenosili / wyznawając żeśmy pielgrzymi y
gośćcami na ziemi : a iż oyczyzny szukając / iestefiny mieszczą-
nie Świętych y domownicy Boży. Bo nasze obcowanie (iako
to tenże Apostoł powiada) iest w niebie.

¶ Ale y moc obfitości y wielkości niewymownych dobrodzieystw
które wlał na nas dobrotliwy Pan Bog / Dawid S. (iako y
Apostoł wykłada) dawno przedtym onymi słowy oznaymił :
Wstępując w niebo / wiodł poimane ietce / dał dary ludziom.
Abowiem dziesiątego dnia potym / dał Ducha Świętego /

ktorego

Artykuł szosty Kreda.

57.

ktorego mocą y obfitością / napełnit one zebrana wielkość ludzi wierzących : y tamże ony zacne obietnice swoje ziscił : Pożyteczność wam tho / abych ia odszedł : Bo iesli ia nieodeyde / Pocieszyciel nieprzydzie do was : ale iesli odeyde / posle go do was.

1.

Ioan. 16.

¶ Wstąpił też do nieba (iako vczy Paweł S.) aby sie teraz stawił obliczu Bożemu za nas / a vřząd oredownicy v Oycā sprawował. Synaczkowie moy (mowi S. Jan) to wam piśze / abyscie niegrzeszyli : Ale iesli kto zgrzeszy / tedyc mamy oredownika v Oycā / Pānā Jesu Chrysta sprawiedliwego / a tenżec iest vblaganiem za grzechy nasze. Niemasz zaiste żadney rzeczy takowey / z ktoreyby Chrześcijanie wietrze wesele y kochanie serdeczne brāc mieli / iako tā / iż mamy rzecznikiem y przy czynca zbawienia naszego / Pānā Jesu Chrysta / ktory v wiekniestego Oycā iest w nawietrzej łasce y powadze.

2.

1. Ioan. 2.

¶ Nakoniec / zgotował nam mieysce / co też był sprawić obiecał / y nas wszystkich imieniem / Pan Jesus Christus głowa naša bedac / niebieśką chwale otrzymał. Bowiem do nieba wchodzac / bramę ktore przez grzech Adamow były zamknięte otworzył / y droge nam zgotował ktorabyśmy do niebieśkiej chwały przysć mogli : iakoż to był sam vcźniom swoim na wieczery / iż thać byc miało / opowiedział : czego aby sama rzecz podpārł y potwierdził / dusze ludzi pobożnych ktore był z Pieśkła wyrwał / z soba do Krolestwa niebieśkiego wprowadził.

3.

Ioan. 14.

¶ Za tą dziwną obfitością dārow niebieśkich / przyszły nam też thy zbawienne pożytki. Naprzod / zaśtudze Wiāry naszej sstało sie wielkie pomnożenie. Bo Wiāra obiera sie okolo tych rzeczy / ktorych widziec niemożemy / y ktorych rozum ā dowcip ludzki poiać niemoże : przeto by był Pan od nas nieodszedł / thedyby mnieysza była zaśluga Wiāry naszej : poniewāż Pan Christus błogostawionymi zowie ty / ktory nie widzieli ā v wierzyli.

4.

Ioan. 20.

¶ Nad to też / Pānā Chrystusowe do Niebā wstapienie / nādzieie w sercach naszych bārzo pośila : Bo poniewāż wierzymy że Pan Christus według cźłowieczeństwa do niebā wstąpił / y nature ludzka na prawicy Boga Oycā posādził / tedy iestefmy przy wielkiej nādziei / że my bedac cźłonkami iego / tam wstapiemy / y tam sie z głowa naša zlaczymy. Czego sam Pan tymi słowy poświadcza : Oycze / ktoreś ty mnie dał / chce aby gđziem ia iest / oni też zemna byli.

5.

Ioan. 17.

¶ Potym też / dostalifmy tego wielkiego dobrodzieystwa / iż
miłość

6.

Math. 6.

miłość naszą do nieba zachwycił / y duchem Bożym zapalił: Bo ono jest szczyra prawda / Iż tam przebywa serce nasze / gdzie jest starb nasz. A zaprawde by był Pan Christus na ziemi mieszkał / tedyby wszystka myśl naszą w obliczności a obcowaniu iego iako człowieka wlepiona była / y tylkobysmy nań patrzyli iako na człowieka / ktorzy nam tak wielkie dobrodzieystwa czyni / y tylkobysmy ziemską chucią iego miłowali: Ale kiedy wstąpił do nieba / już uczynił duchowną miłość naszą / y to nam sprawił / iż myśleć o nim iako o tym / ktorzy od nas oddalon jest / y chwalimy go iako Boga / y miłujemy. A to obaczamy częścią z przykładu Apostołow / ktorzy / dośad w ciełe Pan z nimi mieszkał / iakmiarz ludzkim obyczajem o nim rozumieli y trzymali : częścią sie też świadectwem Pana Christusowym potwierdziło / gdy mówił: Pożyteczno wam to / abych ja odszedł. Bo ona niedostateczna miłość / która Pana Christusa w ciełe będącego miłowali / miłością Boską (a tho w dzień przyscia Ducha S.) skńczona być miała. Dla tego też wnet przysdał: Jesli ja nieodeyde / Pocieszyciel nieprzydzie do was.

Ioan. 16.

7.

I Jeszcze / y ten pożytek uczynił / iż dom swoy / tho jest Kościół / na ziemi rozszerzył / ktorzyby moca y sprawa Ducha S. był rządzony. A tego powszechnego Kościoła / między innymi ludźmi Pasterzem y nawyższym Biskupem / Piotra przedmieszego Apostoła zostawił: y dał też iedny Apostoły / drugie Kaznodzieie / drugie Ewangelisty / drugie Pasterze y Doktorzy: a tak siedząc na prawicy Bożej / thym y owym / rozmaitych darow swoich zawždy vzyćza. Bo świadczy Apostoł / iż każde z nas dana jest łaska wedle miary daru Christusowego.

Ephes. 4.

Ibidem.

8.

I Naostatek / cośmy też przedtym o śmierci y o zmártwychwstania tajemnicy powiedzieli / to też o w niebowstapieniu Chrześcijanie mają rozmyślać. Bo aczkolwiekśmy powinni przypisować zbawienie y odkupienie nasze mece Pana Christusa / ktorzy swoia zasługa / ludziom sprawiedliwym droge do nieba otworzył: wszakże wstapienie iego / nietylko na łstalc nam jest przelożone / abysmy sie wysoke patrzeć y duchem do nieba wstepować uczyli / ale też Boskiey siły / za ktorabysmy to uczynić mogli / nam vzyćzyć raczył.

Stadże przydzie sadzić żywe y umarłe.

Szy są osobliwe a
známienite vzeddy y
sprawy Pána na
šzego Jesu Chrysta/
ktorymi swoy Ko-

ściół ozdabia y oświeca : odku-
pienia/ przyczyny albo oredowa-
nia/ y sadu. A iż się inż z przed-
niejszych Artykułow pokazało /
że przezeń ludzki rodzaj meka y
śmiercią jego wykupiony jest/ a
wstąpieniem w niebo to się poka-

zało/ iż on jest oredowmitie naszym na wieki : tedy teraz przyszło
do tego/ abyśmy w tym Artykule sad iego pokazali. Ktory arty-
kuł to w sobie zamysła/ Iż P. Chrystus w on ostateczny dzień/
wszystek narod ludzki sadzić ma : abowiem Piśmo S. okazu-
je nam dwoiakie przyscie Syna Bożego: Jedno/ kiedy dla zbaw-
wienia naszego ciała przyiał/ y w żywocie Pamięskim sstał się
Człowiekiem : Drugie/ kiedy na skónczeniu świata wszyscy lu-
dzie sadzić przydzie.

To przyscie Piśmo S. zowie Dniem Pánškim / o ktorym
tak powiada Apostoł : Dzień Pánški iako złodziey w nocy/ tak
przydzie. A sam Zbawiciel mowi : O dniu onym y o oney go-
dzinie/ niēt niewicz. A o tym ostatecznym sadzie/ mieymy do-
świadczyć na onym poważnym Apostolskim świadectwie : Wszyscy
my musimy się okazać przed stolicą Pána Chrystusowa / aby
odnioś każdy własne sprawy ciała swego/ podług tego co czy-
nił/ lubo dobrze lubo źle : Bówiem pełno jest Piśmo S. tak-
owych świadectw/ ktore Plebanowi łatwie przypadna/ nietyl-
ko aby tych rzeczy dowieść / ale theż aby je prawnie przed oczy
ludzkie przelożyć mogł : iż iako od początku świata on Pánški
dzień/ ktorého człowiecze ciało na się przyoblekł/ wszystkim
zawždy bázgo był požadliwym/ ponieważ w they tajemnicy /
wybawienia swego nadzieie mieli : thať zaśie po śmierci y po
wstąpieniu w niebo Syna Bożego/ z wielką chucią onego dru-
giego Pánškego dnia żadać mamy/ oczekiwając błogosławio-
ney nadzieie y przyscia chwały wielkiego Boga.

Ale ku tey rzeczy wyłożeniu ma Pleban obacząć/ iż są dwa
czasy/

Drzeddy y sprá-
wy p. Chrystu-
sowe własne
trzy.

Przyscie Syna
Bożego dwó-
jakie.

1. Tel. 5.
Math. 24.
Marcí 13.

1. Cor. 5.

Tit. 2.

Sadu Bożego
dwa czasy.Sad pierwszy
przy śmierci.Particulare iu-
dicium.

Sad pospolity

Vniuersale iu-
dicium.Po pierwszym
sadzie czemu
będzie drugi
sad.

Przyczyna 1.

Przyczyna 2.

Przyczyna 3.

Przyczyna 4.

czasy / których każdy przed oblicznością Państwa stanąć / a ze
wszystkich myśli / uczynków / naostatku y ze wszystkich słów li-
czbe czynić / a potem skazn sedziego odnieść musi. Pierwszy
czas jest / kiedy z nas każdy umiera: Bowiemy natychmiast przed
sad Boży stanie: a tham jest sprawiedliwe wywiadowanie o
wszystkim / cokolwiek albo czynił albo mówił / albo też kiedy
pomyslił: A ten sad zowa właściwym. Drugi zaś czas jest /
kiedy dnia jednego / y na miejscu jednym / wszyscy zaraz ludzie
przed stolicą sedziego stana / aby każdy z osobna (na co wszyst-
kich wieków wszyscy ludzie patrzeć / y przysłuchować będą) /
poznać / iaki dekret albo skazn przeciwko niemu wyndzie: kto-
rey skazni wyrok / osobliwa meka y wielkim utrapieniem złym
y przezbożnym ludziom będzie: pobożni zaś y sprawiedliwi /
wielką z niey zapłatę y pożytek odniosą / kiedy się okaże / iakim
kto na świecie był. A ten sad pospolitym zowa.

¶ Gdzie też potrzeba wkładać / co tego jest za przyczyna / iż po
właściwym każdego człowieka sadzie / ieszcze drugi sad wszyst-
kim pospolity sprawowan być ma. Bo iż po człowieczej śmier-
ci / czasem zostawia synowie ktorzy oyców naśladowa / zostawia
też potomkowie y uczniowie / ktorzy y przykładem / y
mową / y spraw ich miłosierdiami y obronami bywaia: z ktorych
to rzeczy / albo zapłata albo meka ludziom umarłym pomnaża-
na być musi / gdyż ten pożytek albo też ta niedza / ktora się na
wiele ich ściaga / niedrzewiey weźmie swoy koniec / aż dzień o-
stateczny przydzie: tedy się godziło / aby o tym co się dobrze
albo źle czyniło y mówiło / doskonałe vzmianie było: co być nie
mogło / ażby się sad pospolity wszech ludzi uczynił.

¶ Nad to ieszcze / gdyż często ludzi pobożnych sława obraże-
nie cierpi / a zaś niepobożni ludzie z niewinności zaleceni bywa-
ia / tedy przystoyno jest sprawiedliwości Bożej / aby pobożnym
ono dobre mniemanie ktore ym było z ich krzywdą v ludzi na-
ruszone / zaś w iawnym wszech ludzi zebraniu y sadzie przywo-
rocone było.

¶ Nad to / cokolwiek dobrzy y zli ludzie na świecie czynili /
ponieważ to pospolu z ciała czynili / tedy tho być musi / żeby
dobre y złe uczynki ściagały się na ciała / ktore onych spraw
narzędziami były. Barzo się tedy godziło / aby ciała wespolek
z duszami swoimi / słuszney zapłaty wieczney chwały albo też
meki dostały: co bez wszystkich ludzi zmartwychwstania / y
bez pospolitego sadu być niemogło.

¶ Naostatku / iż w rzeczach przeciwnych albo szczęśliwych
ktore

które czasem tak na dobre iako na złe ludzie przychodzą / po-
kazac było trzeba / iż się wszystko niezmienna Boga mądro-
ścią y sprawiedliwością dzieje / y sprawowano iest: tedy go-
dziło się aby nietylko dobrym zapłaty / a złym meki na przy-
szłym świecie zgotowane / ale też iawnym y pospolitym sadem
przysądzone były: Częścią dla tego / aby thym iawniejsze y
znaczniejsze wszystkim były: częścią też / aby Pan Bóg od
wszystkich ludzi z Sprawiedliwości y z Opatrności swojej
był chwalon: miasto onego niesprawiedliwego wskazywania/
którym się też podczas y meżowie Świeci (iako ludzie) w-
skarżali / widząc złe ludzie możliwe w bogactwach / y we czciach
kwitnace. Bowiemy y Prorok mówi: Moje nogi mało się nie-
potieknęły / mało się nieposliznęły chody moje: Bom się ział
przeciw nieprawym ludziom / położy grzesznych widząc. A ma-
ło niżej: Oto sami grzesznicy i obfitujący w tym żywocie / odzier-
żeli bogactwa: A rzekłem: Wiele ja bez wsey przyczyny wspra-
wiedliwiałem serce moje / a omyniałem między niewinnymi
rece moje: A byłem biczowany przez wszystkie dzień / a karanie
moje na świataniu. Takowa żłoba częsta między ludźmi by-
wała: przeto też była potrzeba / aby sąd pospolity był dzierżan /
by snadź ludzie niemowili / że Pan Bóg przechodząc się po nie-
bie nie dba o ziemskie rzeczy. Słusznie tedy ten Artykuł pra-
wdy / między innymi dwanaście członków Wiary Chrześci-
ańskiej iest położony: iż iesliby których ludzi myśli / około Bo-
skiej opatrności y sprawiedliwości wątpliwe y pochylone by-
ły / aby przez te nauki zaś posilone być mogły.

Psal. 72.

Iob 22.

¶ Wład to / potrzeba było / przekładać ludziom sąd / tak po-
bożne pocieszyć / iako niepobożne przestraszyć / aby wszyscy po-
znawszy sprawiedliwość Boga / y oni nie wstawali / y ci boia-
źnia y czełkaniem wiekniących mać / od złości pohamowani byli.
Przeto Pan y Zbawiciel nasz / gdy o dniu ostatecznym mówił /
tedy opowiedział / że miał niekiedy być sąd pospolity: y znaki
tego czasu przychodzącego opisał / abyśmy wżrąwszy ie / ro-
zumieli że blisko iest koniec świata: A pothym do nieba wster-
pując / Angioły zesłał / którzyby Apostoły zaśmieczone prze odes-
ście iego tymi słowy cieszyli: Ten Jesus który od was wziet
iest do nieba / tak przydzie iakoście go w niebo idącego wi-
dzieli.

przyczyna 5.

Math. 24.

Akt. 1.

¶ Pismo S. okazuje / że Panu Chrystusowi nietyl-
ko iako Bogu / ale też iako Człowiekowi ten sąd zlecony iest.
Bo aczkolwiek moc sadzenia iest wszystkim S. Trojce perso-
nam spólna / iednak ię osobliwie przypisujemy Synowi / przeto

pan Chrystus
przecż ma być
sędzią wszyst-
kich ludzi.

Ioan. 5.

iż też mądrość iemu przywoła być powiedamy. A iż świat sadzić ma iako człowiek/ dowodzi tego Pańskiego świadectwo/ który mówił: Jako Ociec ma żywot sam w sobie/ tak dał y Synowi aby miał żywot w samym sobie/ y dał mu theż moc sad czynić/ iż Synem człowieczym iest.

¶ A słusna rzecz była/ żeby właśnie przez Pana Chrystusa ten sad był sprawowan/ ponieważ o ludziach miało być skazanie/ aby oni siedziego cielesnymi oczyma widzieć/ y dekret iego w słysza słyszeć/ y on sad doskonale smysłami swymi poiać mogli.

Aa. 101

¶ Wład to/ Barzo słusna rzecz była/ aby on człowiek który nie sprawiedliwa skaznia ludzka na śmierć był skazan/ potym był widzian od wszystkich/ że on siedzi wszech ludzi sedzia. Przeto Piotr Święty Książę Apostolskie w domu Korneliusza Bedac / przełożymy celniejsze członki Wiary Chrześcijańskiej / y nauczymy że Pan Chrystus od Żydów na Krzyżu zawieszon y zabity był/ y dnia trzeciego zmartwychwstał / tedy to przydał: A przykazał nam powiedzieć to ludu/ y świadczyc/ że on iest który postawionym iest od Boga sedzia żywych y martwych.

Sadu Bożego
znaki trzy.

Math. 24.

2. Tes. 24

¶ Pokazuje też Piśmo S iż trzy znaki przedniejsze sad vprzedzić maia: Kazanie Ewangeliey po wszystkich świecie: odstąpienie od Wiary: y Antychryst. Bo tak mówi Pan: Bedzie kazana ta Ewangelia Królestwa po wszystkich świecie/ na świadectwo wsem narodom / a thedy przydzie skóńczenie. Apostoł theż nas vpomina / abyśmy sie komu zwodzić nie dali iakoby dzień Pański nadchodził: abowiem iesli pierwey nieprzydzie odstąpienie/ a iesli człowiek grzechu obiawion niebedzie/ tedy sad niebedzie.

Sadu Bożego
obyczaj.

¶ A iaki ma być sposob albo kształt sadu/ łatwie to Plebanowi z Danielowego Proroctwa / z Ewangeliey Świętey/ y z Apostolskiej nauki poznać beda mogli.

Dekret na spra-
wiedliwe.
Math. 25.

¶ Wład to/ on dekret ostateczny/ który sedzia wydać ma/ na tym miejscu pilnie obaczony y wważony ma być. Bo Pan Chrystus Zbawiciel nasz/ patrząc wesoła twarzą na pobożne ludzkie na prawicy stojące / z wielką łaskawością ten wyrok o nich uczyni: Podźcie błogosławieni Dycia mego/ osiągnięcie Królestwa które wam zgotowane iest od stworzenia świata. Wład Ethore słowa/ iż nie pocieszniejszego wstyszano być niemoże/ ci porozumienia/ którzy ie z potępieniem złych ludzi złoża/ y którzy w sobie rozmyślać beda/ iż tymi słowy pobożni y sprawiedliwi ludzie/ z pracy ku odpoczywaniu/ z płaczu ku wielkiemu weselu/

y z niedze

y z niedze ku wiecznemu błogostawienstwu / ktore sobie miłoscia Chrześcijańska zasłużyli / wezwani beda.

¶ Zasię / ku tym którzy na lewicy stana / obrociwszy sie / swoje sprawiedliwość na nie wyleie thymi słowy : Podźcie precz odemnie przekleci w ogień wieczny / ktory zgotowan iest Diablu y Angiołom iego.

Decret na potępione.
Math. 25.

¶ W tych słowach przedniejszych (Podźcie precz odemnie) znaczy sie wielka meka / ktora niepobożni ludzie karani beda / gdy od oblicza Boskiego barzo daleko odrzuceni beda / ani sie żadna nadzieia cieszyć mogą / żeby kiedy takowego dobra użyć mieli. Te meke Doktorowie Pisma S. zową poenam damni, to iest / meka szkody albo winy / przeto że ludziom złośliwym światłość widzenia Boskiego w Piekle wieknieście odietą będzie. ¶ A iż przydano iest : Przekleci / tedy tho dziwnie ich niedze y ucieszenie pomnaża. Bo kiedy od Boskiego oblicza oddaleni być mają / iesliby wždy jakim błogostawienstwem w raczeni byli / wielkaby to ym pocieche przynieść mogło : ale iż sie ym nic takowego spodziewać nietrzeba coby niedze ich użyć mogło / tedy słusznie sprawiedliwość Boska wyganiaiacie / wszystko przeklectwo na nie włoży.

Skazni potępionych wykład.

Poenā damni.

¶ Daley tak stoi : W ogień wieczny. Ten drugi sposob meki / Doktorowie S. poenā sensus, to iest meka czynna zowa / dla tego iż cielesnym czucim poznawana bywa : iako w biciu / w biczeniu / albo w ktorym inszym cieższym obyczaju karania bywa : miedzy ktorymi / bez watpienia meka ogniowa boleść nawietusza czyni : ku ktorey gdy ieszcze to przystapi / że trwać ma na wieki / tedy sie z tad okazuje / iż meka potępionych zamyka w sobie wszystkie vtrapienia. Co też iasniey okazują ony słowa / ktore na koniec skazni są włożone / Ktory zgotowan iest Diablu y Angiołom iego. Bo gdy to tak ludziom iest przywoita / iż wszystkie cięzkosci łey cierpimy / iesli w nich towarzysza y uczestnika mamy : za ktorego mądrością albo ludzkością / moglibysmy iakozkolwiek ratowani być. Jakasž tedy będzie niedza potępionych ludzi / ktorzy w tak wielkim vtrapieniu / od przeklętych Szatanow towarzystwa nigdy nie beda mogli być oddzieleni : Ten dekret albo wyrok przeciwko niepobożnym / od Pana naszego Zbawiciela sprawiedliwie wydan będzie : ponieważ wszystkich prawego miłosierdzia czynków zaniedbali / a łaknacemu y pragnacemu ani pokarmu ani picia nie dawali / gościu nieprzyjmowali / nagiego nieprzyodziewali / ani więźnia ani chorego nie nawiedzili.

Poenā sensus.

Artykuł o Sa-
dzie Bożym za-
wždy mamy
mieć przed o-
czyma.
Ecclef. 7.

Ty rzeczy Pasterze ludu Chrześcijańskiemu często przypominac maia. Bo Artykułu tego prawda/ kiedy ia Wiara poymiemy/ ma wielka moc ku zahamowaniu złych żądliwości y namietności/ y ku powściągnięciu ludzi od grzechow. Przeto przez Medica tak iest powiedziano: We wszystkich sprawach twoich/ pamiętaj na tho co na koniec na cie przysć ma/ a na wieki nie zgrzeszysz. A zaprawde ledwie sie ktho tak bardo we złościach zabiezał/ kto regoby ku pobożności ona myśl nie przywiodła/ iż przydzie czas/ kto rego v sprawiedliwego Sedziego/ ze wszystkich niethylko uczynkow albo słow/ ale y z myśli naitiemnieyszych licze czynic/ a wedle zasługi/ meke odnieść musi. Sprawiedliwy zaśie/ tym wiacey ku sprawiedliwości pobudzony/ y wielka radością ziety bedzie/ by też snadź w wbośtwie/ w niestawie/ w strąsunkach y w mekach żył/ kiedy na on dzień wspominać bedzie/ kto rego po troskliwym thego żywota boiowaniu/ za zwycięzce przed wszystkimi ludźmi o powiedzian bedzie/ y przyiety do niebieskiej oyczyzny/ wieczney czci uczestnikiem sie sstanie.

Nia ostatek/ potrzeba vpominać Chrześcijańy/ aby sie dobrego żywota ieli/ aby sie we wszystkiey pobożności ćwiczyli/ żeby onego wielkiego dnia przyscia Pańskiego bezpieczniey czekać/ y tak iako na syny przystoi/ z wielką chucią pożedać go mogli.

Wierze w Duchá Świętego.

Owiedzieliśmy dotąd/ ile rzeczy naszej służyć mogło/ to co sie pierwszey y wtorey Trojce S. osoby dotykało: Już teraz powiedziec też y to mamy/ co w Kredzie o trzeciej osobie/ rbo iest o Duchu Świętym nam podano iest. W kthorey rzeczy objaśnieniu/ maia Pasterze wszystkie prace y pilność po deymować: ponieważ niegodzi sie/ aby ludzie Chrześcijańscy tego Artykułu wiedzieć niemieli/ albo iżby o nim gorzej mieli rozumiec/ niżli o drugich członkach zwierzchu opisanych. Przeto niechciał Apostoł/ aby w Ephezie niektorzy ludzie o Duchu S. osobie wiedzieć niemieli: ktorych kiedy pytał/ Iestże Duchu S. przyieli? A gdy oni odpowiedzieli/ Ze ani wiedzieli o tym/ iestli iest Duch S. Tedy natychmiast spytał: W kimżeście tedy poitrzeni? Którymi słowy znać dał/ iż własne Ar-

O osobie Du-
cha S. trzeba
wiedzieć Chre-
ścijańom.

Act. 19.

tytułu

tytułu tego rozumienie / jest bardzo potrzebne wierzącym : z kto-
rego ten pożytek osobliwy odnosi / iż gdy pilnie rozmyślają /
że cokolwiek mają / tego z łaski y z daru Ducha S. dostali /
tedy poczynają sami o sobie skromnie y pokornie rozumieć / a w
Boskiej obronie swojej wszystkie nadzieje pokładać . A to Ch-
rześcijańskiemu człowiekowi ku najwyższej mądrości y szczę-
śliwości pierwszy stopień być ma.

Pożytek z rozu-
mienia artyku-
łu tego.

Wykład tedy Artykułu tego / począć mają od poznania te-
go słowa (Duch Święty) Bo ponieważ to słowo / y iedną
ko / y prawdziwie / tak Ojcu iako Synowi przydawane by-
wa : (abowiem obadwa y Duch są / y Święty : gdyż wyzna-
wamy że Bog jest Duch) gdy też zaśie tym słowem / y An-
gioty / y dusze ludzi pobożnych zowa / tedy trzeba thego przy-
strzegać / aby Chrześcijańie rozmaitym wykładem tego sto-
wa / w iaki błąd wwiezieni niebyli. Przeto Plebani uczyć ma-
ją / iż w tym Artykule przez to imię Duch Święty / trzecią
w Trojcy personę mamy rozumieć : Jako theż w Piśmie S.
starego Zakonu podczas / a nowego często a gęsto rozumiano
bywa. Bo Dawid prosi : A Ducha twego Świętego (Panie)

Tho słowo
Duch Święty
rozmaicie się
rozumie.

Psal. 50.

f

3

nieodeymuy

Sap. 9.

Ecclef. 1.

Math. 28.

Math. 1.

Lucę 1.

Ioan. 1.

Trzecia w Bo-
stwie persona/
czemu własne-
go przezwiśta
niema.

Duch S. Oycu
y Synowi we
wszem jest ro-
wny.

Duch jest bog
Act. 5.

nieodeymuy odenmie. A w Księgach Madrości tak czytamy:
Któż może wiedzieć smysł twoy / iesli ty niedasz madrości: a
iesli niezeslesz Duchá twe° swietego z wysokoścí: A na drugim
mieyscu: On iá stworzył w Duchu Swietym. A w nowym
Zakonie krzcić się nam kaza/ W imie Oycá y Syná y Duchá
Swietego. A o naswietzey Pannie czytamy/ iż z Duchá S.
poczęła. Także Jan Swiety / nas do Pána Chrystusa odsy-
ła/ ktory nas krzci Duchem S. A na wielu inych mieyscach/
to słowo nayda ci/ ktorzy czytają.

¶ Ale żaden temu niema się dziwować / że trzeciej persone
y wtorey imienia nieprzydano. Abowiem wtora persona / dla
tego ma imie własne/ y Synem iá zowiemy/ iż iego wieczne
od Oycá poszcie/ własnie rodzenim nazywamy: iakosmy iuz
w przedniejszych Artykulach okazali. Iako tedy ono poszcie/
znaczy się imieniem rodzenia/ tak y persone ktora wynika/ w-
łasnie Synem zowiemy: a te od ktorey wynika/ Oycem. Gdyż
tedy pochodzeniu trzeciej osoby własnego imienia niedano/
ale ie tchnieniem y pochodzeniem zowa/ z tadżec idzie/ iż też per-
sona ktora pochodzi / własnego imienia niema. Ale y wyni-
knienie dla tego niema własnego imienia / iż ty imiona ktore
Bogu przywłaszczamy / od rzeczy stworzonych pożyczać mu-
simy: w ktorych/ że poznać żadnego inszego sposobu niemoże-
my/ ktorymby ony nature y istność swoje inszym vżyczały/ ie-
dno moca rodzenia: tedy dla tego też tho bywa / iż obyczaiu
tego / ktorym Pan Bog sam siebie wszystkiego za wielką mi-
łością vżycza/ własnym imieniem wyrazić niemożemy: przeto
pospolitym Duchá Swietego imieniem / trzecia persona iest
nazwana. A z tad rozumiemy/ iż iey tho imie bázko przystoi:
Bo duchowny żywot w nas spráwuie/ y bez pomocy naswiet-
szego Bóstwa iey/ nic vczyinic niemożemy / coby wiecznego ży-
wota godno było.

¶ Ale wyłożywszy co to słowo znaczy / naprzod trzeba lud v-
czyć/ iż Duch S. rownie iako Ociec y Syn / Bogiem iest ie-
mu rownym/ iednakó wszechmogacym / wiecznym/ y nieśkon-
czoney doskonałości / nawyższym dobrem / namedrzym / y
teyże z Oycem y z Synem nature. Co też własność tego La-
cińskiego słowa (IN, to iest W) dostatecznie okaznie / kiedy
mowimy/ Wierze w Duchá Swietego: ktore słowo tu wy-
rażeniu mocy Wiáry naszej/ osobliwie każdej osobie w Troy-
cy S. iest przyłożone. Co też iáwnie potwierdzaia Pisma S.

swiádectwa. Abowiem kiedy Piotr S. mowił w sprawách
Apostol.

Apostolskich: Ananiaszu czemu to skusił Szatan serce twoje/ abyś skłamał Duchowi Świętemu? Wnet przydał: Nie ludziemes skłamał/ ale Bogu. Ktorego pierwey Duchem S. mianował/ tego wnet Bogiem zowie. Apostoł też do Koryntow pisać/ ktorego był Bogiem pomienil/ tego wyklada być Duchem S: Sa (prawi) rozdziały sprawowania/ ale tenże Bog/ ktory sprawuje wszystko we wszystkich. Zatem przydał: A to wszystko sprawuje ieden y tenże Duch/ wdzielając każdemu iako chce. Nad to/ w Dziełach Apostolskich/ co Prorocy iednemu Bogu przywłaszczają/ to on Duchowi S. przypisuje: Bo tak mowi Izaiasz: Słyszałem głos Pana mówiącego: Kogoż posle? A rzekł do mnie: Idź a powiedz ludu temu: Zaszlepi serce ludu tego / y uszy jego obciąż/ y oczy jego zawrzy/ by snadź oczyma swymi niepatrzał/ a uszami swoimi nieusłyszał. Ktore słowa przywodziac Apostoł: Dobrzeć (prawi) mowił Duch S. przez Izaiasza Proroka.

1. Cor. 12.

Isaie 6.

Akt. 28.

I Jeszcze k temu / kiedy Pismo z Oycem y z Synem persone Duchą S. złącza / iako to kiedy rozkazuje / aby imienia Oycy / y Syna / y Duchą S. przy Krzcie wzywano/ tedyć już przyczyny nie mamy/ czemu byśmy o prawdzie they tajemnice wątpić mieli. Bo jeśli Ociec jest Bog / y Syn także Bog / tedy koniecznie wyznac musimy/ że y Duch S. ktory z nimi w iednakić części jest złączony / Bog jest.

I K temu jeszcze / iż then ktory w imie iakiejkolwiek rzeczy stworzoney krzczon bywa/ żadnego pożytku z takowego krztu nieodnosi. A zascie (prawi) w imie Páwłowe okrzeceni? Chcac pokazać/ iż ym to ku zbawieniu pożytku żadnego przynieść nie miało. Gdyż się tedy krzczymy w imie Duchą Świętego / wyznac musimy że on Bogiem jest.

1. Cor. 1.

I Tenże też porządek trzech person/ z ktorego się Bóstwo Duchą S. pokazuje / tak w Liście Jana S. możemy obaczyć: Trzey są ktorzy świadectwo dawaia w niebie/ Ociec/ Słowo/ y Duch Święty: a ci trzey iedno są: iako theż z onego zacnego o S. Trojcy śpiewania / ktorym się chwala Boża y Psalmy kończą: Bądź chwala Oycu/ y Synowi/ y Duchowi Świętemu.

1. Ioan. 5.

Gloria Patri, et Filio, & Spiritui S.

I Naostatek/ (co nawiecy ku tey prawdy potwierdzeniu służą) cokolwiek właściwego samemu Panu Bogu być wierzymy/ tho też Duchowi S. przynależec Pismo S. świadczy: dla tego też część Kościoła nan wkłada. Iako kiedy mowi Apostoł: Żaż nie wiecie/ iż członki wasze są Kościołem Duchą świętym

1. Cor. 6.
2. Thes. 2.

68.	Wierze w Duchá S.
Ioan. 6. 2. Cor. 3. 1. Cor. 2.	tego : Ktemu przypisue mu poświęcenie y ożywianie/ y Bo- żey głębości rozbieranie / y przez Proroki mówienie/ y wsze- dzie bywanie : Ktore wszystkie rzeczy / Bogu thylko przywła- ściane być maia.
Math. 28.	¶ Ale też y to trzeba pilno Chrzesciyanom pokazać/ iż Duch S. tak Bogiem iest/ że też wyznawać potrzeba/ iż on iest trze- cia persona w Boskiej naturze od Oycá y Syná rozdzielna/ y dobrowolnie pochodząca. Bo (iż opuscimy insze z Pisma S. świadcstwa) sam Krzczenia obyczaj / ktorego nas Zbawiciel nauczył/ iasnie pokazuje/ że Duch S. trzecia iest persona/ kto- ra w Boskiej naturze iest istotnie w sobie sama / y od inszych rozdzielna. Co theż słowa Apostolskie pokazuią / gdy mowi :
2. Cor. 13.	Łaska Pana naszego Jesu Chrystá / y miłość Boża / y spol- ność Duchá Swietego / niechay będzie ze wszystkimi wami / Amen.
Wiara Cóstán- tinopolitańska o Duchu S. y wykład iey.	¶ Toż też ieszcze iasniey pokazuią ony słowa / ktore Oycowie na pierwszym Conciliu Constantinopolskim ku potepieniu Bez- bożnego szalenstwa Macedoniuszowego/ przy tym miescu przy- łożyli : A w Duchá Swietego/ Pana/ y ożywiaiącego/ kto- ry z Oycá y z Syná pochodzi/ ktory z Oycem y z Synem we- spolek iest chwalon y wspolek iest wielbion / ktory mowił przez
Duch S. pan. Aniolowie duchowie. Hebr. 1.	Proroki. Iż tedy Duchá Swietego wyznawaia być Panem/ pokazuią w tym/ że on bázro przechodzi Anioły / ktorzy acz zaczyni duchy od Boga są stworzeni / a wszakoż S. Páwek świadczy / że wszyscy Aniolowie są duchowie służebni : po- stawieni na posługę dla onych / ktorzy przymiia zbawienne dzie- dzictwo.
Duch S. oży- wiciel.	¶ A zowa go też Ożywiaiacym / iż duszá z Panem Bogiem złączona/ wiecey żywie niżli ciáto / ktore złączeniem dusze ży- wi się y wspiera. A iż Duchowi Swietemu Pismo przypis- sue takowe dusze z Bogiem złączenie/ tedyć rzecz iawna iest/ iż Duchá S. słusznie ożywiaiacym zowiemy.
Duch S. z Oy- cá y Syná po- chodzi.	¶ A co daley stoi / Ktory z Oycá y z Syná pochodzi : maia być wżeni Chrzesciyanie/ iż Duch S. od Oycá y Syná/ iá- ko od iednego poczatku/ pochodzeniem wiekuiстым pochodzi. Bo to regula Kościelna/ od ktorey się Chrzesciyaninowi odstrze- lać niegodzi / nam ku wierzeniu podawa : thoż się też Pismem
Concilium Flo- rentinum.	S. y mocą Zborow albo Conciliy potwierdza. Albowiem Pan Christus kiedy o Swietym Duchu mowił / tedy tak powie- dał : On mnie objaśni/ Bo z mego weźmie.
Ioan. 16.	¶ Toż się też pokazuje z tad/ iż w Pismie S. Duch Swiety/ cześnie

czasem Duchem Chrystusowym / czasem Duchem Oycowym
zwan bywa: podczas też od Oycy / podczas od Syna posta-
nym go być mienia. Skąd się iawnie okazuje / iż od Oycy y
od Syna równie pochodzi. Powieda Paweł S: Kto Du-
cha Chrystusowego niema / then nie jest iego. Tenże Apostoł
zowie go Duchem Chrystusowym / kiedy do Galatów mowi:
Posłał Bog Duchą Syna swego w serca wasze / wołającego /
Abba / Ojczy. A w S. Matheusza jest nazwan / Duchem Oy-
cowym: Nie wy jesteście którzy mówicie / ale Duch Oycy wa-
szego. A Pan przy wieczerzy mówił: Pocieszyciel którego ja
wam posła Duchą prawdy / który od Oycy pochodzi / on świad-
ectwo wyda o mnie. A na inszym miejscu / że tenże Duch S.
miał od Oycy posła być / onymi słowy twierdzi: Ktorego
posła Ociec w imie moje. Z tych słow / kiedy obaczamy Du-
cha S. pochodzenie / tedy rzecz jest iawna / iż tenże Duch od
obudwu pochodzi. A thoc jest / czego o Duchu S. personie
Plebani uczyć mają.

Ioan. 14. 15.

Roman. 8.

Galat. 4.

Math. 10.

Ioan. 14.

¶ Wad to / uczyć ieszcze potrzeba / iż są niektóre dziwne skut-
ki Duchu S. y dary znamienite / ktore od niego iako od wie-
kistej studniej dobroci wynikają y płyną. Bo aczkolwiek spra-
wy naswiejszej Trojce / ktore zewnątrz sprawowane bywa-
ją / trzem personam spolne są: wszakże między nimi jest ich nie-
mało / ktore właśnie Duchowi Swietemu przypisujemy / aby-
śmy rozumieli / iż z oney niezmierny miłości Bożej na nas
pochodzą. Bo gdyż Duch S. od woley Bożkiej / iakoby za-
paloney miłości / pochodzi: tedy iasna rzecz / iż ty skutki k-
re właśnie Duchowi S. przypisujemy / od niewymowney prze-
ciwko nam Bożej miłości pochodzą.

Ducha S. skut-
ki y dary dziw-
ne.

¶ Z tadże theż idzie / że Duchu S. Darem zowa. Bo przez
to słowo Dar / to się rozumie / co dobrotliwie a darmo / bez
żadney nadziei oddania / bywa komu dawano. A przeto / kto-
rekolwiek łaski y dobrodzieystwa są nam od Boga dane / (do
coż mamy / iako S. Apostoł mowi / czego byśmy od Boga nie-
wzięli?) ty wszyscy z daru Duchu S. nam być dane / wdzie-
cznym y nabożnym sercem wyznawać mamy.

Duch S. Dar

Dar co jest.

1. Cor. 4.

¶ A tego Duchu S. skutki albo sprawy / są rozmaite. Bo iż
tu opuścimy stworzenie świata / rozmnożenie y rzadzenie rze-
czy stworzonych / ktoreśmy w pierwszym Artykule wspomina-
li / mało przed tym pokazało się / iż ożywienie Duchowi S.
właśnie jest przypisano: Co się też świadectwem Ezechiel-
owym potwierdza: Dam wam (prawi) Duchu / a żyć be-

Skutki Duchu
S. rozmaite.

Ezech. 37.

dziecie.

Esaie 11.

August. Li. 15.
de Trinitate Ca
pit. 18. 19.

Ephes. 1.

1. Ioan. 3.

dziecie. A wszakże celniejszy y własniejszy Ducha S. skutki
Prorok wylicza: Jako/ Ducha mądrości y rozumu/ Ducha
porady y mocy: Ducha wmiętności/ y pobożności: y Ducha
Boiażni Pańskiej. Ktore zowiemy darami Ducha Świętego:
podczas ym theż imię Ducha S. przywołujemy. Przeto S.
Augustin mądrze wspomina/ że trzeba pilno na to baczyć/ kiedy
w Piśmie S. tego słowa (Duch S.) bywa zmianka/ aby
śmy mogli rozemnić/ iesliż trzecia w Trocy S. osobe/ albo iey
skutki y sprawy daie znać. Abowiem thy dwie rzeczy/ tak się
bardzo iedna od drugiey dzieli/ iako wierzymy że się dzieli stwo-
rzenie od rzeczy stworzonych. A tym pilniej to wykladać po-
trzeba/ iż z tych darow Ducha S. Chrześcijańskiego żywota
przykazania czerpamy: y poczuć możemy/ iesliż w nas iest Duch
S. Ale nad insze iego znamienite dary/ one także wystawiać
mamy/ Ktore nas czyni sprawiedliwymi/ y znaczy nas Du-
chem S. obietnice/ Ktore iest zadatkiem dziedzictwa naszego.
Abowiem ta łaska/ serca nasze bardzo z Panem Bogiem złącza
zwiaszka miłości. Za czym też tho przychodzi/ iż my wielkim
nabożeństwem zapaleni/ na nowy żywot się wdawamy: a sta-
wszy się uczestniki Bożkiej natury/ y zowiemy się syn-
mi Bożymi/ y prawdziwie iemi iestemy.

Wierze Święty Kościół Powołachy.

Aug. Con. 2.
in Psal 30.

O Kościele iá
wniej Prorocy
niż o Panu Ch-
rystusie mowi-
li/ czemu?

iz Kościołem daleko wiecey ludzi obładzić y oszukać się mo-
gło / niżli w tajemicy Wcielenia Pańskiego. Bo mieli nastać
przezbożni ludzie/ ktorzy (iako Matka Która sobie człowiecza
postać zmysła) sami o sobie to trzymali/ że oni tylko Catho-
liki by-

Jaka pilnością sta-
rać się maia Pleba-
ni/ aby thego dzie-
wiatego Artykułu
prawde Chześci-
anom wyłożyli/ łatwie się to po-
znać może/ iesli przynamniej dwie
rzeczy obaczyć będziemy. Pierw-
sza/ iż (iako S. Augustin świad-
czy) Prorocy iawniej y otwoży-
ściey o Kościele/ niż o Panu Ch-
rystusie mowali: przeglądając to/
liki by-

liki byli/ y hardzie a złościwie to twierdzili/ że v nich tylko są mych był Kościół powszechny. Druga / iż iesli ktho mocnie poymie y zrozumie te prawde/ tedy sie łatwie straszliwego y szkodliwego Kacerstwa ostrzedz może. Bo nie wnet Kacerzem ma być mian ten/ ktory w Wierze pobladzi/ ale ktory powage Kościelną wzgardziwszy/ niepobożnych dumy pornie bioni. Gdyż tedy być niemoże/ aby sie kto iadowitym Kacerstwem miał zarażić/ iesli tym rzeczom wierzyć będzie/ ktore nam ten Artykuł ku wierzeniu przekłada/ tedy z wielką pilnością niech sie o to staraia Plebani/ aby ludzie Chrzescijanscy/ te tajemnice poznawszy a dobrze przeciwko zdradom Szatanskim opatrzeni bedac / w prawdziwey Wierze trwali. A ten Artykuł/ z przeszłego Artykułu pochop bierze. Bo iż sie już pokazało/ że Duch S. iest studnica y dawca wszelakiey Swiatosci/ tedy teraz wyznawamy/ że theż Kościół od niego swiatobliwoscia iest obdarzony.

Kacerzem kto iest.

¶ Ale iż Lacinicy tego słowa Ecclesia, tho iest Kościół albo Zbor/ od Grekow pożyczeli/ y po rozstawieniu Ewangeliy/ w rzeczach swietych używać go poczęli: thedy włożyć musiemy / co za własność w sobie tho słowo zamyla. Znaczy tedy Ecclesia, (to iest Kościół) nieiaki używanie. Ale potym ci ktorzy sie Pismem bawili/ miasto Zboru albo Zebrania/ słowa tego używali: A nie na tym/ iesliby lud on prawdziwego Boga chwalił/ albo Wiare fałszywą miał. Bo y w Dzieiach Apostolskich o ludu Epheskim napisano/ kiedy Pisarz ono wzruszenie między ludźmi wpołożył/ tedy tak mowil: Jesliż czego innego szukacie/ może sie to w porządnym Kościele albo Zborze odprawic. Zowie porządnym Kościołem/ on lud w Ephesie/ ktory Diane boginię chwalił.

Przez Kościół co Chrzescijanie mają rozumieć. Ecclesia, i. Eucatio.

Kościół niewiernych. Act. 19.

¶ A nietylko Pogańscy ktorzy Boga nieznali/ ale też gromady złych y przezbożnych ludzi/ podczas Kościołem zowa. Bo mowi Prorok: Nienawidziałem Kościoła złościwych / a z ludźmi przezbożnymi siedzieć nie bede. A potym/ z pospolitego Pisma S. zwyczajem/ poczęto słowem tego Kościoła/ używać ku opisaniu Zboru Chrzescijanow y wierzących ludzi tylko / ktorzy ku swiatłości prawdy / y ku poznaniu Pana Boga przez Wiare byli wezwani / aby porzuciwszy ciemność nieumieiećności y błędow / prawdziwego y żywego Boga nabożnie y swietobliwie chwalili/ a ze wszystkiego serca iemu służyli.

Kościół przezbożnych. Psal. 25.

¶ A iż te rzecz iednym słowem zamknijemy/ Kościół (iako powieda S. Augustin) iest lud wierzący / po wszystkim swiecie

Kościół opisanie. Aug.in Pl. 149.

rozpro

Tajemnice w
tym słowie Ko-
ściół.

Synagoga/ to
jest zgromadze-
nim/ czemu ży-
dy zwano.
Aug. in Psal.
77. & 81.

Kościół prze-
zwiska.

1. Tim. 3.

Kościół czemu
zowa Domem.

2. Cor. 11.
Ephes. 5.

Ephes. 1.
Colos. 1.

rozproszony. A nie leda i takie tajemnice zamykała się w tym slo-
wie: Bo w wyzywaniu ktore znaczy to słowo Kościół/ wnet
nam łaski Bożej dobroć i jasność zaświeci/ y wnet zro-
zumiemy/ iż Kościół/ od wszystkich innych gromad y od każ-
dego innego zebrania bardzo jest rozny. Abowiem ony ludz-
kim rozumem się wspierała: ale Kościół/ jest Bożą radą y
mądrością postanowiony. Bo nas wezwał wewnętrzny Du-
ch S. nadchmieniem/ ktory serca ludzkie otwiera: a zewnatrz/
przez urząd Pasterki y Kąznodziejskie staranie.

¶ Nad to/ z tego wezwania/ ku ktoremu się końcowi mieć ma-
my/ (a ten koniec jest ci rzeczy wiecznych poznanie y osiągnię-
nie) nalepiey pozna ten/ ktory obaczyć będzie/ czemu przed tym
ludzie wierni pod Zakonem starym będący/ Synagoga/ tho
jest Zgromadzeniem/ zwani bywali. Bo (iako wcy S. Augu-
stin) przeto na on lud imię to było włożone/ iż się tylko na do-
bra ziemskie y doczesne ogladał/ obyczajem bydlecym/ ktore
w łupie zganiane bywa: Przeto lud Chrześcijański/ nie zgro-
madzeniem/ ale Kościołem słusznie jest nazwan/ iże rzeczy ziem-
skie y śmiertelne wzgardziwszy/ o niebieskie y wieczne tylko
się stara.

¶ Nad to/ wiele innych imion jest przeniesionych ku opisaniu
Zboru Chrześcijańskiego/ ktore wszyscy pełne są tajemnic. Bo
y Domem/ y budowaniem Bożym Apostoł użowie: Jeslibym
omieszczał/ (mowi do Timotheusza) abys wiedział iakobys
się miał w Domu Bożym sprawować/ ktory jest Kościół Bo-
ży żywego/ słup y utwierdzenie prawdy. A dla tego Kościół
Domem zowa/ iż jest iakoby iedną czeladź/ ktora rządzi ie-
den gospodarz/ y w ktorej jest wszystkiego duchownego do-
bra spólność.

¶ Zowa też ten Kościół Trzoda Owiec Pana Chrystuso-
wych/ ktorych on y Drzwiami y Pasterzem jest.

¶ Zowa y Oblubienica Chrystusowa: Bo mowił Apostoł do
Korintow: Poslubilem was iednemu mężowi/ Panne czysta
postawić/ Panu Chrystusowi. Tenże do Ephesow piše: Ale
zowie miłujcie żony swoje/ tak iako y Chrystus umiłował Ko-
ściół. A o Matężństwie mowiac/ Wielki to (prawi) jest Sa-
krament: ale to powiadam w Panu Chrystusie/ y w Kościele.

¶ Naostatek/ Kościół jest nazwany ciałem Pana Chrystuso-
wym: iako z Listu do Ephesow y Kolossensow obaczyć mo-
żemy. A każde z tych przezwisk z osobna/ wielka moc ma ku
pobudzeniu Chrześcijanow/ aby się stali godnymi wielkiej

łaski

łaski y dobroci Bożej/ który ie obrat na to / aby ludem Bożym byli.

¶ Tho okazawszy / potrzeba też będzie osobliwe części tego Kościoła wyliczać / y rozności ich opisać / iżby tym lepiej ludzie Kościoła tego Panu Bogu milego / naturę / własności / dary / y łaski poznali / a przeto nasświetszego imienia iego chwalić nigdy nieprzestawali.

¶ Dwie tedy są przedniejsze części tego Kościoła/ z których iedne Weselaca się z zwycięstwa/ a druga Bojujaca zowa. Kościół Weselacy się z zwycięstwa / iest nastawniejsze y naszczęśliwsze duchow błogosławionych / y ludzi onych zebranie/ ktorzy świat/ ciało/ y przekletogo Szatana zwyciężyli / a będąc proźni y wolni od vtrapienia tego świata / iuż wiecznego błogosławienstwa używają. Kościół zaś Bojujacy / iest zebranie tych wszystkich wiernych/ ktorzy ieszcze żyją na ziemi. Ktory dla thego Bojujacy zowa / iż z nieprzyjaciół okrutnymi/ z światem / z ciałem / y z Szatanem wstawiczną wojnę wiedzie. A nie mamy rozumieć/ iżby dla tego dwa Kościoły były/ ale iż iednegoż Kościoła (iakosmy przedtym powiedzieli) dwie są części. Z których iedna iuż vprzedziła / y niebieskiey oyczyzny używa : a druga co dzień naśladowie/ aż się kiedy z naszym Zbawicielem złączy/ y w szczęśliwości wiekistej odpoczywać będzie.

¶ Zaś/ w tym Bojujacym Kościele są ludzie dwoiacy/ dobrzy y zli. A zli/ choć tychże Swiatości używają/ y też/ ktora do brzy/ Wiare wyznawają/ ale żywotem y obyczajami rozni od nich są : A dobrymi ty w Kościele zowiemy/ ktorzy nietylko Wiary wyznaniem y Swiatości używaniem / ale theż duchem łaski/ y zwiastą miłości/ wspolek są zięci y związani : o ktorzych powiedziano : Zna Pan Bog ktorzy są iego . A mogą się też ludzie przez nieiaki znaki domyslać/ ktorzy to są/ ktorzy do tey ludzi pobożnych liczby przysłuchają / ale pewnie thego wiedzieć niemoga. Przeto niemamy rozumieć / żeby o tey części niewidomey Kościoła/ Zbawiciel nasz Pan Christus miał mowić/ kiedy nas do Kościoła odesłał/ y iemu posłusznymi być rozkazał. Bo kiedy on iest nieznaiony / któż za pewne wiedzieć może/ do ktoregoby się po rozsadek vciekać/ y ktoregoby rozkazania posłusznym być miał ? Dobrze tedy y źle/ Kościół w sobie zamyka : iako y Pismo S. y inszych ludzi Swietych Pisma/ o tym świadectwo dawają : a k temu ono należy / co S. Paweł napisał : Jedno ciało/ y ieden duch. Ten tedy Kościół iest

Kościół dwosiński.

Ecclesia Triumphantis & Militans.

Kościół weselacy się z zwycięstwa.

Kościół Bojujacy czemu zowa.

Aug. Lib. 12. de Ciuit. Dei Ca. 9

Kościół ieden.

Ludzie dwoiacy w Kościele.

Zli. Dobrzy.

2. Tim. 2. Kościół iest widomy.

Math. 18.

Ephes. 4.

Kościół iaki-
mi figurami y
podobieństwem
był oznajmion

Math. 13.

Math. 3.

Lucę 3.

Math. 25.

Gen. 7.

Którzy ludzie
nieprzystupia-
ją do Kościoła
Niewierni.

Kacerze y Od-
szczępiency.

Aleci.

Przełożeni s i
w Kościele.

Przez Kościół
rozumiecia się
części mieszko-
we Kościoła.

2. Cor. 1.

1. Cor. 16.

znajomy / a przyrównan jest miastu leżacemu na gorze / które
zawszad widziano być może. Bo kiedy Kościoła wszyscy stu-
chac mają / tedyć też znać u muszą.

¶ A nietylko dobre / ale też y złe Kościół ten w sobie ogar-
nia / co się z wielą Ewangelii Przypowieści okazuje : Jako
kiedy ono przypomina / iż Królestwo niebieskie (to jest Ko-
ściół Bożiacy) podobne jest Niewodowi puszczonemu w mo-
rze : albo roli / na której kłosa przysiano : albo boisku / na któ-
rym leży zboże z plewami : albo dziesięciom Pannam / częścią
głupim / częścią mądrym. Ale ieszcze dawno przed tym / oka-
zuje się figura y podobieństwo tego Kościoła w Korabiu
Noego / w którym zamienione były nietylko czyste / ale y nie-
czyste zwierzęta.

¶ Alczkolwiek więc Wiara powszechna prawdziwie y state-
cznie to twierdzi / że dobrzy y złi do Kościoła przystupiają : ie-
dnak z tychże reguł Wiary / trzeba to pokazać Chrzescijanom /
iż oboich ludzi bardzo jest rozny sposób y obyczaj. Bo iako na
boisku zmieszane jest zboże z plewami : albo iako czasem mar-
twie członki z żywymi w ciele złączone są / tak też złi zamysla-
ją się w Kościele. Stąd się okazuje / iż trojaści tylko ludzie ro-
dzay / od niego wyłączeni jest. Naprzód / ludzie niewierni : po-
tym / Kacerze y Odszczepiency : naostatek / Aleci. Niewier-
ne przeto wyłączaia / iż w Kościele nigdy nie byli / ani go ni-
gdy nie poznali / ani się stali uczestnikami żadnego Sakra-
mentu / w towarzystwie Chrzescijańskiego ludu. A Kacerze
y Odszczepiency dla tego / iż od Kościoła odstąpili : Bo nie i-
naczyli oni do Kościoła należa / iedno iako zbiegowie do woj-
ska / z którego uciekli. A wszakoż przec tego niemożemy / aby
oni niebyli w mocy Kościoła / tak iż od niego na sad wyrwa-
ni / karani y na przeklectwo zdani być mogą. Naostatek też y
Aleci wyłączaia z Kościoła : bo gdy są przez rozsadek Kościoła
ny od niego wyłączeni / do jego obcowania nieprzystupia /
doład i sobie nieprzyda. Ale o innych iakozkolwiek złych y nie-
pobożnych ludziach wątpić niestrzeba / że przedsię ieszcze trwają
ia w Kościele : y to ma być ludźmi ustawicznie powiedano /
iż by też dobrze podczas Przełożonych Kościelnych żywot był
rospustny / przedsię mają to mieć za rzecz pewną / iż oni są w
Kościele / y dla tego namniey się nie vszczerbia ich władzey.

¶ Alec też czasem wszystkiego Kościoła części / imieniem Ko-
ścioła mianowany bywaia. Jako kiedy Apostoł mianuje Ko-
ściół / który jest w Koryncie / w Galacyey / Laodyck / Tessalo-
nicki /

lonicki: czeładź też domowa osob wierzacych / Kościołmi zowie. Bo domowy Kościół Priski y Aquille / każde pozdrawiać. Na inszym miejscu: Pozdrawiaia was (prawi) w Panie wielce / Aquilla y Priscilla z domowym swoim Kościołem. Takież do Philemona pisać / tego słowa używa.

Coloi. 4.
1. Tes. 1.
Rom. 16.
1. Cor. 16.

¶ Podczas też imieniem Kościoła / znaczą się Przełożeni y Pasterze. Jesli cie nieposłucha / (mowi Pan Christus) powiedz Kościołowi: na którym miejscu / rozumieia się Przełożeni Kościelni.

Przez Kościół
znaczą się pasterze.
Math. 18.

¶ Ale y ono miejsce Kościołem zowa / na ktore się ludzie albo dla Kazania / albo dla sprawy iakiey świętobliwej schodzą.

Kościół budowany.

¶ Ale w tym Artykule zwłaszcza / tho słowo Kościół / spólne złych y dobrych zgromadzenie / a nie Przełożone thylko / ale też y ty którzy posłuszni być maia / znamionnie.

¶ Trzeba theż będzie opowiedzieć Chrzescijanom Kościoła tego własności / z którychby mogli obaczyć / iako wielkie do brodzieystwa od Pana Boga wzięli ci / którym się w tym Kościele vrodzić y wychować dostało. Pierwsza tedy własność w Kredzie Oycow S. opisana iest / że Jeden iest Kościół. Jedna iest (prawi) golebica moja / iedna iest sliżna moja. A

Kościół powszechnego własności.

taś wielka gromada ludzi / ktora się tak daleko y szeroko rozlała / Jednym iest nazwana dla tych przyczyn / ktore S. Paweł do Ephesow napisał: Bo iednego Pana / iedne Wiare / y ieden tylko Krzest być wyznawa. Jeden też iest Kościół tego sprawca y rządzca: Niewidomy Pan Christus / ktorego Ociec wieczny dał głowa nad wszystkim Kościołem / który iest ciało iego: ale widomym iest ten / który będąc prawym Piotra głowy Apostolskiej namiestnikiem / Rzymską Stolicę trzyma: o którym to było wszystkich Oycow S. rozumienie / y na to się wszyscy zgadzaią / że ta głowa widoma / ku postanowieniu y zachowaniu iedności Kościelney / barzo była potrzebna. Co też osobliwie obaczył y opisał S. Hieronym / tak przeciwko Iovinianowi tymi słowy: Jednego wybieraią / aby przez tho głowy postanowienie / przyczyna Odszczepienstwa zgładzona była: iako też y do Damaza pisać: Wen zazdrości / niechay poważność Rzymskiej zwierzchności ystąpi: z namiestnikiem rybitwowym / y z wczniem Krzyżowym mowie. Ja żadnego pierwszego nienasładuiac iedno Christusa / wielebności twoiej / to iest Stolicy Piotrowej / obcowaniem się przyłączam. Na tey Opoce wiem że iest Kościół zbudowan. Ktokolwiek oprócz tego domu baranka pożywa / ten iest połączanym.

Cant. 6.

Kościół ciemu
JEDNYM
zowa / a ktho u
rządzi.
Ephel. 4.

Ephel. 1.

Papież iest widomym sprawcą Kościoła.

Świadectwa
Oycow S. o
zwierzchności
papiestkiej.

Hieron. Lib. 1.
contra Iovin.
Epist. ad Damasum.

Iren. Lib. 3. cō-
tra Href. Ca. 3.
Cypr. Tract. 3.
de Simpl. Prel.

Optatus Lib. 2.
cōn Parmen.
Donat,

Basil. Hom. 29.
de Penit.

S. Ambr.

Jesli kto w Korabiu Noego nie bedzie/ tedy zginie w potopie. Co też dobrze przedtym Ireneus y Cyprian był pokazał/ktory o iedności Kościoła tak powiedał: Mowi Pan do Piotra: Ja Pietrze powiedam tobie/ iżes ty iest Piotr/ a na tey opo- ce zbuduie Kościół moy. Na iednym Kościół buduie. A cho- ciaz po zmartwychwstaniu swoim/ wszystkim Apostołom dał moc rowna/ mowiac: Jako mie posłał Ociec/ y ia też sie was: weźmiecie Ducha S: wszakże aby iedność pokazał/ iedności tey początek od iednego sie poczynaiacey/ władza swoia posta- nowił y sprawił. Potym Optatus Milewitański tak mowił: Nie może to przypisano być nieumieietności twej: Bo wiesz iż w Mieście Rzymińskim / naprzod Piotrowi Stolica Biskupia zlecona była/ na ktorey siedział głowa wszystkich Apostołom Piotr Swiety/ żeby w nim iednym/ od wszystkich zachowa- na była iedność Stolicy/ aby drudzy Apostołowie/ każdy swo- iej miec y bronieć niechciał: tak / iżby iuż przestepca y Odszcze- piencem był / ktoryby przeciwko tey iedney Stolicy / druga śmiał postawić. Potym Basilius tak napisał: Piotr iest w fun- damentie albo w gruncie położon. Bo powiedział / Tys iest Christus Syn Boga żywego. A wysłyszał wzajem / iż on był Opoka. A choć Opoka był/ przedsie taka iako Christus Opo- ka niebył. Bo Christus prawdziwie był Opoka nieporuszona/ ale Piotr dla Opoeki. Abowiem Pan Bog doskoienstwo swoich inszym też ludziom wzyeża: Kaptanem iest/ a czyni Kaptany: Opoka iest/ a Opoka działa: y rzeczy sobie własciowych/ stu- gam swoim wdziała. A naostatek S. Ambroży mowi: Jesli- by tym nas kto zagadł / iż Kościół w iedney głowie y w ie- dnym oblubienicu Panu Jesu Chrście dosyć maiać/ iuż za- dney inszey głowy ani oblubienica niepotrzebuie / tedy na tho gotowa iest odpowiedź. Bo iako mamy Pana Chrystusa nie- tylko wstawca/ ale theż wnetrznym podawca każdej z osobna Swiatości: abowiem on iest ktory krzci/ y ktory rozgrzesza/ a iednak thenże ludzie zerwnettrznemi szafarzmi Swiatości w- działał: tak też/ Kościółowi temu ktory on wnetrznym Du- chem rządzi/ człowieka swej mocy namiestnikiem y sluga prze- tożył. Bo iż Kościół widomy widomey głowy potrzebuie / tedy tak Zbawiciel nasz uczynił Piotra głowa y Pasterzem wszystkiey trzody Chrześcijańskiej / kiedy mu znamienitymi słowy Owce swoje ku paśieniu polecał/ iż ktoryby namiestni- kiem iego został/ chciał aby też prawie moc miał ku rządzeniu y ku sprawowaniu Kościoła wszystkiego. Nad tho/ ieden y

tenże

tenże duch jest/ (powieda Apostoł do Korintow piſzac) kto-
ry Chrzeſcijanom taſki wſzyć/ iako duſza członkam cielesnym
wſzyć/ żywota. Ku ktorey iednoſci zachowaniu / kiedy mie-
ſzany Epheskie wpminal/ tak mowił : Staraycie ſie za-
chowac iednoſć ducha w związce pokoju : iedno ciało y ieden
Duch. Bo iako ciało ludzkie wiele członkow ma / a ty wſyſtci
iedna duſza żywi / ktora y oczom wzroć / y wſam ſłuch / y ſiny-
ſtom inſzym rożney mocy dodawa : tak ciało duchowne Pana
Chryſtusowe / ktore ieſt Koſciół / z wiela wiernych ludzi ieſt
złożone. Jedna też ieſt w tym Koſciele nadzieia (iako na tym-
że mieſciu ten Apostoł ſwiadczy) do ktorey wezwani ieſteſmy :
ponieważ wſyſcy teżyż rzeczy / to ieſt wiecznego y błogoſta-
wionego żywota ſie ſpodziewamy. Jedna theż ieſt potym y
Wiara / ktora wſyſcy trzymać y oſażować mamy. Niechay
nie beda (mowi Apostoł) roſtargnienia miedzy wami . Jeſt
też y ieden Krzeſt / a ten ieſt Wiary Chrzeſcijańſkiej Swia-
toſcia.

1. Cor. 12.

Ephes. 4.

Ibidem.

1. Cor. 1.

¶ Wtora właſnoſć ieſt Koſciola tego / że ieſt Swietym. Czegoſiny ſie od Kſiażecia Apostoſkiego nauczili / gdzie mo-
wi : Ale wy ieſteſcie rodzaiem wybornym / narodem Swie-
tym. Ten Koſciół zowa Swietym / przeto / iż Panu Bogu
oddany y poſwiecony ieſt : Bo tak y inſze takowe rzeczy cho-
cia ſa cielesne swietymi zowiemy / kiedy ku ſłużbie Bożej przy-
dane y ſpoſobione ſa : Jakie były w ſtarym Zakonie naczynia /
ſały / y Oltarze : w ktorym y pierworodni ktorzy Panu Bo-
gu poſlubieni byli / Swietymi zwani ſa.

Koſciół ieſt
Swietym /
czemu ?
1. Petr. 2.

Swiete rzeczy.

¶ A niech ſie czemu niſt niedziwuje / iż Koſciół Swietym
być powiedany / chocia wiele grzeſznych w ſobie ma. Bo swie-
tymi zowa wierzące / ktorzy ſie ſſtali ludem Bożym / y Panu
Chryſtusowi ſie przez Wiare y przez Krztu przyecie poſwie-
cili / chocia w wielu rzeczach wſtyrkaia ſie / y tego co obiecali
nie pełnia. Jako też y ci / ktorzy ſie za rzemieſlniki popiſuią /
chocia nauk rzemioſta ſwego nie trzymaia / przed ſie iednak rze-
mieſlnikow imie przy nich zoftawa. Przeto S. Paweł Ko-
rynceżyki poſwieconymi y Swietymi zowie / miedzy ktorymi
iednak / rzecz ieſt iaſna / byli niektorzy / ktore iako cielesne y
w cieſkich też grzechach bedace / oſtro baczno ſtrofue.

Wierne swie-
tymi zowa.

1. Cor. 1.

¶ Jeſzcze też ma być Koſciół Swietym zwany / iż / iako cia-
ło / przyłącza ſie głowie swietey Panu Chryſtusowi / wſyſt-
kiej Swiatoſci ſtudnicy / od ktorego rozlewaia ſie Duch
S. dary / y Boſkiej dobroci bogactwa. Nadobnie S. An-
gustin

Aug. in 14. 185.

Galat. 3.

Kościół S. jest
Powšechnym.
August. Serm.
131. 121. de tēp.

Apoc. 5.

Psal. 21.

Psal. 26.

gustin wykladał ony słowa Proroctie/ Strzeż (Panie) dusze moiey/ bom ja iest swietym: Niechay śmie (prawi) y ciało Pana Chrystusowe/ niechay śmie y on ieden człowiek/ wołać od końca ziemi z głową swoią/ y pod swoią głową thomować/ Swiety iestem: bo wziął łaskę Swiatości/ łaskę Krztu y odpuszczenia grzechow. A mało potym: Jesli wszyscy Chrzescijanie/ y wszyscy wierni w Panu Chrystusie otrzeceni/ na sie go przyoblekli/ iako mówił Apostoł: Wszyscy ktorzyście sie w Chrystusie pokrzcili/ oblekliście sie w Chrystusa: iestlić sie stali członkami ciała iego/ a powiedaia iż nie są Swietymi/ tedyć samey głowie krzywde czynia/ ktorey członki swiete są.

¶ K temu ieszcze/ iż thylko sam Kościół ma własny wrząd y sprawę Ofiary/ y ono zbawienne Swiatości wzywianie/ przez ktore iako przez skuteczne łaski Bożey naczynia/ Pan Bog prawdziwa Swiatość sprawuje: tak iż ktorzykolwiek prawdziwie Swietymi są/ oprócz tego Kościoła być niemoga. Już sie tedy pokazało/ że Kościół iest Swietym: a Swietym dla tego/ iż iest ciałem Pana Chrystusowym/ od ktorego iest poswiecon/ y ktorego krwią umyty iest.

¶ Trzecia własność Kościoła ta iest/ że ij Catholika/ to iest Powšechnym zową: ktore przezwiśto właśnie mu iest przydane: ponieważ świadczy Augustin S. że od wschodu aż do zachodu słońca/ rozlewa sie iasnością iedney Wiary. Bo Kościół niezamyka sie iednego tylko Królestwa granicą/ albo iednego ludu narodem/ co ludzkim zgromadzeniam albo Zborom Kacerstkim przywoito iest: ale wszyscy ludzie/ chocia są sprostni/ chocia Tatarzy/ chocia niewolnicy/ chocia wolni/ chocia mężczyzny/ chocia niewiaſty/ w łonie miłości swoiey zawiera. Przeto napisano iest: Odkupiles nas Bogu we krwi twoiey/ z każdego Pokolenia/ y ięzyka/ y ludu/ y narodu/ a uczyniles nas Bogu naszemu Królestwem. O Kościele mówi Dawid: Zadać odemnie/ a damci lud dziedzictwem twoim/ a dzierzawe twoie konce ziemi. A zaście: Pamiętać bede na Kaab y Babilon/ ktore miasta o mnie wiedza. Ieszcze: Człowiek narodził sie w niej.

¶ Nad to/ wszyscy wierni/ ktorzy od Jádama aż do thego dnia byli/ y ktorzy być mają/ poſi świat stać będzie/ prawdziwa Wiare wyznawaiacy/ do tegoż Kościoła należa/ ktorzy na gruncie Apostolskim y Proroctkim iest vgruntowany/ ktorzy wszyscy postawieni y vgruntowani są na onym węgelnym ka-

nym kamieniu Chrystusie/ który oboie iedno uczynił / y położył tym którzy blisko/ y tym którzy byli daleko ziaśtować.

Lpnei. 2.

¶ Jeszcze dla tego też Kościół powszechnym zowa/ iż wszyscy którzy chcą odziedziczyć żywot wieczny / mają się go mocno trzymać / nieinaczej iako oni / którzy do Korabiu weszli byli / aby nie zgineli potopem.

¶ Ta tedy własność iako napewniejszy znać podan być ma / że którym prawdziwy y fałszywy Kościół rozeznan być może. Ale poznawamy też Kościół prawdziwy z początku/ który tak stał od Apostołów ziawiona prowadzi. Bo nauka thego Kościoła/ prawda jest nie nowa/ ani teraz ziawiona/ ale od Apostołów już dawno podana/ y na wszystkie kraj świata rozsiana. Przeto żaden wątpić niemoże/ iż nauki niepobożne Kacerstkie/ daleko się od Wiary prawdziwego Kościoła odstrzeżają/ ponieważ się przeciwiają Kościelney nauce/ która jest od Apostołów aż do tych czasów. A tak/ aby wszyscy rozumie- li który jest Kościół powszechny/ Wyconie Duchem Bożym nadchnieni/ w swoim składzie to słowo przyłożyli/ Apostoł. Albowiem Duch S. który Kościół sprawuje/ nieprzez inne szę stugi/ iedno przez Apostolskie i rządzi : Który Duch na- przód Apostołom był dany/ a potem za wielką łaską Bożą trwa- zawždy w Kościele. Ale iako then ieden Kościół bładzić nie- może około podawania Wiary y obyczajów poprawy/ ponie- waż go Duch S. sprawuje / tak inne wszystkie które sobie i- mie Kościoła przywłaszczają / gdyż duchem Szatańskim są wwiezione / bardo w szkodliwych błędziech około Wiary y obyczajów / bawić się muszą.

Kościół pra- wy iako od fał- szwego roze- znan być ma. Kościół pów- sechnego náu- ka dawna.

Apostolski Ko- ściół.

¶ Ale iż wielką moc mają Testamentu starego figury / y tu pobudzeniu Chrześcijańskich wymysłów / y tu rzeczy bardo cu- dnych na pamięć przywiedzeniu/ (dla czego też osobliwie ich Apostołowie używali) tedy oney części nauki/ która wielkie ma pożytki/ niechay nieopuszczają Plebani. A między tymi fi- gurami/ zacne ma w sobie znamionowanie Korab Noego/ któ- ry dla tego naywiecey z Boskiego rozkazania był zbudowan/ aby żaden niewatpił/ iż on znaczył Kościół / który Pan Bog tak postanowił/ że którzyby do niego przez Krzest weszli/ mo- gliby być bezpieczeni od wszelakiej śmierci wieczney przygody : a którzyby w tym Kościele nie byli / iako się onym przydało których było w Korab niewzięto / byliby swymi złościami pogrążeni. Druga figura Kościoła jest/ sławne ono mia- sto Hierusalem : przez które imię/ Piśmo Boże często Święty

figury pów- sechnego Ko- ściola.

Genes. 6.

Kościół rozumie. Albowiem w onym tylko miescie godziło się Panu Bogu Ofiary czynić: iż też tylko w samym Bożym Kościele a nigdzie indziej náyduie się chwala prawdziwa/ y prawdziwa Ofiara/ ktoraby się iakożkolwiek Panu Bogu mogła podobać.

¶ Naostrzeżenie tego też o Kościele wzyć potrzeba/ iako to ku członkom Wiary zależy/ iż wierzymy Kościół. Bo choć to każdy rozumem y śmysłem obaczy/ iż Kościół jest na ziemi/ tho jest ludźmi zgromadzenie ktorzy Panu Chrystusowi posłubieni y poświęceni są: y zda się/ że ku wyrozumieniu tej rzeczy Wiary niepotrzeba/ gdyż ani Żydowie/ ani Turcy/ o tym niewątpią: a wszakże ony tajemnice/ ktoreśmy już częścią pokazywali że są w Kościele/ częścią pokazywać będziemy: myśl naszą/ już nie dowody iakimi zniemolona/ ale tylko sama Wiara oświecona/ porozumieć może. Gdyż tedy ten członek nie mniej iako y drugie członki/ przechodzi możność y siłę rozumu naszego/ tedy słusznie to wyznawamy/ że my początek/ wrzedy/ y godności Kościoła/ nie rozumem ludzkim poznawamy/ ale oczyma wiary widzimy. Bo nie ludzie ten Kościół sprawili/ ale sam P. Bog nieśmiertelny/ który i na barzo mocney Opocie zbudował/ iako świadczy Prorok: Sam i zbudował nawyższy. A dla tego dziedzictwem Bożym/ y ludem Bożym i zowa. A moc która Kościół wziął/ nie jest ci ludzka/ ale darem Bożym jest mu dana. Przeto/ iako siła przyrodzona tej mocy dostać niemożemy/ thak też przez Wiare tylko same rozumiemy/ że w Kościele są Klucze niebieskiego Królestwa/ a iż iemu moc jest dana grzechy odpuszcząć/ z obcowania wyrzucac albo zaćliwiać/ y prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe poświęcać: a iż mieszczanie ktorzy w nim mieszkają/ niemają tu miasta trwałego/ ale przyszłego szukaia.

¶ Potrzeba tedy jest/ abyśmy Jeden/ Świety/ y Powołanych Kościół wierzyli. Lecz trzy Trojce S. osoby/ Oycę/ y Syna/ y Ducha S. tak wierzymy/ iż też Wiare naszą w nich pokładamy: Ale theraż odmienivszy obyczaj mowienia/ wyznawamy że wierzymy Świety/ a nie w Świety Kościół/ aby też tym różnym obyczajem mowienia/ Pan Bog wszystkich stworzyciel/ od rzeczy stworzonych był oddzielon: a iż byśmy wyznawali/ że ony wszyscy zacne dobrodziejstwa/ które są dane Kościołowi/ mamy od Bożkiej dobroci.

Świe

Psal. 86.

Hebr. 13.

Kościół S. a
nie w Kościół
wierzymy.

Świątych Obcowanie.

Gdy Jan święty Ewangelista o tajemnicach Bożych do Chrześcijanów pisał / tedy przeczby ie w nich cwi-
czył / te przyczyny dawał : Abyście y wy towarzy-
stwo z nami mieli / a towarzystwo nasze żeby było
z Oycem / y z Synem iego Pánem Jesu Christem. To towa-
rzystwo / w obcowaniu Świątych zależy / o którym rzecz się
w tym Artykule toczy. A Boże day / aby Przekłócenie Kościoła
ni w iego wykładaniu Pawła S. y Apostołów innych pilno-
ści naśladowali : bo w nim nietylko się wykład nieiały Arty-
kułu przeszłego / y obfitych pożytków nauka pokazuje / ale też
y to / ku czemu się nam przygodzić mogą te tajemnice / które
się zamykają w Kredzie. Bo dla tego pytać się o wszystkim
y obaczając wszystko mamy / abysmy w to tak wielkie towarzy-
stwo Świątych przypuszczeni byli : a będąc przypuszczeni / aby-
śmy w nim trwali statecznie / z radością Bogu Oycu dzieku-
jąc / który nas godnymi uczynił / iżbysmy uczestnikami byli części
z Świątymi / w światłości.

Świątych Ob-
cowanie ceteris

1. Ioan. 1.

Colos. 1.

Naprzód tedy Plebani niechay nauczają Chrześcijany / iż
ten Artykuł jest iakoby wykład nieiały Artykułu przeszłego /
który o Jednym / Świątym / y Powszechnym Kościele jest po-
łożony. Bo iedność Ducha / przez którego on jest rządzony / to
sprawuje / że cokolwiek jest iemu od Boga dano / tho wszystko
to społeczne jest y pospolite : abowiem wszystkich Świątości
pożytki / wsem Chrześcijanom należą : którymi Świątościami
mi iakoby iakim świętym zwiastkiem złączeni y z Pánem Chri-
stusem spoieni bywają / a zwołując na Krzcie / przez który iak-
to przecedzimy / do Kościoła wchodzimy.

Artykuł ten wy-
klada pierwszy
o Kościele.

A iż przez to Świątych obcowanie / Świątości obcowanie
nie mamy rozumieć / daia nam znać Oycowie S. w swoim
składzie / słowy onymi : Wyznam być Krzest ieden. A za-
Krztem / napierwey Eucharistia (tho jest Ciało Pániego
Świątość) a potym też insze Świątości idą. Bo acz to slo-
wo Communio, to jest Obcowanie / wszystkim Świątościam
służy / ponieważ z Pánem Bogiem nas złączają y uczestniki iego
go działają / którego także przyjmujemy : wszakże własniey swia-
tości Ciała Pániego należy / która to obcowanie sprawuje.

Alle ieszcze y drugie Obcowanie albo spólność w Ko-
ściele obaczając mamy. Bo cokolwiek rzeczy od iednego człon-
wielu członków Chry-
stianickich.

Spólność w-
członków Chry-
stianickich.

Ambr. in Psal.
118. Sermon. 2.

Math. 6.

Spolność Ch-
rześcijańska
znaczy się po
spolności czo-
łow cieleśnych
1. Cor. 12.

W Kościele ka-
żdy ma swoy
wzrost.

Żli ludzie są wioda / a sprawiedliwi y Bogu przyiemni są. Ale członki
też duchowne
go ciała człon-
kami / ale mar-
twymi.

wieka pobożnie y swietobliwie sprawowane bywaia / ty wszy-
skim należa : a izby ym pożyteczne były / tedy to miłość / ktora
swoych rzeczy nie szuka / sprawuje. Co sie theż S. Ambrożego
świadcetwem podpiera / ktory wykladaiać ono miejsce z Psal-
mu : Jestem ja uczestnikiem wszystkich ktorzy sie ciebie boia /
tak powieda : Jako mowimy / iz członek uczestnikiem iest w-
szystkiego ciała / tak też ten / ktory sie złączył ze wszystkimi kto-
rzy sie Boga boia. Przeto Pan Christus / nam thak sie mo-
dlic rozkazal / zebyśmy mowili / Chleb nasz / a nie chleb moy :
także też kiedy rzeczy innych prosimy / abyśmy sie nietylko sa-
mi o sie / ale o wszystkich pożytki y zbawienie stawali.

¶ A to Świetnych Obcowanie / barzo przystoynym podobień-
stwem członków ludzkiego ciała / często sie w Piśmie S. po-
kazuje. Bo w cieie naszym wiele iest członków / ale chocia ich
wiele / przed sie iedno ciało czynia / w ktorym każdy członek
własny wzrost ma / a nie wszyscy ieden. A nie wszyscy też ie-
dnaka zacność maia / y nie iednako pożyteczne y używne spra-
wy sprawuia : a nie patrzy też żaden na swoy własny / ale na
wszystkiego ciała pożytek. Potym / wszyscy tak są między so-
ba snadnie sposobione y związane / iz iesli ktory z nich boleść
cierpi / wszyscy też insze dla ziednoczenia y spolności przyrodzo-
ney boleia : A iesli sie ktory dobrze ma / pospolita iest wszyst-
kim ona pociecha. Toż też y w Kościele obaczyć możemy / w
ktorym aczkolwiek są rozmaite członki / to iest rozmaite naro-
dy / Żydow / Poganow / wolnych / niewolników / ubogich / y
bogaty : wszakże kiedy Krzest przyma / stawiaia sie z Pa-
nem Chrystusem iednym ciałem / ktorego on iest głowa.

¶ Wład to / w tym Kościele każdy ma wzrost swoy : Bo iako
w nim iedni są Apostołowie / drudzy Doktorowie / a wszyscy
iednak dla pożytku pospolitego są postanowieni : tak też / ie-
dni maia Przetożeni być y użyć / drudzy słuchać y być podda-
ni. Lecz tych tak wielkich y tak rozlicznych pożytkow y darow
Boskich ci używaia / ktorzy w miłości żywot Chrześcijański
Żli ludzie są wioda / a sprawiedliwi y Bogu przyiemni są. Ale członki
też duchowne
go ciała człon-
kami / ale mar-
twymi.

oni dostać niemoga / którzy prawie od Kościoła są odcięci.
 ¶ A nietylko ty dary / które nas Panu Bogu miłymi y sprawa-
 wiedliwymi czynią / są pospolite w Kościele / ale też ony są te
 które zowiemy **DARNO** dane / iako jest vmietność / pro-
 roctwo / dar ięzyków / y cudow / także y insze takowe : które
 dary też y złym ludziom / nie dla własnego / ale dla pospolite-
 go pożytku / ku budowaniu Kościelnemu dane bywają. Bo
 dar uzdrowienia / nie dla tego jest dan który go ma / ale dla
 uzdrowienia chorego. A nicma nie prawie Chrześcijański cz-
 łowiek / czego by nie miał mieć za społeczne ze wszystkimi innymi.
 Przeto ku ratunku ludzi ubogich / ochotni y gotowi być mają.
 Bo który człowiek takim dary jest obdarzony / gdzie by wzrzał
 brata swego potrzebującego / a nie ratował jego / o tym niemo-
 że być inaczej rozumiano / iedno iż miłości Bożej niema. A
 gdyż to tak jest / tedy y to pewna / iż którzy są w tym Świe-
 tym Obcowaniu / nieaktiwy szczęśliwości rzywają / y praw-
 dzinie ono mówić mogą : **O** iako miłe przybytki są twoje Pa-
 nie zastępow / pożada y wstawa (od żądze) dusza moja w Pań-
 skie przybytki. **A** zaś : Błogosławieni / Panie / którzy
 w twoim domu mieszczą.

Dary darmo
 dane / są złym y
 dobrym pospo-
 lite.
 Gracie gratis
 dare.

1. Ioan. 3

Psal. 83.

Odpuszczenie Grzechow.

Niemasz między lu-
 dzmi żadnego / któ-
 ry widząc ten czło-
 nek o Odpuszczeniu
 grzechow między in-
 szymi Wiary Chrześcijańskiej
 członkami policzony / aby wątpie-
 miał / że nietylko Boska tajemni-
 ca / ale też ku osiągnięciu zbawie-
 nia bardzo potrzebna / w nim się
 zamyla : ponieważ już się to po-
 kazalo / iż żaden ku Chrześcijań-
 skiej pobożności przystąpić niemoże / ieliby tego pewnie nie-
 wierzył / co nam ku wierzeniu w Kredzie jest podano. A ieli-
 jeszcze te rzecz / która wszystkim przez się ma być wiadoma / po-
 trzeba będzie iakim dowodem utwierdzić / tedy dosyć będziemy
 mieć na tym / co zbawiciel nasz / mówił co przed w Niego wsta-

Pienin

Lucę 24.

Kościół Pow-
szeczny ma moc
grzechy odpu-
ścić.
Elaie 33.

Krzest namie-
tności nie gła-
dzi.

Pokuta po krz-
cie grzechy gła-
dzi.

Math. 16.

Math. 12.

pienim swoim/ o tym do Zwolenników tak mówił/ kiedy ym-
ku wyrozumieniu Pisma rozum otworzył: Potrzeba (prawi)
było Chrystusowi cierpieć/ y trzeciego dnia zmartwychwstać:
a iżby w imię jego przepowiedana była Pokuta y Odpuszcze-
nie grzechow/ po wszystkich narodziech/ począwszy od Jeru-
salem. Ktore słowa kiedy Plebani wważa/ tedy łatwie wyro-
zumieia/ że iako insze członki ktore sie ku Wierze ściągają/ po-
winni wykladać Chześcijanom/ tedyć daleko wietrza potrze-
ba iest/ y chce to P. Bog mieć/ aby ten Artykuł pilnie wykładali.

G Bedzie tedy na vrsząd Plebański należało/ aby uczył (ile sie
tego miejsca dotyczy) iż w Powszecznym Kościele/ nietylko
sie nayduie grzechow odpuszczenie/ o którym tak przepowie-
dział Ezaiasz: Lud ktory w nim będzie mieszkał/ będzie od
niego odietą nieprawość: ale że też iest w nim władza odpu-
szczenia grzechow: ktorey iestli Kaptani porządnie y wedle ro-
kazania od Pana Chrystusa danego Beda używać/ tedy wie-
rzyć mamy/ iż prawdziwie grzechy odpuszczone bywają. A to
odpuszczenie/ iako skoro przy wyznaniu Wiary świętym Krztem
bedziemy omyci/ bywa nam tak obficie dane/ iż ani winą/ bądź
z pierwotnego grzechu/ bądź z własnego a swowolnego o-
puszczenia albo dopuszczenia pochodząca/ ku zgładzeniu/ ani
meką żadną ku cierpieniu niepozostawa. Wszakże iednak/ przez
łaskę Krztu świętego/ żaden od wszystkich niedostatków przy-
rodzonych wolnym sie nie sstawa: y owšem/ ponieważ każ-
dy przeciwko namietności swojej/ ktora nas ku grzechowi po-
budzać nieprzestaje/ walczyć ma/ tedy ledwie kogo naydzieś/
ktoryby sie albo tak meźnie przeciwiał/ albo tak czynnie zba-
wienia swojego bronil/ aby sie wszystkich razow wwiarować
mógł.

G Gdyż tedy było potrzeba/ aby władza odpuszczenia grze-
chow w Kościele była/ inszym też obyczajem niż Krztu Swia-
tością Klucze Królestwa niebieskiego themu Kościołowi sa-
zwierzone/ przez ktoreby każdemu pokutującemu/ by theż był
grzeszył aż do ostatniego dnia żywota swego/ grzechy odpu-
szczone być mogły. Mamy o tym w Pismie S. iawne swia-
dectwo. Bo v S. Matheusza Pan do Piotra tak mówi: To-
bie dam Klucze Królestwa niebieskiego: a cokolwiek zwiążesz
na ziemi/ będzie związano y w niebiesiech: a cokolwiek roz-
wiążesz na ziemi/ będzie rozwiązano y w niebiesiech. Zásie/
Cokolwiek zwiążecie na ziemi/ to będzie związano y w niebie:
a cokolwiek rozwiążecie na ziemi/ tho będzie rozwiązano y

w nie-

w niebie. Świadczy też Jan S. że Pan tchnawszy na Apostoły tak mówił: Weźmicie Ducha Świętego: którym odpuszcicie grzechy/odpuszczone im będą: a którym zatrzymacie/zatrzymane będą.

Ioan. 20.

¶ A żaden niema rozumieć / aby ta władza dla iakich tylko osobliwych grzechow dana była: gdyż ani sie żadnego takiego prostego grzechu dopuścić / ani też o nim pomyśleć niemożemy / ktoregoby Kościół Święty niemał mocy odpuszczyć. Jakiż też zaś / niemoże żaden tak swowolnym y złośliwym być / aby pewney nadziei mieć niemał odpuszczenia / iesliby za grzechy swoje prawdziwie żałował.

Grzechy wskręci zawsze potęmiacym odpuszczone bywaia.

¶ Jeszcze też ta moc nie tak iest zamierzona / iżbyśmy iey tylko pewnego czasu mieli używać. Bo ktorekolwiek godziny grzeszny będzie sie chciał ku potęcie nawrócić / nauczył Zbawiciel nas / iż odrzucon być niema / kiedy Apostolskiemu Książeciu pytającemu / Jlebyć grzesznym miał odpuszczać? Jesli siednić? Odpowiedział tak / Nie do siódmego / ale aż do siedmiego dziesiątego y siódmego. Wszakże iesli na usługi tey władzey pastrząc będziemy / tedy może sie obaczyć / iż sie nie tak szeroko ściera: Bo Pan nie wszystkim mocy tego świętego wrzędu / ale Biskupom tylko y Kapłanom użyzył.

Math. 12.

¶ Toż też rozumieć mamy / co sie sposobu używania tey władzey dotyczy: abowiem przez Świątosci tylko / gdy ich forma albo kształt w swej mierze zachowana bywa / grzechy mogą być odpuszczone. Bo inaczej / żadney mocy Kościół niema grzechy odpuszczać. Za czym też to idzie / iż y Kapłani / y świątosci / są iakoby naczynia ku grzechom odpuszczeniu / przez ktore sam Pan Chrystus dawca zbawienia / grzechom odpuszczenie y usprawiedliwienie w nas sprawuje.

Kościół przez Świątosci grzechy odpuszcza.

¶ A iżby Chrześciance ten niebieski dar / ktory z osobliwey przeciwko nam łaski Bożej iest Kościołowi darowany / w tym większy wdzięk mieli / y ku iego używaniu y przyprawianiu chutliwiey y nabożniey przystępowali / wtedy będzie pilność czynił Pleban / aby dostojność y zacność tey łaski pokazał: Ktora z tad osobliwie obaczyć możemy / kiedy sie pilnie wyłoży / czyiey to mocy należy grzechy odpuszczać / a z ludzi niesprawiedliwych / sprawiedliwe czynić. Bo pewna rzecz iest / iż to niezmierna y nieogarniona moc Boża czyni / o ktorey wierzymy / że ku wzbudzeniu umarłych / y ku stworzeniu światła / była potrzebna: A iesli jeszcze (iako S. Augustin pokazuje) mamy za większy wdzynek poczytać z człowieka złego wdzy-

W odpuszczeniu grzechom iako wielka moc y łaska Boża.

Aug. Trakt. 72. in Ioan.

Esaie 43

Math. 6.

Pan Chrystus
grzechy odpus-
zcza.
Math. 9.
Marci 2.Tenże Kápta-
nom tej mocy
odpuszczania
wzyty.Obyczay zgła-
dzenia grze-
chow/ku roz-
myślaniu tego
dobrodziejstwa
y ku wdzięczno-
ści nas przy-
wodzi.

nic dobrego / niżli stworzyć z niśczonego niebo y ziemię : ponie-
waż tworzenie być niemoże/ iedno z niezmierny mocy Bożey/
tedy za tym też y to idzie/ iż daleko wietfzey y niezmierny mo-
cy grzechom odpuszczenie przypisane być ma. Dla thego zezna-
wamy to/ że są bardzo prawdziwe sentencie starych Wyow/ ktor-
nymi wyznawania/ że sam P. Bog ludźmi grzechy odpuszcza:
a iż tak dziwna sprawa nikomu inemu iedno wielkiej mocy y
dobroci iego ma być przywłaszczona. Mowi sam Pan Bog
przez Proroka : Ja iestem / ia iestem sam/ ktorzy nieprawości
twoje gładze. Bo nie inszy zda się być obyczay odpuszczenia
grzechow/ iedno iako się około długu płacenia zachowuje. A
bowiem iako żaden odpuszczyć długu niemoże/ iedno then ktory
pieniedzy pożyczył : tak też gdy my samemu Panu Bogu dla
grzechow zostaniemy winni / (abowiem wstawicznie prosimy :
Odpusć nam nasze winy) tedy rzecz iasna iest/ że oprócz nie-
go/ żaden win naszych odpuszczyć nam niemoże.

¶ A ten dziwny y Boski dar/ po ki się Bog nie stał Człowie-
kiem/ żadney stworzoney naturze dan nie był. Napierwszy P.
Chrystus Zbawiciel nasz iako Człowiek / bedac też y Bogiem
prawdziwym/ the moc wziął od Oycy niebieskiego podana :
Abyscie wiedzieli (prawi) że Syn człowieczy ma moc na zie-
mi odpuszczać grzechy : rzekł powietrzem zarażonemu / W-
stań/ y weźmi toże twój/ a idź do domu twego. Stawszy
się tedy Człowiekiem / aby ludźmi te moc odpuszczenia daro-
wał/ pierwey niż do nieba wstąpił aby tam siedział wielkoscie
na prawicy Bożey/ dal te moc Biskupom y Kaptanom w Ko-
ściele : Aczkolwiek (iakosmy już powiedzieli) P. Chrystus mo-
ca swa własna/ a inszy iako iego słudzy grzechy odpuszczaia.
Przeto/ iesli się tym rzeczom nawiecey dziwować y we części ie-
miec mamy/ ktore się niezmierna mocą stały / tedy już bacz-
my iż to iest nakośtowniejszy dar/ ktory Pan Chrystus z do-
broćliwości swey Kościołowi darował.

¶ Ktemu też/ obyczay ktorym Bog namilosciwszy Ociec/
grzechy tego świata gładzić przeżrał/ bardzo Chrzescijankie
vmysły ku rozmyślaniu wielkości tego dobrodziejstwa pobu-
dzić może. Abowiem chcial krwia iedynego Syna swego zgła-
dzić grzechy nasze/ aby one wine ktorasmy byli grzechy nasze/
mi zasłużyli/ on dobrowolnie zapłacił/ a sprawiedliwy za nie-
sprawiedliwe był skazan : y niewinny dla winnych bardzo gorz-
ką śmierć wciierpił. Przeto kiedy rozmyślać bedziemy / żeśmy
odkupieni/ nie srebrem y zlotem/ ktore się skazać może/ ale krwia

droga/

droga/ iakoby niezmażanego y niepokalanego Baranka Pana
Christusa/ tedy latwie obaczymy/ iż sie nam nic pożyteczniej-
szego dostać niemogło/ oprócz tey grzechow odpuszczenia w-
ładzey/ ktora niewymowna opatrność Boża y nawietża mi-
łość przeciwko nam pokazuje. Z takowego rozmyślenia/ wiel-
ki pożytek nam wszystkim przychodzi: abowiem kto grzechem
iakiem śmiertelnym Pana Boga obraża / ten cokolwiek był za-
ślugi z Krzyża y z śmierci Pana Christusowey dostał/ wszyst-
ko to zaraz utracą/ y do raju onego przysc niemoże/ ktory gdy
był zawarty/ nasz go Zbawiciel meka swoia wszystkim otwo-
rzył. Co gdy sobie na pamięć przywiedziemy/ tedy być niemo-
że/ abyśmy/ obaczając ludzki ten niedostatek / baczno sie zasto-
sować niemieli: Ale zaś obrocivszy myśl naszą ku tey dzinney
władzey/ ktora z nieba iest Kościołowi podana/ a potwierdzi-
wszy sie Wiara członka tego / wierzyć będziemy że każdemu iest
moc dana/ aby mógł za łaskę Bożą ku pierwszemu dostoiensztwu
być przywrócon / tedy wiec na ten czas z wielkim łochanim /
y z wielką radością weselić sie / y Panu Bogu wielce musimy
dziękować. A zaprawdę/ iesli wdzięczne y przyiemne lekarstwa
bywają/ ktore nam uczeni y dowcipni Lekarze gotują/ kiedy
ktora cieśka niemoca choruiemy: iakoż nie daleko wiecey ony
lekarstwa przyiemniejszy nam być mają/ ktore ku dusznemu v-
zdrowieniu/ y ku naprąwieniu żywota/ mądrość Boska spra-
wiła: a zwłaszcza iż iuż nie wątpliwa nadzieie zdrowia / iako
ony lekarstwa cielesne/ ale napewniejszy zdrowie tym ludziom
przynoszą/ ktorzy chcą być vzdrowieni.

¶ Potrzeba tedy Chrześcijany vpominać/ aby poznawszy za-
cność tak wielkiego y sławnego daru/ starali sie iakoby go ku
pożytkowi swemu z nabożenstwem przywieść mogli. Bo ktho
rzeczy potrzebney y vżyteczney nie vżywa/ zda sie iż ia gąrdzi:
zwłaszcza gdyż P. Bog dla tego Kościołowi tey władzey od-
puszczenia grzechow vżyczył / aby wszyscy tego zbawienego
lekarstwa vżywali. Bo iako bez Krztu żaden grzechow zbyc
niemoże/ tak zaśie ktokolwiek łaskę na Krzcie wzięta/ a przez
grzechy śmiertelne utraconą chce zaśie otrzymać / ku drugie-
mu oczyszczeniu/ tho iest / ku Swiatości Pokuty / vciekać sie
musi. A wszakże na tym miejscu trzeba vpominać Chrześcija-
ny/ aby mając przed oczyma tak łatwi obyczay odpuszczenia/ o
ktorymesmy powiedzieli / że żadnym kresem czasu zamierzom
nie iest/ nie sstawali sie albo skłonniejszy ku grzeszeniu/ albo
leniwszy ku vpańietaniu. Bo pochopniejszy ku grzechowi

Ziaka chucia
to dobrodzie-
stwo grzechow
odpuszczenia
mamy przymo-
wać.

bedac/ poniewaz mocy takowey Boskiej / krzywde y sromota
iawnie czynia/ niegodni sa ktorymby Pan Bog swiego miło-
sierdzia vzyzył. A ku obaczeniu sie leniwozymi bedac/ tedy
bardzo sie ym bac potrzeba / iesli ie smierc zachwyci / aby pro-
zno odpuszczenia grzechow niewyznawali/ ktore lenistwem
y vpornym grzeszenim slusznie vpuscili.

Ciała zmartwychwstanie.

Nia wierze te-
go członku na-
dzieia naszego
zbawienia v-
gruntowana
jest.

1. Cor. 15:

iz na thym członku iako na gruncie namocniejszy / nadzieia
naszego zbawienia vgruntowana jest. Abowiem / iako 2po-
stol dowodzi/ Jesli nie jest umartwychwstanie/ tedy ani P.
Christus zmartwychwstal : A iesli Pan Christus nie zmar-
twychwstal / tedy prozne jest kazanie nasze / prozna jest y wia-
ra wasza.

A tak w iego wykladaniu / Pleban nie mnieysza prace y sta-
ranie bedzie podeymowal / nizli wiele niepobożnych okolo zbo-
rzenia iego podeymowali. Bo ożaze sie malo mierz / iz wielkie
y zacne pozytki z tego członka poznania / ku rzytku wiernych
przypadaja.

Zmartwychw-
stanie cztowie-
ka/ czemu ciała
zmartwychw-
stanie zowie-
my.

Dusza nieśmier-
telna.

Ale to naprzod obaczac potrzeba / iz zmartwychwstanie lu-
dzi/ ciała zmartwychwstanie w tym członku zwiemy : co sie
bez przyczyny nie stalo. Abowiem chcieli tego nauczyć 2posto-
lowie / (co kazdemu wiedziec potrzeba) iz dusza jest nieśmier-
telna : przeto aby suac krcho nierozumiat / izby dusza pospolu z
cialem vmrzec / a zas oboie zaraz ku żywotowi przywroczone
byc miało / poniewaz z wiela miejsc Pisma S. iawnie sie nie-
śmiertelnosc dusze pokazuje : dla tego w tym Artykule o zmar-
twychwsta-

twychwstaniu ciała tylko się zmianą dzieie. A chociaż często w Piśmie S. tho słowo (Ciało) znamionuje zupełnego człowieka/ iako jest v Ezaiaśa: Każde ciało/ siano. A v Jana S. A Słowo/ Ciałem się stało: wszakże na tym miejscu / tho imię Ciało / tylko ciało człowiecze znaczy / abyśmy rozumieć mogli/ iż ze dwu części/ to jest/ z dusze y z ciała z których człowiek złożon jest/ tylko się jedna część/ to jest ciało/ psuie / y w proch ziemny z którego było sprawione/ zaś obraca: a dusza bez wszelkiego skażenia cała zostawa. A ponieważ nie powstawa żaden tu żywotowi iedno ten który był umarł / przeto niemożemy własnie rzec / aby dusza zmartwychwstać miała. Dla tego też ciała stała się zmianą/ aby ono Kacerstwo skażone y pohąnbione było/ ktore ieszcze za żywota świętego Państwa/ Hymeneus y Philetus prowadzili/ powiedaiac/ kiedy o zmartwychwstaniu w Piśmie S. mówia/ iżby tho nie o cielesnym / ale o duchownym zmartwychwstaniu rozumiano być miało/ gdy od śmierci grzechowey tu niewinności żywota powstaiemy. Przeto z tych słow iawnie się okazuje/ iż się ten błąd niszczy/ a utwierdza się prawdziwe ciała zmartwychwstanie.

¶ Bedzie tedy przedowi Państerstiemu należało/ aby te przykłady starego y nowego Zakonu/ y ze wszystkich dzieł iow Kościelnych wziętymi/ objaśniał. Bo niektórzy od Eliaśa y Elizeusza w starym Zakonie / a niektórzy zaś (oprócz tych ktore Pan Chrystus z martwych wskrzesił) od świętych Dziejow iego/ y od bardo wiele innych/ tu żywotowi przywroceni byli: ktore wiele ludzi zmartwychwstanie / Artykułu tego naukę potwierdza. Bo iako wierzymy/ iż ich nie mało od śmierci powstało/ tak też wierzyć mamy/ iż wszyscy tu żywotowi przywroceni beda. A owsem/ ten jest osobliwy pożytek/ ktory z cudow takowych brać mamy/ abyśmy nawietża członkowi temu wiarę dawali.

Esaie 40.
Ioan. 1.

1. Tim. 2.

Zmartwychwstanie dowodzi się świadectwem Pisma S y przykłady.

¶ Wiele jest świadectw/ktore Plebani/ aczkolwiek w Piśmie S. niebardo ćwiczeni/ latwie obacza: Wszakże ony w starym Zakonie są osobliwsze y iasniejsze/ ktore v Joba czytamy/ kiedy powiedał/ że w cieple swoim oglądać miał Pana Boga swego: Także v Daniela o tych/ ktorzy w prochu ziemie spia/ iż iedni tu żywotowi wiecznemu/ a drudzy tu hanbie wiekuiстей ocucić mają. A w nowym Testamencie iasne są świadectwa/ ktore Matheus S. powieda w onym gadaniu / ktore Pan z Saduceuszami miał: także y one/ ktore o Dniu sadnym Ewangelistowie powiedaia. A temu theż ono przyłączone być

Świadectwa Pisma Świętego o zmartwychwstaniu.
Iob 19.

Dan. 12.

Math. 22.

1. Cor. 15.
1. Thel. 4.

Zmartwychw-
stania podob-
ieństw.
1. Cor. 15.

Gregor. Li. 14.
moral. cap. 30.

Zmartwychw-
stania dowody
Pierwszy do-
wód.

Math. 22.
Wtóry.

Chrysoft. hom.
ad pop. Antio-
chenum.
1. Cor. 15.

ma/ co Apostoł do Koryntow y do Thessaloniczykow Piśac/
pilnie rozbierał.

¶ Ale aczkolwiek to wedle Wiary jest rzecz napewnieysza/ ie-
dnak wiele pomoże/ albo przykłady albo dowody okazać/ że to
co Wiara ku wierzeniu przekłada/ nieodstrzela się ani od na-
tury ani od rozumu ludzkiego. Przeto Apostoł temu który py-
tał/ Jako umarli powstana? tak odpowiedział: O szalony/
wiesz że co ty sieiesz/ niebedzie pierwey ożywiono/ ażby pier-
wey obumiarło. A co sieiesz/ nie sieiesz onego zboża co ma być/
ale gołe ziarno: to czuśz albo pszenice/ albo czego inego/ a Bog
onemu ziarnu/ daie ciało iako chce. A mało niżej mówi: By-
wa siano w sżażeniu/ a powstanie w niesżażeniu. Ku themu
podobieństwu iż wiele inższych podobieństw przydane być mo-
ga/ pokazuje Grzegorz S. Abowiem światłość (prawi) zaś-
wżdy nam przed oczyma iakoby umieraiać ginie/ a zaś iakoby
powstawiaiać przywracana bywa: y drzewa traca zieloność/
a zaś iakoby powstawiaiać z nowu iey nabywaia: y nasienie
gniąc umiera/ a zaś puszczaiać się powstawa.

¶ Należ to/ ony dowody ktorych Kościelni Doktorowie uży-
waia/ zdadza się być dosyć przystoynne ku tey to rzeczy dowo-
du. A naprzod/ gdyż dusze niesmiertelne są/ y maia przyro-
dzoną skłonność ku ludzkim ciałom iako części człowiecze/ te-
dy tak rozumieć mamy/ iż to jest przeciwko przyrodzeniu/ aby
wiekuście od ciał oddzielone były. A iż to co się przyrodzeniu
przeciwia jest gwałtowne/ trwałym być niemoże/ thedyć za-
tym przydzie/ iż się z nowu z ciałem złącza: ztądże też ono przysć
może/ że ciał zmartwychwstanie być ma. Tego dowodu Zba-
wiciel nasz używał/ kiedy przeciwko Saduceusom gadanie czy-
niać/ z niesmiertelności dusz/ ciał zmartwychwstanie pokazał.

¶ Zasię/ gdyż y złym meki/ y dobrym zapłaty od Pana Bo-
ga sprawiedliwego są zgotowane/ a wiele złych/ niżeli zasłu-
żone meki wćierpia/ wiele też dobrych/ niewziawszy żadney za-
cnoty swoje zapłaty schodza z tego żywota: tedyć potrzeba te-
go/ iżby się z nowu dusze z ciałem złączyły/ aby za złości al-
bo za dobre uczynki/ ony ciała ktorych ludzie iako towarzy-
szow ku grzechowi używali/ wespółek z duszą/ albo meke/ al-
bo dobra zapłate odniosły. Ten punkt bardo pilnie rozbierał
S. Chrysoftom w swoim do ludu Antiocheniiego Kazaniu.
Przeto Apostoł kiedy o zmartwychwstaniu powiedał/ Jestli
(prawi) w tym żywocie thylko w Panu Chrystusie nadzieie
mamy/ thedy iestefiny mizerniejszymi nad wszytki ludzie.

A nie

Artykuł iedenasty Kreda.

91.

A niechay niſt nierozumie / aby ſie ty ſłowa ſciągać miały ku niedzi dufney / ktora nieśmiertelna będąc / aczby thż ciała nie ſie na ziemi zmartwychwſtały / przed ſieby w żywocie przyſzłym błogoſtą. Bo ciotracz wienſtwa użyć mogła : ale rozumieć ie mamy o całym Czołowieczu. Bo ieſliby ciała nie była za prace dana ſuſzna zapłać / tedy musiałoby tho być / iż ci (iako Apoſtłowie) ktorzy tak wiele troſt / y tak wiele w żywocie niedze vcierpieli / byłiby nanedźniejszy nad wſyſtki ludzic. Tenże Apoſtł daleko iſniey vczy / do Theſſaloniczyków tak piſzac : Przechwalamy ſie w Koſcielech Bożych z cierpliwoſci waſzey / y z Wiary / we wſyſtkim prześladowaniu waſzym / y w vciekach ktore cierpicie na przykłađ y okazywanie ſprawiedliwego ſadu Bożego / abyſcie byli godnymi mianami Królestwa Bożego / dla kthorego też cierpicie : ieſliż to ieſt ſprawiedliwa v Boga / dać odpłać tym ktorzy was vciekają / y wam ktorzy vciek cierpicie dać odpoczywienie z nami na on czas gdy ſie okaże Pan Jeſus z nieba / z Anioły mocy ſwoiey w płomieniu ognia / dawającego pomſte tym ktorzy nieznają Boga / y ktorzy nie ſa poſtuſzni Ewangeliey Pana naſzego Jeſu Chriſta.

2. Theſſ. 1.

¶ K temu ieſzcze / Nie moga ludzic poſci duſza ieſt od ciała oddzielona / zupełney y wſyſtkim dobrem obſituiacey ſzczęſliwoſci doſtąpić : Abowiem iako każda część kiedy ſie od ſwoiey całoſci dzieli / niezupełna zoſtawia / tak też y duſza / ktora ciału przyłączona nie bywa. Za czym przysć tho muſi / ieſli w wielkiey ſzczęſliwoſci doſkonała być ma / potrzeba ieſt aby ciało zmartwychwſtanie było.

Trzeci.

¶ Tymi thedy y inſzymi takowymi dowody / będzie Pleban Chreſcjan przy tym Artykule mogł vczyć. Trzeba też będzie pilnie wedle nauki Pawła S. wykładać / ktorzy ludzic ku żywotowi wzbudzeni będą. Bo do Koryntów piſzac mowi : Iako w Jadamie wſyſcy vmierają / tak w Panu Chriſtu ſie wſyſcy ożywienci będą. Wſyſcy tedy / złymi y dobrymi nie niebraćuiac / z martwych poſtana / aczkolwiek nie wſyſtkim iednaſto wodzić ſie będzie : Kthorzy dobrze czynili / na zmartwychwſtanie żywota poſtana : ci lepać ktorzy złe czynili / na zmartwychwſtanie ſadu.

z martwychw-

stanie wſyſt-

kich / ale rożne.

1. Cor. 15.

Ioan. 5.

¶ A kiedy mowimy / że wſyſcy poſtać mają / thedy rozumiemy tak ty ktorzy przed ſadem zemra / iako y ony ktorzy na ten czas vmra : Abowiem Koſciół przeſtawia na onym zdaniu / ktore to twierdzi / iż wſyſcy żadnego nie wyymuiac / vmrzeć mają : ktore zdanie że ſie z prawdą zgadza / piſze S. Hiero-

p zed ſadnym

onem wſyſcy

zemra.

Iero. n Epist.

J Mineria &

Alexand.

1. Thess. 4.	nym. Toż też Augustin S. rozumie. A takiemu zdaniu/ nie są przeciwne ony Apostolskie słowa / które do Thessaloniczyców napisał: Umarli którzy są w Panu Chrystusie/ napierwey powstana / potymże my którzy żywiemy / y którzysiny pozostali / wespół z nim będziemy zachwyceni w obłokach/ abyśmy zaś biegli drogę Panu Chrystusowi na powietrze. Albowiem S.
Ambr. in 1. Epist. ad Thess.	Ambroży kiedy ty słowa wykladał/ tak mówił: W onym zachwyceniu/ śmierć nas wprzędzy iakoby przez sen/ iż duszą wyszedszy z ciała / natychmiast do ciała przywrocona będzie. Albowiem w onym zachwyceniu umrze / aby do Pana przyszedłszy/ wzieliby zaśie z bytności Pańskiej dusze swoje/ bo z Panem umarli być niemoga. Też sentencya potwierdza S. Augustin/ w Księgach które o Mieście Bożym napisał.
Aug. Libr. 20. de Ciuit. Dei Cap. 20.	T A gdyż na tym wiele zależy/ abyśmy pewni tego byli/ iż też ciało które własne każdego z nas było/ choć się skazi y w proch obroci/ wszakże ku żywotowi wzbudzone będzie/ tedy niechay to Pleban tym pilniey ludzkiem wyklada. Bo tak rozumie Apostoł S. kiedy mówi: Musi to ciało skazliwe/ nie skazliwość przyoblec: tym słowkiem (To) własne ciało iawno pokazywać. Job też o tym bardzo iasnie prorokował tak mówiąc: A w ciełe moim wżrze Boga/ którego ja sam oglądam/ y oczy moje obejrza / a nie inszy. Toż sie też pokazać może/ z opisanja tego słowa (powstania) Albowiem powstanie (iakoby Damascenus pisze) jest przywrocenie ku themu stanowi/ z któregoś był wypadek.
Toż nasze ciało zmartwychwstanie.	T Jeszcze / będziemyli rozważać to cośmy przedtym pokazywali/ dla czego zmartwychwstanie być ma/ tedy nie będzie żadna rzecz takowa / ktoraby komu o nim wątpliwosc iaka uczynić mogła: Jużesiny powiedzieli/ iż dla tego ciała wzbudzone być mają/ aby każdy odmiot własne sprawy ciała / iakoby czynił lubo dobrze lubo źle. Człowiek tedy z tymże ciałem / w którym albo Panu Bogu / albo Szatanowi służył / powstać musi: aby w tymże ciełe / zwyciężney Korony y zapłaty dostal / albo meki y vtrapienia mizerne cierpił.
1. Cor. 15.	T A nietylko ciało powstanie/ ale też wszystko thow przywrocono będzie/ cokolwiek ku prawdziwey naturze iego / albo ku człowieczey pocziwosci y ochedostwu należy: o czym zacnie S. Augustina świadectwo czytamy. Na then czas (prawi) żadnego niedostatku w ciałach nie będzie: Jesli którzy ludzie tłusci y bżuchaci byli/ nie wszystkie ciężar ciała zaśie weźma/ ale co nad przyrodzony stan ciała będzie zbýváło/ to za zbý-
Iob 19.	też będzie
Zmartwychwstanie co iest.	
Damasc. Lib. 4 de Orthod. Fide de Cap. 28.	
Zmartwychwstanie dla czego być ma.	
2. Cor. 5.	
Zmartwychwstania zupełność.	
Aug. Li. 22. de Ciuit. Dei. Cap. 19. Et Enchir. Cap. 90.	

tek będzie poczytano : A zaś / cokolwiek albo niemoc / albo starość w ciele zepsunie / (iako to / iesliby kto przez chudobę ściemniał) mocą Boga przez Pana Chrystusa się naprawi. Albowiem Pan Chrystus nie tylko nam ciała naprawi / ale y to cokolwiekby nam przez niedzę tego żywota było odieto. A na drugim miejscu mówi : Nie weźmie zaś człowiek onych włosów które miał / ale które mu będzie przysłało mieć / wedle Pisma o niego : Wszyscy włosy głowy waszey policzone są / które wedle mądrości Bożej przywroczone być mają. A osobliwie wszyscy członki zaraz przywroczone będą / ponieważ aż prawdziwości przyrodzenia ludzkiego należą. Wiec y ci którzy albo się ślepo porodzili / albo dla iakiey niemocy wzrost utracili / albo chromi / włomni / albo w chorachkolwiek członkach niedostateczni byli / w zupełnym y w doskonałym ciele powstana : bo kiedyby inaczej być miało / tedyby się nie stało dośroć pożądaniu dusze człowieczej / która pragnie tego / aby z ciałem złączona była : a takowa iey żądliwość / iż się w zmartwychwstaniu wypełni / bez wszelakiey wątpliwości wierzymy.

Aug. Enchir.
Cap. 29.

Math. 10.

¶ Nad to / jest też rzecz iakowa / iż zmartwychwstanie rownie iako stworzenie / między przednizyszymi dziełami Bożymi jest policzone : A tak iako wszyscy rzeczy na początku stworzenia przez P. Boga doskonale się stały / tymże obyczajem iż przy zmartwychwstaniu takimże będą / zapewne trzymać y twierdzić to mamy. A to nie tylko o Uleczeniach wyznawać mamy / o których S. Augustin tak pisze : Niebada bez onych członków (na memach skazonych) bo takowy niedostatek / musiałby ciało zepsuć : y owšem chorzy w on czas pościanani byli / bez głowby powstać mieli : a wszakże zostana w członkach tegoż ciała rany y blizny / Isnace się nad wszystko złoto y nad kamień drogi / rownie iako blizny ran Pana Chrystusowych. Co też prawdziwie y o złych ludziach powiedzieć się może / aczby za ich przewinieniem członki ym poucinane były : bo im więcej członków mieć będą / tym cięższa boleść y meka cierpieć muszą : przeto ono przywrocenie członków nie będzie im ku szczęśliwości / ale ku niedzy y ku większey lichocie : ponieważ zażugi / nie członkom przypisane bywają / ale osobie człowieczej / chorey ciała ony członki przyłączone były : abowiem tym którzy poturę czynili / ku zapłacie : a onym którzy ia wzgardzili / ku mece przywroczone będą. To tedy iesli będą Plebani pilnie rozbierać / tedy zawsze im słowo y rzeczy dostanie / którymby pobudzić y zapalić pobożnością serca Chrześcijan / nie mogli / aby tego

Aug. Li. 22. de
Civit. Dei Cap.
pit. 20.

żywo

Dobrzy y zli na
wieczny żywot
zmarłychw-
stania.

Esaie 25.
Oseę 13.
1. Cor. 15.
Apoc. 21.

Apoc. 9.

Dary ciałzmar-
tychwstających

IMPasibilitas.

1. Cor. 15.

Zmarłychw-
stających ciał pier-
wszy dar czemu
Doktorowie
Niecierpie-
nim nazywali.

żywota / strasunki y troski rozmyślając / oney błogostawionej
chwały zmartwychwstania / która sprawiedliwym y poboż-
nym zgotowana jest / chutliwie czękali.

¶ Maia potym Chrzescijanie rozumiec / iesli na ty rzeczy pa-
trzyć Bedziemy / z których sie składa ciało człowiecze : aczko-
wiek toż ciało które przed tym było umarłe musi zmartwych-
wstać / iż iednak inakšy y rozny iego sposób będzie. Bo (inſze
rzeczy opuszcimy) w tym nawiecey wszystkie ciała zmartwych-
wstałych ludzi od siebie samych albo od stanu swego pierw-
szego rozne beda / iż chocia przedtym śmiertelnymi były / wſza-
koż gdy ku żywotowi wzbudzone beda / nieśmiertelnemi sie
sſtana ciała tak złych iako dobrych. A to dziwne przyrodzenia
naprawienie / ono sławne Pana Chrystusowe zwycięstwo nam
zjednalo / które nad śmiercią otrzymał : iako nas vpoминаia
świadectwa Piſmaſ. Bo tak napisano : Straci na dol śmierć
na wieki. A potym : Bede śmiercią twoją / o śmierci. Co wy-
składaiać Apostoł mowił : A naostatek nieprzyiązna śmierć be-
dzie ſkazona. A v S. Janą czytamy / że śmierci daley nie be-
dzie. A Barzo sie godziło / aby zaſługa Pana Chrystusowa /
przez która iest panowanie śmierci ſkazono / grzech Jadamow
daleko był przewyſſzon : y to też Boſkiey ſprawiedliwoſci przy-
ſtało / aby dobrzy błogostawionego żywota wiekuiſcie vży-
wali / a zli nieſkonczone meki cierpieć / ſzuki śmierci / a naleſc
iey niemogli : vmrzechy żadali / a śmierchy od nich vcietała.
A ta nieśmiertelność / poſpolita złym y dobrym będzie.

¶ Beda też mieć ożywione ciała Świtych / niektore powa-
żne zacne y znamienite ozdoby / za którymi daleko ſie zacie-
ſzymi sſtana / niſeli kiedy przedtym były : A oſobliwe ſa ony
czterzy / które dary zowa / które Oycowie z nauki Apoſtołſkiey
poznali. Pierwszy dar iest / A J Niecierpielność / tho iest /
podarze y poſag / który to czyni aby inż żadney przytkoſci /
żadney boleſci albo ſzkody / cierpieć niemogły. Bo ani gwałt
zimna / ani palenie ognia / ani wodna nawałność ſzkodzić ym
niebędzie mogła. Mowi Apoſtół : Bywa ſiane ciało w ſka-
żeniu / a powſtanie w nie ſkażeniu.

¶ A iż ſkolni Doktorowie radniey ten dar Niecierpielno-
ſcia niſ Nieſkażeniem nazywali / tha była przyczy-
na / aby wła-
ſność vmielbionego ciała poſkazali : Abowiem niecierpielność
ciał pobożnych niemoże byc potępionym ludziom przypisana /
których ciała acz ſie ſkażić niemoga / iednak gorzeć / y ziebnąć /
y rozmaite meki cierpieć mogą.

Potym

Artykuł iedennasty Kreda.

95.

¶ Potym/ iest drugi dar Jasność/ ktora ciała Swietych iako słońce świeci beda : Bo tak v S. Matheusza świadczy nasz Zbawiciel : Sprawiedliwi świeci beda iako słońce/ w Królestwie Oycy ich. A iżby kto w tym niewatpił/ swego przemienienia przykładem to pokazał : A ten dar/ czasem Apostoł chwala / czasem jasnością zowie / mówiąc : Uprawi ciało niśności naszej/ przypodobane ciału jasności swojej. A zaśie : Bedzie siano w stomocie/ a powstanie w chwale. Theyże też chwały nieiakie podobieństwo widział lud Żydowski na puszczy/ kiedy twarz Mojżeszowa z rozmowy y obecności Bożey tak sie świeciła / iż na nie synowie Izraelscy patrzeć nie mogli. A ta jasność / iest nieiakie błyskanie z wielkiej szczęśliwości duszney przychodzący na ciało / tak iż ona iest nieiakie rozdzielenie błogostawieństwa onego/ ktorego dusza używa : a tym też obyczajem y dusza błogostawiona sie sstawa / ponieważ na nie część Bożkiej szczęśliwości przypada. Ale niemamy wierzyć / aby tym darem tak iako pierwszym / iednako wszyscy ozdobienu być mieli. Beda theż wszystkie ciała Swietych iednako niecierpliwie / ale iednakiey jasności mieć niebeda. A bowiem iako świadczy Apostoł : Inśza iest jasność słońca / inśza jasność Księżyca/ a inśza iest jasność gwiazd : Bo gwiazda od gwiazdy rozna iest jasnością/ tak też y umarłych zmartwychwstanie.

Dar drugi Jasność.

Math. 13.

Math. 17.

Phil. 3.

1. Cor. 15.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

Swietych ludzi ciała beda rozne w jasności.

1. Cor. 15.

¶ Z tym darem iest on trzeci dar złączony/ ktory Wątkość albo Chybkość zowa : za ktora od tego brzemienia ktore teraz nosi/ ciało wyzwolone bedzie/ y bardzo chybkie na ktorakolwiek stronę dusza bedzie chciła/ tak sie ruchać może/ iż nie przedszego nad ono ruchanie być niemoże : iako S. Augustin w Księgach o Mieście Bożym/ y Hieronym na Ezaiasza Proroka pisać/ iawnie pokazali. Przeto Apostoł powiedział : Bywa siano ciało we młodości/ ale powstanie w mocy.

Trzeci dar.

Wątkość.

Agilitas.

Aug. Lib. 20 de

Civit. Dei Cap.

18. & Libr. 13.

Cap. 18.

Hiero. in Cap.

40. Esaię.

Czwarty dar.

Subtylność.

Subtilitas.

1. Cor. 15.

¶ Tym dąrom/ przydan iest y czwarty/ ktory Subtylnością zowa : ktorey mocą / ciało rozkazaniu dusznemu zupełnie poddane/ y temu iey służyć / y na iey skienienie gotowe zawżdy bedzie. Co sie z onych Apostolskich słow pokazuje/ kiedy mowi : Bywa siano ciało cielesne / a powstanie ciało duchowne. Ty są osobliwe nauki/ ktore przy wykładaniu tego Artykułu przepowiedane być maia.

¶ A iżby wiedzieli Chrzescijanie / co za pożytek z poznania pożytki z ciałon tak wiela y tak zacnych tajemnic brać maia/ tedy naprzod bedzie potrzeba okazać / żeśmy Panu Bogu wielkie dzięki czynić powinni.

pożytki z ciałon
tu o zmartwych
chwstaniu ciał
pierwszy.

Math. 11.

powinni/ktory ie przed mądrymi zakrył / a małutkim objawił. Abowiem ktoby wyliczył ludzkie zacne w rozumie / y osobliwe w nauce/ ktorzy tak jasney prawdy widzieć niemogli. Przeto że nam to objawił czego oni doysć niemogli/ słuszną rzecz iest/ abysmy iego wielką łaskę y dobrośliwość/ wielkimi chwalebami wystawiali.

Wtóry.

¶ Potym też drugi wielki pożytek/ z rozmyślenia członku tego nam przydzie / iż przy śmierci tych ktorzy z nami powinowactwem albo przyiacielstwem związani byli / łatwie y drugie y sami siebie cieszyć możemy : ktorego pocieszenia wiemy iż Apostoł używał/ kiedy do Thessaloniczyków pisał o tych ktorzy zaśneli.

Trzeci.

¶ Ale y w inszych wszystkich smutkach y wciśkach naszych/ rozmyślenie przyszłego zmartwychwstania/ wielkie nam wżenie boleści przyniesie. Jakosmy się nauczyli z przykładu Joba S. ktory smetną y żalostną myśl swoje ta sama nadzieia wspierał/ iż miał czas przysć / kiedy w zmartwychwstaniu miał Pana Boga swego oglądać.

Iob 19.

Czwarty.

¶ Jeszcze/ będzie też to bardzo pomocno ku namowieniu ludzi wiernych/ aby się o żywot dobry/ pobożny/ y bez wśelających zmaży grzechowey / co napilniey starali : Bo iestli rozmyślać będą/ iż ony wielkie bogactwa/ ktore za zmartwychwstaniem przychodzą/ im są zgromadzone/ tedy łatwie ku cnocie y pobożności przywiedzeni będą. A zaśie / żadna rzecz takiey mocy mieć niemoże/ ku porwociąganiu namietności/ y ku odwróceniu ludzi od złości / iako gdyby im to często przypominano/ iakie boleści y meki ludzie zli cierpieć muszą/ ktorzy dnia onego ostatniego powstania na zmartwychwstanie sadu.

Math. 5.

Żywot wieczny.

Ciemu ten cztok
niek iest ostat
nim w Kres
dzie.

Odzowie nasz Apostołowie Świeci/ to Kredo w ktorym się wszystka Wiara naszą zamyla/ wiecznego żywota członkiem zawrzec y dokonać chcieli : częścią dla tego / że po zmartwychwstaniu ciała/ już nic innego iedno wiecznego żywota zapłaty Chrzescijanie czekać mają : częścią też dla tego/ aby ona doskonała y wśem dobrem obfitująca szczęśliwość/ nam zawždy przed oczyma była/ a iżbyśmy się tego uczyli/ że w nieferca y wszystkie nasze myślenia wlepiac mamy. Przeto Ple

bani

banu wczac ludzie wierne/niechay
nigdy nie przestaja wmystaw ich
pobudzac/ żywota wiecznego za-
platy przekladajac/ cobykolwiek
naciezszego dla imienia P. Chri-
stusowego podeymowac za iego
nauka mieli/ aby to wszystko za-
lacne y owsem mile mieli/ a ssta-
wali sie chutliwsiymi jochotniej-
szymi ku posluszenstwu Bozemu.

¶ Ale iz w tych slowiech/ kto-
rych tu ku objaśnieniu Błogosła-
wienia naszego używamy/ sa

niemate tajemnice zakryte/ tedy potrzeba ie thak wywodzić /
aby/ ile kazdego rozum zniesc moze / wszystkim wiadome by-
ly. Przeto Chrzescijani napominani byc maa/ iz tymy slowy/ *Żywot wieczny*
co jest.
Żywot wieczny/ niecyklo sie znaczy żywota wiekistosc / kto-
ra tez Diabli y ludzie zlosliwi miec beda/ ale sie tez znaczy ono
wieczne Błogosławienstwo/ ktore ludzi Swietych pozadliwosc
napelni. Tym obyczaiem rozumial to on Doktor Zakonny/ kto-
ry w Ewangeliy od Pana Zbawiciela naszego pytal/ Coby
czynic mial/ aby żywot wieczny otrzymac mogl? Jakoby tak
rzekl: Co ia czynic mam/ abych na tho miesce przyszedl / w
ktorymbych doskonaley szczesliwosci rzyc mogl? Tymze tez
obyczaiem S Pismo ty slowa rozumie: iako to na wielu miesc
obaczyc mozemy. A ono Błogosławienstwo nawietrze / thym
imieniem wlasnie jest nazwane / aby kto niemimal / iz ono w
rzeczach cielesnych y przemiennych zalezy/ ktore wiecznie trwac
niemoga. Albowiem przez to slowo/ Błogosławienstwo/ nie-
moglo sie dostatecznie czego byto potrzeba / wyrazic: ponie-
waz naydowali sie ludzie nieiatkay prozney madrosci duma-
nadedci/ ktorzy nawietrze szczesliwosc pokladali w thych rze-
czach/ ktore smysly czlowiecze ogarnac moga. Lecz takowe rze-
czy/ starzeia sie y gina: ale Błogosławienstwo / zadnym czas-
sem zamierzone byc niemoze: y owsem ty rzeczy ziemskie/ baro-
zo daleko sa od szczesliwosci prawdz wey: od ktorey ten na-
daley odstepuie/ ktory sie zadza y miloscia swiata tego bawi.
Bo tak napisano: Niemiluycie swiata/ ani tych rzeczy ktore
sa na swiecie. Jesli kto swiat miluie/ tedy milosci Wyowey w
nim niema. A malo potym: Swiat przemija/ y pozadliwosc
iego. Niechze tedy Plebani pilnie tho w serca Chrzescijaniske

Żywot wieczny
co jest.

Luce 12.

Błogosławien-
stwa doskon-
tego niema
na ziemi.

Chwala wiec-
na opisana byc
niemoze.

1. Ioan. 2.
Swiat oblu-
zny.

Błogostawień
stwa na świe-
cie iako dostać
możemy.
Titum 2.

Szczęśliwość
raz nabyta / v-
trácona być
niemoże.

Szczęśliwość
w czym zależy.

Szczęśliwość
ludzi zbawio-
nych.

Błogostawień-
stwo wieczney
chwały dosko-
nale opisane
być niemoże.

wlepiaia / aby sie wzgardzac doczesne y ludzkie rzeczy nau-
czyli / a pierwsi tego byli / iz na tym świecie / w ktorym nie mie-
szczenie / ale przychodnie iestesmy / żadney szczęśliwości osią-
gnąć niemożę. Aczkolwiek słusznie też tu / dla nadzieie / błogo-
stawionymi zwani być możemy / iesli zaprzawszy się niepoboż-
ności y świeckich żadz / trzeźwie / sprawiedliwie / y poboż-
nie / na tym świecie żyć będziemy / oczekawaiac błogostawio-
ney nadzieie / y przyscia chwały wielkiego Boga y Zbawicie-
la naszego Pana Jesu Chrysta. Tego kiedy rozumieć oni nie-
mogli / ktorzy sami sobie mądrymi się być zdali / mniemaiac że
szczęśliwość w tym żywocie szukana być miała / tedy się sta-
li głupimi / y w wielkie nędzy wpadli.

¶ Jeszcze też y to z własności tego słowa (Żywot wieczny)
obaczamy / iż szczęśliwość raz nabyta / nigdy vtrácona być
niemoże / iako niektórzy omylnie mniemali. Albowiem szczęśli-
wość wszystki dobra / bez przymieszania czego złego / w sobie
zawiera : ktora ponieważ ludzka żadza napelnia / w żywocie
wiecznym zależeć musi. Bo człowiek błogostawiony / vstawi-
cznie thego pragnąć musi / aby onego dobra ktorego dostał /
wiekuście mógł vżyć. Przeto iesliby to szczęśliwości odzierze-
nie stateczne y pewne niebyło / thedyby musiał być w wielkim
strachu albo boiaźni.

¶ Ale iako wielka iest Błogostawionych ludzi / ktorzy w nie-
bieckiej oyczyźnie żywia / szczęśliwość / ktora też oni sami tyl-
ko / a nie żaden inszy poyma / ty słowa dostatecznie pokazuia /
kiedy żywot Błogostawiony wspominamy. Albowiem gdy ku
znaczeniu iakiej rzeczy / tego imienia ktore iest wilem inszych
rzeczy pospolite / vzywamy / tedy tho łatwie poznawamy / iż
własnego słowa niedostawa / ktorymby ona rzecz pra-
wie wyrażona być mogła. Gdyż tedy szczęśliwość tymi sto-
wy opisana bywa / ktore nietylko Błogostawionym / ale theż
y tym wszystkim / ktorzy wiekuście żywa / dobrze słuza / tedy
z tad możemy rozumieć / iż wyższa to y zacnieysza iakás rzecz
iest / niżbysmy ia własnym imieniem doskonale opisać mogli.

Albowiem aczkolwiek themu niebieskiemu Błogostawienstwu
wiele inszych przezwiść w Pismie S. bywa przypisano / (iako
to sa / Królestwo Boże / Królestwo Chrystusowe / Króle-
stwo niebieskie / Ray / Miasto Swiete / Jerusalem nowe / Wy-
cowski dom / etc.) wszakże iest to rzecz iasna / iż żadne z nich /
iey wielkości wyłożyć niemoże. Przeto niechay tu pogody nie-
opuszczaia Plebani / lud tak wielka zapłata / ktora się znaczy

imieniem

imieniem żywota wiecznego/ tu pobożności/ tu sprawiedliwo-
ści / y tu wszystkim sprawom Wierze Chrześcijańskiej nale-
żącym/ przywodzić. Bo to wiemy/ iż żywot między najlepszy-
mi rzeczami / ktorych człowiek pożąda / poczytan bywa. Ale
tym dobrem/ gdy żywot wieczny mienimy/ błogosławieństwo
jest opisane. A jeśli nic więcej niemilujemy/ ani miłszego ani w-
dzieczniejszego nic być nie może/ nad krotki ten y niedziwy żywot/
ktory wielkim y rozmaitym niedziam y niedostatkom jest pod-
dany / tak iż y prawdziwiey śmierci może nazwać : z iakąż
tedy pilnością/ y z iakim wsiłowaniem/ onego żywota wieczne-
go szukać mamy/ ktory po dokonaniu wszezo ztego/ dostatecz-
na y doskonała wszystkich rzeczy obfitość w sobie zawiera :
Bo/ iako S. Oycowie nam podali/ szczęśliwość wiecznego
żywota/ od wszezo ztego wyzwolenim/ albo prozności/ a w-
szystkiego dobrego otrzymanim y obfitością/ opisana być ma.
A iż Błogosławieni w wiecznym żywocie wszezo ztego prozni-
bedą/ iawne są świadectwa Pisma S : Bo napisano w Ksie-
gach Objawienia : Już więcej nie będą łaknąć/ ani pragnąć/
ani ie słońce palić będzie/ ani żadna gorącość. A zasje : Otrze-
Pan wszełką kze z oczu ich/ a już śmierci więcej niebędzie/ ani
żalu/ ani wołania/ ani już więcej boleści będzie/ bo już pierw-
sze rzeczy odeszły. Nad tho/ będą mieć błogosławieni chwale
wielką/ y niezliczone prawego wesela y rozkoszy sposoby : kto-
rey chwały wielkości/ gdyż umysł nasz ogarnąć nie może/ ani
też ona może w nasze mysl przeniknąć/ tedyć my w nie/ to jest
w radość Państwa/ wnieść musimy/ aby ta radością ogarnie-
ni/ napełnilibysmy obficie żądze naszego rozumu. Ależkolwiek
też (iako S. Augustin piše) łatwiey niedze ktorych prozni be-
dziemy/ niż ony dobra y rozkoszy ktore tam osiągniemy wyli-
czone być mogą : wszakże musi pilności przyłożyć / aby sie ty
rzeczy krotko y iasnie powiedziały/ ktore lud zapalić mogą tu
pożądaniu oney wielkiej szczęśliwości.

¶ Ale naprzód potrzeba zachować on rozdział/ ktory nam za-
cni Pisarze Swietych rzeczy albo Doktorowie podali. Albo-
wiem oni / dwoiakić dobra być powiedaia : Jedny / tu wła-
sności błogosławieństwa przysłuchaia : drugie/ za tym błogo-
sławieństwem ida. Przeto/ ony pierwsze Istotnemi dobry/ a
ty wtore Przypadlemi nazwali. Błogosławieństwo tedy do-
stateczne / ktore pospolicie mowiac / Istotnym nazwać może-
my/ w tym należy/ abyśmy Boga widzieli / y śliczności tego
wzywali / ktory wszystkiey dobroci y doskonałości studnica y

Błogosławie-
stwo albo szczę-
śliwość co jest.

Apoc. 7.
& 21.

Aug. ferm. 64.
de verbis Dñi.
Et de Symb. ad
Cathe. lib. 3.
cap. vlt.

Dwoiakić do-
bra w Błogo-
sławieństwie

Essentialia.
Accelloria.

Błogosławie-
stwo istotne w
czym należy.

Ioan. 17.

100.	Żywot wieczny.
Ioan. 17.	początkiem iest. Ten iest żywot wieczny (mowi Pan Chrystus)
1. Ioan. 3.	aby poznali ciebie samego prawdziwego Boga / y ktoregos ty postat Jesu Chrysta. Co S. Jan wyklada / kiedy mowi: Na-
	mileyşy / teraz syny Bożymy iestesmy / ale ieszcze sie nieokaza-
	ło czym bedziemy. Wiemy to / kiedy sie ziawi / iż mu podobni
	bedziemy: bo vżrzymy go iakim iest. Znac tedy dawa / iż z tych
	dwu rzeczy składa sie błogosławienstwo: Jedna / iż Pana Bo-
	ga ogladamy iakim iest w przyrodzeniu y w istności swoiey.
	Druga / iż sie sstaniemy iakoby Bogi: Bo ktorzy Boga vży-
	waia / aczci własney swey istności nieodbeda / iednak nieiaki
	dżiwny a mało nie Boski kształt na sie obleka / thak iż wiecey
	Bogi niżli ludźmi byc sie zdadza. Al przecz to tak bywa / z tad
	łatwie poiac możemy / iż każda rzecz / albo z własności swo-
	iey / albo z iakiego podobienstwa y obyczaiu / bywa poznana:
	Al iż niemaş żadney rzeczy Bogu podobney / za ktorey podo-
	bienstwem ku doskonałemu iego poznaniu moglibysiny przy-
	stapic / tedy musi byc / że iego natury y istności żaden ogladać
	niemoże / iesli sie ta Boska istność k nam nieprzyłaczy. Tocz
	też ony Apostolskie słowa znacza: Widzimy teraz przez zwiercia-
	dło w figurach / ale na on czas / obliczym w oblicze oglada-
	my. Al co powieda w figurach / wyklada S. Augustin / w
	podobienstwie / ku wyrozumieniu Pana Boga przywoitym.
	Co też S. Dionysius iawnie pokazuje kiedy powieda / iż rze-
	czy zwierzchnie / przez żadne podobienstwo rzeczy niższych po-
	znane byc niemoga. Bo niemoże tho byc / aby z podobienstwa
	ktorey rzeczy cielesney / istność oney rzeczy ktora iest przez ciała /
	poznana byc mogła: ponieważ to byc musi / aby podobienstwa
	rzeczy mniej cielesności miały y wiecey duchownymi były / niż
	sa ony rzeczy / ktore podobienstwo wyraża: iako tego w po-
	znaniu wszystkich rzeczy łatwie doświadczamy. Al iż niemoże
	byc aby ktorey stworzoney rzeczy podobienstwo / thak sie czy-
	stym y duchownym znalazło iako iest sam Bog: dla tego z za-
	dnego podobienstwa / istności Boskiej dostatecznie wyrozu-
	mieć niemożemy. A themu ieszcze / wszyscy rzeczy stworzone
	perwnymi swoiey doskonałości kresy zakreszone bywaia / ale P.
	Bog iest nieskończony / y niezmierności iego / żadney rzeczy
	stworzoney podobienstwo ogarnac niemoże: a przeto ten nam
	tylko sam obyczay zostawa ku istności Boskiej poznaniu / aby
	sie ona z nami złączyła / a niepodobnym obyczaiem nasz rozum
	wzgorz podniosła: za czymbyşiny sie godnymi sstali / abyşiny
	iastność iego natury poznac mogli. Al thego przez światłość
	chwały

chwały dostaniemy / kiedy takowa iasnością oświeceni / Pana Boga prawdziwa światłość / w iego światłości ogladamy. Abowiem Swieci wstawicznie na Pana Boga patrza / y ssta wszy sie uczestniki Boskiej istności tego wszech naywieszego y nazacniejszego daru / iako prawdziwego y zupełnego Błogosławienstwa używają : ktore Błogosławienstwo tak wie rzyć mamy / iż go też za łaską Bożą pewna nadzieia oczekawać mamy : iako to iest w Kredzie albo Hasle Wyow S. opisano / w którym tak stoi : Czekam zmartwychwstania umarłych / y żywota wieku przyszłego.

¶ Sac to zaprawde rzeczy Boskie / ani słowy żadnymi wy słowione / ani mysla nasza ogarnione byc mogą : wszakże mo żemy nieiać tego Błogosławienstwa podobienstwa y w tych rzeczach poznać / ktore smyslami poymuiemy. Bo iako sie żela zo do ognia przyłożone rospala / a chocia istności swoiey nie mieni / wszakże zda sie byc czym inszym / to iest ogniem : tym że obyczajem / ktorzy do niebieskiej oney chwały sa przypuszczę ni / miłością Bożą zapaleni / tak sie mają / iż aczkolwiek tego czym sa nie traca / iednak słusznie rzec możemy / że wiecey od tych sa różni / ktorzy na tym świecie mieszkaia / niżli rospalone żelazo od tego żelaza / ktore w sobie nie goracości niema. A iż krótko rzecz zawrzemy / nawyższe ono y doskonałe Błogosła wienstwo / ktore istotnym zowiemy / w osiągnięciu Pana Bo ga mamy pokładać. Abowiem czego będzie niedostawać ku doskonałej szczęśliwości temu / który Pana Boga najlepszego y nado doskonałszego już osiągnie :

podobienstwo
Błogosławione
go żywota.

¶ Ale ku tey szczęśliwości / ieszcze przystępuia niektore ozdoby wszystkim Błogosławionym pospolite / ktore iż nie tak sa od lu dzkiego rozumu dalekie / tedy tym wiecey myśli nasze poru szać y pobudzać zwykły. A tyc sa takowe / o ktorzych Apostoł do Rzymianow piśac rozumiał : Chwała / y Cześć / y Pokoy każdemu czyniacemu dobrze. Bo chwały używają Błogosła wieni / nie tylko oney Eterasiny istotnym Błogosławienstwem albo Eterasiny z natura iego nabarżiey złączona byc pokazali : ale też y oney / ktora z pewney y iawney wiadomości roście / ktora każdy osobliwie o drugiego wielkiej y osobliwey zacno ści miec będzie. A coż mniemamy / iaka to część będzie / ktora sie Błogosławionym od Pana Boga sstanie / kiedy już wiecey nie będą zwani sługami / ale przyiacielmi / Bracia / y syny Bo

Błogosławień
stwa wieczne
go ozdoby / kto
re sa bona ac
cessoria.
Roman. 2.
Chwała.

Math. 25.

Psal. 138.

Cześć.

1. Cor. 24

Lucę 12.

Psal 83.

żymi? Przeto Zbawiciel nasz do wybranych swoich / tak mi-
 łościwymi y nauczciwymi słowy rzecze: Podźcie Błogosła-
 wieni Oycy mego / weźmiecie zgotowane wam Królestwo: iż
 też słusznie zawołać możemy: Barzo są wzięceni przyiaciele
 twoi Panie. A jeszcze / od Pana Chrystusa przed Oycem nie-
 bieśkim y przed Anioły iego wychwalani beda. Nlad tho/
 iesli przyrodzenie wszystkim ludziom pospolite wrodziło they
 części pożądanie / ktora od ludzi wprzemyie mądrych bywa wy-
 rządzana / przeto iż ie dostatecznymi cnoty swoiey świadka-
 mi być rozumieia: coż mniemamy / iako wiele części Błogosła-
 wionym ludziom przybedzie / kiedy ieden drugiego w wielkiej
 poczciwości mieć będzie?

¶ Ale niemiałoby końca wyliczanie wszech rostkoszy / ktorymi
 chwala Błogosławionych będzie obsitowała / ani mysla na-
 sza ogarnąć ia możemy. A wszakże tho niechay Chrzescijani
 zapewne maia / cokolwiek sie nam pociesznego może w tym ży-
 wocie przygodzić / albo czego my też pożędać możemy / lubo-
 by to ku iakiemu poznaniu rozumnemu przysluchato / lubo ku
 zupełnemu ciała stanu: iż tych wszystkich rzeczy obsitością on
 Błogosławiony żywot niebieśki oplywa: acz powieda y twier-
 dzi Apostoł / że sie to zacnieyszym obyczajem dzieie / a niżeli
 tym / ktorzyby oło widzieć / albo ucho słyszeć / albo ludzkie ser-
 ce poiać mogło. Bo ciało ktore przedtym grube y zroste było /
 żadnych pokarmow daley nie będzie potrzebowało / kiedy sie
 w niebie / zerwoltszy śmiertelność / subtilnym i duchownym ssta-
 nie: a zaś dusza wiecznym chwały pokarmem / Ettorego Pan
 Bog onych god wielkich sprawca / pochodząc wszystkim w-
 dzielać będzie / z wielką rostkoszą będzie nasyciona. A ktoż o-
 dzienia kosztownego albo Królewskich ozdób ciała będzie
 mógł pożędać / gdzie tego iuż potrzeba niebędzie / a gdzie w-
 szyscy nieśmiertelnością y iasnością przyobleczeni y Korona
 wiekuiştey chwały ozdobieni beda? A iesli theż mieszkanie w
 pałacu wielkim y wspaniałym ku ludzkiej szczęśliwości nale-
 ży / coż wietszego y zacniejszego nad niebo / ktore sie ze wszad
 iasnością Bożą oświeca / pomyslono być może?

Przeto Prorok / kiedy tego domu ochedożność przed oczy so-
 bie pokładał / a chciwością pałał iżby przysć mógł do miesz-
 kania onego / tak mowit: O iako mile są przybytki twoie Pa-
 nie zastępow / pożęda ich y wstawa (od żądze) dusza moja / ch-
 cąc wnieść w przybytki Pańskie: Serce moje y ciało moje /
 wradowały sie w Boga żywego.

A iżby

¶ A iżby ten był wszystkich wiernych vmyst/ y ten wszystkich
głos pospolity / iako tego Plebani bårzo żedac / tak też o tho
z wielką pilnością starać się mają : Bo powieda Pan/ W do-
mu Dycy mego wiele iest mieszkania : w ktorych wietrze y
mnieysze zapłaty/ wedle każdego zasługi dane beda. Albowiem
kto skapo sieie/ ten też skapo będzie żał : a kto sieie w błogo-
stawieństwach/ z błogostawieństw żac będzie. Przeto Pleba-
ni/ nietylko ku temu błogostawieństwu lud pobudzac / ale też
często vpominać beda/ iż to iest pewny obyczay ku tego błogo-
stawieństwa osiągnięciu/ aby w Wierze y w miłości cwicze-
ni / a w modlitwie y w zbawienym Świątosci używaniu
trwając/ we wszystkiey dobrotliwości przeciwko bliżnim/ pil-
nie się cwiczył. Albowiem za miłosierdzim Bożym/ ktory one
chwale błogostawiona miłosnkom swoim zgotował/ ssta-
nie się to/ iż się ono kiedy wypelni / co iest przez Pro-
roka rzeczone : Bedzie lud moy siedział w pie-
kności pokoju / y w przybytkach dusz-
nia / y w odpoczynieniu
hoynym.
(:.)

Ioan. 14.
Kozność za-
płat w niebie.
2. Cor. 9.

Obyczay ku o-
siegnięciu bło-
gostawieństwa

Esaię 32.

Q Sakramentach albo Świątościach.

Q ikolwiek umiętności y pil-
ności Pasterstkiej potrzebuie każda część
Chrześcijańskiej nauki/ wszakże osobli-
wie nauka o Sakramentach albo Świa-
tościach/ ktora y z rozkazania Bożego
potrzebna/ y pożytkow iest pełna/ potrze-
buie godności Plebańskiej y dowcipu o-
sobliwego/ aby za tey nauki pilnym y częstym poiecim/ Chrze-
ścijanie takimi sie sstawali/ ktorzymby nazacnieyszych y na-
świetszych rzeczy słusznie y pożytecznie wdzielić sie godziło: A
Kaptani aby onego zakazania nieprzestepowali: Uiechcieycie
świetego miotać przede psy/ ani przed wieprze perel waszych
rzucaycie.

O Świąto-
ściach nauka
Plebanom po-
trzebna.

Math. 7.

Naprzod tedy / ponieważ ogolem teraz o wszystkich Sa-
kramentach mówić mamy / od własności y wykładu imienia
tego począc / y rozne opisanie iego wyłożyć potrzeba / abyśmy
łatwiey rozumieć mogli/ co na tym miejscu właśnie znamionu-
ie to słowo. Przeto wżyc potrzeba Chrześcijań/ iż tego imie-
nia Sakrament (ile sie naszej rzeczy dotyczy) inaczej swieccy
albo Pogańscy niżeli swietych rzeczy Pisarze albo Doktorowie
wzywali. Bo Pogańscy przez tho imie/ Sakrament/ rozumieć
chcieli on obowiązek/ kiedy za przysięga nieiakim obowiązkiem
służby związani bywamy: A z tad też one przysięge/ przez kto-
ra obietnica Żołnierze iż wiernie rzeczy pospolitey służyć chcą /
Sakramentem/ to iest węzłem/ albo ślubem Rycerskim zowią:
A tym obyczaiem oni bārzo często słowa tego wzywali. Ale w
Łacińskich Wycow ktorzy swiete rzeczy popisali/ to imie Sa-
krament/ rzecz nieiaka swieta/ y ktora sie w skrytości tai/ zna-
czy: iako też y Grekowie też rzecz znacząc/ onego słowa Myster-
ium (to iest Tajemnica) wzywali. A tymże obyczaiem to slo-
wo/ Sakrament/ mamy rozumieć/ kiedy Apostoł do Ephesow
pisał mówiąc: Aby nam Sakrament (to iest tajemnice) woley
swoiey obiawił. A do Timotheusza: Wielki iest Sakrament

Sakrament co
znamionuje.

Mysterium.

Ephes. 1.
1. Tim. 2.

pobożno:

cap. 2.

Swiatosci ko-
ścielne czemu
zowa Sakra-
menti.Gregor. in cap.
16. 1. Reg.O własności
Sakramentow.Aug. lib. 1. de
Ciuit. Dei ca-
pit. 5.
Sakramentu
opisanie.Kozdział rze-
czy stworzo-
nych.

pobożności. A nad to w Księgach Nadrósci : Niewiedzieli Sakramentow Bożych. Na których miejscach y na wiele inszych obaczyć to możemy / iż Sakrament nie inszego nieznaczy / iedno rzecz święta y skryta. Przeto Lacińscy Doktorowie tak rozumieli / że nieiakie znaki ktore smysłami poiete bywaia / a ktore łaskie Boża y sprawuia / y zaraz też znamionuia / a iakoby przed oczy kłada / słusznie Sakramenty / tho iest / Swiatosci nazwane byc moga. Aczkolwiek / iako sie zda Grzegorzowi Swietemu / dla tego Sakramenty zwane byc moga / iż moc Boska pod przykrycim rzeczy cielesnych / skrycie zbawienie ludzkie sprawuie.

¶ A niechay żaden niemnima / iż to przezwiśko nowo w Kościele wrosto : Bo kto S. Hieronyma y Augustyna czytać będzie / ten łatwie obaczy / iż starożytney nauki naszej Pisarze albo Doktorowie / chcąc te rzecz / o ktorey teraz mowimy / pojąć / bardzo często imienia tego / Sakrament / a czasem też imienia Symboli (to iest Hasła) albo znaku tajemnego / albo znamienia Swietego używali.

¶ A na tym niech będzie dosyć / co sie imienia Sakramentu dotyczy : ktore też y starego Zakonu Swiatosciom należy : o których niepotrzeba iest / aby co Pasterze uczyli / ponieważ ony przez Zakon Ewangeliey y łaskie Boża już są podniesione.

¶ Ale mimo to / cosmy o przezwiśku tego słowa Sakramentu powiedzieli / trzeba też same rzecz y nature Sakramentu pilnie wyrozumiec / a co iest Sakrament / Chrześcijanom rozpoznać. Bo żaden wapć nie może / iż Sakramenti albo Swiatosci z liczby tych rzeczy są / przez ktore sobie zbawienie y sprawiedliwość iednamy. Ale acz iest wiele obyczajow / ktore sie ku tey rzeczy pokazaniu snadne y słuszne byc zdadza / wskazuje żaden go lepiej y iasniey nieopisuię / iako ona definicya albo opisanie od S. Augustina podane / ktorego potym wszyscy poslednieyszy Doktorowie / ktore Scholasticos zowa / używali. Bo tak on mowi : Sakrament / iest znak rzeczy

Swietey. Albo (też rzecz inszymi słowy opisuiąc) Sakrament iest niewidomey łaski / znak widomy / ku naszemu wsprawiedliwieniu ustawiony.

¶ A iżby to opisanie lepiej sie wyrozumiato / tedy Pasterze mają każda część iego z osobną wykladać. Naprzod tedy nauczać potrzeba / iż ty wszystki rzeczy ktore smysłami moga byc poiete / są dwoiakie : Bo iedny dla tego są wynalezione / aby cokolwiek

znaczyć

znaczyły : a drugie nie dla tego aby co innego znaczyły / ale
tylko same dla siebie są sprawione : w tych liczbach / iakmiarz
wszystkie rzeczy przyrodzone mieć możemy : Ale w onych pier-
wszych / przewiśka rzeczy / Pismo / chorągwie / obrazy / traby /
y innych takowych niemało mamy pokładać. Bo ieslibys takim
przewiśkam to co znaczą odiać / tedyć już przyczyny nie będzie /
czemuby przewiśka ustawione być miały. To tedy słusznie zna-
kiem zowiemy : Bo S. Augustin świadczy / iż znak jest / który
mimo rzecz one która smysłem podaje / to jeszcze sprawione / aby
smy przez nie inne rzeczy poiać mogli : iako przez stopę która na
ziemi wyrażona widzimy / łatwo poznawamy że tam tedy
ktoś przeszedł / co iego stopę widzimy. Co gdyż tak jest / tedyć
iawna rzecz jest / iż Sakrament ku tym rzeczom należy / które
są postanowione aby co znaczyły : ponieważ obyczajem y podo-
bięstwem nieiaćim to nam pokazuje / co Pan Bog na duszach
naszych swą mocą / który smysłem poiać niemożemy / sprawo-
uje. Albowiem Krzest (damy przykład aby się rzecz o której mo-
wimy lepiej poznała) kiedy z pewnymi y świętymi słowy zero-
natrz woda omywani bywamy / to znaczy / iż mocą Ducha
S. każda zmaza y skłarać grzechowa / we wnatrz bywa
omyta / a iż dusze nasze onym zacnym niebieskiej sprawiedli-
wości darem / są napełnione y ozdobione : k temu jeszcze / iż ono
cielesne omycie (iako się potym na swym miejscu pokaze) to
sprawuje na duszy / co też znamionuje. Ale y z Pisma iawnie
się to podaje / iż Sakrament między znaki ma być policzony.
Bo o Obrzezaniu / Sakramencie starego Zakonu / który był
dan Abramowi Oycu wszystkich wierzących / tak Apostoł do
Rzymianów piśze : A wziął znak obrzezania / pieczęć sprawie-
dliwości Wiary. A na drugim miejscu kiedy mówi : Iż my
wszyscy którzyśmy się pokrzestili w Panu Jesu Chrystusie / w
śmierci iego otrzęzeni jesteśmy : tedy poznać możemy / iż Krzest
te rzecz znamionuje / że (iako tenże Apostoł powieda) jesteśmy
wspolek z nim pogrzebieni przez Krzest na śmierć. A niemaby
z tad pożytek wroście / iesli Chrześcijanie wyrozumieia / iż Sa-
kramenty między znaki policzane być mają. Bo za tym przy-
dzie / iż tego łatwiej pewni będą / że rzeczy które się przez thy
Sakramenty znamionują / y które w nich są / y które przez nie
sprawowane bywają / święte a chwalebne są : a poznawszy
ich świątość / wiecy się pobudza ku chwale y ku wielbieniu
Bożkiej dobroćności przeciwko nam.

Aug. lib. 2. de
doctr. Christ.
Cap. 1.
Znak co jest.

Omycie Krzest
co znaczy.

Sakramenta
są znaki.

Roman. 4.

Roman. 6.

Ibidem.
Co nam za po-
żytek przynie-
sie / kiedy po-
znamy że Sa-
kramenta są
znaki.

Teraz

Jako to mamy rozumieć że sakrament jest Swietey rzeczy znakiem.

Aug. libr. 2. de doctr. Christ. cap. 1. & seq. Rozność znakow. Bo iedny sa przyrodzone

Drugie wymyslane.

Znakow Bozich rozność.

¶ Teraz już wtora część definiciei / to jest ony słowa (K Z L S W i e t e y) wyłożyć potrzeba. Co abyśmy snadnie rzeczy nie mogli / troche wyższej poiać musimy / co o rozmaitości znakow Augustin S. bacznie y subtylnie rozbietał. Bo niektore znaki przyrodzonymi zową / ktore oprócz samych siebie czynią też w rozumie naszym niejakie rzeczy inszych poznanie : (a jużesmy powiedzieli / że ta rzecz jest znakiem wszystkim przywoita) iako dym widząc / wnet poznawamy iż tam jest ogień. A znak takowy / dla tego przyrodzonym zowiemy / iż dym nie z swej dobrej wolei ogień znamionuje / ale zwyczaj rzeczy sprawuje / iż kiedy kto tylko dym wżrzy / zaraz to myśla y rozumem obaczy / że tam jest moc y własność ognia / ktory sie jeszcze tak. A niektore znaki nie sa z przyrodzenia / ale od ludzi wystawione sa y wymyslane / aby przez nie mogli sie rozinowic / y co na sercu maia drugim powiedziec / y zaś inszych ludzi zdanie y rady mogli wyrozumieć. A ty znaki iako rozne y rozmaite sa / z tad poznać możemy / że iedne służą ku smysłu widzenia / a drugie do sluchu / y insze wszystkie do inszych smyslow należą. Bo kiedy co temu znać dawamy / a (iż powiem przykład) podniosszy chorągiew nieco oznaymiamy / tedy iawna rzecz jest / iż ono znamionowanie ku oczom tylko należy : Jakiż zaś / głos trab / piszczałek / albo lutni / ktory nietylko dla rozkoszy / ale też częstokroć dla znaku iakiego sprawowany bywa / ku rozsądkowi vszu należy : ktorym to smysłem nawiecy słowa poymuiemy / ktore ku wyrażeniu wnetrznego myślenia moc bärzo wielka maia.

¶ Ale okrom onych znakow / ktoreśmy już pokazali za ludzkim zezwoleniem być wystawione / sa jeszcze niektore insze od Boga dane : A iż nie sa iednakimi / na to sie wszyscy zgadzają. Bo iedny znaki dla tego tylko od Boga ludziem sa zlecone / aby co znaczyły albo napominały : iakowe były oczyszczenia Zakonne / przasny chleb / y niemato inszych / ktore ku obrzedom przez Moyzesza opisanym należały. Drugie zaś Pan Bog wystawił / ktore nietylko znaczą / ale też skuteczną moc w sobie maia. A w tym poslednieyszym rzędzie znakow / iawna rzecz jest / iż nowego Zakonu Swiatości mamy policzać : ponieważ znaki sa od Boga dane / a nie od ludzi wymyslane : o ktorych pewnie wierzymy / iż tey rzeczy Swietey ktora znaczą / theż y skutek w sobie zamyslaia.

¶ Ale iakosmy już pokazali / że znaki sa rozmaite : tak też o rzeczach Swietych / iż nie sa iednaki / mamy rozumieć. A co sie

tego

tego niniejszego opisanía Sakramentu dotyczy / Doktorowie
świete rzeczy opisujący / imieniem R Z E C Z Świetej / ta
sę Boża miarowa / która nas czyni Świętymi / y wszystkich
cnot niebieskich sposobnością ozdabia : Bo tak rozumieli / iż stu
żnie tej łasce właśnie to przezwisko / Rzeczy Świętej / dane być
miało : ponieważ za iey pomocą / nasz wmyśl Panu Bogu po
święcony a przyłączony bywa.

¶ Przeto aby się dostatecznie opisało co jest Sakrament / trze
ba będzie nauczać / iż jest rzecz smysłom poddana / która z wsta
wy Bożej / nietylko znać światobliwości y sprawiedliwości /
ale też y moc skuteczną w sobie zawiera. Skąd każdy łatwo
zrozumieć może / że ani obrazy Wybranych Bożych / ani krzy
że / ani insze statki takowe / (chociaż są znamiona rzeczy Świę
tych) mogą być Sakramentami nazwane. A naukę tej praw
dy / łatwo będzie dowieść wszystkich Świątości przykładem /
jestli (cośmy o Krzcie już przypomnieli / powiedziac iż ono zacne
ciała omycie / y znakiem jest / y skuteczność ma w sobie rzeczy
Świetej / która się we wnatrz mocą Ducha S. dzieje) thoż
też y w inszych Świątościach będzie kto chciał obaczyć.

¶ Jeszcze / tym znakom duchownym które Pan Bog wystawił /
y tho też osobliwie należy / iżby za wstawą Pańską / nie iedne
rzecz iaka / ale zaraz wiele rzeczy znaczyły : co w każdej oso
bliwie Świątości poznać możemy / które nietylko światobli
wość y sprawiedliwość naszą / ale też nad tho jeszcze / drugie
dwie rzeczy z tą światością bardzo związane / pokazuje : to jest /
Pana Chrystusa Odkupiciela naszego meke / która jest świato
bliwości przyczyna / y żywot wieczny z niebieskim Błogosła
wienstwem : do którego światobliwość naszą / iako do końca
swego / ciągnąć się musi.

¶ A iż się to we wszystkich Świątościach obaczyć może / te
dy Świeci Doktorowie słusznie okazali / że każda Świątość
moc znakow trojaktich w sobie zamyla : naprzód iż niektórych
przeszłych rzeczy pamięć odnawia : potym / iż drugą rzecz obe
cna pokazuje : naostatek / iż przyszłą opowiada.

¶ A żaden niechay niemniema / żeby oni tego uczyli bez grun
tu y świadectwa Piśma S. Bo kiedy Apostoł mówi : Kto
rzykolwiek w Panu Jesu Chrście pokrzyżzeni iestefiny / w śmier
ci iego krzżeni iestefiny : iawnie pokazuje / że Krzżest dla tego
znakiem zwan być ma / iż nam meke y śmierć Pańską przypo
mina. Potym / kiedy mówi / Wspolek iestefiny z nim przez
Krzżest w śmierć pogrzebieni / iż iako Chrystus powstał zmar

Rzecz Święta
jest łaską Bożą.

Sakrament co
jest.

Znaki niebie
skie albo Sakra
menty nie ied
ne rzecz zna
mionują.

Znaki trojaktne
w każdej swia
tości.

Romań. 6.

K

tych

twych przez chwale Wyconfa / tak żebyśmy też w odnowie-
niu żywota chodzili : z tych słow poznać możemy / że Krzest
znakiem jest / którym się niebieska łaska w nas być włana po-
każuje : za ktorey też darem to nam przychodzi / abyśmy żywot
nowy zacząwszy / wszyscy skutki pobożności łatwie y z rado-
ścią pełnili. Naostatę / kiedy Apostoł przydawa : Bo iesliże-
śmy się sstali pospółu wszczepieni ku podobienstwu śmierci ie-
go / pospółu też y zmartwychwstania będziemy : pokażuje się iż
Krzest wiecznego żywota / ktorego przezeń dostawamy / iawny
znak nam dawa.

Sakrament nie
jedne tylko rzecz
obecna znaczy.

¶ Ale oprócz tych rozmaitych obyczajów y sposobów znacze-
nia ktoreśmy już wyliczyli / często się też trafia / iż Sakrament
nie jedne tylko rzecz ktora ludzie przed sobą mają / ale wiele ich
pokażuje y znaczy : co łatwie ci poznaia / ktorzy na Sakra-
ment naswieszają Ciało Pańskiego patrza : gdzie jest znaczone
bytność prawdziwego Ciała y Krwie Pańskiej : y ona łaska /
ktorey dostawia ci / ktorzy sumieniem czystym tę Swiatosc
przymiia.

Swiatosci no-
wego Zakonu
czemu są usta-
wione.
Pierwsza przy-
czyna.

¶ Z tych tedy rzeczy ktoreśmy powiedzieli / będzie Pasterzom
dostawało dowodów / ktorymi będą okazać mogli / iako wiel-
ka moc Boska / y iako wiele skrytych cudów / nowego Zakonu
Swiatosci w sobie zawierają / aby w tym wszyscy ludzie v-
pewnili / że ony z wielkim nabożenstwem / uczęszczone y przymo-
wane być mają.

Chrysoft. hom.
83. in Math. &
Hom. 60. ad
pop. Antioch.

¶ Ale ku nauczaniu prawego używania Swiatosci / nie śna-
dniejszego być niemoże / iako to / kiedy się pilnie wypowiedza
przyczyny / dla ktorych Swiatosci ustawić było potrzeba.
Tego są rozmaite przyczyny : z ktorych pierwsza ta jest / Kre-
włość ludzkiego rozumu : Zwłaszcza iż to z przyrodzenia ma-
my / że ku poznaniu tych rzeczy ktore bywają ogarnione myśla-
y rozumem / żaden przysć niemoże / iedno przez te rzeczy ktore
smyśłem iakim poymuiemy : wiec abyśmy łatwiey mogli rozu-
mieć ony rzeczy / ktore się dzieją skryta mocą Bożą / bardzo tho
madrze sprawił on nawyższy tych wszystkich rzeczy stworzy-
ciel / aby nam tąkoma moc swoje / nieiakiemi znaki smysłom
poddanymi / z dobroci swojej pokazał. Albowiem iako Swie-
ty Chrysoftom zacnie powiedział / By człowiek ciała nie miał /
tedyby mu był Pan Bog ony dobra gołe podał / żadną zastona-
ich niepokrywając : ale iż duszą przyłączona jest ciału / tedy być
to musiało / aby ku ich zrozumieniu używała pomocy tych rze-
czy / ktore smysłem poiete być mogą.

Wtóra przy-
czyna.

¶ Druga przyczyna jest / iż rozum nasz nie łatwie ku wierze-
niu tych

O Świątościach.

III.

niu tych rzeczy które nam obiećane bywały/ przymiedziony być może. Przeto Pan Bog od początku świata / rzeczy które czynić myślił/ bardzo często zwykł był słowy opowiedać : a czasem też kiedy co działać chciał ludzied dla wielkości ku wierze nie podobnego/ tedy też przydawał słowom insze znaki/ które niegdy cudom podobne bywały. Bo kiedy Pan Bog Moyses/ a ku wybawieniu Żydowskiego ludu posyłał / a on nieogładając się na ratunek Boga który mu to rozkazywał/ obawiał się aby cięższe nań brzemie włożone niebyło/ a niżby on znośić ie mógł/ albo iżby on lud słowom y rozkazaniu Boskiemu wiary dać nie miał/ tedy Pan obietnice swoje/ wielka znaków różnaitością potwierdził. Jako tedy w starym Zakonie Bog czynił/ iż pewność iakiey wielkiey obietnice znaki poświadczał : tak też w nowym Zakonie/ Zbawiciel nasz Pan Chrystus kiedy nam odpuszczenie grzechow/ niebieska chwale / y Ducha S. vżyczenie obiecał/ tedy vstawił nieiakiie znaki oczom y smysłom inszym poddane/ przez które iakoby śanty albo zaślady mielibysmy go sobie powinnym/ y tak nigdybysmy wątpić niemogli/ iż on w obietnicach swoich wiernym iest y prawdziwym.

Exod. 3.

Exod. 4.

Trzecia przyczyna była/ aby ty Świątości (iako pisze S. Ambroży) były iakoby pomocą / y onego Samaricana lekarstwem/ o którym mamy w Ewangeliey : albo ku dostapieniu z nowu/ albo też ku zachowaniu zdrowia dusznego. Abowiem moc która z Mełi P. Chrystusowej płynie / (to iest one łaski która nam na Krzyżu zaśluzyl) przez świątości iakoby rowem albo zlobem nieiakiem/ przyciegac do nas musimy. Bo inaczej/ żaden o swym zbawieniu nadzieie mieć nie może. Przeto nalaż skawszy nasz Pan / Świątości słowem y obietnicą swoią vtwierdzone/ chciał nam w Kościele zostawic/ abyśmy bez wątpliwości wierzyli/ iż przez nie sstawamy się uczestniki pożytku iego mełi/ by iedno każdy z nas/ nabożnie tego lekarstwa sobie przykładal.

Trzecia przyczyna.
Ambr. lib. 5. de sacram. cap. 4.
Lucę 10.

Jeszcze theż iest czwarta przyczyna/ czemu było potrzeba Świątości vstawić : tho iest / aby znaki y nieiakiie hasły były/ przez któreby Chrześcijanie poznani być mogli : zwłaszcza iż (iako pisze Augustin S.) żadne ludzi zgromadzenie/ chocia prawdziwey/ chocia też omylney Wiary / nie może być iakoby w iedno ciato zebrane / ażby iaka zwiastka widomych znakov było złączone. A te oboie rzecz/ czynia Świątości nowego Zakonu : bo y Chrześcijany od Poganow łączy/ y ludzie wierne nieiakiem Świetym związaniem wspot wiąza.

Czwarta przyczyna.

Aug. lib. 19 contra Faust. ca. 11.

Piąta przy-
czyna.
Roman. 10.

¶ Nad to ieszcze / z onych słow Apostolskich / Sercem wierzo-
no bywa ku sprawiedliwości / a wsty sie wyznanie sstawa ku
zbawieniu / pokazać sie może / iż była ieszcze insza bardzo słuszną
przyczyna / ty Swiatości wstawić. Bo przez nie Wiare naszą
przed ludźmi wyznawamy / y stawimy. Przeto kiedy ku Krztu
przystępujemy / tedy iawnie powiedamy / iż wierzymy że mocą
tey wody która na Krzcie omywani bywamy / duchowne oczy-
ścienie duszue sie sstawa.

Szosta przy-
czyna.

¶ Potym / maia też wielką moc Swiatości / nietylko ku pobu-
dzeniu w nas y ku sprawowaniu Wiary / ale y ku zapaleniu mi-
łości oney / ktorasmy sie wspolek miłować powinni : kiedy
wspomniemy / iż przez tych Swiatości przymowanie / mocna
zwiaszka wspolek związani / y iednego ciała członkami iestesmy.

Siodma przy-
czyna.

¶ Naostatęk / (co w Chrześcijańskiej pobożności wielce sobie
wazyć mamy) hardość ludzkiej myśli ty Swiatości wstra-
miaia y znizaa / a w pokore nas wprawia / kiedy dla tego wi-
domym żywiołom poddawac sie musimy / abysmy byli postu-
szeni Panu Bogu / od ktoregosmy przed tym niepobożnie byli
odstali / abysmy tego swiata żywiołom sluzyli.

¶ Tyc sa rzeczy / ktore sie nam zdało osobliwie o przezwišku /
własności / y wstawie Sakramentu / Chrześcijanom powie-
dziec : ktore kiedy od Pasterzow pilnie wyložone beda / thedy
potym vczyć maia / z ktorzych rzeczy każdy Sakrament sie
sstawa / albo ktore sa części Sakramentow : nad to / ktory
sprawowania ich iest obyczay / albo ktore Ceremonie sa im
przydane.

Sakramēt ka-
żdy ze dwu rze-
czy iest sprawio-
ex materia &
forma.

¶ Naprzod tedy powiedziec potrzeba / iż rzecz smysłu podda-
na albo widoma / ktoreyesmy przed thym w opisaniu Sakra-
mentu używali / nie iest tylko iedna / choc wierzyć mamy iż ie-
denże znać postanawia. Bo dwie rzeczy sa z ktorzych sie składa
każda Swiatość : iedna iest iako materya / a zowa ia elemen-
tem albo żywiołem : druga iest / forma albo kształt / a pospolicie
słowem ta nazywaia : bosmy sie tak od Oycow nauczyl. W
czym iawnie iest y w wszystkich pospolite ono Swietego Augu-
stina świadectwo : Przystapi słowo do żywiołu / a sstawa sie
Sakrament. A imieniem rzeczy widomey / rozumieia nietylko
materya albo żywioł / (iako przy Swiatości Krztu woda :
przy Bierzmowaniu Krzyżmo : przy ostatnim pomazaniu Olej /
co wszystko oczy obezrzec mogą) ale też y słowa / ktore sa iako
forma : a ty przynależa ku słuchowemu smysłu. A wskazał Apo-
stol iawnie te rzecz oboie / kiedy mówił : Pan Christus umilo-

Aug. Tract. 80.
in Ioan.

Ephes. 5.

wał Ko-

wał Kościół/ y sam siebie wydał dla niego/ aby u poświęcił/ czyścić go omyciem wody w słowie żywora. Gdzie sie y ma- terya/ y forma albo kształt tego Sakramentu wyraża.

¶ A trzeba było tu rzeczy widomey słowa przydawać/ aby oney rzeczy która sie tam dzieie/ był znak iawniejszy. Bo iest to rzecz pewna/ że między wszystkimi znaki/ słowa nawietsza moc maia: A kiedyby ich niebyło/ wiedziechysmy niemogli/ co materya w Sakramenciech znaczy y pokazuje. Bo (iako na Krzcie widzieć możemy) gdyż woda/ niemnieysza ochłodze- nia niżli omywania moc ma/ a rzeczy oboiey znakiem być mo- że/ tedy iesli słow nieprzyłoża/ możec kto domyslać sie po- znać/ która z tych dwu rzeczy przy Krzcie znamionuje/ (omy- cie albo ochłode) a wszakoż żaden tego pewnie twierdzić nie- będzie śmiał: Ale kiedy słowa przyłoża/ tedy wnet rozumie- my/ iż woda moc y znak omycia w sobie zawiera.

¶ W tym tedy nasze Sakramenty albo Swiatości/ daleko przechodza Sakramenty starego Zakonu/ bo w ich sprawo- waniu (ile my wiedzieć możemy) nie był żaden obyczaj per- wy zachowan: przeto też barzo niepewne y nieznaczne były. Ale nasze/ tak maia forme albo kształt słow opisany/ iż iesliby kto od nich odstąpił/ iużby istności Sakramentowey niemiał: przeto też barzo iasne sa/ a wtpic o nich namniey nietrzeba. Ty tedy sa części/ które tu naturze y własności Sakramen- tow należa/ a z których każdy Sakrament składać sie musi.

¶ A temu ieszcze/ przydane sa Ceremonie albo Obrzedy/ kto- re acz bez grzechu opuszczone być niemoga/ (chyba iżby to za- potrzeba iaka przyszło) a wszakoż iesli sie kiedy przestapia/ po- niemaz sie własności rzeczy nietykaia/ tedy wierzyć mamy/ że dla tego nic sie nie wymunie prawdzi Sakramentu.

¶ A słusznie iscie skoro sie Kościół począł then obyczaj za- chowan był/ aby Swiatości z niektórymi pewnymi y zacny- mi Obrzedy sprawowane były. Bo naprzod barzo słusna rzecz była/ Swietym Sakramentom takowa poźciwość czy- nic/ aby ludzie baczyli/ że rzeczy Swiete swietobliwie spra- wujemy. Nlad to/ co sie przez Swiatości sprawuje/ to nam ony Ceremonie iawniey pokazuia/ y iakoby kładą przed oczy/ a Swiatość tych rzeczy w serca ludzkie glebiey wprawiaia. Potym też/ y myśli tych ludzi którzy na nie patrzaiac pilno ie obaczaią/ tu rozmyślaniu rzeczy wysokich podnoszą/ y Wiare y Miłość w nich pobudzaia. Przeto trzeba będzie tym wie- cey pracy y pilności przykładać/ aby Chrześcijanie moc tych

Słowa między
wszystkimi zna-
ki nawietsza
moc maia.

Swiatości na-
sze w czym sta-
rego Zakonu
swiatości prze-
chodza.

Ceremonie
przy Swiato-
ściach bez grze-
chu opuszczone
być niemoga.

Ceremonie
czemu Swia-
tościom przy-
dano.
Przyczyny.

1.

2.

3.

O potrzebie/
liczbie/ y o po-
żytku Swiato-
ści.

Swiatości
siedm/ a czę-
stu nie wiecey.

Krzest.

Bierzmo-
wanie.

Aug. epist. 108.
Lucę 24.

Ciało pańskie.

Ioan. 6.

Pokuta.

Ostatnie po-
maganie.

Iacobi 5.

Swiecenie na
wzedy Kościel-
ne.

Ceremonii albo Obrzędow przez ktore każda osobno Swia-
tość sprawowana bywa/ znali y rozumieli.

¶ Potym też liczbe Swiatości wypowiedzieć potrzeba/ z kto-
rey poznania ten pożytek przychodzi/ iż lud tym z wietszym na-
bożeństwem wszystek swoy rozum ku chwale y wystawieniu
osobliwej przeciwko nam dobroci Boskiej obroci/ ym wiecey
ratunkow y pomocy ku zbawieniu y wiecznemu żywotui/ sobie
od Pana Boga zgutowanych być wyrozumie.

¶ Siedm tedy jest Swiatości powszechnego Kościoła: iako
to sie to Pismem dowodzi/ y iako do nas przez Oycow S.
podanie przyszło/ a Swiete Concilia poświadczają. Ale przecż
ich nie wiecey jest ani mniej/ może sie przystoynym dowodem
okazać z tych rzeczy/ ktore przez podobieństwo z przyrodzone-
go żywota ku żywotowi duchownemu są przenoszone. Albo-
wiem człowiekowi ku życiu/ y ku zachowaniu żywota/ y ku
iego tak ze swym własnym iako y z rzeczy pospolitey pożytkiem
sprawowaniu/ tych siedmi rzeczy potrzeba: To jest/ aby sie
wrodził/ aby rość/ aby żył: a iesliby w chorobe wpadł/ aby sie
wyleczył y odżywił. Potym/ co sie rzeczy pospolitey dotyczy/
aby wrzedy zarozdy były/ przez ktorych władza y roztazo-
wanie byłby rządzon/ a naostatęk za porządnym y wiecznym
potomstwem/ sam siebie y ludzki rodzaj zachował. Ktore
wszystki rzeczy/ ponieważ iasnie widzimy iż sie zgadzają z o-
nym żywotem/ ktorym dusza Panu Bogu żywie/ tedy też la-
twie liczba Sakramentow albo Swiatości z nich sie poznać
może. Bo napierwszy jest Krzest/ iakoby drzwi do drugich/
przez ktory sie Panu Chrystusowi odradzamy. Potym Bierz-
mowanie/ ktorego mocą mnożymy sie y potwierdzamy w ta-
sce Bożej. Bo iuz okrzestonym Apostołom (iako świadczy Au-
gustin S.) Pan tak mówił: Siedzcie w mieście/ aż będziecie
przyobleczeni mocą z wysokości. Zásie Sakrament Ciała
pańskiego/ ktorym iako prawdziwym pokarmem niebieskim/
dusza nasza bywa karmiona y wspierana. Albowiem o nim tak
mówił Zbawiciel: Ciało moje prawdziwy jest pokarm/ a Krew
moja prawdziwe jest picie. Czwarta Swiatość jest Pokuta/
ktorey pomocą vtrącone zdrowie bywa nam przywracane/ kie-
dy grzechem bywamy zranieni. Zás Ostatnie pomaganie/ przez
ktore ostatki grzechow bywają zglądzone/ a duszne siły bywa-
ją ożywiane. Albowiem S. Jakub gdy o tej Swiatości mó-
wił/ tak świadczył: A iesli (prawi) w grzechach jest/ odpu-
szczone mu beda. Potym/ Swiatość Swiecenia na Wzedy
Kościel-

O Świątościach.

115.

Kościelne/ przez ktora bywa dana moc / zawsze sprawować w Kościele pospolite szafunki Świątości / y wszystkie insze O brzedy wypełniać. Naostatęk przydana jest Świątość Matz

Matzennstwo.

żenstwa / aby z porzadnego y świętego złączenia meża y nie

wiaśty dziatki się rodziły / y pobożnie tu chwale Bożey / y tu

zachowaniu ludzkiego rodzaju/ wychowane były.

¶ To też bardzo pilnie obaczyć potrzeba/ iż acz wszystkie Sa

kramenty albo Świątości Bożka y dziwna moc w sobie zamy

kaia/ wszakże nie wszystkie rowna y iednaką potrzebe y zacność/

albo też moc y toż znamionowanie w sobie mają. A między ty

mi trzy są/ ktore acz nie iednaką/ przed się między inszymi wie

cey są potrzebne. Bo iż Krzest bez wszelakiego przydatku/ każ

demu z osobna jest potrzebnym/ sam Zbawiciel tymi słowy po

kazał: Jesli się kto nieodrodzi z wody y z Ducha Świętego/

nie może wnieść do Królestwa Bożego. Ale pokuta tylko tym

jest potrzebna/ ktorzy po Krzcie w iaki śmiertelny grzech w

padli. Bo niemoga wysć wiecznego potępienia/ iesli za grzech

popelniony dostatecznie pokutować niebada. Świecenie zaś

na vrząd Kościelny/ acz nie każdemu Chrzestjaninowi z oso

bną/ iednak wszystkim Kościołowi koniecznie jest potrzebne.

¶ Ale iesli się na zacność Sakramentow przypatrzymy / wtedy

Ciało Pańskie/ Świątością/ y liczba tajemnic/ y zacnością/

wszystkie insze daleko przechodzi. Co wszystko łatwiej się wy

rozumie/ kiedy na swym miejscu będziemy wykładac ty rzeczy/

ktore każdej Świątości należą.

¶ Potym obaczyć potrzeba/ od kogosmy tych Bożich y świę

tych tajemnic dostali. Bo wątpić nietrzeba/ iż każdy zacny dar

tym ważniejszy jest/ ym wietrzy a godniejszy jest ten/ od kto

rego pochodzi. Aleć na to pytanie nie trudno odpowiedzieć. Bo

ponieważ P. Bog jest ktory ludzkie sprawiedliwe czyni/ a swia

tości są nieiakim dziwnym naczyniem tu dostapieniu sprawie

dliwosci/ tedyć iasna rzecz jest/ iż iednego y tegoż Boga/ spra

wce Świątości y vsprawiedliwienia / w Panie Chrystusie

wyznawać mamy. Wad to/ Świątości tātowa moc y skutek

mają/ ktora aż do dusze wewnetrzney przenika. Gdyż tedy są

me y thylko mocy Bożkiej należy / myśli y serca ludzkie przemi

knac/ tedy z tad obaczyć możemy/ iż Świątości są od samego

Boga uśtawione przez Pana Chrystusa: iako też perona a sta

teczna Wiara trzymać mamy/ że przezeń wewnatrz sprawo

wane bywają. Bo Jan S. powieda/ iż to świadectwo wziął

o nim gdy mówił: Ktory mie postat Krzcie woda/ then rzekł

Świątości i

to są między so

ba rozne/ y i

to zacne.

Świątości po

trzebniejszy.

Ioan. 3

Ciało Pańskie

między Swia

tościami naza

enniejszy.

p. Bog przez

Pana Chrystu

są Świątości

uśtawil.

1.

2.

Ioan. 4

K

4

do mnie:

Kapłani swia-
tości rozdają.

Kapłani do-
brzy y zli pra-
wodziwie swia-
tości sprawują

Aug. in Libris
con Donatist.

1. Cor. 3.

Kapłani
złość swiato-
ściom niewa-
dzą.

Aug. Tract. 5.
in Ioan.
Act. 19.

Kapłanom kie-
dy plugawym
sumnienim
sprawują swia-
tości/potepie-
nie przynosi.

do mnie: Nad którym wżrzesz Ducha sstepniacego y trwaja-
cego nad nim/ tenci jest który krzci Duchem Swietym.

¶ Ale acz Pan Bog jest sprawca y szafarzem Swiatosci/
wszakze chcial aby nie przez Angioly / ale przez ludzie w Ko-
sciele szafowane byly: Abowiem tho z wstawicznego Oycow
S. podania jest potwierdzono/ iz ku sprawowaniu Swiato-
sci/ niemniej potrzeba rzędu Kapłanistiego/ nizli materzey
y formy. Ci tedy Kapłani/ poniewaz w tym swietym rze-
dzie/ nie swoje ale Pana Chrystusowe osobe na sobie nosza/ te-
dy za tym tho idzie / iz chocia zli albo dobrzy beda/ by iedno-
tey formy y materzey wzywali/ ktoroz z Pana Chrystusowey
wstawy Kosciol powszechny zawsze zachowal/ a vmyslili to
czynic/ co Kosciol w thakim szafowaniu czyni / prawdziwie
Swiatosci sprawują y podaja: tak iz pożytku łaski Bozey za-
dna rzecz zahamowac niemoze: chybaby ci ktorzy ie przymia/
sami tak wielkiego dobra pozbyc / albo Duchowi S. przeci-
wiac sie chcieli. A iz tak w Kosciele Bozym perwne y doswiad-
czonie zawsze trzymano/ iawnie S. Augustin pokazal w tych
Ksiegach/ ktore przeciwko Donatystam napisal. A iesli ktemu
swiadectwa z pisma potrzebuemy / sluchaymyz samego Pa-
wla S. który o tym tak mowi: Jamci (prawi) szcepil/ a
pollo polewal / ale Pan Bog pomnozenie dal. A tak ani then-
ktory szcepi nic nie jest / ani który polewa/ ale ten który pom-
nozenie dawa/ Pan Bog. Z ktorego miejsca iawnie sie pok-
zuie/ iako drzewom nic nieszkodzi złość onych ludzi/ ktorych
reka wsadzone bywaia: tak tez ktorzy posluga zlych ludzi w
Pana Chrystusa wszczepieni sa/ od cudzey złości żadney zmaży-
na sie brac niemoga. Przeto/ iako z Ewangeliy Swietego
Jana Oycowie naszy swieci wzyli / tez Judasz Skarioth lu-
dzi niemało pokrzcil/ a wszakoz nieczytamy aby ktorzy z nich
powtore byl okrzczony: tak iz S. Augustin chedogo napisal/
mowiac: Dal Krzest Judasz/ a niekrzczono po Judaszu: Dal
Jan/ a krzczono po Janie: Abowiem choc dany jest od Ju-
dasza/ iednak Krzest byl Pana Chrystusow: ale który Jan da-
wal/ ten byl Janow. A slusnie przekladamy nie Judasza Ja-
nowi/ ale Krzest Pana Chrystusow/ chocia przez rece Juda-
szowe dany/ Krztowi Janowemu / chocia przez rece Jano-
we danemu.

¶ A niechay niemnimia Pasterze y inszy thych Swiatosci
szafarze/ kiedy to slysa/ aby na tym dosyc bylo izby tylko tho
rozmyslali/ iakoby Swiatosciami porzadnie mogli szafowac/
chociaz

choćby wężności obyczajów / y sumienia swego czystości
zaniedbali. Bo acz sie o tho pilnie starać maia / aby porządnie
Swiatości podawali / iednak nie wszystko sie w tym zamyka
co iest potrzebnego ku temu przedowi. A maia zawsze na to pa-
miec / że acz Swiatości Bożkiey mocy ktora w nich iest nigdy
nie traca / ale iednak tym ktorzy w grzechu ymi szafua / smierci
y wieczne potepienie iednaia. Bo rzeczy Swiete / (co nie raz
albo dwa / ale często przypominac potrzeba) swietym y nabo-
nym obyczajem sprawowane być maia. Grzesznemu człowie-
kowi (iako iest y Proroka) tak mowil Pan Bog: Czemu ty
wypowiedasz sprawiedliwosci moie / a bierzesz testament moy
wsta tve ? ano ty masz w nienawisci karnosc. Jesli sie te-
dy człowiekowi grzesznemu o Bożkich rzeczach mowic niego-
dzi: co rozumiec mamy / iako barzo ten grzeszy / ktory czuic
sie być w ciestkich grzechach / nie sie niestracha plugawymi wsty-
Swiatości poswiecac / albo ie brac w rece szkarade / ich sie
dotykac / y drugim ich podawac y wzycac : zwlaszcza gdy
Dionysius S. napisal / że ludziem złym onych swietych zna-
kow / to iest Swiatości / (ktore on Symbola zowie) ani do-
tknac sie niegodzi. Niechże tedy Swietych rzeczy szafarze /
napilniey swiatobliwosci nasladnia / niechay czysto ku szafun-
ku swiatości przystepua / y niech sie tha w pobożności cwi-
cza / aby z częstego ich dotykania y wzywania / co dzien obfitsey
łaski za pomoca Boża dostac mogli.

G Ale to wyprawowşy / nauczyć potrzeba co ty Sakramenty
sprawua. Bo to ku wyrozumieniu oney definiciei albo opisa-
nia Sakramentu ktorasiny wyższej powiedzieli / niemato przy-
dac może swiatłości. Dwa tedy osobliwe sa skutki Sakra-
mentow: Pierwsze mieysce słusznie ma łaska ona / ktora pospo-
litym przezwiſkiem Doktorowie S. Wsprawiedliwiaiaca zo-
wa. Bo Apostol słowy iasnymi thego nas nauczył / kiedy mo-
wil: Christus umilował Kościot / y sam siebie wydal dla nie-
go / aby y poſwiecił / oczyszciaiac go omymim wody w słowie.
Lecz iako sie rzecz tak wielka y tak dziwna przez Sakrament
stawa / (iż / iako Swietego Augustina sławny wyrok oma-
wia / woda ciało omyma / a serca dotyka) to rozumem y dowo-
cipem ludzkim ogarniono być niemoże. Bo to pewnie wierzyć
mamy / iż żadna rzecz smysłom poddana / niema thakiei mocy
z własności swojej / aby do dusze mogła przeniknac: ale Wia-
ry oświecenim poznawamy to / iż moc Boga wszechmocnego
w Swiatościach przebywa: za ktora ony czynia tho / czego

rzeczy

Rzeczy Swie-
te swiatobli-
wie sprawowa-
ne być maia.
Psal. 49.
Kaptani wra-
żaycie y pomni-
cie ty słowa.

Dionys. de Ec-
cles. Hierar.
cap. 1.

Skutki Swia-
tości / a co spra-
wua.

Pierwſz. 2 a
słowa wſprawie-
dliwiaiaca.

Ephes. 5.

Aug. Tract. 80
in Ioan.

p. Bog vspra-
wiedliwiałac
ludzie przez
Światości /
znaki czynił.

Math. 3.
Marci 1.
Lucę 3.

Akt. 2.

Światości ch-
rześcijańskie za-
cnieysze niż sta-
rego Zakonu.

Hebr. 9.

rzeczy przyrodzone z swoiey natury uczynić niemoga : przeto /
aby w Chrześcijańskich vmyslech żadna wątpliwość o thym
skutku nigdy niebyła: kiedy się ty Światości rozdawać pocze-
ły/ tedy chciał miłościwy Pan znaki cudow to zwierzechu po-
kazać/ co we wnatrz ony czyniły : abyśmy pewnie wierzyli/ iż
ty rzeczy zawsze we wnatrz się stawaia / choćby daleko od
naszych smysłów oddalone były. A tak opuściwszy ono/ że gdy
Zbawiciel nasz w Jordanie był okrzczon/ niebios się otworzy-
ły/ y Duch S. włożył się w postawie gołębice / abyśmy wie-
dzieli/ że łaska iego / kiedy się woda zbawienna omywamy/ w
duże nasze bywa wlewana : iż tedy to opuścimy (bo też wie-
cey ku poświęcaniu Krztu/ niż ku szafunku Światości należy)
zaż nieczytamy/ kiedy w dzień Świąteczny Apostołowie Du-
cha S. przyieli/ za ktorym ochotnieyszy y mocnieyszy byli ku
Wiary świętey kazaniu / y ku podieciu wszystkich niebiespiecz-
ności dla chwaly Pana Chrystusowey/ tedy stał się nagle szum
z nieba/ iakoby przychodzącego wiatru gwałtownego/ y wło-
żały się ym rozdzielone języki iakoby ogień : Skąd się rozu-
mie/ iż przez Świątość Bierzmowania / tenże Duch nam da-
wan/ y taż moc przydana bywa/ za ktorabyśmy ciatu/ swia-
tu/ y szatanowi/ wstawicznym nieprzyiacielom naszym/ mocny
odpor dać y przeciwieć się mogli. A takowe cuda/ kiedykolwiek
Apostołowie światości rozdawali na początku pierwszego Ko-
ścioła/ przez niemaly czas widane bywały: aż potom za potwier-
dzona y dobrze vgruntowana Wiara/ dziać się przestały.

Stąd tedy/ co się o pierwszym skutku Światości/ to iest
o łasce vsprawiedliwiającey pokazało/ to też iawną iest rzecz/
iż zacnieysza y osoblowsza moc maia światości nowego Zako-
nu/ niż przedtym miały światości starego Zakonu : ktore po-
niemaz były słabymi y niedostatnymi żywioły / poświęcały lu-
dzie splugawione ku oczyszczeniu ciata samego a nie dusze: Prze-
to/ były wstawione tylko / iako znaki tych rzeczy / ktore przez
nasze światości miały być sprawowane : Ale światości nowe
gu Zakonu z boku Pana Chrystusowego plynace / ktory przez
Ducha S. sam siebie ofiarował niepokalanego Panu Bogu/
oczyszczaia nasze sumnienie od uczynków martwych/ ku służbie
Boga żywego : a tak te łaski ktora znaczą / mocą Krwie Pa-
na Chrystusowey sprawuia. Przeto/ iesli ie z starymi swiato-
ściami rownać będziemy / oprócz tego iż wiecey w sobie skut-
ków maia : też y to pokazać się może/ że są obfitością pożytkow
y swiatobliwością zacnieysze.

Drugi

O Świątościach.

119.

¶ Drugi skutek Świątości nie jest wszystkim pospolity / ale tylko trzem świątościom właściwy / iako Krztowi / Bierzmowaniu / y Świeceniu. A ten skutek jest / ono piatno kthore na duszy wyrażaia. Bo kiedy Apostoł mówi: Pomazał nas Bog / który y naznaczył nas / y dał wspominek Ducha w sercach naszych: tedy przez ono słowo / Naznaczył / iawnie to piatno wypisał: kthorego tha jest własność / aby co znać dawało. A jest piatno / iakoby znak iaki na dusze wyciśniony / który nigdy stać ty być niemoże / y trwa na niej ustawicznie: o którym Augustin S. tak pisze: Aż mniey podobno mocy maia Chrześcijańskie świątości / niżli ono znamie cielesne / którym znaczą żołnierze: Abowiem kiedy żołnierz ku służbie wojenney kthorą był opuścił / zaś się przywraca / tedy niekłada nań znaku nowego / ale stary poznawia / y z nowu potwierdzaia. A tak piatno to sprawnie / naprzod abysmy się sstali godnymi ku poczęciu y dokonaniu kthorey świętey rzeczy: potym / aby niejakim znakiem ieden od drugiego był rozeznany. A they rzeczy oboiey / przez Krztu świętego piatno dostawamy / abysmy się sstali godnymi ku poięciu inszych Sakramentow: y zaś / aby przez nie lud wierny od Poganow kthorzy Wiary niemają / był rozeznany. Toż też w piatnie Bierzmowania y Świecenia obaczyć możemy. Bo przy Bierzmowaniu / iakoby żołnierze Chrystusowi / ku iawnemu imienia iego wyznawaniu / ku obronieniu / y przeciwko wrodozgonemu nam nieprzyiacielowi / a przeciwko duchom nieczotliwym a złym na powierzu / wbięrami y sżykowani bywamy: przytym też / dzielimy się od tych / kthorzy nowo poczęzieni / sa iakoby działki / kthore się dopiero zrodziły: A zaś sie piatno Świecenia / ma moc sprawować y podawać Świątości: y wkazuje rozdzielenie tych / kthorzy te moc mają / od inszych pospolitych ludzi wiernych. A tak mamy trzymać ono Kościoła Chrześcijańskiego podanie / kthore nas uczy / iż ty trzy świątości piatno na dusze wyrażaia / a nigdy niemoga być powtorzone.

¶ Ty sa rzeczy / kthore o Świątościach ogółem powiedziane być mają / w kthorych wykładaniu / niech się pilnie staraia Państerze / aby osobliwie ty dwie rzeczy sprawić mogli. Naprzod / aby zrozumieli Chrześcijanie / iakiey wżciwosci y iakiey chwale / ty Boskie y niebieskie dary sa godne: Druga / ponieważ od miłosciwego Pana sa dane ku pospolitemu wśrtekich ludzi zbawieniu / aby z pobożnością y z nabożenstwem ich używali / a tak żadza Chrześcijańskiej doskonałości patali / iżby zrozumieli / że wielka szkoda cierpia / iesliby zwłaszczą Pokuty y Ciota Penitenciego /

Drugi skutek trzem i był o Świątościom właściwy.
2. Cor. 1.

Charakter albo piatno co jest / a co spraszuie.
Aug. lib. 2. con Epist. Parm. cap. 13. Et Epist. 50.

Ephes. 6.

Przy Świątościach co mają ludzie rozumieć.

Pasterze mają
ludziom o swia-
tościach często
powiedzieć.

1.

2.

3.

4.

5.

kiego / przez nieiały czas nieużywali. A ktemu łatwo przysć
Pasterze mogą / jeśli to co się już o Bożkiej powadze tych swia-
tości y o pożytku wyższej mówiło / często Chrześcijańskim przy-
pominąć będą: Naprzód aby pamiętali / iż od Pana Zbawi-
ciela naszego / od którego nie być iedno bärzo doskonałego nie-
może / są ułtawione. Uad to / kiedy ie rozdawia / iż moc wiel-
ka y doskonała Ducha Świętego / który przenika wnetrzo-
ści serca naszego / przy tym bywa: Potym / iż ony Świątości
dzinwa y pewna dużnego zdrowienia moc mają: Jās / iż
przez nie ony wielkie Pańskiey Mięki skärby do nas przychodzą.
Uaostatek pokaza / że acz wszystko budowanie Chrześcijańskie
na mocnym gruncie wagielnego kamienia stoi / wszakże iesliby
kazanym słowa Bożego y Świątości używaniem zewszad w-
spierane niebyło / bärzoby się bac potrzeba / aby poniekad na-
watłone nieupadło: Bo iako przez Świątości ku żywotowi
bywamy przymowani / tak też ymi iakoby pokarmy iakimi
żywiemy / y zachowani a zmocnieni bywamy.

O Świątości Krztu.

Cz się już oba-
czyć może z tych
rzeczy ktoreśmy do-
tichmiast o Swia-
tościach ogolem po-
wiedzieli / iako bärzo jest potrze-
bno ku poieciu **C**h**R**z**E**ści-
ańskiey nauki y ku sprawowaniu
pobożności / rozumieć to co nam
o każdej swiatości z osobna Ro-
ściot powszechny ku wierzeniu
podawa: Ale jeśli ktho Pawała

Krzest co czy-
ni w ludziach.

Ułtawicznie
użyć trzeba o
Świątości
Krztu.

Świętego pilnie czytać będzie / tedy bez watpliwości wyzna-
iż Chrześcijańskim bärzo potrzeba / żeby Krztu doskonale pozna-
nie mieli: ponieważ on nietylko często / ale też poważnymi y du-
chą Bożego pełnymi słowy / tajemnice tey pamiętke odnawia /
Bożka moc zaleca / y w nim Odkupiciela naszego śmierć / po-
grzeb / y zmartwychwstanie nam przed oczy / tak ku rozmyśla-
niu / iako y ku naśladowaniu pokłada. Przechy niech niemni-
mają Plebani / aby kiedy dosyć dostateczna praca y pilność
w tey

w tey Swiatosci wykladaniu uczynili: Ale oprocz tych dni/ ktorychby wedle starego zwyczaju/ swiete Krztu tajemnice o sobliwie wykladane byc miały/ iako w Wielkonocna y Swiatecna Sobote/ kiedy Kosciol z wielkim nabozenstwem y z Obiedzy wielkimi/ zwykt byl ta Swiatoscia szafowac/ niechay tez inszych czasow patrzajac pogody / izby o tey Swiatosci powiedac y wykladac ia mogli. A osobliwie ten czas zda sie byc nasnadniwszy ku temu/ iesliby baczyli/ ze sie ku Krztu czyiemu ludzi Chrzescijanских wiele zebrało: Bo na ten czas daleko lat twiey bedzie/ iesli nie o wszystkich tego Sakramentu czesciach rozmawiac / tedy wzdy iedney albo y drugiey nauczac/ kiedy Chrzescijani tych rzeczy nauke ktora slyszą / zaraz tez swietymi Krztu Ceremoniami albo Obiedzy wyrazona ogladac/ y nabożnym a pilnym sercem rozmyslac moga: za czym tho potym przydzie/ iz kazdy z osobna wzruszony tymi rzeczami ktore widzi w drugim sprawowane/ wspomni tez sobie/ iakim sie sluzbem Panu Bogu obwiazal/ kiedy Krzest przymowal: y zaraz tez na tho pomysli/ iesli takim iest w zywocie y w obyczajach swoich/ iakim go byc zawołanie Chrzescijanские obiecanie.

¶ Abyśmy tedy to co powiedziec mamy / porzadnie wylozyc mogli/ pokazac potrzeba ktora iest Krztu natura/ y ktora istnosc iego: by sie tylko slowa tego wlasnosc pierwey wylozyla. A iest rzecz wiadoma / ze to slowo BAPTISMVS (tho iest Krzest) iest Greckie: ktore aczkolwiek w Pismie S. nietylko znaczy omycie ono ktore z Sakramentem iest zlaczone / ale tez pospolicie kazde omycie: (przez ktore sie tez czasem meka rozumie) wszakze w Doktorow Swietych / nie leda iakie cielesne omycie znaczy/ ale tylko to/ ktore z Swiatoscia bywa zlaczone / y z opisanyim kstatem slow sprawowane bywa: ktorym obyczajem tego slowa Apostolowie/ z wstawy Pana Chystu sowej barzo czesto uzywali.

¶ Uzywali tez inszych imion Oycowie S. ku tego Sakramentu oznaymieniu. Bo S. Augustin swiadczy/ iz Krzest Sakramentem Wiary byl zwan: poniewaz ktorzy go przymia / ci wyznawajac wszystkie Chrzescijanская Wiare. Drudzy zas / te Swiatosc Oswiecenim nazwali: iz Wiara/ ktora przy Krzcie wyznawamy/ serca nasze oswiecone bywaja. Bo y Apostol mowil: Wspominajcie na dni pierwsze / ktorych bedac oswieconymi wytrzymaliscie wielkie boiowania doleglosci. Gdzie S. Pawel rozumie on czas/ ktorego byli otrzeczeni. Takiez Chrystom S. w onym Kazaniu ktore mial do ludzi

Krzest ktorych czasow osobliwie w starym Kosciele byl sprawowan.

Przy Krzcie trzeba ludzie uczyc/ co sie w tey Swiatosci zamysla.

Baptismus eo iest.

Baptismo habeo baptisari. Lucę 12.

Krzest rozmaitymi imionami zowa.

Aug. Epist. 23.

Dionys. cap. 3.

Hier. Eccles.

Hebr. 10.

Chrys. Tomo 5

Dionys. cap. 2.
par. 1. eccl. hier.

Świątości Krz-
tu opisanie.

Ioan. 3.

Ephes. 5.

Krzest co jest.

Ioan. 1.

Krzest s. przez
omycie sprawo-
wan bywa.

Aug. Tract. 80
in Ioan.

Woda Krztu
nie jest Świa-
tością.

Krzest kiedy
jest Świąto-
ścią.

o Krzczonych / zowie Krzest wyczyszczeniem / iż przezeń stary kwas
bywa wyczyszczone / abyśmy się stali nowym działaniem: Dni
gdy go też Pogrzebem / podczas wstąpienia / niekiedy Krzy-
żem Chrystusowym zowie : których wszystkich przezwiś przy-
czyna / z Listu do Rzymianow pisanego może się obaczyć. Ja-
śna też rzecz jest / precz S. Dziwiś nazwał i początkiem na-
świętszego Przykazania / ponieważ ta Świątość jest iako bra-
ma / przez którą w towarzystwo Chrześcijańskiego żywota w-
chodzimy / y od niego / abyśmy przykazaniu Bożemu posłuszni
byli / początek bierzemy. A to krótko o imieniu Krztu Plebani
opowiedać maia.

¶ A co się opisanie Krztu dotyczy / aczkolwiek rozmaite z Pi-
smą Doktorow S. powiedziano być może : wszakże się ono
śnadniejsze y przystoyniejsze być zda / które z Pańskich słow v
Jana S. y z słow Pawła S. do Ephesow poznać możemy.
Bo gdy Zbawiciel powie : Jeśli się kto nieodrodzi z wody y
z Ducha S. niemoże wnieść do Królestwa Bożego : y Apostoł
gdy o Kościele tak mówił : Oczyszczać i omyć wody w
słowie : tedy z tad poznawamy / iż prawdziwie y śnadnie tak
opisany być może : Krzest / jest Świątość odrodzenia przez
wodę / w słowie. Bo z przyrodzenia rodzimy się z Jadamą sy-
nowie gniewu / ale przez Krzest / odradzamy się w Panu Ch-
rystusie synu miłosierdzia : ponieważ dał moc ludziem / aby
się stali syny Bożymi / tym którzy wierzą w imię jego : a kto-
rzy nie ze krwi / ani z wolei ciała / ani z wolei męża / ale się z
Boga narodzili. Ale którymkolwiek słowy własność Krztu
trafi się wykladać / iednak wżyc lud potrzeba / iż ta Świa-
tość przez omycie się sprawuje : do którego omycia z wstawy
Pana y Zbawiciela naszego / pewne y poważne słowa przy-
dane być muszą : iako Świeci Oycowie zawsze wżyli. Co się
też z onego iasnego świadectwa Augustina Świętego po-
kazuje : Przystapi słowo do Elementu albo żywiołu / a stawa
się Sakrament. A tym pilniey trzeba to będzie przypominać /
by śnadź ludzie wierni w ten błąd nieprzyszli / aby nie minimali-
(iako pospolicie mówić zwykli) żeby ona woda która tu spra-
wowaniu Krztu w Krzciłnicy chowaia / była Świątością :
Bo tylko na ten czas Krzest Świątością ma być zwan / kiedy
skutkiem tu czyiemu omyciu wody używamy / przydawszy kre-
mu słowa które od Pana wstawione są.

¶ A iżesmy przedtym powiedzieli kiedyśmy ogolem o wszyst-
kich Świątościach mówili / że każda Świątość z osobną z ma-
tercy

terey y formy bywa słożona: przeto/ ktora to iest na Krzcie
 rzecz oboia/ Pasterze opowiedac maia. Materya thedy albo
 żywioł w tey Swiatości/ iest wszelaka przyrodzona woda/ tak
 morska/ iako y rzeczna/ albo ieziorna/ studzienna/ albo zdroio-
 wa/ ktora bez wszelakiego przydatku woda zowiemy. Bo y
 zbawiciel tak uczy/ Jesli sie kto nieodrodzi z wody y z Ducha
 S. niemoże wnisc do Królestwa Bożego. Apostoł też powie-
 da/ że Kościół wodnym omymim iest oczyszcion: A w Liście
 Jana Swietego tak czytamy: Trzey są ktorzy na ziemi swia-
 dectwo dawaja/ Duch/ Woda/ y Krzew. Co sie też inszymi
 Pisma Bożego swiadectwy potwierdzic może. A ono co po-
 wiedzial Jan Krzciciel/ iż przysc miał Pan/ ktoryby w Du-
 chu Swietym y w ogniu krzcił: tego my żadnym obyczajem
 o materzey Krztu rozumiec niemamy/ ale sie ściagac ma/ al-
 bo ku wnetrżney sprawie Ducha Swietego/ albo iednak do
 cudu onego/ ktory sie w dzień Swiateczny wkazal/ kiedy Duch
 S. w postawie ognistej na Apostoły sstapil: o czym na inszym
 miejscu Pan Christus był przepowiedzial: Jan (prawi) krz-
 ciał woda/ ale wy mało co potym/ Duchem Swietym krzcie-
 ni będziecie.

Materia Krztu
 ktora iest.

Ioan. 3.

Ephes. 5.

1. Ioan. 5.

Math. 3.

Krzest w Du-
 chu S. y w o-
 gniu/ iako m a
 my rozumiec.

Act. 2.

Act. 1.

¶ Ale z Pisma Bożego obaczyć możemy/ iż od Pana y figu-
 ram/ y Proroctim swiadectwem toż było wyrażono. Albo
 wiem iż potop (przez ktory świat był wyczyszcion/ ponieważ
 wielka złość ludzka rozlała sie była na ziemi/ y wszystkie mysl
 serdeczna ku złemu była skloniona) miał tey wody figure y po-
 dobienstwo / w pierwszym Liście swoim Apostolstie Ksiaże
 pokazuje: A ono przeszcie morza czerwonego/ iż też znał tey
 wody miało/ Swiety Paweł do Korintow pisac to wyrażil:
 że niewspomniemy teraz y omymia onego Naamana z Siriey: y
 oney bardzo dziwney mocy owczey sadzawki/ ktora Ewangeliz-
 sta Probatiam zowie: także inszych wiela rzeczy/ ktorych sie ta-
 kowie pokazuje figura y znak tego Sakramentu. A o Proroc-
 twach żaden watpic niemoże/ iż ony wody/ do ktorych thac
 hoyne wzywa Prorok Ezaiasz wszystkie pragnace: albo ktore
 Ezechiel w Duchu widzial z Kościoła ciełace: nad to ieszcze/
 y ono zrodło/ o ktorym przepowiedzial Zacharyasz/ iż Da-
 widowemu domowi y mieszkaiacym w Jeruzalem/ ku omymciu
 grzesznego człowieka y nieczystey niewiasty zgotowane było/
 wszystko to ku okazaniu y wyrażeniu zbawiennej wody Krz-
 towey należy.

Figury y Pro-
 roctwa o Krz-
 cie.

Genes. 6. 8.

1. Petr. 3.

1. Cor. 10.

4. Reg. 15.

Ioan. 5.

Esaie 55.

Ezech. 47.

Zachar. 13.

¶ A iako naturze y mocy Krztu to przystało/ aby woda wła-

Woda czemu
materia they
Świątości jest
Hieron. tomo 3.
przyczyny.

1.

2.

3.

Krzyżmo przy
Krzcie potrze-
bne.

Forma przy
Krzcie po-
trzebna.

świątości materia postanowiona była / rozmaitymi dowody Hieronim S. do Oceana pisać pokazał. Ale co się miejsca tego dotyczy / naprzód Pasterze wzywać mają / gdyż ta Świątość wszystkim tu dostąpieniu żywota / nikogo niewyymniac / była potrzebna : tedy dla tego materia wody która zawsze jest / y wszyscy ją łatwo mieć mogą / bardzo iey przystoyna była. Potym też / woda skutek Krztowy osobliwie znamię : bo iako woda plugaństwo omywa / tak też wybornie pokazuje moc y skutek Krztu / przez który zmyły grzechowe zmywane bywają. A temu też / iako woda sposobna jest tu ochłodzeniu ciała / tak też chciwości gorącość / bardzo przez Krzest zagaśzona bywa.

¶ To też obaczyć potrzeba / że acz prosta woda / nie przymieśzanego niemając / jest przystoyna materia tu sprawie tej świątości / zwłaszcza gdy iako nagła potrzeba krzczenia przypadnie : a wszakże z podania Apostolskiego / zawsze to w Pomieszczeniach Kościoła zachowano jest / iż kiedy z poważnymi Obrzędami Krzest sprawować / tedy mu też Krzyżmo Świete przydawają : przez które (jest to iakwa rzecz) skutek tego Sakramentu więcej się objaśnia.

¶ Trzeba też ieszcze wzywać lud / że acz kiedy może być rzecz wątpliwa / jeśli tak albo owa woda prawdziwa jest / iakiey potrzebuje doskonałość Krztowej Świątości / tedy iednakżo za pewne mieć mamy / że z żadney inşey materyy iedno z przyrodzoney wody / Sakrament Krztu Świetego sprawiony być ma.

¶ Skoro tedy Pasterze pierwszą część z onych dwu / z których Krzest słożon ma być / to jest Materya pilnie wyłożą / beda się ieszcze starać aby z tą pilnością forme / to jest kształt pokazali / która jest druga część tej Świątości bardzo potrzebna. A w wykładaniu tego Sakramentu / z tym większą pilnością y staraniem pracować beda / iż poznać tak wielkiey tajemnice / nie tylko samo przez się Chrześcijanom wielką korzyść przynieść może / (co iednakżo we wszystkich rzeczach Bożkich wmiemni pospolicie się przygadza) ale też prawie dla wstawiężnych / których każdy dzień używamy / pożytków / bardzo pożądane od ludzi być ma. Bo iż często się przydawa (iako na swym miejscu iasniey powiemy) że y od pospolitego człowieka / a często od niewiast Krzest sprawowany być musi / tedy dla tego wszystkim w obec Chrześcijanom to dobrze wiadomo być ma / co tu istności tego Sakramentu należy. Przeto iasnymi a łatwymi słowy /

które

ktore bez trudności wszyscy pojąć mogą/Pasterze uważać Beda/
iż to jest zupełna y doskonała Krztu forma albo kształt/Ja cie-
bie krzczę/W Imię Oycy/ y Syna/ y Duchy Świętego. Bo
nam tak Pan y Zbawiciel nasz podać raczył/ kiedy Apostołom
y Matheusza S. rozkazywał: Idąc uważcie wszystkie narody/
krzcząc je w imię Oycy/ y Syna/ y Duchy S. Z tego tedy sło-
wa (Krzcząc) Kościół powszechny Duchem Bożym nauczo-
ny/ wybornie to rozumiał/ iż przy formie tej Świętości/spra-
wa Kapłańska albo tego który krzci/ ma być wyrażona/ co
wiec bywa kiedy mówi: Ja ciebie krzczę. Zasię/opócz tych
osób którzy krzczą/ potrzeba też było wspomnieć persone tego
który się krzci/ y celniejszy przyczynę/ która Krzest czyni: dla
tego ono pronomie albo zaimię (Ciebie) y rozdzielne Bożich per-
son uniona/ przydawane bywaia: że się doskonała Świętości
forma w tych słowach zamyka/ ktoreśmy teraz powiedzieli: to
jest/ Ja ciebie krzczę/W imię Oycy/ y Syna/ y Duchy S. Bo
nie tylko sama osoba Syna/ o którym S. Jan napisał: Ten jest
który krzci: ale zaraz wszystkie Trojce Świętey osoby/ spra-
wia Świętość Krztu. A iż mówimy W Imię a nie w imio-
na/ to iawnie nature iedne y Bostwo iedno Trojce Świętey
okazuje. Bo na tym miejscu to słowo Imię/ nie ściaga się do
person/ ale znaczy Bóstwa istność/ siła/ y moc/ która y iedna y
tak jest we trzech personach. Lecz w tej formie/ ktoreśmy już
cała y doskonała być pokazali/ obaczyć to trzeba/ iż iedny sło-
wa konieczne są potrzebne/ ktore ieśliby się opuścić/ jużby
Świętość być nie mogła: Drugie zaś nie tak są potrzebne/ iż
kiedyby ich nie dostało/ nie umnieyszyłoby się nie własności
Sacramentu. Jako jest ono słowo (Ja) ktorego moc/zamyka
się w tym słowie (Krzczę): A owsem w Greckich Kościo-
lech/ rozny y odmiennym obyczajem mówienia/to słowo o-
puszczone bywa/ dla tego iż oni rozumieli/ że tego który krzci/
wspominać niepotrzeba: Wiec też dla tego przy krzczeniu/ po-
spolicie tej formy używaia: Krzci się sługo Chrystusow/ W
Imię Oycy/ y Syna/ y Duchy Świętego. A widać się z o-
pisania y dekretu Florenckiego Concilium/ iż iednak oni dosko-
nale the Świętość sprawuia/ gdyż tymi słowy wyraża się
dosłownie/ co ku prawdzie Krztu należy: to jest omycie/ kto-
re się na ten czas prawdziwie dzieie.

¶ A ieśliby kto rzekł/ że niegdy był ten czas/ kiedy Aposto-
wie tylko w Imię Pana Jesu Chrysta krzcili: tedy zapewne
wiedzieć mamy/ że to oni czynili z natchnienia Duchy S: aby

Słowa tej for-
my.

Math. 28.

Ioan. 14

W imię/ a nie
w imiona.

W tej formie
ktore się sło-
wa mogą opu-
ścić a ktore
nie.

Greckowie iako
krzczą.

Concilium Flo-
rent. in doctri-
na de Sacramē-
tis.

Apostołowie
czemu tylko w
imie P. Chri-
stusowe krzcili
Act. 2. 8.

Ambr. li. I. de
Spiritu S. ca. 31
Basil. de Spir
itu S. cap. 12.

Galat. 3.

Krzestienia tro
iaki obyczaj.

Ephes. 5.

Akt. 2.

Przy 2. Kie
acż jedno albo
troje omycie
bywa / niema
rozności.

na początku nowego Kościoła / ich kazanie W Imię Pana Je
su Chrysta iasniwsze było / a iego Bóstwa y niezmierna moc / Bar
ziey sie wstawiała. Potym theż / pilniey sie przypatrując tey
rzeczy / latwie obaczamy / że y w they formie zawierają sie w
szystkie części / ktore od samego Zbawiciela są wstawione : Albo
wiem kto P. Jesu Chrysta to iest pomazança wspomina / zaraz
też znaćzy persone Oycy / od ktorego iest pomazan / y Duchu
Świetego / ktorym iest pomazan. Ale podobno może sie zdac
rzecz wątpliwa / iesliż Apostołowie takową formą tego krzci
li / będziemyli chcieli Ambrożego y Basiliusza Świetych y po
ważnych Oycow zdania naśladować : ktorzy Krzest w imię
Jesu Chrysta tak wykładali / powiedziac iż przez ty słowa ro
zumie sie Krzest / nie on ktory przez Jana / ale ten ktory od
Pana Chrystusa był wstawiony : aczkolwiek Apostołowie od
pospolitey a zwykley formy / ktora trzech person rozne imiona
zamyka / nieodstępowali. Tego też obyczajumowienia używał
S. Paweł do Galatów pisząc / kiedy mówił : Wszyscy ktorzy
ście sie w Chrystusie pokrzcili / oblekliście sie w Chrystusa : aby
pokazał / że oni w Wierze Chrystusowej okrzesteni byli : ale nie
inąszą formą / iedno tą ktora Pan y Zbawiciel nasz chować
rozkazał.

A na tym niechay dosyć będzie wżyć Chrześcijany o Ma
terey y Formie / ktore ku własności Krztu nawiecy należą.
Ale iż w sprawowaniu tey Świątości / potrzeba też obyczaj
porządnego omywania zachować / przeto też the część nauki
Pasterze powiedzieć / y nakrotce wykladać mają : iż wedle
pospolitego Kościelnego zwyczajum tak sie zachowa / że Krzest
ktorymkolwiek z tych trzech obyczajow sprawowan być może.
Bo ci ktorzy te Świątość przymować mają / albo ie w wodę
pograżają / albo wodą polewają / albo tylko potrapiają. A kto
rymkolwiek obyczaj z tych trzech zachowan będzie / wierzyć
mamy iż prawdziwie sie Krzest sprawuje. Bo na Krzcie przy
dawają wodę / aby sie duszne omycie znaczyło / ktore sprawu
ie : dla tego Apostoł Krzest omyciem zowie. A to omycie / nietyl
ko bywa kiedy tego narzają / (czego pierwszych czasow w Ko
ściele używano) ale też kiedy tego wodą polewają / czego teraz
często używają / albo też potrapiają : iako o S. Pietrze rozu
miemy / kiedy iednego dnia trzy tysiące ludzi ku Wierze przy
wiódł y okrzcił. A nie na tym / iesli raz albo trzy troć omycie
uczyniono będzie : Bo z Listu Świetego Grzegorza wielkie
go / ktory do Leandra pisał / iawnie sie pokazuje / iż przed tym
ktorym

ktorymkolwiek z tych dwa obyczajow w Kościele prawdziwie Krzest był sprawowan/ y teraz sprawowan być może. A wszakże Chrześcijanie ten obyczaj zachować mają / ktory każdy bacz być w używaniu przy swoim Kościele. A osobliwie to trzeba przypominać / iż nie którakolwiek część ciała / ale osobliwie ma być omywana głowa / w ktorej wszyscy smysły wewnętrzne y zewnętrzne żyją. A iż ten ktory krzci / nie przed omyciem albo po omyciu słowa tey Świątosci / ktore w sobie forme albo kształt zamyka / ale prawnie tego czasu kiedy się ono omycie dzieje / ma wymawiać.

¶ To powiedziawszy / ieszcze więcej będzie trzeba / y na pamięć Chrześcijanom przywodzić / iż Krzest / tak iako insze Świątosci / od Pana Chrystusa jest ustawion. Niechże tedy Pasterze tego często używają / y niechaj to wykładają / iż Krztu dwa czasy różne obaczają mamy : ieden / kiedy go Zbawiciel nasz ustawił : a drugi / kiedy około iego przyjęcia stało się roztękanie. A co się pierwszego czasu dotyczy / baczyc mamy / iż w ten czas od Pana ta Świątosć ustawiona była / kiedy on przez Jana otrzczony / wodził moc poświęcenia podał : Bo S. Grzegorz z Nazazenu y Augustin o tym świadectwo dawaia / że onego czasu moc rodzenia w żywot duchowny / wodził dana była. A na drugim miejscu tak napisał : Od onego czasu ktorego P. Chrystus w wodzie był ponarzan / grzechy wszyscy woda omywa. A ieszcze indziej pisze : Był Pan otrzczony / niepotrzebując oczyszczenia / ale dotknięciem czystego ciała / wodę czyszcząc aby moc omycia miała. Czego też ona rzecz iawnym dowodem być mogła / iż na ten czas Trojca naswietrza / ktorej imieniem Krzest bywa sprawowan / obecne swoje Bóstwo pokazała. Bo głos Oycy był słyszany / Synowa osoba tamże była / a Duch S. w postaci gołębice sstał : nad to / otworzyły się niebiosy / do ktorych już przez Krzest wstąpić możemy. A iesliby kto wiedzieć chciał / ktorym obyczajem tak wielka y tak Boska moc woda od Pana Boga dana jest / tedy to za prawdę rozum ludzki przechodzi. Ale to dostatecznie poiać możemy / iż kiedy Pan Krzest przyjął / tedy za naswietszego y naczystszego ciała iego dotknięciem / woda ku używaniu zbawionego Krztu poświęcona była : wszakże tak / abyśmy wierzyli iż ta Świątosć / acz przed meką Pańską jest ustawiona / iednak od Pańskiej meki / ktora iakoby skonczeniem była wszystkich spraw Pana Chrystusowych / moc y skuteczność swoje brata.

¶ Ale też o drugim czasie / to jest kiedy roztękanie około przyjęcia

Wła Krzcie gło
we trzeba omy
wać.

Krzest kiedy p.
Christus usta
wit.
Gregor. Nazā
ze. oratione in
Natalem Sal
uatoris.
Aug. Serm 29.
36. & 37. de tem
porz.

Math. 3.
Marci 1.
Luce 3.

Krzest z meki
P. Chrystuso
wey i z swoje
moc / choć był
przed meką u
stawion.

p Christus po
Zmartwychw-
staniu ludzie
krzcić rozkazat.

Marci 16.

Math. 28.

1. Petr. 5.

Ephes. 5.

Ioan. 3.

4. Reg. 6.

Krzcić komu
należy.

1. Cor. 14.

Rozność mie-
dzy Krztu S.
biskupami.

inowania Krztu uczynione było / namniey wątpić nie trzeba.
Bo wszyscy Doktorowie Świeci na tho się zgadzają / iż po
Zmartwychwstaniu Pańskim / kiedy Apostołom rozkazał / aby
iść iść wszyscy narody / krzcić ie w Imię Ojca / y Sy-
na / y Ducha Świętego : od tego czasu ludzie wszyscy którzy
wiecznego zbawienia dostać mieli / tym przykazaniem około
Krztu obowiązani być poczęli. Co się z mowy poważney Apo-
stolskiego Księżęcia potężnie / kiedy powiedział : Odrodził nas
w żywa nadzieie / przez Jesu Chrysta od umarłych powstanie.
Ale y to z onego miejsca Pawła S. poznać możemy / gdy o
Kościół mówił : Sam siebie wydał zań / aby go poświęcić /
oczyszczać i omyć w wodzie / w słowie : Abowiem obadwa ono
Krztu obowiązan / temu czasowi nieiało przypisał / który po
Pańskiej śmierci był : iż iuż namniey wątpić nie możemy / że ony
zbawicielowe słowa : Jeśli się kto nieodrodzi z wody y z Du-
cha S. nie może wnieść w Królestwo Boże / ściągaty się ku te-
mu czasowi / który po śmierci Pańskiej być miał.

¶ Z tych tedy rzeczy / jeśli pilnie od Pasterzów powiedane be-
da / bez wątpienia Chrzescianie wielką tę Świątość i zacność
poznają / y z wielkim nabożeństwem mieć ją w rzeczywistości be-
da : zwłaszcza gdy poczną rozmyślać / iż ony zacne y osobliwe
dary / które przez cuda kiedy się krzcił Pan Chrystus potężne
były / każdemu z osobna kiedy go krzcił / wnetrzną Duchą S.
moca dane y używane bywały. Abowiem kiedyby oczy nasze
tak otwarte były / (iało się było przydało słudze Elizeuszowe-
mu) iżbyśmy rzeczy niebieskie oglądać mogli / tedy iście niema-
my rozumieć aby kto tak głupim był / żeby tego Krztu Bożie
tajemnice / w podziwienie wielkie przywieść go nie miały : cze-
muż tedy niemiłujemy / że się też tho może przygodzić / kiedy
przez Pasterze skarby tej Świątości tak wyłożone beda / iżby
ie Chrzescianie / jeśli nie cielesnymi oczyma / iedną subtylnoscia
roзумu oświeconego światła iasności / mogli oglądać ?

¶ Zásie / którym osobom należy te Świątość sprawować /
nie tylko pożytecznie / ale y potrzebnie to wyłożyć trzeba : przod-
kiem dla tego / aby ci / którym osobliwie ten urząd iest zleżon /
świątobliwie y nabożnie go sprawowali : tudzież też / aby kto
iałoby swoy kres przestępować / niebacznie w dzierżawę cudzą
nie wkracał / ani się w nie pyśnić wdzierał : ponieważ rpo-
mina Apostoł / aby we wszystkich rzeczach porządek był zachow-
wan. Potrzeba tedy być Chrzesciany / że takowych sług al-
bo szafarzów iest porządek trojaki. A w pierwszym Biskupy y

Kapłany

Brztu.

Kapłany poczynać się godzi / którym jest moc dana / aby z wze-
du swego / a nie inszą przytoczną mocą / ten szafunek sprawo-
wali. Bo tym Pan w Apostolech rozkazał : Idac krzcićcie. Ależ
kolwiek Biskupi / aby oney większey pracy / to jest kazania al-
bo weżenia ludzi opuścić niemusieli / Krztu szafowanie Kapła-
nom zwykli byli polecać. A iż Kapłani z rzędu swego ten sza-
funek sprawują / tak iż też przy bytności Biskupiey Krzest da-
wać mogą / okazuje się y z nauki Wycom S. y z Kościelnego
wżywiania. Bo gdy tu poświęcaniu Ciała Pańskiego są usta-
wiemi / które jest pokoju y iedności świętością / tedyć się theż
godziło / aby ym była moc dana sprawować wszystko to / za-
czymby z potrzeby / każdy człowiek pokoju y iedności tey czę-
stnikiem być mógł. A iesli niekiedy Wycomie S. mówili / iż
Kapłani bez dozwolenia Biskupiego Krztu sprawować nie-
mogą : to się ma rozumieć o Krzcie onym / który pewnych dni
dorocznych / z poważnymi Obrzędami był sprawowany. Wtore
mieysce między sługami albo sprawcami Krztu / Diaconi mają-
ją : którym iż bez dopuszczenia Biskupa albo Kapłana / they
Świątości sprawować się niegodzi / wiele ustanowien Wycom S.
to wyświadcza. Ostateczny porządek jest onych / ktorzy za-
większą potrzeba bez poważnych Obrzędów krzcić mogą : w kto-
rym poczęcie są wszyscy / też y z pospolstwa lubo mężczyzny albo
niewiasty beda / y ktoreykolwiek Wiary albo Sekty nasla-
dowali. Bo y Żydom / y Poganom / y Kacerzom / kiedy gwałt-
ciśnie / dopuszczono ten urząd sprawować / by iedno to czynić
wymyslali / co Kościół powszechny przy takowey sprawie czy-
ni. A to iako wiele ustanowien starych Wycom y Concilij potwier-
dziło / tak też od Świętego Tridentckiego zebrania są ci prze-
kleci / ktorzyby śmieli mówić / iż Krzest który Kacerze w imię
Wyca / y Syna / y Ducha S. dawaia / z pewnym wymysłem to
czynić co czyni Kościół / nie jest Krztem prawdziwym. A za-
prawde możemy się tu wielkiey naszego Pana dobroci y mi-
łosrości podziwić : Bo gdyż ta Świątość musi być od wszy-
stkich przyieta / thedy iako był ustanowił aby woda iej materya
była / nad którą niemaż pospolitszey żadney rzeczy / tak też od
Świątości tey szafunku / nikogo wyjąć niechciał : aczkolwiek /
iako się już powiedziało / nie wszystkim się godzi onych powa-
żnych Obrzędów sprawować : Nie izby ony Obrzędy albo Ce-
remonie wiecey godności miały / ale iż nie tak iako sama świa-
tość / są potrzebne. A nechay niemnimaię Chrześcijanie / iż
ten urząd tak pospolicie wszystkim jest polecon / żeby słuszna rzecz

niebyła/

190.

Bistupi.

Math. 22.

Káptani.

1. Cor. 10.

Vide LEonem
Epist. 88.

Diaconi.

Dist. 93. ca.
Diacon.

Stan świecki
oboię pćci.
De cont. Dist. 4
ca. A quodam.

Żydzi/ Pogańi
y Kacerze/ cza-
su potrzeby krys-
cić mogą.

Concil. Tridēt.
seſs. 7. cap. 4. de
Baptiſmo.

Krzysztof Kacerz-
ski z dobrej for-
ma/ waży.

Aczkolwiek w-
ysłychać krzycić mo-
ga / wskazać Ce-
remonie Krzty-
nie wskazywać
się sprawnie
godzi.

Kiedy jest kto niebyła/ aby też iaki porządek slug albo sprawiec tego Sakra-
 mentu był ustawion. Bo niewiasta kiedy jest mężczyzna/ a męż-
 czyzna kiedy jest kto świecony/ a ten zaś sie/ kiedy jest Kapłan/
 chay chłop nie-
 krzci: thakże
 kiedy jest męż-
 czyzna/ niewia-
 sta niechay nie-
 krzci.

O Krzesnych
 oycach albo
 Kmotrach.

Susceptores.
 Sponsores.
 Fideiuiiores.

Kmotrow cze-
 mu potrzeba.

1. Petr. 2.

Dionys. ca. vl.
 Eccles. Hier.

Krzest sprawowały.
 Jeszcze tu tym sprawcom/ ktorzy (iako sie iuz okazało) te
 Świątość Krztu sprawują/ drugie też osoby tu sprawie tego
 świętego y zbawienego omycia/ wedle starodawnego zwy-
 czaju powszechnego Kościoła/ przydawane bywały. Teraz ie-
 zowa oycy Krzesnymi albo Kmotry / a przed tym od starych
 Doktorow pospolitym przezwiskiem podeymaczami/ rekoymia-
 mi/ albo przyrzecznikami zwani bywali. O tych thedy liczbie /
 poniewaz sie tu wszystkim ludziom świeckim ściaga / pilnie
 Pasterze vczyć maia/ aby rozumieli Chrzescijanie / czego na-
 wiecey tu tey sprawie/ aby sie porządnie sprawowała/ potrzeba.
 Naprzod tedy okazać potrzeba / co za przyczyna tego była /
 izby do Krztu tu wyższej mienionym slugom albo szafarzom
 Świątości/ y Krzesni oycowie albo Kmotrowie/ przydawa-
 ni bywali : Co iz sie barzo dobrze sstalo/ obacz a wszyscy/ iesli
 pamiętać beda/ ze Krzest jest odrodzenie duchowne/ przez kto-
 re rodzimy sie synmi Bozymi. Bo tak o nim S. Piotr mowil:
 Jako dziateczki teraz narodzone/ rozumnego y Bez chytrości
 mleka požadaycie. Jako tedy/ gdy sie kto na ten świat rodzi/
 y mamki y mistrza potrzebuie / za ktorych pomocą y staraniem
 byłby wychowan/ a w vmiecieńności y w dobrych naukach wy-
 cwieczon : tak też potrzeba / aby ci ktorzy po Krzcie duchowny
 żywot wieść poczynaią/ czyiey wierze y mądrości poleceni by-
 li/ śladby przykazanie Chrzescijanskiey pobożności poiac/ y
 we wszystkim nabożeństwie wprawieni byc/ a zatym tak zlek-
 ka w Panu Chrystusie rość mogli/ azby meżmi zupełnymi za
 Bożą pomocą zostali : poniewaz Pasterzom/ ktorzy pospolita
 swych Kościołow praca na sobie maia/ tak wiele czasu niessta-
 wa/ aby ono staranie osobliwe okolo dziatek Wiary vczenia /
 przyiac na sie mogli. A tego thak starego zwyczaju / zacne v-
 dziwiska S. mamy świadectwo / kiedy mowil : Świetym
 wodzom naszym (bo tak Apostoly zowie) to na myśl przyszło/
 y tak sie ym zdało/ aby z tym Świetym obyczaiem przyjmow-
 wali dziateczki/ izby własnii ich oycowie/ dawali komu w Pi-

śmie Bo-

Imię Bożym ćwiczonemu iakoby mistrzowi swe dziecko / pod
którymby ono iako pod oycem świętym / y zbawienia święte-
go przyiemnił / swoy żywot dalszy prowadzić mogło. Też
sentencya potwierdza wstawa Higinijusa Papieża. Przeto bär-
zo mądrze Kościół Święty wstawił / iżby nietylko ten kthory
krzci z krzesnym synem / ale też y Kmotr z tym kthorego przy-
muie / y z własnymi iego rodzicy / powinowactwem się ob-
wiazat : tak iż porządne małżeństwa między tymi wszystkimi
być niemoga / a gdyby się sstały / rozzerwane być maia.
¶ Nad tho / Chrześcijany wżyc potrzeba / kthory iest wrząd
Kmotrowski. Abowiem tak niedbale ij w Kościele sprawuia /
iż go tylko imię gołe zostalo / a co za rzecz święta w nim się
zamyka / ani o tym ludzie mysla. Niechże thedy Kmotrowie
zawždy to rozmyslaia / iż osobliwie są powinni / aby syny du-
chowne wstawicznie na pieczy mieli : a niech się o to pilnie sta-
raia / aby w tych rzeczach kthore ku nauce Chrześcijańskiego
żywota należa / ony działki przez wszystkie czas żywota swego
takowymi były / iakimi ie być przy onym poważnym Obrze-
dzie obiecali. Słuchaymyś co o tej rzeczy S. Dżiwisz piše /
Kmotrowskie słowa wyrażaia : Obiecuie / iż to dziecko gdy ku
rozumu y poieciu rzeczy Świętych przydzie / chce pilnym vpo-
minaním moim przywieść / aby się koniecznie wszystkich złych
rzeczy wyrzekło / a iżby wyznało y sprawowało ty Bożkie rze-
czy / kthore obiecalo. Jeszcze k temu y S. Augustin tak mowi :
Was meze iako niewiaśty / ktorzyscie działki ze Krztu przyie-
li / pilnie vpominać / abyście wiedzieli iż przed Panem Bo-
giem sstałiscie się rekoymiami za ty / kthorescie ze Krztu S.
przyieli. A zaprawdę bärzo się to godzi / aby ten kthory wrząd
iaki przymuie / pilnym iego wypelnieniem nigdy się nie spraco-
wał : a kto się mistrzem y strożem cudzym być obiecal / dopu-
szćać się niema aby tego opuścić / kthorego raz w swa wiać y
obronę wziat / dožadby baczył że pracy y obrony iego potrze-
buie. A to co synom duchownym ma być powiedziano / Świę-
ty Augustin krotko wypisał / o Kmotrowskim powinowactwie
mowiac / tymi słowy : Maia działki vpominać / aby strzegły czy-
stości / miłowały sprawiedliwość / zachowały miłość : a na-
przód niech ie Kreda y Pacierza vczia / także y Przykazania Pań-
skiego / y drugich pierwszych Chrześcijańskiej Wiary począt-
ków. A gdyż to tak iest / tedy łatwie z thad poznać możemy /
którym ludziom sprawa tej opieki niema być polecona / to iest /
tym ktorzyby iej wiernie sprawować niechcieli / albo pilnie y
vprzećmyie

HIGINIUS de
consecr. dist. 70
ca. in catl.

Medzy Kmo-
try małżeń-
stwo być nie
może.

Wrząd Kmo-
trowski.

Dion. loco si-
pra citato.
Przrzekanie
Kmotrowskie.

Aug. serm. 163.
de temp. Et de
conl. dist. 4.
ca. Vos.

Kmotrowie
czego krzesnych
synow wżyc
maia.

Amotrem kto
być niemoże.

Amotrowie ie
den tylko albo
dwa być maia/
czemu?

Krzest wszyst-
kim jest barzo
potrzebny.

Ioan. 3.

Dziatki maie
krzczone być
maia.

Math. 19.
Marc. 9.

1. Cor. 1.

Genes. 21.
Leuit. 12.
Luc. 1. 2.

wprzeymie niemogli. Przeto (otkrom przyrodzonych rodziców/
ktorym sie przyiac tey pracy niegodzi/ aby sie z tad tym wie-
cey pokazalo/ iako tho duchowne wychowanie/ dalekie iest od
wychowania cielesnego) naprzod Kacerze/ Zydowie/ niewier-
ni/ od tego vrzedu odrzuceni być maia: poniewaz oni o to sie y
mysla y praca staraia/ aby prawde Wiary kłamstwem zaci-
ni/ y wszystkie pobożność Chrześcijansta zniszczyli.

¶ Ostawiono też na Concilium Tridentym/ aby wiecey kmo-
trow niżli ieden przy Krzcie niebowało/ badz mąż albo nie-
wiasta/ a nawiecey dwoie/ ieden kmoctr y iedna kmoszka: a to
częścią dla thego/ iż gdzieby wiele wczycielow bylo/ mogłby sie
porządek wżenia Krzesnego dziecięcia zamieszać: częścią/ iż
było trzeba tho opatrzyć/ aby takowe powinowactwo albo
zwiaški duchowne niebyły miedzy wilem ludzi/ ktoreby mo-
gły zawadzić/ żeby sie towarzystwo miedzy ludźmi przez zwia-
zek porzadnego małżeństwa nierozszerzało.

¶ Ale gdyż poznanie inszych rzeczy ktoreśmy już wyłożyli/ bar-
zo iest Chrześcijanom potrzebne/ tedy też niemasz nic potrze-
bniejszego nad to/ aby oni wżeni byli/ iż wszystkim ludziom Pan
Krzest przykazał: tak iż iesliby przez łaskę Krztu Panu Bogu
odrodzeni niebyli/ thedyby w wieczna nedze y stracenie od ro-
dziców choc wiernych albo niewiernych/ rodzic sie musieli.
Przeto niechay Pasterze często nauczaia/ co w Ewangelisty czy-
tamy: Jesli sie kto nieodrodzi z wody y z Ducha/ niemoże w-
niśc do Krolestwa Bożego: Ktoze przykazanie/ nietylko o do-
rostych/ ale też o dziatkach malutkich rozumiec sie ma: a iż
to Kosciot z Apostolskiego podania przyiał/ Wycow S. za-
cność y pospolity wyrok potwierdza.

¶ Jeszcze k temu/ wierzyć mamy iż Pan Chrustus Świąto-
ści Krztu y łaski swej dziatkom bronie niechciał/ o ktorych
powiedał: Dopusćcie malutkim/ a niechcieycie im bronie ku
mnie przystapic/ bo takowych iest Krolestwo niebieskie: ktore
też obłapiat/ y rece na nie kładł/ y im błogosławil. Pothym/
gdy czytamy iż wszystkie niektory dom był od Pawła S. okrz-
czony/ iawnie sie pokazuje/ iż też dziatki ktore w onym poczcie
były/ zbawienna studnica omyte były. Nad to/ obrzezanie kto-
re było figura Krztu/ barzo ten obyczay zaleca: Bo wiedza
to wszyscy/ że dziatki osmego dnia obrzezane bywały: A kto-
rym obrzezanie reka wczynione było pomocne/ w oderznięciu
skorki cielesney na ciełe/ iawna iest rzecz/ iż tymże Krzest/ ktory
iest obrzezaniem Chrustusowym nie reka wczynionym/ pomaga.

Nła osta:

Na ostaték / iako vczy Apostol : Jesliže za iednego przewinie-
nim śmierć krolowała przez iednego / daleko wiecey ludzie krol-
rzy przyjmują obfitosc łaski / y obdarowania / y sprawiedli-
wosci / beda krolować w żywocie przez iednego P. Jesu Chri-
sta. Gdyż tedy przez grzech Adamow / dziatki z rodu swego
przewinienie poięły / daleko wiecey przez Pana Chrystusa / łaski
y sprawiedliwosci dostać mogą / aby w żywocie krolowały :
co iednak bez Krztu żadnym obyczajem sstać się niemoże. Prze-
to niechay vcza Pasterze / iż małe dziatki krzczone być muszą / a
iż potym w młodych leciech podawaniem Chrześcijańskiej na-
uki / ku prawdziwey pobożności ćwiczone być mają. Bo iako
jest od mądrego Salomona dobrze powiedziano : Układzie-
niec który się dźierży drogi swej / chocia się sstarzeie przed sie-
z niey nie wstąpi. A nietrzeba w tym watpic / iż kiedy omywa-
ne bywaia / tedy Swiatosc Wiary przyjmują : Nie iżby wie-
rzyły za pozwoleniem myśli swoiey / ale iż Wiara rodzicom / ie-
sliby oni wierni byli / albo wiec Wiara wszystkich Zboru wy-
branych (iż tu S. Augustina słow vzyiemy) opatrzeni y obro-
nieni bywaia. Abowiem prawdziwie mowimy / iż ony dziatki
sa od tych ludzi wszystkich do Krztu niesione / którym się tho-
podobą / aby k niemu przyniesione były / y za ktorych miłością
ku spolności Ducha S. przyłączani bywaia. A trzeba pilnie
Chrześcijany vpominac / aby dziatki swe iako skoro bezpiec-
nie to być może / do Kościoła doniesć / y zwyczajnymi Cere-
moniami otrzcić dali : Bo gdyż dziatki małe niemają żadnego
inszego obyczaju / za którymby zbawienia dostać mogły / iedno
przez Krzest / tedy łatwie z tad rozumiec możemy / iako oni
bardzo winni zostawaia / ktorzy im łaskę tej Swiatosci dluzey
niżli potrzeba niesie / odkładaią : zwłaszcza gdy dla ich mło-
ści / prawie niezliczone przygody y żywota niebezpieczności nad-
nimi wiśza. Ależkolwiek zwyczaj starego Kościoła pokazuje / że
musi być rozny obyczaj zachowan w tych / ktorzy już sa doro-
śli y rozum stateczny mają / to jest ktorzy z niewiernych pocho-
dzą. Bo Wiara Chrześcijańska ma im być powiedana / y w-
szelaka pilnością ku iey przyieciu / wzywani / napominani / y
przywabieni być mają. A iesli się ku Panu Bogu nawroca / te-
dy ie vpominac trzeba / aby Swiatosci Krztu nad czas od
Kościoła zamierzony / przyiac nieodwłacali. Bo gdyż napi-
sano jest : Nieomieszkaway nawrocic się ku Panu / a nieodkła-
day dzien za dzien : tedy mają być vczeni / iż doskonale nawro-
cenie / w nowym przez Krzest odrodzeniu zależy : Nad to / im

Rom. 5.

Prouer. 22.

Jaka Wiara
przy Krście
małe dziatki
mają.
Aug. Epist. 23.
ad Bonifacium

Dziatki bez od-
włoki mają być
krzczone.

Stare albo nie-
wierne ludzie /
trzeba vczyć
pierwey niżli
kzcić.

Ecclef. 5.

Starym ludzic
ktorzy sie wia-
ry wczaj / moze
byc Krzest od-
lozon.

Co za pożytek
im ta Krztu
odwloka przy-
nosi.

1.

Conciliū Aga-
thenſe ca. 25.

2.

3.

Starym krzest
moze czasem
byc dan bez od-
wloki.

Akt. 2. 10.

pozniej do Krztu przyda / tym dluzey inszych Swiatoſci w-
zywania / y łaski / ktorymi to rzeczami Wiare Chrzescijanſka
wyznawamy / prozni byc musza / poniewaz bez Krztu żaden
ku nim przystapic niemoze : Żasie / iz też wielkiego pożytku stra-
daia / ktory ze Krztu bierzemy : Albowiem nietylko wszystkich
zloſci / ktorychesmy sie przed tym dopuſcili / zmaze y plugaſtwa
ona woda Krztowa doſtatecznie omywa y gladzi / ale też oz-
dabia nas łaską Bożą : za ktorey pomocą y ratunkiem / mogli-
byſmy ſie napothym grzechow wſtrzedz / a ſprawiedliwoſc y
niemownoſc zachowac : w ktorey rzeczy / iz ſumma żywota Ch-
rzescijanſkiego zalezy / latwie tho wſyſcy rozumiec mogą. A
choć ſie to tak ma / iednak Koſciol niezwykt ludziem takowym
Swiatoſci Krztu zaraz wzycać / ale to wſtawil / izby do pe-
wnego czasu odlozon byl : poniewaz ona odwloka / w tych kro-
rzy iuz rozum maia / takiey zley przygody y niebeſpiecznoſci nie
czyni / iakaſmy iuz w małych działkach byc pokazali. Bo pew-
ne vmyslenie Krztu przytecia / y ona za niepobożny żywot po-
kuta / ieſt im doſtateczna ku łaski y ſprawiedliwoſci oſiegnie-
niu / ieſliby przeſzkodziła iaka nagła przygoda / izby woda zba-
wienna omyci byc niemogli. A żas / ta odwloka / pożytki nie-
iakię przynosi. Naprzod / gdyż to Koſciol ma pilnie opatrzyc /
aby żaden ku tey Swiatoſci nieprzystapil zmyſlonym y oblu-
dnym vmyslem / tedy wola tych ktorzy Krztu pragna / wiecey
ſie ta odwloka doſwiadcza y obacza : dla czego też w ſtarych
Conciliach / one wſtawe czytamy / aby ci ktorzy do Chrzesci-
janſkiej Wiary z Żydostwa przychodza / niſzy Krzest przyieli /
przez kilka mieſiecy miedzy wczniami byli : a potym / w nauce
Wiary ktora wyznac maia / y w żywota Chrzescijanſkiego w-
ſtawach / doſtateczniey bywaia wycwiczeni. Nad to / dzieie
ſie wieſza wczinwoſc tey ſwiatoſci / ieſliby tylko pewnych cza-
ſow iako w Wielkanoc a w Swiatki / z powaźnymi Obrzedy
ludzic Krzest przyjmowali. Wſzażte też niegdy czas krzżenia /
dla iakiey ſuſzney y potrzebney przyczyny / niema byc odklada-
ny : iako to / ieſliby kto byl bliſki ſmierci : a zwlaſzcza ieſliby
oni mieli byc okrzczeni / ktorzy tajemnice Wiary iuz doſkonale
poieli : Co iz Philip y Piotr S. czynili / pewnie o tym y ſtate-
cznie wiemy : Bo ieden z nich rzezanca Candaciey Krolowey
Murzynſkiej / a drugi okrzcił Korneliuſa bez wſzelkiej odw-
loki / ſkoro iedno Wiare ſwoie wyznali.

¶ Jeſzcze / wczyc y ludziem to opowiedac potrzeba / iako ſie
ſprawowac maia ci / ktorzy Krzest przyjmia. Naprzod tedy

potrzeba

potrzeba/ iżby chcieli/ y Krzest przyiac wola pewna mieli. Bo gdyż każdy na Krzcie vmiera grzechowi/ a nowy sposob życia y łarności przyjmie/ tedyc sie godzi/ nie owemu ponienolnemu albo ktory sie wzbrania/ ale tylko thym Krztu vzyćać/ ktorzy go z dobra wola y z chucia przyjmia. Przeto za podanym swietym/ zawždy to zachowano było/ aby Krztu nikomu niedawano/ ażby pierwey był spytan/ iesli by sie chciał krzcić. Al rozumiec nie mamy/ żeby też dziatki małe they woley proznie były/ ponieważ iest nam wiadoma ona Kościola Swietego wola/ ktory za nie przyrzeka.

¶ Nad tho/ ludzi szalonych y ktorzy od rozumu odchodza/ ktorzy niegdy przy rozumie bedac/ potym w szalenstwo wpadli/ (chyba iżby iuż vmierać mieli) krzcić sie niegodzi: zwłaszcza iż w on czas gdy szaleia/ woley żadney ku przyieciu Krztu nie maia: a kiedy sa w niebezpiecznym żywocie/ iesli wola swoje oznaymili niżeli szaleć poczeli/ tedy otrzczeni byc maia: a iesli wiec nieoznaymili/ tedy Krztu sie ym dać niegodzi. Toż też o spiacych rozumiec mamy. Ale iesli rozumu nigdy niemieli/ y nigdy go nieużyli/ thedy moc Kościoła y zwyczaj dostatecznie pokazuie/ iż tak iako dzieci bezrozumne/ w Kościelney Wierze krzczeni byc maia.

¶ Wszakże oprocz they woley ku Krztowi/ ieszcze Wiary ku osiągnięciu łaski tey Swiatosci barzo potrzeba/ rownie tak iakosiny o woley powiedzieli. Abowiem nas Pan y Zbawiciel nauczył: Kto wwiery a otrzci sie/ zbawion bedzie.

¶ Zasie/ trzeba też aby każdy za grzechy uczynione y zły żywot swoy żalował/ a iżby napotym wszystkich grzechow prześcacić vmyslił: abowiem ktoryby tak Krztu żadał/ iżby zwyczaj w grzeszenia poprzestać niechciał/ taki odpiedzony byc ma: ponieważ łasce y mocy Krztu nie iest nic that przeciwnego/ iako myśl y wola onych ludzi/ ktorzy żadnego końca swoim grzechom uczynić niechca. Gdyż tedy dla tego Krztu pożadać mamy/ abyśmy Chrystusa oblekli y z nim sie złączyli/ thedyc iawna rzecz iest/ iż od omycia Swietego słusznie ma być odrzucon ten/ ktory w złościach y w grzechach trwać vmyslił: a zwłaszcza/ iż żadney z onych rzeczy/ ktore Panu Chrystusowi y Kościołowi iego należa/ daremno przyjmować niemamy: a iż też pewnie rozumiemy/ (iesli na łaske sprawiedliwosci y zbawienia patrzeć bedziemy) że w tym człowieku daremny y prozny Krzest bedzie/ ktory wedle ciała a nie wedle Ducha żyć myśli: Aczkolwiek co sie Swiatosci dotyczy/ the do

Do Krztu idacy maia mieć wola.

Dziatki małe maia wola Krztu/ iako?

Z szalonym iako sie obchozić.

Wiary do Krztu potrzebą.

Math. 16.

połuty y polepszenia do Krztu potrzebą.

Roman. 8.

Act. 2.

3.

Romani. 8.

Krzesz wszelkie
grzechy gładzi.

Ezech. 36.

1. Cor. 6.

Aug. lib. 1. de
peccat. merit. et
remiss. ca. 15.

Konata bez wszelakiej wątpliwości człowiek bierze/ jeśli tylko
 gdy go porządnie krzesa/ ma wolę przyjąć to / co mu w Ko-
 ściele S. dawaie. Przeto Księże Apostolskie / wielkiej oney
 gromadzie ludzi / którzy (iako mówi Pismo) skruszonym ser-
 cem iego y Apostołow inszych pytali/ coby czynić mieli: tak od-
 powiedział: Czynicie pokutę / a każdy z was niech się okrzci.
 A na drugim miejscu: Pokutujcie (prawi) a nawróćcie się/
 aby grzechy wasze zgładzone były. Zás Paweł S. do Rzy-
 mianow pisać iawnie pokazuje / iż ten który się krzci / pewnie
 grzechom vmrzec ma. Przeto nas vpomina/ abyśmy niewyda-
 wali członków naszych naczyniem nieprawości ku grzechowi/
 ale żebyśmy wydawali nas Bogu / iakoby z umarłych ożyw-
 śzy. To tedy jeśli często Chrześcijanie będą rozmyślać/ muszą
 naprzód wielkiej Boskiej dobroci barzo się dziwować / który
 im niezasłużonym/ tak osobliwie y Boskie Krztu dobrodziej-
 stwo/ z miłosierdzia tylko swego darował. Potym/ kiedy się
 temu przypatrza / iż żywot tych ludzi którzy takim darem są o-
 zdobieni/ od wszystkich grzechow próżny być ma: tedy łatwie
 rozumieć będą/ iż tego Chrześcijańskim ludzkiem osobliwie po-
 trzeba/ aby tak nabożnie y światobliwie żywot swój zawždy
 wiedli/ nie inaczej iakoby tegoż dnia/ Świątości Krztu y łas-
 ki dostali. Aczkolwiek ku zapaleniu wmysłow pobożności prę-
 wdziwa/ nie nad to pożyteczniejszego być niemoże / iedno jeśli
 by Pasterze pilnym kazaniem okazali/ które to są Krztu skutki.
 Iż tedy o tym często mówić potrzeba/ aby Chrześcijanie lepiej
 poznali/ że są na wysokim znacności stopniu postawieni/ a iżby się
 nigdy z niego albo iaka chytrością/ albo gwałtem nieprzyiaciel-
 skim zrazić niedali: tedy naprzód wżyc tego potrzeba/ iż grzech
 lubo on pierworodny który z pierwszych rodziców naszych po-
 chodzi/ lubo od nas samych popełniony / choćby też tak bzydki
 y złośliwy był / iżby się ani pomyśleć o nim godziło / dziwna-
 tey Świątości mocą/ nam odpuszczan y darowan bywa. A to
 dawno przed tym Ezechiel przepowiedział/ przez którego P.
 Bog tak mówił: Wyleie na was czystą wodę/ a od wszystkich
 nieczystości waszych oczyszcieni będziecie. A Apostoł do Ko-
 rynthow pisać / wyliczwszy grzechow niemało tak mówi: A
 tymiście pierwey byli/ ale już omyci / y poświęceni jesteście. A
 jest rzecz iasna / że te nauke wstawicznie Kościół S. podawał.
 Bo S. Augustin w Księgach/ które o Krzcie małych dzie-
 tek napisał/ tak świadczy: Grzech pierworodny/ tylko w ro-
 dzeniu cielesnym popełnion bywa / ale w odrodzeniu Ducha /
 nietylko

nietylko pierwotnych / ale też dobrowolnych grzechow od-
puszczenie sie sstawa. A S. Hieronym do Oceana piszac: W
szystki (prawi) zlosci/ odpuszczone sa we Krzcie. A izby ktho
wiecey o tym niewapil/ po dekrete inszych Zborow albo Con-
ciliy/ też y Swiete Tridentskie Zebranie tho wylozylo/ kiedy
zaklelo ony / ktorzyby inaczej rozumiec smieli / albo tego sie
twierdzic wazyli/ chociazby grzechy byly na Krzcie odpuszczo-
ne/ izby iednak z gruntu albo prawnie z korzenia wyrwane byc
niemialy/ ale tylko iakoby sie golily/ tak iz grzechowe korzenia/
ieszczeby w ludzkim umysle zawiazawszy sie zostaly. Albowiem
(iz tego Swietego Zebrania slow wzniemy) niemasz nic w od-
rodzonych ludziach / coby Pan Bog w nienawisci mial: Bo
iuz nic potepienia niemaia ci/ ktorzy prawdziwie z Panem Ch-
rystusem przez Krzest w smierc pogrzebieni sa: y ktorzy sie rza-
dza nie wedle ciata/ ale zwlekajacy starego czlowieka / a przyo-
blekajacy nowego ktory wedle Boga iest stworzon/ niewinnymi/
niepokalanymi/ czystymi/ prawnymi/ y Bogu miłymi sie stali.
A iednak wyznac potrzeba/ iako na tymże miejscu ten Swie-
ty Zbor Tridentski wstawil/ iz w okrzczonych ludziach / zadli-
wosc albo zakal przyrodzony zostawa/ ale on prawdziwie grze-
chem zwan byc nie moze: Bo też wedle zdania Swietego Au-
gustina/ w dzialkach malych iuz okrzczonych/ ona pozadliwo-
sci przewinnosc odpuszczona bywa/ aczkolwiek w nich ku bo-
lowi zostawa. Tenze też na inszym miejscu swiadczy / iz ona
wina pozadliwosci ginie we Krzcie / ale krewkosć przedsie-
trwa. Albowiem pozadliwosc kthora sie z grzechu rodzi/ nie
inszego nie iest iedno zachcenie/ albo umyslu wzruszenie/ z przy-
rodzenia rozumowi przeciwna: a do tego wzruszenia/ iesli wo-
ley sklonienie/ albo też niedbalstwo nieprzystapi / tedyc ono od
prawdziwey natury grzechowey daleko sie odstrzela/ y grze-
chem byc nie moze. A kiedy S. Pawel mowil: Niewiedzia-
lem o pozadliwosci / by mi byl Zakon niepowiedzial/ Nie be-
dziesz pozadal: tedy slowy tymi/ nie one moc pozadania / ale
skazenie woley chcial rozumiec. Tez nauke podal S. Grze-
gorz tak piszac: Jesli sa takowi ktorzyby mowili / iz grzechy
zwierzchownie tylko na Krzcie odpuszczone bywaia/ tedyc co-
nad tho kazanie niewierniejszego byc moze: poniewaz dusza
przez Sakrament Wiary/ to iest Krztu/ prawnie z gruntu w-
szystkich grzechow prozna/ przy samym Panu Bogu zostawa.
A ku tey rzeczy pokazaniu/ wzyna swiadectiona zbawiciela na-
szego / ktory y Swietego Jana tak mowi: Kto omytym iest/

Hieron. tomo 3
epist. ad Ocean-
num.

Concil. Tridēt.
sess. 5. ca. 5.

Nauka Tri-
dentcka o grze-
chow na Krzcie
zgtadzeniu.

Pozadliwosc
w ludziach o-
krzczonych/ nie
iust grzechem.
Aug. lib. 2. de
peccat. merit. et
remiss. ca. 4. Et
lib 3. con. 2. E-
pist. Pela. ca. 3.
Idem lib. 1. de
nupt. & conc.
ca. 25.

Roman. 7.

Gregor. lib. 9.
regelti epist. 39

Ioan. 13.

4. Reg. 5.

Krzesz wszystkich
grzechy odpuszcza.

Act. 2

Krzesz nie tylko
to winy ale y
meki grzechow
we odpuszcza.Dostęć wiecznie-
nia za grzechy
przed Krzestem
popelnionych
niepotrzeba.Czemu rozkaza-
no Żydom po
Krzcie pościć
czterdzieści
dni.Gregor. lib. 7.
registri epi. 24.Kto śmierć za-
służył / thego
Krzest nie wy-
zwala od
śmierci.

niepotrzeba mu iedno żeby nogi umył: bo iest wszystko czyste. A iesli kto na własna they rzeczy figure y na podobienstwo pa-
trząc chce / niechayże przed oczy weźmie Historyę tředowate-
go Naamana z Syriey: ktory / iako świadeży Pismo / gdy się
woda Jordanowa siedmi kroć umył / tak od trądu czystym zo-
stał / iż iego ciało / zdało się być dziecinnyim ciałem. Przetho-
ten iest własny skutek Krztu / czynić wszystkich grzechow od-
puszczenie / chochy ony pierworodne / albo za nasza wina po-
pelnione były: A (iż insze świadectwa opuścimy) pokazał ias-
nymi słowy Piotr Świety / iż dla tey przyczyny od Pana y
Zbawiciela naszego Krzesz był ustawion / kiedy tak mówił:
Czynicie pokute / a każdy z was niech się okrzci w Imię Pana
Jesu Chrysta / na odpuszczenie grzechow.

¶ Jeszcze k temu / na Krzcie nie tylko grzechy odpuszczone /
ale też wszystkie karania za grzech od Pana Boga nam łaska-
wie darrowane bywaia. Bo acz to wszystkim Świątościom
iest przywoito / aby przez nie moc meki Pana Chrystusowey nam
wzyczana była: wszakże Apostoł o Krzcie tylko powiedział / iż
my przezeń / z Panem Chrystusem umieramy y pogrzebieni by-
wamy: żąd zawždy Kościół Świety rozumiał / iżby to bez
wielkiej krzywdy tey Świątości niemogło być / kiedyby na te-
go ktory się krzcić ma / takowe sprawy pobożności / ktore S.
Oycowie pospolitym imieniem / uczynkami Dostęć uczynienia
zwali / wkładane bywały: (to iest / aby po Krzcie za swe grze-
chy dostęć czynić miał) A tho co się na tym miejscu powieda /
nieprzeciwia się zwyczajowi pierwszego Kościoła / ktory przed
tym Żydom gdy ie krzczono rozkazywał / aby przez czterdzie-
ści dni ustawicznie pościli. Bo wstawa ona / nieściągala się
ku dostęć uczynieniu / ale tym obyczajem / oni ktorzy brali Krzesz
wspominani bywali / aby zacność Sakramentu w wieczności
mając / przez niektory czas bez przestanku posty y modlitwy czy-
nili. Ale acz wiedzieć perwne mamy / iż na Krzcie meki grze-
chowe odpuszczane bywaia / wszakże od tych mek ktorze w
świeckim Sadzie dla iakiego wielkiego występu wydzierżane
być maia / żaden wolnym niebywa: tak iżby przez Krzesz / od
śmierci za prawem świeckim powinney był wyzwolon ten /
ktoryby śmierć zasłużył. Aczkolwiek godnoby było wielkiej
chwały nabożenstwo y pobożność Przeklętych onych / kto-
rzyby takowe karanie / aby łaska Boża w Świątościach ias-
niejsza była / ludziem winnym odpuszczali y darrowali.

¶ Nad tho / czyni ieszcze Krzesz po zejściu z tego żywota
wszystkich

wszystkich mać wyzwolenie / które za pierwotnym grzechem przychodzi / ponieważ się to stało zasługą meki Pańskiej / abyśmy wyzwolenia tego dostać mogli. A we Krzcie (iakośmy już wyższej powiedzieli) wspolek z Panem umieramy. Bo / iako mówi Apostoł / iestliśmy się stali przyszczepieni podobieństwu śmierci jego / także też pospolu y zmartwychwstaniu przyszczepieni będziemy.

Roman. 6.

¶ A iestliby kto pytał / czemu byśmy skoro po Krzcie / w thym smiertelny żywocie tych doległości prozni niebyli? Albo czemu byśmy mocą tego Świętego omycia / ku onemu doskonałemu stopniowi żywota / w którym Jadam pierwszy oćiec ludzkiego rodzaju przed grzechem był postawion / przeniesieni niebyli? Na to może się tak odpowiedzieć / iż się to osobliwie dla dwu przyczyn stało. Z których pierwsza ta iest / iż nam / którzy przez Krzest ciała Pana Chrystusowemu iestliśmy przyłączeni / y staliśmy się jego członkami / niegodziło się więcej zaszcności przydawać / niżli naszej głowie samemu Chrystusowi / było przydano. A gdyż P. Chrystus / acz od początku swego naszego rodzenia / łaski y prawdy zupełność miał / iednak ludzkiej natury krewość która był przyjął / niedziwiewy złożył / aż meki uciepił y śmierć podiał / a ku nieśmiertelnego żywota chwale po thym zmartwychwstał : ktoż tedy dziwować się będzie / iestli widzi Chześcijany / którzy już przez Krzest niebieskiej łaski sprawiedliwości dostali / że przed się wpadłym y krewnym ciałem są przywołani / aby wielkie y częste prace dla P. Chrystusa podiawszy / y po śmierci się zaś ku żywotowi przywróciwszy / toż dopiero godnymi się stali / którzyby z Panem Chrystusem żywota wieczne użyli?

Po Krzcie czemu on stan zupełney natury iaki był w raju ludziom przywrócon niebywa.

Pierwsza tego przyczyna / nie mieliśmy być lepszy niż Pan Chrystus.

¶ Druga przyczyna / czemu w nas młodość cielesna / niemoc / boleść / y namietność po Krzcie zostawia / ta iest / abyśmy iakoby pochop y nieiała pobudkę mieli ku sprawowaniu cnoty / z którejbyśmy potym obfitszego chwały pożytku y zapłaty wietrzey dostać mogli : Bo kiedy skromnie wszyscy niebezpieczeńści tego żywota znosimy / a zle namietności myśli naszej za pomocą Bożą rozumowi poddawamy / tedy się pewna nadzieja wspierać mamy / że to nas podkła / iestli z Apostołem Bóg dobry bojować / biegu dokonywać / a Wiare zachowywać będziemy / że one sprawiedliwości odłożona Korona odda nam Pan w on dzień Sędziego sprawiedliwy. Takci się też Pan Bóg z syny Izraelskimi obchodził / które aczkolwiek z niewolej Egypcijskiej / utopiwszy w morzu Pharaona y wojsko jego / wyzwolił / iednak nie zotacz do oney błogosławionej y obiecanej

Druga przyczyna / abyśmy nie dze pochopem ku cności nam byli.

2. Tim. 4.

Nie zaraz P. Bóg żywy wrócić do nie obiecanej przyniość.

	<p>ziemie wprowadził / ale ie pierwey w rozmaitych y częstych przygodach ćwiczył: a potym kiedy im dzierżawę obiecanej ziemi w moc dał/ tedy chociaż insze iey obywatele z własnego ich miejsca wygnał/ wszakże niektóre narody ktorych oni zgładzić niemogli/ zostawił/ przeto/ aby on lud Boży/ zawsze tu dzielności wojenney / y tu ćwiczeniu mocy swey / pobudkę y przy czynę miał.</p>
Trzecia przy czyną/ by nierozumiano że się ludzie krzcza dla częstych pożytkow.	<p>¶ K temu ieszcze / kiedyby przez Krzest / okrom darow niebiejskich ktorymi się dusza słachci/ były też y dobra cielesne przy dane / tedyby słusznie kto mniwać mogł / iżby wiele ludzi do Krztu przystępowało/ radniey się starając o pożytki niniejszego żywota / a niż o przyszła y o spodziewana chwale: gdyż iednak Chrześcijańskiemu człowiekowi zawsze przed oczyma być maia/ nie ty omylne y nieperwne dobra ktore widzimy/ ale ony prawdziwe y wieczne / ktorych widzieć niemożemy.</p>
2. Cor. 4.	
Nedze tego żywota/ maia też swoje wesele.	<p>Wszakże też przez ten czas sposob tego żywota ktory nedze jest pełnym/ nie jest swych rozkoszy y wesela prozen: Albowiem nam ktorzy iestesmy przez Krzest iako latorosli w Pana Chrystusa wsadzeni/ co wdzięczniejszego albo požadliwszego być może/ iako to/ wziawszy krzyż na nasze ramiona/ iść za tym wodzem/ a ieszcze/ ani w żadnych pracach wstawać/ ani się złym przygodam zatrzymać/ żebyśmy tu zapłacić zwierzchniego wezwania Bożego z wielką pilnością docisnąć się niemieli: gdzie nie ktorzy odpłatę za panienstwo / drudzy Koronę za naukę y kazanie swoje/ a drudzy palnę za męczeństwo / drudzy zaś insze ozdoby za cnoty swe / od Pana brać y odnawiać beda. Ktore to chwaly niebiejskiey zacne klenoty/ żadnemubymy dane być nie mogły / ażebyśmy sami siebie w biegu tego nedznego żywota wyćwiczyli/ y w szku mocnie staneli/ zwyciężać się niedając.</p>
2. Philip. 3.	<p>¶ Ale iżby się tu skutkom Krztowym naszą rzecz wrocila/ tedy bedzie trzeba nauczać/ iż tey swiatości mocą/ nietylko wyzwoleni od złości/ ktore nagorsze mogą być mianowane / ale też osobliwymi dobry y dary pomnażani bywamy. Bowiemy nasz vmyśl napelnia się łaską Bożą/ za ktora sstawszy się sprawnie wiedliwymi y syny Bożymi/ ieszcze k temu wiecznego zbawienia dziedzicy zostawamy: gdyż (iako napisano) kto wwierzy a okrzci się/ zbawion bedzie: y Apostoł świadczy/ że Kościół jest oczyszcion omyciem wody w słowie. A iest łaska (iako Concilium Tridentkie wszystkim pod klatwą wierzyć rozkazało) nietylko przez ktora bywa odpuszczenie grzechow / ale Boska własność/ (a po Łacinie Diuina qualitas) ktora na duszy zostawia: a</p>
Krzest co nam za pożytki przynosi.	
1.	
Mar. 16.	
Ephes. 5.	
Łaska Boża co iest.	
Concil. Tridēt. sess. 6. ca. 11.	

wa : a iakoby blaś a światłość nieiała / ktora wſzystki zmaży
duſz naſzych gładzi / y ony cudnieyſze a iaśnieyſze czyni. A tho
ſie iaśnie okazuje z Piſina S. gdy powieda / że ſie laſka rozle-
wa : a te laſke Duchu S. wpoinkiem zwykło mianować. Tey
też laſce / bywa nazacnieyſzy poczet wſzystkich cnot przydany /
ktore na duſze z laſką weſpolek od Boga wlewane bywaia.
Przetho / kiedy Apoſtol do Tituſa piſzac mowi : Zbawił nas
przez omiecie odrodzenia / y odnowienie Duchu S. ktorego
wylał na nas obficie / przez Jeſu Chriſta Zbawiciela naſzego :
Augustin S. ony ſłowa (Wylał obficie) wykladaiać / Wy-
lał (prawi) ku odpuszczeniu grzechow / y ku cnot obfitoſci.

Tit. 3.

Aug. Tract. 11.
in Ioan.

2.

A tak iuż przez Krzeſt / my iako członki z głowa Panem
Chriſtuſem złączeni y ſpoieni bywamy. A iako z głowy moc
pochodzi / za ktora ſie wſzystki z oſobna części ciała ku ſna-
dney ſprawie ſwych właſnych wrzedow ruſzaia : tak też z Pa-
na Chriſtuſowey pełnoſci / rozlewa ſie moc Boſka y laſka na
ty wſzystki / ktorzy ſie ſtawiaia ſprawiedliwymi : ktora theż
laſka / nas ku wſzystkim ſprawom Chreſcijanſkim ſpoſobny-
mi działa. A niema ſie temu żaden dziwowac / gdyż tak wiel-
ka obfitoſcia cnot opatrzeni y ozdobienni ieſteſiny / że iednak
bez wielkiej trudnoſci y pracy / pobożnych y wczciwych ſpraw
począc y dokońc niemożemy : bo to nie z tad przychodzi / iż
byſiny cnot / z ktorych wychodza ony ſprawy / za laſką Bożą
nam dārowanych niemieli / ale iż po Krzcie / cieſzka poſadli-
woſci przeciwko duchowi wojna zoſtala : w ktorym tho ich
ſporze / niegodzi ſie myſla oſłabiać albo mdleć Chreſcijan-
ſkiemu człowiekowi : gdyż w laſce Bożej duſiać / wyborna
ſie nadzieia wſpierać mamy / że ten czas przydzie kiedy za w-
ſtawiecznym dobrego życia cwičenim / ktorekolwiek rzeczy wcz-
ciwe / ktore ſprawiedliwe / ktoreby ſwiete były / tyż latwiey
by ſie nam y wcieſzne być zdały / abyſiny o tych z ochota myſlić
y z weſelim ſprawować ie mogli / aby Pan Bog pokoju był
z nami.

Bez pracy
cnotliwie żyć
niemożemy /
czemuż

Philip. 4.

2. Cor. 13.

3.

¶ Wad to / przez Krzeſt bywamy znaczeni piatnem / ktore z
duſze zgładzone nigdy być niemoże : o ktorym na tym mieyſcu
nie trzeba wiecey mowić / ponieważ z onych rzeczy ktoreſiny
wyżſzey powiedzieli / kiedyſiny ogolem o Swiatoſciach mo-
wili / może ich niemato na to mieyſce przenieſć / ktore ſie ku
tey rzeczy ſciagaia.

¶ Ale iż za moca y za przyrodzeniem piatna tego / wſtawił Ko-
ſciół / żadnym obyczaiem niepowtarzac Krztu Swiatoſci /
tedy

Krztu powta-
rzac ſie niego-
dzi.

Ephes. 4.
Roman. 5.

Ibidem.

Symbol. Con-
stantinopolita-
num.

Aug. Tract. 11.
in Ioan.

Krztu nie po-
wtarzamy/ ie-
śli kogo cum
conditione krzci-
my/ o tego krz-
cie niewiedząc

pilno trzeba
zawždy o to py-
tać/ iesli dzie-
cie krzczone do-
mą było.

Kąptan iest ir-
regularis iesli
bez potrzeby
krzci drugi raz

Lib. 3. decretal.
de Bapt. et eius
effectu ca. De
quibus.

tedy o tym Chrześcijanie by Inadz kiedy nie byli w ślad wwie-
dzieni/ często y pilno przez Pasterze vpominani być mają. Te-
go też uczył Apostoł tak mówiąc: Jeden Pan/ iedna Wiara/
ieden Krzest. Potym / kiedy vpominał Rzymiany / aby umar-
szy przez Krzest w Panu Chrystusie/ przysrzegali tego/ iako-
by żywota ktory od niego byli przyieli zaś niestracili/ thak do
nich mówiąc: Iż Chrystus umarł grzechowi/ raz iest umarł:
tedyc iawnie to chciał dać znać / iż iako on drugi raz umrzeć
niemoże/ tak też nam z nowu przez Krzest umierać się niego-
dzi. Przetoć też Kościół Świąty iawnie wyznawa / iż ieden
Krzest wierzy. Co iż y z naturą samey rzeczy / y z rozumem
bardzo się zgadza/ z tad poznać możemy/ że Krzest iest nieiatkie
odrodzenie duchowne. Iako tedy moca przyrodzona/ raz tyl-
ko się rodzimy y na świat wychodzimy/ a iako S. Augustin
mowi/ w żywot zaś przywracać się niemożemy: tak theż ied-
no iest duchowne rodzenie/ ani może Krzest żadnego czasu być
powtarzan. A niechay nić niemnima/ iżby go powtarzał Ko-
ściół/ kiedy kogo omywa / o kim niemaż pewności aby przed-
tym krzczonym był/ przydawşy takowy kształt słow: Ieslis iest
okrzcżon/ drugi raz cie niekrzcże: ale ieslis ieszcze niekrzcżon/
ia ciebie krzcże / W Imie Oycy/ y Syna/ y Ducha Świąte-
go. Bo wyznać mamy/ iż tym obyczaiem nie przezbożnie pow-
tarżany/ ale światobliwie z takowym przydaniem Krzest spra-
wowany bywa. Wszakże w tey rzeczy / nieco Pasterze pilnie
obaczając mają/ czym się iakmiarz zawždy/ z wielką tey Świą-
tości krzywdą grzeszy: Bo się nadyuia/ ktory za grzech nie-
mają iesliby wiec lada kogo bez przebierania/ z onym przyda-
waniem krzcili. Przeto gdy dziecie do nich przyniesione bywa/
namniemy się o tym niepytaia/ iesliby iuz okrzczone było/ ale mu
zaraz Krzest dawaią. A owšem chociaż perwie wiedza / iż
mu domą ta Świątość dana była / iednak śmieia to święte
omycie / z poważnymi Obrzedy y z takowym przydaniem / w
Kościół powtarżać: Co wždy bez światokradzstwa uczynić
niemoga / y one zmaze na się biora/ kthora S. Doktorowie
Irregularitatem albo Bezkapłanstwem zowa. Bo ta forma al-
bo kształt krzczenia / z ustawy Alexandra Papieży onym tylko
dopuszczana była/ o ktorych po pilnym wypytaniu ieszcze wat-
pliwosc zostawa/ iesliby porzadnie Krzest przyieli. Bo inaczey/
nigdy się niegodzi choc z taką przysada/ drugi raz komu uży-
cząc Krztu.

¶ A krom inszych rzeczy ktorych na Krzcie dostawamy/ thak
iest

jest iakoby ostatnia/gdzie sie wszyscy insze sciagaja/ iz on kaz-
demu z nas wescie do nieba/pierwey dla grzechu zamkione/
otworzył. A ty rzeczy ktore sie w nas moga Krztu sprawu-
z onych iawnie poznane byc moga/ ktore iz sie we Krzcie Zba-
wicielowym przygodzily/ Ewangelista nam to potwierdzil:
Bowiem niebiosy sie otworzily/ y Duch S. w golebiczey o-
sobie na Pana Chrystusa sstapivszy/ wkal sie: z kad sie daie
znac/ iz tym ktore krzcza/ dary Boskie bowaia vdzielane/
y otwiera sie im niebieska vliczka: Nie izby po Krzcie skoro/
ale inszego pogodnego y slusznego czasu/ w one chwale weszli/
kiedy inz wszystkich mizeriy prozni bedac/ ktore na blagosla-
wiony zywot przypasc niemoga/ za te smiertelnosc niesmier-
telności dostana.

Math. 3.
Marci 1.
Lucę 3.

¶ A tyc sa Krztu pozytki/ktore iesli na moc Sakramentu pa-
trzac bedziemy/ iscie watpic niemozemy/ iz sie iednako na w-
szystki ludzie sciagaja: Ale ieslibysmy wiec patrzyli/z iakim v-
myslem kazdy ku przyeciui tego przystepuie/tedy zaprawde wy-
znac musimy/iz mniej albo wiecey niebieskiey laski y pozytku/
do iednego niz do drugiego przychodzi.

Pozytki Krztu
iednako w wys-
kim sluza/ale
za przyprawa/
ieden ich wie-
cey niz drugi
dostawa.

¶ Teraz inz ktemu przyszlo/ aby sie iasnie y krotko wylozy-
to/ czego vczyt potrzeba okolo modlitw/zwyczaiow/ y Obrze-
dow/ ktore przy tey Swiatosci sprawowane bowaia. Bo co
Apostol okolo daru ięzykow przypominat/ kiedy powiedal/ iz
ono mowienie pozytku nieczyni/ ktorego nierozumieia Chrze-
scijanie: to tez ku zwyczajom y obrzedom stosowano byc mo-
ze: poniewaz pokazuia podobienstwo y znak onych rzeczy/kt-
re sie dzieia w Swiatosci. Jesli tedy mocy tych znakow Ch-
rzescijanie wiedziec niebeda/ tedy im obrzedy takowe pozyt-
ku wielkiego przynieśc niemoga. Wiec niech sie staraia Pa-
sterze/ aby ie rozumieli Chrzescijanie/ y tego pewni byli/ iz
ony/ choc nie tak barzo sa potrzebne/ iednak w wielkiej wa-
dze y w wielkiej vcziwosci miane byc maia. A iz tak jest/
dostatecznie to pokazuię y powaznosc onych ludzi ktorzy ie v-
stawili/ (a watpic nietrzeba iz Apostolowie swieci byli) y on-
koniec/ dla ktorego chcieli aby obrzedy takowe przydawane
bowały. Bo iawna rzecz jest/ ze ich vzywaiac/ z wietszym na-
bozenstwem y swiatobliwoscia ten Sakrament sprawowan
bedzie/ a iakoby przed oczy sie poloza ony wielkie y zane dary/
ktore sie w nim zamylaia: y ieszcze niezmiernie Boskie dobro-
dzieystwa wiecey sie w serca Chrzescijanstie wpaiać beda.

O obrzedziech/
zwyczajach/ y
modlitwach/
ktore przy krz-
cie bowaia.

Obrzedow tich
przez vzyw-
my.

Alle

Obrzędy krzto-
we trojaki są.

¶ Ale wszystkie Obrzędy y Modlitwy ktorých Kościół przy Krzcie używa / mają być na troje rozdzielone / aby w ich wykładaniu pewny obyczaj od Pasterzów mógł być zachowany / a to coby powiedzieli / łatwiejby sobie ludzie w pamięć brać mogli. Pierwsze są ty / ktorých używamy niż do wody Krztovej przystapimy : Drugie zaś / które sprawujemy już do wody przystapimszy : A trzecie / które bywaia przydawane już Krzest czynimszy.

Wody Krzto-
wey poświęca-
nie.

¶ Naprzód tedy woda pogotowiu być ma / której do Krztu używać potrzeba. Albowiem Krzesna woda poświęcana bywa / z przydatkiem duchownego pomazania oleju. A tego poświęcania wody niedopuszczono zawždy sprawować / ale wedle starego zwyczajui / czekać trzeba pewnych dni świętych / które ze wszystkich nazacniejsze y naswiejsze słusznie mieć mamy : w ktorých to dni Wigilie / tja Krztu Świętego woda poświęcana bywa : A był obyczaj w starym Kościele / iż tylko tych dni Krzest sprawowano / oprócz izby za wielką potrzebą inaczej się było sstać musiało. Ale aczkolwiek się niezdą-
ło Kościołowi / aby tego zwyczajui dla przygod złych pospoli-
tego żywota teraz używał / wszakże z wielkim nabożeństwem
ieście obchodzi on Wielkonocne y Świąteczne dni / ktorých
woda Krztu poświęcana być ma.

Leo Epist. 4. ad
Episcopos Sici-
lie.Woda Krzto-
wa kiedy ma
być święcona.Czeremonie krz-
tu przed Ko-
ściołem.

¶ Wied po wody poświęceniu / ieście drugie rzeczy które Krzest wprzeżdaja / wyłożyć potrzeba : Bo którzy krzczeni być mają / ty przynoszą albo przywodzą do drzwi Kościelnych / a w Kościół im wchodzić nie mają : ponieważ niegodnymi ie-
ście są / aby w Pański dom weszli / dośadby z siebie iarzma
niwoley składey nie rzucili / a zupełnie się p. Chrystusowi
y sprawiedliwemu jego panowaniu nie poddali. Tedy Kapłan
od nich pyta / czego by od Kościoła żądali. Poznawszy tho /
naprzód ie Wiary Chrześcijańskiej nauczają / która na Krzcie
wyznać mają : co się przez Katechizm albo naukę dzieie : A za-
den wątpić niemoże / iż nauki tey obyczaj / z rozkazania Pana
y Zbawiciela przyszedł : ponieważ on Apostołom rozkazał / Idź-
cie na wszystkie świat / a weście wszystkie narody / krzcząc ie w
Imię Oycy / y Syna / y Ducha Świętego : weźcie ie za cho-
wać to wszystko / cokolwiek wam rozkazał. Skąd poznać
możemy / iż Krztu niegodzi się dawać / ażby drzewie / acz nie /
główniejsze naszej Wiary członki wystawione były. Ale iż spo-
sob tey nauki w sobie nie miało pytania zamysła / tedy ieśliby ten
tego krzcić mają dorostym był / ma sam na to odpowiadać / o

Pytanie y nau-
ka Wiary.Marci 16.
Math. 28.Krzest komu
ma być dan.

co go

co go pytaia : a iesli dzieciatko / tedy słusznie za nie odpowiada
iego rekoymia / y iawne rekoiemstwo czyni.

¶ Potym zaś / bywa zaślinianie / ktore ku wygnaniu Szata-
na y ku mocy iego zwatleniu y złamaniu / świętymi y naboż-
nymi słowy y modlitwami sprawowane bywa. Ku temu zaś
ślinianiu / insze też obrzedy przystępuia / z ktorych osobno każdy
ponieważ duchowny iest / własnie y ozdobne ma znaczenie. Bo
kiedy Sól w usta tego / ktorego do Krztu wioda kładziona
bywa / tedy iawnie sie to znaczy / iż on przez Wiary naukę y
przez dar łaski / tego dostać ma / aby od zakału y smrodliwo-
ści grzechow był wyzwolon / y smak dobrych uczynkow po-
iał / a iżby sie też w pokarmie Boskiej mądrości kochał.

¶ Zegnania potym Krzyżem S. czoło / oczy / pierś / ramiona /
y vszy. Co wszystko pokazuje to / iż przez Krztu tajemnice / ludzi
o krzczonych synyści otworzone y umocnione bywaia / aby Pa-
na Boga na sie przyiac / y przykazanie iego rozumiec a cho-
wać mogli.

¶ Potym zaś / nozdrze y vszy pomazuią mu ślina / y wnet
posylaia go zaraz do Wody Krztowej / aby iako on ślepy w
Ewangeliey wzroku dostał / ktoremu był Pan rozkazał oczy
pomazane błotem omyć wodą Siloe : tak byśmy też rozumie-
li / że onego świętego omycia iest taka moc / iż ku poznaniu
prawdy niebieskiej / rozumowi światłość przynosi.

¶ To sprawiwszy / do wody Krztowej przychodzi / gdzie in-
sze obrzedy y obyczaje czynione bywaia / z ktorych sie Wiary
Chrześcijańskiej summa poznać może. Bowiem Kapłan pew-
nymi słowy trzy kroc tego pyta ktory krzczon być ma : Wy-
rzekasz sie Szatana / y wszystkich uczynkow iego / y wszystkich
pychy iego : A on albo Krzesny ociec zań / odpowiada na każ-
de z osobna pytanie / mowiac : Wyrzekam. Wiec / ktory sie ma
Panu Chrystusowi w moc dać / to naprzod pewnie y nabożnie
obietować musi / iż Diabla y świat opuścza / a obiema iako
naszkaradzymi nieprzyiacioły ustawicznie brzydzić sie ma.

Potym przy Krzcielnicy stoiać / tak od Kapłana bywa pyta-
nie : Wierzysz w Boga Oycę Wszechmogacego : A on odpowie-
da / Wierze. Także daley kiedy go o inszych członkach Wiary
pytaia / znacznym nabożenstwem Wiare swoie wyznawa. A
iest to rzecz iawna / iż w tym dwoim przyrzeczeniu / wszystka
sie moc Chrześcijańskiego prawa y łaski zamyka. Ale kie-
dy już Krzesć dawać potrzeba / tedy pyta Kapłan tego ktory
krzczon być ma / Jesli sie chce krzcić. A kiedy on albo sam za

Zaślinanie.

Sól ktora kła-
da w usta / co
znaczy.

Zegnanie.

Ślina.

Ioan. 8.

Ceremonie
przy wodzie
Krztu.

Wyrzekanie.

Wiary wyzna-
nie.

Moc Krztu
potrzeba / cze-
mu?

Omycie wodne.

sie/ albo Krzesny ociec iesliby dzieciatko było/ za nie przyzwoli/ tedy natychmiastw imie Oycy/ y Syna/ y Ducha Swietego/ woda go zbawieniu Kaptan omywa. Bo iako człowiek wezowi z dobrej woley swej posluszen bedac/ sprawiedliwie był potepion: tak zaś Pan Bog niechciał żadnego w poczet swoich żołnierzy / iedno za dobra wola iego popisać / aby roztazaniu Pańskiemu dobrowolnie poslusznym bedac/ moglby dostać zbawienia wiecznego.

Ceremonie po Krzcie.

Krzyżmowe pomazanie.

Christianus a Christo, Christus a Christo na te appellatur.

Ambr. lib. 1. de cor. ca. 2. Et libro 2. ca. 7.

Białe odzienie

¶ Zaś/ kiedy sie już Krzesz odprawi/ tedy Kaptan wierzch głowy okrzyżonego człowieka Krzyżem pomazuje / aby on rozumiał/ iż już od tego dnia jest Panu Chrystusowi iako członek głowie przytaczon / y w iego ciało wszczepion: A z tad też Chrześcijanin od Pana Chrystusa/ a Pan Chrystus od Krzyżma jest nazwan. A co znaczy Krzyżmo / świadectwo dawa S. Ambroży/ iż sie to z onych słow pokazuje/ ktorymi sie na on czas Kaptan Bogu modli.

Czepek biały co znaczy.

¶ Obłoczy potym Kaptan okrzyżonego w białe odzienie/ mówiac: Weźmi białą szatę / ktoraby niepokalana zaniost przed stolicę Pana naszego Jesu Chrysta/ żeby żywot wieczny otrzymał. A malutkim dziatkom ktore w szatach niechodzą / dawa z tymiż słowy biały czepek: ktorym znakiem (iako powiedaia Świeci Oycowie) znaczy sie chwala zmartwychwstania/ do ktorego sie przez Krzesz rodzimy: k temu ieszcze znaczy slićzność one y chedogosc / ktora po omyciu zmaży grzechow dusza na Krzcie ozdobiona bywa: Nad to/ znaczy theż niewinnosc / y szczyrość ktora człowiek okrzyżony przez wszystkie czas żywota swego zachować ma.

Świeca zapalona.

¶ Potym/ świece zapalona w reke dawaia / ktora znaczy iż Wiara na Krzcie przyieta/ y miłością zapalona / y sprawa dobrych uczynkow żywiona y pomnazana być ma.

Imienia dawanie.

¶ Naostatet/ okrzyżonemu imie dawaia/ ktore od iakiego człowieka/ ktory dla wysokiej pobożności y dla nabożenstwa został świętym/ brać sie godzi. Bo to za tym przydzie/ iż latwie każdy/ onym podobienstwem imienia / ku naśladowaniu cnoty y światobliwości bedzie pobudzon: a nad to / ktorego bedzie chciał naśladować/ tego też prosić/ y mieć te nadzieie bedzie/ iż mu ku dusznego y cielesnego zdrowia obronie / rzeczni-kiem zostanie. Przeto godni są przygany ci / ktorzy Pogańskie imiona/ zwłasczż tych ktorzy między ludźmi nazlosliwsi byli / thać pilnie wymyslaia/ y dzieciom ie dawaia: ponieważ z tad sie poznać może / iako Chrześcijańska pobożność sobie

pogańskich imion używać niemamy.

waża /

waża/ gdy sie w przezbożnych ludzi pamiętce tak Barzo kocha-
ia / iż tego pragna / aby około vszu Chrześcijanſkich / takie
sprosne imiona wszedy brzmiały.

Ty thedy rzeczy/ iesli od Pasterzow o Swiatości Krztu
wykładane beda/ tedy sie już nic nieopusci/ cobysmy rozumieć
mieli/ iż tu takich rzeczy poznaniu nawiecey przystusza. Bo sie
pokazało/ co imie Krztu znaczy : ktorą iest iego własność :
która istność : y z ktorých on części składan bywa. Powiedzia-
ło sie też y to/ od kogo ta Swiatość iest wstawiona/ ktorzyby
sprawcy tu iey sprawowaniu potrzebni byli : y ktorých iakoby
mistrzow / tu wspieraniu krewkości okrzęzonego człowieka/
przydawać potrzeba. Jeszcze y to sie znać dalo / ktorým lu-
dziom/ y iako sposobnym / miałby Krzest udzielany byc/ a kto-
ra iest moc y skutek iego. Naostatek / ktoreby Ceremonie
y Obrzedy zachowane byc miały/ ile było potrzeba/ dosyc do-
statecznie sie wyłożyło. Co wszystko Pasterze na baczeniu mieć
maia/ iż dla tey przyczyny wżyc tego trzeba / aby Chrześcija-
nie wstawicznie o tym piecza y staranie mieli / iakoby tho za-
chowali/ co tak nabożnie y swiatobliwie kiedy ie krzczono/ by-
li przyrzekli : y wiedli taki żywot / ktorzyby sie z naswiet-
szym Chrześcijanſkim imieniem zgadzali.

Epilogus, albo
krotkie nauki
Krztover po-
wterzenie.

O Swiatości Bierzmowania.

ESŁY kiedy
tu wykładaniu
swiatości Bier-
zmowania by-
ła potrzebna pil-
ność Pasterſka/
tedy teraz iscie
tego iest potrze-
ba / iżby ona co nabarziey obja-
śniona była : ponieważ w Koście-
le Swietym nayduie sie wiele lu-
dzi / ktorzy ten Sakrament o-
puszczają/ a Barzo ich mało/ coby

sie o to starali/ aby z niego łaski Bożej pożytek/ ktorzyby otrzy-
mac mieli/ brać vsilowali. Przeto Chrześcijanie o własności

W Świątości
osobliwie ma
być ten Sakra-
ment sprawo-
wan.

Czemu te świa-
tość Bierzmo-
waniem zowa-

Świadectwa
Biskupowy do
którow S. że
Bierzmowa-
nie jest Świa-
tością.
Melchides in
Epist. ad Epi-
scopos Hispa-
nie.
S. Clemens E-
pist. 4. ad Iulia-
num, & Iuli E-
piscopos.

Dionys. Ecclef.
Hier. ca. 2.

tego Sakramentu/o mocy/y zacności/nietylko w dzień Świa-
teczny/ kiedy osobliwie sprawowan być ma / ale theż y w insze
dni kiedy się Pasterzom będzie zdało/ tak uczeni być mają/ aby
rozumieli że nie iedno zaniedbany być niema/ ale iż też ma być
z wielką pobożnością y z nabożeństwem przyjmowan: by snadź
za ich winą y z wielką ich szkodą to nieprzyszło / iżby ludźmi
zdać się mogło / iakoby to Boskie dobrodzieystwo im bez po-
trzeby dąrowane było.

¶ Ale iż od imienia pocziemy/ tedy uczyć potrzeba/ że the
Świątość Kościół Bierzmowaniem albo Potwierdzeniem zo-
wie/ dla tego: abowiem gdy ten który jest już okrzczony/ Krzy-
żmem Świątym przez Biskupa pomazan bywa/ z przydawa-
nim onych poważnych słow: Znacze cie znakiem Krzyża / y
bierzmuie cie albo potwierdzam Krzyżmem zbawienym / W
Imie Oycy/ y Syna/ y Ducha Świątego: tedy już siła no-
wey mocy/krzepczyjszym a prawie zupełnym rycerzem Chrystu-
sowym być poczyta: zwłaszcza iesliby co skutkowi tego Sa-
kramentu nieprzekaziło.

¶ Zawszy Kościół Powszechny to znał/ że się w tym Bierz-
mowaniu istna y prawdziwa Świątości własność zamyka:
co y Papież Melchides/ y wiele inszych Świątych y starych
Papieżow/ iasnie pokazują. A Świąty Klimunt/ niemogł
tey prawdziwey nauki ważniejszymi słowy potwierdzić/ iedno
tak mówiac: Wszyscy kwapić się mają/ aby się bez odwołki
Pánu Bogu odrodzili/ a potym przez Biskupa poznaczeni by-
li: to iest/ aby siedmiorakiey łaski Ducha Świątego dostali:
ponieważ ten doskonałym Chrześcijaninem być niemoże/ kto-
ryby nie z iakiey potrzeby albo przymuszenia/ ale z dobrej wo-
ley y z niedbalstwa te Świątość opuścił: Bosiny tak od Pio-
tra S. wzięli/ y Apostołowie drudzy z rozkazania Páńskiego
tak nas uczyli. A theż ista Wiare/ potwierdzili nauka swoia
oni Świeci Papieżowie/ którzy tymże Duchem pełni będąc/
krew swoje dla Pána Chrystusa przelali/ Urban/ Fabian/ y
Eusebius: iako się to z ich wstaw y wyrokow pokazuje. Ktemu
ieszcze/ przystępuje Oycow S. zgodna poważność: między kto-
rymi Dziwiśz Areopagita Biskup Atenski/ kiedy powiedział
iakobysiny ten olej Świąty sprawować y używać go mieli/ te-
dy tak mówił: Okrzczonego człowieka / obloczą Kaptani w
szate czystości przystoyna/ aby go do Biskupa przywiedli/ a
on świątym y prawie Boskim pomazaniem / znacząc już okrz-
czonego/ nasświetzłego Ciała Páńskiego uczestnikiem go dziła.

Jeszcze/

Jeszcze/ Eusebius Cesarijski Biskup / tak wiele o tey Swiatości trzymał/ iż śmiał powiedzieć/ że Flomatus Kacierz dla tego Ducha S. niemógł zasłużyć: abowiem kiedy się krzcil bedac niemoca cieślka złożony / znatiem Krzyznowym niebył naznaczon. Ale bärzo iasne mamy tey rzeczy swiadectwa / y v Swietego Ambrozego w Ksiegach / ktore napisal o thych / ktorzy sie w Chrzeszczanſkiej Wierze cwiezyć poczynali: y v S. Augustina w Ksiegach/ ktore przeciwko Listom Petilia na Donatisty wydal. A ci obadwa Doktorowie S. niethylko że o prawdzie tey Swiatości niewatpili/ ale iä tež nauka z Pisma S. wzięta potwierdzili. Przeto ieden z nich świadczy/ że ony Apostolskie słowa: Niezasnucajcie Ducha Swietego Bożego/ ktorym naznaczeni iestescie: a drugi zaś ono co w Zoltarzu czytamy: Jako maść na głowie / ktora na brode (brode mowie) Aaronowe spływa: także y ono Pismo Apostolskie: Łaska Boża iest rozlana w sercach naszych / przez Ducha S. ktory nam dan iest: obadwa tedy ci świadcza/ że sie ty słowa ku Swiatości Bierzmowania ściągają.

Eusebi. lib. 6. ca. 43. Eccles. Hist.

Ambro. in fine ca. 7. de iis qui mysteriis initiantur. Et lib. 3. de sacr. ca. 2. Aug. lib. 2. con. Lit. Petil. ca. 104. Et lib. 3. de Bapt. con. Donat. ca. 16. Ephes. 4. Psal. 132. Roman. 5.

¶ Ale aczkolwiek Melchiades powiedział / iż Krzest bärzo iest złączony z Bierzmowaniem/ iednak rozumiec niemamy iżby Swiatość oboia/ iedna y taż Swiatością była / ale iż iedna od drugiej daleko rozna iest. Bo to rzecz pewna / iż rozność łaski ktora każda z osobna Swiatość dawa / y rozność oney rzeczy ktora iest smysłom poddana/ a ktora theż one łaskę znaczy/ sprawnie tho/ aby rozmaite y rozne Swiatości były. Gdyż tedy przez te łaski ktora iest we Krzcie/ ludzie sie w nowy żywot rodzą/ a przez Swiatość Bierzmowania/ iuż wrodzeni meżami zostawają/ wyniszczywszy ony rzeczy/ ktore małutkim działkam służyły: tedyć dostatecznie możemy rozumiec/ iako daleko rozne iest w przyrodzonym żywocie rodzenie od poimazania/ tak też daleko rozne są między sobą ty dwie Swiatości: to iest Krzest ktory ma moc odrodzenia / a Bierzmowanie/ za ktorego moca rosta Chrzeszczanie/ y doskonałej mocy rozumu dostają. Uad to/ gdyż iest potrzeba tego/ aby nowy y rozny Sakrament był ustawion/ kiedy vmysł nasz w iaką nową trudność przychodzi / tedy poznać tho łatwie możemy/ iż iako łaski Krztovej potrzebujemy/ aby nasza myśl wiara sprawowana była: tak też bärzo sie godziło / iżby Chrzeszczanſkie vmysły druga łaska potwierdzone były/ żeby ony/ za dnymi mekami / ani vtrapienim/ ani śmiercią/ od wyznania Wiary prawdziwey/ odstraszeni niebyły: A gdyż sie to przez

Melchiades ad Episcopos Hispanie. Insa iest Bierzmowania a msa Krzci swiatość.

1. Cor. 13.

MElchiades in
Epist. supra ci-
tata.
Rozność mie-
dzy tymi dwiema
má Sakramen-
ty.

Concil. Tridēt.
sess. 7.

pan Christus
Bierzmowa-
nia / y sprawie
iego wstawił.
Fabian. Papae-
pist. 2. ad Epi-
scopos orientis

Sam p. Chri-
stus Świąto-
ści wstawił.

Materia swia-
tości Bierzmo-
wania jest
Krzyżmo.

ono Krzyżmem Świątym Bierzmowanie sprawuje / tedy z tad
się jasnie okazuje / iż ta Świątość ode Krztu różna jest. Prze-
to Melchiades Papież / rozność obojey Świątości słowy przy-
stojnymi wykazył / tak pisząc : Na Kręcie człowiek ku boiowi
przyjmowan / a na Bierzmowaniu ku walce przyzbroiony by-
wa : Przy Krzesiey studnicy / dawa Duch S. zupełność / aby
człowiek był nie innym / a w Bierzmowaniu dawa doskona-
łość / aby łaski dostać mógł : Na Kręcie / ku żywotowi odro-
dzeni / a po Kręcie / ku bitwie posyłani bywamy : Na Kręcie
się omywamy / po Kręcie się zmocniamy : odrodzenie zbawia-
samo przez się / ty którzy czasu pokoju Krześc przyjmują / a Bierz-
mowanie / wzbiera y ku bitwie ie sżykuie. Ale ty rzeczy / nietyl-
ko od innych Conciliy nam podane / ale też osobliwie przez Tri-
dentkie Świete Zebranie są wstawione / iż już o tym nierząc
inaczej rozumieć / ale ani pomyśleć żadną miarą się niegodzi.
¶ Ale iż się już wyższej pokazało / iako tego było potrzeba / w-
czyć ogółem o wszystkich Świątościach / od kogoby ony swoy
początek miały / toż też przy Bierzmowaniu pokazać potrzeba /
aby Chrześcijanie ku swiatobliwości tego Sakramentu chur-
tliwsi byli. Niechże tedy Pasterze wykładają / iż Pan Chris-
tus nietylko wstawił the Świątość / ale też (iako świadczy
Fabian Papież) rozkazał iaki obyczaj sprawowania Krzyżma
być miał : y iakie słowa / których przy iego poświęcaniu Ko-
ściół powszechny używa. Na co łączno ty namowić / ktorzy
Bierzmowanie Świątością być wyznawają : ponieważ w-
szystki tajemnice święte / moc natury ludzkiej przechodzą / a
od żadnego innego / oprócz Pana Boga / wstawione być nie-
mogą.

¶ Już tedy / które są części tego Sakramentu / a naprzód o
materii powiedzieć potrzeba. A ta materia jest Krzyżmo : kto-
rym imieniem wziętym od Greków / aczkolwiek świeccy Pisa-
rze wszelkie pomazanie znamionują : wszakże oni / co rzeczy świę-
te popisali / pospolitym obyczajem mówienia / to słowo ku o-
nemu tylko pomazaniu przypisowali / które z Oleju y z Balsá-
mu iawnym y poważnym Biskupim poświęcenim sprawione
bywa. Przeto dwie cielesne rzeczy spólnie zmieszane / materia
tey świątości działają : które to różnych rzeczy mieszanie / iako
pokazuje rozmaita łaska Ducha Świętego która ludzkiem Bierz-
mowaniem dana bywa / tak też Świątości tey poważność /
dostatecznie znać dawa.

¶ A iż ta jest Świątości tey materia / nietylko Kościół święty
y Con-

Bierzmowania.

ISI.

y Concilia zawnždy tego vczyły / ale też od Dziwisha Swiete-
go y od wiela inszych zacnych Oycow tak podano : a osobliwie
od Fabiana Papieža / ktory swiadczy iż Apostołowie sprawo-
wania Krzyżma od Pana sie nauczyl : y nam też nauke zosta-
wili. A niemogła byc żadna insza materia nad Krzyżmo przy-
stojniejsza / ku okazaniu oney rzeczy ktora sie w tey Swiato-
ści sprawuie. Abowiem Olej ktory tłustym iest / y z przyro-
dzenia swego cieczy y rozptywa sie / wyraża zupełność łaski /
ktora przez Ducha S. od Pana Chrystusa iako głowy / na in-
sze ludzkie ściaga sie y wylana bywa / iako maść ktora spływa
na brode Aaronowe / a potym aż na kraie ostatnie odzienia ie-
go. Abowiem Pan Bog go pomazał oleiem wesela / nad vcze-
stniaki iego / a my wszyscy wzielismy z iego zupełności. Balsam
też / ktorego barzo wdzieczna iest wonia / coż inszego znaczy :
iedno to / że kiedy sie Chrześcijanie przez Swiatosc Bierzmo-
wania doskonaly sstawia / taka wonność wszystkich cnot
z siebie dawaja / iż ony słowa Apostolskie mowic moga : Je-
stefmy dobra wonnością Chrystusowa Bogu. Nad to / ma iez-
sze Balsam one moc / że cobykolwiek im pomazano bylo / to
sprochniec niemoze : Co iednak ku okazaniu mocy tey Swia-
tości barzo służy : gdyż to iawna rzecz iest / że dusze Chrześci-
anśkie łaską niebieską / ktorey w Bierzmowaniu dostawaja /
przyprawnione / latwie sie zarażeniu grzechowemu obronic mo-
ga. A bywa Krzyżmo z powaznymi obrzedy przez Biskupa po-
swiacane : bo iż tak nas Zbawiciel na ostatniej Wieczerzy na-
uczył / kiedy Apostołom iakoby Krzyżmo sprawowac mieli o-
byczay dawal / Fabian Papież / y swiatoscią żywota y meczeń-
stwa korona barzo sławny / to przez Pismo swoje podał. Ale
kolewiek mogłoby sie też y dowodem pokazac / przeczby tak
miało byc. Abowiem w niektórych Swiatosciach Pan Chri-
stus ich materya tak wstawil / iż iey też swiatobliwość nieiaka
przydał : gdyż nietylko chciał aby Woda żywiołem Krztowym
była / kiedy mowil : Jesli sie kto nieodrodzi z Wody y z Du-
cha / do Krolestwa Bożego wnisc niemoze : ale też / kiedy sam
okrzcżon byl / tedy tho sprawil / aby woda poswiacania moc
napotym w sobie miała. Przeto mowil S. Chryśostom : Wo-
da Krztowa niemogłaby zgładzić grzechow ludzi wierzacych /
kiedyby dotkniem ciata Pańskiego poswiecona niebyła. A iż
Pan tey materye Bierzmowania / używaniem y sprawowa-
nim swoim nieposwiecił / tedy iest tego potrzeba / aby swie-
tymi y nabożnymi modlitwami poswiacana była : A iey spra-

Dionys. Eccles.
Hier. ca. 2. et 4.

Fabian. Papa
Epist. 2. ad E-
piscopos orient.

Jako ta mater-
ya Bierzmo-
waniu przystoi

A co znaczy
Olej.

Psal. 132.

Psal. 64.

Ioan. 1.
Balsam co
znaczy.

2. Cor. 2.

S. Fabian PP.

Czemu tego sa-
kramentu ma-
terya nabożnie
Biskup po-
swiaca.

Ioan. 3.

Chryś. ho 4. o-
peris imperfe-
ti in Math.

Jako się przy
Bierzmowa-
niu ludzie spra-
wować mają.

Forma Bierz-
mowania.

Przy Bierzmo-
waniu co ma-
my obaczyć.

- 1.
- 2.
- 3.

Ieremie 23.

Sam Biskup
te Świątosc
rozdawa.

wowanie nikomu inżemu nie należy / iedno Biskupowi / który
porządnym sprawcą tey Świątosci jest ustawion.

¶ Ale ieszcze druga część z ktorey się ta Świątosc składa /
wyłożyć będzie trzeba : tho iest forme / y słowa ony ktore do
tego swietego pomazania przydane bywają : będzie też potrze-
ba przypomnieć Chrzescijany / aby te Świątosc przyjmując / a
osobliwie na ten czas kiedy słyszą ty słowa być wymawiane /
ku pobożności / Wierze / y nabożenstwu / wmysły swe pobudza-
li : a to dla tego / aby się niebieskiey łasce iaka przekaza niessta-
ła. Tymi się tedy słowy forma Bierzmowania wyprawuie /
Znaćże cie znakiem Krzyża / y bierzmuie cie albo
potwierdzam Krzyżem zbawiennym / w Imie
Oycā / y Synā / y Duchā Ś. wszakże iesli też rozum
ku prawdzie obrocimy / tedy latwie tego (iż ty słowa są for-
ma Bierzmowania) dowieść możemy. Albowiem forma swia-
tosci ma w sobie zamykać to wszystko / coby Sakramentowa
istność y własność mogło wyłożyć. A osobliwie ty trzy rzeczy
w Bierzmowaniu obaczyć potrzeba : Moc Boska / ktora iako
głownieysza przyczyna / w tey Świątosci nieco sprawuie : po-
tym / wmysłu y ducha naszego vmocnienie / ktore przez to po-
mazanie swiete / Chrzescijanom ku zbawieniu przydawane by-
wa : I temu ieszcze / on znak ktorym znacza thego człowieka /
ktory w Boy rycerstwa Chrzescijanskiego wstąpić ma. A pier-
wsza rzecz (to iest moc Boska) pokazuia ony słowa ktore się na
koncu położyły / W Imie Oycā / y Synā / y Duchā Swietes-
go : Druga zaś / (tho iest duchowne posilenie) pokazuia ony
słowa srednie / Bierzmuie cie Krzyżem zbawiennym. A trze-
cie / (to iest znak) iawnie okazuia ony słowa na początku for-
my położone : Znaćże cie znakiem Krzyża : aczkolwiek by się
theż iakim dowodem pokazać niemogło / że ta iest prawdzi-
wa y doskonała tego Sakramentu forma / iednak moc powa-
żna Kościoła powszechnego / za ktorego nauka takiesmy zaw-
zdy byli uczeni / namniemy nam o tym wątpić nie da.

¶ Uczyć też mają Pasterze / komu osobliwie tey Świątosci
szafunek zlecon iest. Bo gdyż wiele iest takowych / iako Prorok
powieda / ktorzy aczkolwiek ich nie sła / przedsię biegają : tedy
trzeba pokazać / ktorzy są iey prawdziwi y porządni szafarze /
aby lud Chrzescijanski Świątosci Bierzmowania y łaski do-
stać mogł. Okazuje tedy Pismo Swiete / iż sam Biskup ma

porządna

porządna moc/ te Swiatość sprawować : Bo w Dziełach Ap^{osto} postolskich tak czytamy : Kiedy Samaria słowo Boże przyjęła/ iż do nich Piotr y Jan posłani byli/ którzy się za nie modlili/ aby Ducha Świętego przyjęli/ bo ieszcze był na żadnego z nich nieprzyszędł/ ale pochrzczeni tylko byli. Z którego miejsca obaczyć możemy / iż on który był Samarytany pochrzczył/ ponieważ tylko Diakonem był / mocy żadney niemał Bierzmować / ale ten urząd doskonałym sługam Kościelnym (to jest Apostołom) był zachowan : A owszem/obaczyć się to wszędzie może/gdziekolwiek Piśmo święte o tym Sakramencie zmianę czyni. A mamy ieszcze tu tey rzeczy pokazaniu/ Świętych Oyców y Papieżów a Urbana / b Eusebiusa/ c Damasa/ d Innocentego/ e y Leona dobrze iawne świadectwa : iako się to z ich ustaw y dekrétom pewnie pokazać może. K temu S. Augustin bardzo się skarży na zły zwyczaj Egypczyków y Alexandrynow/ których Kaptani śmieli tak Bierzmowania Swiatością szafować.

¶ A mogąc thym podobieństwem Pasterze okazać/ iż słusznie się to stało/ aby urząd takowy Biskupom był zlecon. Bo iako w budowaniu/ aczkolwiek rzemieślnicy podleższy / piasek/ wapno/ drzewo/ y materia insza gotuią y składają/ wszakże onego budowania dokonanie na murarzu cwiżonym zależy : tak też ten Sakrament przez który się iakoby duchowne budowanie dokonywa/ od żadnego inszego/ iedno od najwyższego Kaptana/to jest Biskupa/ niema być sprawowany.

¶ A przydawając też y Oyca Krzesnego/iako y na Krzcie/wedle wyższego opisania. Albowiem iesli ci którzy się w szantach bicia chcą/ potrzebiu tego ktoby ie umietynością y radą swą sprawował/ iakoby przeciwnika swiego pozyl/ a sami cali a zdrowi zostali : daleko wiecey Chrześcijanie wodzą y wspominać potrzebiu/ kiedy Swiatością Bierzmowania iako na pierwszej zbroi obrani y opatrzeni/ w boi duchowny wstępują/ który się tu zbawieniu wiecznemu ściaga. Słusznie tedy tu szafunku they Swiatości / Kmotrowie przyzwani być mają/ z którymi zeymuie się też duchowne powinowactwo / które broni porządnego Matzeństwa : iakosmy przed tym już powiedzieli gdysiny o Krzesnych Oycach mówili/ którzy do Krztu przydawani być mają.

¶ Ale iż się często trafia / że Chrześcijani w przyjmowaniu Swiatości/ albo nazbyt pretkiego świąpienia/ albo wielkiego niedbalstwa y odwłoki używają/ (bo nie o tych mówić

Act. 8.

a In fine Epistolę ad omnes Christianos.

b Epist. 3. ad Episco. Tuscie & Campanię.

c Epist. 4. ad Prosperum de Exuperium.

d Epist. 1. ad Decentium ca. 3.

e Epist. 88. ad Germanię & Gallię Episcopos.

Krzesni Oycowie przy they Swiatości być mają/iako przy Krzcie.

Kmotrowie tego Sakramentu poymować się niemoga.

niechce

Acz nie jest ten
Sakrament
potrzebny/ ie-
dnak żaden go
opuszczając nie-
ma.

Act. 2.

W których le-
ciech maia dzie-
ci bierzmować.

niechcemy/ ktorzy tu tey bezbożności przyszli/ iż ją zaniebają y
gardzić smieją) tedy też pokazać maia Pasterze/ ktorzy to są/
w których leciech być / y iakie nabożeństwo mieć maia ci / kto-
rym Bierzmowanie ma być dane. Przeto naprzód nauczając po-
trzeba/ iż ta Świątość nie jest tak potrzebna/ aby kto bez niej
zbawion być niemógł : wszakoż aczkolwiek nie jest tak bardzo
potrzebna/ iednak żaden opuszczając iey niema : ale owszem bar-
zo strzedz tego trzeba/ aby w tey rzeczy/ ktora jest pełna swia-
tobliwości / a przez ktora też Boskie dary tak szczerobliwie
nam udzielane bywaia / nieszło sie iakie niedbalstwo. : Bo
co Pan Bog dał tu pospolitemu wszystkim ludzi poświęceniu/
tego wszyscy z wielką chucią żadać maia. A S. Łukasz kiedy
ono dzwinię Duchą S. wylanie opisywał / tedy tak mówił : A
stał sie nagle szum z nieba / iakoby przychodzącego wiatru
gwałtownego/ y napelnił wszystek dom. A mało co potem : A
napelnieni są wszyscy Duchem Świątym. Z których słow ro-
zumiec to mamy/ (ponieważ on dom miał figure y podobień-
stwo Kościoła Świątego) iż wszystkim Chrześcijańcom nale-
ży ta Świątość / ktora od onego dnia początek swoy bierze.
Ale też i to z własności samego Sakramentu łatwie sie obaczyć
może : abowiem świątym Krzyżem oni maia być bierzmo-
wani/ ktorym pomnożenia duchownego potrzeba/ y ktorzy tu
doskonalemu Wiary Chrześcijańskiej sposobu przymiędzieni
być maia : Co wiec każdemu człowiekowi bardzo przystoi. Bo
iako natura k temu sie ciągnie y to mieć chce/ aby na świat lu-
dzie porodzić/ rośli y do lat doskonałych przyszli / choćby też
czasem tego czego chce/ dostąpić niemogła : tak theż spolia ws-
zystkich matka Powszechny Kościół / bardzo tego żada / aby
w tych ktore przez Krzyż odrodziła/ stała Chrześcijańskiego
człowieka doskonale być wyprawion. A iż sie to stawa przez
Świątość duchownego pomazania / tedy iakowa rzecz jest/
że ono pomazanie wszystkim Chrześcijańcom iednak należy.

Gdzie iednak y to obaczyć potrzeba / że acz wszystkim po-
krze/ten Sakrament Bierzmowania dany być może/wszak
że niebardzo tho z pożytkiem bywa / ażby tu rozumowi dzieci
przyszły. Przeto iesli sie niebedzie zdało / aby wianastego ro-
ku czekać miano/ tedy iednak bardzo to przystoi/ aby wżdy aż
do siódmego roku z ta Świątością czekać. Abowiem Bierz-
mowanie/ nie jest tu potrzebie zbawiennej wstawione/ ale a-
byśmy za mocą iego/ dobrze wbrani y gotowymi byli/ kiedy dla
Wiary Pana Chrystusowej walczyć mamy : do ktorey walki/
że dział

że dziatki ktore ieszcze dostatecznego rozumu niemają / nie są
godne / każdy obaczyć może. Z tad też y to się obaczyć może / iż
ci ktorzy już podrośli zostawszy / Bierzmowani być mają / ie-
śli tego pragną aby łaski y daru tej Swiatosci dostali / thedy
nie tylko Wiare y nabożność do niej przynosić / ale też większe
grzechy ktorych się dopuścili / z wmysłu swego zgładzić mu-
szą. Gdzie staranie czynić potrzeba / aby theż pierwey się grze-
chow spowiedali / a w pominiem Pasterkim / ku postom y ku
nabożnych weczynkow sprawowaniu pobudzeni / y napomnieni
byli : aby się on chwalebny starego Kościoła zwyczaj odno-
wil / żeby te Swiatosc nie inaczej iedno na czężo przyjmowa-
li : czemu bez wątpienia Chrześcijanie latwie się przywieść
dadzą / jeśli they Swiatosci dary y barzo dzimne skutki zo-
sumieją.

¶ Beda tedy uczyć Pasterze / iż Bierzmowanie albo potwier-
dzenie / te rzecz z innymi Sakramenty społeczna ma / aby no-
wa łaska dawano / iesliby iaka przekaza z strony onego człowie-
ka ktory ie przyjmuie / nie była. Bo się już pokazało / że ty świe-
te y skryte znaki są takowe / ktore y pokazują łaskę / y sprawu-
ją. A z tad przychodzi / iż też grzechom odpuszczenie z soba przy-
nosi. Albowiem tak iest rzecz niepodobna / aby łaska z grzechem
wspolek być miała / iż ani zmyślac tego się niegodzi. Ale o-
procz tych rzeczy / ktore ta Swiatosc z innymi Swiatosciami
mi spolne ma. Naprzod ono własnje Bierzmowaniu przynale-
ży / iż Krztu S. łaskę ku doskonałości przywodzi. Albowiem
ktorzy już przez Krzest stali się Chrześcijany / iako dziateczki
nimie zrodzone / ci nie iaka ieszcze w sobie watłość y subtylnosc
mają : ale potym przez Swiatosc Krzyżmowa dużnieyszymi
się stawiają / przeciwko wszystkim siłom y namietnosciom Cia-
ła / Swiatu / y Szatana : a prawie ich wmysł w Wierze w-
twierdzon bywa / ku wyznaniu y wychwalaniu imienia Pana
naszego Jesu Chrysta : z ktorego theż Krzyżma / iż wzięte iest
Imie Chrystusowe / w tym wątpić żaden niemoże. Albowiem
(co niektórzy tak głupie iako y przezbożnie zmyslili) niepocho-
dzić z tad przezwiśko Bierzmowania albo potwierdzenia / iżby
przedtym ony ktorzy w młodych leciech byli okrzczeni / przed
Biskupa kiedy już podrośli zostali wodzić ie miano / aby Ch-
rześcijańska Wiare na Krzcie przyięta potwierdzili : thak iżby
Bierzmowanie / od nauki y cwiczenia w Wierze / żadney ro-
zności niemialo : o ktorym to zwyczaj / żadne się dostateczne
y dowodne świadectwo przywieść niemoże. Ale tej Swia-

przed Bierz-
mowaniem m-
ia się ludzie.
spowiedac.
Bierzmowa-
nia Swiatosc
na czężo przy-
mowana być
ma : bo tak ro-
kazuje Concili-
um Aurelian-
skie.
Bierzmowa-
nie iako infe-
Swiatosci no-
wa łaska dawa.

Bierzmowa-
nie co ma nad
infe Swiatos-
sci.

Czemu ten Sa-
krament Bierz-
mowaniem al-
bo potwierdze-
nim nazwano.

Nauka Tri-
dentckiego Ze-
brania o Bierz-
mowaniu.

Sess. 7. can. 1.

tości

ME Lchiades
Papa loco sup
citaro.

Luce 24.

Jako przed me
i a p. Christu
sowa boiażliwi
Apostolowie
byli.

Jako zaś mo
eni byli po przy
jęciu Duchu s.
Act. 2.

Act. 5.

Bierzmowa
nia powtarzać
nie mogą.

tości imie Bierzmowania albo potwierdzenia z tad jest nada
no/ że mocą tego Sakramentu/ Pan Bog w nas to potwier
dza/ co był na Krzcie począł sprawować : y tu doskonałości
mocy Chrześcijańskiej nas przywodzi : A nietylko nas potwier
dza / ale też y pomnaża : O czym Melchiades tak świadczy :
Duch S. który na wodę Krztowa zbawionym sstapieniem
przychodzi/ przy Krzcie dawa zupełność/ aby człowiek niewin
nym był : a w Bierzmowaniu pomnożenie czyni/ aby łaski do
stać mógł : Potym/ nietylko prosto pomnaża/ ale też dziwnym
niejakim obyczajem pomnaża. A nadobnie to Piśmo znaczyło
y wyraziło/ od odzienia podobieństwo wzięwszy. Bo tak mo
wił Zbawiciel nasz/ kiedy o tej Świątości powiedział: Siedź
cie w mieście tak długo/ aż mocą z wysokości obleczeni będzie
cie. A jeśli będą chcieli Pasterze wielką y prawię Boską skute
czność pokazać/ (co bez wątpienia tu wzruszeniu Chrześcijań
skich umysłów moc wielką mieć będzie) tedy dosyć im będzie to
pokazać / co się samym Apostołom przydało : Albowiem oni
przed meką Pana Chrystusowa / albo w one godzinę gdy się
poczęła meka jego / tak mdli y słabi byli / iż skoro Pan był
poiman / wszyscy się rozbiegli : a Piotr który opoka y funda
mentem Kościoła już był naznaczon/ a wielką stateczność y po
ważną a stałą myśl znać po sobie dawał / zleższy się głosu ie
dnej niewiasty/ nie raz ani dwa/ ale trzy kroć zaprzął się być
Zwolennikiem Pana Chrystusowym : y po zmartwychwstaniu
wszyscy Apostołowie zawierali się w jednym domu / Żydów
nie bojąc : Ale zaś w dzień Świąteczny/ tak wielką Duchu S.
mocą wszyscy napełnieni byli/ iż gdy Ewangelia/ która im zleco
na była/ nietylko w Żydostwie/ ale po wszystkich świecie śmieje
y bezpiecznie rozsiewali/ rozumieli że się im nic szczęśliwszego
przydać niemogło/ iedno gdyby się stali godnymi / aby dla
Chrystusowego imienia/ sromoty/ więzienia/ meki/ y utrapie
nia podejmować mogli.

Ma też jeszcze Bierzmowanie te moc/ iż piatno wyraża na
duże : za czym to idzie/ iż żadnym obyczajem powtarzane być
niemoże : co się też już wyższej przy Krzcie pokazało : y przy
Świątości Świecenia na swym miejscu iasniey się pokazuje.
Ty tedy rzeczy jeśli przez Pasterze często y pilnie wykładane y
opowiedane będą / tedy się stanie/ iż Chrześcijańskie poznaw
szy zacność y pożytek tej Świątości/ starać się będą/ iakoby
iż z wielką pilnością światobliwie y nabożnie przyieli.

Teraz

T Teraz już ktemu przyszło / abyśmy o zwyczajach y obrze-
dziejch / ktorych w tey Swiatości sprawowaniu Powszechny
Kościoł używa / krotko powiedzieli. Ktore to wykładanie /
iaki pożytek przynieść może / obacza Pasterze / iesli tho Beda ch-
cieli powtarzać co sie przedtym mowilo / kiedyśmy to mieysce
rozbieżeli. Ci tedy / ktore swietym Krzyżem Bierzmują / na-
czyle pomazani bywają. Bo przez te Swiatość / Duch świę-
ty wlewa sie w serca Chrzescijańskie / a w nich moc y siłę po-
mnaża / aby w boiu duchownym mocno walczyć y bezecnym nie-
przyjaciolom przeciwiać sie mogli. Przeto sie to znać dawa / iż
oni żadna Boiażnia ani wstydem / ktorych przypadkow znaki
zwykly sie pospolicie na ciele pokazować / od swobodnego wy-
znania Chrzescijańskiego imienia niemają sie dąć odstraszyć.
Nad to ieszcze / ona cecha / ktora sie Chrzescijanin od inszych
ludzi (tak iako Żołnierz nieiatimi znaki od inszych Żołnierzow)
dzieli / na celnieyszey y zacnieyszey części w ciele / wycisniona być
miała.

Czoto maza-
nym ktore bierz-
mują. A co to
znaczy.

Alle y ono barzo pilnie w Kościele Bożym chowano / aby w
dzien Swiateczny osobliwie ludziem ta Swiatość rozdawa-
na była : ponieważ naywiecey tego dnia mocą Ducha Świę-
tego Apostołowie vmocnieni y posileni byli : iżby Chrzescija-
nie pamiętając na ten Bożki uczynek / napominani byli / ktore
y iako wielkie tajemnice w tym swietym pomazaniu mają sobie
rozmyślać.

Pierwey w
Swiatki bierz-
mowano.
Act. 2.

Potym też / człowiek już pomazany y potwierdzony / reka
Biskupia zlekką bierze policzek / aby pamiętać / iż on iako mocny
Rycerz ma być gotowym / ku wszystkim rzeczom przeciwnych /
dla Pana Chrystusowego Imienia / statym vmysłem wycier-
pieniu. A naostatek pokoy mu dawa / aby rozumiał / iż niebie-
skiej łaski zupełności / y onego pokoyu ktory wszystkie smysły
przechodzi / już dostąpił. A to niech będzie summa tych rzeczy /
ktore o Krzyżmowej Swiatości Pasterze nietylko słowy go-
łymi / y mowa prosta / ale też zapalona ku pobożności myśla /
mają wykladać / aby ie w serca y w myśli wewnętrzne Chrze-
scijańskie wprawić y wszczepić mogli.

policzek co
znaczy.

Danie pokoyu
co znaczy.
Philip. 4.

.. ..

O Świątości Ciała Bożego.

Świątości ciała
Bożego za-
cność.

Te Świątość
z wielkim na-
boż:ństwem
sprawować y
przyjmować
trzeba.

I. Cor. II.

Wstawa świa-
tości Ciała B.
Ioan. 13.

Leo ferm. 7. de
PAssione Dni.

Alko między w-
szystkimi tajem-
nicami święty-
mi / które nam
Pan zbawiciel
nasz / iako per-
we łaski B.żey
naczenie zalecił /

nie masz żadney takowey / która
by z nas wietszym Sakramentem
Ciała Bożego porównać mogła:
tak też nie masz żadnego tak zło-
śliwego uczynku / za którybyśmy

sie większego Bożkiego karania bac mieli / nad ten / iesliby thā
rzecz / która jest wszystkiey świątobliwości pełna / y owszem
która w sobie samego dawce y źródło Świątości zamyla /
świątobliwie y nabożnie od Chrześcijanow sprawowana nie-
była. Co Apostoł y mądrze obaczył / y w tym nas iawnie wpo-
minal: Bo kiedy pokazał iako sie ciężkim grzechem okłada-
ci / którzy nierozsądzali Ciała Pańskiego / tedy wnet przydał:
Przeto między wami wiele jest mdłych y niemocnych / y wiele
ich theż vmiera. Przeto / aby lud Chrześcijański poznawszy /
że tey niebieskiej Świątości Bożka część wyrządzana być ma /
y obfitych łaski pożytkow dostał / y sprawiedliwego Bożkiego
gniewu wszedł / ty wszystki rzeczy Pasterze pilnie wykladać ma-
ia / któreby poważność iey lepiej y więcej objaśnić mogły. W-
czym potrzeba / aby (nauki Pawła S. naśladować / który wy-
znał / iż co był wziął od Pana / tho też Korynteżykom podał)
naprzód tey Świątości wstawę Chrześcijanom wykladali. A
iako sie ta rzecz działa / iasnie sie z Ewangelisty poznać mo-
że: Bo kiedy Pan vmitował swoje / vmitował ie aż do końca.
Ktorey miłości aby iaki Bożki y dziwny vpominek zostawił /
wiedząc że już przyszła godzina aby przeszedł z tego świata do
Oycy / a chcąc wstawicznie przy swoich wybranych być / spra-
wił te (bytność swoje) niewymownym obyczajem / który w-
szystek przyrodzenia sposob przechodzi. Albowiem uczyniwszy
ze Zwoleńniłi swymi Wielkonocnego Baranka wieczerza / aby

figura

figura prawdziwa/ a Ciału cieni wstąpił/ wziął Chleb /y P. Bo-
gu dziękując błogosławił/ łamał/ y swoim Zwołanym rozda-
wał/ tak mówiąc: Bierście a jedzcie/ To jest Ciało moje/ kto-
re za was będzie wydano: to czyncie na pamiątkę moje. Tymże
obyczajem wziął y Kielich po Wieczerzy/ mówiąc: Ten Kie-
lich nowym testamentem jest we Krwi mojej/ to czyncie ilekroć
pic będziecie na pamiątkę moje.

Math. 26.
Marci 14.
Lucę 22.
1. Cor. 11.

¶ Ale Doktorowie/ Świeci bacząc iż zacność y poważność
tey dziwney a chwalebney Świątości / przezwiskiem iednym
okazać niemogli/ tedy się o to starali/ iżby ją różnymi przezwi-
ski wyrazili. Przechodząc czasem zowa EVCHARISTIA:
które słowo Greckie z Łacińskiego wykładając / albo łaska do-
bra/ albo dziękowaniem wyłożyć możemy. A słusznie ta Świa-
tość dobra łaska zwana jest: częścią dla tego / iż znaczy wiecz-
ny żywot/ o którym napisano/ Łaska Boża/ jest żywot wiecz-
ny: częścią też dla tego/ iż Pana Chrystusa który jest łaską pra-
wdomową/ y wszystkich darów studnica/ w sobie zamyka. Słu-
sznie też ieszcze słowo to Eucharistia, dziękowaniem wykładamy:
abowiem te Ofiary naczystszą ofiarując/ zawsze Panu Bogu
za wszystkie jego nam użyte dobrodziejstwa/ niezmierne dzie-
ki czynimy/ a nawiecy za ono tak wielkie dobro łaski jego/
ktorego nam w tey Świątości użyć. Ale ieszcze tho słowo
Eucharistia, zgadza się wybornie z tymi rzeczami/ ktore/ iako
czytamy / Pan Chrystus przy wstawie tey Świątości sprawo-
wał: Abowiem Chleb wziął/ y łamał/ y dziękował. A Da-
wid też/ kiedy na wielkość tey tajemnicy patrzał/ niżli ono swo-
ie pienie wystawił: Pamięć uczynił dziwow swoich/ miłosier-
ny a litościwy Pan/ dał pokarm tym/ ktorzy się go boją: te-
dy dziękowanie przelożył tak mówiąc: Wystawianie y wiel-
możenie jest sprawa jego. Częstość też ta Świątość imie-
niem Ofiary bywa mianowana: o ktorey tajemnicy mało po-
tym/ szerzej mówić będziemy.

Imiona they
Świątości ro-
zmaite.
EVcharistia, i.
bona gratia, vel
gratiarū actio.
Chryl. ho. 24. in
1. ad Corint.
Roman. 6.

¶ Nad to ieszcze/ ta Świątość zwana jest Communio, to jest
Spolnością albo Pospolitowaniem: które słowo / z onego mie-
sca Apostolskiego jest wzięte/ gdzie mówi: Kielich błogosła-
wienia ktoremu błogosławimy / azaż nie jest społeczne uży-
wanie Krwi Chrystusowej: y Chleb który łamiemy / iaz
nie jest społeczne Ciało Pana/ ktorego używanie? Bo iako wyło-
żył Damascenus/ ta Świątość z Panem Chrystusem nas ie-
dnoczy/ a Ciała y Bóstwa jego uczestniki czyni/ y nas między
sobą spolnie w tymże Panu Chrystusie łączy/ a iakoby ciało

Math. 26.
Marci 14.
Lucę 22.
1. Cor. 11.
Pial. 110.

sacrificium, al-
bo Ofiara.

Communio.

1. Cor. 10.

Ciemu te swia-
tość zowa Co-
munio.
Damasc. lib. 4.
Orthod. Fidei
ca. 14.

Sakrament po
koju y miłości.
Aug. Tract. 26
in Ioan. +

Viaticum,

Cōcil. Carthag.
4. ca. 77. & 78.

1. Cor. 11.
Cœna.

Świątość thā
nā często spra-
wowańa i przij-
mowańa być
ma.
Aug. epist. 112.
ca. 6.

Świątość Ciała
Bożego jest ie-
dna z siedmi
Świątości.

To słowo Sa-
krament wiele
rzeczam w tey
Świątości
służy.

iedno wespolek pomaża. Z tadżec to przyszło / że też Sakra-
mentem Pokoju y Miłości jest nazwana : abyśmy rozumieli /
iako są niegodni Chrześcijańskiego przezwiśka ci / ktorzy nie-
przyjaźni wioda : a iż nienawisć / rostycki / y niezgody / iako
hąniebne skazy Chrześcijaństwa / koniecznie precz wyrzucone
być maia : ponieważ powszednia Zakonu naszego Ofiara tho
wyznawamy / iż nic z pilnością większą nad Pokoy y Miłość
niechowamy.

¶ Ale często iā też Doktorowie S. zowa Pokarmem podro-
żnych ludzi : częścią dla tego iż jest duchownym pokarmem / kto-
rym się w pielgrzymstwie tego żywota pośilamy : częścią też
dla tego / iż nam droge ku wieczney chwale y szczęśliwości go-
tuie. Przeto wedle zwyczaju starego Kościoła Powszechnego
to zachowano bywa / aby żaden Chrześcijanin tey Świąto-
ści nieprzyjaźni nie umierał.

¶ K temu ieszcze / oni starzy Oycowie wyroku Pawła S.
naśladować / to święte Pańskie Ciało podczas Wieczery zwa-
li : iż od Pana Chrystusa na oney ostateczney a tajemnic zbaw-
niennych pełney Wieczery / jest wystawione. A niegodzi się na-
iadszy albo napiwszy się / tey Świątości sprawować albo iā
też przyjmować : dla tego / iż się od Apostołow zaczął on świe-
ty obyczaj / iako starzy Doktorowie pamiętkę tego zostawili /
y był wstaćwiecznie trzyman y zachowan / aby nā często tylko przy-
mowana była.

¶ Ale wyłożywszy własność tego słowa / wżyć potrzeba / iż
to jest prawdziwy Sakrament / y ieden z onych siedmi / ktore
Kościoł Święty zawżdy wysoce sobie ważył / y z wielkim na-
bożenstwem czcił. Bo kiedy Kielich Krwie Pańskiej bywa
poświęcon / tedy iā zowa tajemnica Wiary. Uad tho / opu-
szczaiać niezliczone Świętych Doktorow świadectwa / ktorzy
zawżdy rozumieli / iż thā Świątość między prawdziwymi
Świątościami ma być policzona : tedy y z własności samey y
z natury Sakramentu dowieść się to może. Albowiem są w
niey znaki zwierchnie y smysłom poddane : zamyka też w so-
bie znaczenie y skutek łaski : k temu też / ani Ewangelistowie /
ani Apostołowie wotpic nam niedopuszcza / że to jest wstawia
Pana Chrystusowa. A kiedy się to wszystko wespolek zbierze
ku potwierdzeniu tey prawdy / iż to jest prawy Sakrament
albo Świątość / iuż nam nietrzeba inszych dowodow.

¶ Ale to Pasterze pilnie obaczyć maia / że w tey tajemnicy jest
wiele rzeczy / ktorym niegdy świeci Doktorowie imie Sakra-

mentu

Ciała Bożego.

161.

mentu przydawali. Bo czasem y poświęcenie / y przyjmowa-
nie / czasem też samo Ciało y Krew Pańska / która się w they
Świątosci zamyla / zwykli zwać Sakramentem. Abowiem
S: Augustin powieida / że ta Świątosć ze dwu rzeczy iest zło-
żona / to iest z widomey osoby żywiołow / a z niewidomego Ciała
y Krwie samego Pana naszego Jesu Chrysta. A tymże oby-
czajem twierdzimy / iż tha Świątosć / to iest Ciało y Krew Pa-
ńska / chwalona być ma. Wszakże iasna rzecz iest / iż to w-
szystko (iako poświęcenie / przyjmowanie / Ciało y Krew Pa-
na Chrystusowa) nie do końca własnje Sakramentem bywa
mieniono : Ale ony osoby Chleba y Wina / prawdziwie y do-
skonale własność mienia tego mają.

Aug. de Cate-
chi. rudib. ca. 26

¶ Ale iako barzo ta Świątosć od wszystkich inszych iest ro-
żna / łatwie się to może poznać. Bo insze Świątosci w uży-
waniu materzey wypełniane albo skonczone bywają / to iest /
kiedy ich komu używają. Abowiem Krzest na ten czas własno-
ści Sakramentowey dostawa / kiedy człowiek prawdziwie
woda omywan bywa : Ale ku doskonałości Ciała Pańskiego /
dosyc iest na tym / iż sama tylko materza poświęcona iest : Bo
oboja część tey Świątosci / nieprzesztawa Sakramentem być /
by też w srodku chowana była. Zasje / w sprawowaniu inszych
Świątosci / niebywa żadna materzey albo żywiołu / w natu-
re insza odmiana. Abowiem woda Krztowa albo Oley Krzy-
żmowy / kiedy się ony Świątosci sprawują / pierwszey wody
y oleiu natury nietracą : ale w tey Ciała Pańskiego Świąto-
ści / co Chlebem y Winem przed poświęcenim było / to po po-
święceniu już iest prawdziwie Ciała Pańskiego y Krwie istno-
ścią. Ale aczkolwiek dwa są żywioły / to iest Chleb y Wino /
z których zupełna Ciała Pańskiego Świątosć sprawowana
bywa / wszakże wedle Kościelney nauki wyznawamy / że tam
niewiele Sakramentow / ale tylko ieden iest Sakrament : Bo
inaczej / ona liczba siedmi Świątosci (iako nam zawždy po-
dano / y na Conciliach Laterańskim / Florentskim / y Trident-
skim iest wstawiono) niebyłaby zachowana. Bo kiedy za łaską
tey Świątosci stawamy się iednym duchownym ciałem / te-
dy aby się Sakrament z skutkiem który sprawuje zgadzał / ie-
dnym też być musi : A iednym mówie / nie iżby się rozdzielić
niemógł / ale iż iedney rzeczy w sobie znamionowanie ma. Bo
iako pokarm y picie / które dwie są rzeczy rozne / a ku iednemu
tylko skutkowi używane bywają / to iest / aby siły cielesne po-
silone były : thać też przysłało / żeby dwie rozne osobie w tym

Ta Świątosć
w czym iest od
inszych rozna.

Chleb y Wino
poświęcone / ie-
dna iest. Świa-
toscia nie dwie
mają.

Ioan. 6.

Sakramencie były / ktoreby duchowny potarm znaczyły / przez
ktory ludzkie rozumy wspierane y posilane bywaia. Przeto
Pan Zbawiciel nasz powiedział: Ciało moje prawdziwie iest
pokarmem / a Krew moja prawdziwie iest piciem.

¶ Ale pilnie uczyć potrzeba / co znaczy Ciała Bożego Sa-
krament: aby Chrześcijanie na tajemnice święte patrząc / za-
razby też rozróżnieniem rzeczy Bożych swoje umysły nasycić
mogli.

Świątość ciał-
ta Bożego trzy
rzeczy w sobie
zamknięta.

1.
Luce 22.
1. Cor. 11.

2.

3.

¶ Trzy tedy są rzeczy / ktore się nam w tym Sakramencie
pokazują. Pierwsza iest / Pana Chrystusowa meka / ktora już
przeminięła: abowiem sam uczył: To czynicie na pamiątkę mo-
ją. Apostoł też świadczył: Jeleń Chleba tego pożywać / y
Kielich pic będziecie / śmierć Pańską będziecie opowiedać / do-
kład nieprzyjdzie. Wtóra rzecz iest / Boża y niebieska łaska /
ktora ku żywieniu y zachowaniu dusze / obecnie w tej Świa-
tości dana bywa. Bo iako na Kręcie rodzimy się w nowy ży-
wot / a przy Bierzmowaniu posileni bywamy / abyśmy się
Szatanowi przeciwic / a Imię Pana Chrystusowe iawnie wy-
znawać mogli: tak się też Ciała Bożego świątością / karmi-
my y posilamy. Trzecia iest / ktora przyszła rzecz opowiada /
to iest wieczney wciechy y chwaty pożytek / ktory z obietnice Bo-
żej w niebieskiej chwale osiągniemy. Ty tedy trzy rzeczy (kto-
re się dzieła niniejszego / przeszłego / y czasu przyszłego różno-
ścią) tak się w tej świętej tajemnicy znaczą / że cały Sakra-
ment / acz się składa z roznych osob / iednak ku pokazaniu osobno
każdey z tych rzeczy / iakoby ku iedney się tylko oznajmieniu
ściąga.

Materia tego
Sakramentu
iest dwoiaka.

Math. 26.
Marci 14.
Luce 22.
Ioan. 6.
Różność chle-
bowa.

¶ Ale naprzód Pasterze poznać mają / ktora iest tego Sakra-
mentu Materia: częścią dla tego / aby porządnie sprawować
i mogli: częścią też dla tego / aby Chrześcijanie wspomnieli by-
li / ktorey rzeczy znakiem iest / a iżby chucia y żądza they rzeczy
ktora znaczy / zapaleni byli. Dwoiaka tedy iest tej Świątości
Materia: iedna iest Chleb z pszenice uczyniony / o ktorey pier-
wey powiemy: Bo o drugiej potym mówić będziemy. Albo-
wiem (iako ucza Ewangelistowie / Matheus / Marek / y Lu-
kasz) P. Chrystus wziął chleb w ręce / błogosławił / y łamał mo-
wić: To iest Ciało moje. Także y Jana S. tenże Zbawiciel
nasz / sam siebie Chlebem nazwał / kiedy mówił: Ja iestem
Chleb żywy / ktorym z nieba sstąpił. A gdyż chleby rozmaite
bywaia: albo iż Materia różna maia / (ponieważ ieden z psze-
nice / drugi z ieczmienia / albo z iarzyiny / y z inszych ziemskich

pożyte

pożytkom czyniony bywa) albo iż też maia rozny sposob działania / (bo iednemu nieco kwasu przydawaia / a drugi może prawie zakwaszenia nic niemiec) thedy co sie pierwszego obyczaju dotyczy / pokazuia tho słowa Zbawicielowe / iż Chleb z pszenice czyniony być ma. Bo pospolitym obyczajem mowienia / kiedy tak z goła chleb miąnujemy / tedy iasna rzecz iest / że chleb pszeniczny rozumiemy. To sie też pokazuje starego Zako-
nu figura. Bo był Pan rozkazal / aby chleby wykładow albo o-
bliczne / ktore te swiatosc znaczyły / z maki bialej czynione były.
¶ Ale iakoż żaden iny chleb okrom pszenicznego nie iest słuszną
Materią tej Swiatosci / (bo nas tego Apostolskie podanie
nauczyło / y moc Powszechnego Kościoła potwierdziła) tak
też z tych rzeczy ktore Pan Christus czynił / łatwo rozumiec
możemy / iż ma być prząsny. Abowiem Pan Christus pierw-
szego dnia Prząsnic / ktorego sie nic kwaszonego Żydom miec
w domu niegodziło / ten Sakrament sprawił y ustatwił. A ie-
sliby kto świadectwo Jana S. przymiodł / ktory wspomina
iż sie to wszystko działo przed dniem Wielkonocnym / tedy sie ta-
twie na to odpowiedzieć może : Abowiem on dzień / ktory in-
szy Ewangelistowie pierwszym Prząsników nazwali / iż sie we
Czwartkowy wieczor dni swiete prąsne poczynaly / kiedy też
nasz Zbawiciel Wielkanoc sprawował : tenże dzień y Jan opi-
sue / że prawie iuż przed samą Wielkanocą / a iakoby Wielko-
nocną Wigilią był : ponieważ on czas albo bieg przyrodzone-
go dnia / ktory sie od słońca wschodu poczyyna / chciał osobli-
wie wyrazić. Przeto też y S. Chryzostom / on dzień pierw-
szym być Prząsników wyklada / ktorego dnia pod wieczor /
Prząsny chleb miał być iedzon.

¶ Ale prąsnego chleba poświęcanie / iako służy szczystości y
serdeczney czystości / ktora Chrześcijanie przy używaniu tego
Sakramentu miec maia / uczy nas Apostoł tak mowiac : Wy-
czysćcie stary kwas / abyście byli nowym zadziałaniem / iako
iestescie prąsnymi. Abowiem nasz Wielkonocny Baranek iest
osiąrowan Christus : a przeto używamy / nie w starym kwa-
sie / ani w kwasie złości y przewrotności / ale w prąsniach
szczystości y prawdy. Wszakże nierozumieemy żeby ta prą-
sność tak potrzebna była / iż gdyby iey chleb niemiał / niemo-
głaby Swiatosc być sprawiona : gdyż oboiaki chleb / ma w-
łasność prawdziwą y przezwiśko chlebowe. Aczkolwiek sie za-
dnemu niegodzi / swa własna mocą albo radniey swym wpo-
rem / chwalebne go swego Kościoła zwyczajem odmieniać : ale

Prąsny chleb
ma być w tej
Swiatosci.

Leuit. 24.
Panes Propo-
sitionis.

Prąsny chleb
ma być.
Math. 26.
Marci 14.
Luce 22.
Pan Christus
w Prąsnym
chlebie poświę-
cat.

Ioan. 13.

Chryf. hom. 22
in Math.

Prąsny chleb
znaczy Chrze-
ścijańska szczystość y czystość.
1. Cor. 5.

Concil. Florent.
sess. vltima.

Prąsność ch-
lebową acz nie
iest potrzebna
iednak żaden
gąrdzić ią nie-
ma.

Lib. 3. decret.
tit. de celebr.
Missę cap. lites-
ras.

Duga Mater-
rya w tym Sa-
kramentcie/ieść
wino z wodą
zmieszane.

Math. 26.
Marc. 14.

Chrys. hom. 83.
in Math.

Ciemu do Wi-
na przylewano
wody.

1.

Cypr. lib. 2. E-
pist. 3.

2.

3.

Apoc. 17.

Trochę wody
przylewano
być ma.

HONorius Li-
bro 3. decretal.
de celebr. Mis-
se cap. pernici-
olus.

daleko mniej godzi się to czynić Łacińskim Kapłanom/którym
nad to rozkazali Papieżowie / aby tylko z przasnego Chleba
ten Sakrament święty sprawowali. A już na tym dosyć be-
dzie o pierwszej tego Sakramentu Materii to powiedzieć :
gdzie iednak obaczyć y ono trzeba/ iż nie iest opisano/ iako wie-
le materii tu tej Świątości sprawowaniu mieć potrzeba :
ponieważ się też pewna liczba tych ludzi zamierzyć niemoże/
którzyby mogli albo mieli Świątości tej używać.

¶ Teraz tedy już potrzeba/ aby było powiedziano o drugiej
tego Sakramentu Materii albo żywiołu. A ta iest Wino z
iągod winnych wyciśnione / do którego troche wody ma być
przymieszano. Bo Kościół powszechny zawsze tego uczył/ iż
Pan Zbawiciel nasz w ustawie tej Świątości winą używał/
ponieważ sam mówił : Już od tego czasu/ z tego rodzaju win-
ney macie pić niebode/ aż do dnia onego. Na które miejsce pi-
sząc S. Chryśstom mówi : Z winney macie / którego pierwne
wino a nie wode rodziła : aby dobrze przed tym wywrocit Ka-
cerstwo onych ludzi / którzy tak trzymali/ iżby sama tylko wo-
da tu sprawie tego Sakramentu przydawana być miała. A
Kościół Boży zawsze przymieszał wody do winą : Na-
przed dla tego/ iż się to y mocą Concilij albo Zborow Pow-
szecznych/ y świadectwem Cypriana S. dowodzi/ że tak czy-
nił Pan Christus : Potym też dla tego / iż tym mieszanin od-
nawia się pamiątka oney Krwie y wody / którego wypłynęły z
boku Pańskiego. A temu ieszcze/ że wody/ iako czytamy w ksie-
gach Objawienia / znamionują lud : przeto woda z winem
zmieszana/ znaczy ludu wiernego z głową swoją Panem Chri-
stusem złączenie. A choć z Apostolskiego podania ustawicznie
Kościół Święty zachował. Ale aczkolwiek są tak wielkie przy-
czyny/ dla których woda winu ma być przymieszana / iż też bez
grzechu śmiertelnego opuścić się iey niegodzi/ iednak iestliby
iey niedostało/ może bez iey Świątość być. A to też Ka-
plani na baczności mieć mają / iako tego potrzeba aby przy
Niszej woda była winu przydana/ tak też iey nieco małutko
przylano być ma : Bo tak Doktorowie święci rozumieją / iż
ona woda obraca się w wino. Przeto też Papież Honorius o
tym tak pisze : Wszczęł się w twych stronach zwyczaj szkodli-
wy/ iż większa część wody niżli winą we Niszy przydawana
bywa : gdyż wedle porządnego zwyczaju powszechnego Ko-
ścioła/ daleko więcej winą niż wody przylewano być ma.
Tey tedy Świątości / ty są dwa żywioły : y słusznie się tho-
wiele

wiele Dekretow opatrzyło / aby nic innego oprócz Chleba y Wina / we Mszy ofiarować się niegodziło / czego się niektorzy czynić wazyli.

¶ Ale już obaczyć potrzeba / iako ty dwa znaki Chleba y Wina są przystoynne / ku pokazaniu tych rzeczy / ktorych ie Sakramentem być y wierzymy y wyznawamy. Bo naprzód znaczą nam Pana Chrystusa / ile on iest prawdziwym ludzkim żywotem: Bo sam Pan mówił: Ciało moje prawdziwie iest pokarm / a Krew moja prawdziwie iest picie. Gdyż tedy Ciało Pana Chrystusowe dawa pokarm żywota wiecznego tym / ktorzy Sakrament iego czysto y swiatobliwie przyjmują: tedy słusznie z tych rzeczy osobliwie iest sprawowane / ktorzymi ten cielesny żywot zachowan bywa: żeby Chrześcijanie latwie rozumieć mogli / iż przez ono nadroższego Ciała y Krwie Pana Chrystusowey przyiecie / nasycą się myśl y dusza naszą.

¶ Jeszcze też ty żywioły / nieco są pożyteczne do tego / aby ludzie poznali / że w tey Swiatości prawdziwe iest Ciało y Krew Pańska. Bo kiedy to baczymy / iż Chleb z winem mocą przyrodzenia / wstawicznie się przemienia w Ciało y Krew ludzką / tedy łatwiey tym podobieństwem przywiedzeni być możemy / abyśmy wierzyli / że się istność Chleba y Wina w prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe y w iego Krew prawdziwą / niebieskim przeżegnanim obraca.

¶ Przynosi też ieszcze nieco pożytku ta dziwna żywiołow przemienność / ku pokazaniu tey rzeczy ktora się dzieie na duszy. Albowiem acz niewidzimy zewnątrz na Chlebie y Winie żadney odmiany / iednak istność ich prawdziwie się obraca w Ciało y Krew Pana Chrystusowe: także też / aczkolwiek niewidzimy żeby się co w nas odmienić miało / przed się we wnatrz ku żywotowi odnowieni bywamy / kiedy żywot prawdziwy w tey Ciała Pańskiego Swiatości przyjmujemy.

¶ K temu ieszcze / ponieważ iedno Ciało Kościoła Bożego z wiele członków iest złożone / tedy to złączenie żadna rzecz lepiej się pokazać niemoże / iako Chleba y Wina żywiołmi. Bo Chleb z wielu ziarn iest sprawowany / y Wino z wielu gron bywa: tak też y my / acz nas wiele iest / mocna tego Bożiego Sakramentu zwiastka / wespół się spoieni y związani bywamy / a iakooby ciałem iednym się sstawamy.

¶ Teraz tedy o formie oney / ktorey w poświęcaniu Chleba używać mamy / mówić będziemy. Nie dla tego / aby takowe tajemnice ludziom Chrześcijańskim powiedane były: (chyba iżby

Materia chle-
ba y Wina co
znaczy.

1.

Ioan. 6.

2.

3.

4.

Forma they
Świątości.

Math. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 10.
Ambr. lib. 4. de
Sacr. ca. 4. et. 5.
Chryl. hom. de
proditioe Iude.

Co to jest For-
ma.

W tym słowie
Błogosławił/
Forma chlebo-
wa rozumieć
się ma.

Math. 26.
Thy słowa
Bierzcie i jedz-
cie/ niezamyka-
ja się w For-
mie/ ani iey na-
leża.

izby potrzeba tego była: bo tych którzy nie są Kaptani/ wżyc tego nie potrzeba) ale by snadź Kaptani te Świątość sprawu-
iac/ a iey formy nie wiedząc/ niegrzeszyli skądzie. Przeto
Ewangelistowie świeci/ Matheusz/ Łukasz/ y Paweł S. te-
go nas ucza/ iż ta jest forma albo kształt: To jest Ciało moje.
Bo tak napisano: Gdy Zwoleńnicy wieczerzali/ wziął P. Je-
sus Chleb/ y błogosławił/ y łamał/ a Zwoleńnikom swoim
dawał/ mówiąc: Bierzcie a jedzcie: To jest Ciało moje. Kto-
rey formy poświęcania/ ponieważ iż Pan Chrystus zachować
raczył/ Kościół powszechny ustawicznie używał.

Musimy opuszczać na tym miejscu świętych Ojców swia-
dectwa/ które niezmiernie są tu wyliczeniu: także y dekret flo-
rentskiego Concilium/ który wszystkim wiadomy jest: zwa-
żając iż z onych słów Zbawiciela/ To czynicie na pamiątkę mo-
je/ też rzecz obaczyć możemy. Bo co Pan czynić rozkazał/ nie-
tylko na to co on czynił/ ale też y na to co mówił/ ściągając się
ma: y rozumieć musimy/ iż to rozkazanie tu onym słowom o-
sobliwie należy/ które nie mniej dla skutku iako y dla znacze-
nia były mówione.

Alle y dowodem łatwo się to pokazać może: Bo forma
jest ona rzecz/ przez którą się to znaczy/ co się w tej Świąto-
ści sprawuje: A gdyż ty formy słowa/ to co się tam dzieie
znamionują/ y pokazuja/ to jest Chleba w prawdziwe Ciało
Pana naszego przemienienie/ tedy z tad też to przychodzi/ iż
onymi słowy forma wyrazić się ma. A thym obyczajem ono
słowo Ewangelisty S. (Błogosławił) rozumieć mamy. Bo
tak równie się rozumie/ iakoby też rzekł/ wziawszy Chleb bło-
gosławił mówiąc: To jest Ciało moje. Bo aczkolwiek Ewan-
gelista przełożył ony słowa: Bierzcie y jedzcie: wszakże iasna
rzecz jest/ iż przez nie/ nie poświęcanie materyy/ ale tylko uży-
wanie się rozumie. Przeto od Kaptana koniecznie musza być
wymawiane/ ale do sprawy tego Sakramentu nie są potrze-
bne: iako theż y ono słowo ENIM w poświęcaniu Ciała y
Krwie Pańskiej bywa mówiono: Bo gdyby inaczej było/
(to jest iesliby ty słowa poświęcanie a nie używanie tylko zna-
czyły) tedyby they Świątości czynić nie potrzeba/ ani by się iey
sprawować godziło/ iesliby iey komu wżyczać niemiano: Gdyż
jednak wapić niemamy/ iż Kaptan wymowivszy wedle zwy-
czaju y ustawy Kościoła Świętego ony Pańskie słowa/ przy-
storna chlebowa materya prawdziwie poświęca/ chociażby się
też potym trafiło/ aby żadne ta świątość nigdy dana nie była.

Tuż

Ciała Bożego.

167.

¶ Już tedy/ co się poświęcania Wina/ które jest druga tchey Świątosci materya/ dotyczy/ dla teyże przyczyny ktorasmy wyższej wspomnieli/ iest tego potrzeba/ żeby Kapłan forme iey miał dobrze wiadoma. A pewnie wierzyć mamy/ że się ona w tych słowach zamyka: Ten iest Kielich Krwie mo-
 iey/ nowego y wiecznego testamentu/ tajemnica Wiary/ który za was y za wiele innych/ wylan będzie na odpuszczenie grzechow. Z ktorych słow wiele rzeczy z świętego Pisma bývá wybaczone: wszakże iednak są niektóre w Kościele z podania Apostolskiego zachowane. Abowiem co iest rzeczone/ Ten iest Kielich/ to S. Łukasz y Apostoł napisał. A co daley stoi/ Krwie moiey/ albo Krew moia nowego testamentu/ która za was y za wiele innych wylana będzie na odpuszczenie grzechow: częścią to Łukasz/ częścią Matheus powieźiał. A onych słow/ Wiecznego: y onych drugich/ Tajemnica Wiary: święte podanie/ które iest prawdy powszechney tłumaczem y stróżem/ nas nauczycie. Ale o tey formie poświęcania Wina/ żaden wątpić nie może/ ieli ono/ cosiny przed tym powiedzieli o formie poświęcania/ która ku Chlebowemu żywiołowi przydawana bývá/ tu też na tym miejscu rozważać będzie. Bo to iasna rzecz/ że w tych słowach które istności Wina w Krew Pankę przemienienie znamionuia/ zamyka się forma tego żywiołu. Przeto kiedy ony słowa iasnie te przemienność pokazują/ tedy to pewna/ że inſzey formy wstawiać nie trzeba.

Forma poświęcania Wina.

Lucę 22.
1. Cor. 11.

Lucę 22.
Math. 26.

¶ Wyróżnia też ieszcze ty słowa niektóre dzinwe pożytki Krwie Pankiey na mece wylaney/ które tey Świątosci osobliwie należą. Pierwszy iest pożytek/ przystęp ku dziedzictwu wiecznemu/ który prawem nowego y wiecznego testamentu do nas przyszedł. Drugi pożytek iest/ przystęp ku sprawiedliwości przez tajemnice Wiary: Abowiem P. Bog dat nam przez Wiare Pankę Jhesusa wblągaczem we krwi iego/ aby on był sprawiedliwym/ tym który usprawiedliwia onego który iest z Wiary Pankę Jhesusa Chrystusa. (albo w Pankę Chrystusa wierzył.) Trzeci pożytek iest/ grzechow odpuszczenie.

Forma Wina
które pożytki
w sobie zawierają.

1.
Hebr. 10.

2.
Roman. 3.

Hebr. 9.

3.

¶ Ale iż ty słowa poświęcania są pełne tajemnic/ y snadnie się z rzeczy zgadzają/ tedy ie tym pilniey uważać potrzeba. Ono tedy co iest rzeczone: Ten iest Kielich Krwie moiey/ tak rozumieć mamy/ iakoby rzekł: Ta iest Krew moia/ która się w tym

Wykład słow
formy poświęcania Krwie.

Kielichu

Hebr. 9:

Ibidem.

To słowo taie-
mnica Wiary/
inaczej we Rz-
cie a tu inaczej
rozumieć ma-
my.

Math. 26.
Lucę 22.

Meſi pańſkiey
pożytek.

Kielichu zamyka. A ſuſznie y przyſtoynie Kielich wſpominać mamy/ kiedy ta Krew (ile ieſt Chreſcijańſkim napoiem) poſwiacana bywa: Bo Krew niemogłaby takowego napoiu doſtatecznie oznaćmyć / ieſliby w iakim naczyiniu zachowana nie-
była. Potym tak ſtoi daley/ Nowego teſtamentu: co dla tego ieſt przydano/ abyſmy rozumieli/ że Krew Pańa Chriſtuſowa/ nie w figurze/ iako ſie działo w ſtarym Zaſonie/ (o ktorym w Liſcie Pawła S. do Żydow czytamy / iż ſtary Zaſon nie był beze Krwie potwierdzony) ale prawdziwie y ſama rzecz lu-
dziem rozdawana bywa: co ku nowemu Zaſonowi należy. Przeto mowił Apoſtol: Dla tego Pan Chriſtus ieſt Poſrze-
dnikiem nowego Zaſonu / aby przez śmierć iego wzięli obietni-
ce wiecznego dziedzictwa ci/ ktorzy ſa wezwani. A ono ſłowo (Wiecznego) ſciąga ſie ku dziedzictwu wiecznemu / ktore za Pańa Chriſtuſowa iako teſtamentarza wiecznego śmiercia / ſprawiedliwie ku nam przyſzło. A ony ſłowa ktore potym przy-
dane ſa (tajemnica Wiary) niewylaczaiać prawdy / ale zna-
mionuia iż to pewnoie wierzyć mamy / co ſie tajemnie tam za-
krywa/ y czego naſzymi oczyma widzieć niemożemy. A ty ſło-
wa / inaczej ſie na tym mieyſcu rozumieć mają / niż ſie rozu-
mieia kiedy Krztowi przydawane bywaia: Bo iż Krew Pa-
ńa Chriſtuſowa / ktora ſie pod Winna oſoba zamyka/ wiara obaczamy/ dla tego ia tajemnica Wiary zowiemy: Ale Krzeſt
iż wſzyſtko Chreſcijańſkiey Wiary wyznanie w ſobie zamyka/
przeto Sakramentem Wiary od nas / a od Grekow Myſteriu-
um, to ieſt Tajemnica / ſuſznie ieſt zwan. Aczkolwiek ieſzcze in-
ſzym obyczaiem / Krew Pańſka Wiary tajemnica zowiemy/
przeto iż w niey oſobliwie rozum ludzki wielkiey trudnoſci uży-
wa: kiedy Wiara każe nam wierzyć to/ iż Pan Chriſtus pra-
wdziwy Syn Boży/ zaraz Bog y Człowiek / śmierć dla nas
podiał/ ktora ſie tym Krwie Sakramentem znaćzy. Przeto ſu-
ſzniey na tym mieyſcu/ niż w poſwiacaniu Ciała/ bywa zmian-
ka meſi Pańſkiey tymi ſłowy: Ktory wylan będzie na odpu-
ſzczenie grzechow. Abowiem Krew oſobno poſwiecona/ ma
wietſza moc aby ſie wſzyſcy przypatrzeli mece y Pańſkiey śmier-
ci / y ſpoſobu tey meſi. Ale ony ſłowa ktore daley ſa przydane /
za was y za wiele inſzych/ od Matheusza y Łuſaſa/ od ka-
dego z oſobna ſa wzięte/ ktore Koſciół Świety Duchem Bo-
żym nauczony / weſpół złączył: a należa ku poſkazaniu pożytku
meſi Pańa Chriſtuſowej. Bo ieſli ſie iey mocy pſzypatrzymy/
tedy wyznać to muſimy/ iż Krew Zbawicielowa dla wſzyſt-
kich lu-

kich lu-

kich ludzi zbawienia była wylana : Ale jeśli pożytek / który z tego
ludzie biorą / będziemy rozmyślać / tedy łatwie pobaczymy / iż
ten pożytek nie do wszystkich / ale tylko do wielu przychodzi.
Gdy tedy mówił Pan Chrystus (Za was) rozumiał albo ony
którzy tam byli / albo z ludu Żydowskiego wybrane : iacy (o
których Judaśza) jego Zwoleńnicy byli / z którymi on rozmawia-
ł. A gdy przyłożył (Za wiele ich) tedy też inſze albo z Ży-
dów albo z Poganów wybrane chciał rozumieć. Słusznie się
tedy stało / iż się nie mówi / za wszyscy / ponieważ na tym mie-
scu tylko o pożytkach meki rzecz była / która pożytek iedno sa-
mym wybranym przyniosła. A tu tey rzeczy ściągając się ony
Apostolskie słowa : Chrystus raz tylko ofiarowan jest / na zgła-
dzenie grzechów wiele ludzi. A ony które Pan u Jana S. mo-
wił : Ja za nimi proszę / nie proszę za światem / ale za tymi któ-
reś mi dał : abowiem twój są. Wiele się też inſzych tajemnic
zamyka w tych słowach poświęcania : które Pasterze / wsta-
wicznie y pilnie rzeczy Bożkie rozmyślając / sami przez się / za
Bożą pomoc / łatwie obaczają.

¶ Ale się już wróćmy tu wykładaniu tych rzeczy / których aby
Chrześcijańskie wiedzieć niemieli / żadnym obyczajem tego się im
dopuszczając niegodzi. Ale iż Apostoł wspomina / że bardzo często
grzeszą ci / którzy nierozsądzają Ciała Pańskiego / tedy na-
przód niechay uczyć Pasterze / że y myśli y rozum nasz / od smy-
słow ma być z wielką pilnością odwodzon. Bo jeśli by Chrze-
ścijańskie tak rozumieli / iż w tey Świątości tylko się to zamy-
ka / co smysłami poymia / przyszliby w wielką przezbożność :
ponieważ nie inſzego oczyma / dotknięciem / wonią y smakiem /
iedno Chlebową y Winną osobę poznawając / musieliby tak
trzymać / że w Świątości tylko Chleb jest y Wino. Przeto się
pilnie trzeba starać / aby Chrześcijańskie umysły co nabierzey
być może / od smysłowego rozsądku odciągnione / a tu rozmy-
ślaniiu niezmierney mocy Bożkiej pobudzone były.

¶ Abowiem trzy są osobliwe rzeczy dziwne / które bez wszel-
kiej wątpliwości Wiara powszechna wierzy y wyznawa / że
się w tym Sakramencie onymi słowy poświęcania stawia.
Pierwsza jest / że prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe / onoż
które się z Panny narodziło / a które siedzi w niebie na prawicy
Boga Ojca / zamyka się w tey Świątości. Wtóra rzecz jest /
że w niej żadna bytność żywiołów nie zostawa / choć tego na-
sz smysł żaden obyczajem pojąć niemoga. Trzecia jest / któ-
raz oboiey łatwie poznać się może / chociaż to słowa poświę-
cania

Hebr. 9.

Ioan. 17.

I. Cor. 11.

Wiary w tey
świątości trze-
bą / nieroz-
mu-Trzy rzeczy
przy tych slo-
wach poświę-
cania baczyc
wierzyć mamy

1.

2.

3.

cania czyscie wyrażaia / iż ony przypadki ktore albo oczyma widzimy / albo inszymi smysły poymniemy / żadney rzeczy podobstawney nie mając / sąmy tylko nieiatim dziwnym y niewymownym obyczajem zostawaia. A możemy widzieć wszystkie Wina y Chleba przypadki / ktore iednak żadna sie rzecz bezdaca niewspieraia / ale tylko przez sie sąmy zostiaia : ponieważ istność Chlebowa y Winna / tak sie w Ciało y Krew Pánstwa przemienia / iż iuż koniecznie istność Chlebowa y Winna wiecy być przestawa.

W tej Świątości prawdziwe jest Ciało Pána Chrystusowe / y Krew prawdziwa.

Math. 25.
Marci 14.
Luce 22.

Hilar. Lib. 8. de Trinit. tractans illud, Vt sint vnum.

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

¶ Ale aby sie naprzód pierwsza rzecz wyprawiła / tedy niechay sie staraia Pasterze / aby to okazali / iako łacne y iasne są ony Zbawiciela naszego słowa / ktore prawdziwa Ciąta iego bytność / w tej Świątości pokazuią. Bo kiedy powiedał / To jest Ciało moje : Ta jest Krew moja : tedy każdy ktory iedno ma rozum / wiedzieć to może / co tam rozumiec mamy : a zwłaszczą gdyż sie mowilo o naturze ludzkiej / ktora że prawdziwie miał Pan Christus / żadnemu Wiara powszechna o tym wątpić nie da : tak iż osobliwie napisal on święty y wezorny Doktor Hilarius / o prawdziwym Ciele / y Krwi Pána Chrystusowej prawdziwej / ponieważ sam to Pan wyznał / y wiara nasza trzyma / że Ciało iego prawdziwie jest pokarmem : tedy żadnego iuż miejsca wątpliwosc mieć niemoże.

¶ Ale mają też ieszcze Pasterze drugie miejsce wykladać / z ktorego sie iasnie poznać może / iż prawdziwe Ciało y Krew Pánstwa / zamyka sie w tej Świątości. Bo Apostoł kiedy wspominał / że Pan Chleb y Wino poświęcał / y on święty Sakrament Apostołom swoim rozdawał / tedy tak przydał : Niechże człowiek doświadczą samego siebie / a tak niechay tego Chleba pożywa y z Kielichą pije. Abowiem kto ie y pije niedostojnie / sad sobie ie y pije / nierozsadzaiac Ciąta Pánstkiego. A iesliby / iako mowia Kacerze / nic inszego w tym Sakramencie chwalono być niemialo / oprócz pamiatki y znaku śmierci Chrystusowej / coż za potrzeba była Chrześcijany poważnymi słowy wspominać / aby sami siebie doświadczali ? Abowiem o tym słowem cieszkim (Sadu) pokazał Apostoł / że sie on bartożo cieszkiego grzechu dopuszcza / ktory nieczystym sercem przyjmuiac Ciało Pánstkie / ktore sie w tej Świątości skrycie zamyka / nierozdziela go od inszych pokarmow : (to jest / za to iż ma iako inszy pokarm) Coteż wyższej w tymże Liście Apostoł dostatecznie wyłożył tymi słowy : Kielich błogosławieństwa kthoremu błogosławimy / azaż nie jest społecznym używaniem.

Krwie

Krwie Pana Chrystusowej : y Chleb który łamiemy / iżaz nie
 jest Ciała Pańskiego społecznym używaniem : Które to słowa /
 prawdziwa Ciała y Krwie P. Chrystusowej istność pożąda.

Ty tedy miejscu Pisnia S. Pasterze wykladać / a naprzod
 wczyc maia / że w nich wątpliwości albo niepełności żadney
 niema / a zwłaszcza iż władza święta Kościoła Bożego / już
 to wyłożyła : tu którego wykładu rozumieniu / dwoiata dro-
 ga y obyczajem dwoiatim przysć możemy. Pierwsza droga
 jest / kiedy sie Wycom S. radzimy / którzy od początku Ko-
 ścioła / y potym też w każdym wieku styneli / a są wybornymi
 nauki Kościelney świadkami. Ci tedy wszyscy bardzo zgodnie

prawde tej nauki słowy iasnymi opisali : których osobne swia-
 dectwa przywodzic / poniewazby to z wielka praca być musia-
 lo / tedy dosyc nam bedzie / niektore tylko naznaczyć albo wsk-
 azać / z których latwiebysmy też y o drugich świadectwach coby
 nam znały / mogli rozumiec. Niechże tedy naprzod S. Am-
 broży Wiare swoje powie / który w Księgach które o tych na-
 pisat / co sie w Chrześcijańskiej Wierze cwiczyć poczynają /
 świadczy / iż prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe w tym Sa-
 kramencie jest brano / iako y z Panny prawdziwie wziete było :

a to niepochybna Wiara wierzyć mamy. A na drugim miejscu
 wczy / że tam jest Chleb przed poświęcaniem / ale po poświęca-
 niu Ciało tylko Pana Chrystusowe. Niechay jeszcze drugi
 świadek przystapi Święty Chryzostom / niemniej poważny /
 y niemniej też wiary godny : który aż na wiele inych miejscach
 też prawde wczac wyznawa / ale osobliwie w szesćdziesiątym
 Kazaniu / o tych którzy the Swiatość niegodnie przyjmują :

także y w Kazaniu czterdziestym czwartym y czterdziestym piątym /
 które na Ewangelia Świętego Jana pisat / tak mowi :
 Bądźmy posłuszni Panu Bogu / ani sie sprzecząmy / choćby al-
 bo smysław albo oczom naszym zdało sie być przeciwne / co nam
 powiadaia. Bo iego słowo jest nieomylnie / ale smysł nasz latwie
 sie omylic może. Z tymi świadectwy wybornie sie zgadza

ono / czego S. Augustin / mocny Wiary Powszechny obroń-
 ca / zawždy wczyl : a osobliwie on tytuł Psalmu trzydziestego
 trzeciego wykladaiać / tak pisze : Iżby sie kto w rełach swych
 nosic miał / jest to człowiekowi rzecz niepodobna / ale tylko sa-
 memu Panu Chrystusowi służyć może : abowiem on sam siebie
 w rełach swoich nosil / kiedy ono Ciało swoje zalecaiać mo-
 wił : To jest Ciało moje. Nad to jeszcze / y Cyrillus (y Justi-
 nus y Ireneus) w czwartych Księgach na Świętego Jana

Lib. 4. de Sacr. ca. 4.
 Chryl. hom. 60
 si. ad pop. An-
 toici.

August. Conf. 1.
 tractans illud
 quod 1. Reg. 21.
 secund 70. legit
 Et ferebatur in
 manibus suis.

Cyril. lib. 4. in
 Ioan. ca. 13. 14.
 & lib. 10. ca. 13.

August. Conf. 1.
 tractans illud
 quod 1. Reg. 21.
 secund 70. legit
 Et ferebatur in
 manibus suis.

Cyril. lib. 4. in
 Ioan. ca. 13. 14.
 & lib. 10. ca. 13.

Cyril. lib. 4. in
 Ioan. ca. 13. 14.
 & lib. 10. ca. 13.

Iustinus Apol.
2. ad Anto. pi.
Iren. li. 4. ca. 34.

Dionys. ca. 3.
Ecclef. Hier.
Hil. li. 8. de Tri.
Hier. to. 3. E.
pist. ad Damasc.
de Filio pdigo.
& Epist. ad He.
dibiam ca. 2.
Damasc. lib. 4.
de Ortho. Fide
ca. 14.

Kto niewierzy
że w tej swiato-
ści jest Ciało
to prawdziwe/
tego ma Ko-
ściół za Kace-
rza.

Concilium Ver-
cellense prze-
ciw Berengá-
riusowi.
VII Oñskie
Rzymkie prze-
ciw temuś.

II Ateráńskie/
II Florentskie/
II Tridentkie/
choż potwier-
dza.

Jako ludzie tu
wierze prawey
o tej Swiato-
ści przywiedzie-
ni być mają.

Evangelia / thát iasnie prawdziwe Ciało Bóże w they Swiatości być twierdzi / iż iego słowa żadnymi fałszywymi y wykretnymi wykłady zaciemione być niemoga. Jestże wiec Pasterze ieszcze drugich świadectw Oycow S. potrzebować beda / tedy tu tym wyższej opisanym ony swiete Wyce / Dziwi-
śa / Hilariusa / Hieronyma / Damascena / y wiele inych niezli-
czonych łacno przydać moga : ktorych poważne o they rzeczy świadectwa / za praca y pilnością ludzi wczonych y pobożnych / wespół zebrane / pospolicie czytamy.

¶ Druga ieszcze jest droga / ktora rozsadeł Kościoła Swie-
tego w rzeczach tu Wierze należących poznać możemy : a ta jest
nauki przeciwney y omylnego mnimania potepienie. A jest to
rzecz pewna / że prawda Ciała Pana Chrystusowego w thym
światym Sakramencie / thát zawždy po wszystkich Chrzesci-
anństwie rozsiara y rozlana / a zgodnie od wszystkich Chrzesci-
anow była dzierzana / iż gdy przed piacia set lat / śmiał był te-
go przec Berengarius / powiedziac iżby tam tylko znak Ciała /
a nie Ciało prawdziwe być miało : tedy natychmiast / na Ze-
braniu Vercelkim ktore było z rozkazania Leona dziewiatego
Papieża zgromadzone / od wszystkich pohąnbion y potepion
był / y samże Kacerstwo swoje przeklął. A gdy się potym tu
temu bezbożnemu szaleństwu przywrócił / tedy na drugich trzech
Conciliach / iako na Turonskim / y na dwu Rzymskich / z kto-
rych iedno Nikolay wtory / a drugie Grzegorz siódmy / Pa-
pieżowie zebrali / był potepion. A ten Dekret potym Inocen-
cius trzeci / na onym wielkim Lateranńskim Concilium potwier-
dził : a zaś od Florentskiego y Tridentkiego Concilium / te-
ż prawdy Wiara / iasniey jest wyłożona y potwierdzona. To
tedy iesli Pasterze pilnie rozpowiedać beda / (bo mówić o tych
niechcemy / ktorzy błędy zaślepieni / niczego wiecey iako iasney
prawdy nienawidza) tedy y słabe posilac / y ludzi pobożnych w
mysty nieiakim wielkim weselim y rozkosza zeymować beda
mogli : a zwłaszcza gdyż się Chrzescijanom wotpic niegodzi /
aby między inszymi Wiary naszej członkami / też y thá nauka
zamykać się niemiała. Bo kiedy wierza y wyznawia / że Pan
Bóg nad wszystkimi rzeczami władza ma nawietsza / tedy też
wierzyć musza / że on miał moc sprawić ten tak dziwny wcz-
nek / ktory w tej Ciała iego Swiatości z podziwieniem chw-
limy. Potym / kiedy wierza Kościół Swiety powszechny / te-
dyc to być musi / aby zaraz wierzyli iż ona jest tej Swiatości
prawda / ktoraśmy już wyłożyli. A iście nic niemasz takiego /

coby

coby tu rokoszy y tu pożytkowi ludzi pobożnych mogło być przydano / kiedy oni tej najwyższej Swiatości zachność y poważność obaczają. Bo naprzód zrozumieć to / iaka wielka jest Zakonu Ewangeliey światy doskonałość / któremu dano jest / aby to miał rzecz sama / co za czasu Zakonu Moyszowego / to jest w starym Zakonie / znaki tylko y figurami naznaczono było. Przeto pobożnie powiedział Dionysius Swiety : że nasz Kościół między Synagoga / a między onym niebieskim Jerusalem jest środkiem / y przetoż obudwu jest uczestnikiem. A zaprawdę nigdy się Chrześcijanie dostatecznie widziwić nie będą mogli / iako Kościół Swiety jest doskonały / a iako zachena jest chwala jego : ponieważ między tym Kościołem a onym błogosławieństwem niebieskim / iednymże tylko stopniem różność jest : Bowiemy te rzecz z Anioły y z Swietymi w niebie spólna mamy / żeby tak y my y Aniołowie Pana Chrystusa Boga y Czwolika obecnego mieli : Ale tym iednym stopniem dzielimy się od nich / iż oni z Panem już będąc / używają błogosławionego widzenia : my acz obecnego / wszakże od smysłu oczu naszych oddalonego / dziwna swietych tajemnic zastona zakrytego / mocna y stateczna wiara chwalimy. Nad to jeszcze / w tej Swiatości doznawają Chrześcijanie barzo doskonałej Pana y Zbawiciela naszego miłości : Bo się to jego dobroci osobliwie godziło / aby tej natury która przysła z nas / nigdy nam nieodejmował / ale ileby mogło być / z nami mieszkał y obcował : aby się to zawsze prawdziwie y właśnie rzecz mogło : Kosz moia ta jest / mieszkać z syny ludzimi.

¶ Już tedy na tym miejscu niechay wcz Pałsterze / iż nietylko prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe / y to cokolwiek tu prawdziwemu jego Ciału należy / iako żyty y koci / ale też zupełnie sam Pan Chrystus jest w tym Sakramencie. Wczyc theż potrzeba / że to imię Chrystus / jest imię Boga y Czwolika / to jest iedney osoby / w której się y Bostwa y Ludzka natura złączyła. Przeto istność oboie / y ty rzeczy w sobie zamyka / które za każda z osobna istnością idą : iako Bostwo y zupełna Ludzka natura / która z dusze y ze wszystkich członków cielesnych / także y ze krwi się składa : co wszystko wierzyć mamy / że się w tym Sakramencie najduie. Bo kiedy w niebie zupełne Czwoliceństwo w iedney osobie y postaci / z Bostwem jest złączone / tedy domyslać się nam niegodzi / żeby Ciało które jest w Sakramencie / od tegoż Bostwa oddzielone być miało. Gdzie iedną Pałsterze niechay obaczają / iż się nie wszystkie rzeczy iedną

Dionys. Ecclef.
Hier. cap. 5.
parte 1.

Która rzecz
spólna z anioł
ty / a która zaś
różna mamy.

Prouer. 8.

Jako w Panu
Chrystusie ied
ną część za
drugą idzie / co
Concomitantia
am zowa

Nie wszystkie
rzeczy tego sa
kramentu ied
ną się w
nim zamykają

Jedny bywaia
z mocy poświa-
ciania / a dru-
g z Páńskiego
Ciała własn-
ości.

Czemu się w
tey Świątości
dwoie poświa-
canie dzieie.

W każdej cza-
stce tey Świa-
tości iest zupeł-
ny P. Christus
Augustin.

albo mocą iedną w tym Sakramencie zamykaia. Gdyż nie-
które są / co ie za mocą poświacania y za skutkami iego / w Sa-
kramencie być powiedamy. Bo kiedy ony słowa tho wszystko
czynia cokolwiek znacza / tedy tak Doktorowie Świeci po-
wiedali / iż się tho za mocą Sakramentu w Sakramencie
nayduie / co się słowy albo forma Sakramentowa wyraża.
Przeto iesliby się trafiło / żeby iaka rzecz od rzeczy inszych pra-
wie oddzielona była / tedy tak użyli / że tylko to iest w Sakra-
mencie / coby Sakramentowa forma znaczyła : a iż insze rze-
czy tym obyczajem naydować się tam niemogły. Zás niektóre
ieszcze rzeczy w Sakramencie się zawierają / ponieważ onym
rzeczom przyłączone były / które się forma wyrażały. Bo kie-
dy forma do poświacania Chlebowego przydana Pánskie Ciała
to znamię / tedy gdy mówimy / To iest Ciało moje / ono
Pána Chrystusowe Ciało / za mocą Sakramentu w tey Świa-
tości będzie. A iż pospół z Ciałem / Krew / duszą / y Bóstwo
się złącza / tedy wszystko to w Sakramencie będzie / nie za mo-
cą poświecenia / ale iż iest Ciału przyłączono / albo iż do Ciała
przynależy. A thy rzeczy powiedamy być w Sakramencie /
z nieiatiego spólnego zeymowania y nasładowania / co po Ła-
cinie Concomitantiam zowa : y iest rzecz iawna / że tym obczy-
nem iest w Sakramencie zupełny Pan Chrystus. Bo iesli iakie
dwie rzeczy z sobą się rzeczą wspólnie złączają / tedy gdzie iest
iedna / tam też druga być musi. A z tadżec to przychodzi / że
Pan Chrystus tak się zupełnie y w Chlebowey y w Winney o-
sobie zamyka / iż iako w osobie Chleba / nie iedno Ciało ale też
Krew / y zupełny Pan Chrystus iest prawdziwie : tak zaś w
osobie Winney / nie iedno Krew / ale y Ciało / y zupełny Pan
Chrystus prawdziwie bywa. A chociaż iż to tak iest wszyscy
Chrześcijańie wiedzieć y za pewne mieć mają / wszakże to bacz-
nie do dobrze ustawiono / aby z osobna dwoie poświacanie bywa-
ło. Naprzód / aby Pánska meka / w ktorey Krew od Ciała od-
dzielona była / lepiej wyrażona być mogła : dla czego też w
poświacaniu / wspominamy Krew wylana. Potym / bacz-
nie to godziło / ponieważżesmy Świątości ku pokarmu dusznej-
mu używać mieli : iżby ona tak iako pokarm y picie ustawiona
była / gdyż pewnie wiemy / że ciało przyrodzone takim się do-
stawałym pokarmem żywi. A tego też opuszczać nie trzeba / że
nie tylko w oboiej osobie / ale w każdej oboiej osoby części / iest
zupełny Pan Chrystus. Bo tak Augustin S. napisał : Każdy
z osobna przyjmuie Pána Chrystusa / a on w każdej części iest
zupeł-

zupełnym/ ani się wzmieysza kiedy go z osobną rądzę bierze/ ale każdemu z osobną całym się dawa. To też ieszcze y z Ewangelistow łatwie się obaczyć może. Bo nie mamy wierzyć/ iżby osobliwie każda stuczka Chlebowa/ własna forma pewnych słow Pan poświęcał: ale wszystkie Chleb którego dosyć miało być ku tej Świątości sprawowaniu y Apostołom rozdawaniu/ zaraz/ y tą formą poświęcił: co się też pokazuje/ iż tak że w poświęcaniu Kielicha uczynił/ kiedy sam rzekł: Bierście a dzielcie między sobą. A to cośmy dotychczas powiedzieli/ k temu się ściaga/ żeby pokazać Pasterze/ iż prawdziwe Ciało y Krew Pana Chrystusowa jest w tym Sakramencie.

¶ Teraz już (drugiej rzeczy o Eucharysty namienili) ucząć beda/ iż Chleba y Wina istność/ po przeżegnaniu albo poświęceniu/ już wiec nie zostawa w tej Świątości. A chociaż bardzo się temu y słusznie możemy dziwować/ iednak z tym cośmy drzewie pokazywali/ to się złączać a iedno za drugim iść musi. Albowiem/ jeśli jest prawdziwe Ciało Pana Chrystusowe po poświęcaniu pod Chlebowa y Wina osoba/ tedy to być musi ponieważ tam przedtym nie było/ iż się albo przemienieniem miejsca stało/ albo stworzeniem/ albo inżey rzeczy w to Ciało obroceniem. Ale pewnie wiemy iż to być nie może/ aby Ciało Pana Chrystusowe było w Sakramencie/ Eucharysty z iednego miejsca na drugie przestepowało. Albowiem za tymby przyszło/ żeby go w niebie nie było: ponieważ ruszyć się żadna rzecz nie może/ a żeby miejsce swoje opuściła z którego się rusza. A wierzyć się też niegodzi/ ani o tym myśleć/ aby tam Ciało Pana Chrystusowe stworzone być miało: Tedyć wiec już tylko trzeci on obyczaj zostawa/ aby w tym Sakramencie Pańskie Ciało było/ w które Chleb się obraca: dla czego żadna istność Chlebowa/ wiec nie zostać nie może. Tym obyczajem przywiedzieli Wyćwie y Starszy nasz/ na onym wielkim Laterańskim y Florentskim Zebraniu/ artykułu tego prawdę potwierdzili iasnymi Dekrety: A Tridentyskie Concilium/ ieszcze iasniey ią tak opisało: Jesliby kto powiedział/ iż w naswietszym Ciała Bożego Sakramencie/ istność Chleba y Wina wespół z Ciałem y Krwią Pana naszego Jesu Chrysta zostawa/ niech przekletym będzie. A to z świadectwa Pisma Świętego/ łatwo się obaczyć mogło. Naprzód/ iż w ustawie tego Sakramentu/ Pan sam powiedział: To jest Ciało moje. Bo tego słowa/ To/ ta moc jest/ aby pokazało wszystkie istność rzeczy obecnej. A ieliżby istność Chlebowa zostawała/ tedy żadnym obyczajem prawdziwie

Lucę 22.

Chleb y Wino przemienia się w Ciało y Krew Pańska.

Dowód chęto-
wey przemien-
ności.Concilium La-
terańskie y Flo-
rentskie to prze-
mienie w-
twierdziło.Tridentyskiego
Concilium na-
uka o chęto-
wey przemienieniuDowód tego z
Ewangelii:

Matth. 26.

Marci 14.

Lucę 22.

1. Cor. 11.

Ioan. 6.

Świadectwa
Oycow S. o
tey przemien-
ności.
Ambr. lib. 4. de
Sacr. cap. 4.

Psal. 134.

S. Hilarius.

Czemu Ciało
pańskie po prze-
żegnaniu przet-
nie Chlebem
zowa.

Pismo S. thāt
rzeczy zowie/
iaktimi sie po-
kazuje.
Genes. 18.
Act. 1.

wdziwieby sie rzec niemogło / To iest Ciało moje. Potym / Pan Christus v Jana S. tak mowil: Chleb ktorzy ia dam / iest Ciało moje za żywot świata wszystkiego: gdzie Chlebem swoje Ciało zowie. A mało co potym przydał: Jesli Ciata sy- na Człowieczego pożywać / y Krwie iego pic niebedziecie / ży- wota w was niebedziecie miec. A zaśie: Ciało moje prawdzi- we iest pokarm / y Krew moja prawdziwa iest picie. Gdyż tedy tak iasnymi słowy / Ciało swoje Chlebem y pokarmem pra- wdzimym / a Krew prawdziwym piciem nazwał / tedyc do- statecznie pokazał / iż w tey Świątości żadna Chleba y Wina istność nie zostawa. A iż wstawicznie thā Oycow S. nauka zgodna była / każdy to latwie zrozumie / ktory ich Księgi czy- tać bedzie. Także y Świety Ambroży pisze: Ty snadź mowisz / Mój to chleb zwyczajny: ale ten chleb / iest chlebem niż sie sło- wa poświęcania wymowia: A gdy poświęcanie przystapi- iuz sie sstaie z onego Chleba / Ciało Pana Chrystusowe. Cze- go aby latwiey dowiesć mogł / rozmaite przykłady y podo- bienstwa przywoził. Jeszcze na drugim miejscu / kiedy słowa ony wyklada / Wszystkie rzeczy ktore iedno chciat Pan / wczę- nił na niebie y na ziemi. Ależ sie (prawi) zda byc Chleba y Wina figura / wszakże wierzyć masz / iż po przeżegnaniu albo poświęceniu / nic tam inszego nie iest / iedno Ciało y Krew P. Chrystusowa. A prawiemy tymi słowy / oneż rzecz Świety Hi- larius wykladał / tak wczyl: Ależ zwierzchu zda sie byc ch- leb y wino / wszakże Ciało y Krew Pańska iest prawdziwa. Ale tu niech wpominaia Pasterze / że sie temu dziwnować nie- trzeba / iesli po przeżegnaniu albo poświęceniu / przedsie Chle- bem te Świątość zowa. Bo Ciało Pańskie tym przezwiskiem zowa / częścią dla tego że ma osobe Chlebową / częścią theż y dla tego / iż ma ieszcze moc przyrodzona żywienia y tuczenia ciała / ktora właśnie służy chlebowi. A iż ten iest zwyczaj Pi- sma Świetego / że rzeczy tak zowie iaktimi sie byc widza / tedy iasnie to pokazuje ono co napisano w Księgach Genes albo Ro- dzaiu / że sie wkazali Abrahamowi trzy Meżowie: ktorzy ied- naż trzy Angiolowie byli. A onych dwu / ktorzy sie wkazali Apostołom / kiedy Pan Christus w Niebo wstepował / choc Angiolowie byli / Pismo ie Meżami zowie. A iest bardzo tru- dna tey tajemnice nauka: wszakże beda sie starać Pasterze / aby tym ludziom ktorzy Boskich rzeczy nieiaka wżdy wiado- mość maia / pokazać mogli tego dziwnego przemienienia oby- czay: (Bo ktorzy ieszcze sa niecwiczeni / trzeba sie bac / aby tru-

dnoscia

dnoscia y zacnoscia tey rzeczy nazbyt scismieni bedac / zrozumiec iey niemogli) ktory przemienienia obyczay tak bywa: ze Jaki bywa tes sie wszystka istnosc chlebowa / w zupełna istnosc Ciała Pana go przemienie Chrystusowego: y wszystka istnosc Wina / w zupełna istnosc nia obyczay. Krwie Pana Chrystusowej / bez wszelakiego Pana naszego odmiennienia / moca Boza obraca. Bo Pan Chrytus ani sie rozdzi / ani sie odmienia / ani roście / ale w istnoscí swojej zupełny zostawa. A Swiety Ambroży te tajemnice wykladałac / Patrz (prawi) iako jest potężna mowa Pana Chrystusowa. Jesli tedy taka w mowie Pana Jესusowej moc byla / iz ty rzeczy ktore niebyly / (iako swiat) byc poczety: iakoz daleko w tym potężniejszy bedzie / aby ty rzeczy ktore byly: y w bytnosci swej zostaly / y w co sie inszego przemienialy? A takzeć tez inszy starzy y powazni Dycowie o tym pisali. Jako S. Augustin: Prawdziwie to (prawi) wyznawamy / iz przed poswiancanim / Chleb jest y Wino / ktore przyrodzenie sprawilo: ale po poswiancaniu / Ciało y Krew Pana Chrystusowa / ktore przeżegnanie poswiecilo. A Damascen powiedzial: Iz Ciało prawdziwe z Bosstwem złączone jest / Ciało mowie / z Panny czystey wziete. Nie izby ono Ciało przyiere / z nieba sstapilo: ale iz on Chleb y Wino obraca sie w Ciało y Krew Pana Chrystusowa. Cho tedy dziwne obrocenie / słusznie y własníe Kosciot Swiety Powszeczny / przemienienim / albo transubstantiacia nazwał / iako Swiety Zbor Tridentyński nas nauczył. Bo iako przyrodzone rodzenie / prawdziwie y własníe przemienienie zwane byc moze / kiedy sie w nim kłalt albo forma przemienia: tak tez / poniewaz w tey Ciała Panickiego Swiatości wszystka istnosc iedney rzeczy / we wszystkie istnosc drugiey sie rzeczy obraca / tedy dobrze y mądrze od naszych Starzych to słowo Transubstantiatio, albo natur przemienienie / wynaleziono nie jest. Ale trzeba tez Chrescijany upominac (co tez bardzo często Dycowie S. powtarzali) aby sie wsietecznie niebadali / iakoby ta odmiana byc mogła. Bo tego ani rozumem poiac nie możemy / ani sie w przyrodzonych odmiennosciach albo w stworzeniu rzeczy / iaki tey przemienności przyklad náyduie: ale co to jest / wiara poznawac musimy: a iakoby bylo / wsietecznie sie badac niemamy.

¶ Potrzeba tez aby Pasterze wielka pilnosc czynili w tey tajemnicy wykladaníu / iako Ciało Pana Chrystusowe / y w namnieyszej czastce Chlebowey jest zupełne: acz ledwie kiedy o tey rzeczy sie mowie przygodzi / wszakze kiedyby tego potrzebowała miłość Chrze-

Ambr. in loco
supra citato.

S. Augustin.

Damasc. lib. 4.
de Ortho. Fide
ca: 14.
syn. Trid. sess.
13. ca. 4.

Transubstantiatio.

Nie trzeba sie
w tey Swiato
ści o przyczynach
wsietecznie
nie badac / ale
wierzyć.

Lucę 1.

pan Chrystus
nie jest w tej
Świątości iako
to w miejscu.

Jako w tej
Świątości ma-
nent accidētia
sine subiecto.

Ciemu pod o-
sobami Chleba
y Wina Pan
swoje Ciało y
Krew wstawił
ku rozdawa-
niu.

łość Chrześcijańska / tedy niech pomnia / aby ludźi wiernych
wymyśli / onymi Ewangeliey słowy potwierdzali ; Niebedzie
niepodobne u Boga żadne słowo.

¶ Potym niechay ucza / iż Pan Chrystus nie jest w tym Sa-
kramencie iakoby w miejscu. Abowiem miejsce wedle rzeczy
bywa / iako ony w sobie wielkość mają. Ale niepowiedamy iż
by Pan Chrystus tym obyczajem w Sakramencie był / iako jest
wielkim albo małym / co więc wielkości należy / ale iako jest sa-
ma istność : Bo istność Chlebową w istność Pana Chrystu-
sową / a nie w wielkość albo ilkość się obraca. A żaden niewar-
pi / że istność rzeczy tak się w małym miejscu iako y w wielkim
zamyla. Bo y powietrzna istność / y wszystka iego natura / tak
musi być w małej iako y w wielkiej części powietrza : k temu
jeszcze / wszystka wody natura / niemniej w wieźrze iako w rze-
ce być musi. A gdyż na istność Chlebową naszego Pana Cia-
ło następuje / tedy wyznać musimy / iż równie tym obyczajem
jest w Świątości / iako istność Chlebową przed poświęcaniem
była : która jeśli była wielką albo małą / nic to ku rzeczy nienas-
leży.

¶ Jest jeszcze y trzecia rzecz / której się w tej Świątości barto-
zo dziwić musimy : a rozumieć tak mamy / ponieważ się już
dwie inſze wyłożyły / iż też tej łatwo Pasterze nauczać beda
mogli. (A tak jest ona nawiejsza a dziwna rzecz) iż Chleba y
Wina osoby / w tej Świątości zostawia żadney rzeczy pod-
stawney niemając. Bo kiedy się już pokazało / że w tej Świą-
tości tak jest prawdziwe Ciało y Krew Pańska / iż żadna wie-
cey Chleba albo Wina istność niezostawa / ponieważ ony przy-
padki / Ciałem y Krwią Pana Chrystusową wspierać się nie-
mogą / tedy to być musi / aby (nad wszystkie przyrodzony oby-
czaj) same się żadney rzeczy podłożoney niemając / wspierały.
A ta była ustawiczna y stateczna Kościoła powszechnego na-
uka : która też mocą onych świadectw potwierdzona być mo-
że / ktorymiśmy przedtym pokazali / że żadna istność Chleba al-
bo Wina / w tej Świątości niezostawa. Ale to nawiecy po-
bożności Chrześcijańskiej należy / aby opuściwszy gadki sub-
tylne / czcili y chwalili tego dziwnego Sakramentu Magestat /
a potym się wielkiej Boſkiej opatrności dziwili / iż thy na-
świeższe tajemnice pod Chleba y Wina osoba / ku sprawowa-
niu wstawić raczył. Bo gdyż się ludzka natura nader brzydki
ciała człowieczego iedzeniem / albo y krwią pićiem / tedy barto-
to mądrze Pan uczynił / aby nam dawane było Ciało y Krew

naswiete

nasświetsza / pod tych rzeczy iako Chleba y Wina osobami / w
których wstawicznym y pospolitym pokarmie bardo sie tochamy.
A temu też przydane sa ony dwa pożytki. : Pierwszy iest / iż od
potwarzy ludzi niewiernych wolni iestesmy / ktoreybysmy sie
trudno wstrzedz mogli / ieslibysmy Pana pożywali pod iego w
łasna osoba. Drugi pożytek iest / iż gdy Ciało y Krew Pánstka
tak przysmujemy / że iednak (co sie prawdziwie dzieie) smysły
tego poiac niemożemy / thedy to w naszych wmyślach bardo po
maza wiare : ktora (iako Grzegorz Swiety powieda) nie
ma tam żadney swey zaślugi / gdzie sie czego rozum ludzki rze
cza doświadczyc może. A ty rzeczy ktore sie do tad powiedzia
ły / z wielką opatrnością maia być opowiedane / y tho iesliby
czas potrzebował / a ludzie poiac y zrozumiec to mogli.

¶ Ale ony wszystkie rzeczy ktore o dziwney tego Sakramentu
mocy y o pożytkach mowione być mogą / tak rozumiec mamy /
iż niemasz żadnych ludzi Chrzescijańskich / ktorymby nienale
żało y bardo potrzebno było o nich wiedziec. Albowiem iżby
Chrzescijanie pożytek Ciała Pánstkiego rozumieli / dla tego ty
rzeczy osobliwie poznawac maia / ktore sie o tey Swiatosci
tak długimi słowy mowily. Ale iż niezmerne iego pożytki za
dnym obyczajem niemoga być wypowiedziane / thedy musza
Pasterze iedno albo y drugie miejsce rozbierec / aby pokazali
iaka wielka w tych nasświetszych tajemnicach wszystkiego do
bra obfitosc y dostatek sie zamyka. A temu poniektad dosyc w
czynia / iesli moc y własność wszystkich Swiatosci pokazaw
szy / Swiatosc Ciała Bożego studnicy / a insze Swiatosci
tylko zrodłom przyrównywać beda. Bo prawdziwie studnia
wszystkich łask nazwana być musi : poniewaz one studnice da
row niebieskich / y dawce wszystkich Swiatosci Pana Chri
stusa / dziwnym obyczajem w sobie zamyka : z ktorego iako
z studnice / cokolwiek dobrego y doskonałego w sobie ine Swia
tosci maia / wszystko pochodzi. Z tad tedy wielkie łaski Bo
żey dary / ktore nam w tey Swiatosci bywaia vzyczane / łas
twie poznane być mogą. A snadnie sie też to może wybaczyc /
iesli natury Chleba y Wina / ktore sa znakami tey Swiatosci
wważane beda : Bo ktore pożytki Chleb y Wino ciálu przyno
si / tych wszystkich zbawieniu y pociesze duszney / osobliwszym
y doskonalszym obyczajem Pánstkiego Ciała Swiatosc vzy
cza. Bo ta Swiatosc nieodmienia sie w istnosc nasze / thak
iako Chleb y Wino : ale sie my nieiako w nature iego obraca
my : tak iż słusznie ony słowa Augustina S. tn przywieśc mo
żemy :

Gregor. hom.
26. in Euang.

Rozmaity po
żytek z they
Swiatosci
przychodzi

Boże ciato iest
studnica wsty
skich łask.

Ciatio Boże iak
to nam łaskę
dawa.

Przez tego sa
kramentu przy
iecie / nieiako
sie w Páná
Christusowe
nature obrá
camy.

August. lib. 7.
contels. ca. 10.

Ioan. 1.

Ioan. 6.

Ibidem.

Cyril. lib. 4. in
Ioan. ca. 12. 14.
Erenist. 1 o. ad
Nestorium.

Kto te Świa-
tość przyja-
chce/ niech się
o łaskę pańską
drzewiey śl-
sa.

Jako w they
Świątości ł-
ski dostawamy

pożytki z przy-
mowania tey
Świątości.

żemy: Jestem wrotych y mocnych ludzi pokarmem: rość/ a po-
żywać mnie będziesz: a ty nieprzemienisz mnie w siebie/ iako pokarm
ciała twego/ ale ty będziesz w mnie odmienion. A jeśliże się ł-
ska y prawda stała przez Pana Jesu Chrysta/ tedy też na dus-
sze onego człowieka zplywać musi/ kiedy go czysto y dostojnie
przyjmuie: ponieważ Pan o sobie tak mowit: Kto pożywa Cia-
ła mego y pije Krew moie/ mieszka we mnie/ a ja w nim. Bo
ktorzy z pobożności y nabożenstwa tey Świątości pożywa-
ia/ nie trzeba w tym watpic/ iż tak Syna Bożego sami w siebie
przyjmuia/ że w Ciało iego iako żywe członki wszadzeni bywa-
ia: gdyż tak napisano: Który mnie pożywa/ y on dla mnie żyć
będzie. A zaśie: Chleb który ja dam/ iest Ciało moie za żywot
wszego świata. Ktore miejsce Cyrillus wykladał/ tak mo-
wi: Syn Boży złączając się z własnym ciałem/ obżywiającym
ie uczynił. Godziło się tedy/ aby on niejakim dziwnym oby-
czajem z ciałem naszym był złączony/ przez Ciało iego święte y
przez Krew droga/ ktore my w Chlebie y w Winie przyjm-
ujemy/ gdy już przy poświęcaniu mocy ożywiającey dostały.

¶ Ale iż powiedamy/ że przez te Świątość łaska bywa dana/
tedy wspominać tu Pasterze mają/ iż tego rozumieć niemamy/
iako by nie było potrzeba/ kto te Świątość z pożytkiem ma przy-
mować/ aby miał naprzód łaskę Pańską. Bo to rzecz pewna/
iako ciałom umarłym pokarm przyrodzony nie niepomaga/ tak
też duszy Ciało Pańskie pożyteczne być nie może/ ktora wedle
Ducha nieżyje. A dla tego ma Chleba y Wina osobę/ aby się
przez to okazało/ iż ono nie dla ożywienia dusze umarłej/ ale
dla żywey zachowania iest rstawione.

¶ Wszakże dla tego to iest powiedziano/ iż pierwsza łaska (kto-
ra wszyscy mieć mają/ niżby wsty swymi święte Pańskie Cia-
ło przyieli/ aby sadu (to iest potępienia) sobie nie iedli y nie pi-
li) żadnemu dana nie bywa/ ażby tey Świątości pożądal/ i
a z chucia y wola dobra ją przyjmowali. Bo wszystkich Świą-
tości iest skonczeniem/ y znakiem iedności y spójności Kościele-
ney: A kto w tym Kościele niebędzie/ łaski Bożey dostać nie-
może.

¶ Potym/ iż iako ciało nietylko się pokarmem przyrodzonym
zachowywa/ ale też pomnaża/ y smak ustawicznie nowa z nies-
go rostkoss y wdzięczność poymuie: tak theż pokarm świętego
Ciała Pańskiego/ nietylko dusze posila/ ale iey też mocy przy-
dawa/ y to w niej sprawuie/ aby tym więcej Duch nasz rze-
czy Bożkich rostkoss był poruszon: z tadżec to bywa/ że dobrze

y pra-

y prawdziwie mówimy / iż w tej Świątości łaski dostawamy. Bo słusznie Nannie przyrównana być może / której ludzie pożywiać / wszelaki smak y słodkość wszelaka wżuli.

¶ A iż w przyjmowaniu tej Świątości / lżeysze grzechy / które powszedniemi zowa / nam odpuszczane bywają / wapić nie trzeba. Abowiem cokolwiek była dusza przez nierządna pożądliwość straciła / nie była mała rzecz Pana Boga obrażając / wszystko to Świątosc Bożego Ciała / mnieysze przewinności gładząc / nam zaś przywraca. Jaż to też / (abyśmy się zaczętego podobieństwa niepuszczali) czego nam wbywa / y co nam wstać wicznie przez moc wrodzonego ciepła ginie / tho czujemy iż nam przyrodzonym pokarmem przybywa / y krzepkości przydaje.

Przeto słusznie Św. Ambroży / o tym niebieskim Sakramencie mówił: Ten wstać wiczny albo powszedni Chleb / ku lektarstwu wstać wicznej krewkości przyjmujemy. Wszakże o tych grzechach tu rozumieć mamy / których czuciem y rokoszą / myśl nasza niebywa wzruszona.

¶ Wład to / jest też w tej Świątości ona moc / aby nas od wielkich grzechów czyścić / a od pokus namietności całę zachować / y tak iako niebieskim lekarstwem / dusze nasze sposabiać / aby iakiego śmiertelnego wzburzenia iadem zarażona y zepsowana być nie mogła. A dla tej też przyczyny / iako Ś. Cyprian świadczy / kiedy na on czas Chrzescijany / dla wyznania Pana Chrystusowego Imienia od Tyrannów na meki y na śmierć pospolicie byli chwyć tani / aby snadź w mekach y w onym boiu zbawienym nieustawali / Był ten stary w Kościele obyczaj / że im Biskupi Świątosc Ciała y Krwie Pańskiej dawali.

¶ Ale też y cielesna pożądliwość ten Sakrament hamuje y tłumi. Bo kiedy wmysły ludzkie ogniem Bożkiej miłości bądzie zapali / tedy chciwość żądliwości gasnąć musi.

¶ Naostatek / (iż iednym słowem wszystki tego Sakramentu pożytki y dobrodzieystwa zamknijemy) to wyznać mamy / iż Ciało Pańskie ma nawiętszą moc ku wieczney Chwały dostąpieniu. Bo tak napisano: Kto pożywa mego Ciała a pije Krew moją / ma wieczny żywot / a ja go wzbudzę w dzień ostatni. Za łaskę tedy tej Świątości / doślad żywa na tym świecie Chrzescijanie / wielkiego pokoju y cichości sumnienia używają / a potym iey mocą posileni / (nieinaczej iako Heliasz który przez moc onego podpłomiennego chleba / szedł aż na gore Bożą Horeb) kiedy śmierci czas przyjdzie / do wieczney Chwały

Manna była figura Bożego Ciała.

Lżeysze grzechy ta Świątosc gładzi.

Ambr. Li. 4. de Sac. ca. 6. & lib. 5. cap. 4.

Ta Świątosc od cieleskich grzechów nas zachowuje.

Cyprian. lib. 1. Epist. 2. ad Cornelium.

Namietności tłumi.

Ta Świątosc wieczny żywot iedna. Ioan. 11.

3. Reg. 19.

Ioan. 6.

y Błogosławieństwa przychodzą. ¶ Ty wszyscy rzeczy pilnie Pasterze wykladać mogą/ jeśli on szósty rozdział z Ewangeliey Świętego Jana przedsię weźma/ w którym się rozmaite skutki tey Świątości pokazują: albo jeśli by też dziwne Panna Chrystusowe dzieje oznajmiał/ to pokazali/ że acz ony ludzie Błogosławionymi być rozumiemy/ którzy ieszcze śmiertelnego Pana Chrystusa w domu swym mieli/ albo którzy za iego szaty y podółka dotknięciem zdrowia dostali: daleko więcej Błogosławieńszy y szczęśliwsi my jesteśmy/ w których dusze już niesmiertelną chwałą obdarzony będąc/ wstępować raczy/ aby rany iey wzdrowił/ y same wielkimi dary ozdobiwszy / k sobie przyłączył.

¶ Ale nauczając potrzeba/ od których ludzi niezmiernie ony tey Świątości pożytki/ któreśmy teraz wspomnieli/ przyite być mogą: a iż też nietylko ieden jest Ciało BŻego przyjmowania obyczaj/ aby tak lud Chrześcijański darów lepszych nasładować miał.

Trojaki jest obyczaj przyjmowania tey Świątości. Sakramentowy niepożyteczny.

1. Cor. 11.
S. August.

¶ Dobrze tedy y mądrze nasz Starszy/ iako w Dekretach Tridentyckich czytamy / na troje obyczaj przyjmowania tego Sakramentu rozdzielili: Bo iedni tylko Sakrament przyjmują iako ludzie grzeszni / którzy się niewstydzą tey Świątości wsty y sercem zmażanym brąć: o których Apostoł powiada/ iż niegodnie Ciało Boże iedzą y pija. O tych też Święty Augustin tak piśe: Który nie mieszka w Panie Chrystusie / a w którym też niemieszka Pan Chrystus / ten bez pochyby niepożywa duchownie Ciało iego / chociaż cielesnie y widomie Sakrament Ciała y Krwie ścisła zębami. Którzy tedy Świątość tym obyczajem przyjmują/ nietylko iż żadnego z niey pożytku niebiorą/ ale też/ iako świadczy Apostoł / sąd sobie iedzą y pija.

Duchowny pożyteczny.

Galat. 5.

¶ Drugi zaś/ duchownie tylko Ciało BŻe przyjmują: A ci są/ którzy żądają y chcią tego niebieskiego Chleba który przed oczyma mają/ używają/ Wiara prawdziwa zapaleniem/ ktorą przez miłość (wszystko) sprawuje: z którego używania/ jeśli niewsztych/ tedy wżdy naprzędniejszych pożytków dostawia.

Dostojny być może pożyteczny.

1. Cor. 11.

¶ Trzeci zaśie są / którzy y przez Sakrament / y duchownie święte Ciało BŻe przyjmują / którzy gdy się wedle nauki Pawła S. pierwey spróbują/ a odzieniem świadziebnym ozdobią/ ku temu Bożiemu Stółu przystapia / onych pożytków obfitych / któreśmy przedtym powiedzieli/ z tey Świątości dostawia. Przeto iasna rzecz jest / że oni sami sobie wielkich y

niebies

niebieskich pożytków wymuła / którzy tu przyeciui tego Sakramentu Ciała Bożego gotowymi być mogą / przestaia na tym izby duchownie tylko ten święty Sakrament przyieli.

¶ Ale iuż nauczać potrzeba / iako Chrześcijanie swoje vmyśły przyprawiać maia / niżby te Świątość wsty przyieli. Na przod tedy / aby rzecz była wiadoma / iż tho przygotowanie iest bärzo potrzebne / przykład Zbawiciela naszego mamy pokazać. Albowiem niżli ten nadrozszy Ciała y Krewie swej Sakrament Apostołom podał / acz iuż byli czystymi / przedsię ich nogi omył : aby pokazał / żebyśmy się pilno starali / aby snadź tu wielkiej szczyrości y niewinności duszney czego nam niedostawało / kiedy przyjmować te Świątość mamy. A temu ieśże / aby rozumieli Chrześcijanie / iż iako on kthory dobrze sposobny / y z gotowym sercem te Świątość przyjmuię / wielkimi dary łaski niebieskiej ozdobion bywa : tak zaśie ten / kthoryby ia nieprzyprawnym y niegotowym będąc przyiał / nietylko żadnego pożytku niebierze / ale też wielkich niepożytków y szkód dostawa : Albowiem rzeczy wyborne y bärzo pożyteczne te własność maia / że iesli ich będziemy swego czasu używać / bärzo nam pomagają : ale iesliby wiec nie wczas przyjmowane były / thedy wielka szkoda y wtrata przynoszą. Przeto się dziwować nietrzeba / kiedy wielkie y zacne dary Boże / sercem dobrze sposobnym przyjmuiemy / iż nam tu dostąpieniu chwaly niebieskiej są bärzo pomocne : a zaś gdy ich niegodni bywamy / iż wieczna śmierć nam gotuia. A to się przykładem oney skrzynie Pańskiej dowieść może : Bo kiedy one skrzynie przyjmierza (nad ktora niemial nic zacnieyszego lud Żydowski / kthoremu też Pan Bog przez nie / wielkie y niezmierne dobrodzieystwa czynił) Philistinowie byli wzięli / tedy wielka im skaże y zarażenie z wieczna sromota przyniosła. Także theż pokarmy / ktore przez usta w żołądek zdrowy wpuszczane bywaia / ciała żywia y posilaia : ale zaś ktore w żołądek niezdrowy y złych wilgotności pełny wpuszczone będą / cieżkie niemocy sprawuia. Niechże tedy Chrześcijanie tey pierwszey przyprawy używaia / aby stoł od stołu dzielili / then Stoł święty od inszych świeckich y nieczystych : then Chleb Niebieski od pospolitego chleba. Co wiec bywa / kiedy pewnie wierzymy / iż tam iest obecnie prawdziwe Ciało y Krew Pana Chrystusowa / ktorego chwala w niebie Angeli / a na ktorego samo tylko skinienie / lekaia się y drżą filary niebieskie / ktorego też chwały pełno iest niebo y ziemia. A toć iest rozsadzając Ciało Pańskie / iako Apo-

Przygotowanie tu tej świętości iest potrzebne.
Ioan. 13.

1. Reg. 5.

Ktora iest pierwsza tu they świętości dusznej przyprawa. Jako rozsadzając mamy ciało to Pańskie.
Iob 26.

1. Cor. 11.

Druga przy-
prawa.
Math. 5.

Trzecia.

Concil. Tridēt.
sess. 13. ca. 11.

Czwarta przy-
prawa.

Math. 8.

Ioan. 21.

Math. 22.

przyprawa
cielesna.

1.

2.

1. Reg. 21.

stoł wpminal. Wszakże poważność tey Świątości chwalić
radniey y w wielkiey pocztowości mieć / niż o iey prawdzie w-
szetecznie gadać albo pytać się mamy.

¶ A ona też druga przyprawa iest bärzo potrzebna / żeby się
každy sam spytał / iesli z inszymi ludźmi pokoy ma / a iesli blizne
swoie prawdziwie y z serca miłuje. Gdy thedy poniesiesz dar
twoy do Oltarza / a tam wspomniesz iż brat twoy przeciwko to-
bie nieco ma / zostaw tam przed Oltarzem dar twoy / a idź
pierwey przedniey sobie brata twego / a zaś przyszedszy / dar
twoy ofiarować będziesz. Potym też / sumnienie swoje pilnie
opatrzyć mamy / byśmy swadź iakim grzechem śmiertelnym zma-
żani niebyli / za któryby pokutować trzeba / iżby pierwey skru-
chy y Spowiedzi lekarstwem zglądzony byc mógł. Bówiem
iest wstawa S. Tridentckiego Concilium / iż niegodzi się za-
dnemu / któryby czuł na się grzech śmiertelny / mieć Kąpla-
na przy reku / pierwey the Świątosc przyjmować / niżby się
przez Spowiedz święta oczyścił / chociażby też w sobie nawiet-
sza skruche czuł.

¶ Nad to / mamy z sobą cicho rozmyślać / iako my niegodni
iestesmy / którymby Pan Bog tego Bożkiego dobrodzieystwa
wżyczył. Przeto ony słowa Setnik / (o którym sam Pan świad-
czył / że między Żydy wiary takiej nienalazł) pokornie mówić
mamy : Panie nie iestem dostojen / aby wszedł pod przykrycie
moie. Pytaymy się też sami / iesli ony słowa Piotra S. słusznie
rzec możemy : Panie ty wiesz iż cie miłuje. Pamiętać też potrze-
ba na onego / który iż był przez swadziebnego odzienia na go-
dziech Pąńskich vsiadł / przeto w ciemne więzienie wrzucon /
y na wieczne meki skazan był.

¶ A nietylko dusze / ale też y ciało przyprawiać potrzeba. Bo
na często ku temu Świątemu Stółowi przychodzić mamy : tak
iżbyśmy przynamniey od polnocy dnia przeszłego / aż do tego
czasu kiedy Boże Ciało przyjmujemy / nic nie iedli ani pili.

¶ Chce też to mieć tego Sakramentu poważność / aby się
Młazontowie przez kilka dni od żon swoich wstrzymawali /
wpmnieni onym przykładem Dawidowym / który kiedy chle-
by wykładow od Kąplana brać miał / tedy wyznał / iż y sam
y słudzy iego / przez trzy dni od żon swoich byli czystymi.

¶ A ty iakmiarz są rzeczy / których pilnie Chrześcijanie strzedz
mają / aby się ku przyjmowaniu z pożytkiem tey Świątosci /
pierwey przygotować mogli. Abowiem insze / któreby w they
rzeczy ieszcze opatrzyć potrzeba / ku tym przedniejszym naukam /

obroco-

obrocone być mogą. ¶ Ale by snadź którzy ku przyięciu tey Swiatości leniwymi niebyli / rozumiejąc że im bardo cieżko tak wielką czynić przyprawę / tedy trzeba Chrześcijany często wpominać / że wszyscy są powinni Ciału B. przyjmować. ¶ Nad to ieszcze / wstawił Kościół aby ten / któryby na każdy rok raz przynamniej / tho iest w Wielkanoc / Panem Bogiem sprawować się niechciał / do Kościoła przypuszczon nie był. Wszakże niechay nie mniemaia Chrześcijanie / aby na tym dosyć było / iżby they wstawie posłuszni będąc / raz tylko do roku Ciału Bożemu przyjmować mieli : ale to niechay wiedza / iż Ciała Bożego często mają używać. A iesliby to pożyteczniej było czynić na każdy miesiąc / albo każdego tegodnia / albo na każdy dzień / o tym na wszystkie ludzkie pewna wstawa być niemoże : a wszakż ona Augustina S. nauka v nas pewna być ma : Tak żyj / abys na każdy dzień przystępować mógł. Przeto v rzedowi Pasterstwu należy / aby często wpominali Chrześcijany / iako baczą że na każdy dzień ciała żywności dodawać potrzeba / tak też żeby się starali / iakoby na każdy dzień dusza ta Swiatością żywiona być mogła : Bo to rzecz pewna / że nie mniej duszy pokarmu duchownego / iako ciała cielesnego potrzeba. A niematy pożytek przynieść / iesli się na tym miejscu powtorza ony wielkie Boskie dobrodzieystwa / ktorych (iakośmy już pokazali) dostawamy / z Ciała Bożego pod widomy mi osobami używania. One też figure dobrze będzie przywozдить / iż na każdy dzień siłę cielesną potwierdzać Nanna było potrzeba. Także też przywodzone być mają Wyow S. wyroki / ktore używanie częste Sakramentu tego bardo zalecaia. Bo nietylko sam S. Augustin tak rozumiał / mówiac : Ponieważ wstawicznie grzeszysz / wstawicznie the Swiatość przyjmuy : ale iesli kto pilnie obaczając będzie / tedy latwie pozna / że wszystkich Wyow ktorzy o tym pisali / iednakie zdanie było. A iż był niekiedy czas / ktorego Chrześcijanie na każdy dzień Ciału Bożemu przyjmowali / okazuje się z Dzieiow Apostolskich : abowiem wszyscy / ktorzy na ten czas wyznawali Chrześcijanie sta Wiare / tak prawdziwą y szczyra miłością palali / iż theż bez przestanku się modlali / y Chrześcijańskie a pobożne uczynki sprawuiąc / wstawicznie ku przyięciu Ciała B gotowi byli. A ten zwyczaj potym / który nieiało już wstawiał / Anakletus Papież y męczennik S. poniekad odnowił : Bo rozkazał / aby Kapłani y inszy studzy Kościelni przy Mszy będący / Boże Ciału przyjmowali : powiedaiąc / iż tak Apostołowie wstawili.

Wszyscy Chrześcijanie te swiatość mają przyjmować.

Kto przynamniej raz przez rok nieprzystępuje / godzien iest karania.

Jako często przystępować mamy.

Aug. de verbis Dni ser. 22.

Exod. 16.

Vbi supra.

Act. 2.

Anacl. Epist. 1.

Jako w starym
Kosciele do
tey Świątosci
Kaptan ludzi
wzywaf.
Vide Dionys.
ca. 3. parte 2.
Ecclef. Hier.

Wian pa-
piez wstawif/
aby trzy kroc
w rok ludzie
Boze Ciało
brali.

Conciliū Aga-
tenſe 1. ca. 32.
Concil. Later.
ca. 21.

Wstawia Łate-
rańskiego Ze-
brania prze-
ciw nienabo-
żnym.

Dziatki maie
tey Świątosci
przyjmować
niemaia.
Mat. 26.

Vide Cyprian.
ſerm. 5. de lap-
lis.

W ktorych le-
ciech dzieci
przystepować
maia.

Jako ſie z ludz-
mi ſalonymi
obchodzić.
Concil. Cartha.
4. ca. 26.

¶ Był też ieſzcze przez długi czas on obyczay / że Kaptan ofia-
re odprawiaſzy / y Sakrament przyiaſzy / obrociaſzy ſie
do ludzi ktorzy byli / tymi ſłowami Pańſkiemu Stolu ich wzy-
wał: Podźcie Bracia ku Ciała Bożego przyjmowaniu. Wiece-
ktorzy byli gotowi / te Świątość z wielkim nabożeństwem bra-
li. Ale kiedy potym y miłość y pobożność taſz oziebla / iż barzo
rzadko ku tey Świątosci ludzie przychodzili / thedy rozkazał
ſabian Papież / aby trzy kroc do roku / iako na Boże narodze-
nie / Wielkanoc / y na Świątki / wſzyſcy the Świątość przy-
mowali. Co też potym wiele Concilij / a oſobliwie Agatenſe
pierwsze / potwierdziło. A na oſtatek gdy iuż było k temu przy-
ſzło / iż nietylko rozkazania onego ſwietego niechowano / ale
też Ciała Bożego przyjmowanie / do kilku lat odkładano: tedy
na Concilium Lateraniſkim wſtawiono było / aby raz przynamie-
niey na każdy rok / to ieſt na Wielkanoc / wſzyſcy Chrzeſcijan-
ie ſwiete Ciało Boże przyjmowali / a ktorzyby tego wczynic
zaniedbali / aby do Kościoła przypuſzczeni niebyli.

¶ Ale acz to prawo / Boże y Kościoła Świetego mocą wſta-
wione / wſzyſtkim Chrzeſcijanom należy / iednak wżyc potrze-
ba / że ci od niego ſa wyieci / ktorzy dla młodych lat ieſzcze ro-
zumu niemaia: ponieważ ci ani Ciała Pańſkiego od chleba po-
ſpolitego rozeznac nieumieia / ani w przyieciu iego / pobożności
y nabożeństwa wżyc mogą. A tho też daleko ſie odſtrzela od w-
ſtawy Pana Chryſtuſowey / ktory mowi: Bierzcie y iedzcie:

A wiemy to / że dziatki nie ſa ſpoſobne / aby brać y ieść mogły.
Był ieſzcze na niektorych mieyſcach on ſtary obyczay / że też y
dziatkom Ciało Boże dawano: wſzakże y dla thych przyczyn
ktoreſmy przedtym powiedzieli / y dla drugich ktore pobożno-
ści Chrzeſcijanſkiej barzo ſłużyły / iuż to dawno za rozkazaniem
tegoż Kościoła ſwietego wſtało. A w ktorych leciech ma być
ta Świątość dziatkom dawana / niſt lepiey obaczyć niemoże /
iako oćiec / y Kaptan przed ktorym ſie ony ſpowiadaia grze-
chow. Bo im to należy / wywieźć ſie y z dziatek wypytać /
ieſli iaka tego Sakramentu znaioſmość / albo iaki ſmak iego
maia.

¶ Szalonym też / w ktorych na then czas nabożeſtwa
niemaſz / they Świątosci dać ſie niegodzi: Aczkolwiek ieſli
pierwey niż ſzalec poczeł / dobra y nabożna wola poſtazali / tedy
wedle wſtawy Karthaagińskiego Concilium / może im być przy-
ſmierci ta Świątość dana: ieſliżeby albo wracania / albo cze-
go inego nieprzyſtoynego y ſzkodliwego / bać ſie nietrzeba.

¶ A co ſie obyczaiu przyſtepowania dotyczy / niechay wżyc

Pleba

Plebani/ iż Kościół Święty zażądał/ aby żaden bez tegoż Kościółu dozwolenia (oprocż Kapłanow/ ktorzy ten Sakrament we Mszy poświęcaia) pod oboią osobą tey Świętości brać nieśmiał. Bo/ iako Conciliū Tridentſkie opisało/ aczkolwiek p. Christus na ostatniej Wieczerzy / naswietszy ten Sakrament w osobach Chleba y Wina wstał / y Apostołom tak rozdał/ wszakże z tad rozumiec się niemoże/ iżby to Pan y Zbawiciel nasz rozkazał/ aby wszystkim Chrześcijańom ta Świętość pod oboią osobą dawana być miała. Abowiem tenże Pan gdy o tym Sakramencie mówił / tedy iedne tylko osobe często wspominał : iako kiedy powiedział : Jesliby kto pożywał z tego Chleba/ będzie żył na wieki. A zaśie : Chleb który ja dam/ Ciało iest moje za żywot wszege świata. A ieszcze : Kto będzie pożywał tego Chleba / żyć będzie na wieki. A wielkie y znaczne były przyczyny/ ktore Kościół święty k temu przyniodły/ aby ten osobliwie obyczaj pod iedną osobą Ciało Boże przyjmować/ nietylko pochwalit/ ale też y Dekretem swoim potwierdził. Bo naprzod było tego strzedz potrzeba/ iżby Krew Pana sta nierożlata się na ziemi/ czego by się trudno wstrzedz mogło/ gdyby ia było wielkości ludzi przyszło rozdać. Nad to/ ponieważ ta Świętość dla chorych ludzi zawždy ma być gotowa / tedy obawac się też było trzeba / aby snadź Wino nieśkwaśniało iesliby ie długo chowano. A temu / iest ieszcze ludzi niemało/ ktorzy ani smaku Winnego/ ani woniey/ żadnym obyczajem cierpieć niemoga. Przeto by snadź zdrowiu cielesnemu niewadziło / co dla zdrowia duchownego ludziom miało być dano : tedy barzo to był mądrze Kościół wstał/ aby Chrześcijańi Chleba tylko osobe przyjmowali. A miedzy inszymi przyczynami/ y ta miejsce swoje ma/ iż się wiele krajów na yduie/ ktore Wina niemaia/ ani go też z inąd bez wielkiego nakładu y dalekich a ciężkich drog/ przywieść moga. Potym/ (co nawiecey należy ku tey rzeczy) potrzeba było wywrocic Kacerstwo onych ludzi / ktorzy powiedali/ iżby pod oboią osobą Pan Christus nie był zupełny / ale pod osobą Chlebową tylko Ciało bez Krwie/ a pod Winna Krew tylko sama być miała. Aby tedy prawda Chrześcijańskiej Wiary tym wiecey ludziom wszystkim pokazać się mogła/ barzo się co mądrze sprawiło/ iż obyczaj przyjmowan a pod iedną osobą był wstał. A też ieszcze y drugie przyczyny zebrane od onych ludzi/ ktorzy o tey rzeczy pisali : ktorzych/ iesli będzie potrzeba/ używać Plebani moga.

Jedney osoby
wszystcy ołtom
Kapłanow w
żywać mają.
Concil. Tridēt.
[sess. 21. ca. 1.]

Ioan. 6.

Co za przyczyny
Kościoła przy
wiodły/ aby ied
ne osobe lu
dziem rozda
wał.

1.

2.

3.

4.

5.

Sami tylko Ką-
plani te Świa-
tość sprawnia.

Concil. Tridēt.
sess. 13. ca. 2.

Sixtus 1. epi. 2.
Nie świecony
człowiek naczy-
nia świecone-
go dotykać się
nie ma.

Concil. Tridēt.
sess. 22. ca. 2.

Ta Świątość
jest też Ofia-
rą.

¶ A iż o sprawcy tej Świątości / acz tho rzecz wszystkim
jest wiadoma / powiedzieć potrzeba : by się tu co nieopuszcilo /
coby ku nauce tej Świątości należało. Przeto vczyć potrzeba /
iż tylko samym Kąplanom thā moc iest dana / aby sprawo-
wali the Świątość / y C. H. K. Zesćijanom rozdawali. A iż
ten obyczay zawždy był w Kościele / aby ludzie Chrześcijan-
scy od Kąplanow ten Sakrament brali : a Kąplani Nisza ma-
iac / sami go z rąk swoich przyjmowali / nauczyło tego Zebranie
Świete Tridentyskie : pokazuiac / iż ten zwyczaj który z Apo-
stolskiego podania poszedł / nabożnie ma być zachowan : Zwła-
szcza iż Pan Christus tej rzeczy iasny przykład nam zostawił /
który y Ciało swoje naswietlsze poświęcał / y swymi rękami
Apostołom ie rozdawał.

¶ Ale aby wszelakim sposobem / zachować tak wielkiego Sa-
kramentu zachowana była / tedy nie iedno moc sprawowania
iego samym tylko Kąplanom iest dana / ale theż zażądał Ko-
ściół / aby żaden / chyba świecony / statków świętych / chu-
stek / y naczyńia inszego ktore do tej Świątości sprawowa-
nia są potrzebne / nie miał się dotykać : chybaby iaka cieśzka
potrzeba przypadła. Z kad y Kąplani y ludzie inszy rozumieć
moga / iako ci nabożnymi y swiatobliwymi być mają / ktorzy
ku poświęcaniu Bożego Ciała / albo iego rozdawaniu / albo
też ku przyjmowaniu przystępuia. Aczkolwiek / cosiny przed-
tym o inszych Sakramenciech mówili / że ony y przez złe ludzie
sprawowane być moga / iesliby się to wszystko co ich doskona-
łości służy / porządnie zachowało : toż też tu o Świątości tej
mówić możemy. Bo wierzyć mamy / że to wszystko nie na go-
dności Kąplanyskiej zawisło / ale władza y moc Pana Chri-
stusowa się dzieie. A tyc są rzeczy ktore o Ciele Bożym / ile iest
Świątością / naucżane być mają.

¶ Teraz / co nam było ku powiedzeniu zostało / ile ta Świa-
tość iest Ofiara / naucżyc potrzeba : aby rozumieli Plebani /
czego osobliwie o they tajemnicy w Niedziele y w insze dni
Świete / ludzi vczyć mają / iako rozkazało Świete Trident-
yskie Zebranie. Abowiem ten Sakrament / nietylko iest starbem
bogactw niebieskich : ktorego iesli dobrze vzywamy / tedy mi-
łość y łaska Boża sobie iednamy : ale też w nim iest nieiaki oso-
bliwy obyczay / ktorem za wielkie nam vżyczone dobrodzieys-
twa / nieiakie dziękowanie możemy vczyć. A ta Ofiara / ie-
śli porządnie ofiarowana będzie / tedy iako P. Bogu wdzięczna

y przy-

y przyjemna jest / z tad poznamy. Bo iesli Ofiary Zakonu sta-
rego (o ktorych napisano : Ofiary y darow niechciates. A po-
tym : Kiedyby ty chcial / uczynilbychci Ofiary / wzdy w Ofia-
rach kochac sie niebedziesz) tak sie Panu podobaly / iz Pismo
dawa swiadectwo / ze Bog wdzieczney wonnosci zawonial /
to jest / wdzieczne y przyjemne mu byly : coż mniemasz o they
Swiatosci rozumiec y czego sie spodziewac mamy : w kto-
rey on sam ofiarowan bywa / o ktorym glos niebieski dwa kroć
byl slyszan : Ten jest Syn moy mily / w ktorym i ja sobie vlu-
bit. The tedy tajemnice czesto Plebani opowiedac maia / aby
Chrześcijanie kiedy sie na Nisza zeyda / onych rzeczy swie-
tych przy ktorych bywaia / pilnie sie y nabożnie rozmyslac uczy-
li. A naprzod niechay to powiedaia / iz te Swiatosc dla dwu
przyczyn Pan Christus wystawil. Jedna jest / aby duszy naszej
potarmem niebieskim byla / za ktorabyśmy duchowny zymot
mogli zachowac. Druga / aby Kościół miał wystaiczna Ofia-
re / ktoraby grzechy nasze glądzone / a Ociec niebieski czesto y
cieszko naszymi zlościami obrażony / od gniewu ku miłosier-
dziu / a od kazy sprawiedliwie scrogiey ku łaskawosci przywie-
dzion byc mogl. Tey tedy rzeczy figure y podobienstwo / w onym
Baranku Wielkonocnym poznac możemy / ktory iako Ofiara
y iako Swiatosc / od Zydow ofiarowan y iedzon byl. A nasz
Zbawiciel / kiedy sam siebie Bogu Oycuna Krzyżu ofiarowac
miał / tedy żadnego znaku zacniejszego swojej przeciwko nam
wielkiey miłosci dac niemogl / nad ten / kiedy nam Ofiary wi-
doma zostawil / przez ktoraby ona krowawa Ofiara / ktora ma-
ło co potym na Krzyżu raz ofiarowac miał / ponowiona / a iey
pamiatka aż do konca wiekow / z wielkim pożytkiem zawždy od
Powszechnego Kościoła zachowana byla. A ty dwa obyczaje
ie / barzo miedzy soba sa rozne. Bo Sakrament bywa przez
poswiacanie sprawiony / ale moc wszystkich Ofiary w tym na-
leży / aby ona ofiarowana byla. Przerho swiete Boże Ciało /
kiedy jest w stoyku zamknione / albo kiedy ie do chorego nosza /
tedy nie ma w sobie sposobu Ofiary / ale tylko własność Sa-
kramentu w sobie ma. Za sie ile Swiatosci albo Sakramen-
tem jest / tym ludziem ktorzy Hostia swieta przyimnia / dawa
przyczynę ku zailudze / y ony wszyscy pożytki ktoreśiny wyższey
wspominali / ym przynosi. A ile jest Ofiara / nietylko zastugi /
ale theż dosyc czynienia skutek w sobie zamyka. Bo iako Pan
Christus meka swdia nam zailuzyl / y za nas dosyc uczynil /
tak ktorzy ofiaruia te Ofiary / przez ktora też z nami sie iedno-

Psal. 38.

Plal. 50.

Genes. 2.

Math. 3. 17.

Dla czego Pan
Christus the
Ciała swojego
Swiatosc v-
stawil.

Deut. 16.

Sakrament y
Ofiara / roz-
nym sie oby-
czajem sprzą-
wuje.

Co za pożytek
ile jest Sakra-
mentem przy-
nosi.

Co za pożytek
ile jest Ofiara.

Concil. Tridēt.
sess. 22. ca. 1.

Sámemu tyl-
ko Pánu Bo-
gu ná pámiat-
kę Świętych
bywa Ofiara.
Trident. syno-
dals. 22. ca. 3.

Math. 26.
1. Cor. 11.
Pan Chrystus
Apostołowie
ná ostatniej
Wieczerzy Ká-
ptany poczyni-
li.
1. Cor. 10.

Stół páński
jest Oltarz.

Proroctwa o
tey Świątości
Malach. 1.

cza y złączają / meki Páńskieży pożytek zasługują / y ktemu
dosyć czynią. Wiec S. Zebranie Tridentyskie / niechciało aby
smy mieli ktora watpliwosc o ustawie tey Ofiary. Bo to wy-
łożyło / iż ná ostatniej Wieczerzy przez Pána Chrystusa usta-
wiona była : y zaraz ony przekleło / ktorzyby twierdzili / że pra-
wdziwa y własna Ofiara Pánu Bogu ofiarowana niebywa :
albo iż ofiarowanie nic inszego nie jest / iedno Pána Chrystusa
ku iedzeniu podawanie. A nie opuścilo theż y tego / aby pilnie
wyłożyć niemialo / iż sámemu tylko Pánu Bogu Ofiara czynio-
na bywa. Bo acz Kościół czasem zwykł Nisze miewać ná pás-
miatke y ná część Świętych niebieskich / wszakże nigdy nie-
czył / aby im Ofiara czyniona być miala / ale sámemu tylko P.
Bogu / ktory Święte niesmiertelna chwala obdarzył. Przeto
y Káptan nigdy nie mowi / Ofiaruję tobie Piętrze albo Páw-
le Ofiare : ale kiedy ia sámemu Bogu ofiaruję / tedy mu za cno-
wielkie świętych Męczenników zwycięstwo dziekuie / y o przy-
czyne ich prosi / aby oni w niebie za nami przyczynić się racz / li /
ktorych my ná ziemi pámiatke sprawuiemy. A ty rzeczy ktore o-
prawdzie tey Ofiary Kościół powszechny nam podał / poiat
ie z Páńskich słow / kiedy oney nocy ostatniej / te Świątość
Apostołom zalecając tak mowił : To czynicie ná pámiatke moje.
Abowiem iako S. Concilium wyłożyło / ná ten czas ie Kápta-
ny uczyni / y rozkazał aby oni / y ktorzyby w tym wrzedzie ich
namiestnicy byli / Ciało iego ofiarowali. A tho też ony słowa
Pávła S. do Koryntow pisane dostatecznie pokazuia / kiedy
tak mowił : Niemożecie Kielicha Páńskiego pic / y Kielicha
Szatáńskiego : niemożecie być uczestnikami Stółu Páńskiego / y
Stółu Szatáńskiego. Abowiem iako miało Szatáńskiego
stółu / Oltarz ná którym Ofiary ym czyniono / rozumieć ma-
my : tak też (abyśmy słusznym dowodem zawarli / co Apostoł
powiedał) Stół Páński / nie inszego znaczyć niemoże / iedno
Oltarz ná którym Pánu Bogu Ofiare czyniono.
A iesli ná Figury y Proroctwa stárego Zákonu patrząc
bedziemy / tedy naprzód Malachiasz o they Świątości iásnie
prorokował / tymi słowy : Od wschodu aż do Zachodu słoń-
ca / wielkie jest Imię moje między Pogány / a ná każdym miejscu
Imieniowi memu Ofiare czysta ofiarują : Bo wielkie jest Imię
moje w Pogánstwie / mowi Pan Zastepow. Nad to / ta Świa-
tość y przed Zákonom / y po Zákonie danym / rozmaitymi Ofia-
rami przepowiedziana była. Bo wszyscy ony dobra ktore się
takimi Ofiarami znaczyły / thá iedna Ofiara / iako wszystkich
inszych

innych doskonałość / w sobie zawarta. Wszakże niewidzimy aby w ktorej rzeczy podobieństwo iey wiecey się miało wyrazić / nad one Melchisedechą Ofiarę. Bo sam Zbawiciel pokazuje to / iż on był na wielki Kaptanem / wedle porządku Melchisedechowe / Ciało y Krew swoje na ostatniey Wieczerzy pod osobami Chleba y Wina Bogu Oycu ofiarował. Wyznawamy tedy / że iedną y tąż jest Ofiara / y za iedne mieć ją mamy / ktora się we Mszy sprawuje / a ktora też na Krzyżu ofiarowana była : Jako Christus Pan nasz jest iedną y tąż Ofiarą / ktora sam siebie na Krzyżu raz tylko krwawym obyczajem ofiarował. Abowiem krwawa y niekrwawa Ofiara / nie są dwie Ofiary / ale iedną tylko : ktorej to sprawowanie y ofiarowanie / ponieważ tak Pan rozkazał mówiąc / To czyncie na pamiątkę moje / w tey Swiatości ustawicznie odnawiane bywa. A ieden jest tylko y tenże Kaptan / Pan Iesus Christus. Bo inzy służy albo sprawcy ktorzy te Ofiary czynią / nie swoje / ale Chrystusowe osobe noszą / kiedy Ciało y Krew iego sprawują. Co się y z słow poświęcania samego pokazuje. Abowiem Kaptan nie mówi / To jest Chrystusowe Ciało : ale / to jest Ciało moje : a tak mówiąc na sobie Pana Chrystusowe osobe / istność Chleba y Wina / w prawdziwa iego Ciała y Krwie istność obraca. ¶ A gdyż tho tak jest / bez wszelakiey wątpliwości wzywać potrzeba / co też S. Zebranie Tridentyńskie wyłożyło / iż naswietlają Mszy Ofiary / nie jest tylko chwale y dziękowania Ofiary / albo goley Ofiary oney pamiątki / ktora się stała na Krzyżu / ale jest prawdziwie wblagająca Ofiara / przez ktora Pan Bog wblagan y miłosciw nam bywa. Przeto / jeśli te Ofiary naswietlają ofiarować będziemy mając czyste serce / y palącą wiarę / y wnetrzną żalność za grzechy nasze / bez wątpienia dostąpimy od Pana miłosierdzia y łaski ku ratunkowi / czasu przystoynego. Bo tey Ofiary wonnością tak się Pan kocha / iż grzechy odpuszcza / daru pokuty y łaski nam wzywać. Przeto jest też zacne także Kościoła świętego modlenie. Ilekroć tey Ofiary pamiątkę sprawujemy / tylekroć wzywać zbawienia naszego czynimy : to jest / obfite oney krwawey Ofiary pożytki / przez te niekrwawa Ofiary do nas przychodzą.

¶ Potym też beda wzywać Plebani / że ta Ofiara ma te moc / iż nie tylko temu pomaga ktory ją ofiaruje albo przyjmie / ale też wszystkim Chrześcijanom / chociażby oni żyli z nami na ziemi / chociażby też w Panu umarli / ieszcze dostatecznie oczyszczeni niebyli. Bo nie z mniejszym pożytkiem / iako mamy pewne Apo-

stolskie

Figura they Swiatości. Genes. 14. Psal. 109. Hebr. 7. Pan Christus na Wieczerzy sam siebie ofiarował.

Jedną jest krwawa y niekrwawa Ofiara. Lucę 22. 1. Cor. 11. Jeden jest prawdziwy Kaptan P. Christus.

Msza jest wblagająca Ofiara to jest Propitiatorium sacrificium.

Heb. 4.

Jaka Msza s. moc wedle nauki Tridentyńskie Concilium. sess. 22. ca. 2. 6.

A czemu służy
we Mszy S. o
brzedu.

stolskie podanie / za vmartkę ożiere sie Ofiara / iato y za grzechy / meki / dosyc uczynienia / tatze y za insze nedze y frasunki / ludzi żywiacych. Skad latwie sie poznac moze / iz tak mamy rozumiec / ze wszyscy Nsze pospolite sa / poniewaz sie ku pospolitemu wszystkich Chrescjanow pozytku / y ku zbawieniu sciaagaia. A ma ta Ofiara wiele y barzo osobliwych / a powaznych Obrzedow. A izby ktory prozonym y niepotrzebnym byc mial / tego mniMAC niemamy : ale wszyscy ku temu naleza / aby thak znaczney Ofiary powaznosc wiadomsza byla / a Chrescjanie na ty zbawienne tajemnice patrzac / ku tych rzeczy Bozkich narboznemu rozmyslaniu / ktore w tey Ofierze tajemne sa / pobudzani byli.

Ale iuz o tym wiecey mowic niehcemy : czescia dla tego / iz ta rzecz dluzszego wykladu potrzebuie / nizby themu naszemu przedsiwzieciu sluzyc moglo : czescia tez dla tego / iz barzo wiele inych Ksiazek / ktore o tey rzeczy pobożni y madyry ludzie popisali / Kaplani pogotowiu miec moga. Przeto iuz teraz na tym niech dosyc bedzie / zesiny tych rzeczy / ktore ku Swiatości / ile ona Sakramentem y Ofiara iest / naleza / czelniejsze y wieksze czlonki za laska Boza powiedzieli.

O Świątości Pokuty.

połutá iest
barzo potrzebna.

Alko mdlosc y krewkosc natury ludzkiej wszystkim iest wiadoma / y kazdy ia sam w sobie latwieczuie : tak tez kazdy to wieoziec ma / iz barzo iest potrzebny Pokuty swietey Sakrament. Bo iesli pilnosc / ktorey Plebani w kazdey nauce wzywac maia / z wielkosci y z powazgi tey rzeczy ktorey ucza / szacowac mamy / tedy wyznac iscie musimy / ze oni pewnie dostateczney pilnosci w wykladaniu tego mieysza nigdy czynic niemoga. A owsem o tey Swiatości pilniey nizli o Krzcie nauczac maia : poniewaz Krzest raz

tylko

tylko dawany bywa / a powtorzon być niemoże : ale Pokuta /
tak często miejsce ma / y tak często powtarzana być musi / iako
się często po Krzcie ludziom zgrzeszyć przydawa. Bo tak po-
wiedziało Zebranie Tridentkie / iż Sakrament Pokuty / nieinac-
zej ku zbawieniu jest potrzebny ludziom po Krzcie w grzech v-
padłym / iako jest Krzest potrzebny tym / ktorzy odrodzeni ieszcze
niebyli. A ona sentencya S. Hieronyma pospolita / iż Pokuta
jest wtora deska na ktoreybyśmy z potopu mogli wypłynąć / od
wszystkich Doktorow ktorzy potym swiete rzeczy opisali / bar-
zo jest pochwalona. Bo gdy się okret rozbije / iuż wiec ten ieden
tylko obyczaj ku zachowaniu zdrowia zostawa / iesliby snadź
kto mógł w onym potopie iakiey deski zachwycić : tak też iesliby
kto vtraciwszy niewinność ktorey dostał na Krzcie / do tey de-
ski / tho jest do Pokuty swietey nienciekł / tedy bez pochyby o
zbawieniu iego watpic musimy. A to nietylko ku Pasterzom /
ale też y ku wzbudzeniu inszych Chrześcijanow mowimy / by
snadź w nich zaniedbanie tak barzo potrzebney rzeczy zganie-
ne niebyło. Bo naprzod na pospolita krewkość pomniac / bar-
zo pilnie zadac tego wszyscy mają / aby za pomocą Bożą / bez v-
padku albo iakiego obrażenia / w drodze Pańskiej postepować
mogli : A iesliby niegdy vpadli / tedy na wielką łaskę Bożą pa-
trzać / ktory iako dobry Pasterz / zwykł rany swych owieczek za-
wieszować y goić / pomyslać beda / iż to nazdrowsze Pokuty le-
karstwo / nigdy na dalszy czas odkładane być niema.

¶ Abyśmy tedy Krzeczy przystąpili / naprzod rozmaita moc y
własność tego imienia potrzeba wyłożyć / by kto słowa tego
watpliwością w błąd nieupadł. Bo niektorzy to słowo Pœni-
tentia, to jest Pokuta / dosyć weczynieniem być rozumieia. Dru-
dzy zaś / ktorzy się od nauki Wiary Pomuszechney daleko od-
miesli / mniuiąc że Pokuta na przeszły czas ściagać się niemo-
że / tedy ią tak opisuia / że nie inszego nie jest / iedno żywota
odnowienie. Przeto wezyć potrzeba / iż to słowo ma rozmaite
znaczenie. Albowiem naprzod Pœnitentia o tych bywa rzeczona /
ktorym się ono niepodobna / co się przedtym podobalo / nie nie-
dbając iesli ona rzecz dobra albo zła byla : a tym obyczajem oni
wszyscy żalnia / ktorzy smutek wedle świata a nie wedle Boga
mają : y taka Pokuta / nie zbawienie albo zdrowie / ale śmierć
przynosi. Druga Pœnitentia jest / kiedy kto za złość popelnioną
ktora mu się przedtym podobala / nie dla Boga / ale sam dla
siebie żalnie. Trzecia jest / kiedy nietylko dla popelnionego grze-
chu z serca i prawie żalujemy / albo ten żal iakim zwierzechnym zna-

R

kiem po-

Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 2.

Hieroni. in 3. ca-
put Esaie.
Pokuta jest w-
tora deska po-
topna.

Co znaczy to
słowo Pœni-
tentia, albo Po-
kuta.

Pœnitentia
multiplex.

1.

2. Cor. 7.

2.

3.

Jako to rozumiemy /
mamy /
Pan Bog żałował.

Genel. 6.
1. Reg. 15.
psal. 105.
Hier. 26.

Genel. 6.
1. Reg. 15.

Nie każda po-
kuta jest zdro-
wa.

Co jest wnetrz-
na pokuta.

Pierwey musi
dzieć Wiara niż
pokuta. A nie
jest częścią po-
kuty.

tem pokazujemy / ale kiedy też dla samego tylko Boga w tym żalu jesteśmy. A każdemu sposobu Poenitencyi z osobna / ktore / smy już wyliczyli / to słowo POKUTA właściwie służyć może. Bo kiedy w Piśmie S. czytamy / iż Pan Bog żałował / tedy rzecz jest pewna / że się to rozumie niejakim podobieństwem wziętym od ludzi : Bo Pismo święte sposobu tego mowienia używa / ktory się z ludzkimi obyczajami zgadza / kiedy powiada iż nieco Pan Bog odmienić wymyślił : ponieważ się nam widzi / że on to tak czyni jako ludzie czynią / ktorzy jeśli czego żalują / tedy pilności przykładają aby się to odmienić mogło. Przeto tak napisano : Żałował Pan Bog że stworzył Człowieka. A na drugim miejscu żałował / iż Saula Królem uczynił.

¶ Ale między tym Pokuty znamięnowaniem / wielka różność obaczyć potrzeba. Bo iedna Pokuta / ma swą przysługę : druga / jest niejakie poruszony y wzburzony myśli zienie y pokazanie : a trzecia / ku cnotie należy / y Świątością ją zowieśmy : ktore oznajmienie właściwie miejscu temu służy. Waprzód tedy o niej / jako o części cnoty uczyć potrzeba. Nietylko iż Pasterze lud Chrześcijański ku wszelkiej cnotie nauczać mają / ale iż też sprawy y skutki tej cnoty / iakoby materii dodawaia / około ktorey się ta Świątość Pokuty obiera : a jeśli byśmy pierwey dobrze niezrozumieli ktora jest moc Pokuty / tedy byśmy też mocy Sakramentu niewiedzieć musieli. Przeto napierwey wspominać trzeba Chrześcijany / aby się pilniuchno w tej wnetrzney Pokucie / ktora cnota zowieśmy / ćwiczyli / Bez ktorey ona / ktora zwierzchu pokazujemy / bardzo mało pożytku przynosi.

¶ Pokuta tedy wnetrzna ta jest / kiedy się z prawego serca ku Panu Bogu nawracamy / y brzydzimy się grzechy popełnionymi / w nienawiści je mamy : a zaraz też pewno sobie to wmyślimy / złego życia naszego y skłonnych obyczajów polepszyć / mając nadzieję / że przez miłosierdzie Boże odpuszczenia dostaniemy. A za ta Pokuta idzie żalność y smutek / (ktory jest wzruszeniem / y boleścią go wiele ich zowie) nieinaczej iako towarzyszyć / ku brzydzeniu grzechów nam przydany. Przeto w wielu świętych Wycow Pokuty opisanie / taka wnetrzna boleść oznajmione bywa.

¶ Wszakże ten ktory pokutuje / Wiare pierwey niż Pokute mieć musi : Bo żaden niemoże się ku Bogu nawrócić Wiary niemając : za czym też to przychodzi / iż Wiara częścią Pokuty żadnym obyczajem nazwana być niemoże.

¶ A iż ta wnetrzna Pokuta / iakosmy przed tym powiedzieli / ku cno-

Ku cnocie należy/ iasnie to nam ony częste przykazania/ ktore o Pokucie sa podane/ pokazują. Bo Zakon ony tylko sprawy czy nic rozkazuje/ ktore z cnota wypelnione bywaia. Nad to/ przec tego żaden niemoże/ iż to cnocie służy/ wiedzieć/ kiedy/ iako/ y iako długo mamy żałować: A to żeby porzadnie było/ moc Pokuty sprawiue. Bo czasem się trąfi/ iż za popelnione grzechy mniej niżby się godziło ludzie żałuią: y owszem / iako Salomon napisał/ Sa niektorzy/ ktorzy się kochaia gdy złe uczynia: drudzy zaś tak bardzo smutni sa y żalosi/ że też rozpaczaią w swoim zbawieniu: iaki snadź był Kain/ ktory mówił: Wietrza iest złość moja/ niżbym odpuszczenie mógł zasłużyć: y iakim też bez pochyby Judasz był / ktory żalem przywiedziony/ obieświwszy się y żywot y duszę utracił. Przeto abyśmy w żalosci miare zachować mogli / Pokuty świętey mocą wspomagani bywamy.

¶ Ale też y to (iż Pokuta ku cnocie należy) obaczyć się może z tych rzeczy / ktore sobie iakoby kres iaki zamierzone ma ten człowiek / ktory za grzech swoy prawdziwie żałuię. A to na przod sobie przekłada / aby grzech zgładził / y wszystkie zmaze y wine z dusze swey otarł. Drugi kres iest/ aby za popelnione grzechy dosyć uczynił: a iest rzecz iasna/ iż się to ku sprawiedliwosci ściaga. Bo acz między Bogiem y między ludźmi własna sprawiedliwość srodkować niemoże / gdyż tak daleko jeden od drugiego sa rozłączeni: wszakże pewnie wiemy/ iż iest sprawiedliwość nieiaka/ rownie iaka bywa między Dycem a między synami: między Panem a między slugami. Trzeci kres iest/ aby człowiek ku łasce Bożey przyszedł / ktorego był sobie dla plugawosci grzechu/ rozgniewał y obraził. A to wszystko dostatecznie pokazuje/ iż Pokuta ku cnocie należy.

¶ Ale też potrzeba nauczyć/ przez ktore stopnie ku tey Bożkiej mocy przystąpić możemy. Naprzod tedy / vprzedza nas miłosierdzie Boże/ y serca nasze k sobie nawraca. O co prosiac Prorok/ tak mówił: Nawróć nas Panie k sobie/ a my się nawrócimy. Zasię/ tym światłem/ to iest miłosierdziem oświeceni/ przez Wiare ku Panu Bogu przystępuiemy. Bo/ iako świadczy Apostoł/ temu ktory ku Panu Bogu przystępuje/ potrzeba wierzyć iż Bog iest/ y odpłacyca iest tym / ktorzy go szukaia. Jeszcze/ boiażn za tym przychodzi/ a nasz vmyśl/ na cięszkość mał wężrzawszy/ od grzechow się hamuię. K temu ony słowa Izaiasz Proroka należa: Jako niewiasta ktora zapada w brzemie/ gdy bliżo przychodzi ku porodzeniu/ boleiac woła

Pokuta czemu
cnota być mu-
si.

Prouer. 2.

Genes. 4.

Math. 27.

Co za kres ma
sobie człowiek
pokutuiący za-
mierzać.

Ku pokucie iak
to przysć ma-
my.

Przez miłosier-
dzie Boże.

Hier. 5.

Przez Wiare.
Hebr. 11.

Przez Boiażn

Esaię 26.

Przez Nadzie-
ie.

Przez Miłość.

Math. 4.

Ezech. 12.

Ibidem 33.

Zewnętrzna
Połuta jest
Świątością.

Ciemna Połuta
jest Świąto-
ścią iako iue
Świątości.

Math. 9.

w boleściach swoich : takżemy się też stali. A temu też ie-
szcze / przystępuje nadzieia otrzymania od Pana Boga miło-
sierdzia : ktora podniesieni będąc / pewnie vmyslamy żywota
y obyczajow polepszyć. Na ostatet / serca nasze miłością zapo-
lone bywaia / z ktorey pochodzi ona swobodna boiażń / dobrym
y cnotliwym synom przystoyna : a tak tylko się tego obawia-
iac / abysmy w czym nieobrażili Magestatu Bożego / zwyczaj
grzeszenia z pilnością opuszczamy. Przez ty tedy iakoby stopnie-
tu tey nazacnieyszey cnotcie Połuty swietey przystępujemy : o
ktorey zaiste mamy rozumiec / że jest mocą Bożą y niebieską :
ponieważ iey Pismo swiete obiecuje Królestwo niebieskie. Bo
v S. Matheusza tak napisano : Czyncie Połute / a przybliży
się wam Królestwo niebieskie. A v Ezechiela Proroka : Jesli-
by człowiek przezbożny połutował za wszystkie grzechy swoje
ktore czynił / y bedzieli strzegł wszęgo przykazania mego / a w-
czyniłby sad y sprawiedliwość / tedy żywotem będzie żył. A
ieszcze na drugim miejscu : Niechce śmierci grzesznego / ale iż-
by się przezbożny odwrócił od drogi swojej / a żył był. A jest
rzecz pewna / iż się to o wiecznym y błogosławionym żywocie
rozumiec ma.

A o zewnętrzney Połucie wżyc potrzeba / iż ta jest / w kto-
rey się własność Sakramentu zamyka / a iż ma rzeczy niekto-
re zewnętrzne synstom poddane / ktorými się pokazują ony dnu-
gie / ktore się dzieia wewnątrz na duszy. Naprzod tedy wżyc
trzeba Chrzescijany / przecz się to stalo / iż chciał Pan Chri-
stus Połute między siedmią Świątościami policzyć. A tey
rzeczy ta pewna była przyczyna / abysmy o grzechow odpuszcze-
niu / ktore Pan Bóg obiecał kiedy mowil : Jesli człowiek prze-
bożny połutować będzie etc. namniemy wotpic niemogli : Bo
bysmy barzo wotpic o wewnętrzney Połucie musieli / ponieważ
každy wedle rozsądku swego / słusznie o ty rzeczy ktore sam czy-
ni / obawac się musi. Iżby tedy Pan te nasze boiażń ratował /
Świątość Połuty wystawil : abysmy nadzieie mieli / że przez
rozgrzeszenie Kapłanśkie / grzechy nam są odpuszczone : a iżby
nasze sumnienia dla Wiary / ktora mocy Sakramentowey stu-
żnie mamy przydawac / spokojniejszy były. Bo nieinaczej głos
Kapłanśki kiedy nam porządnie grzechy odpuszcza / przymo-
wac mamy / iedno iako głos Pana Chrystusow / ktory mo-
wil paralizem zarażonemu : Niey duszność synu / odpuszczone
są tobie grzechy twoie. Potym też / gdyż żaden zbawienia do-
stać niemoże iedno przez Pana Chrystusa / y za meki iego dobro-

Dzieyst. v. am /

dziewstwem/ tedy godziło się y było to z naszym wielkim pożytkiem/ aby taki Sakrament był ustawion/ którego mocą y skutecznością/ Krew Pana Chrystusowa na nas spływając/ grzechy po Krzcie popelnione omyła: abyśmy tak ono przeiednania dobrodziewstwo/ naszemu tylko samemu Zbawicielowi przywołaść y przypisować mogli.

¶ A iż Pokuta jest Swiatością/ tak to Pasterze łatwo po-
kaza. Albowiem iako Krzest Swiatością jest/ gdyż wszyscy grzechy a osobliwie on pierworodny gładzi: tymże obyczajem y Pokuta/ iż gładzi wszyscy grzechy po Krzcie/ albo wola albo weczynkiem wypelnione: przeto prawdziwie y właśnie Sakramentem jest nazwana. Potym/ (co jest rzecz głowniejsza) kiedy ty rzeczy ktore zewnatrz człowiek pokutujący także y Kapłan czyni/ znaczą ony drugie ktore się wewnatrz na duszy dzieją: ktoż tedy tego przec może/ iż Pokuta własna y prawdziwa moc Sakramentu w sobie ma: ponieważ Sakrament jest znakiem rzeczy świętej: a grzeszny człowiek który żałuje/ y rzecz słowy/ y znaki iasnie pokazuje/ że myśl swoje od sprośności grzechu odwiódł: zaśie/ z tych rzeczy ktore od Kapłana sprawowane y mowione bywają/ miłosierdzie Pana Boga który grzechy odpuszcza/ łatwo poznać możemy. Ależkolwiek to iasnie pokazuje ony Zbawicielowie słowa: Tobie dam klucze Królestwa niebieskiego: a cokolwiek rozwiążesz na ziemi/ będzie rozwiązano y w niebie. Bo rozgrzeszenie słowy Kapłanскими wymowione/ znaczy ono grzechom odpuszczenie/ ktore czyni na duszy.

¶ A nietylko Chrzescijany wżyc trzeba/ że Pokuta między siedmiami Swiatosciami policzona być ma/ ale też/ iż między tymi jest/ ktore się mogą powtarzać. Bo kiedy Piotr pytał/ iesli by siedm kroc grzech miał odpuszczać/ tedy odpowiedział Pan: Nierzecz do siódmego razu/ ale aż do siedmndziesiatyego y siódmego razu. Przeto/ iesli by się trařilo sprawę mieć z takimi ludźmi/ ktorzyby niezmierny dobroci y łasce Bożej nie wfali/ tedy vmysł ich potwierdzon y ku nadziei łasce Bożej/ podnoszon być ma. Czego więc łatwo dołaza/ nie iedno to miejsce y drugie też inře wykladać/ ktorzy się w Pismie świętym dośyć náyduie/ ale też przywodzić ony wywody y dowody/ ktore z Ksiąg Doktorow świętych/ iako Chrysostoma o ludziach wpadłych/ y Ambrożego o Pokucie/ mogą wybierać.

¶ A iż ludźmi Chrzescijanскими żadna rzecz wiadomsza być niema/ nad Sakramentu tego Materya/ tedy nauczać po-

Pokuta jest Swiatością.

Math. 16.

Pokuta może być powtarzana.
Math. 12.

Chryf. Tom. 5.
lib. de lapsi reparatione.
Ambro. contr.
Novatianos.

Co się materiei
dotyczy/ rozna
jest ta Świa-
tość od inſich.
Połuty Świa-
tości Materia
Concil. Tridēt.

Jako grzechy
moga być tey
Świątości ma-
terya.

Forma tey
Świątości.
Połuty.
Math. 12.

Dla czego przy-
dawają Mo-
dlitwy.

Rozność mie-
dzy nowego a
miedzy starego
Zakonu Ka-
plany.

trzeba/ iż w tym osobliwie ta Świątość od inſzych Świątości
jest rozna: bo inſzych ſwiątości materya/ jest nieiała rzecz przy-
rodzona/ albo reka uczyniona: ale tey Świątości Połuty / sa-
iałoby materya ony człowieka połutuiacego uczynki: to jest/
Śkrucha/ Spowiedz/ y Doſyc uczynienie/ iako to Zbor Tri-
dentſki wyłożył: ktore/ ile z wſtawy Bożej w człowiecze połutu-
iacym ku zupełnoſci Sakramentu y ku doſkonałemu grzechow
odpuſzczeniu być y nąydować ſie muſzą/ tym obyczajem częſcia-
mi Połuty nazywane bywają. A nie dla tego ſwiete Zebranie
Tridenſkie ty uczynki iakoby materia zowie/ iżby właſnoſci pra-
wodziwey materiei w ſobie niemiała/ ale że nie ſa materia ta-
kowa/ ktoreby zewnatrz przykładać potrzeba: iako woda na
Kręcie/ a Krzyżmo w Bierzmowaniu przydawane bywa. A
iż duudzy powiedaia/ że ſamy grzechy tego Sakramentu ſa ma-
terya: tedy ieſli pilnie obaczyć będziemy / nie ieſt to od owego
coſiny iuż powiedzieli nic rozno. Bo iako mowimy że ognio-
wa materya ſa drwa/ ktore trawi moc ogniowa: tak też grze-
chy ktore gładzi Połuta/ prawdziwie tego Sakramentu ma-
terya nazywać możemy.

¶ Ale też wykładu formy niemają opuſzczając Paſterze / po-
niemaz tey rzeczy poznanie/ wzbudza Chreſcujany ku taſki tego
Sakramentu z wielkim nabożeńſtwem przycieiu. A ta ieſt for-
ma/ Ja ciebie rozgrzeſzam: ktora nietylko z onych ſłow poznać
możemy/ Cołowiek rozwiązeć na ziemi / będzie rozwiązano
y w niebie: ale z teyże Pana Chriſtuſowej nauki wzięliſmy od
Apoſtoloro nam podana. Ale iż Sakramenta to znaczą co też
czynią/ ony ſłowa/ Ja ciebie rozgrzeſzam/ to poſażnia/ iż grze-
chom odpuſzczenie ſtawia ſie w tego Sakramentu ſprawo-
waniu: tedy iaſna rzecz ieſt / iż ta ieſt doſkonała forma Po-
łuty. Bo ſa grzechy iakoby zwiąſki/ ktorymi ſie duſze wiąża/
y z ktorych przez Sakrament Połuty wyzwolone bywają. Co
iednak prawdziwie o człowieku onym Kapłan mowi / ktory
przed tym wielkiej ſkruchy moca/ y perwa wola mając ſpowiedz
uczynić/ iuż grzechow odpuſzczenia od Pana Boga doſtał.

¶ Przydawają też ieſzcze modlitw niemato: nie iżby ku for-
mie były potrzebne/ ale aby ſie odieły ony zawady/ ktoreby moc
y ſkutek Sakramentowa/ za przyczyna człowieka tego ktore-
mu on wżyczony być ma/ przekazać mogły. Przeto niechay grze-
ſzni ludzie barzo Panu Bogu dziekują / ktory w Koſciele tak
wielkiej mocy Kapłanom wżyczył. Abowiem nie tak ſie teraz
tu w Koſciele dzieie/ iako ſie przed tym w ſtarym Zakonie dzie-
ło/ gdzie

to / gdzie Kapłani tylko świadectwem swoim wyznawali ko-
go od trądu być oczyszczonym. Bo tu w Kościele nie tylko moc
Kapłani mają / aby wskazali że kto jest z grzechów rozgrzeszon /
ale prawdziwie iako słudzy Boży rozgrzeszają : co sam Bog
łaski y sprawiedliwości ociec y dawca sprawuje.

¶ Niechaj też pilnie patrzą Chrzestni / na obrzędy które
tu tej Świątości przydawane bywają : bo za tym przydzie /
iż lepiej pamiętać będą czego w tej Świątości dostali : to jest /
że się iako słudzy z najsławniejszym Panem / albo radnie syno-
wie z najlepszym Ojcem poiednali : tudzież też łatwiej porozu-
mieją ci / którzyby chcieli (iakoż iednak wszyscy chcieć mają)
po sobie to pokazać / że tak wielkiego dobrodziejstwa wdzięcz-
ni są / y na nie pamięta. Bo który za grzechy żałuje / ten się wni-
żywszy / pokornie kładzie przed nogi Kapłańskie : aby te po-
kazy wskazując / łatwiej poznać mogł / że ma z gruntu wyrwać ony
korzenie pychy / z których wszystkie złości które on opłaca / po-
czątek y rodzenie swe mają : A w Kapłanie / ponieważ on tu
iego osadzeniu tak siedzi / iako prawy sędzia / moc y osobe Pa-
na Chrystusowe w wieczności ma. Bo Kapłan iako w innych
Świątościach / tak y w sprawowaniu tego Sakramentu Po-
kuty / urząd Pana Chrystusow wypełnia. Potym też / człowiek
pokutujący swoje grzechy wylicza / y daie się winien że jest wiel-
kiego y ciężkiego karania godzien / y pokornie grzechów odpu-
szczenia prosi. Które to wszystkie rzeczy / w Dziwisa S. pew-
ne dawności swojej świadectwa mają.

¶ Ale zaprawdę / nie tak pożytecznego Chrzestnianom być nie-
może / y większej ochoty tu czynieniu pokuty niemoże im przy-
nieść iako to / iesliby Plebani często uczyli / iako wielki z niego po-
żytek odnosimy. Bo rozumiec będą / iż się o pokucie to praw-
dziwie rzec może / że acz iey korzenie są gorzkie / iednak owoc
bardzo smacznym jest. W tym tedy wszystkie moc Pokuty nale-
ży / aby nas z Panem Bogiem iednać / y przyiąznić wielką zła-
czają. A za tym poiednaniem / przychodzi ludziom pobożnym
którzy ten Sakrament światobliwie y nabożnie przyjmują /
wielkie vspokojenie sumnienia z wielką duszną rokoszą. Bo nie-
mają żadnego tak ciężkiego y złośliwego uczynku / któryby przez
ten Sakrament Pokuty / nie iedno raz albo dwa / ale często-
kroć zgładzon niebył. O czym tak Pan przez Proroka mówił :
Będzieli niepobożny człowiek pokutował za wszystkie grzechy
swoie które czynił / y będzieli strzegł wśzego przykazania mego /
a uczyniłby sąd y sprawiedliwość / tedy żywotem będzie żył a

Kapłan praw-
dziwie grzechy
odpuszcza.

Co za pożytek
obrzędy tej
Świątości
przynoszą.

Pokutującego
człowieka Cez-
remonie.

1.

2.

3.

Dionys. in E-
pist. ad Demo-
philum.

Pożytki tej
Świątości.

Ezech. 18.

1. Ioan. 1.	merwyrze : wszystkich nieprawości tego ktore czynił / niebode pamiętał. A Świety Jan mówił : Jeśli wyznawać będziemy grzechy nasze / iestci wierny y sprawiedliwy / żeć nam odpuszcza grzechy nasze. A mało co potym : Jesliby (prawi) kto zgrzeszył / (żadnego grzechu niewyymuiac) tedy mamy rzeczniaka w Wyca / Pana Jesu Chrysta sprawiedliwego / a tenżeć iest wblaganim za grzechy nasze : ale nietylko za nasze / ale też za grzechy wszystkiego świata. A co w Pismie s. czytamy / iż niektórzy od Pana miłosierdzia dostać niemogli / acz sie o nie pilnie starali / tedy rozumiec mamy / iż sie to dla tego sstało / że prawdziwie y z serca nieżałowali swych grzechow. Przeto kiedy sie powiesci takowe w Pismie albo też w Wycom S. trafia / ktorymi oni twierdza / że niektore grzechy odpuszczone być niemoga / tedy tak wykladać ie musimy / abyśmy rozumieli że ony bardzo trudno odpuszczone być mają. Bo iako niemoc iakozkolwiek tym sposobem nieuleczona być powiedamy / iż chory czlowiek zle sie mając / lekarstwa zdrowego nienazrzy a onym sie brzydzi : tak też iest nieiaki sposob grzechu / ktory dla tego odpuszczon niebywa / iż własne y zdrowe lekarstwo / to iest łaska Boża precz odrzuca. A tymci obyczaiem mówił S. Augustin : Tak skara da iest zmaza grzechu onego / kiedy kto poznawszy Boga za łaskę Pana Chrystusowa / burzy braterstwo Chrześcijankie / a przeciwko tey łasce rozpala sie wielka nienawiscia : iż też pokornie odpuszczenia swego grzechu żadać niemozie / chociażby go ze złym sumieniem wyznac y wyiawić musiał. Ale ku Pokucie sie wracaiać / tak iest własna iey ta moc aby grzechy gładziła / iż bez tey Pokuty nietylko grzechow odpuszczenia otrzymać / ale też ani spodziwać sie go żadnym obyczaiem niemozemy. Bo tak napisano : Niebedziecieli pokutować / wszyscy taież zginiecie. Co iednak Pan o cieższych y śmiertelnych grzechach powiedział : aczkolwiek też nieiakiy Pokuty potrzebuia lżeysze grzechy / ktore Powshedniemi zowa. Bo S. Augustin mówił : Gdyż iest nieiaka Pokuta / ktora wstawiczenie w Kościele za Powshednie grzechy czynimy / tedyby ona perwne prozna być musiała / iesliby grzechy Powshednie bez pokuty odpuszczone być mogły.
1. Ioan. 2.	
Czemu niektóry odpuszczania grzechow dostać niemogli.	
August. li. 1. de sermo. Dni in monte.	
Lucę 13.	
Grzechy Powshednie.	
August. lib. 50. Homil. Ho. 50.	
Pokuty części trzy.	
	<p>Ale iż o tych rzeczach ktore sie nieiako czynić przygadza / nie dosyc iest ogotem mówic / tedy Pasterze starac sie beda / aby ie z osobna powiedzieli / z ktorychby Chrześcijani sposob prawdziwey y zbawienney Pokuty poznac mogli. A ten Sakrament ma te własność / iż oprócz Materyy y Formy / ktore</p>

sie

sie we wszystkich Sakramentach najduia / ma też jeszcze ony części / iakosmy już powiedzieli / które poniekał wszystkie y zupełna Pokuta czynia : to jest / Skrusze / Spowiedz / y Dosyc wczynienie : O których S. Chrystom tak mowi : Pokuta przy musza / aby człowiek grzeszny wszystko z chucia wycierpiat : Jest w sercu iego skrusza / w vsziech spowiedz / w wczynku zupełna pokora / albo pożyteczne dosyc wczynienie. A ty części z takowych części być powiedamy / które są potrzebne ku iakiey całej rzeczy postanowieniu : Bo iako ciało człowiecze ma członkow niemato / to jest rece / nogi / oczy / y inszych dosyc / z których iesliby mu czego niedostato / skutnieby doskonałym niebyło : ale doskonałym będzie / iesliby zupełnie wszystkie członki miało : tymże też obyczajem / z tych trzech części tak sie składa Pokuta / że aczby (ile sie iey natury dotyczy) na Skrusze y na Spowiedzi / przez które sie cokolwiek sprawiedliwym stawa / było dosyc : wszakże iesliby też trzecia część / to jest Dosyc wczynienie / nieprzystąpiła / pewnieby ku iey doskonałości czego niedostawało. Przeto ty części tak są między sobą złączone / iż Skrusza / wola Spowiedzi y Dosyc wczynienia w sobie zamyka : a musi Skrusza y wola Dosyc wczynienia Spowiedz vprzedzać : a zaś Dosyc wczynienie / ty obiedwie części / to jest Skrusza y Spowiedz / vprzedzać musza. A tych trzech części / te przyczyny nie dać możemy / iż przeciwko Panu Bogu / y sercem / y słowy / y rzeczą sama grzeszymy : Przeto sie też godziło / żebyśmy sami siebie Klucżom Kościelnym poddawaiac / starali sie / aby którymisiy rzeczami Pana Boga naswiejszego rozgniewali / tymiż zaś iego gniew vblagać y grzechow odpuszczenie od niego otrzymać mogli. Ale możemy też to inszym dowodem potwierdzic. Abowiem Pokuta jest iakoby nieiała za grzechy nagroda / wczyniona za wola onego człowieka który zgrzeszył / a za wola też Boża przeciwko kthoremu był zgrzeszył. Przeto / potrzeba y woley ku nagrodzeniu / (w czym osobliwie Skrusza należy) y tego / aby człowiek pokutniacy poddał sie pod rozsadek Kaptana / który miesie na sobie osobe Boża / żeby wedle wielkości grzechow / mogł iakie karanie iemu vstawić. A z tad sie tak Spowiedzi iako y Dosyc wczynienia własność y potrzeba vkażnie.

¶ Ale iż nature y moc tych części Chrześcijanom powiedziec potrzeba / tedy od Skruszy pierwey począc y te pilnie wykladać będziemy. Abowiem kiedy przeszłe grzechy wspomniemy / albo kiedy w czym Pana gniewamy / tedy nasza mysl nigdy

Chryf. to. 5. homil. 11. de Poenitent.

Przyczyna trzech części Pokuty. Nauka Florentkiego Zebrania.

bez

Co jest Skru-
cha wedle na-
uki Trident-
skiej.
Sess. 14. ca. 4.
de Pœnit.

Skrucha ma
przekle grze-
chy gładzić.

Psal. 6.

Esaie 38.

Ktora moc
ma / v co czyni
Skrucha.

Czemu Oycow-
ie omierze-
nie grzechu bo-
leścią nazywali.
Psal. 12.

Szaty pokutu
iacych.
Math. 11.

Boleść za grze-
chy Skrucha
czemu zowa.

Bez skruchy byc niema : ktora Oycowie na Zebraniu Trident-
skim tak opisali : Skrucha jest boleść serdeczna / y brzydzenie
grzechem uczynionym / z dobrym y pewnym vmyślem iuż wie-
cey niegrzeszyć. A mało co potym o wzruszeniu skruchy przy-
dawaia : Tak wiec człowieka ku grzechom odpuszczeniu gotu-
ie / iesli złączona będzie z nadzieia Boskiego miłosierdzia / y z
pewnym vmyślem wypelnienia onych drugich części (to jest
Spowiedzi y Dosyc uczynienia) ktorych do tego potrzeba / iż
by ta Swiatość porządnie przyieta byc mogła. Z tego tedy
opisania rozumiec beda Chrześcijanie / że moc Skruchy / nie-
tylko w tym należy aby ktoby grzeszyć przestał / albo sobie v-
myślił nowy żywot zacząć / albo go też iuż zaczął / ale iż osobli-
wie człowiek omierzenie pierwszego żywota y grzechom oczy-
ścienie przed sie wziac ma. A to barzo potwierdzaia ony slo-
wa albo wołanie Oycow swietych / ktore często w Pismie S.
czytamy. Mowi Dawid : Pracowałem w moim wzdychaniu /
omynąć bede na każda noc łozę moie. A za sie : Wysłuchał Pan
głos płaczu mego. A drugi Prorok tak mowi : Bede ia tobie
rozczytał wszystkie lata moie / w gorzkości dusze moiey. Ktore
słowa y drugie takie / wycisneta nieiała wielka przeszlego ży-
wota nienawiść y grzechom omierzenie.

A iż Skrucha boleścią jest opisana / (y boleścią jest zwana)
tedy vpominac trzeba Chrześcijany / aby niemnimali że te bo-
leść smysły cielesnymi poczuć mamy. Bo Skrucha jest wole-
uczynkiem. (to jest / boleścią ktora nasza wola cierpi) A swie-
ty Augustin swiadczy / iż boleść albo żalosc jest towarzy-
szem Pokuty / a nie Pokuta. Ale nienawiść y omierzenie grzechu /
Oycowie boleścią nazywali : częścią dla tego / iż tego słowa Pi-
smo używa. Bo Dawid mowił : Jakoż długo radzić sie bede
dusze moiey / boleść cierpiac w sercu moim przez cały dzień ?
Częścią też dla tego / iż żalosc we wnetrzney części duszney /
ktora moc požądania w sobie ma / poczyną sie z tey skruchy / tak
iż przystoynie Skrucha przez żalosc opisana była / iż sprawu-
ie żalosc : ku ktorey pokazaniu / ludzie pokutuiacy zwykli szaty
odmieniac. O czym Pan v swietego Matheusza tak mowi :
Biadaśz tobie Korozaim / Biadaśz tobie Bedsaido : Bo by sie
były sstały te cuda w Tyrze y w Sidonie / (miastach Pogań-
skich) ktore sie w was sstały / dawnoby były we włosieniu y
w popiele pokute stroily. A słusznie temu omierzeniu grzechu
wemu / o ktorym mowimy / imie Skruchy jest dane / a to ku
pokazaniu mocney żalosci : wziawszy podobienstwo od cieles-
nych rze-

nych rze-

siwych rzeczy / ktore kamieniem albo iakim twardszym naczy-
niem w kasy skruszone bywaia : aby sie tym stowem pokazalo/
ze nasze serca ktore przez pyche stwardziały / moca Pokuty zbi-
te y skruszone bywaia. Przeto żadney inszey boleści / albo kto-
ra miewamy po oycow albo dziatęk śmierci / albo po ktoreykol-
wiek zley przygodzie / tym imieniem niezowiemy : ale to imie
jest własne oney tylko boleści albo żałości / ktora z utracenia łaz-
ski Bożey y niewinności zeymowani bywamy. Wszakże inszy
mi też przezwiski / tak ista rzecz pokazać sie może. Bo tymże prze-
zwiskiem y skruszone serce zowiemy / ponieważ Pisano swiete
imienia serca / miasto imienia woley używa. Albowiem iako od
serca poczyyna sie ruszanie wszystkiego ciała / tak wola wszystkie
insze siły duszne rządzi y sprawuje. Zowa też czasem Oycowie
świeci te Skruche skłocim serdecznym / ktory Księgom napis-
sany o Skrusze / dali Titul albo ten napis De compunctione
cordis, to jest / O skłociu serdecznym. Bo iako wrzody napuchłe
żelazem przesiekają / aby wnetrzna ropa wynisć mogła / tak ser-
ca iakoby iakim nożykiem skruchy przecinane bywaia / aby za-
rażliwy iad z siebie mogły wyrzucić. Przeto ia też Joel Pro-
rok rzezanim serdecznym nazwał : Nawróćcie się (prawi) do
mnie / we wszystkim sercu waszym / w poście / w płaczu / y w
rozwrzewnieniu / a rzeźcie serca wasze. A z tych dowodow
łatwie będzie pokazać / iż za grzechy popelnione mieć mamy tak
wielką żalosc / nad ktoraby żadna wietrza wymysłona być nie-
mogła. Bo gdy doskonała Skrucha jest miłości uczynkiem /
ktory od oney boiaźni synowskiej pochodzi / tedy iakwna rzecz
jest / że tenże sposob Skruchy y miłości / (to jest / tak wielką
skruche y miłość) mieć mamy : a iż miłość ktora Pana Boga
miłujemy / jest doskonała miłością / z tadżec też pochodzi / że
Skrucha wielką boleść serdeczną w sobie zamyka. Bo iako P.
Bog nabazżey od nas miłowan być ma / tak onymi wszystki-
mi rzeczami ktore z Panem Bogiem nas dziela / co nabazżey
brzydzic sie mamy. Gdzie też to obaczyć możemy / że w Pi-
smie S. iednymże sposobem mowienia / y wielką miłość / y wiel-
ką skrucha sie znaczy. O Miłości tak powiedziano : Miłuy
Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego. A zaś co sie
Skruchy dotyczy / wola Pan przez Proroka : Nawróćcie się
ze wszystkiego serca waszego. Nad to / iako Pan Bog jest mie-
dzy wszystkimi rzeczami ktore miłować mamy dobrem nawyż-
szym / a iesli tymże obyczaiem grzech jest nawietszym złym mie-
dzy tymi wszystkimi rzeczami / ktore ludzic w nienawiści mieć

Inse przezwi-
ska Skruchy.

Chryl. tomo 5.

Ioel 2.

1. Ioan. 3.

Jako pana Bo-
ga wielce mi-
łowac / tak też
wielką skruche
mieć mamy.
Deut. 8.
Ioel 2.

maia /

Math. 10. Ibidem 16. Marci 8. Bernard. lib. de diligendo Deo.	maia/ tedy z tad ono pochodzi/ iż dla ktorey przyczyny wyznawamy/ że Pan Bog bardzo miłowan być ma/ dla teyże też być to musi/ abysmy grzech w wielkiej nienawiści mieli. A iż wszystkim rzeczom miłość Boża przekładać mamy/ tak iż się też nam y dla zachowania żywota własnego grzeszyć niegodzi/ iawnie nas ucza tego ony Pańskie słowa: Kto miłuje oycę albo matkę więcej niż mnie / nie jest mię godzien. A ktoby chciał zachować żywot albo duszę swoją / straci ją. Ale też y ono o baczać mamy / wedle świadectwa Biernatą S. iż iako żadna miara/ y żadny koniec miłości zamierzony być niemoże: (bo miara/ iako tenże mówi/ miłości Bożej ta jest / abysmy go miłowali bez miary) tak też obrzydzeniu grzechowemu żadney miary zakreszać nie mamy.
Skruha ma doskonała być.	¶ Nad to / niechay będzie Skruha nie jedno wielka / ale też gwałtowna y doskonała/ a niech wszystkie gnusność y lenistwo precz wyrzuci. Bo w piątych Księgach Moysesowych ktore zowią Deuteronomij, tak napisano: Gdy Pana Boga twego szukać będziesz naydziesz go: wszakże iednak/ iesli zupełnym sercem szukać będziesz/ y we wszystkiej skrusze dusze twej. A y Jeremiasza: Bedziecie mi szukać a naydziecie: gdy mi bedziecie szukać we wszystkim sercu waszym/ y dam się wam nałasc/ mówi Pan Bog. Aczkolwiek iesli tego dostąpić niemożemy / aby Skruha doskonała była/ iednak prawdziwa y skuteczna być może: bo się często przytrafia/ iż rzeczy ktore są synsłom poddane/ więcej nas niż duchowne wzruszają. Przeto niektórzy wietrza czasem żalosc maia z śmierci synow swoich/ niżli z prośności grzechowej. Toż też rozumiec y sadzić mamy / choćby iży komu za boleścią serdeczną nieptynety / ktorych iednak w Potencie bardzo żedać y zalecać ie mamy. Abowiem zacna iest ona Augustina S. powieść: Niemasz (prawi) w sobie Chryścijańskiej miłości/ iesli płaczesz ciała od ktorego dusza odeszła/ a dusze nieplaczesz / od ktorey Pan Bog odstąpił. A temuc się też ściągają ony Zbawiciela naszego słowa/ ktore się wyższej powiedziały: Biadaś tobie Korozaim / Biadaś tobie Bedsaido: Bo kiedyby się były sstały te cuda w Tyrze y w Sidonie (miastach Pogańskich) ktore się w was sstały/ dawnoby były we włosieniu y w popiele pokute czyniły. Aczkolwiek ku pokazaniu tey rzeczy/ maia nam iasne być ony Uniwitow/ Dawidowe/ grzeszney niewiasty/ y Piotra S. przykłady/ ktorzy wszyscy/ z obfitymi łzami miłosierdzia Bożego prosząc/ grzechow odpuszczenia dostali.

A trze

¶ A trzeba pilnie namawiać y wspominać Chrześcijany/ aby za każdy osobliwie grzech smiertelny wielką skruchę y żalować mieli. Bo tak Izaiasz Skruchę opisał/ kiedy mówił: Będzie tobie rozczynał wszystkie lata moje/ w gorzkości dużej mojej. A rozczynać wszystkie lata/ jest osobliwie grzechy uważać/ abyśmy ich z serca żałować mogli. Ale y w Ezechielu tak czytamy: Jesliby człowiek przezbożny za wszystkie grzechy swoje czynił pokutę/ żywotem będzie żył. A temuż też Augustin S. mówił: Niechay grzesznik obaczy iaki jest grzech/ gdzie/ kiedy/ iako rozmarzył y w iakiej osobie. Wszakże niechay z tad nie rozpaczając Chrześcijanie w wielkiej dobroci y łasce Bożej: abowiem on bardzo pragnie naszego zbawienia/ nieodkłada nam grzechów odpuszczenia/ ale grzesznego iako oćiec młoty przyjmie/ skoroby się sam obaczając począł/ a brzydząc się wszystkim grzechy/ ku Panu Bogu się nawrócił: pewnie to wymyśliwszy/ że każdy grzech z osobną inszego czasu iesliby mógł/ na pamięć sobie przywozić/ y bardzo się im brzydzić chce. Bo Pan Bog przez Proroła tey nam być nadzieje daje/ kiedy mówi: Przezbożność człowieka przezbożnego skłodzić mu nie będzie/ ktorego siękolwiek dnia od złości swojej odwróci.

¶ Z tad tedy obaczyć się mogą ony rzeczy/które ku skrusze prawdziwej bardzo są potrzebne: o których lud Chrześcijański pilnie uczyć się musi/ żeby każdy wiedział iakoby na te skruchy zdobyć się mógł/ y miał pewny znak/ przez któryby poznał czego mu ku doskonałości tey cnoty niedostaje. Bo naprzód/ (a ta jest ku skrusze pierwsza rzecz potrzebna) wszystkie grzechy któreśmy poczynili/ mieć w nienawiści y żałować za nie musimy/ żeby snadź ieslibysmy niektórych tylko żalowali/ zmyślona y obłudna/ a nie ona zbawienna Pokuta w nas niebyła. Bo iako S. Jakub Apostoł powiedział/ ktorykolwiek wszystkich Zakon chował/ a wpadłby w iednym przykazaniu/ wszystkimu winien zostanie. Druga rzecz jest/ aby Skrucha miała przy sobie wola Spowiedzi y Dosyc uczynienia: o których się potym na swym miejscu powie. Trzecia jest/ aby człowiek pewnie y statecznie wymyślił żywota swego polepszyć. A tego nas Prorok tymi słowy iawnie nauczył: Bedzieli człowiek niepobożny pokutował za wszystkie złości swe ktore popełnił/ y bedzieli strzegł wszego przykazania mego/ a uczyniłby sad y sprawiedliwość/ żywotem będzie żył a nie umrze: wszęch nieprawości jego ktore czynił/ niebędzie pamiętał. A mało co potym: Gdy się odwróci człowiek złośliwy od złości swojej ktora czynił/ a uczyni

za każdy grzech osobno mamy żałować. Ezech. 38.

Ezech. 18.

Oskoliczności grzechowe.

Ezech. 33.

Ktore są rzeczy Skrusze potrzebne.

1.

Iacobi 2.

2.

3.

Ezech. 18.

Ioan. 2.

Ioan. 5.

Ważym skru-
chą zależy.

Restitutio, tho
jest przywróce-
nie cudzej rze-
czy.

August. Epist.
54. ad Macedo-
nium.

Krzywd po-
trzebne jest od-
puszczenie/ma-
li być Skrucha
prawdziwa.
Math. 6.

sad y sprawiedliwość/ on dusze swoje ożywi. A trochę niżej :
Nawróćcie się (prawi) a czynicie pokutę za wszystkie złości was-
sze/ a niebedzie wam na wpadek nieprawość : Odrzucicie od sie-
bie wszystkie przestępności wasze ktorymiście wykroczyli/ a v-
czynicie sobie serce nowe / y ducha nowego. Toż też Pan Chri-
stus rozkazywał niewieście/ ktora na cudzołóstwie vchwyczo-
no : Idź (prawi) a już wiecey niegrzesz. Zásie onemu powie-
trzym zarażonemu / ktorego był v sadzawki ktora Probatika
zowa/ vzdrowił / tak mowil : Otożes się już sstał zdrowym/
już wiecey niegrzesz.

¶ Ale y sama własność y rozum dostatecznie to pokazują / iż
ty dwie rzeczy tu Skrusze są bardzo potrzebne/ iako żalosc za
grzech popelniony/ a dobra wola y ostrożność abyśmy się czę-
go takowego potym nieważyli. Bo kto się chce ziednać z przy-
iacielem ktoremu nieatak krzywdę uczynił / tedy musi żalować
że mu co skrzywdził y zelzył / musi też napotym to pilnie opa-
trzyć / aby w czym nienaruszył oney przyiaźni : ktore dwie rze-
czy/ posłuszeństwo w sobie mieć muszą. Bo się to godzi / aby
człowiek prawu / albo przyrodzonemu y B Oskiemu / albo też
Ludzkiemu pod ktorym żywie/ był posłuszen. Przeto iesli poku-
tuiający człowiek/ albo gwałtem/ albo zdrada komu co wziął /
wrócić to musi : y ieszcze k temu powinien/ abo iakim pożytkiem
albo zachowaniem nagrodzić onemu / ktorego zanosć albo ży-
wot/ słowem albo uczynkiem obraził. Bo v wszystkich Dokto-
row jest pospolita ona powieść / ktora v Augustina świętego
czytamy : Grzech odpuszczon niebrywa / aż rzecz wzięta bedzie
wrocona.

¶ Ieszcze / między innymi rzeczami ktore tu Skrusze bardzo
należa / pilnie y potrzebnie starać się każdy ma / aby wszelakie
krzywdy ktore od kogośkolwiek cierpi odpuszcil. Bo tak Zba-
wiciel nas vpomina y powieda : Jesli bedziecie odpuszczając lu-
dziem grzechy albo przewiny ich/ tedy też odpusci wam Ociec
wasz niebieski grzechy wasze : ale gdziebyście wy wiece nieod-
puszczali ludziem / ani też Ociec wasz odpusci wam grzechy
wasze.

¶ A tyc są rzeczy/ ktore w Skrusze Chrzescijanie mają oba-
wiać. Bo insze rzeczy ktoreby tu tymże Pasterze latwie zebrać
mogli/ mogac to sprawić/ że Skrucha wietjsza/ zupełniejszy/ y
doskonalsza bedzie/ ale niemamy rozumiec aby tak były po-
trzebne/ iżby prawdziwa y zbawienna Pokuta bez nich być nie-
mogła.

Alle

¶ Ale iż niedosyć na tym Pasterze mieć maia/ żeby tego uczyli czego ku zbawieniu potrzeba / iesliby sie też pilnie y bacznie o to nieśtarali/ aby Chrześcijanie tymże obyczajem który im iest opisany/ żywot y sprawy swoje stosować mogli/ tedy barzo im to pomoże/ Skruchy moc y pożytek częstokroć opowiedać. Bo chociaż niektórymi uczynki pobożnymi/ iako iakmużnami/posty/modlitwami/y świętymi inšnymi a pocziwymi sprawami/ za winą tych ludzi którzy ie czynia / Pan Bog czasem gardzi / ieżdnak Skrucha zawżdy mu wdzięczna y przyjemna iest. Bo mowi Prorok/ Sercem skruszonym y pokornym ty Panie Bog że niewzgardziś. A owšem tegoż Proroka na inšnym mieyscu ony słowa to pokazuia/ iż skoro sie iey sercem naszym chwicimy/ wnet nam Pan Bog grzechow odpuszczenie dawa : Rzeklem ia (prawi) bede wyznawał sam na sie nieprawość moie Panu/ a tyś odpuscił sprośność grzechu mego. A tey rzeczy figurę widzimy w dziesiąciu tředowatych/ którzy od naszego Zbawiciela do Kapłanow postani / pierwey niż do nich przyszli/ od swego tradu wolni byli. Skąd poznać możemy / iż prawdzinwey Skruchy o ktoreyesmy mowali/ ta iest moc / że za iey zasługa wnet wszystkich grzechow odpuszczenia od Pana dostawamy. Bedzie też to barzo pomocno ku pobudzeniu Chrześcijanśkiey myśli/ iesli Pasterze iaki sposob podadza/ ktorymby sie każdy ku Skrusze mógł gotować. Napominac też potrzeba/ aby wszyscy swoje sumnienie częstokroć rozbieraiac obaczali/ iesli chowali to co Pan Bog albo Kościół chować roztkał : a iesliby sie kto czuł w iakiey złości/ aby wnet sam na sie skarzył/ a pokornie Pana o odpuszczenie prosił : a niechay żada żeby mu czasu y ku Spowiedzi y ku Dosyć uczynieniu użył : a osobliwie niech prosi / żeby za pomocą łaski iego potym niedopuszczał sie grzechow tych / ktorych iż sie kiedy dopuścił/ teraz vprzeymie żaluie. Maia sie też o to starać Pasterze/ aby w Chrześcijaniech wielka nienawiść przeciwko grzechowi wzbudzili : częścią dla tego / że iest iego wielka Brzydłość y szkaradość/ częścią też dla tego / iż nam wielkie szkody y nedze przynosi. Abowiem łaskę Bożą/ od ktoregosmy wzięli wielkie dobra y ieszcze wietszych czekać y dostacieśmy mogli/ od nas oddala/ a k temu w śmierc wieczna wdawa / abyśmy wielkimi boleściami y mekami wielkuisie vtrapieni byli.

¶ Już tedy o Skrusze niech dosyć bedzie. Teraz ku Spowiedzi/ ktora iest druga Pokuty częścią / przystapimy. A łatwież tad poznaia Pasterze/ iako wielka pilność y praca w iey wy-

Skruchy ktore sa pożytki.

p. Bog skrucha niegardzi. Psal. 50.

Psal. 31.

Lucę 17.

Moc prawey Skruchy.

Rozbieraiac sumnienie nasze co rozmyślać mamy.

Nienawiść grzechowa.

Grzech co przynosi.

O Spowiedzi

Skruha aćz
grzechy gładzi
przedsie Spo-
wiedzi potrze-
ba.

Spowiedz dla
czego wstawio-
na.

Florēt. Concil.
in decreto Eu-
genii 4.

Grzechow so-
bie zwierzo-
nych Kaptani
maia tacić.

kładaniu czynić maia / gdyż iakmiarz wszyscy ludzie pobożni
perwne to wiedza / że cokolwiek do tego czasu światobliwość i
pobożności / y nabożeństwa za wielką łaską Bożą w Kościele
zostało / to osobliwie Spowiedzi przypisano być musi: tak iż
żaden temu się dziwić niema / że on nieprzyjaciel ludzkiego na-
rodu / chcąc Powołszchną Wiare z gruntu wyrzucić / starał się
bardzo pilno przez naczymie yługi przezbożności swej / aby Spo-
wiedź tak iako zamek cnoty Chrześcijańskiej / dorzyc mógł. Na-
przód tedy wczyc trzeba / że wstawa Spowiedzi bardzo nam po-
żyteczna y owszem potrzebna była. Bo iż tego pozwolimy / że
Skruha grzechy gładzi / a ktoż nie wie iż ona tak wielka / tak
ostra / y tak zapalona być musi / aby gorzkość żałości z wiel-
kością grzechow porównać y stosować się mogła: Ale iż lu-
dzi bardzo mało ku temu stopniowi przychodziło / tedy się też przy-
dawało / że bardzo ich mało tey nadozgie było / aby tym obyczai-
em dostać grzechow odpuszczenia mogli. Przeto było potrze-
ba / żeby miłostiwym Pan łaskawiejszym obyczaiem ludzkie pospo-
lite zbawienie ratował: co iednak dziwnym sposobem uczynił /
kiedy Klucze Królestwa niebieskiego Kościołowi podał. Abo-
wiem z nauki Wiary Powołszchney Chrześcijańskiej / wszyscy y
wierzyć y mocnie twierdzić to maia / iesliby kto tak był sposo-
bnym / żeby za popełnione grzechy żałował / y wymyślił potym
wiecey niegrzeszyć / chociażby też takowey żałości niemiał / k to-
raby ku otrzymaniu grzechow odpuszczenia dostateczna być mo-
gła / iż iednak kiedy porządnie przed Kapłanem Spowiedź
grzechow swoich uczyni / mocą Kluczow wszystkich grzechy da-
rowane mu y odpuszczane bywaia: tak iż słusznie świeci i Nie-
żowie a Wycowie naszymy ony słowa często mawiali / że Klucza-
mi Kościelnymi drogą się do nieba otwiera. O czym się za-
dnemu wąpić niegodzi / ponieważ czytamy te wstawy Florenty-
skiego Zebrania / iż skutek Połuty jest rozgrzeszenie o'd grze-
chow. Ale możemy ieszcze z tad poznać / iaki wielki pożytek Spo-
wiedź przynosi / gdyż widzimy / że tym ktorzy grzeszyć przy-
wykli / żadna rzecz ku polepszeniu obyczaiow niepomaga / iako
to / iesliby czasem skryte swe myśli / uczynki / y powiesci wszy-
stki / przed mądrym a wiernym przyiacielem odkryli / ktorzyby
ie rada y pilnością swoia mógł wspomóc. Przeto rozumieć
mamy / że tym obyczaiem bardzo rzecz jest pożyteczna onym lu-
dziem ktorzy złościami obrażone sumnienie maia / aby Kapła-
nowi iako p. Chrystusowemu namiestnikowi / (ktoremu barto-
zo śrogo zakazano / aby wieknieście zwierzonych sobie grzechow

(tall)

tań rany y niemocy dusze swoiey odkryli. Bo wnet gotowe
lekarstwa nayda / ktore Boska nieiała moc w sobie maia / nie
iedno chorobe ninieysza vztrowic / ale też tań dusze sposobic /
izby napotym trudno iey bylo w takowaz chorobe y szkaradosc
vpasc. A opuszczac niemamy onego drugiego Spowiedzi swie
tey pożytku / ktory sie ku spolnemu żywotowi y ku ludzkiemu
obcowaniu albo towarzystwu barzo sciaga. Bo to rzecz pew
na / ieslibys Spowiedz Sakramentowa karnosci Chrzescijan
skiej odia / ze skrytych y szkaradych zlosci wszedzie pełno be
dzie : ktorych potym / ba y drugich ieszcze daleko gorszych / ia
wnie czynic ludzie w grzechach zasli wstydac sie niebeda. A
bowiem on wstyd przy Spowiedzi / chciwosc grzeszenia y
swo wola iakoby wedzidly iakimi hamuie / a nieprawosc po
wsciaga.

¶ Ale inż wypowiedziawszy pożytek Spowiedzi / ktora iest
iey własność y moc / Pasterze vczyć maia. Tak tedy Spo
wiedz opisuią / ze iest grzechow oskarzenie / ktore Sakramento
wi nalezy / dla tego vczynione / abyśmy za mocą Kluczow od
puszczenia dostali. A słusznie Spowiedz oskarzenim zowa / ze
nie tań mamy grzechy wspominać iakobyśmy sie z nasych zlo
sci chelpili : iako czynia oni / ktorzy zle vdziaławszy weszla sie /
ani też tań mamy ie wyliczac / iakobyśmy iaka powiesc albo hi
storia proznujacym słuchaczom dla ich kochania powiedali : ale
z wskazaniam tań ie wyliczac mamy / izbyśmy ie w sobie chcieli
pokarac. A czynimy te Spowiedz dla grzechow odpuszczenia :
Abowiem ten sad daleko iest rozny od oney meki / ktora w Pra
wie świeckim złym ludziem dla glownych przewinności zada
ia : poniewaz tam za onym na mece wyznaniem / karanie y na
smierc osadzenie przychodzi / ale nieprzychodzi wolność od grze
chu y przewinności przepuszczenie. Tymże iakmiarz obyczaiem /
acz inszymi słowy / Spowiedz opisowali świeci Oycowie : iako
kiedy S. Augustin tań mowil : Spowiedz iest / przez ktora sie
odkrywa niemoc tajemna / dla nadzieie odpuszczenia. A święty
Grzegorz : Spowiedz iest grzechow obrzydzenie : z ktorych o
boia / ku onemu co sie w wyższym opisaniu zawiera / latwie
sciagac sie moze.

¶ Ale inż niechay vcza Plebani / y bez wszelkiey watpliwosci
Chrzescijanom powiedaia (co wiec sobie nabarziey wazyc ma
my) iz ta Swiatosc od Pana Christusa / ktory wszystko do
brze y dla naszego tylko zbawienia vczynil / iest z iego wielkiey
dobroci y milosierdzia vstawiona. Bo po Zmartwychwstaniu /

Spowiedz co
iest.

Czemu ia o
skarzenim zo
wa.
Prouer. 2.

Chryl. hom. 50.
in Genel.

Sad Kościel
ny ktory brwa
na Spowiedzi
daleko rozny
iest od sadu
świeckiego.

Jako S. Dokto
rowie opisali
Spowiedz.
S. August.
S. Gregor.

Pan Christus
Spowiedz v
stawil.

Ioan. 20.

Kąplani przy
Spowiedzi są
sędziami.
Ioan. 11.Aug. lib. de ve-
ra & falsa Poe-
nit. cap. 19. Et
ferm. 2. de ver-
bis Dñi.

Lucę 17.

Conciliū Tri-
dentſkie.
Sefs. 14. ca. 5.Jako Greccy
Doktorowie
Spowiedz na-
zywaliExomolegeſis.
Exagoreuſis.Figury w ſta-
rym Zakonie o
Spowiedzi.

Kiedy sie byli Apostołowie na iedno mieysce zebrali/ tchnawszy na nie/ tak mowil: Weźmicie Ducha S. ktorym ludziem grzechy odpuscacie/ odpuszczone ym beda: a ktorym zatrzymacie/ zatrzymane beda. Gdyż tedy Pan dal te moc Kąplanom zatrzymawac y odpuszczac grzechy/ tedyc iasna rzecz iest/ że oni w tym sędziami byli wstawieni: co też Pan chciał oznaymic kiedy Apostołom rozkazał/ aby wstrzeszonego Łazarza z onych zwiazeł rozwiązali/ ktorymi był związan. Bo to mieysce S. Augustin tak wyklada: Już (prawi) Kąplani pożyteczniemyſzymi być mogą/ y wiecey mogą tym ktorzy sie spowiedaia zſolgować/ gdy ym grzech odpuszczają. Albowiem Pan przez samyſz Apostoły/ Łazarza wstrzeszonego Zwolemitom na rozwiązanie dal/ poſkazuiać to że Kąplani moc mają sobie dana/ aby rozwiązuwać mogli. Ktemuć też należy/ co był rozkazał onym tredowatym ktorzy w drodze oczyszczeni byli/ aby sie wſkazywali Kąplanom y rozsądku ich ſluchali. Gdyż tedy Pan dal te moc Kąplanom odpuszczac y zatrzymawac grzechy/ tedyc iest iawnno/ że oni w tey rzeczy/ to iest w odpuszczaniu/ sędziami wstawieni byli. Ale iako ſwiete Zebranie Tridentſkie mądrze vpomnielo/ iż o żadney rzeczy prawy ſąd być niemoże/ ani theż może być zachowana miara ſprawiedliwoſci około karania ludzkich występów/ aźby ona rzecz y ſprawa dobrze poznana y wiadoma była: thedyć z tad pochodzi/ iż ludzie pokutuiacy wſyſtki grzechy z osobna/ Kąplanom przy Spowiedzi mają oznaymiać. Niechże tedy Paſterze tego wczę/ co ſwiete Zebranie Tridentſkie wſtawilo/ a co też wſtawicznie w Koſciele Powſzechnym powiedziano bylo. Bo ieſli Piſma S. Dycow pilnie czytać będziemy/ wſzedzie iasne ſwiadectwa obaczymy/ ktorymi ſie to potwierdzić może/ iż te Świątoſć Pan Chriſtus wſtawil/ a iż rozkazanie około czynienia Saſramentowey Spowiedzi/ (ktora oni Greckim ſłowem Exomolegeſin y Exagoreuſin nazwali) w tey cenie mieć mamy/ iakoby też w Ewangeliey wſtawione y rozkazane bylo. A ieſli ſie o figurach ſtarego Testamentu wywiadować będziemy/ bez pochyby obaczymy że ku Spowiedzi grzechow/ należa ony rozmaite Ofiary/ktore ku zgładzeniu rozlicznych złoſci Kąplani czynili.

¶ Ale iako Chrzeſcijany wczęć trzeba/ iż Pan y Zbawiciel naſz Spowiedz wſtawil/ tak też vpominac ie muſi/ iż niektore obyczaje y powaźne obrzedy/ moc Koſcielna do niej przydała: ktore chociaź ku właſnoſci Saſramentu nienależą/ wſzakże iego zacnoſć wiecey poſkazuia/ y wmyſły tych ktorzy ſie

spowie

spowiedaia / zapalone pobożnością tak przyprawia / aby łaski Bożej łatwiej dostać mogli. Bo kiedy się grzechom spowieda / my z odkryta głowa przed Kapłanem kłęcząc / w ziemię patrząc / rece składając / y inſze znaki pokory Chrześcijanſkiej pokazu / iac / ktore iednak tu własności Sakramentowey nie ſa potrze / bne / tedy z tad łatwie rozumiemy / że nietylko w tej Swiato / ści moc niebieſka poznawac / ale też miłoſierdzia BŹęgo z wielką pilnością ſzukić y proſić mamy.

¶ Daley / niechay niſt tak nierozumie / iż acz P. Chriſtus Spo / wiedź wſtawił / ale nierozkazał / aby używanie tey potrzebne by / ło. Albowiem niechay to zapewne mają Chrzeſcijanie / że ten ktory na ſie grzech ſmiertelny czyni / przez ſpowiedź Sacramen / towa tu duchownemu żywotowi przywiezion być muſi. Co Pan cudnym podobieństwem iſnie oznaymił / kiedy moc uży / czania tej Swiatości Kroleſtwa Niebieſkiego Kluczem na / zwał. Albowiem iako żaden na pewne mieyſce przyſć niemoże / bez onego kómu kluczy zwierzono : tak też rozumiemy / iż do nieba żaden przypuſzczon nie będzie / ażeby mu drzwi otworzyli Kapłani / ktorym ty klucze Pan dał. Bo inaczej / niebyłby za / den pożytek Kluczy w Koſciele : a prozno by ten ktory ie w mo / cy ma kómu do nieba wnieſć bronit / ieſliby ſie inſza droga tam przyſć mogło. A to chedogo ſwięty Auguſtin obaczył / kiedy mowił : Niechay żaden tak w ſobie nie mowi / Taſemnie przed Panem Bogiem czynię pokute / wie Pan Bog ktory mi odpu / ſzcza co ia w ſercu czynię : tedyc prozno powiedziano / Co roz / wiązecie na ziemi / rozwiązano będzie w niebie ? Tedyc prozno Koſciółowi Bożemu Klucze dano ? Tymże obyczajem ſwie / ry Ambroży w Kſiegach o Poukacie napisał / gdy wywracał Kacerſtwa Nowacjanow / ktorzy to twierdzili / iż przy ſamym Panu Bogu moc odpuſzczenia grzechow miała zoſtawac : A któż (prawi) Pana Boga wiecey w poćciwoſci ma / tenli kto / ry przykazania iego ſłucha / czyli ktorzy mu ſie przeciwia ? Pan Bog nam rozkazał / abyſmy ſługom iego poſłuſzni byli : ktorych kiedy ſłuchamy / częſć ſamemu Panu Bogu czynimy.

¶ Ale gdyż namniey wapić niemamy / iż ſam Pan Chriſtus dał przykazanie o Spowiedzi / albo Spowiedź wſtawił / tedy teraz obaczyć potrzeba / ktorzy to ludźie / y w ktorych leciech / y ktorego času do roku / przykazaniu temu poſłuſzni być mają. Naprzod tedy z wſtawy albo Kanonu Laterańſkiego Concili / um / ktory ſie tak poczyyna : Wſzyſcy ludźie płci oboiey etc. mo / że ſie to obaczyć / iż żaden niepowinien ſie ſpowiedac / pierwey

CEREMONIE
przy Spowie
dzi.

zadanie
płochy
złoty

Ciemu P. Ch
riſtus odpu
ſzczenie grze
chow Kluczem
nazywał.
Math. 16.

Auguſt. lib. 50.
Hom. 49.

Math. 12.

Ambr. lib. 1. de
Poenit. ca. 2.

Latera. Concil.
cap. 21.

W ktorych le
ciech mają ſie
ludźie ſpowie
dac.

ażby ku rozumowi przyszedł. Wszakże iednak ten czas pewna liczba lat nie iest opisana: ale ogółem y pospolicie rozumieć mamy / iż dziecie od tego czasu spowiedać się ma / kiedy już miedzy dobrym y złym rozeznąć / a chytrść iaka albo podejście uczynić może. Bo kiedy każdy przydzie temu czasu / którego już o wiecznym zbawieniu ma pomyśleć / tedy ten też Kapłanowi ma się grzechom spowiedać: ponieważ inaczej zbawienia spodziewać się niemoże ten / którego sumnienie grzechem utrapione bywa.

Ktorego czasu
mają się ludzie
spowiedać.
Later. Concil.

¶ A ktoregoby czasu osobliwie spowiedać się potrzeba / w tej ustawie ktoraśiny już powiedzieli / Kościół święty opisał. Bo rozkazał / aby na każdy rok przynajmniej raz / wszyscy Chrześcijanie swych grzechom się spowiedali. Wszakże iestli na to baczenie mieć będziemy czego naszemu zbawieniu potrzeba / tedy zaprawde ilekroć albo śmierć nadchodzi / albo kiedy chcemy rzecz iaka sprawować / ktoreyby sprawa grzesznemu człowiekowi nieprzystala / iako to kiedy ludziedawamy Świątości / albo ie też sami przyjmujemy / tylekroć Spowiedzi opuszczając niemamy. Toż też zachować pewnie musimy / kiedy się obawamy aby nam który grzech popełniony z pamięci niewyszedł. Abowiem niemożemy się spowiedać tych grzechom / ktorych na pamięci niemamy: ani w Pana odpuśczenia grzechom wpraszać / iestliby ich święta Potęta przez Spowiedź niegładziła.

Jakie mają
być okoliczno-
ści w Spowie-
dzi.

Spowiedź ma
być zupełna.

¶ Ale iż w Spowiedzi potrzeba obaczając wiele rzeczy / z ktorych iedny ku własney naturze Sakramentowey należa / drugie zaś nie tak są potrzebne / tedy o nich pilnie wczyc potrzeba: a nayduia się Książki y Pisma / z ktorych się łatwoie tych wszystkich rzeczy wykład poiać może. Tego tedy naprzod niechay wczę Plebani / iż przy Spowiedzi opatrzyć to potrzeba / żeby ona zupełna y doskonała była. Abowiem Kapłanowi wszystkie Śmiertelne grzechy powiedzieć potrzeba. Bo Pomśchednich ktore nas nieodrzuca od łaski Bożej / a w ktore części wpadamy: aczkolwiek słusznie y z pożytkiem spowiedać się możemy / co wiec czynią ludzie pobożni: wszakże bez winy opuszczone / y obyczajami inszymi zgładzone być mogą. Ale grzechy Śmiertelne / iakosmy już powiedzieli / z osobną wylizczyc potrzeba / by też były bardzo skryte / y takowe ktorych z dzieściorga Bożego Przykazania tylko dwoie ostateczne zażarują. Abowiem często się przygadza / iż ty ciężey dusze obrażają / niż ony ktorymi ludzie iawnie grzeszyć zwykli. Takci święte

Wszystki śmier-
telne grzechy
wymienione być
mają.

Trydentzka na-
uka.
Sess. 14. ca. 5.

Trydentzkie Concilium uставиło / y Pomśchedny Kościół tego

zawždy

zawždy używał/iało świętych Oycow świadectwa to pokazu-
ia: Bo v S. Ambrożego tak mamy: Niemoże kto vsprawić
dlużon być od grzechu/ ażeby pierwey grzech wyznał. Święty
też Jeronim na Ecclesiasten piśząc toż potwierdza tymi słowy:
Jeśli by kogo waży/ to iest Szatan/ i krzyżie zakasil/ a zakaził go
iadem grzechowym/ o którymby żaden inşy niewiedział: i jeśli
by on milczał a pokuty nieczynił / ani chciał rany swojej przed
bratem albo mistrzem wyznać / tedy mistrz który ieżył ma do
vzdrowienia/ pomocen być niemoże. Nad to/ S. Cyprian w
Kazaniu o ludziach wpadłych / iasnie tego uczył tymi słowy:
Chociażby żadney Pogańskiej Ofiary nieczynili/ ani Piśmą za-
dnego na sie dali/ wszakoż iż o tym myśli/ tedy żalosnie przed
Kaptanem Bożym tego spowiadać sie maia. Naostatek / iest
to powieść y zezwolenie pospolite wszystkich Kościoła świę-
tego Doktorow.

Ambr. lib. de
parad. ca. 14.

Hieron. sup il-
lud cap. 10. si
mordeat terpes
&c.

Cypr. serm. 5.
de lapsis.

Alle przy Spowiedzi wielkiego starania y pilności takowey
przykładac mamy/ iakasiny w rzeczach poważnych czynić zwy-
kli/ y wszystkie chuc k temu obrocić/ abyśmy rany duszne zagoić/
a korzenie grzechowe z gruntu wyrwać mogli. A nietylko wiet-
sze grzechy wypowiedac potrzeba/ ale też ony okoliczności kto-
re za grzechem ida/ a złość iego albo pomnażaa/ albo umniey-
saa. Bo niektore okoliczności tak cieszkie sa / iż tylko dla nich
grzech śmiertelnym bywa: Przeto trzeba sie tego wszystkiego
zawždy spowiadać. Bo jeśli by kto zabił człowieka/ tedy ma po-
wiedzieć jeśli on świeconym albo świeckim był. Jaa sie / jeśli by
z niewiasta obcowanie miał/ tedy powiedzić musi / jeśli ona
wolna/ albo cudza żona/ albo krewna/ albo iaka obietnica Bo-
gu poslubiona była. Bo ty okoliczności / rozność grzechu czy-
nia: tak iż pierwszy/ prostym zgrzeszeniem nierządny / a dru-
gi cudzołóstwem / trzeci powinowatey albo krewney persony
plugawym używaniem / czwarty zaś swietołradzstwem / Pi-
śmą Bożego Doktorowie nazwali. Także y kradzież/ za grzech
mieć y policzać mamy. Ale jeśli by kto złoty czerwony wkradł/
ten lżej grzeszy niż on który sto albo dwie scie/ albo iaka wiel-
ka summe złota: a osobliwie jeśli by co z miejsca świętego/ albo
pieniądze obrocone na rzecz świętą wkradł. Tenże też obyczaj
ściaga sie do miejsca y do czasu: których to rzeczy przykłady/
z wiela Książ iuż napisanych sa iawniejsze/ niżbyśmy ie tu mie-
li wspominać. Ty tedy okoliczności/ iakosiny powiedzieli/ wyli-
czone być maia: a ktore niebárzo złość grzechową pomnażaa/
ty bez winy opuścić być mogą.

Okoliczności
grzechowe po-
wiedziane być
maia.

Pilnie mamy
sumnienie swe
rozbierać.

Spowiedź ma
być prosta y ias-
wna.

Częsta Spo-
wiedź bardzo do-
bra.

Alle tu Spowiedzi tak tego bardzo potrzeba / aby / iatosimy przed tym powiedzieli / zupełna y doskonała była / iż iesliby kto chęć / iedny grzechy ktorych sie spowiedać miał / opuścić / a drugich sie tylko spowiedał / tedy nietylko że z takiej spowiedzi żadnego pożytku niewezmie / ale też nowym sie grzechem zara-
ża : ani takie wyliczenie grzechow / imieniem Spowiedzi ktora jest Świątością / nazwano być niemoże. A owsem ten ktory pokutnie / Spowiedź powtorzyć y sam siebie za taki grzech ob-
winić musi / że Świątość Sakramentu swa zmyslona spo-
wiedzia zgwałcił. Alle iesliby czego dla inšzey przyczyny spowie-
dzi niedostało / albo iżby ten ktory sie spowieda niektórych grze-
chow zabaczył / albo iż sumnienia swiego nie bardzo pilnie ro-
strzasnął / gdyż iednak miał te wola aby zupełnie wszystkich sie wystepow spowiedał / tedy mu powtarzać Spowiedzi nie-
trzeba : y będzie na tym miał dosyć / kiedy ty grzechy zapamięs-
tałe sobie wspamięta / a Kapłanowi czasu inšzego spowiedać sie ich będzie. Gdzie iednak staranie czynic mamy / abyśmy śnać
nie niedbale y słabie rostrzasniali swego sumnienia / albo tak nie-
dbale popelnione grzechy rozmyślali / iżby sie zdać mogło / iako-
byśmy na nie pamiętać niechcieli : Bo iesliby tak było / Spo-
wiedźby powtorzona być musiała. Nad to / starać sie trzeba
aby Spowiedź goła / prosta / y iasna była : niemisternie zmy-
slona / iako czynia niektórzy / ktorzy sie zdadza wyliczać żywot
swoy / a niżli sie grzechow spowiedać : Abowiem taka ma być
Spowiedź / ktoraby nas przed Kapłanem takimi okazała / iako-
kami sie sami być znamy : a pewne rzeczy za pewne / wątpliwe
za wątpliwe przed nim okazała. A iesli wiec albo grzechow nie
wyliczamy / albo sie niepotrzebna do tey Świątości mowa bła-
wimy / tedyc iawna rzecz jest / iż ta spowiedź nie jest ważna.
Bardzo też zalecania są godni ci / ktorzy w wypowiedaniu swych
grzechow / y rostopności y wstydu używają. Bo wiele słow
mowić nietrzeba / ale co zależy tu własności każdego grzechu /
to krótko y ze skromnością ma być powiedziano. A o to sie niech
pilnie stara tak ten ktory sie spowieda / iako też y Kapłan / aby
ich spowiedna rozmowa tajemna była. Przeto sie żadnemu ani
przez posta / ani przez list (abowiemby to już skrycie być niemo-
gło) grzechow spowiedać niegodzi. Alle o żadna rzecz tak pilnie
Chrześcianie starać sie niemają nad to / aby częsta Spowiedzia
duśże oczyszciali. Abowiem temu ktory jest w grzechu śmiertel-
nym nic zdrowszego być niemoże / dla wiela złych przygod kto-
re sie w żywocie przytrafiają / iedno sie zaraz grzechu spowie-
dać. Bo

dać. Bo zaprawde (choćby każdy sobie długi żywot obieco-
wać mógł) to jest rzecz szkodliwa / gdyż w omyciu brudu cieles-
nego albo zmaży iakiey na szacie wielka pilność czynimy / także
wielkiey pilności nieprzykładamy / iakoby iasność duszna pluga-
wym zakatłem grzechowym zaciemiona niebyła.

¶ Ale iuż o Szafarzu tego Sakramentu powiedzieć potrze-
ba. A pokazuje się iawnie z ustawy Kościelney / iż ma być Ka-
plan któryby albo z porządnego rzędu / albo sobie polecona roz-
grzeszania moc miał. Albowiem który ten urząd sprawować
ma / potrzeba aby miał nietylko one moc ktorey przy Swieceniu
dostawa / ale też one druga zwierzchnia y sądowa / ktora zowa-
Potestatem Iurisdictionis. O tym urzędzie bardo iasne świadczy
twą dawaia ony słowa Pańskie v Jana S: Którym odpuszc-
cie grzechy / beda ym odpuszczone / którym zatrzymanie / są za-
trzymane. Bo jest rzecz iasna / że to nie do wszystkich / ale do A-
postołów tylko rzeczono : ktorych w tym urzędzie namiestnicy
są Kapłani. A to się też bardo przystoynie stało. Bo gdy wsze-
laka łaska ktorey dostawamy w tej Swiatości / z Pana Chri-
stusa iako z głowy na członki zplywa / tedy iasnie maia ciatu
duchownemu Pana Chrystusowemu / tho jest Chrześcijanom /
Swiatości tej używać ci / ktorzy sami moc maia prawdziwe-
iego Ciała poświęcać : zwłaszcza iż ludzie wierni / przez ten Sa-
krament Pokuty / ku przyięciu Swiatości Bożego Ciała sposo-
bni y godni się stawaia. Ale z iaką pilnością w starożytnym
Kościele przedtym władza Kapłana porządnie ustawionego
zachowana była / iasnie się okazuje z dawnych ustaw Cyco-
w swietych y Dekretow / ktorymi obwarowano / aby żaden Bi-
skup albo Kapłan nieśmiał nic sprawować w cudzej parafiey /
bez dozwolenia tego ktoryby oney parafiey był przełożon : chy-
ba iżby za wielką potrzebą stać się to musiało. Takci ustawił
Apostol / kiedy Tytowi rozkazywał aby w każdym Mieście po-
stanowił Kapłany / ktorzyby Niebieskim pokarmem nauki y
Sakramentow / ludzie wierne żywili y karmili. Aczkolwiek ie-
sliby się komu na śmierć brało / a niemogłby mieć własnego Ka-
plana / tedy aby snadź kto nie zginał / vczy Zebranie Trydenckie /
iż to w Kościele Bożym zawsze zachowano / żeby się każdemu
Kapłanowi godziło / nietylko ze wszystkich grzechow / czrieby
kolwiek mocy ku rozgrzeszeniu ony należały / ale też y od klatwy
rozzgrzeszać.

¶ Ale oprócz Swiecenia y sądowey mocy / ktore pewnie są po-
trzebne / naprzod jest tego potrzeba / aby Kapłan tej Swiato-
ści szaf-

Sam Kapłan
te Swiatość
sprawować / a ias-
ki ma być.
Concil. Later.
ca. 21. & Eugen.
4. in Decreto
dato Armenis.
Potestatem or-
dinis et Iurisdic-
tionis.
Ioan. 20.

pleban w cu-
dzej parafiey
swowolnie tej
swiatości spra-
wować niemo-
że.
9 quaest. 2.
Tit. 1.

Przy śmierci
może każdy Ka-
plan od wszech
grzechow y od
klatwy roz-
grzeszać.
Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 7.

Czego do they
świątości Ką-
ptanom po-
trzeba.

Basil. in regu-
lis breuioribus
quaest. 229. Et
Concili. Later.
ca. 21.

Kapłana ku
spowiedzi ias-
kiego obierać.

Ma Kapłan
tać spowiedzi

LEO Papa E-
pist. 80.

Concil. Later.
cap. 21.

Co ma then
mieć który ch-
ce się prawdzi-
wie spowiadać

Skruche mieć
ma / y vmyst
wiecey niegrze-
szyć.

ści Szafarz / y vmietność / y naukę / y roztropność w sobie
miał : bo zaraz na sobie y Sedzięgo y Lekarza osobe nosi. A
co się pierwszey rzeczy dotyczy / iest to pewna iż osobliwa vmie-
ietność mieć musi / za ktoraby y grzechom się dowiedzieć / y
miedzy rozmaitością ich / ktoreby cięższe / a ktore lżeysze były /
wedle stanu y płci każdego człowieka / poznać y rozsadzić mógł.
A ile iest Lekarzem / potrzeba mu też wielkiego rozumu : Bo
pilnie opatrzyć musi / aby takowe lekarstwa choremu dał / kto-
reby ku dusze iego vztrowieniu / y ku iey napotym przeciwko
niemocy opatrzeniu / były przystoynne. Skąd mogą obaczyć
Chrześcjanie / iż każdy wielkie staranie czynić ma / aby sobie ta-
kiego Kapłana wybrał / ktoryby z wężliwości żywota / z nau-
ki / y z mądrego rozsądku zalecenie miał : a ktoryby to bardo do-
brze wiedział / co na tym wrzędzie ktory sprawuie należy / y ias-
kie karanie ktoremu grzechowi przystoi / y ktorzyby ludzie zwia-
żani albo rozwiązani być mieli.

¶ Ale iż niemasz żadnego takiego / ktoryby nie bardo rad zło-
ści y szkaradoci swych tał / tedy przypominać trzeba Chrześci-
any / aby się niebali żeby to co na Spowiedzi wyznaia / miał
kiedy Kapłan komu oznaymiec / albo iżby dla tego w iaka nie-
bezpieczeńść przysc mieli : Abowiem wstawy Kościelne bardo
ciężko Kapłany takowe karać rozkazuią / ktorzyby wszystkich
grzechom ktorych się im kto spowiedał / wiekuisie niemilcze-
li. (to iest / iesliby ie komu śmieli oznaymiec) Przeto w onym
Lateranśkim wielkim Zebraniu tak czytamy : Uciech pilnie strze-
że Kapłan / aby ani słowem / ani znakiem / ani ktorymkolwiek
inśzym obyczaiem grzesznego niewydawał.

¶ A iżesmy iuz o Szafarzu tey Świątości powiedzieli / tedy
chcąc porządnie daley postąpić / tego porzeba / żebyśmy niektóre
znaczniejszye części wyłożyli / ktore są vżywaniu y sprawowa-
niu Spowiedzi bardo przystoynne. Bo wielka część Chrześci-
anow / (ktorym się pospolicie nie zda być nic dłuższego nad on-
czas / ktory za wstawy Kościoła Spowiedzi iest naznaczony /
a radziby aby tym rychley przeminął) tak się daleko od dosko-
nałości Chrześcjanśkiey odstrzelita y odniosła / iż ledwie pa-
mietaią na swe grzechy / ktorychby się Kapłanowi spowiadać
mieli / nierzkac aby się pilnie starali o insze rzeczy / ktore ku zie-
dnaniu łaski Bożey wielka moc w sobie maia. Przeto / gdyż ich
zbawienia pilnie ratować potrzeba / niechay naprzod Kapłani
w pokutuiacym człowieku na to patrza / iesli za swe grzechy ma-
skruche prawdziwa / a iesli to sobie pewnie vmyslił / aby napo-

tym grze-

tym grzeszyć przestał. Wierc ieliby te chuc w nim baczyli/ tedy niech go pilno k temu wioda / aby za tak osobliwe y tak wielkie dobrodzieystwo Panu Bogu barzo dziekowal/ a pomocy takie niebieskiej prosic nigdy nieprzestawal : ktora opatrzony y do brze okryty/ latwieby zlym namietnosciam oprzec y sprzeciwic sie mogl. Jeszcze go tez nauczac trzeba/ aby dnia zadnego nie opuszczal / ktoregoby o tajemnicy meki naszego Pana niemy slil/ a sam siebie niepobudzal y niezapalal ku nasladowaniu/ y ku wielkiej milosci iego. Bo za takim rozmyslaniem tego do stanie/ iz co dzien poczuie siebie samego od wszystkich Szatan skich pokus byc wolniejszy. A niemasz zadney inszey przyczyny/ czemu tak predko/ acz lekko bedac od naszego nieprzyciela kuszeni/ w mysli y w silach naszych slabieimy y wpadamy/ ie dno ze sie nie staramy / abysmy za rzeczy niebieskich rozmysla nim/ Pana Boga rozmilowac sie mogli : za ktora miloscia/ nasz vmysl moglby posilony byc y podniesiony. A ieliby Ka ptan obaczyl/ iz ten ktory sie chce spowiedac nie tak swych grze chow zalnie/ aby prawie y dostatecznie byl skruszonym / tedy niech sie stara iakoby go k temu przywiodl/ zeby skruszy bar zo pragnal / a tak zachwycony tego daru zacnego chciwoscia/ pewnieby sobie vmyslal/ pilnie go od milosierdzia Bozego ze dac y prosic.

G Ale naprzod ma byc potlumiona pycha onych ludzi/ ktorzy sie staraja izby swiezlosci albo nieiake wymowic/ albo lekkimi mogli uczynic. Bo (iz damy przyklad) kiedy kto powieda ze sie barzo rozgniewal / wnet swego gniewu takiego przyczynę na drugiego sklada/ o to sie starzac/ ze mu on drzewie krzywde uczynil. Przeto potrzeba go vpponec/ iz to iest znak mysli wy sotiey / a iz taki czlowiek albo gardzi wielkoscia grzechu swe go/ albo za grzech go niema : Wlad to ieszcze/ iz taka wymowka wiecey grzech pomnaza niz go vmnieysza. Albowiem kto sie sta ra zeby tym obyczajem swoy uczynek ozdobil / tedy znac da wa / ze na ten czas cierpliwym byc chce/ kiedy krzywde od ni kogo nie cierpi : co iednak czlowiekowi Chrzescijanskiemu bar zo nieprzystoi. Albowiem gdyz sie niepomatu mial vzalic czlo wieka onego ktory krzywde uczynil/ iednak sie szkaradoscia grzechu iego nieobraza/ ale sie na brata gniewa : y ieszcze/ gdyz mial czysta pogode aby Pana Boga cierpliwoscia swoja uczic/ a skromnoscia swa brata zlepzyc mogl/ one przyczynę y pobud ke swego zbawienia (to iest krzywde) / ku szkodzie y ku skazeniu swemu obraca. (skromnie iey niecierpiac/ y za sie ia druga krzy

Wierc ieliby
zawždy ma ro
zmyslać.

Niech Kaptan
w ciowieku
skrusze pobu
dza.

Nie trzeba
grzechu na in
se skladac.

T

woda od

Niech dla wstydu żaden
swoich grzechów
nie mówi.

Co z tymi czy
nie którzy się
nieumieją spo-
wiedać.

wda oddać. ¶ Ale więcej szkodliwszy jest występki niektó-
rych/którzy dla sprośnego y głupiego wstydu nieśmia się spo-
wiedać grzechów. Tym tedy przez pilne wspomnienie myśli do-
dawać potrzeba/ y wżemi być maia/ iż przyczyny żadney niemasz
dla ktoreyby się wstydać mieli swoich grzechów spowiedać/ a
iż też niekiedy się temu dziwić niema/ jeśli baczy że ludzie grzeszą :
ponieważ ta jest pospolita wszystkich nas choroba / a właśnie
na krewkość ludzka przypada.

¶ Drugi są/którzy albo iż rzadko się spowiedaia/ albo nie-
pilno grzechy swoje rozmyślają / ani się tego co poczynili spo-
wiedać umieją / ani wiedzą skądby te spowiedzi począć mieli :
które zaprawdę potrzeba ostro gromić : a naprzód nauczyć/ iż
pierwey niż do Kapłana kto przystąpi starać się pilnie ma/ aby
za grzechy swoje skruche miał / czego żadnym obyczajem do-
wiedzieć niemoże/ jeśli by na każdy z osobna wspominać/ na pa-
miec ich sobie nieprzywiódł. Przeto jeśli by Kapłan obaczył takie
ludzie/którzyby do spowiedzi niegotowi byli/ ma je chędogimi
słowy odprawić / y napomnieć aby się przez niektóre czas na
swe grzechy rozmyślali/ a potem na spowiedź z nowu przyszli :
a jeśli by oni to twierdzili że wszystko staranie y pilność swoje
uczynili / (ponieważ potrzeba się Kapłanowi bardzo obawiać/
by snadź raz odszedszy potem zaś nieprzyszli) tedy ma ich stu-
chać/ a zwłaszcza jeśli by iaką chuc pokazali ku żywota swego
zlepszeniu / a jeśli by też przywiedziemi być mogli / aby oskarżali
swoją niedbałość/ obiecując to iż ią chca drugi raz pilnym rozmy-
ślanim nagrodzić : to jest/ iż pilniey chca potem grzechy swoje
rozmyślać : gdzie iednak wielkiey ostrożności używać potrzeba.
Bo jeśli by po wysłuchaniu spowiedzi to poznał / iż człowiek po-
kutniacy y pilnie swe grzechy wyliczył/ y z wielką żalością ymi-
sie brzydził/ tedy rozgrzeszon być może : a jeśli by tej rzeczy o-
boiey w nim niebaczył/ tedy będzie mu radził/ iako się już po-
wiedziało / aby pilniey swoje sumnienie rostrząsał / a potem
go iaszkawie odprawić y opuścić ma.

Jesli człowiek
ktorego na spo-
wiedzi grzechu
zabaczy / ma
się do Kapła-
na z nim wro-
cić.

¶ Ale iż czasem się trafia / że niewiaśły zapomnianwszy iakie-
go grzechu na pierwszey spowiedzi / nieśmia się zaś wrocić
do Kapłana/ bojąc się aby ludzie o nich nierozumieli/ iako o
bardzo grzesznych y złośliwych : albo iżby nieumimali/żeby chcia-
ły mieć ztąd pochwałę/ iakoby osobliwie nabożnemi byty/ tedy
często/ y iawnie y w osobności wżyc ma / iż takiej pamięci za-
den być niemoże/ aby na wszystkie swe uczynki/ na słowa/ y na
myśli mógł pamiętać : Przeto Chrześcijanie żadną rzeczą od-

straszemi

straszni być niemają / iżby się z nowu do Kapłana wrócić nie mieli / jeśli ym który grzech drzewiey przebaczony przyszedł na pamięć. Ty tedy rzeczy y drugie też takowe / Kapłani przy spo-
wiedzi obaczają maia.

¶ Teraz już do trzeciej części Połuty / która Dosycь czynie-
nia zowa / przystąpimy. Naprzód tedy imię y własność Dosycь
czynienia wyłożymy : abowiem z tad nieprzyiaciele Pomysłu
chnego Kościoła / niemaley tu rozzerwaniu y tu niezgodzie przy-
czyny dostali / z wielką ludu Chrześcijańskiego utratą. Jest te-
dy Dosycь czynienie / rzeczy powinney zupełna zapłata. Bo
gdzie czego dosycь / tam niczego niedostawa. Przeto / kiedy o
przeiechnaniu łaski mowimy / słowo Dosycь czynienie to znaczy /
iako by takowa nagroda czynić / na którejby on rozgniewany
mścąc się krzywdy swey / miał dosycь : a tak Dosycь czynienie
nie inzego nie jest / iedno krzywdy komu czynionej nagrodes-
nie. Wiec / ile się miejsca tego dotyczy / słowa Dosycь czynie-
nia Doktorowie świeci używali / chcąc pokazać nagrodę one /
gdy człowiek za popełnione grzechy Panu Bogu co płaci.

Dosycь czynie-
nie trzecia
część Połuty.

Dosycь czynie-
nie co jest.

¶ Ale iż w tej mierze rozmaite stopnie być mogą / thedy
z tad też przychodzi / że tho słowo Dosycь czynienie / ro-
zmaicie się rozumie. Pierwsze y najwiętsze Dosycь czynienie
ono jest / przez które wedle naszej przewinności / choćby Pan
Bog sprawiedliwie przeciwko nam chciał postąpić / dostatecz-
nie płacimy cośmykolwiek winni byli. A to bywa takowe / które
nam Pana Boga łaskawego y wblaganego czyni : y samemu
Panu Chrystusowi ie przypisujemy / który na Krzyżu dawszy
za grzechy nasze zapłatę / dostatecznie Bogu Oycu dosycь czyni-
ł. Bo żadna rzecz stworzona tak mocna być niemogła / iżby
nas z tak cięskiego długu wyela : ale / iako świadczy Jan S.
on jest wblaganim za grzechy nasze / a nie za nasze tylko / ale
też za grzechy wszystkiego świata. To jest tedy zupełne y ob-
fite Dosycь czynienie / które się rownie y iednakto stosuje albo
pomierza z onymi wszystkimi grzechy / którychśmy się dopu-
ścili na świecie : za którego mocą sprawy ludzkie ważne są u
Boga / a bez niego niemialyby żadney ceny. A temuc słowa Da-
widowe służy / który sobie wważając ony słowa mówił : Coś
ia oddam Panu za to wszystko co mi on oddał : nie inzego na-
leść niemogł za takie y tak wielkie dobrodzieystwa godnego /
nad to Dosycь czynienie / które imieniem Kielicha wyrażił.
Przeto tak daley przydał : Kielich zbawienney wezme / a imię
Pánskie wzywać bede.

Dosycь czynie-
nie rozmaite.

Najwiętsze Do-
sycь czynienie.

Dosycь czynie-
nie które nam
Pana Boga
wblaga.

Ioan. 2.

Psalm. 115.

Satisfactio Canonica.

¶ Drugie Dosyc uczynienie iest / ktore też ustawnym (to iest od Kościoła ustawionym / a zowa ie po Łacinie Satisfactio Canonica, iakoby Dosyc uczynieniem Kościelnym) zowa / a to sie zamierza pewnym czasem / y czasem pewnym wypelnione bywa. Przeto zachował to zwyczaj starożytnego Kościoła / kiedy pokutniacy ludzie od grzechow rozwiązani bywaia / że na nie karanie albo vtrapienie nie iakie wkładaią : ktorego to karania wytrzymanie / Dosyc uczynieniem zowa.

Satisfactio a nobis suscepta.

¶ Tymże też słowem znaczy sie wszelkie karanie ktore za grzechy / nie od Kapłana ustawione / ale z naszej dobrej woley przyiete / od nas samych powtarzaiac cierpimy. Wszakże takie Dosyc uczynienie / Potucie (ile iest Świątością) namniemy nieustępy : ale ono samo tylko mamy mieć iakoby część Sakramentu / o ktorymesmy iuż powiedzieli / że z Kapłanjskiego rozkazania P. Bogu za grzechy uczynione bywa : to przydawszy / abyśmy pewnie y niepochybnie w naszym umyśle postanowili / wiarować

Satisfactio que est Sacramenti pars.

Co to iest Dosyc uczynić.

się pilno napotym wszystkich grzechow. Abowiem tak ie niektorzy opisali : Dosyc uczynienie iest / Panu Bogu część powinna wyrzadzić. A wiadoma rzecz iest / iż żaden powinney części Panu Bogu wyrzadzić niemoże / iedno ten ktory iuż pewnie w myśli grzechow sie wiarować. A Dosyc uczynić / iest wykończenie przyczyny grzechow / y pobłażaniu ich przystępu niedawać. Tymże obyczaiem rozumieli y drudzy / że Dosyc uczynienie iest oczyszczenie / ktorym bywa omywano cokolwiek plugaśstwa dla zakału grzechowego w duszy zostawa / y ktorym też wolni bywamy od karania pewnym czasem zamierzonego / ktorymy byli winni wypelnić.

Dosyc uczynienie potrzebne.

¶ A gdyż to tak iest / tedy latwie będzie nauczyć Chrześcijany / iako to iest rzecz bardzo potrzebna / aby sie ludzie pokutniacy w tym Dosyc uczynieniu ćwiczyli. Bo uczyć theż potrzeba / iż dwie sa rzeczy ktore za grzechem ida : zmaza y karanie albo cierpienie. Ale aczkolwiek zawždy gdy bywa wina odpuszczona / zaraz też ona meka wiekistej śmierci ktorąsiny w piekle cierpieć mieli / bywa odpuszczona : wszakże nie zawždy to bywa (iako to Zebranie Tridentjskie pokazało) aby Pan Bog ostatek grzechow y ono karanie miał odpuszczac / ktore y dla grzechow powinne / y pewnym czasem iest zamierzone. Czego iasne sa przykłady w Pismie świętym / iako w Księgach Genesim w trzecim rozdziale. W Księgach Numeri we Xij y XXij / y na wielu innych miejscach : Ale baczyc możemy on osobliwy y bardzo zacny przykład Dawidow / ktoremu acz Natán Prorok rzekł / Pan

Ktorzy sa towarzysze grzechowi / albo co nam grzech przynosi.

Concil. Tridēt. sess. 14. ca. 8. Meka doczesna za grzechy Genes. 3.

Num. 12. 22.

2. Reg. 12.

też

też przemość od ciebie grzech twoy / nie vmrzesz : iednak on cie
szkie meki dobrowolnie podiał / we dnie y w nocy Bożego miło
sierdzia tymi słowy prosiac : Jeszcze wiecey / omyy mie od nie
prawości moiey / a od grzechu mego oczyśc mie : abowiem ia
wyznamam złość moie / a grzech moj zawsze iest przeciw mnie.
Którymi słowy / prosił od Pana aby nietylko przewinności ale
też ono karanie ktore za nie cierpieć był powiniem / iemu odpu
ścił : a iżby go tak oczyściwszy od grzechowych ostatek / ku
pirowszey cudności y zupełności przywrócił. Ale acz tego pilnie
prosbami wielkimi prosił / wszakże go Pan Bog karał śmier
cia syna iego z cudzołóstwa narodzonego / y odstaniem albo nie
wiara y śmiercia Absolona / ktorego on barzo miłował / y ka
ranim / y strasuntem inszymi / ktorych nań przed tym dopuszczal.
Tymże obyczaiem w Księgach ktore zową Exodi, acz Pan od
Moyzesza vproszony / ludziem Bałwochwalcom był przepu
ścił / iednak groził / iż za tak wielki grzech karać ie miał : y sam
to Moyesz wyznał / że on czas miał przysć / ktoregoby Pan
aż do trzeciego y do czwartego rodzaju / cieśko sie go mścić
miał. A iż tego tak świeci Dycowie w Pomśzechnym Kościele
zawždy vczyli / iawnie sie to z ich vstaw pokazać może.

Psal. 50.

Exodi 32.

¶ Ale przeczby to byto / iż wszystkie meka na Swiatości Połu
ty nie tak bywa odpuszczona iako na Krzcie / chedogo swiete
Zebranie Tridentkie tymi słowy wyłożyło : Potrzebuie tego
sprawiedliwosc Boża / aby inaczey od niego w łasce przymo
wani byli ci / ktorzy przed Krztem niewiadomością zgrzeszy
li : a inaczey zaś ci / ktorzy raz od grzechowey y Szatanstey
niewoley swobodnymi bedac / y przyiawszy dar Ducha swie
tego ważyc sie tego śmieli / aby wiadomie Kościol Boży zgwat
cili / y Ducha S. zaśinucili. A przystoi to łasce Bożey / aby
grzechy prosto tak bez Dosycvczynienia odpuszczone niebyły :
bysmy snadź przyczynę ztad wziawszy / a grzechy sobie lekce wa
zac / w cieźsze nieupadli / iakoby krzywde y wzgardę czyniac
Duchowi swietemu / a skarbiac sobie gniew w dzień gniewu
Bożego. Bo bez pochyby / barzo nas od grzechow hamuię ty
dosycvczynne trapienia / a iakoby wedzidłem nieiakim wścig
gaia / y to czynia / abysmy napotym ostroźnieyszy y czuynieyszy
byli : k temu ieszcze / aby nam były iakoby świadectwa nieiakie
onogo zalu / ktory za grzech popelniony mamy : a tym obyczai
iem dosyc sie Kościolowi sstawa / ktory naszymi złościami
cieśko był obrażon. Bo iako S. Augustin mowi / Sercem stru
szonym y pokornym Bog niegardzi : ale iż częstokroć cudza za

Ciemu nie w
szystkie meke po
tutą odpuszcza
Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 2.

Co nam za po
zytek trapienia
dosycuczynne
przynosi.

AVgust. En
chir. ca. 65.

Ł 3 1 łość ser

Ciemu wsta-
wiono czas
połuty.

Jawna poku-
ta.

Paulinus in vi-
ta S. Hierony-
mi circa finem.

Cierpieć tra-
pienia P. Chri-
stusa w tym na-
śladowujemy.
Hebr. 2.
S. Bernard.
Roman. 8.

2. Tim. 2.

Bernard. in ser-
mone de Coena
Domini.

Dwie rzeczy
grzech przyno-
si.

łość serdeczna niebywa inżym ludżem wiadoma / ani przez
słowa albo inższe iaktkolwiek znaki poznana od inższych być mo-
że : przeto ci ktorzy Kościół rządzi / dobrze wstawili czas
połuty / aby Kościołowi w ktorym grzechy odpuszczane bywają /
dosyc się sstało.

¶ Nad to / przykłady naszej połuty ludźe drugie wcz / iako-
by żyć y pobożności naśladować mieli. Bo kiedy inży ludźe
patrzą na karania ktore nam dla grzechow naszych są wstawio-
ne / tedy rozumieją że wielkiej ostrożności w swym żywocie v-
żywać / y dawne obyczaje złe mają polepszać. Przeto bardo ma-
drze to Kościół opatrzył y zachował / kiedy się kto iawnie czę-
go złego dopuścił / aby mu też iawna Połuta wstawiona była :
iżby ludźe inży tym strachem zięci / pilniey się grzechow strze-
gli napotym : czego też y w tajemnych a wietższych grzechach
podeżas używano. Ale / iakosiny powiedzieli / w złościach iaw-
nych to zawżdy się zachowało / aby ci ktorzy ie popelnili / roz-
grzeszeni pierwey niebyli / ażby na się iawna Połute przyieli.
A tym czasem Paśterze Boga za nie prosili / nieprzestawiać
pokutniacych vpominać / aby też oni sami toż czynili. W czym
wielkie staranie y wielka praca świętego Ambrożego była / o
ktorym powiedają / że płacząc iego bardo wiele ludźi tych kto-
rzy zatwardziałym sercem tu Połuty Świątości przychodzio-
li / tak zmiekczeni bywali / iż poczynali mieć struche prawdzi-
wa. Ale potym tak osłabiała ostrość oney starey karności / y
miłość tak ożiebła / że iuż niektorzy z Chrześcijanow / nierozu-
mieją żeby tu otrzymaniu grzechow odpuszczenia / wnetrzna
boleść duszna albo wzdychanie serdeczne było potrzebne : ale
mniemają że iest na tym dosyc / iesliby postawę tylko mieli y po-
sobie znać dali żalostnego człowieka.

¶ Potym też / za wycierpieniem trapienia takowego tego do-
stawamy / abyśmy głowy naszej Pana Jesu Chrysta ponieważ
on cierpiał y kuszon był / podobienstwo y fizerunk na sobie no-
sili. Bo niemoże być żadna rzecz tak szkarada (iako S. Bern-
nat powiedział) nad te / iesliby pod głową cierniową rosko-
chany członek być miał. Albowiem / iako świadczy Paweł świę-
ty / iestśmy wespolek dziedzicy z Panem Chrystusem / wśakże
tak / iesli też z nim pospolu cierpimy : albo / iako tenże na drugim
mieyscu napisał / Iestżesmy z nim wespolek vmarli / tedy też
wespolek żyć bedziemy : iesli bedziemy cierpieć / tedy też wespo-
lek bedziemy krolować. Powieda też S. Bernard / iż się dwie
rzeczy w grzechu nabydają / zmaża / y rana duszna : chociaż zmaże

gładzi

gładzi miłosierdzie Boże / wszakże tu zleczeniu rany wziętej dla grzechow / bardzo jest potrzebne ono staranie / którego w le-
karstwie Pokuty świętey używamy. Bo iako po zagojeniu ra-
ny ieszcze blizny nieiatie zostaja / ktore też zleczyć trzeba : tak na-
duży / po odpuszczeniu winy zostawia ostatek grzechow / kto-
re oczyszczone być muszą. Toż też S. Chryśostom potwierdza
tak mówiąc : Niedosyc jest na tym / iż się z ciała strzala wy-
ciągnie / ale też potrzeba aby rana ktora strzala zadala zagoio-
na byla. Tymże obyczaiem na duży / po otrzymaniu grzechow
odpuszczenia / ona rana ktora zostala / Pokuta zdrowiona być
ma. A bardzo często nas Augustin święty uczy / iż w Pokucie
ty dwie rzeczy obaczyć mamy / Miłosierdzie y Sprawiedli-
wość Boża : Miłosierdzie / przez ktore nam Pan grzechy y
meki wieczne onym grzechom powinne odpuszcza : Sprawie-
dliwość / przez ktora karaniem czasem zamierzonym karze czo-
wieka. Na ostatek / trapienie Pokutne od samych nas przyiete /
Boskie karanie y ony meki ktore nam zgotowane były / wprze-
dza. Bo tak uczy Apostoł kiedy mówił : Jeslibysiny się sami
rozsadzali / wżdyby nas niesadzono : a gdy bywamy sadzeni /
od Pana bywamy karani / abysiny z tym światem niebyli po-
tepieni. Ty rzeczy kiedy Chrześcijanom opowiedane beda / nie
jest rzecz podobna / aby się niemieli bardzo wzruszyć tu uczy-
nom Pokutnym. A iako wielka jest moc tej Pokuty / z tad o-
baczyć możemy / iż wszystko wisi z zasługi Mekego Pana Chri-
stusowey / od ktorey też onych dwu wielkich dobr albo da-
row / przez nasze sprawy pocziwe dostawamy. Jeden dar jest /
abysiny zasłużyli niesmiertelney chwale zaplate : tak iż też cza-
są zimney wody ktorabyliny w iego imie dali / zaplaty swoiey do-
stawać. Drugi dar jest / abysiny za nasze grzechy dosyc czy-
nili. A to nasze Dosyc uczynienie / onego nadozkonalszego y ob-
fitego Pana Chrystusowego Dosyc uczynienia namniey nieza-
cniat / ale owszem iasnieyszim y ozdobnieyszim ie czyni. Bo ta-
ka Pana Chrystusowa tym się obfitza być zda / iż nietylko
nam wżycza tych rzeczy / ktore on sam przez się / ale też y onych
ktore iako głowa w członkach swoich w świętych y sprawie-
dliwych ludziach / zasłużył y zaplatił. A iawna rzecz jest / iż się
tym obyczaiem ono sstawa / aby sprawiedliwe y pocziwe spra-
wy ludzi pobożnych / tak wazne y tak zacne były. Bo Pan
Chrystus iako głowa na członki / a macica winna na rozgi / ta-
ke swa wstawicznie wylewa na ty ludzkie / ktorzy są przez miłość
z ni nskoni / ktora to łaska zawsze wprzeda nasze dobre spra-

Chrys. hom. 80.
ad pop. ANti-
ochenum.

Dwie rzeczy
mamy w poku-
cie obaczyć.
Aug. in Psal. 50

Co nam za po-
żytek nasze me-
ki przynosi.
1. Cor. 11.

Co za darrow z
Mekego Państwa
dostawamy.
Math. 10.

Nasze Dosyc u-
czynienie nie-
psine. p. Chri-
stusowego Do-
syc uczynienia.

Ioan. 4:

Czego w Dosyc
uczynieniu po
trzeba.Cyprian. lib. 1. E-
pist. 2.
Redemptrices
peccatorum.Ktora rzecz
jest przywoita
synom Bozym.Ktore sa dosyc
uczynne uczyn-
ki.

1. Ioan. 2.

wy albo uczynki/ y z nimi rowno idzie/ y onych naśladowie: a bez ktorey niczego sobie zasłużyć y Panu Bogu dosyc uczynić/ żadnym obyczajem niemożemy. A także bywa/ iż się nam zda że ludzkiem sprawiedliwym na niczym nieschodzi: ponieważ przez uczynki ktore mocą Bożą sprawują/ mogą y prawu Bożemu (wedle ludzkiego y śmiertelnego sposobu) dosyc uczynić/ y żywot wieczny mogą zasłużyć: ktorego dostapia/ jeśli łaska Boża ozdobięni z tego świata zeyda. Bo są dobrze wiadome ony słowa Zbawicielowie: Ale kto pic będzie z tej wody ktora ja dam iemu/ na wieki pragnąc niebędzie: a ona woda ktora ja dam iemu/ będzie w nim źródłem wody wypływającej ku żywotowi wiecznemu.

¶ Ale w Dosyc uczynieniu dwu rzeczy osobliwie potrzeba: pierwsza jest/ aby ten ktory dosyc czyni/ sprawiedliwym/ y przyiacielem Bożym był. Bo uczynki ktore się bez wiary y miłości dzieją/ żadnym obyczajem Panu Bogu podobac się niemożę. Druga rzecz jest/ abyśmy sprawowali takowe uczynki/ ktore z własności swej przykrość y boleść albo żalność ludziom przynoszą. Bo kiedy są niełatwa za przeszłe grzechy nagroda/ a iako święty Cyprian męczennik powiada/ odkupnie grzechowe/ to jest ktorym grzech odkupion bywa: tedyć musi to być/ aby w sobie nieco gorzkości miały. Ależkolwiek niezawzię się to trafi/ aby ci ktorzy się w takich przykrych uczynkach ćwiczą/ żalność mieć y czuć ię mogli. Bo się często przygadza/ iż albo zwyczaj cierpienia/ albo miłość przeciwko Panu Bogu zapalona to sprawuje/ aby tych rzeczy ani poculi/ ktore iednak bardzo cieszące ku wycierpieniu bywają: Wszakże dla tego/ ony iście uczynki dosyc uczynne mocy niestraca. Albowiem ta jest rzecz właściwa synom Bożym/ tak się rozpalić ięgo miłością y życiem pobożnym/ że aczby nacieższymi pracami strapieni byli/ iednak albo żadnego by niewczasu nieczuli/ albo wszystko z wesotym sercem znosili.

¶ Wszakże Pasterze uczyć będą/ że wszyscy Dosyc uczynienia osobliwie ku tym trzem rzeczom obracane być mają/ ku Modlitwie/ Postu/ y Jakiżnie: ktore to rzeczy z trojakiemi dobrymi dusznymi/ cielesnymi/ y z tymi ktore dobra zwierzechne zową/ ktore resiny wszyscy od Pana Boga wzięli/ słusznie się stosują: Bo ku wyrwaniu wszystkich korzeni grzechowych/ nie słuszniejszego y przystoyniejszego nad to być niemoże. Albowiem kiedy wszystko co jest na świecie/ albo jest żądliwość cielesną/ albo żądliwość oczu/ albo hardość żywota/ tedy bacz to każdy iż tym trzem przyczynam duchowney choroby/ także wiele le-

karstw/

Łeśstwo/ to iest troiatie łeśkarstwo (iało pierwszey Post/ wto-
rey Jalmużna / a trzeciey Modlitwa) bårzo słusznie przygo-
towano byc y respondować ma. Wad to/ iesli na ty osoby pã-
trzyć będziemy ktore sie obrażają/ tedy łatwie obaczymy/ przecz
sie ku tym trzem rzeczam wszystko Dosyc uczynienie osobliwie
ściaga. A ty sa/ Pan Bog / nasz Błżni/ y my sami. Przeto
Pana Boga Modlitwa wblagamy/ Błżniemu Jalmużna do-
syc czynimi/ a sami siebie Postem prawdzimym łarzemy.

¶ Ale iż wiele y rozmaitych przygod y wciśkow cierpiny do-
ładesiny na świecie/ tedy pilnie tego Chrzescijanow uczyc po-
trzeba/ iż ci ktorzy skromnie cierpią cołowiek pracy y szkody
Pan Bog na nie dopuszcza/ wielkiey przyczyny ku Dosyc uczy-
nieniu y ku zasłudze dostali: a zaś/ ktorzy poniewoli y z prze-
ciwianim taką meke cierpią / wszystkie pożytek Dosyc uczynie-
nia traca / y Boskie tylko łaranie ktory sie ich grzechow spra-
wiedliwie mści/ na sobie odnośza. A w tym niezmierna dobroć
y łaska Boża wielkiey chwały y dziełowania bårzo iest godna/
ktory tego łrewkości ludzkiey dopuścił / aby ieden za drugie-
go mogli dosyc uczynić. Co iednak tey części Pokuty bårzo iest
rzecz własciwa. Bo co sie Skruchy y Spowiedzi dotyczy /
iało ieden za drugiego żatować albo spowiedac sie niemoże /
tak zaś ktorzy mają łaskę Bożę/ za drugiego to co Panu Bo-
gu winien był/ mogą zapłacić. A tak bywa / iż nieiało ieden
drugiego nośi brzemiona. A o tym żaden Chrzescijanin wat-
pic niemoże / ponieważ w Składzie Apostolskim albo w Kre-
dzie / Swietych obcowanie wyznawamy. Bo kiedy wszyscy
tymże Krżtem omyci Panu Chrystusowi sie odradzamy / y
tychże Swiatości uczestniki iestesiny / a osobliwie pokarmem
y piciem tegoż Ciała y Krwie Pana Chrystusowey pośileni by-
wamy/ tedy to iasnie pokazuje/ że my wszyscy tegoż Ciała człon-
kami iestesiny. A przeto/ iało nogą nie dla swego tylko/ ale też
dla pożytku oczu swoy wżad sprawuie: y zaśie / iało to że pã-
trza oczy/ nie iedno sie do ich własnego/ ale do wszystkich człon-
kow pospolitego pożytku ściaga: tak też rozumiec mamy / że
spolne sa miedzy nami dosyc uczynne sprawy albo wżedy.
Wszakże nie iest do łonca to rzecz perva y prawdziva/ iesli
na wszystkie pożytki ktore z tego Dosyc uczynienia bierzemy/ pã-
trzać będziemy. Bo dosyc uczynne sprawy / sa nieiatie wzdrow-
wienia y łeśkarstwa/ ktore pokutniacemu człowiekowi ku złych
namietności wzdrowieniu dane bywają: iest rzecz iawna iż te-
go pożytku ci niemają/ ktorzy sami przez sie dosyc nieczynią.

Tego

Kto sie grze-
chy naszymi os-
braża.

Skromne vs-
cierpienie z
tych przygod /
iest wielkie do-
syc uczynienie.

Może ieden za
drugiego do-
syc uczynić.

Galat. 6.

Dosyc uczynie-
nie ile iest łe-
śkarstwem/ sa-
memu tylko po-
kutniacemu
pomaga.

Jesli kto wy-
dart co cudze-
go albo wziat/
ma przywrocic

Ephel. 4.

Jako Dosyc v-
czynienie vsta-
wiono byc ma.

Canones Poe-
nitentiales.

Co maia ludzie
pokutniacy czy-
nic.

Tego tedy o trzech czesciach pokuty / iako Strupze/ Spow-
wiedzi/ y Dosyc vczynieniu/ szeroko y slowy iasnymi vczyc po-
trzeba.

¶ Ale na to Kaplani osobliwie bacznosc miec maia / aby wy-
sluchawszy Spowiedzi/ niz grzesznego czlowieka rozgrzesza/
pilnie opatrzyli/ iesliby snadz maietnosci albo stawie swego bli-
zniego co vial/ przeczby slusnie pohanbion byc mial / aby to
dosyc vczynieniem obfitym nagrodit. Bo zaden rozgrzeszon byc
niemoze/ azby pierwey obiecal co czyie iest kazdemu przywrocic.
¶ A iz ich wiele naydzie/ ktorzy acz pilnie obiecua ze chca powin-
nosci swey dosyc vczynic/ przed sie na vmysle maia nigdy obier-
tnice swey niespelnic/ tedy takie przycisnac potrzeba aby wrocis-
li/ y czesto im przypominac y powtarzac trzeba ono / co Apo-
stol powiedzial: Kto kradl iuz niechay niekradnie / a owsem
wiecey niechay robi/ sprawuiac rekoma swymi co dobrego iest/
aby mial skladby tez vzyczyl temu ktory potrzebnie.

¶ A w vstawieniu trapienia dosyc vczynienia / niech pomnia
Kaplani aby nic wedle mmimania swego niestawili / ale w-
szystko wedle sprawiedliwosci / wedle rozumu y poboznosci
sprawowac maia.

¶ A izby tym sposobem grzechy wvazali y rozbiali / a poku-
tniacy ludzie lepiey tez cieszosc zlosci swoich poznali/ tedy bez-
dzie trzeba podczas im oznaymic/ iakie karania perwnym grze-
chom wedle starych praw y vstaw Koscielnnych (ktore Canones
Poenitenciales zowa) naznaczone byly. Przeto miara wszyskie-
go Dosyc vczynienia / wedle przewinnosci vstawiona byc ma.

¶ A miedzy wszyskim Dosyc vczynieniem/ barzo bedzie przy-
stalo roskazac ludziem pokutniacym/ aby niektorych perwnych
y mianowitych dni Modlitwy czynili/ y za wszyski ludzie/ a
osobliwie za ty ktorzy z tego swiata zesli/ Pana Boga prosili.
¶ Trzeba ie tez ieszcze vpomniec/ aby ty vczynki albo sprawy
dosyc vczynne od Kaplana im vstawione/ czestokroc na sie do-
browolnie brali/ y ony powtarzali/ tak swoy zywot wiodac/
ze aczby wszystko pilnie spelnili co temu Sakramentowi Poku-
ty nalezy/ aby iednak w cnocie Pokuty swietey / y w chuci ku-
niey / nigdy niestabili. A iesliby niekiedy dla iawnego zgrze-
szenia iawna Pokuta vstawiona byc maia / chociazby sie iey
czlowiek pokutniacy wzbrania/ y od niey sie odpraszal/ przed-
sie tak latwie vsluchan byc niema: ale mu to bedzie trzeba roz-
wiesc/ aby z chucia y z weselim ono przyymowal / coby y iemu
samemu/ y ludziem inszym pozytecznego byc moglo.

To o

To o Swiatości Połuty / y o każdey z osobna iey części tak
rozpowiedzano być ma : iżby Chrzescijanie nietylko dostatecz-
nie ty rzeczy rozumieli / ale theż pewnie sobie vmyslali / że ie-
ża pomocą Boża chca rzecz sama pobożnie y z na-
bożeństwem wypełniać.

O Swiatości ostatniego pomazania.

Dz pi-
sno swie-
te tak nas
uczy / We
wszystkich
sprawach
twoich pa-
mietay na

Eccles. 7.

konczenie twoie / a na wieki nie
zgrzeszysz : tedy dacie znać Pleba-
nom / iż niemają opuszczać żadne-
go czasu / ktoregoby nieupomina-
li Chrzescianow / aby śmierć swo-

ie wstawić nie rozmyslali. Ale iż Swiatość Ostatniego po-
mazania onego ostatecznego dnia pamiętkę w sobie mieć musi /
tedy ztąd sie łatwie obaczyć może / iż o niey często powiadać
potrzeba. Nietylko dla tego / że tajemnice tych rzeczy ktore sie
tu zbawieniu ściągają odkryć y wyłożyć barzo przystoi / ale też
iż Chrzescijanie na to pomniac że wszyscy vmrzeć muszą / od-
złych namietności powściągać sie beda. Za czym ono przydzie /
iż sie czekaniem śmierci nieporusza ani zaśnuca / ale beda dzie-
lować Panu Bogu / ktory iako nam przez Sakrament Krztu-
droge do prawdziwego żywota otworzył / tak też ostatniego
pomazania Swiatość wstawił / aby zchodząc z tego żywota /
moglibysiny mieć łatwiejszą droge.

Co za pożytek
rozmyślanie
śmierci przy-
mieszcie.

Alby tedy to / czego tu tey Swiatości wyłożeniu nawiecey
potrzeba / tymże porządkiem ktorysiny w inszych Sakramen-
tach zachowali / powiedziec sie moglo / naprzod uczyć tego po-
trzeba / iż ta Swiatość iest nazwana Ostatnim pomazaniem /
przeto / że między wszystkim inszym swietym pomazaniem / kto-
re Pan Zbawiciel nasz Kościołowi swemu zalecił / na ostatku y
naposledzey czyniona y sprawowana bywa. Dla tego też po-
mazani:

Ciemu te swia-
tość Ostatnim
pomazaniem zo-
wa.

Sacramentum
vinctiois infir-
morum & ex-
untium.

Alia te swia-
tość starzy do-
ktorowie zwa-
li.

Jako ostatnie
pomazanie jest
Świątością.
Iacobi 5.

Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 1. de
Extrema vn-
ctioe.

Inocentius E-
pist. ad Decen-
tium ca. 8.

Choć siła by-
wa w tej swia-
tości mazania
przedaje wszy-
stki ty jedna
świątością sa.

Iacobi 5.

Ktora jest tej
Świątości ma-
terya.

Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 1. de
Extrema vncti-
one.

Własność O-
leiu.

mazanie to swiete/ nasz starzy Sakramentem ludzi niemoc-
nych pomazania / y Świątością umierających zwali : przez
ktore przezwiśka Chrześcijanie on czas ostateczny / latwie na
pamięć przywiesć sobie mogą.

¶ Naprzód tedy nauczyć potrzeba/ iako Pomazaniu ostatniemu
mu własność Świątości należy. A to sie iasnie pokaze/ iesli
bedziemy obaczac słowa/ ktorymi Jakub Swiety Apostol na-
uče o tym Sakramencie podał: Jesli kto (prawi) miedzy wa-
mi choruje/ niechże przyzowie Koscielnych Kapłanow/ a oni
niech sie modla nad nim/ pomazuiac go Oleiem w Imie Pań-
skie: a modlitwa wierna zachowa niemocnego/ y włoży mu Pan:
a naydzieli sie w grzechach/ odpuszczone mu beda. Abowiem co
powieda Apostol/ iż mu grzechy odpuszczone beda/ w tym Sa-
kramentowa moc y własność pokazuje. A iż Powszeczny Ko-
ściół tak zawždy o Pomazaniu ostatnim uczył/ nie iedno to wie-
le innych Conciliy wyswiadcza/ ale y Tridentskie Zebranie
tak opisało/ iż też ty wszyscy przekleło/ ktorzyby inaczej uczyć
albo dzierzec śmieli. A Inocencius Papię pierwszy w tym
przezwiśku/ bardzo te Świątość Chrześcijanom zaleca. Prze-
to niech śmieli y stale każą Pasterze/ iż to jest Świątość pra-
wdziwa: a iż niewiele Świątości/ ale iedna jest Świątość/
aczkolwiek przez częste pomazanie sprawowana bywa/ ktore-
mu z osobna każdemu / własne Modlitwy y osobna forma
przydawana być musi. A iż też iedna jest Świątością/ nie dla
części przedłużenia ktore sie dzielić niemoga/ ale dla doskona-
łości: iakowe są inne wszystkie skutki / ktore z wiela sie rzeczy
składają. Bo iako dom ktory z wielu y roznych rzeczy budy-
ia/ tylko sie przez iedne forme kończy: tak też ten Sakrament/
acż z wielu rzeczy y z wielu słow składan bywa/ wszakże ie-
dnym jest znamię/ y oney iedney rzeczy ktora znaczy/ w so-
bie skuteczność ma.

¶ Nad to/ beda uczyć Plebani/ ktore są tego Sakramentu
części: iako żywioł y słowo. Bo tego Jakub S. nieopuścił:
A w każdej z tych części osobno/ możemy własne tajemnice o-
baczyć. Tej tedy Świątości żywioł albo Materya (iako Con-
cilia swiete/ a osobliwie Tridentskie wstawiło) jest Oley od
Biskupa poświęcony / to jest rzecz ona rozplywająca/ nie z le-
daiakiey tłustey y grubey natury/ ale tylko z gron oliwnych wy-
ciskiona. A bardzo przystoynie ta materia znaczy one rzecz/ kto-
ra sie przez moc swiatosci wewnatrz dzieie na duszy. Bo iako
Oley ku boleści cielesnych wstromieniu bardzo pomaga/ tak moc

tey

tey Swiatosci / smutku y Bolesci duszney vmnieysza. Nad to / Wley zdrowie przywraca / czyni wesele / y swiatlosc nam po-
maga : k temu iest / ta posilaniu spracowanego ciela / Barzo
pozytecznym iest. Ktore wszystkie rzeczy to pokazua / co sie za
pomoca Boza przez tey Swiatosci vzyczenie w chorym czlo-
wiecze sprawuie. A na tym iuz o Materzey niechay dosyc
bedzie.

¶ Ale forma tego Sakramentu / iest slowo / y ona powazna
modlitwa / ktora Kaplan do kazdego z osobna pomazania przy-
dawa / tak mowiac : Przez to swiete pomazanie niechci Pan
Bog odpusci / co skolwiek albo oczyma / albo nozdrzami / albo
dotknieniem popelnil. A iz ta iest prawdzina y wlasna tey
Swiatosci forma / znaczy to S. Jakub Apostol kiedy mowi :
Niech sie modla nad nim / a modlitwa wierna niemocnego za-
chowa. Skad poznac mozemy / iz ta forma modlac sie wy-
stowiona byc ma : chociaż Apostol niewyrazil / ktorymi osobli-
wie slowy mowiona byc miala : Ale to przyszlo do nas za wier-
nym Wycom swietych podaniem / tak iz wszystkie Koscioly tey
formy uzywaja / ktorey matka y mistrz wszystkich swietych Rzym-
ski Kosciol uzywa. Bo chociaż drudzy odmieniaia slowa nie-
ktore / kiedy mialo tych / Niechci przejrzy Pan Bog / mowia /
Niechci odpusci : a czasem tez / Niech wzdrowi czego skolwiek
sie dopuscil : wszakze iz samey rzeczy niedziele sie zadna od-
miana / tedy pewna to iest / iz tez wszyscy forme nieodmiennie
chowaja.

¶ A niech v nikogo w podziwieniu niebedzie / przecz sie to
stalo / iz forma inszych Swiatosci / albo to znaczy doskon-
le co czyni / iako kiedy mowimy / Ja ciebie krzeze : y zas / Zna-
cze cie znakiem Krzyza : albo bywa z niejakim rozkazaniem wy-
mawiana / iako to w sprawowaniu Swiatosci Kaplansstwa
mowia : Wezmi moc rc. ale ta sama Ostatniego pomazania for-
ma / nieiala sie modlitwa sprawuie y konczy : co iest barzo do-
brze wystawiono. Abowiem gdyz ta Swiatosc dla tego daw-
na bywa / zeby oprocz lastki duchowney ktora dawa / przywro-
cila tez zdrowie ludziem niemocnym / tedy ze sie nie zawzdy to
przygadza / izby chorzy z niemocy powstali / dla tego sie ta for-
ma przez modlitwe sprawuie / abysmy od milosierdzia Bozkie-
go vprosili to / czego moc Sakramentowa niezwykla zawzdy
czynic : to iest / aby ludzie z choroby ku zdrowiu przyszli.

¶ A ieszcze do sprawowania tego Sakramentu przydawaja
wlasne Obrzedy / ale z nich wietrza czesc modlitwy w sobie za-

Forma tey
Swiatosci.

Czemu sie ta
forma modli-
twa wyraz.

V

myka :

Pan Chrystus
te Świątość
wstawił.

Marci 6.

Apłostolowie
chore mazałi.

Dionys. Ambroży
Chrysostom: Grzegorz
wielki Papież.

Komu they
świątości nie
potrzeba.

Ma być chory
mazan do kad
sie dobrze czu-
ie.

myka: ktorych Kapłan używa/ aby choremu zdrowie wprosił. A niemaż żadney inszey Świątości/ ktoraby wiecey modlitwy przy swym odprawowaniu miała. Co sie bårzo przystoynie dzieie: abowiem w ten czas osobliwie trzeba Chrześcijany naszymi modlitwami ratować. Przeto/ y wszyscy inszy ludzie ktorzy przy tym beda/ a zwłasczå Plebani/ pilnie Boga prosić/ a iego miłosierdziu zdrowie y zbawienie chorego/ co nam bårzciey maia zalecać.

¶ Ale gdyśmy już pokazali/ że Ostatnie pomazanie własnje y prawdziwie jest Sakramentem/ tedy też pokazać potrzeba/ że ie sam Pan Chrystus wstawił/ ktore potym S. Jakub Chrześcijanom podał y objawił. Aczkolwiek sam Zbawiciel Ostatnieiazi pomazania tego pokazał/ kiedy Zwolewniki swoje po drzwi przed soba posyłał. Bo w Ewangeliey tak o nich pisano/ Iż wyszedszy opowiadali ludziom aby Połute czynili/ y wyganiali wiele Diabelstwa/ y pomazowali oleiem wiele chorych/ a byli woli zdrowieni. A wierzyć mamy/ że pomazanie to nie Apłostolowie nałożyli/ ale Pan ie rozkazał: a iż jest wstawiono radniey ku dusznemu niż ku cielesnemu zdrowieniu/ już nie one w sobie przyrodzona/ ale duchowna moc mając. Przeto świeci Oycowie/ iako Dziwiś/ Ambroży/ Chrysostom/ y Grzegorz wielki/ twierdzą/ tak iż żadnym obyczajem wapic nie mamy/ że ta Świątość jest iedna z siedmi Kosciół S. Pomazanie szecznego Świątości/ y z wielkim nabożeństwem przyjmowana być ma.

¶ Trzeba też wżyć Chrześcijany/ że acz ten Sakrament wszystkim ludziom służy/ iednak sa niektórzy ktorym niema być dawany. A naprzod niema być dawany tym/ ktorzy sa dobrze zdrowymi. Bo iż tym Ostatniego pomazania dawać nie trzeba/ y Apłostol tego wży/ kiedy mowi: Jest kto chor między wami: y rozum to pokazuje: Abowiem dla tego jest wstawione/ aby nie tylko dusze/ ale też ciało zleczyło. Gdyż tedy ci sami ktorzy choruią potrzebuia lekarstwa/ tedy też tym samym ktorzy szkodliwie choruią/ iż sie bac trzeba żeby tak nieumarli/ ta Świątość podawana być ma. Gdzie iednak cięszko grzesza ci/ ktorzy dopiero w on czas niemocnego pomazować chcą/ kiedy już żadney o zdrowiu iego nadzieie niemaż/ y czucie w nim wespolek z żywotem wstawa. Bo to pewna rzecz/ iż ku dostapieniu obfitszey łaski tey Świątości/ bårzo to wiele pomaga/ iesliby chory świętym Oleiem był pomazan/ do kad ma w sobie rozum zupełny/ a do kad Wiare y nabożeństwo może pokazać. Przeto

niech

niech patrzaia Plebani/ aby osobliwie na ten czas tego niebieskiego lekarstwa ludziem vzyczali: ktore choc z własności swej zawždy barzo zdrowym iest / wszakże osobliwie na ten czas/ kiedy Pasterze obacza/ że pobożności y nabożeństwu tych ludzi ktorzy vztrowieni być maia/ barzo pomoc może. Niegodzi się tedy żadnemu tey Swiatości pomazania vzyczac/ktoryby cieśko niechorował / aczkolwiek by mu też y o śmierć szło: iako onemu ktory się na niebiespieczne zeglowanie gotuje: albo y temu ktoryby chciał bitwe zwieść w ktoreyby pewnie vmrzec musiał: także y owemu ktorego na śmierć dla iego przewinności wiada. Uad to/ wszyscy ktorzy rozumu niemaią/ tey swiatości przyimować niemoga: y dzieci/ w ktorych żadnych grzechow niemają coby ich ostatki lekarstwem tey Swiatości zleczyć potrzeba: także y głupi/ y szaleń: chyba iżby podczas przy rozumie bywali: a tego czasu osobliwie pobożność swa pokazali/proszac aby swietym Oleiem byli pomazani. Bo tego ktory od narodzenia swego rozumu nigdy niemiał / pomazować nie potrzeba: ale on pomazany być ma/ ktory choruiac a z dobrym rozumem prosiac aby mu ta Swiatość dana była / w głupstwo y w szaleństwo potym przyszedł.

Kogo się niegodzi pomazować Oleiem swietym.

¶ Nie potrzeba też wszystkich członkow cielesnych pomazować/ ale ony tylko ktore członkowi iakoby naczynię ku smysłom przyrodzenie dało: oczy dla widzenia/ vszy dla słuchania/ nozdrza dla woniania/ usta dla smaku albo mowienia / rece dla dotykania: ktore dotykane acz iest we wszystkich ciele iedną / wszakże w tym członku/ to iest w rekach/ ma moc nawietśza. A tego obyczaju pomazania/ Powołeczny Kościół vzywa/ y własności tego Sakramentu barzo dobrze ten obyczaj przysto/ ponieważ iest iakoby nieiatkim lekarstwem. A iż w niemocach cielesnych / aczkolwiek wszystko ciało boleie / wszakże on tylko członek leczy / od ktorego iako od początku y zrodła niemoc pochodzi: dla tego też nie wszystko ciało chorego bywa mazańne/ ale tylko członki ony ktore w sobie osobliwie moc czucia maia: nerkki też / gdzie iest cielesney rokoszy y nieporządne go zadanía miejsce/ bywaia pomazane: także y nogi / ktore nam są chodzenia początkiem / y na ty miejsca gdzie chcemy nas przenosza.

Ktore członki mazać trzeba.

¶ A trzeba tu onę obaczac/ iż w iedney y w teyże chorobie/ chory ktoremu o śmierć idzie/ raz tylko mazań być ma. A ieśliby po przyieciu tego pomazania zaś ozdrowiał/tedy ulećroćby się potym szkodliwie rozbolat/ tylećroć ta Swiatość ra-

Może ten Sakrament powtarzać.

Jako sie ludzie
tu tey Świąto
ści przypraś
wiać maia.

Sam Káplan
te Świątość
rozdawa.
Iacobi 5.

Concil. Tridēt.
sess. 14. ca. 3. de
Extr. vnctione.

pożytki z przy
jęcia tey świa
tości.

szowan być może. Skład się pokazuje / że ten Sakrament mie
dzy onymi Świątościami ktore powtarzane bywaia / policzo
ny być ma.

¶ A iż pilno opatrzyć to potrzeba / żeby co łatwiej tey Świąto
ści nieprzekaziło / ktorey żadna rzecz wiecey się nieprzeciwia /
iako grzechem śmiertelnym obrażone sumnienie : tedy wstawia
czny zwyczaj Kościoła powszechnego zachowan być ma / aby
przed Ostatnim pomazaniem / Pokuty y Ciała Bożego Świa
tość / ludziom chorym dana była. Potym niech Plebani namo
wiaia chorego / żeby z taką wiarą pomazać się Káplanowi dał /
z iaką przedtym oni mazać się dawali / ktore Apostołowie w
zdrowiali : A naprzód o zdrowie duszne / potym też y o cielesne
prosić trzeba : to przykładaiac / iesliby ono zdrowie tu żywotu
wiecznemu pomocne było. A niemaiąc wątpić Chrześcijanie /
że Pan Bog wysłucha ony święte a poważne modlitwy / ktore
Káplan czyni / nie swą własną / ale Kościoła y Pána naszego
Jesu Chrysta osobę na sobie nosząc. A osobliwie tym wpoenie
ni być maia / aby się starali iakoby Świątość tego zbawienia
nego oleiu / nabożnie y swiatobliwie wżyczona im była / kiedy na
nie cięższy ból nadchodzi / y moc duszna i cielesna w nich wstawa.

¶ A ktoryby sprawcą był albo szafarz Ostatniego pomazania /
nauczył nas tenże Apostoł / ktory nam te Pańskie wstawie obja
wił. Bo mówił / Niech przywiedzie starsze : ktorym słowem /
nierozumiał onych ktoryby w leciech starszy byli / iako to ma
drze Zbor Tridentyński wyłożył / ani onych ktoryby miedzy po
spolitym człowiekiem zacniejsze miejsce mieli / ale Kápłany kto
re Biskupi ręk swoich wkładaniem porządnie świeca. Kápłan
nowi tedy sprawowanie tey świątości jest zlecone. Wszakże we
dla wstawy Kościoła świętego / nie każdemu się Káplanowi
godzi tey Świątości ludziami podawać / ale Pasterzowi tylko /
ktory ma nad nimi moc sadową : albo też Káplanowi inszemu /
ktoremuby Pleban swej mocy wżyczył. Obaczając też to pilnie
trzeba / iż Káplan w tym wżyczeniu / iako y w inszych Świąto
ściach / osobę Pána naszego Jesu Chrysta y Kościoła święte
go oblubienice iego na sobie nosi.

¶ Maia też pilnie pożytki wyłożone być / ktore z tey Świąto
ści bierzemy / iż iesliby co inszego Chrześcijany tu iego wżywa
niu przywabyc niemogło / aby samym tylko pożytkiem przy
wieść się dali : ponieważ tak rzeczy ida / że we wszystkim iak
miarzą na pożytki nasze patrząmy. Bieda tedy wżyc Pasterze / iż
w tey Świątości Pan Bog dawa łaskę / ktora lżeysze grzechy /

co ie Pospolicie powszedniemi zowiemy / odpuszczaja : Bo wietfsze y szkodliwsze przewinnoſci Swiatoſc Potury gładzi. Albo wiem ten Sakrament / nie ieſt naprzod wſtawion (to ieſt / nie ta pierwsza przyczyna iego wſtawy byla) izby ciezsze grzechy odpuszczal / ale ſam tylko Krzeſt y Potuta moca ſwoia to ſprawuie.

¶ Ieſt teſz drugi ſwietego Pomazania pożytek / iz duſze od niemocy y od młoſci ktorych ona dla grzechu doſtala / takſze y od wſzyſtkich inſzych oſtatkow grzechowych wyzwala. A barzo ſuſzny ku takiemu wzdrowieniu on czas ieſt kiedy cieſzko niemożemy / y kiedy ſmierc nadchodzi : abo wiem ma to człowiek z przyrodzenia / iz ſie tak na ſwiecie żadney rzeczy iaſo ſmierci nieboi : ktora boiażn wiele pomnaża przeſtlych złoſci pamiatka / zwlaſzcza iz nas barzo ciſnie cieſkie naſzego ſumnienia oſkarżenie. Bo tak napisaſo : Przyda w roſmiſlanie grzechow ſwoych boiażliwi / y oſocza ie z drugiey ſtrony nieprawoſci ich. Potym teſz ono ſtaranie y myſlenie barzo dreczy człowieka / iz wnet potym ſtanac muſi przed ſadem Bożym / od ktorego ſprawa wiadliwy wyroek wedle naſzey zaſlugi / o nas wynidzie. A czeſto ſie traſia / ze Chrzeſcijanie tym ſtrachem przerażeni / dziwnie wciſnienie czuia. A ku ſmierci ſpokoyney / żadna rzecz tak pożyteczna byc niemoże nad te ſame / ieſlibyſmy ſmutek odrzucauſzy / z myſla weſola Pańſkiego przyſcia czekaſi / y byli gotowi rzeczy nam wżyczone / to ieſt duſze y ciało naſze z chucia oddac / kiedybykolwiek Pan ich od nas poſzadac raczył. Aby tedy myſli Chrzeſcijanſkie od tey pieczy wolne byty / a izby ſie naſz wmyſt ſwietym y pobożnym weſelim napelnił / Sakrament Oſtatniego pomazania w nas to ſprawuie.

¶ Nad to / (co ſuſznie barzo ſobie ważyć mamy) ieſzcze teſz trzeciego pożytku ſiad doſtaiemy. Bo aczkolwiek narodu ludzkiego nieprzyiaciel / nigdy nieprzeſtawa dokadefiny żywi / o wpađen y zatraćeniu naſzym myſlic / iednak niemaſz czasu żadnego ktoregoby tak wielka pilnoſc czynił / aby nas do końca ſkaził / a ieſliby mogło byc / miłoſierdzia Bożego nadzieie nam odiał : iaſo kiedy baczy / ze ſie dzien oſtatni żywota naſzego przybliża. Przeto ta Swiatoſc zbroie y ſily Chrzeſcijanom dodawa / za ktorymi by moc y gwałt nieprzyiacielſki przelomic / a iemu ſie mocno ſprzeciwic mogli. Bo ſie wſza y podnoſi myſl chorego człowieka nadzieia Boſkiey dobroci / ktora poſilony / wſzyſtkie niemoc lzey znoſi / y chytróſc a ſprawe Szatanſka / ktory zdradliwie na iego ſlad dybie / latwiey precz odpedzi.

¶ Na oſtatek / przyſtepuie teſz k temu y zdrowie cielesne / ieſliby

Co nawiecev
ſtrąſy chorego

Sapień. 4.

Co czyni ſmierc
ſpokoyna.

Ciemu chorzy
czasem nie o-
zdrowiaia po
tey swiatości.

Math. 13.

Apoc. 14.

to z duższym pożytkiem było. A iesliby chorzy na ten czas tego
zdrowia niedostali/ tedy wierzyć mamy / że sie to nie dla iak-
tego Świątości tey niedostatku przygadza/ ale wiecey dla te-
go / iż wielka część onych ludzi ktore pomazują swietym Ole-
iem/ albo też onych ktorzy te Świątość sprawują / zupełney
Wiary niemają. Bo świadczą Ewangelista/ iż Pan w swych
nieuczynił wiele cudow / dla ich niedowiarstwa. Ależkolwiek
też prawdziwie rzecz możemy/ iż Wiara Chrześcijańska gdy sie
wkorzenita głęboko / y w serce ludzkie weszła / nie tak już po-
trzebne cudow takowych/ iako na początku y na zaczęciu Ko-
ścioła ony potrzebne były. Wszakże bardzo sie ta Wiara wzbu-
dzać musi: Bo co sie zdrowia cielesnego dotyczy/ iakożkolwiek
za wola Boga to przydzie/ (że człowiek lubo umrze lubo żyw-
ostanie) przed sie maia Chrześcijanie pewney być nadzieie / iż
mocą tego swietego Oleiu zdrowia duchownego dostaną: a
iesliby też na nie śmierć przyszła/ iż ie to potka że pożytek z one-
go zacnego głosu weźma/ o którym napisano: Błogosławieni
umarli ktorzy w Panu zmiarają.

¶ A tośmy krotko powiedzieli o Świątości Ostatniego po-
mazania. Ale bedali Pasterze (tak iako przystoi) ty glowne rze-
czy szerzey y pilniey wykladać / Bez wątpienia Chrześcijanie
z tey nauki wielki pobożności pożytek odniosą.

O Świątości Świecenia na Urzedu Kościelne.

Moc Kaptan-
sta.

¶ **S**ęli kto na wo-
lasność y natu-
re inższych Sa-
kramentow pil-
nie patrzeć bez-
dzie/ tedy może
i twie obaczyć
że ty wszytkina

Świątości Świecenia tak za-
wisły/ że bez niego nietylko spra-
wowane/ podawane być żadnym
obyczajem niemoga/ ale też y o-
nych poważnych Ceremoniy / a

swietych

światek Obrzędow/ proznie być musza. Przeto iest tego po-
trzeba/ żeby Pasterze ucząc Chrześcijany o inszych Świate-
kościach / tym pilniey o tym Sakramencie Świecenia naucza-
li/ y wykładali ie pilniey. A takie wykładanie/ pożytek wielki
przyniesie. Naprzod samym Pasterzom/ potym też inszym kto-
rzy wieść stan duchowny zaczęli/ a naostatęk wszystkim w obec
Chrześcijanom. Pasterzom to pomocno będzie/ iż sie w tey na-
uce ćwicząc / ku wzbudzeniu w sobie łaski oney ktorey w tey
Świateści dostali/ wiecey sie poruszają: A inszym też Duchow-
nym/ ktore Pan Bog ku części swey powołał będzie to poży-
teczno / częścią dla tego / aby też pobożność y nabożeństwo w
sobie czuli/ częścią też dla tego/ aby ony rzeczy poznali / ktore
dobrze umieć/ łatwieyby do wyższych stanow przysć mogli:
A zaś wszystkim Chrześcijanom pożyteczno to będzie/ naprzod
aby wyrozumieli w iakiey pocztinowości studzy Kościelni być
maia: potym też/ ponieważ często sie trafia że sie ich wiele na-
dnie/ ktorzy albo dziatki swe ieszcze maie/ dobra o nich nadzie-
ie maia/ na posługę Kościelną dąć umyslaia: albo samy z chu-
cia y z dobra swego wola ten sobie żywot obieraia/ tedy godzi
sie zaprawde aby wiedzieli/ co tey Świateści osobliwie na-
leży.

Co za pożytek
wykładanie
Świateści
Świecenia
przynosi.

¶ Naprzod tedy Chrześcijanom to powiedzieć trzeba / iako
wielka iest tego Sakramentu / zwłaszcza iestli na stopien iego
nawwyższy/ to iest na Kapłanstwo patrzeć będziemy/ zacność y
wysokość. Bo kiedy Biskupi y Kapłani są iakoby nieiaący tłu-
macze y posłowie Boży/ ktorzy Piśmą świętego y nauk około
sprawowania żywota/ imieniem iego ludzi uczą/ y noszą tegoż
Pana Boga osobe na ziemi/ tedy iakwna to rzecz iest/ że taki iest
ich urząd / nad który żaden większy wymysłon być niemoże.
Przeto słusznie nietylko Angiołmi/ ale też y Bogi są mianowa-
ni / iż moc y władza Boga niesmiertelnego między nami na
sobie maia. Ale acz wielka zawżdy poważność ich była/ wszak
że nowego Zakonu Kapłani/ wszyscy insze Kapłany pocztinow-
ścią przechodzą: abowiem ona moc ktora maia Ciało y Krew
Pana naszego poświęcać y ofiarować / także y grzechy odpu-
szczać/ wszystek rozum ludzki przewyższa/ mierzyć aby ie y co
na ziemi rownego y podobnego naleziono być mogło. Zasię /
iako nasz Zbawiciel od Boga Uczy/ a Zwoleńnicy y Aposto-
wie od Pana Chrystusa na wszystkie świat byli posłani/ tak v-
stawicznie Kapłani z też władzą ktora oni mieli/ ku doskona-
łości Światek / na sprawę posługi / y na budowanie Ciała

Barzo iest po-
ważny urząd
Kapłanski.

Ephes. 4.

Nie każdemu
tego urzędu
maia używać.

Hebr. 5.

Po czym znać
że tego P. Bog
na ten urząd
wzywa.

Hier. 23.

Z iaka opatrz-
ności ku swia-
tości Święce-
nia przycho-
dzić potrzeba.

Jako dzisiaj
sichęją nie
ktory wstepu-
ia na Kapłan-
stwo.

1. Cor. 9.

Ioan. 10.
Ezech. 34.

Ktory to są co
drzwiami do
Kościoła ws-
chodzą.

Pana Chrystusowego posyłani bywaia. ¶ Tego tedy tak
zaczyna urzędu brzemie / ni na kogo niema być ledą iako wło-
żono / ale tylko na ty sami / ktorzyby ie y pobożnością żywota /
y nauką / y wiara / y z rozumem znosić mogli. A niechay sobie
nikt nieprzywłaszcza poczęwosci takowey / ale kogoby P. Bog
powołał / iako niegdy powołał Aarona. A powiadamy że ty
Pan Bog wzywa / ktore porządni studzy Kościelni wzywają.
Bo ktorzy sie sami w ten urząd hędzie y chępliwie wciścaia /
okazać potrzeba / że Pan o tych rozumiał kiedy mówił : Nie sta-
łem Prorokow / a oni biegali. Nad ktore ludzie nie nieszczęśli-
wszego / y mierniejszego / y Kościołowi Bożemu szkodliwsze-
go być niemoże.

¶ Ale iż w każdej rzeczy poczynaniu wiele na tym należy / kto-
ryby sobie koniec każdy człowiek zamierzył / (bo kiedy sie dobry
koniec zakresi / dobrze też wszystkie insze rzeczy poyda) tedy ty
ktorzy sie chcą świecić trzeba naprzod wspomnieć / żeby nie ta-
kowego przed sie niebrali / coby tak zaczęmu urzędowi nieprzy-
stało. A to miejsce tym pilniey wykładane być ma / iż tych cza-
sow ciężko w tym Chrześcijanie grzeszyć zwykli : Albowiem
niektorzy dla tego sie ku temu sposobowi życia wdają / aby te-
go dostali czego by im ku żywności y ku odzieniu było potrze-
ba : tak iż na nic inszego w Kapłanstwie niepatrzą / iedno na
zysk y na pożytek / iako pospolicie inszy wszyscy ludzie w każdym
podłym rzemiesle. Bo acz wedle nauki Pawła S. rozkazanie to
y przyrodzone y Bożie prawo / aby ten żył z Oltarza ktory
Oltarzowi służy : wszakże dla zysku y pożytku przystępować do
Oltarza / wielkie światokradzstwo iest. Niektore zaś / cęci al-
bo dostoięstwa poządliwosc y chęć wielka / do Kapłanstwa
przymodzi. A drudzy świecić sie chcą / aby bogatymi zostali :
co sie z tad poznać może / iż o Kapłanstwie ani pomysla / iesliby
im iakie bogate opatrzenie duchowne dane niebyło. A ci to są
ktore nasz Zbawiciel naieumni zowie / a o ktorych Ezechiel po-
wiedał / że sami siebie a nie owce pása : ktorych to skądność
y złośliwość / nie tylko stan Kapłanski bardo zacięła / tak iż lu-
dzie Chrześcijanscy nie naden wzgardzienszego y sprośniesz-
ego niemają / ale też to czyni / aby Kapłani tacy nic wiecey z Ka-
planstwa swego niemieli / nad to co Judasz z Apostolstwa swego
miał / ktore śmierć mu wieczną przyniosło.

¶ Powiadamy tedy / iż oni słusznie przeze drzwi do Kościoła
wchodzą / ktorzy porządnie od Pana Boga wezwani / dla tego
tylko urząd Kościelny na sie przyjmują / aby Panu Bogu słu-

żyli /

żyli/ y część iego mnożyli. Wszakż nie tak to mamy rozumieć/ iakoby sie ta wstawa na wszystkie wobec ściągac niemiała: Albowiem ludzie sa dla tego stworzeni / aby Pana Boga chwaili/ co osobliwie Chrzescijani ktorzy na Krzcie łaski dostali/ ze wszystkiego serca/ ze wszystkiey dusze / y ze wszystkiey sily czynić mają: Ale ktorzy na Kapłanstwo swiecic sie chcą/ ci muszą to sobie wymyslać / nietylko aby we wszystkich rzeczach Bożkiej chwały szukali/ (co iednak wszystkim ludziom a nawiecey Chrzescijanom należy) ale też aby ku pewney służbie Kościołney postanowieni bedac / w swiatobliwosci y sprawiedliwosci iemu służyli. Bo iako w woysku / wszyscy żołnierze Hetmana słuchają/ wszakże między nimi ieden jest Setnik/ drugi porucznik/ a drudzy zaś insze vrzedy sprawują: tak też / acz wszyscy Chrzescijani pobożności y niewinności pilnie naśladować mają/ ktorymi rzeczami Pan Bog osobliwie chwalony bywa/ iednak ci ktorzy sie na Kapłanstwo swiecili / niektore przednieysze vrzedy w Kościele muszą sprawować. Bo y sami za sie/ y za wszystkie ludzkie Nisze mają/ y Zakon Boży powierdzać/ w pominać y wczac Chrzescijany/ aby go z ochota y weśota mysla pełnili: y Pana Chrystusowe Swiatosci/ przez ktore wszystkie łaska dana y rozmnażana bywa/ sprawują: a (iż iednym słowem wszystko zamknijemy) od pospolitego ludu oddzieleni bedac / w tey sie nawietszej y nazacnieyszej służbie cwiczą.

¶ To tedy wyłożywszy / poczną Plebani wczyc onych rzeczy / ktore własnie tey Swiatosci należą: aby rozumieli Chrzescijanie ktorzy Kapłanski stan przyiac chcą/ iaki vrząd na sie biorą / a iako wielka moc od Boga y Kościołowi y sługam iego dana jest. A ta moc jest dwoiaka / Ordinis & Iurisdictionis: to jest/ Swiecenia y Sadu / albo sadowa. Moc Swiecenia / ściaga sie ku prawdziwemu Ciału Pana Chrystusowemu w naswietszej Eucharystiey. A moc Sadowa/ wszystkie sie o kolo Ciała duchownego Pana Chrystusowego obiera. Bo to jest iey vrząd/ lud Chrzescijanski rzadzic y sprawować/ y wieśc go ku wiecznemu y niebieskiemu błogostawienstwu.

¶ Ta tedy władza Swiecenia/ nietylko ma w sobie moc poświęcania Ciała Bożego / ale też ludzkie wynysy sposabia y ku iego przyieciu gotuje/ insze wszystkie rzeczy w sobie zamykając/ ktore iakozkolwiek ku tey Ciała Bożego Swiatosci ściągac sie mogą. A może sie o tym z Pisania S. świadectwem niemilo prawić: Niedaw ktorymi ony sa osobliwsze y iasnieysze/

ktore

Vrząd Kapłanski.

Dwoiaka moc
mająca Kapłani
Ordinis & Iurisdictionis.
Potestas Ordinis
Potestas Iurisdictionis.

Ioan. 20.

Math. 12.

Więtsza moc
maia Kaptani
nowego niż sta-
rego Zakonu.

Hebr. 7.

Ibidem.

Ciemu te swia-
tosć Ordinem
zowa.

ktore v Jana y v Matheusza S. czytamy. Bo tak Pan Chri-
stus mowił : Jako mnie posłał Ociec/ tak y ja was posyłam.
Weźmicie Ducha swietego/ ktorym ludziem odpuscicie grze-
chy/ odpuszczone ym beda : a ktorym zatrzymacie/ zatrzymane
beda. A na drugim mieyscu : W prawdzie powiadam wam/
cokolwiek zwiazecie na ziemi/ bedzie zwiazano y w niebie : a co-
kolwiek rozwiazecie na ziemi / bedzie rozwiazano y w niebie.
Ktore to mieysca/ kiedy Pastarze wedle Wycom swietych nau-
ki y zezwolenia wyloza/ tedy barzo te prawde beda mogli ob-
iasnić. A ta moc daleko iest wiejsza niż ona / ktora w przyro-
dzonym Zakonie onym ludziem ktorzy rzeczy swiete sprawo-
wali/ przydana byla. Bo y on wieł ktory przed prawem pi-
sanym byl/ swoje Kaptanstwo y moc swoje duchowna miec mu-
siał : ponieważ to pewnie wiemy / iż też nieiaki Zakon miał.
Bo Apostoł swiadectwo dawa/ iż ty dwie rzeczy tak sa spolnie
zlaczone/ że kiedy sie iedna przeniesie/ zaraz też y druga prze-
niesć sie musi. Gdyż tedy z przyrodzonego natchnienia znali
to ludzie/ iż Boga chwalic bylo trzeba/ tedy za tym ono przysć
musiało/ aby w kazdey rzeczy pospolitey/ niektorzy do sprawy
y chwały Boskiej wystawieni byli/ ktorych moc nieiakim sposo-
bem duchownaby mianowana byla. A lud Zydowski niebył
prozen tej mocy / ktora acz byla zacniejsza niż ona ktora Ka-
ptani mieli w przyrodzonym Zakonie/ iednak daleko podlejsza
iest niż moc duchowna w łaski albo Ewangeliy swietey Za-
kone. Bo ta moc niebieska iest / y wszystkie władza Angelsta
przechodzi/ a nie od Moyzeszowego Kaptanstwa/ ale od Pa-
na Christusa/ ktory Kaptanem byl nie wedle Aaronowego/ ale
wedle porzadku Melchisedechowego/ swoy początek ma.
Abowiem Pan Christus/ ktory wielka moc miał y łaski vzyścąc
y grzechy odpuszcząc/ też moc/ acz władza pewna zamierzona
y Świątościami zieta albo obwiazana / Kościolowi swemu
zostawił. Przeto tu iey sprawowaniu pewni stądzę sa wystawie-
ni/ a porzadnie y nabożnie poświęceni / ktore to poświęcenie/
Sakramentem porzadku albo swietym Świecenim zowa.
¶ A podobalo sie Wycom swietym tego słowa vzywac/ ktore
wielkie y szeroke znamionowanie w sobie zamyla/ aby pokazali
zacność y wysołość slug Bozych. Bo rzad albo porzadek/ iestli
na własna moc y nature iego patrzac bedziemy/ iest wyższych y
niższych rzeczy rozsadzenie : ktore sie miedzy soba tak stosują/ iż
sie iedna tu drugiey ściaga. Gdyż tedy w tym wrzędzie sto-
pniow iest niemało/ y rozmaite sa wrzedy/ a wszystkie porzadnie
rozdziele-

rozdzielone y szykowane sa / tedy prawdziwie y przystoynie imie Porzadku iest tey Swiatosci nadane.

A iz ten Swiety Porzadek / to iest Swiecenie / miedzy innymi Sakramenty Koscielnymi policzon byc ma / Zebranie swiete Tridentskie onym dowodem to pokazalo / ktorysmi iuz nieraz powtarzali. Bo gdy Sakrament iest znakiem rzeczy swietey / a co sie zwierzchu w tym Swieceniu dzieie / to laska y moc one znaczy / ktora temu ktorego swieca dana bywa / tedy to iasna rzecz iest / iz ten porzadek albo to Swiecenie wlasnie y prawdziwie Sakramentem zwac mamy. Przeto Biskup podawaiac temu ktorego na Kaplansstwo swieca Kielich z winem y z woda / a przytym Patene z chlebem / tak mowi : Wezmi moc ofiarowac Ofiare. etc. A zawzdy Kosciol tego uczyl / iz przez ty slowa kiedy materya podaja / moc wspolek dana bywa Cialo Panskie poswiacac / na dusze piatekno wyrazivszy : ktorey to mocy ona laska iest przydana / aby ten vrzad slusznie y porzadnie sie mogl odprawiac. Co pokazal Apostol tymi slowy : Opominam cie / abys zasie wzbudzil laske Boza / ktora iest w tobie przez wlozenie rak moich. Albowiem nie dal nam Pan Bog Duchu Boiazni / ale mocy / y milosci / y trzezwosci.

A iz tu swietego Zebrania slow vzywac bedziemy / poniewaz Boska rzecz iest tak zacnego Kaplansstwa sprawowanie / tedy sie tez godzilo / izby ono tym przystoynie y z wietszym nabozenstwem czynic y odprawowac sie moglo / aby za porzadna vstawa Koscielna / wiele bylo y roznych rzedom albo stanow tych slug Koscielnych / ktorzyby wedle swego vzedu Kaplansztwu sluzili : a zeby tez ty stany tak rozsadzzone byly / izby oni ktore strzyzeniem albo plesem duchownym (iako Kleryki) piateknowano albo znaczone / przez mnieysze na wietsze rzedy albo stany wstepowali. Przeto uczyc bedzie trzeba / iz ty wszystkie rzedy albo stany / zamylai sie siedmioraka liczba / to iest / siedmiu iest w liczbie / a iz tez Kosciol Poroszechny tak zawzdy tego nauczal : ktorych to rzedom albo stanow ty sa imiona / Odzwiermit / Czytelnik / Exorcista / Akolit / Subdiacon / Diacon / y Kaplan. A moze sie dowiesc / iz ta liczba slug Koscielnych iest porzadnie zamierzona / dla tych poslug ktore ku Nszey swietey / a ku poswiacaniu y rozdawaniu Ciala Panskiego byly potrzebne / dla czego tez osobliwie sa vstawione. Z tych tedy stanow albo rzedom / iedny sa wietsze ktore swietymi zowa / a drugie mnieysze. Wietsze albo swiete sa ty / stan Kaplanski / Diaconow y Subdiaconow : a miedzy mnieyszymi sa Akolici /

Exorcis

Iz ten porzadek albo Ordo wlasnie Sakramentem iest. Concil. Tridet. sess. 23. ca. 3. dostring.

Z materya zaraz moc Kaplanowi daia / aby vrzad swoy pelnil.

2. Tim. 1.

Rozmaiici sa studzy w tey Swiatosci.

Concil. Tridet. sess. 23. ca. 2. dostring.

przez wista tych slug vzednych. Ostiarius. Lector. Exorcista. Acolitus. Subdiaconus. Diaconus. sacerdos.

Rozdzial tych vzedow.

Pierwsze strzy-
żenie albo Cle-
ricatus.

Ciemnie Kler-
yki zowa.

Pleś zład przy-
śedi / a co zna-
czy.

Dionys. Ecclef.
Hierar. cap. 6.
parte 2.
Ceolfrius in
Epist. que est
apud Bedam
lib. 5. Hist. An-
glorum cap. 22.

1. Petr. 2.

Exorcistowie / Czytelnicy / y Odźwierni : o których z osobna
krótko powiemy / aby mieli Plebani skądby osobliwie ty nau-
czać mogli / które baczę że się tu któremu stanowi maia / y przy-
iac go chcą.

Począć tedy potrzeba od pierwszego strzyżenia / a wcząć iż
ono jest nieiatim przysługowaniem tu inszych stanów przywieciu.
Bo iako się ludzie do Angli przez zakładanie / albo do Małżeń-
stwa przez sluby przyprowadzają / tak też Duchowni kiedy przez
ostrzyżenie włosów Pánu Bogu posłubieni bywają / tedy iako-
by się im przysię tu tej świątości Świecenia otwiera / po-
niważ się tam pokazuje / iatim on być ma / który Świecenie
przyiac chce. Bo to imię Clericus, które na ten czas mu dawaia /
z tad jest wzięte / iż Pána Boga częśćka y dziedzictwem swoim
mieć poczyną / iakoby oni którzy między ludem Żydowskim do
służby Bożej obrani y posłubieni byli / którym aby w obiecanej
ziemi iakiey sztuki roley niedawano / zakazał Pan Bog kiedy
mówił : Ja jestem część y dziedzictwo twoje. Ale aczkolwiek
to wszystkim Chrześcijanom rzecz jest pospolita / wszakże oso-
bliwym obyczajem wiecey należy tym / którzy się na Bożą służ-
bę poświęcili. Strzyga tedy włosy na kształt y podobieństwo
Korony / która wstawicznie zachować musza : a im na wyższy
stan potym wstępować beda / tym też pleś wietrzy mieć maia.
Co iż z podania Apostolskiego przyszło / wczę Kościół święty :
gdyż o takim strzyżeniu / starzy y poważni Dycowie / iako Di-
onysius Areopagita / Augustin / y Hieronym czynią zmianke.
A powiedaia / że Piotr S. Apostolskie Książę wniosł ten oby-
czay / na pamiatke Korony która z ciernia pleciona na głowe
Zbawiciela naszego była włożona : aby tego / co ludzie przezbo-
żni tu skromocie y mece Pána Chrystusowey wymysli / Apo-
stolowie tu czci y chwale używali : a przytym pokazali / że stu-
dzy Kościelni starać się maia / aby we wszystkich rzeczach na-
szego Pána Chrystusa figure y podobieństwo nosili. Aczkolwiek
niektorzy twierdzą / że tym znakiem pokazuje się Królewską
zanosć / która tym osobom bardzo przystoi / którzy w Pánstka
częstke są wezwani. Bo łatwie rozumieć możemy / iż to co Piotr
Apostół Chrześcijanom przywłaszcza / Wy jesteście rodzaj wy-
brany / Królewskie Kapłanstwo / lud święty / osobliwszym y
własnieyszym obyczajem sługom Kościelnym należy. Aczkol-
wiek są niektorzy / co rozumieia iż przez okragła figure pleśzo-
wa / która między inszymi figurami nadośkonalsza jest / a która
Klerikowie noszą / albo się znaczy doskonałego żywota przywie-
cie / al-

cie/ albo sie pokazune rzeczy zwierzchnich wzgardzenie / iż w myst ich od wszystkiego ludzkiego starania iuż wolnym y prożnym iest: ponieważ włosy strzyga iakoby co zbytniego na ciele.

¶ Po pierwszym strzyżeniu/ pierwszy stopien iest do Świecenia Odźwiernego: ktorogo ten iest urząd / strzedz Kluczy y drzwi Kościelnych: a do Kościoła niepuszcząc tych / ktorym zakazano wchodzić do niego. Stawał też Odźwiernik przy Niszy swietey/ patrząc by kto nieprzystepował bliżej niżby przystało ku Oltarzowi swietemu/ y Kapłanowi Nisza mającemu nieprzekazał. Miał też ieszcze inne urzędy sobie zlecone/ iako sie to z onych obrzędow poznać może / ktorych przy Świeceniu iego używają. Bo Biskup wzięwszy Klucze z Oltarza / a dawaiąc temu ktorogo chce Odźwiernim uczynić/ mowi: Tak sie sprawuy/ iakoby liczbę dał Panu Bogu z tych rzeczy/ ktore sie otwierają tymi Kluczami. A iż w starym Kościele wielka tego stanu zacność była/ możemy z tad obaczyć / że sie w Kościele y do tych czasow zachowywa. Bo urząd Podskarbiego/ ktorzy też był strożem Sakrystey (co przedtym Odźwiernym należało) iest y teraz między poczętowszymi Kościelnymi urzędy policzon.

Ktory iest Odźwierniego urząd.

Zacność tego urzędu.

Thesaurarius Cultos.

¶ Wtóry stopien iest Świecenia Czytelniaka. Ten ma starego y nowego Zakonu Księgi/ głosem y rozdzielnie czytać w Kościele / a zwłaszcza ty ktore w nocnym śpiewaniu / to iest na Jutrznii/ czytają. Był też y ten iego urząd/ uczyć Chrześcijany Wiary początkow/ albo drobnieyszych rzeczy około Wiary. Biskup tedy przy wszystkich ludziach kiedy go świeci/ dawaąc mu Księgi w ktorych są wszystkie rzeczy spisane ktore iego urzędowi należą/ tak mowi: Weźmi / y słowa Bożego czytelnikiem bądź/ a iesli wiernie y z pożytkiem twoy urząd wypelnisz/ będzieś miał część z onymi/ ktorzy od początku dobrze służywali słowem Bożym.

Czytelnikow urząd.

¶ Trzeci stopien iest Świecenia Exorcistow/ ktorzy moc mają wzywać Pańskiego imienia nad tymi/ ktore Duch nieczysty opętał. Przeto/ kiedy ie Biskup świeci/ dawa im Księgi w ktorych są zaklęcia spisane/ tak do nich mowiac: Weźmi y naucz sie na pamięć / a miey moc kłaść rece na opętane / chociażby iuż okrzczonymi / albo tylko uczniami ieszcze byli.

Exorcistow urząd.

¶ Czwarty stopien iest Akolitow / a ostatni między tymi wszystkimi / ktore mniejszymi y nieswietymi zową. Tych urząd iest / przy wietszych slugach Kościelnych iako Subdiaconiech y Diaconiech kiedy u Oltarza służy / być obecnymi y im wskazywać.

Akolitow urząd.

Ceroferarii.

gować. Wład to / przy Niszy świece noszą y zaś chowają / a zwłaszcza kiedy Ewangelia czytają : dla czego ie też inszym przezwiśkiem Ceroferarios, to iest / ktorzy świece noszą / nazwano. Wic kiedy ie świeca / tedy tego zwyczajn Biskup używa. Naprzod vpomniawszy ie pilnie z ich vrzedu / dawa każdemu z osobną świece / tak mowiąc : Weźmi świecznik z świecą / a wiedz to / że w imie Pánstie iestes tu zapaleniu świec Kościelnych powołan y vstawion. Potym też dawa prozne Ampulki / w ktorych wino y wode tu Niszy gotnia / mowiąc : Weźmi Ampulki na podawanie wina y wody / tu Ciału y Krwi Pána Chrystusowey / w imie Pánstie.

Subdiaconow
vrząd.

¶ Od mniejszych rzędow albo stanow ktore nie są świętymi / o ktorychesny dotad mowali / tu wietszym y świętym porządny przystęp bywa. Miedzy ktorymi iest pierwszy Subdiacon / ktorego iest ten vrząd / iako imie samo pokazuje / Diaconowi do Oltarza służyć. Bo ma święty vbior płocienny / statki / chleb / y wino tu Niszy potrzebne gotować : A czasom mniejszych / Biskupowi y Kapłanowi wode na rece przy Niszy podawa. Epistole też / ktora przed tym na Niszy Diacon wystawiał / Subdiacon teraz czyta / y stoi przy Oltarzu iako świadek / strzegac tego / aby Kapłanowi do Niszy kto nieprzekazał. Ty rzeczy ktore Subdiaconowemu vrzędowi należą / poznać możemy z poważnych obrzędow / ktorych w iego poświęcaniu używają. Bo naprzod vpomina Biskup / iż ten stan zawsze przez żony być y w powściągliwości żyć ma / to zakazuje / iż na ten stan świecić sie nie ma / ktoryby z dobrej wolej prawa tego przyjąć niechciał. Potym odmowiwszy Letania / to iest / nabożne modlitwy tu Pánu Bogu y Świętym / wyliczając y wykładając ktore sprawy Subdiaconowi należą. To sprawiwszy / każdy z tych ktore świeca Kielich y Pátene od Biskupa bierze / a od Archidiacona / aby rozumieli że Subdiacon Diaconowemu vrzędowi przysługuje / bierze Ampulki pełne wina y wody / także Miednice z ręcznikiem do rąk otarcia. A Biskup tak mowi : Patrzcież / iaka wam postuge zlecaia. Przeto was vpomnam / abyście sie tak zachowali / iakobyście sie Pánu Bogu podobac mogli. Przydawaia też potym y drugie modlitwy. Na ostatek kiedy iuż Biskup w święte odzienie Subdiacona vbierze / do każdego z osobną własne słowa y Obrzędy przydawaiac / tedy mu Księgi Epistol dawaiac mowi : Weźmi Księgi Epistol / a miey moc czytać ie w świętym Kościele Bożym / tak za żywe iako y umarłe.

W. dy

¶ Wtóry stopień między świętymi rzedy albo stany ma Dia-
kon/ktorego posługa szerzey się rościaga/y zawždy ia za swia-
tobliwsza miano. Bo iego urząd iest / wstawicznie za Biskupem
iść / strzedz go kiedy kaze / y przy nim kiedy Nisza ma / albo in-
sze Światości rozdawa / także y przy Kaptanie być obecnym/
y we Niszy Ewangelia czytać. A przed tym on Chrześcijany
często wpominał / aby Niszy pilnowali. Krew też Pańska ro-
zdawał gdzie ten obyczaj był / iż ludzie pod oboia osoba Cia-
ło Pańskie brali. Uad to / był mu też polecon dobra Kościelne-
go szafunek / aby każdemu potrzebney żywności wdzielał. Jest
też Diaconow urząd / aby on / iako Biskupie oko pilnie oba-
czał/ktorzyby w mieście pobożnie y świętobliwie/albo nieprzy-
stojnie żyli : także ktorzyby się na Nisze y na Kazanie perwnych
czasow zchadzali albo niezchadzali / iż kiedyby o wszystkich Bi-
skupa wperwnił / mogłby on każdego w osobności wpomniec al-
bo też iawnie karać y gromić/ coby z wietszym pożytkiem być
rozumiał. Uia też imiona tych ktorzy się Wiary wczę wilicząc /
a ty ktorzy się na duchowienstwo świecić chca / ma do Bisku-
pa przywodzić. Jeszcze nad to / iesliby Biskupa y Kaptana nie-
było/tedy może Ewangelia wykladać/ ale nie z kazałnice : aby
rozumiano iż to nie iest urząd iego własny. A z iaka pilnością
tego strzedz potrzeba / by kto będąc niegodnym ku stanowi te-
mu nieprzyšzedł/pokazał Apostoł kiedy do Tymotheusza pišzac
wyłożył to / iakichby obyczajow y cnoty/ y szczyrości Diacon
być miał. To też dostatecznie pokazuia ony sprawy y zacne o-
brzedy/ z ktorymi go Biskup święci : bo wiecey modlitw y
świętobliwszych Biskup używa przy Diaconowym/ niż przy
Subdiaconowym świeceniu/ y przydawa mu ieszcze insze świe-
tych szat ubiory. Ktemu rece nań kładzie : co też Apostołowie
czynili/ kiedy pierwsze Diacony wstawiali. Ua ostatek/ dawa
mu Księgi Ewangeliey tak mowiac : Weźmi moc czytać E-
wangelia w Kościele BŻym / tak za żywe iako umarłe / w
Imie Pańskie.

¶ Trzeci y nawietszy ze wszystkich stanow świętych stopień/
iest Kaptanstwo. A ty ktorzy sa w tym stanie/ Wyconie świe-
ci mianowali dwoiakim przezwiſkiem. Bo czasem iezwali Pre-
sbyteros, co się rozumie z Greckiego ięzyka wykladaiać Senio-
res, to iest Starszymi : nietylko dla zupełnych y stałych lat/kt-
rych do tego stanu bārzo potrzeba / ale wiecey dla powaźnych
obyczajow/ dla nauki/ y dla rozumu. Bo iako napisano: Sta-
rość iest wczciwa/ nie dla wieku długiego ani dla pocztu lat po-

liczona :

W. a. f. e. n. a.
v. 3. d.

Diacon kiedy/
a kiedy ma k-
zać.

1. Tim. 3.

Obrzedy przy
świeceniu Di-
akona.

Act. 6.

Kaptanski stan

Kaptany czę-
sto Presbytery
to iest Star-
mi zowi.

Sapien. 4.

Czemu ie Sa-
cerdotes zowa.

Kapłaństwo
dwoiaktie.

Kapłaństwo
Wnetrzne ma
ia wsfysev chrze-
ścianie.

Apoc. 1.

1. Petr. 2.

Romań. 12.

Pfal. 50.

Kapłaństwo o
Zewnetrzne
nie wsfytkim
przystoi.

2. Paral. 26.

liczona: ale sedziwe sa myśli człowiecze/ a wielk starość iego/
ieft żywot niepołalany. Czasem ie też Kapłany/ a po Łacinie Sa-
cerdotes zwali: częścią dla tego/ że sa Panu Bogu poświęceni/
częściateż dla tego/ że ich urząd iest ludzior Świątości podać
wać/ a rzeczy święte y Bożkie sprawować.

¶ A iż dwoiaktie Kapłaństwo Pisimo święte opisuie/ iedno
Wnetrzne/ drugie Zewnetrzne: tedy mamy iedno od drugiego
rozdzielic/ aby Paſterze lud nauczyć mogli/ o ktorym to miey-
ſce maia rozumieć. Co ſie tedy Kapłaństwa wnetrznego doty-
cze/ wſzytki Chrzeſcijany kiedy ſie już okrzeżą Kapłany zowa:
a oſobliwie ſprawiedliwe/ ktorzy maia Duchą Bożego/ a za-
kłada Bożę/ nawyższego Kapłana Pana Jeſu Chriſta ſtali ſie
członkami żywymi. Albowiem ci przez Wiare miłością zapal-
ona/ na Oltarzu ſwey duſze ofiaruia Panu Bogu duchowne
ofiary: a takowymi ofiarami policzane byc maia wſzytki do-
bre y wczciwe ſprawy/ ktore oni ku chwale Pańskiej obracaią.
Przeto w Księgach Obiawienia tak czytamy: Chriſtus omył
nas od grzechow naſzych we krwi ſwoiey/ a wczynił nas Kro-
leſtwem y Kapłany Bogu/ y Oycu ſwemu. Tymże obyczaiem
Piotr S. mowił: Wy ſami iako żywe kamienie/ buduycie ſie
domy duchownymi w Kapłaństwo święte/ ofiaruiac duchow-
ne ofiary Panu Bogu przez Jeſu Chriſta przyiemne. Paweł
S. też nas wpomina/ abyſmy wydawali ciała naſze/ żywa/
święta/ Bogu przyiemna ofiara/ y rozumna poſtuge naſze.
Także Dawid dawno przedtym powiedział: Ofiara Panu Bo-
gu iest duch zſtrąſowany: ſercem ſkruszonym y pokornym ty Bo-
że niewzgárdziſz. Co wſzytko że Kapłaństwu wnetrznemu na-
leży/ łatwoie rozumieć możemy.

¶ A Kapłaństwo Zewnetrzne/ nie wſzytkim poſpolicie
Chrzeſcijanom przyſtoi/ ale tylko pewnym ludzior/ ktorzy za
porzadnym rzą włożeniem/ y za poważnymi Koſciola świę-
tego obrzedy wſtawieni/ y Panu Bogu poświęceni/ ku iakie-
mu własnemu y świętemu urzędowi ſa przydani. Ta roznoſć
Kapłaństwa/ y w ſtarym Zakonie też poznana być może. Bo-
ſmy troche wyſzſzey pokazałi/ że o Wnetrznym Kapłaństwie
Dawid mowił: A o Zewnetrznym/ iako wiele Pan Mozyſz
y Aaronomi roſkazywał/ wiedza to wſzyſcy. Nad to/
wſzytko Lewitow pokolenie przydał ſłużbie Koſcielney/ y mo-
cno zakazał/ aby kto z inſzego pokolenia będąc/ nieſmiał ſie w-
dawać w ten urząd. Przeto Krol Dziaſ tradem od Pana Bo-
gą zarażony/ iż ſobie urząd Kapłański przywłaſzczał/ dla har-

doſci

dości y dla świętości swego / cieśko był Karan. A iż w Zakonie Ewangeliey świętey / też rozność Kapłaństwa możemy obaczyć / tedy trzeba będzie wżyc Chrześcijany / że tu o zwierzchnim Kapłaństwie mowimy / którego pewnym ludziom wżyczaia : ponieważ ono samo tu temu Sakramentowi Świecenia należy. (y samo tylko jest Świątością)

¶ Jest tedy urząd Kapłański / Panu Bogu czynić Ofiary / y Kościelne Świątości szafować / iako sie to z obrzędow poświęcania może pokazać. Bo Biskup kiedy kogo na Kapłaństwo święci / tedy naprzód rece nan kładzie ze wszystkimi Kapłany którzy przy tym stoia. Potym Stole z ramięm przynosząc / krzyżem ia na piersiach składa : w czym sie ono pokazuje / iż Kapłan przyobleczon bywa mocą z wysokości / za ktoraby mógł krzyż Pana Chrystusow y lekkie iężmo Zakonu Bożego znosić / a ludziom go też nie słowy tylko / ale przykładem świętego y wżyciwego żywota wżyczać. Potym / iego rece świętym Oleiem pomazuje. A zaś / daje mu Kielich z winem y Pátene mówiąc : Weźmi moc ofiarować Bogu Ofiare / y Nisze czytać tak za żywe iako y za umarłe. Przez ktore słowa y Obrzędy / sstawa sie tłumaczem y pośrednikiem między Bogiem y ludźmi. A ten jest osobliwy urząd Kapłański. Naostaték / rece drugi raz na głowe iego włożywszy tak mowi : Weźmi Ducha świętego / ktorym ludziom grzechy odpuszczisz / beda im odpuszczone : a ktorym zatrzymasz / beda im zatrzymane. A dawa mu one moc niebieśka / ktora też Pan Chrystus Zwoleńnikom swoim dał zatrzymawać y odpuszczając grzechy.

¶ A ty sa własne y nawietże stanu Kapłańskiego urzędy : ktorzy stan acz ieden jest / wszakże rozmaite znacności y władzey stopnie ma. Pierwszy stopień jest tych / ktore prostymi Kapłany zowa / ktorychesiny iuż urzędy powiedzieli. Wtóry stopień jest Biskupow / ktorzy z osobną każdemu Biskupstwu sa przełożeni / aby nietylko ine sługi Kościelne / ale wszystek lud Chrześcijański rzadzili / a z wielką pilnością y pracą o ich sie zbawienie starali. Przeto w Piśmie świętym często Pasterzmi Onieć sa mianowani / ktorych też urząd y powinność Paweł S. opisał : iako w Dzieiach Apostolskich czytamy / w onym Kazaniu ktore do Ephesow czynił : także y Piotr S. Apostolskie Księgi / nieiaćki Bostki kstał albo regule Biskupiego urzędu podał / tu ktoremu iesliby żywot swoy Biskupi chcieli obracać / bez wapienia beda dobrymi Pasterzmi / y za to ie wszyscy mieć beda. Ale też Biskupy inszym Łacińskim imieniem Pontifices zowa /

Ua urząd Kapłański co należy. Obrzędy przy święceniu Kapłanow.

Ioan. 20.

W Kapłaństwie sa rozmaite stopnie. Biskupi y urząd ich.

Act. 20.

1. petr. 5.

Pontifices.

Arcybiskupi.	to przezwiłko wziawszy od Poganow / ktorzy Książetą Ka-
Metropolite.	planie tym imieniem / Pontifices, zwali. Trzeci stopień jest Ar-
Patriarche, li- czba ich / y imio- na.	cybiskupow / ktorzy pod sobą wiele Biskupow mają : ktore też
	Metropolity zowa / iż w onych mieściech są przełożeni / ktore
	ludzie rozumieją być iakoby matki w oney krainie. Przeto wyż-
	sze miejsce y większa też moc mają niżli Biskupi / acz świecenim
	od Biskupow nie nie są różni. Czwarty stopień jest Patriar-
	chow / to jest pierwszych y najwyższych Dycow. Przed tym w
	Powszechnym Kościele / oprócz najwyższego Rzymskiego Bi-
	skupa / czterech tylko Patriarchow liczone : a iednak wszyscy
	rowni w znacności niebyli. Bo Patriarcha Konstantynopolis-
	tański / acz mu po wszystkich inszych ta dostojność dana była /
	wszakże dla powagi y dla Magestatu Cesarstwa / wyższe mie-
	jsce otrzymał. Drugi Aleksandryński / ktorego Kościół Marek
	S. Ewangelista z rozkazania Apostolskiego Książecią zało-
	żył. Trzeci Antiocheniński / gdzie Piotr S. naprzód stolec swoy
	postawił. Ostatnie miejsce ma Jerozolimski / ktory Kościół
Papież.	Jakub S. brat Pański rządził. Oprócz tych wszystkich / ie-
	szcze Kościół Powszechny wielkiego Biskupa Rzymskiego za-
	wždy wyznawał y w rzeczywistości miał / ktorego na Concilium
	Ephesinim Cyrillus Arcybiskup w Aleksandryi / zwał Dy-
	cem y Patriarchą wszystkiego ziemie okeanu. Bo gdyż siedzi
	na Piotra Książecią Apostolskiego stolicy / na ktorej pewnie
	wiemy że on aż do śmierci swej siedział / tedy w nim najwyższy
	stopień znacności / y wielkość a szerokość mocy sądowej pozna-
	wa: nie z ustaw iakich Synodowych albo ludzkich / ale od Pa-
	na Boga iemu podany. Przeto wszystkich Chrześcianow / y Bi-
	skupow / y inszych Przełożonych Duchownych iakibykolwiek
	oni urząd y iakakolwiek moc mieli / jest Dycem / sprawcą / y
	rządzielcem Powszechnemu Kościołowi przełożon / iako Pio-
	trów namiestnik / a prawdziwy y porządny wikaryi Pana
	Christusow.
Biskupi te	I Stad tedy Pasterze wzywać będą / ktoreby stanow y stopniow
Świątość spra-	Kościelnych osobliwe sprawy y rzędy były / y ktoryby tego Sa-
wują.	kramentu służył y Sacerz był. Bo jest rzecz pewna / iż Bisku-
	powi ten szafunek należy : co też dowodem Pisma świętego /
	y barzo pewnym podaniem / y wszystkich Dycow świadectwem /
	y ustawami Zborow Powszechnych / y świętego Kościoła uży-
Opaci mogą	waniem y zwyczajem łatwie dowieść będzie. Ale aczkolwiek
mniejsze prze-	niektorym Opatom dopuszczono / aby onych mniejszych a nie
wy rozdawać.	światek rzędow albo stanow ludziom podczas mogli używać:
	wszakże

wszakże wątpić żaden niema / że to jest własny urząd Biskupi /
ktoremu samemu tylko się godzi a nie żadnemu innszemu / Świe-
cenia / które wietrze y swiete zowu / podawać. Bo Subdia-
ny / Diałony / Kapłany / ieden tylko Biskup świeci : a Biskupi
z Apostolskiego podania które wstawicze w Kościele jest za-
chowane / od trzech Biskupow poświęceni bywają.

Wietrze tylko
Biskupi.

Biskup i trzy
Biskupi świe-
ca.

Ktorzy na stan
Kapłanski ma-
ją być przyimo-
wani.

¶ Teraz już nauczyć potrzeba / którzy się ludzie na te Świa-
tość a zwłazczą na Kapłaństwo godzą / y czego ym osobliwie
potrzeba. Abowiem stać latwie poznać będzie / co w podawa-
niu inszych stanow / wedle godności y urzędu każdego obaczac
potrzeba. Wic też stać poznamy / iż wielkiej ostrożności w tym
Sakramencie trzeba używać. Bo insze swiatości łaskę dawa-
ją / ku ich używaniu y onych person poświęcaniu od ktorych
przyimowane bywają : ale które na Kapłaństwo świeca / dla
tego się łaski Bożej uczestniki stawaia / aby przez ich posługę
Kościołowi y zbawieniu inszych ludzi mogło się dopomoc.

Stąd rozumiemy iż też przeto jest wstawiono / aby tylko per-
worych dni Świecenia bywały / ktorych wedla staradawnego
Kościoła Powszecznego zwyczajni posty zacne y swiete czynić
przykazania / aby lud Chrześcijański pobożna y swieta Modli-
twą od Pana Boga takich szafarzow rzeczy swietych dostał y
wprosił / ktorzyby godni byli moc tak wielkiej posługi / porzą-
dnie y z pożytkiem Kościelnym sprawować.

Czemu bywa
Świecenie w
Suche dni.

¶ Naprzod tedy temu który Kapłanem zostać ma / Bierz też
go potrzeba / żeby z swego żywota y z obyczajow szczerości za-
lecenie miał : nietylko przeto iż w nowa a cieśza przewinność
wpada / iesliby czuic na się grzech iaki śmiertelny o Świecenie
się starał / albo się świecić dopuszczał / ale też / iż cnoty y nie-
winności swiatłością przed inszymi świecić ma. A niechay to
powiedaia Plebani / co S. Apostoł Tytowi y Tymotheuszowi
rozkazuje : y tego też niechay ucza / że ony niedostatkki albo wlo-
minności cielesne / które w starym Zakonie z Pańskiego rozkaza-
nia niedopuszczały komu przy Ołtarzu służyć / w Zakonie Ewan-
gelicy swietey osobliwie ku niedostatkom dusznym obracane byc
mają. Przeto baczmy że się on swiety zwyczaj w Kościele
zachowa / aby ci którzy się świecić mają / pierwey przez Sa-
krament Połuty swoje sumnienie pilnie omyli.

Jakie ludzie
na Kapłaństwo
brać trzeba.

Tit. 1.

1. Tim. 2.

Włomności cie-
lesne w starym
Zakonie / a w
nowym niedo-
statki duszne
znaczyły.

¶ Wład to / nietylko Kapłanowi umieć to potrzeba / co ku swia-
tości sprawowania y używaniu należy / ale też w nauce Pisma
swietego ma być ćwiczonim / aby ludzie tajemnic Wiaty swie-
tey y Zakonu Bożego uczyć / a Chrześcijany ku cnotie y pobo-

Co ma Kapłan
umieć.

Dwoiaki jest
wzrost Kaptani
ści.

Malach. 2.

Dzieci y szalo-
nych na Kapi-
stanie braci
niecierpiał.

Których się
lat na który w-
zrost świecić
miał.

Trid. Concil.
sess. 23. ca. 12. re-
formationis.

Niewolnicy
Kaptani być
niemoga.

Ani meżoboyce
Irregulares.
Ani Bekarci.

Ani wloinni.

Co ta Świa-
tość sprawuje.

żności pobudzać / a od grzechow mógł odwozić. Bo dwoi-
aki jest wzrost Kaptani. Jeden / aby Świątości porządnie
sprawował y rozdawał / a drugi / aby lud sobie zlecony w ty-
rzeczy y nauce wprawił / Ethore ku zbawieniu są potrzebne.
Bo tak Malachiasz Prorok dawa świadectwo: Wargi Kapi-
planiście będą przyszywać umiętności / a z ust jego ludzie Za-
konu wywiadować y pytać się będą: abowiem jest Angiotem
Pana Zastepow. A chociażby to mógł uczynić / wielkiej umię-
tności niemając co z wżędu pierwszego czynić powinien /
(aby Świątości porządnie sprawował) iednak on drugi w-
zrost nie ladaiał / ale dostateczną chce mieć naukę: aczkolwiek
nie jest potrzebna iednak we wszystkich Kaptaniach ona wiel-
ka o rzeczach skrytych nauka: ale tylko ta / na którejby dosyć ka-
żdy z nich mógł mieć / ku służby y wżędu przyietego wypełnieniu.

¶ Dzieciom y szalonym albo głupim / ponieważ niemają ro-
zumu / ta Świątość niema być dawana: aczkolwiek iesliby im
podana była / pewnie wierzyć mamy / że piatno tego Sakra-
mentu na ich duszy wyrażone bywa.

¶ A w których leciech każde Świecenie z osobną ma być przy-
mowane / z wstaw świętego Tridentkiego Concilium łatwie
się to poznać może.

¶ Wymuia też niewolniki od tey Świątości / gdyż na służ-
bę Bożą posłubiony niemoże być ten który swobody niema / ale
jest cudzey mocy poddany.

¶ Nad to / wymuia ludzie krwawe / y meżoboyce / ponieważ
za Kościelną wstaw odrzuceni są / y wade w sobie mają do
Kaptaniństwa.

¶ Także Bekarty / y wszyscy którzyby się nierodzili z porzą-
dnego małżeństwa. Bo się to godzi / aby ci które świeca / nie
takowego w sobie niemieli / przeczyby ludzie lekko ie wazyć y gar-
dzić iemi mogli.

¶ Naostatek / niemają też ci do tego Sakramentu przypuszcze-
ni być / którzy dla iakiego znaczego niedostatku w cieles / szka-
radzi albo wloinni są: Bo taka szkaradoscia y takim niedostatk-
kiem ludzie się brzydzą: a niemoże też być / aby to sprawowa-
niu Świątości nieprzekazało.

¶ Ty rzeczy wyłożymy / naostatek mają uczyć Pasterze / kto-
re są skutki tego Sakramentu. A jest to rzecz pewna / że acz Sa-
krament Świecenia / iako się przed tym powiedziało / barzo ku
pożytkowi y ozdobności Kościoła należy / wszakże też na dusze
onego którego świeca / także poświęcania wlewa / za którą

godnym

godnym y sposobnym bywa/ żeby urząd swoy dobrze sprawo-
wać y Sakramenty mogli szafować: Jako też przez łaskę która
na Krzcie bierzemy/ każdy tu inszych Swiatości przywiecin go-
dnym się stawa. Jest też y to iawnno/ iż druga łaska w tym
Sakramencie przyniima/ to jest one moc nawietrza/ która się
tu naswietzszego Ciała Pańskiego Sakramentu ściaga: a ta
moc w Kapłanie zupełna y dostateczna jest / ponieważ on sam
Ciało y Krew naszego Pana może poświęcać: ale w drugich
stugach niższych stanów/ jest y mniejsza y wietrza/ wedle tego/
iako kto z rzędu swego bliżej albo daley tu Ołtarzowej swia-
tości/ to jest tu Niszy przystępuje.

¶ A te moc zowaz też Piatnem duchownym. Bo ci którzy świe-
ceni są / nieiakim wnetrznym znakiem na duszy wyrażonym /
dziela się od inszych Chrześcijanów/ y tu służbie Bożej posłu-
bieni bywają. Na który znak patrzył Apostoł/ kiedy do Timo-
theusza mówił: Niezaniedbaway łaski która w tobie jest/ y kto-
rac jest dana przez Proroctwo za ręk Kapłanjskich na cie wło-
żeni. A na drugim miejscu: Upominam cie/ abys wzbudził
łaskę Bożą która w sobie masz za włożeniem ręk moich.

1. Tim. 4.

1. Tim. 1.

¶ Ale o Swiatości Swiecenia niech na tym dosyć będzie: bo
smy przedniejsze tylko rzeczy Pasterzom chcieli powiedzieć/ aby
pogotowiu mieli naukę / przez którą lud wierny wczyc/ y
w pobożności Chrześcijańskiej cwieczyć mogli.

W Swiatości Nadżenstwa.

N Z Pasterze tho
przed się brać
maia / aby lu-
dzie Chrześci-
anscy doskonali
y błogosławio-
ny żywot wie-
dli/ tedy się te

go żedac bardzo godzi / czego za-
dał Apostoł kiedy do Koryntow
pisał tymi słowy: Radbym aby w-

1. Cor. 7.

szyscy ludzie byli iako ja sam: to

wiem na

Naszeżalno-
se co na swie-
cie.

1. Cor. 7.

Ioan. 2.

MAŁżeństwa
przezwiśka.
Matrimonium
CONiugium a
coniugendo.
Nuptie ab ob-
nubendo.

Ambr. Lib. 1.
de Abraam ca.
9. in fine.

MAŁżeństwo
co jest.

Do MAŁżeń-
stwa czego po-
trzeba.

wiem na tym świecie niemoże się nic szczęśliwszego Chrześcija-
nom przydać nad to / aby ich wmyśl żadna tego świata praca
rozerwany niebedac / a wskromione y zagaśzone wszystkie ciała
sweego namietności mając / tylko się w samym nabożeństwie y
w rozmyślaniu rzeczy niebieskich obierac. Ale iż (iako tenże A-
postoł świadczy) każdy własny dar ma od Boga / ieden tak a
drugi owak: a iż też Małżeństwo tak wielkimi y Boskimi da-
ry jest ozdobione / że właśnie y prawdziwie między innymi Po-
wszechnego Kościoła Swiatościami policzone jest: Pan Ch-
rystus też Wesele Małżeńskie albo Gody osoba swoia ozdobic
raczył / tedy się z tad iasnie pokazuje / iż o Małżeństwie wżyc
lud potrzeba: zwłaszcza iż obaczyć możemy / że y swiety Pa-
wel / y S. Piotr na wielu miejscach pilnie pisali o tych rzeczach /
które nie iedno ku zacności / ale też ku Małżeńskiemu wrzedu
należą. Abowiem Duchem Bożym bedac natchnieni / bärzo do-
brze to rozumieli / iako wiele y iako zacnych pożytkow spólność
Chrześcijańska dostać może / iesliby ludzie wierni Swiatość
Małżeńską poznali / y w całości ją chowali: A zaś / iesliby o
niej niewiedzieli y iey nierozumieli albo zaniedbali / przyszłyby
na Kościół wielkie szkody y doległości. Naprzod tedy naturę
y moc Małżeństwa wyłożyć potrzeba. Bo gdyż częstokroć wy-
stępki nieiakię wężności podobieństwo mają / tedy strzedz te-
go potrzeba / żeby snadź Chrześcijanie fałszywym Małżeństwem
podobieństwem oszukani / dusze swey szkarada y mierżiona cie-
lesna plugawością niezmazali. Co aby się lepiej mogło poka-
zać / od tego poczniemy co się przez to słowo rozumie.

MAŁżeństwo dla tego po Łacinie zowa Matrimonium iż Wier-
wiańska nawiecey przeto za Mąż iść ma / aby matka była: albo
że Małczyń wrząd jest / iżby płod poczęła / rodziła / y wycho-
wała. Też ie mianuia Coniugium, to jest Złączenie: iż własna
Zona z Mężem swoim / iakoby w iedno się iarzmo spraga: iako
y po Polsku Małżeństwo od złączenia Męża z Zoną. Zowa ie
też Nuptie abowiem / iako mowi Swiety Ambroży / Panny za-
krywały się dla wstydu: przez co się też znaczyło / iż Mężom
swoym posłuszne y poddane być miały.

A pospolicie Doktorowie tak ie opisuią: Małżeństwo jest mie-
dzy porzadnymi osobami / Męża y Wiewiaśty Małżeńskie zła-
czenie / spólność żywota nierozdzielna mając. Ktorego opisania
części / aby łatwiey zrozumiane być mogły / tedy wżyc potrze-
ba / że acz to wszystko w prawym y w doskonałym Małżeństwie
być ma / iako wewnętrzne przyzwolenie / a zewnętrzna słowna

vmowa /

umowa/ także y przyrzeczenie/ y związanie ktore z onego przy-
rzeczenia pochodzi: wiec y spolne Małżonków złączenie/ przez
ktore sie Małżeństwo kona: wszakże żadna rzecz z tych mocy
w sobie y własności Małżeństwa niema/ iedno ono przyrzecze-
nie a iakoby zapisanie y ona związka/ ktora sie przez imie zła-
czenia znamionuje. W tym opisaniu przydawają ono słowo /
Małżeńskie. Albowiem insze wszystkie umowy/ za ktorými Me-
żowie y Miewiaśty/ albo dla zapłaty/ albo też dla inszey rzeczy/
sa to powinni sobie aby sie wespół ratowali/ nie z Małżeństwem
czynić niemają. Zasię w tym opisaniu tak stoi: Miedzy po-
rządnyimi osobami: Bo ktorým złączenia Małżeńskiego prawo
broni/ ci w Małżeństwo wstępować niemoga: a choiby w nie
wstąpili/ tedy przed sie ważnym niebedzie. Damy przykład:
Ktorzyby w czwartym krewnym pokoleniu byli złączeni/ albo
Młodzieniec przed czternaścym/ a Panna przed dwanaścym
rokiem/ (ktore to lata prawo im zamierzyle) tedy takowi nie-
godzą sie ku porządnemu Małżeństwu. A to co w tym opisa-
niu na końcu stoi: Nierozdzielna spólnosc żywota mając/ poła-
zuie iż własność onego związania ktorým sie Mąż y z Żona
współem wiążą/ zawżdy nierozdzielna być musi.

¶ Z tad tedy baczyc możemy / iż własność y natura Małżeń-
stwa w onym związaniu zależy. Bo acz inszych Doktorow za-
cnych opisania/ Małżeństwo przyzwoleniu przyczyna/ powie-
daiac/ że Małżeństwo iest spolne Meż y Miewiaśty zwole-
nie: iednak to tak rozumiec mamy/ iż ono przyzwolenie iest skutecz-
ne tylko przyczyna Małżeństwa: iako na Florentskim Zebraniu
Oycowie pokazali. Albowiem ono przyrzeczenie y związanie po-
czac sie niemoże/ iedno za przyzwoleniem y za umową.

¶ A Barzo tego potrzeba / aby to przyzwolenie słowy / ktore
teraźniejszy czas znacza/ (to iest praesentis temporis) wyrażone
było. Albowiem Małżeństwo nie iest prostym darowaniem/ ale
iest spolna umowa: A z tadżec ono przychodzi/ iż iedney tylko o-
soby przyzwolenie ku złączeniu Małżeństwa dostatecznie być
niemoże / ale dwie osobie na to musza sie zezwolic. A iest rzecz
pewna/ iż ku pokazaniu spolnego przyzwolenia słow potrzeba.
Bo iesliby wnetrznym tylko przyzwoleniem żadnym go znakiem
zewnetrznym niepokazuiac Małżeństwo uczynione być mo-
gło / tedyby też y to mogło być / iż kiedyby dwie osobie iedna
od drugiej na roznych y Barzo dalekich miejscach bedac/ na mał-
żeństwo zezwolily/ tedy pierwey niżby iedna drugiej albo przez
list albo przez posły wola swa oznaymily / prawdziwieby sie y

mocnie

Wyklad opisa-
nia Małżeń-
stwa.

Wskazy-
je na to
przymow-
y.

Jako to mamy
rozumiec/ Con-
sensus Matris-
monium facit.

Concil. Florēt.
in Epist. Euge-
nii 4 ad Arme-
nos.

Consensus ma-
rye per verba
de praesenti.

Czemu verba
praesentis tem-
poris być wprzi-
rzekaniu mus-
zą.

Przez znaki
może być sposo-
bione małżeń-
stwo.

W czym zależy
właśność mał-
żeństwa.

Genes. 2.

Amb. de instit.
Virginis ca. 6.
Małżeństwo
sposob dwoiaki
ut est officium
nature, et ut est
sacramentum.

mocnie w Małżeństwo złączyły. Co się iednak y z rozumem/ y z Kościoła świętego zwyczajem/ y z ustawami iego niezgadza.

I A dobrze powiedziano iest / iż tego potrzeba aby przyzwolenie słowy czasu niniejszego wystawione było: Bo które słowa czas przyszły znamionują/ ty niezłączają Małżeństwa/ ale tylko je przyrzekają. Potym / iest też y to rzecz wiadoma / iż to co ma być/ ieszcze nieprzyszło: a czego nie masz/ to albo mało albo prosto nic w sobie mocy niema. Przeto ieszcze niht prawa Małżeńskiego do tey niewiaśty mieć niemoże/ która za żonę poiać obiecał: ani też zaraz/ (to iest/ przez samo przyrzeczenie) ono wypełnia/ co był uczynić obiecał: chociaż wiać strzymać y zachować ma: a iesliby niestrzymał/ ma być za człowieka wiary niedobrej albo kłamliwego rozumiany. Ale on który się przez Małżeństwo komu przyłączy/ chociażby mu potym żal było/ przedsię tego co się już stało/ odmienić/ skazać/ albo w niwecz obrócić niemoże.

I Gdyż tedy Małżeńskie przyrzeczenie nie iest gołą obietnicą/ ale takim od siebie oddalenim/ przez które prawdziwie Małżeństwo/ a zaś Żona Mężowi ciało swoje w moc dawa/ tedy iest tego potrzeba / aby słowy czasu niniejszego Małżeństwo się stawało: których to słow moc przedsię trwa/ chociaż się już ony wymowia / y nierozdzielna zwiastą Męża y Żonę wiąże. Ale miasto słow/ mogą też być dostateczne ku Małżeństwu ony znaki y skinięcia / któreby wewnętrzne przyzwolenia iawnie pokazywały/ także ono milczenie kiedy Panna dla wstydu nic nie odpowieda/ ale rodzice iey za nie mówią.

I Z tych tedy rzeczy nauczać beda Plebani lud Chrześcijański/ że moc y natura małżeństwa/ w onym przyrzeczeniu y w obwiązaniu zależy/ iż ku prawdziwemu Małżeństwu nie iest potrzebne złączenie cielesne/ ale potrzebne iest przyzwolenie/ tym oby-
czajem iakosmy już powiedzieli wyrażone. Bo pewnie to wiemy/ że pierwszy rodzicowie nasz przed grzechem/ kiedy żadne ieszcze między niemi złączenie cielesne niebyło/ iako S. Doktorowie świadectwo dawają/ prawdziwe małżeństwo między sobą mieli. Przeto Oycowie święci powiedzieli/ że małżeństwo czyni / nie spolne ciało złączenie/ ale przyzwolenie: Co też powtorzył Ambroży S. w Księgach/ które o Dziewicach napisał.

I To tedy wyłożywszy / tego też nauczać trzeba/ iż Małżeństwo iest dwoiaki. Albowiem obaczyć ie mamy iako przyrodzone złączenie/ (albowiem takie małżeństwo nie ludzkie/ ale przyrodzenie nalażło) albo iako światłość/ której moc/ sposob rze-

czy przy-

czy przyrodzonych przechodzi. Ale iż każda przyrodzenie doko-
nawa/ (Boć niedrzewiey rzecz duchowna/ale pierwey cielesna/
wiec potym duchowna bywa) tedy rzecz sama tego potrzebu-
ie/ abyśmy pierwey powiedzieli o Malżeństwie/ile z przyrodze-
nia idzie/y do wrzędu przyrodzonego należy: potym też pokazać
potrzeba/które to rzeczy do niego iako do światości należą.

1. Cor. 15.

¶ Naprzód tedy uczynić trzeba Chrześcijany / iż Malżeństwo
Pan Bog wystawił. Bo tak napisano w Księgach Genetis albo
Rodzaju: Mężczyźni y Niewiaste stworzył ie/ błogosławił im
potym Pan Bog / y rzekł: Rosćcie a mnożcie się. A mało ni-
żej: Nie dobrze człowiekowi być samemu/ uczynimy mu pomoc
podobną. A mało potym: A Jadamowi niebył nalezion żaden
pomocnik / iemu podobny. A dopuścił Pan Bog na Jadam
sen twarzą: a gdy vsnął / wziął iedno zebro iego / y napełnił
mieysce ono ciałem/y uczynił Pan Bog niewiastę z zebra ktore
był wziął z Jadam / a do Jadam ia przywiódł: Tedy rzekł
Jadam: To teraz kość z kości moich / y ciało z ciała mego.
Ta będzie nazwana Mężatka/ iż z Męża wzięta jest. A przeto
opuści człowiek Oycę swego y Matkę/ a przystanie ku Zemie
swey / y będą dwoie w ciele iednym: ktore słowa / iako sam
Pan świadczy w Matheusza świętego/to pokazuje/że Malżeń-
stwo od Pana Boga jest wystawione.

Malżeństwa
wstawa.

Genet. 1.

Genet. 2.

Math. 19.

¶ A nietylko Pan Bog Malżeństwo wystawił / ale też / iako
świète Concilium Tridentyskie pokazało / przydał mu wieczny
y nigdy nierozwiązany węzeł. Abowiem mówił Zbawiciel: Co
Bog złączył/ człowiek tego niech nierozłącza. Bo chociaż Mal-
żeństwu też to służy/ ile ono z prawą przyrodzonego idzie/ aby
się rozłączyć niemogło/ wszakże to Sakramentowi ieszcze wie-
cey należy. Skąd też do wszystkich rzeczy ktore ma własne z przy-
rodzonego prawą / wielkiey doskonałości y zupełności dosta-
wa. A bårzo się to y działość wychowaniu / y dąrom inżym
Malżeństwa przeciwia / aby taka zwiastą rozwiązać się kiedy
miała.

Malżeństwa
wieczny jest
węzeł.
Concil. Trid.
sess. 24.
Math. 19.

¶ Wiec ono co Pan powiedział: Rosćcie a mnożcie się/ktemu
służy/ aby się pokazało dla czego jest wystawione Malżeństwo /
a nie dla tego / iżby na każdego człowieka z osobną te potrzebe
mnożenia on wkładać miał. Abowiem teraz kiedy się już ludzie
rozmnóżyli / nietylko nieprzymusza prawo iakie człowieka iżby
żone poiał / ale owszem Pisimo świète bårzo Pánienstwo zale-
ca y każdemu na nie radzi: abowiem jest zacnieysze nad stan
Malżeński / a wietsza w sobie doskonałość y światobliwość

Crescite iako
mamy rozu-
mieć.
Genet. 1.

Pánienstwo
przechodzi mal-
żeństwo.

A

zamyka.

Math. 19.

1. Cor. 7.

Matężństwo
dla czego ma
być przymo-
wane.
Pierwsza przy-
czyna.

Wtóra.

Jako ma być
przymowane
Matężństwo/
Tobiaszowym
przykładem.
Tobie 6.

Plód psować/
jest meżoboy/
stwo.

Trzecia.

1. Cor. 7.

zamysła. Bo nasz Pan y Zbawiciel tak uczył: Kto może to po-
jąć / niech poymie. A Apostoł mówił: O Pannach niemam roz-
kazania Pańskiego / wszakże radzę / iako ten którym otrzymał
miłosierdzie abym się wiernym stał.

¶ Ale powiedzieć też potrzeba / dla których przyczyn Maż y
Wiewiaśta schodzić albo złączać się maia. Pierwsza tedy jest/
za natchnieniem przyrodzenia / tho rozney płci pożądana spól-
ność / ktora sie sstawa dla nadzieie spólnego ratunku: aby ie-
den drugiego ratuiac / złe przygody w żywocie łatwiey scier-
pieć / y chorą a mdłą starość wspierać mógł.

¶ Wtóra przyczyna jest / pożądlwość rodzenia: nietylko dla
tego aby majątnościami y bogactwom dziedzice zostawili / ale
wiecey przeto / aby wychowani byli ci / ktorzyby w prawdzi-
wey Wierze y w nabożeństwie żyć mogli: A pokazuje się z Pi-
sma swietego / iż oni Patriarchowie swieci gdy Żony poymo-
wali / na to wzgląd nawietrzy mieli. Przeto Angiot kiedy To-
biasza wpminal y uczył / iakoby moc złego Szatana mógł o-
degnąć: Ukazec (prawi) tobie / ktorzy to sa nad ktorymi Dia-
belstwo przemoc może: Ci zaśiste / ktorzy w Matężństwo tak
wstepuia / aby Pana Boga od siebie y od swego serca wyruc-
cili / aby iedno swey lubości dosyć uczylni / iakoby Kon albo
Młul ktorzy rozumu niemaią: nad tymie zwierzchność y moc
ma Diabelstwo. Potym przydał: Wezmiesz Pannę z boiaźnia
Boża / wiecey dla płodu niż dla lubości / żebyś w nasieniu A-
brahamowym w syniech błogosławienstwa dostąpił. A tak też
była iedna przyczyna / dla ktorey Pan Bog na początku swia-
ta wstawił Matężństwo. Przeto barzo cięszko grzesza oni / kto-
rzy będąc w Matężnstwie albo lekarskwy przekazuia działek po-
czecie / albo inż plód zacząty psuia: co jest przezbożne meżoboy-
stwo.

¶ Trzecia przyczyna jest / ktora po wypadku pierwszych naszych
rodzicow inszym też przyczynom była przydana / ponieważ dla
strácenia oney sprawiedliwosci / w ktorey był człowiek stwor-
zony / poczęła się namietność rozumowi przeciwiać / tedy żeby
ten ktorzyby krewości swoiey był świadom / a tego boiu w cie-
le swym cierpieć niechciał / Matężnstwa używał / aby się wwia-
rował grzechow plugawych: O czym tak pisze Apostoł: Każ-
dy dla wwiarowania się nieczystoty / niech Żone swoje ma / y
każda też niechay Meżá swego ma. A mało potym / kiedy nau-
czył że Matężonkowie czasem dla modlitwy / powinnego Mat-
żeńskiego vrzedu przestac maia / tedy tak przydał: A zaśiste wtó-
racy

caycie sie do tegoż/ żeby was Szatan mekusił dla niepowście-
gliwości waszey. Ty tedy są przyczyny/ z ktorych ma każdy
aby iedne przed sie wziąć / chceli pobożnie y z nabożeństwem
iako synom ludzi swietych przystoi zacząć Malżeństwo.

¶ A iesli ku tym przyczynom ieszcze też y drugie przystapia/ za
ktorymiby ludzie zaczęli Malżeństwo/ a obierając Zony/ ie-
dneby osobe niż druga woleli/ także też chuc mając ku ostawie-
niu dziedzica/ na bogactwo/ vrodę/ domu zacność / y obyczaj-
iom podobienstwo patrzałi: tedy takowe przyczyny iście przy-
gany niemają/ ponieważ Swiatości Malżeństwa nie są prze-
ciwne. Bo w Pismie swietym Patriarchy Jakoba niegania
dla tego/ iż Rachel prze iey cudność a niż Lia wolał.

Z tymi Mal-
żeństwa przeciw-
namy drugie
się ostoią.

Genes. 29.

¶ A ty rzeczy o Malżeństwie/ ile iest przyrodzonym złączeniem/
rozpowiedać bedzie trzeba. Ale ile iest Sakramentem/ musza
Plebani wykladać / że własność iego daleko iest zacnieysza/ y
ściaga się ku wyższemu koncowi. Bo iako Malżeństwo/ ile iest
przyrodzonym złączeniem / na początku swiata ku rozmnożeniu
ludzkiego rodzaju iest ustawiono: tak potym zacność Swiato-
ści była mu przydana/ aby się ludzie ku prawdziwey Bogu y
Zbawiciela naszego Pana Jesu Chrysta służbie rodzili/ y wycho-
wani byli. Abowiem kiedy Pan Christus chciał one wielką po-
winowatość ktorą ma z Kościołem pokazać / y swojej przeci-
wko nam wielkiej miłości znać iaki perwiny dać/ tedy one swia-
tobliwość tak wielkiej tajemnice / osobliwie przez to Męża y
Niewiasty swiete złączenie oznaymił. A iż się to bardzo słusznie
stało/ z tad rozumieć możemy/ że między ludzkim powinowa-
stwem / żadne ludzi między sobą tak bardzo niewiaże iako Mal-
żeństwo / y wielką są wespolek Mąż y Zona miłością y życzli-
wością spoieni. A dla tegoć często Pismo swiete / podobien-
stwem Malżeńskim to Boskie Pana Chrystusa z Kościołem
złączenie/ nam przed oczy kładzie.

Która iest wła-
sność Malżeń-
stwa/ ile iest sa-
kramentem.

¶ A iż Malżeństwo iest Swiatością/ Kościół swiety Páw-
ła S. mocą utwierdzony zawždy to záperwne trzymał. Bo tak iest prawdzi-
we do Ephesow pisze: Mężowie mają miłować Zony swoje/ tak
iako własne ciała. Kto miłuje żonę swoją/ sam siebie miłuje.
Boć wždy żaden nie miał nigdy ciała swego w nienawiści/ ale
ie karmi y żywi/ tak iako y Pan Christus Kościół swój: abo-
wiem iestefiny członkami ciała iego/ z ciała iego y z kości iego:
A dla tego/ opuści człowiek Oycę y Matkę swoją/ a przystanie
do Zony swej: y będą dwa w iednym ciełe. Wielki to iest Sa-
krament: ale to powiadam/ w Chrystusie y w Kościele. Lecz

Malżeństwo
wie Swiato-
ścią.
Ephes. 5.

pan Christus
Mąż / a Ko-
ściół jest jego
Matzontka.

Która jest tey
Świątości ta-
ka wedle nau-
ki Tridentzkiej
deis. 24.

Hebr. 13.

Matzństwo
Chrześcijańskie
przechodzi sta-
re wkrętki mat-
zństwa.

Genes. 23.

Żydowie mieli
Matzństwo /
ale Sakramen-
tu nie mieli.

co mowi / Wielki to jest Sakrament / żaden w tym wątpić nie-
ma / iż się to ku Matzństwu ściaga : że Męża y Niewiaasty
złączenie ktore sprawuje Pan Bog / jest Sakramentem : to jest
świątym znakiem oney zwiastki naswietzney / ktora się P. Chri-
stus z Kościołem złącza. A iż to jest prawdziwe y własne tych
słów rozumienie / włącznia to starszy świeci Oycowie ktorzy to
mieysce wykładali : toż też wyłożyło święte Tridentzkie Zebrá-
nie. Jest tedy rzecz pewna / iż Męża Panu Christusowi / a Zo-
ne Kościołowi Apostoł przyrównywa : a iż Mąż jest głowa
Niewiaasty / iako Pan Christus głowa Kościoła : y tymże oby-
czajem ono bywa / iż Mąż ma Żony szanować / a zaś Żona ma
miłować Męża / y w wieczności mieć. Bo Pan Christus wmi-
łował Kościół / y sam siebie zań wydał : a za się / iako tenże A-
postoł uczy / Kościół jest Panu Christusowi poddany.

¶ Ale iż w tym Sakramencie znaczy się łaska y dana bywa /
(w czym się osobliwie własność Świątości zamyka) włącznia
ty Zebrania Tridentzkiego słowa : Łaska ktora one miłość przy-
rodzoną wykonywa y nierozdzielna iedność posila / y Mat-
zontki poświęca / sam Pan Christus ktory naswietzke Sakra-
menty ustałil y sprawił / swoia śmiercią nam zaśluzyl. Przeto
uczyc potrzeba / iż łaska tey Świątości to sprawuje / aby Mąż
y Żona wespół się miłuiac / ieden na drugiego życziwości prze-
stawal / cudzey a nieśluzney miłości y używania cielesnego nie-
szukał : ale iżby we wszystkich było Matzństwo pocziwe / y to-
ż niepokalane.

¶ A łatwie się z tad poznać może / iako daleko Świątość mat-
zńska przechodzi Matzństwa ony / ktore albo przed prawem /
albo po prawie pisanym bywały. Bo acz Pogani nieco byc Bo-
skiego w Matzństwie mieli / y dla tego rozpustne ciał uży-
wanie przeciwto przyrodzonemu zakonowi byc rozumieli : także
y gwałty / cudzołóstwa y nieczystości insze tego karali : wszak-
że ich Matzństwa żadney mocy Sakramentowey nie miały.
Ale y Żydow / daleko swiatobliwiey Matzństwa chowano :
y bez wątpienia wietzka swiatobliwość w sobie miały. Albo-
wiem gdy wzięli one obietnice / iż miał czas przysć ktorego w-
szyscy Narodowie w nasieniu Abrahamowym mieli byc bło-
gostawieni / słusznie to mieli za wielką pobożność / syny płodzić /
y rozmnażać potomstwo wybranego ludu / z ktorego się Pan
Christus nasz Zbawiciel / wedle Cłowieczeństwa narodzić
miał : wszakoż y ony Matzństwa / prawdziwego Sakramen-
tu własności nie miały.

A temie

T Ktemu ieszcze/ jeśli na prawo przyrodzone po grzechu/ albo na Zakon Moyseszow patrzeć będziemy / tedy łatwie obaczymy / że Małżeństwo od oney pierwszey swoiey sličności y uczciwości barzo odeszło. Bo poiki trwało przyrodzone prawo/ wiemy to iż wiele było swietych Wycom/ ktorzy zaraz wiele żon mieli. A zaśie w Zakonie Moyseszowym dopuszczono było rozwieść się z żoną/ za słuszną przyczyną/ dawszy iey list odprawny : ktora rzecz oboie Zakon Ewangeliey swietey odrzucił / y Małżeństwo ku pierwszemu stanu przywrócił. Bo iż mnostwo żon barzo się odstrzeliło od natury Małżeństwa / (acz niektorzych Wycom starych obwiniać niemamy iż za dopuszczeniem Bożym wiele żon mieli) okazał to Pan Chrystus onymi słowy : Dla tego człowiek Wyca y matkę opuści / a przy Żenie swey zostanie : y będą dwa w iednym ciełe. A natychmiast przydał : A także iuż nie są dwa/ ale iedno ciało. Którymi słowy okazał/ iż Małżeństwo tak iest od Pana Boga ustawione/ że się dwu tylko a nie wielu osob złączeniem zamierza. Czego też na drugim mieyscu iasnie nauczył/ tak mowiac : Ktokolwiek opuści Żone swoie / a iną poymie / dopuszczając się cudzołóstwa przeciwko niey : A jeśli też żona opuści męża swego / y poydzie za inego/ tedy cudzołoży. Bo jeśli by się Mężowi godziło Żon wiele mieć/ nie byłaby żadna przyczyna przeciwy wiecey onego cudzołożni/ kiem zwąć miano/ ktory oprócz domowey Żony swey / poiałby drugą/ niż owego ktory pierwszą opuściwszy / drugieyby sobie dostał. A rozumiemy iż też ono z tad przychodzi / jeśli by się Poganin/ ktory był wedle obyczaju swey ziemi wiele żon poiał/ ku prawdziwey Wierze nawrócił/ że rozkazuje mu Kościół innsze wszystkie opuścić/ a tylko pierwszą za prawdziwą a porządzną Żone mieć.

Alle z tegoż Pana Chrystusowego świadectwa łatwie się to dowiedzie/ iż zwiastka Małżeństwa żadnym rozwodem rozwiązana być niemoże. Bo jeśli by po rozwodzie niewiasta od postuszeństwa Męża swego wolna była / tedy by się iey bez wszelkiego cudzołóstwa godziło poiać Męża innszego. A iednak Pan iasnie powie da / że każdy cudzołoży ktory Żone swą opuści/ a drugą poymie. Jasna tedy rzecz iest/ że zwiastka małżeństwa sama tylko śmiercią a nie czym innszym rozwiązana być niemoże : co też Apostoł potwierdza kiedy mowi : Niewiasta poddana iest zakonowi/ (to iest/ postuszeństwu Męża) tak długo iako Mąż iey żywie : a jeśli by umarł Mąż iey / wyzwolona iest od zakonu: tego chce niechay poymie/ tylko w Panie Bóże.

A

z

A zaśie :

Bo Żon mieli wiele/ y z nimi się rozwodzili.

Deuter. 24.

Math. 19.

Mnostwo żon iest Sakramentowi przeciwnie.

Math. 19.

Marc. 10.

Poganin wiele żon maiać/ zostawszy wier nym przy pierwszej ostać ma.

Rozwod Sakramentu niepsuje.

Math. 19.

Marc. 10.

Luce 16.

Zwiastka Małżeńska sama tylko śmierć targa.

1. Cor. 7.

A zaście : Tym którzy są w Małżeństwie przykazuje nie ia ale Pan/ aby Żona od Męża nie odchodziła. A jeśli by odeszła/ aby za Mąż niechodziła/ albo żeby się z Mężem poiednała. A dał to Apostoł święty na wybor Niewieście która by za słuszną przy czyną opuściła Męża/ izby albo za Mąż niechodziła/ albo się z Mężem swym ziednała. Albowiem Kościół święty/ ani mężowi/ ani żenie tego nie dopuszcza/ żeby ieden od drugiego bez wielkiej przyczyny odyść mógł.

¶ A izby kto śnadsz niemiął że to jest ciężki Zakon Małżeństwa/ iz ono żadnym obyczajem nigdy się rozstać niemoże/ tedy przecz jest le-
 piej mieć iedne niż wiele żon.
 wczyc potrzeba/ ktore w sobie pożytki ma. Naprzod niech pa-
 mietają ludzie/ że w Małżeństwie zacząnaniu/ wiecy na cnote
 y na obyczajow podobienstwo/ niż na bogactwa albo na wrode
 wzgląd mieć mają. A waptopic żaden niemoże/ iz ono spolne zła-
 czenie/ ta rzecz bardzo się ratuje. Nad to / jeśli by się przez roz-
 wod miało targać Małżeństwo/ tedy by zawsze dosyć między
 Małżonkami do niezgody przyczyn było / którychby im wsta-
 wicznie on stary pokon y wstydlivosti nieprzyiaciel dodawał.
 Ale teraz kiedy z sobą rozmyślają Chrzescijanie/ że aczby spol-
 nego żon swych wzywania prozni byli/ przed sie są ona zwiastka
 Małżeństwa związani / y nadzieie żadney niemają izby druga
 żone poiac mogli/ tedy za tym to idzie / iz ku gniewu y ku ro-
 sterkom nie tak predcy bywają : a jeśli by się też czasem rozwie-
 dli/ tedy dluzey bez żony byc niemogac/ za staraniem przyiaciel-
 skim łatwie się iedną / y ku spolnemu mieszkaniu wracają.

Aug. lib. 2. de
 adulter. Coniug.
 cap. 6. & 9.

Prou. 12.

W Małżeń-
 stwie trojkie
 dobra.

¶ Ale na tym miejscu Pasterze niechay nie opuszczają onego
 zdrowego vpoiminania Augustina świętego/ który chce po-
 kaźć Chrzescijanom/ iz oni z swymi żonami ktore byli dla ich cu-
 dzolostwa opuścili/ takno się poiednać mogą/ jeśli by im swego
 występu żal było/ tak mowi: Czemu Mąż Chrzescijanski zo-
 ny do siebie przyiac niema / ktora Kościół przyjmie? Albo
 czemu Żona Mężowi cudzolożnikowi żaluiacemu niema odpu-
 ścić/ ktoremu też Pan Christus odpuscił? Bo iz Pismo gluo-
 pim żowie tego/ który przy sobie żone cudzolożna chowa / o tey
 to rozumie/ ktora zgrzeszwszy pokutować y plugawosci swey
 poprzestac niechce. Stąd się tedy iasnie pokazuje/ iz ludz Ch-
 rzescijanski Małżeństwa / y doskonałości y zacności / nie-
 tylko Poganstkie/ ale y Żydowskie stada lubo Małżeństwa da-
 leko przechodzą.

¶ Jeszcze też wczyc potrzeba Chrzescijany / że trojkie są do-
 bra w Małżeństwie : iako Plod/ Wiara / y Sakrament : za
 których

Których to dobre nagrodzeniem/bywają wżone ony strasunki/które Apostoł pokazał tymi słowy: Otrapienie ciała takowi nie będzie: A to im jeszcze za tym przychodzi/ że ono ciało wspólne używanie / któreby z Małżeństwa słusznie haniebnie być miało/ jest wieczne w Małżeństwie.

1. Cor. 7.

¶ Pierwsze tedy dobro albo dar jest Płod/ iako dziatki/które się rodzą z własney y porządney żony: co tak bardzo uważał Apostoł/ iż też powiedział: Będzie zbawiona niewiasta przez rodzenie synów. A nie tylko to rozumieć mamy o rodzeniu/ ale też y o wychowaniu / y o karności/ przez którą się dziatki w pobożności ćwiczą: przeto wnet przydał Apostoł: Jesliż będzie trwać w wierze. Wpominając też Piśmo: Naślizli dziatki/ weźcie je / a nachylaj ich z dzieciństwa ich. Tegoż też wezy Apostoł: takowego też ćwiczenia chędogie przykłady w Piśmie świętym dawaia/ Tobiasz / Job / y inszy święci Wyconie. A która jest Wycon y Synow powinność/ powie się szerzej w czwartym Przykazaniu Bożym.

Pierwsze dobro albo dar / są dziatki.
1. Tim. 2.
Wychowanie dziatek ma być pobożne y w karności.
Eccles. 7.

¶ Wtore dobro albo dar w Małżeństwie / jest Wiara. Nie ona tu cnotę sposobność którą przyjmujemy kiedy się krzczymy/ ale wierność nieiała / którą Mąż Żenie / a Żona Mężowi tak wspólnie przyrzeka/ iż też ieden drugiemu swe ciało w moc dawa/ obiecując że onego świętego przyrzeczenia Małżeńskiego nigdy łamać niechce. Co się łatwo pokazać może z onych słów/które pierwszy nasz Ociec mówił/ kiedy Jerwe żonę swoją brał:które też potym w Ewangelii p. Chrystus potwierdził: Przeto człowiek oycę y matkę opuści/ a przy Żenie swej zostanie: y będzie dwaj w jednym ciecie. Także z onego Apostolskiego miejsca: Niewiasta w mocy swej ciała swego niema/ ale Mąż: y tymże obyczajem Mąż / w mocy ciała swego niema / ale Niewiasta. Dla tego w starym Zakonie/ bardzo ciężkie karania na cudzołożniki Pan Bóg sprawiedliwie wstawił/ że oni łamia te wiary Małżeńskie. Potrzebuje też tego wiary Małżeńskie / aby Mąż y Żona mieszkali wspólnie w nieiałości osobliwej/ świętej y czystej miłości / a iżby się niemilowali wspólnie cudzołożną miłością / ale tak iako wmiłował swoy Kościół Pan Chrystus: Bo ten kształt opisał święty Apostoł gdy mówił: Mężowie miłujcie żony wasze / iako y Pan Chrystus wmiłował Kościół:który on naprawdę miał w wielkiej miłości/ biorąc przed siebie swoy własny/ ale tylko Małżonki swej pożytek.

Co to jest wiara w Małżeństwie.

Genes. 2.
Math. 19.

1. Cor. 7.

Jaka ma być wiara Małżeńskie.

Ephes. 5.

¶ Trzecie dobro albo dar Małżeński/ jest Sakrament/ to jest ona zwiastka Małżeństwa / która nigdy rozwiązana być nie może.

Co jest Sakramentem w małżeństwie.

1. Cor. 7.

może. Bo/ iako Paweł S. napisał/ rozkazał Pan aby Żona od Męża nieodchodziła/ a iesliby odeszła/ żeby tak bez Męża została/ albo sie z Mężem swoim poiednała: a izby też Mąż nieopuszczał Żony. Bo iesli Matzeństwo (ile Sakramentem iest) znaczy Pána Chrystusowe z Kościołem złączenie/ tedy to być musi/ iz iako Pan Chrystus z Kościołem swoim nigdy sie niedzieli/ tak też Żona od Męża/ ile sie zwiastki Matżenia dotycze/ odłączona być niemoże. Ale izby sie ta święta spólnosc łatwiey bez iakiego wskazywania zachować mogła/ tedy powiedać będzie potrzeba/ ony Męża y Żony powinności/ ktore święty Paweł y święty Piotr wypisali.

Przad y powinność męża.

1.

¶ Jest tedy ten przad Męża/ aby Żone dobrze y wczciwie cho-
wał. Gdzie pamiętać ma/ iz Jadam zwał Jemę towarzyszkę/ kiedy tak mówił: Niewiastę ktorąśmi towarzyszkę dał. y dla tego sie to stało/ iako wczyli niektorzy święci Dycowie/ iz ona nie z nog/ ale z boku Mężowego była stworzona. Jako też nie uczyniono iey z głowy/ aby nierozumiała że iest Pania swemu Mężowi/ ale iz iest iemu poddana. Przystoi też Mężowi/ aby sie iaka rzeczą albo pracą wczciwą zawdy bawił/ częścią dla tego / żeby mógł dostateczyc czego wychowaniu domowemu potrzeba/ częścią też dla tego/ aby proznowaniem niegnusiał: z ktorego pospolicie wszystko złe pochodzi. Jeszcze/ ma czeladź dobrze opatrzyć/ y obyczajow ich wszystkich poprawiać/ a z nich każdego mieć na wodzy.

2.

3.

Żony powinność.

1.

1. Petr. 3.

¶ Zasię/ Żony ten przad będzie/ ktory Piotr S. wylicza tak mówiac: Niewiasty niech będą poddane Mężom swoim/ aby y ci ktorzy niewierzą słowu Bożemu/ przez przemieszczawanie z niewiastami swymi / bez słowa byli pozyskani/ obaczaiac w boiaźni święte obcowanie wasze. Ktorych włosy niech niebada zewnatr/ ani sie złotem niech nieokładaią / ani zbytнім szat ochedostwem zdobia: ale o to sie niech staraia / aby ten cłowiek serdeczny ktory iest skryty/ w nienaruszeniu spokojnego y skromnego ducha / ktory iest przed oblicznością Bożą / był bogatym. Boc sie też tak niegdy wbięrały Niewiasty święte/ w Pána Bogu nadzieie maiać/ a Mężom własnym poddane będąc: Jako Sara Abrahamowi posłuszna była/ zowac go Pánem swoim.

2.

¶ Będzie też osobliwa ta ich praca / aby dziatki pobożnie wychowały/ y statku domowego pilnie strzegły. A niechay z chucią zostawiać w domu / chyba żeby ym wynisć potrzeba była: czego też bez woley Mężowej niech nigdy czynic nieśmieia.

Potym/

Potym/ niechay zawždy pamiętać (w czym osobliwie złączenie Małżeńskie zależy) iż po Panu Bogu żadnego nad Nieżę siwego miłować albo wiecey sobie ważyć niemają/ktoremu też twóli czynić / y z wielką ochotą posłuszne we wszystkich onych rzeczach być muszą/ ktore Chrześcijańskiej pobożności niepsują.

¶ Po wyłożeniu tych rzeczy/ mają też wzywać Pasterze spraw y obyczajów/ktore przy poymowaniu albo złączeniu Małżeństwa zachować potrzeba: o których niech żadney nauki nię od nas nieczeka / ponieważ święte Concilium Tridentyńskie dostatecznie y pilnie opisało to / czego w tej sprawie nawiecey trzeba używać: ktora to wstawa/ iest Pasterzom wiadoma. Dostyc tedy będzie wspomnieć ie/ iżby z nauki tego świętego Zebrania obaczali y pilnie to Chrześcijanom wykładali/ co ku tej części należy. A naprzód / by snadź Nłodziency y Panny fałszywym małżeństwem oszukani będąc/ (ponieważ w tych leciech bårzo słaby iest rozum y rada) w skåradey miłości umowe / za złym opatrzeniem nieprzyszli/ (to iest/ by pod zastoną Małżeństwa/ plugawego żywota niewiedli) tedy często wzywać Pasterze będą/ iż to nie są/ ani mogą być prawdziwe y stałe Małżeństwa/ ktoreby się przy bytności Plebana albo drugiego Kaptana za Plebanowym albo Biskupim dozwoleńiem y przy pierwszym poczęciu świadków nie stały.

¶ Ale y ony rzeczy ktore przekazają Małżeństwo / albo ktorego bronia/ także opowiedane być mają. W czym się wiele zacych y wczonych ludzi pilnie obierało / ktorzy o złościach y o cnotach pisali/ tak iż łatwie będzie wszystkim Plebanom k temu miejscu to przywieść/ co im Piśmieniem swym podali: zwołaszczając Książę takowych zawždy używać muszą: Przeto y ony takowe ich rozkazania / y to co Zbor S. wstawił około przekazania owego / ktore się albo od powinności duchowney poczyyna/ albo od pospolitey wczimowości / albo od plugawego obcowania/ pilnie czytać y Chrześcijanom wykladać będą. Skąd się pokazuje/ iako mają być przyprawni Chrześcijanie kiedy w Małżeństwo wstepują. Bo tak mają rozumieć/ iż nie świecką iaką/ ale Boską rzecz poczyniają: y wskazywały to dostatecznie przykłady Wycom świętych w starym Zakonie / iż do niej osobliwey pobożności y serdeczney czystości przykladać trzeba: ktorych to Małżeństwa acz oney zacności Sakramentowey prozne były / iednak oni to rozumieli/ że z wielkim nabożeństwem y światobliwością przyjmowane być miały.

¶ Miedzy innymi rzeczami / dzieci bårzo pilnie wspominać trzeba/

Obzedy Małżeństwa opisał to Concilium Tridentyńskie.

Małżeństwo bez Kaptana y bez świadków nie jest.

Mają być ludzom powiedane te rzeczy/ ktore bronia Małżeństwa.

Impedimenta cognationis spiritalis.

pożatne Mał
żeństwo niema
ia być dopu
szczone.

1. Cor. 7.

plebani y Ka
znodziecie lud
uczac / czego
sie strzedz ma
ia.

Psal. 11.

Jako maia lu
dzie w Małżeń
stwo wstepo
wac y iego uży
wac.

1. Cor. 7.

Hieron. Lib. 1.
contra Iovinian
um in fine.

Czasu Modli
twy y Postu / ia
to sie małżon
kowie zachow
wac maia.

Roman. 5.

trzeba / aby Oycow y tym w ktorych mocy sa / te częśc wyrza
dzali / żeby bez ich wiadomości nie wstepowały w Małżeństwo
nierzkac aby to nad ich wola albo za ich przeciwnianim czynie
mieli: Bo sie to w starym Zakonie okazuje / iż Oycowie zawo
zdy syny w Małżeństwa wprawowali. A iż w tey mierze nie
mało na ich wola przypuszczono być ma / wskazuje też Apostoł
tymi słowy mówiac: Kto za Maż dawa corke swoje / dobrze
czyni: a kto niedawa / ieszcze lepiej czyni.

¶ Ale inż teraz o częsci oney ostateczney powiedziec potrzeba /
ktora sie ku Małżeńskiemu używaniu ściaga. O czym uczac /
tak sie Pasterze niech sprawuia / aby niewyrzekli słowa żadne
go / ktoregoby przed Chrześcijany mówic nie przystało: albo
ktoreby serca pobożne obrażic / a śmiech mogły uczynic. Bo ia
ko mowa Pańska / iest mowa czysta / tak bardzo przystoi / aby Do
ktor ludu Chrześcijańskiego takiej mowy używał / ktoraby o
sobliwa powaga y szczyrość serdeczna w sobie miała. Przeto o
nych dwu rzeczy uczyc trzeba Chrześcijanom: Naprzod / iż nie
dla lubości albo cielesney rokoszy / Małżeństwa pilnować ma
ia / ale go używac potrzeba wedle zamierzenia onego / ktore (ia
kosny wyższej okazali) Pan opisał. Bo sie na to pamiętać go
dzi / co Apostoł wspomina: ktorzy maia żony / niechay tak beda
iako by ich nie mieli: y na ono co Jeronym S. powiedział: Cz
łowiek mądry / z rozumem milować żone ma / nie z cielesną chci
wością: a namietności lubieżne mieć na wodzy będzie / y ku cie
lesnemu używaniu pedem nie poydzie. Niemasz nic sprośniejsze
go / iedno tak milować żone iako cudzołożna niewiaste.

¶ Ale iż wszystkie dobra modlitwami świętymi od Pana Boga
mamy vpraszać / tedy druga rzecz iest ktorey Chrześcijany u
czyc potrzeba / żeby czasem sprawie Małżeńskiej pokoy dali / kie
dy P. Bogu modlic sie maia: a osobliwie niech wiedza / iż przy
namniey tego im przez ony trzy dni / niżli Boże Ciało przyma /
strzedz potrzeba. A częsciey toż powtarzac maia / kiedy Post
święty czterdziestny przydzie: iako to nasz Oycowie dobrze y
świątobliwie rokazali. Bo za tym poznaia / że ony dobra albo
dary Małżeństwa / co dzień w łasce Bożej wiecey sie pomna
żac im beda: a strzegac pobożności / nietylko ten żywot z po
kojem y z rokosza wyżywa / ale też beda mieli prawdzi
wa y pewna nadzieie ktora nie pohanbia / iż
za łaską Bożą wiecznego żywo
ta dostana.

O Dzień

Dziesięciorgu Przykazaniu Bożym.

N Z Dziesięciorgo Boże Przykazanie jest Prawo wszystkich summa y skrocenim / święty Augustin to w Księgach swoich napisał. Bo aczci Pan wiele mawiał / wskazuje dwie tylko Tablice Kamienne Mojżeszowi dać raczył / które Tablicami przyszłego świata dectwa w Skrzyni Bożej zowa : Z tey przyczyny / iż wszystkie insze rzeczy które P. Bog przykazał / na tym dziesięciorgu Przykazaniu / które są na dwu Tablicach opisane / zawisły / aby ie każdy rozumieć mógł / który by sie pilnie po nich pytał. Tak iako też y ono dziesięciorgo Boże Przykazanie / na onym dwoygu Przykazaniu / iako na miłości Bożej y Bliźniego / zawisło : na których wszystkie Zakon y Prorocy wiszą. Przeto gdyż to jest summa wszystkiego Zakonu / tedy sie ustawicznie Pasterze w iego rozmyślaniu obierać muszą / nietylko żeby sami wedle niego żywot swoy wiedli / ale też aby lud sobie powierzony w Zakonie Bożym ćwiczyli. Bo warogi Kapłańskie vmiejetności strzeżę / a Zakonu z wst iego ludzie dowiadować sie będą : Abowiem Angiotem jest Pana Zastępow : a to Pasterzom osobliwie nowego Zakonu służy / którzy Panu Bogu bliższymi będą / z iasności w iasność iako od Ducha Pańskiego przemieniać sie mają. A iż im ie też Pan Chrystus przemianę światłości dać raczył / tedyc własnie im to służy / aby światłością tych którzy są w ciemnościach / y nauczyć cielnymi prostaczkow / a mistrzami dziecinskimi byli. Nad to / ież sibi kto w jakim wpadku był zachwycony / aby oni Duchownymi będąc takowego nauczyli. Na Spowiedzi też / osobe siebie na sobie niosa / y wedle ciężkości a sposobu grzechow / wyrok czynią. A tak chcałi żeby nieumiejetność ich tak ym samym iako y drugim szkodliwa niebyła / tedy o tym wielka czujność mieć / a w wykładaniu Przykazania Bożkiego barzo ćwiczeni być mają : iżby tak wedle tey Bożkiej reguły o każdym w czynku y powinności swej zaniedbaniu / rozsadek dobry uczynić mogli : a iako święty Paweł mowi / zdrowey nauki uczyli : to jest /

August. quaest. 140. super Exodum.

Dwie Tablice Zakonne Pan Bog dał.

Math. 22.

Plebani y Ksiondzicie mają pilno uważać Przykazanie Boże / y iego znacność y pożytki innym opowiedać.

Malach. 2.

2. Cor. 3.

Math. 5.

Roman. 24

Galat. 6.

2. Tim. 4.

Tit. 1.

to iest / takiey ktoraby żadnego błedu w sobie niemiała / a nie-
mocy duszne / co są ludzkie grzechy / leczyla / aby tak ludzie ssta-
li się Panu Bogu ludem przyiemnym nasladuiacym dobrych
uczynkow.

Galat. 3.

Zakon p. Bog
sam dat.

¶ A w takowym wykładaniu / to niech Pleban przed się bie-
rze / y to inszym powieda czymby ie przywieść mogł / aby Za-
konowi byli posłuszni. A miedzy inszymi rzeczami ktore ludzie
tu zachowaniu tego Zakonu przywieść mogą / ta iest nawiet-
sza / iż Pan Bog sam iest tego Zakonu stanowca. Bo aczci po-
wiedaia że ten Zakon przez Angioly dan był / iednak watpie za-
den niema / iż samże Bog dal ten Zakon. Czego dostatecznie po-
świadczaią / nietylko samegoż Stanowce Praw tych słowa /
ktore mało potym wykładac będziemy / ale też niezliczne Pisma
świetego mieysca / ktore czytaiac łatwie Pasterze obacza. Albo-
wiem niemaż tego człowieka ktoryby nie czuł w sobie / iż ma od
p. Boga w dusze swoje Prawo wszechpione / za ktorymby rzecz
dobra od zley / y wczirwa od sromotney / sprawiedliwa od nie-
sprawiedliwey / mogł rozeznac : ktorego to Prawa moc y wła-
sność / gdyż nie iest rozna od Prawa tam tego ktore się na Pi-
smie podało : tedyc też tego żaden przec niemoże / iż tak wnetrz-
nego iako y pisanego Prawa sam Pan Bog stanowca iest.

Zakon pisany
zgadza się z
przyrodzonym
Prawem.

¶ Uczyć też Pasterze maia / iż te światłość Boska (to iest pra-
wo wnetrzne) prawie iuż zlymi obyczajami y ustawiczną zło-
ścią ludzką zatłumiona / gdy Bog Moyzeszowi Zakon dać ra-
czył / na ten czas raczey obiaśnił niż iaki nowy Zakon dal / albo
iż nie nowa iaka światłość albo nowe Prawo wystawił. A tego
przeto uczyć maia / by snadź ludzie słyszac że się Prawu Moy-
zeszowemu nieco wvloktło nierozumieli tego / iakoby też oni temu
Prawu poddani być niemieli. Bo to iest pewna / iż nie dla tego
rozkazaniu temu posłuszni być mamy że iest przez Moyzesa po-
dane / ale iż iest w umysły wszystkich ludzi wrodzone / a przez
Pana Chrystusa wyłożone y potwierdzone. A wszakże Barzo to
ludziom pomoże / y wiele v nich tey rzeczy rozmyślanie ważyc
będzie / iż ten Pan Bog to Prawo albo Zakon podał / o ktore-
go mądrości y przystoyney sprawiedliwości żaden watpie / a
ktorego niezamierzoney mocy y władzy żaden się vchylic albo
vysc niemoże. Przetoż gdy Pan przez Proroiki Zakon swoy cho-
wac rozkazywał / opowiedał się zawždy że on Bogiem iest : tak
y na przodku dziesięciorga Przykazania mowi : Ja iestem Pa-
nem Bogiem twoim. A indzie : Jesliżem ja Panem / gdzież iest
Boiażn moia ? A nietylko ta rzecz zruszy Chrześcijany tu cho-

Exodi 20.
Malach. 1.

wanu

waniu Przykazania Bożiego / ale też y tu dziekowaniu pobu-
dzi / że wždy Pan Bog sam wola swoje w ktorey sie nasze zbaw-
wienie zamyla / nam oznaymic raczył. Przetoż nie na iednym
mieyscu Pismo swiete to wielkie dobrodzieystwo pokazuiac / w-
pomina lud aby y zacność swoje y Pańska dobrotliwość pozná-
li : iako w piatych Księgach Moysesowych albo w Deutero-
nomium czytamy : To iest (prawi) mądrość wasza / y wasz
rozum przed rozmaitymi ludźmi / aby wszyscy słysząc ty Przy-
kazania / mówili : Toć to lud mądry y rozumny / a naród wiel-
ki. A zaś w Psalmiech : Nieuczynił tak żadnemu narodowi /
ani mu obiawił sądów swoich.

Deuter. 4.

Psal. 147.

¶ A iesli Pleban ieszcze k temu obyczaj / ktorzym ten Zakon był
dan z Pisma S. pokaze / tedy łatwie rozumieć beda Chrześci-
anie / z iaką pobożnością y z iaką pokorą ten Zakon od Boga
przyiety chować maia. Bo trzy dni przed tym niż był dan / ro-
kazano było wszystkim od Boga / aby świąty ochedozyli / żon
swoich ani sie dotykali / żeby tak snadniejszy y gotowszy byc
mogli tu Prawa tego przyieciu : a iżby sie też na dzień trzeci
wszyscy zeszli. Potym kiedy iuz do gory przywiedzeni byli /
z ktorey Pan miał im przez Moysesza Zakon dać / tedy Moys-
eszowi tylko rozkazał aby wstąpił na gore : Na ktora Pan Bog
z wielkim Nłagestatem przyszedł / a mieysce ono gromy / tyska-
wicami / y ogniem / y gęstą mgłą obtoczył / także z Moyseszem
mówić počzał / y Zakon mu dał. A nie dla żadney inszey rzeczy
mądrość Boża to uczynić raczyła / iedno aby nas vpomionela /
iż czystym y pokornym sercem Pańskie Zakon przyjmować ma-
my : a ieslibysmy go zaniedbali / iż od sprawiedliwości Bo-
skiej za to meki gotowe mamy.

Zakon z iaką
powagą dany.

Exodi 19.

Przygotowa-
nie tu przyie-
ciu Zakonu / co
znaczyło.

¶ A owšem niechay Pleban pokaze / iż takowe Przykazania
trudności w sobie niemaią : czego tym samym Augustina swie-
tego dowodem będzie mógł nauczyć : ktory tak mówi : Jakoż
to rzec kto może / aby niepodobno było człowiekowi miłować :
Miłować / mówie / tak dobrotliwego stworzyciela y nalaśka-
wszego Oycę / a potym też y cięło swe w bráciey swey : A kto
miłue / tenć Zakon wypelnił. Przeto Jan Apostoł iawnie swia-
dectwo dawá / że Przykazania Pańskie nie są cieśkie. Bo (iá-
ko świadczy Biernat S.) żadneyby rzeczy sprawiedliwszey /
żadney ktoraby wietsza zacność w sobie miała / żadney poży-
teczniejszey (nad Miłość) Pan od człowieka był niewyciągał.
Dla tego dziwnie sie Augustin wielkiej Bożkiej dobroci / tak
do niego mówił : A co iest człowiek / iż ty od niego miłowan

Przykazania
Boże nie są cie-
skie.

Rom. 13.
1. Ioan. 5.

Krewkość przy-
rodzona Panu
Bogu Duchem
swoim wspomina-
ga.

Luce 11.

August. in lib.
Confessionum.
Da quod iubes.
X iube quod
vis.

Zakonowi mu-
sim być posluš-
ni.

1. Cor. 7.

Galat. 6.

Nowym stwo-
rzeniem w Pa-
nu Chrystusie
któ jest.
Ioan. 14.

pożytki z cho-
wania Zakonu

być chcesz? A jeśli by tego nieuczynił / tedy mu wielkimi mek-
ami groziś. Żaż niedosyć wielkiej meki / jeśli bym nie miłował
ciebie?

¶ A jeśli by się kto tym wymawiał / iż mu krewkość przyrodze-
nia przekaza że Pana Boga miłować nie może: tedy wzywać trze-
ba / iż Pan Bog który po nas tę miłość mieć chce / moc miłości
wszczepia w serca nasze przez swego Ducha świętego: a ten
Duch dobry / dan bywa od Ojca niebieskiego tym / którzy go
z prośbą żądają: Tak iż Augustin święty słusznie Pana Boga
prosił mówiąc: Day wypełnić co każesz / a rośkaż co chcesz. Iż
tedy pomoc Boża jest tuż nam przy ręce / zwłaszcza po śmierci
Pana Chrystusowej / przez którą tego świata Księża jest precz
wyrzucono / tedy już niemasz przyczyny / aby się kto trudnością
mógł odstraszyć: Albowiem temu który miłuje / niemasz nic tru-
dnego.

¶ Nad to / ku namowieniu do tej rzeczy / wiele y to pomoże ie-
śli wykładano będzie / iż Zakonowi posłuszni być musimy: zwła-
szcza że naszych czasów nąydowali się ludzie / którzy przezboż-
nie y z wielką szkodą swoją śmieli to powiedzieć / że choćby łatwi
albo trudny Zakon był / iednak do zbawienia namnię go nie-
trzeba. Których to powieść złośliwa y przezbożna / Pleban
świadcstwem Pisma świętego psować będzie / a zwłaszcza z
tegoż Apostoła / z którego też oni przezbożności swojej obrone
biorą. Coż tedy mówi Apostoł? Ani obrzezanie / ani też nieob-
rzezanie nic nieważy / ale waży chowanie Przykazania Boże-
go: A iż też powieść swoje na innym miejscu powtarza / y po-
wieda / że w Panu Chrystusie nowe tylko stworzenie waży / te-
dy z tad rozumiemy / że nowym stworzeniem w Panu Chrystu-
sie onego zowie / który Przykazania Boże chowa. Bo ten kto-
ry ma Przykazanie Boże y chowa je / Boga miłuje / iako sam
Pan u Jana S. świadczy: Jeśli mie kto miłuje / tedy słowa
moje chować będzie. Albowiem acz może człowiek usprawiedli-
wionym być / y z niepobożnego stać się pobożnym / pierwey niż
by z osobna każde Przykazanie Zakonne zwierzchnim uczynkiem
wypełnił: wszakże to być nie może / aby ten który lata ma y ro-
zumu używa / mógł być z niepobożnego sprawiedliwym / jeśli-
by nie miał gotowej myśli ku wszystkiemu Przykazaniu Bożiemu
go chowaniu.

¶ Na ostatek / by snadź Pleban czego nie opuszczał / czymby lud
Chrześcijański przywiedzion być mógł aby ten Zakon chował /
tedy to położy / iako są obfite y słodkie Zakonu tego pożytki:

czego

czego łatwie dowieść będzie mógł z onych słów które w osmna-
stym Psalmie napisano: Bo się w nim chwale Zakonu Bożego
wystawiaia / z których ta jest nawietrza chwala / że część Boża y
Młagstat iego daleko on lepiej wyraża / niżeli wyrażaia che-
dogoscia y porządkiem okregi y sprawy niebieskie: które ia-
ko tu swemu podziwieniu ciągną wszyscy chociaż y najprostsze y
nagłupsze narody / tak też to czynia / aby oni chwale / mądrość /
y moc stwórcy wszystkich rzeczy poznali. Lecz Zakon Pán-
ski / nawraca dusze ludzkie ku Bogu: Bo znaiac przez Zakon
drogi iego / y naswietza Boska wola / obracamy się nasze na
drogę Pánstka. A iż ci sami prawdziwie są mądrzy którzy się
Pána Boga boia / to zaś temu Zakonowi przypisuje / aby mą-
drości używał malutkim. Potym / y prawdziwego używają
wesela / y tajemnice Boskie poznawają / y k temu wielkich ro-
koszy y wielkiej zapłaty tak na tym iako y na onym świecie do-
stawia ci / którzy Zakonu Bożego strzegą. A nie tak dla nasze-
go pożytku tego Zakonu / iako dla Pána Boga strzedz mamy:
który ludzkom w Zakonie wola swa oznaymiał. A gdyż go insze
stworzone rzeczy nasładowia / tedy daleko więcej człowiekowi
to przystoi / aby go też on nasładował.

¶ Opuścić też y tego nietrzeba / iż w tym osobliwie P. Bog
swoje łaskę przeciwko nam y starby wielkiej dobroci pokazał /
że mogąc nas bez wszelkiej zapłaty do tego przymusić / aby
siny chwale iego służyli / przedsię te chwale swoje z naszym po-
żytkiem złączyć chciał / aby to co człowiekowi jest pożyteczno /
Pánu Bogu też było ku czci y chwale. Wiec iż to nawietrza y
nazacnieysza rzecz jest / tedy będzie uczył Pleban / iako Prorok
na ostatku mówił / że w przysrzeganiu Zakonu Pánstkiego / jest
bardzo wielka zapłata. Bo nietylko ony błogosławienstwa są
nam obiecane / które więcej ku ziemskiej szczęśliwości należa-
ły / abyśmy błogosławieni w mieście / błogosławieni na roli by-
li: etc. ale też obfita zapłata w niebie jest nam wskazana / y mia-
ra dobra / y natłoczona / y potrzebna / y wierzchowata / która
sobie za pomocą miłosierdzia Bożego zasługujemy / po-
bożnymi y sprawiedliwymi uczynki.

Psal. 12.

Niebiosą cią-
gną wszyscy ku
poznaniu Pá-
na Boga.

Zakon nawra-
ca dusze ku Pá-
nu Bogu.

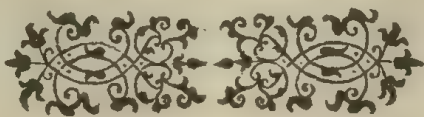
w chowaniu
Przykazania
Bożego wiel-
ka zapłata.

Ibidem.

Deuter. 28.

Math. 5.

Lucę 6.

Exodi 20.

Ja iestem Pan Bóg twoy / ktorym cie wy-
wiodl z ziemię Egiptoskien / z domu niewoley. Nie
bedziesz miał Bogow obcych przedemna / albo
oprocż mnie. Nieuczynisz sobie rzeżanego
szupu albo obrazu. etc.

Roman. 1.

Ażkolwiek ten Zakon dał Pan Bóg Zy-
dom na gorze / wszakże iż on z przyrodze-
nia vmysłom wsittkich ludzi dawno przed
tym był wlepiony y nadany / dla teyże też
przyczyny Pan Bóg chciał / aby iemu w-
szyscy ludzie wstawnie byli posłuszni / te-
dy niemały to pożytek przynieść / iesli pil-
nie się wyłoża ony słowa / ktorymi ten Za-
kon przez Moysesza iako sługe y tłumacza był Zydom podan :
także i ona historia o ludu Żydowskim / ktora iest pełna tajemnic.
¶ Naprzod tedy będzie Pleban powiedział / iż ze wszystkich nar-

rodow

rodow ktore byly pod niebem/Pan Bog obrat sobie ieden/ktory od Abrahama swoy poczatek mial: ktorego chcial miec pielgrzymem w ziemi Chanaan: ktorey ziemie aczkolwiek mu byl dzierzawne y posiedzenie obiecal / iednak y on sam / y potomstwo iego/ wiecey niz przez czterzy sta lat blakali sie/ niz w ziemi obiecanej mieszkac poczeli: w ktorym to pielgrzymstwie zawsze ie Pan na swej pieczy mial. Al chociarz oni z narodu do drugiego narodu/ y z Krolestwa do ludu inego przechodzili/ przed sie nigdy im zadney krzywdy czynic niedopuszczal/ y owym Krole przeto karal. Al pierwey nizli do Egiptu weszli/ postal meza iednego przed niemi / za ktorego rozumem / y oni/ y Egiptczykow z glodu wybawieni byli. Al w Egiptcie tez tak na nie laskaw byl/ ze acz faraon barzo sie ym przeciwiat y o ich sie wygladzenie staral / iednak dzinwym sie obyczaiem mnozyli: Al kiedy iuz barzo wcisnieni / a iako niewolnicy barzo cieszko byli chowani/ tedy wzbudzil ym wodza Moyzesa/ktoryby ie mocna reką wywiodl. To tedy osobliwe wyzwolenie/ na poczatku tego Przykazania Pan wspomina tymi slowy: Jam iest Pan Bog twoy / ktorym cie wywiodl z ziemi Egiptskiej z domu niewoley. Al z tych to rzeczy / nawiecey one Pleban obaczac ma/ze P. Bog ze wszystkich narodow ieden sobie obrat/ ktory nazwal ludem swoim/ y chcial aby go ten lud znal y chwail. Nie izby on insze narody sprawiedliwoscia albo liczba przechodzil / (iako Pan Zydom przypominat) ale iz sie tak samemu Bogu podobalo / aby radnicy lud malutki y nedzny rozmnozyli y zbogacil/ zeby moc y dobroc iego znaczniejszy y swietleysza w wszystkich byla. Al gdyz ludzi onych taki sposob albo stan byl/ tedy przytaczyl sie do nich y vmitowal ie tak barzo / iz tez bedac Panem nieba y ziemie/tego sie niewstydal/aby go ich Bogiem / to iest Bogiem Zydomskim zwano: a to aby insze narody ku nasladowaniu ich powabil / zeby poznawszy szczescie Zydomskie/ wszyscy sie ludzie ku chwale prawdziwego Boga wdali: iako tez Pawel swiadczy/iz on/ pokazuiac szczesliwosc Pogansta / y ono prawdziwe Boga poznanie ktorego ich byl nauczyl/ powabial ku zayzreniu albo ich nasladowaniu ciato swoje/ to iest Zydy bracia swa.

¶ Potym bedzie tez Chrzeszczany Pleban vczyt/ iz Pan Bog dla tego Wycom Zydomskim dlugo pielgrzymowac dopuszczal/ y na ich potomstwo cieszkiej niewoley vtrapienie przepuszczal/ aby sie ono znac dalo / iz tylko ci sa przyiaciele Bozy/ ktorzy sa nieprzyiaciele swiata y pielgrzymy na ziemi / a iz latwiey nas

pan Bog iako
Zydy sobie o-
brat y bronil.

Psal. 104.

Deut. 9.

Czemu radnicy
pan Bog Zydy
niz insy lud v-
mitowal.

Deut. 10.

Rom. 11.

Ibidem.

Czemup. Bog
tak dlugo tra-
pil Zydy piel-
grzymstwem.

2. Paral. 12.

Czemu p. Bog
niemchto z
dom obietnice
swoj spetnit.

Czemu na pu-
szczy po wysciu
z Egiptu / p.
bog zakon dat.

Esaie 28.

Psal. 94.

Nietwisto z
dom ale y wier-
nym ludzom
ty słowa słuza

Pan Bog k sobie iakoby w swe towarzystwo przyimie / iesliby-
liny z swiatem spolnego nic niemeli. Wlad to / abyśmy rozu-
mieli iuz przy sluzbie Bozey bedac / ze daleko ci szesliwyszymi
sa ktorzy Panu Bogu / nizli ktorzy swiatu słuza. W czym Pi-
sino tez nas vpomina. Bo tak mowi: Wszakze sluzyc mu be-
da / (to iest Poganstkiemu Krolowi) aby poznali iako wielka
roznośc iest miedzy sluzba moja a sluzba Krolestwa ziemskiego.

¶ Jeszcze k temu wykladac bedzie / iz wiecey niz po czterzy sta
lat spetnit dopiero Pan Bog obietnice swoje: a to / izby sie byl
on lud wiara y nadzieia wspieral. Bo chce Pan Bog izby wy-
chowancy iego / vstawicznie nan sie spuszczeni / a w iego do-
broci wszystkie nadzieie swoja pokladali: iako w pierwszego Przy-
kazania wykladzie powiemy.

¶ Naostatet / bedzie obaczal mieysce y czas / ktorego lud Zy-
dowski ten Zakon wzial od Boga: to iest kiedy z Egiptu wy-
wiedziony przyszedl na puszcza / a to izby przyciagniony pamie-
cia swieznego dobrodzieystwa / y vstraszony ostroscia mieysca
onego na ktorym w ten czas mieszkal / sposobnieyszy byl ku przy-
jeciu Zakonu. Albowiem ludzie przez ty nawiecey zniwoleni by-
wali / ktorych dobrotnosc poznali: y do ratunku sie Bozkier-
go wiec vciekali / kiedy bacza ze iuz w ludzich zadney nadziei
ie miec niemoga. Skad rozumiec mamy / ze Chrzescijani tym
sklonnieyszy ku przyjeciu niebieskiej nauki beda / ym sie baczney
od lubosci tego swiata / y od rostoszy cielesney odstrzela: iako
Prorok napisal: Kogo Pan vmietnosci nauczy: y komu da-
zeby co slyszy rozumiec to mogl: odsadzonym od mleka / y oder-
wanym od pierśi. Przeto niechay sie stara Pleban / a ile moze
niech to przewiedzie / aby ludzie Chrzescijanscy zawzdy słowa
ty na pamieci mieli: Jam iest Pan Bog twoy. Z ktorych rozu-
mieć beda / iz dawca Prawa tego maia swego Stworzyciela /
ktory stworzyl ie / y zachowuie ie. A slusnie tez ono mowic mo-
ga: On iest Pan Bog nasz / a my lud Pastwiska iego / y owce
reki iego. Ktorych slow vsilne y czeste przypominanie te moc
mieć bedzie / aby Chrzescijani ku chowaniu Zakonu chutliw-
szymi sie stali / a grzechow swych poprzestali.

¶ A co tam daley stoi: Ktorem cie wywiodl z ziemie Egipt-
skiej z domu niewoley: aczkolwiek sie zda ze to zydom tylko
sluzy / ktorzy z Panstwa Egiptskiego wyzwoleni byli: wszak-
ze iesli na wnetrzny sposob zbawienia pospolitego patrzac bedzie-
my / tedy to daleko wiecey ludziem Chrzescijanskim nalezy. Kro-
rzy nie z niewoley Egiptskiej / ale z krajny grzechowey / y z mo-
cy cie-

cy ciemności od Boga wyrwani / a w Królestwo syna swey miłości są przeniesieni : na którego dobrodzieystwa wielkość patrząc Hieremiasz / przepowiedział ono tak mówiąc : Oto dni przyda / mówi Pan / a nierzeką wiecey / Żywie Pan który wywiodł syny Izraelskie z ziemi Egypckiej / ale rzeka / Żywie Pan który wywiodł syny Izraelskie z polnocney ziemi / y ze wszystkich ziem do których ie był wygnat / a przywiodę ie do ziemi swey ktorą dał ich Oycom : Oto ia posle / mówi Pan / rybitwom niemało / y beda ie łowić. etc. Abowiem nalaśkawszy Cięcpież Syna swego / ony syny którzy byli rozproszeni / zgromadził ie : abyśmy już nie tak iako śludzy grzechowi / ale iako śludzy sprawiedliwości w światobliwym życiu y w spra- wiedliwości przed nim / służyli iemu przez wszystkie dni nasze. Przeto Chrześcijani wszystkim potużam iakoby tarcz iaka ty Apostolskie słowa zarzucac beda / Ktorzysiny umarli grzechowi / a iakoż ieszcze w nim żyć bedziemy ? Już nie iestesmy naszym / ale onego który za nas umarł y zmartwychwstał. On iest Pan Bog nasz który nas sobie krwią swoją pozyskał / iakoż grzeszyć przeciwko Panu Bogu naszemu a iego z nowu na Krzyż przybijac możemy ? Przeto iako prawdziwie ludzie wolni / y w tey swobodzie w ktora nas Pan Christus wybawił / iakosiny wydawali członki nasze służyć niesprawiedliwości / tak ie wydawamy służyć sprawiedliwości ku światobliwości.

Colos. 1.

Hier. 16.

Ioan. 11.

Luce 1.

Roman. 6.

Niebedziesz miał Bogów obcych oprócz mnie.

Exodi 20.

Edzie uczył Pleban / iż w dziesięciorgu Bożym Przykazaniu pierwsze miejsce mają ty rzeczy / które Panu Bogu należą : a potym zaś ony / które służy Blizniemu. Bo tych które wyrządzamy Blizniemu / Pan Bog iest przyczyna. Abowiem na ten czas wedle Bożego przykazania blizniego miłujemy / kiedy go dla Pana Boga miłujemy : a ty rzeczy są na pierwszej tablicy spisane. Potym też Pleban to potęże / iż w tych słowach przerzeczonych zamyka się dwoiakie Przykazanie : a iedno rozkazuie / drugie zakazuie. Bo co się w tym Przykazaniu mówi / Niebedziesz miał Bogów innych oprócz mnie / to się tak rozumie : Mnie prawdziwego Boga chwalić bedziesz / obcym Bogom chwały nieczyniac. A w pierwszych słowach / (to iest w onych / Jam iest Pan Bog twoy) zamyka się rozkazanie o Wier-

Rozdział Przykazania Bożego.

Dwoiaki iest w tych słowach Przykazanie.

rze/ Miłości/ y o Władzi. Bo kiedy Pana Boga miąnniemy/ tedy słusznie bez wszelakiey przygany wyznawamy / iż on iest nieruszający/ nieodmienny/ zawsze tenże będący/ y wierny : a zatym przyzwalaiać iego powieściam / zupełną wiarę y moc iemu dać musim. A kto będzie obaczając iż on iest wszechmocny/ łaskawy/ skłonny/ y łatwi tu dobrze czynieniu/ zaż to być może/ aby wszystkiey swey nadzieie w nim pokładać niemiał : A iesli patrzeć będzie na wielką dobroć / y na one zbytne bogata miłość ktora ma przeciwko nam/zaż go miłować niebędzie musiał : Dla tegoż taki iest Przykazania tego początek/ y dla tego takie dokonanie : Ktorego przykazując w Pismie Bog używa/ tak mówiąc : Ja Pan.

Czemu P. Bog
y o sobie powie
dat/ y Bogom
obcych chwalić
niedat.

3. Reg. 18.

Czemu to iest
nawietże Przy
kazanie.
Non ordine tā-
tum, sed ratio-
ne, dignitate,
&c.

Kto przeciw
temu Przykaza-
niu grzeszy.

¶ Druga Przykazania tego częśćka ta iest : Niebędziesz miał Bogów obcych przedemną. Takiego obyczaju mowienia / dawca tego Prawa używał / nie iżby ta iego wola niebyła dosyć wyrażona przez ono Przykazanie rozkazujące / tymi słowy : Mnie Boga iednego chwalić będziesz : (bo iesli Bog iest/ tedyc ieden iest) ale go używał dla ślepoty wielu ludzi/ ktorzy przed tym wyznawali to/ że chwala prawdziwego Boga / a przed sie mnożstwu Bogów służyli : iakich między Żydy wiele było/ ktorzy/ iako ym Heliasz wymawiał y przed oczy wyrzucal/ na dwie stronie chramali : co też y Samarytanowie czynili / ktorzy y Boga Żydowskiego y Pogańskie Boga chwalili.

¶ To wyłożywszy przydać ieszcze będzie trzeba/ iż to iest Przykazanie ze wszystkich napierwsze y nawietże : nietylko w położeniu albo w rzedzie/ ale w zachności/ w mocy/ y w wysokości. Abowiem daleko wiecey Pana Boga miłować y w wietżey powadze mieć mamy / niż Pana y Króla : ponieważ on stworzył nas y sprawił nas : on w żywocie matczynym żywił nas/ y na ten świat wywiódł nas/ on też nam rzeczy tu żywotowi y tu odzieniu potrzebnych używa.

¶ Przeciwko temu Przykazaniu grzesza / ktorzy Wiary/ Władzie/ y Miłości niemają : y bardzo sie szeroko ten ich grzech rościaga. Bo w tey liczbie náyduia się ci / ktorzy w kacerstwo wpadają : y ktorzy temu wiary dać niechca/ co święty Kościół matka nasza tu wierzeniu nam podawa : ktorzy siom/ wieszczkom / y rzeczom inszym niżczemnym wierza : ktorzy w zbawieniu swoim rospaczają/ ani dobroci Boskiej duszą : ktorzy sie tylko na bogactwa / lubo na zdrowie / y na swa siłę spuszczaia. Co wszystko szerzey ci wyłożyli/ ktorzy o grzechach y przestępnościach pisali.

Alle

¶ Ale w tego Przykazania wykładaniu ono też pilnie wczyc będzie trzeba / iż część y wzywanie Swietych / tak Angiolom iako dusz błogosławionych / które używają chwały niebieskiej / albo też ich ciał y swietych prochów wczciwość / która ym za wždy Kościół powszechny wyrządzał / namniemy się temu Przykazaniu nieprzeciwia. Abowiem ktoż tak głupim być może / aby który słysząc że Krol zakazał iżby żaden Krolew sie czynić nie śmiał / ani sobie części y chwały Krolewskiej wyrzedzać dał / wnetby tak rozumiał / że niechce Krol tego mieć / aby Urzędnikom y Radam iego część wyrządzana była ? Bo chociaż Chrześcianie chwala Angioly / przykład wzięwszy od Oycow swietych starego Zakonu / iednak nieczynią ym części która Panu Bogu czynią. A jeśli niegdy czytamy / iż Angiolowie tego mieć niechcieli / tedy rozumiec mamy / że czynili to / niechcac aby ym ta część wyrządzano / która jest samemu Panu Bogu powinna. Bo Duch swiety który mówił / Samemu Bogu część y chwala : tenże też rozkazał / abyśmy Rodzice y Starsze nasze w wczciwości mieli. Nad to / świeci ludzie którzy iednego Boga chwalili / przedsię Krolom (iako mamy w Pismie S.) część wyrządzali : to jest / z wielką potęgą sie ym kłaniali / y w wczciwości ie mieli. Jeśli tedy Krolom / przez które Pan Bog świat swoy rządzi / tak wielką część czynimy / czemuż Duchom Angielskim / które sługami swymi Pan Bog mieć chciał / a których y w rządzeniu Kościoła swego y rzeczy innych używa / y za których pomocamy na każdy dzień z wielkich tak duchownych iako cielesnych przygod wybawieni bywamy / (aczkolwiek oni widzieć sie nam nie dadzą) ieszcze tym większej części wyrządzać niemamy / ym więcej ci błogosławieni Duchowie zacnością swoją Krole przechodzą ? A ku tej zacności przydać też możesz y miłość : która nas oni miłują / y która miłością przywiedzeni / za tymi krainami którym są przełożeni / czynią modlitwy / iako sie to z Pisma łatwo pokazać może : y wątpić nie trzeba / że sie też y za tymi modla których są stróżami : abowiem y modlitwy y łzy naszą Panu Bogu ofiarują. Przeto Pan w Ewangeliiy nauczał / iż dziatek małych niść pogarszać niema / ponieważ Angiolowie ich w niebie zawždy widzą twarz Oycy który w niebie jest. Potrzebąc ich tedy wzywać / gdyż y na Boga wstawicznie pątrzą / y opiece naszego zbawienia sobie poleconą z ochotą na sie przyjmują. A mamy w Pismie swietym iawne tańowe wzywania świadectwa. Bo Jakób Prosił Angiola z którym sie biedził / y owszem go przymusił aby mu błogosławił. Abowiem n po-

Swietych słusnie wzywać możemy.

Angioly mamy chwalić dla ich zacności.

Apoc. 19. 22.
Iudic. 13.

1. Tim. 1.
Exodi 19.
Leuit. 19.
Deuter. 5.
Genes. 23.
2. Reg. 24.
1. Paral. 29.

Jesli Krolom część czynimy / a czemuż Swietych czynić iej niemamy.

Angiolowie wielką miłość przeciwko nam mają.

Daniel. 10.
Tobie 12.
Apoc. 8.
Math. 18.

Angiolow częś mu wzywać mamy.

Genes. 32.
Oseę 12.

Jakob wyrwał
Anioła.

Genes. 48.

Świadczenia
Concilii o wy-
waniu Anio-
łów / y Świe-
tych Bożych.

Gangr. Concil.
cap. 20.

Trid. Concil.
sels. 25.

Damasc. lib. 4.
de Orthod. Fi-

de cap. 16.

Eccles. 41.
Hebr. 11.

Świąt dla
czego wyzwać
mamy.

Lucę 15.

Świąt przy-
czyną nie jest
proza.

August. quest.

149. sup. Exodū.

Ex. ser. I. & 4.

des. Stephano.

Genes. 20.

Iob 27.

wiem powiedział / że go medrzewiey chciał puścić / ażby od nie-
go błogostawieństwa dostał. A nietylko chciał aby mu błogo-
stawieństwo dał on Anioł którego widział / ale też od tegoż
już go niewidząc błogostawieństwa żądał / kiedy mówił : An-
giół który mnie wyrwał ze wszystkich złych przygod / niechay
błogostawi tym działkom. Żądaj się rozumieć może / iż kiedy
Świątym którzy w Panu Bogu zaśnili część czynimi y onych
wzywamy / także y święte ich Kości albo ich prochy w wiecz-
ności mamy / że nie iedno się nic nieumnieysza chwale Bożej /
ale też ieszcze tym się wiecey pomnaża ym wiecey ludzka nadzie-
ie pobudza / potwierdza / y ku naśladowaniu Świątych wpo-
mina. A iż ten jest wzywania tego urząd y pożytek / w którym
Nicenskim Zebraniem / y Gangrenskim / y Tridentym / y nauka
też Wyśw. świętych pokazać się może. Wiedzieć izby Pleban lepiej
przyprawni był ku onych ludzi pohanbieniu którzy się przeci-
wiali tej prawdzie / tedy świętego Jeronima przeciwko Wi-
gilanciusowi / y Damascena niech osobliwie czyta : ku których
dowodowi / ieszcze przystępuje (co jest na tym miejscu rzecz
przedniejsza) zwyczaj od Apostołów wzięty y w Kościele Bo-
żym ustawicznie zachowany : ktorey to rzeczy / które będzie chciał
szukać mocniejszego i iasniejszego pokazania nad ono Pismo S.
świadczenia / ktore słowy ludzi świętych dziwnie wystawia :
Bo są niektorych świętych znaczne zalecenia : ktorych kiedy Pi-
smo Boże chwale wystawia / tedy coś za przyczyną być może /
dla ktoreyby ludzie osobliwiej czci wyrządzać im niemieli : Ależ
kolwiek dla tej przyczyny tym wiecey chwaleni y wzywani być
mają / iż się ustawicznie za ludzkie zbawienie modlą / a iż przez
ich zasługę / wielkich dobrodzieystw y łaski swej Pan Bog nam
wzycza. Bo jeśli jest w niebie wesele nad iednym grzesznym po-
kute czyniacym / azaż też niebiescy oni mieszczanie pokutniacych
ratować niebeda : iazż kiedy ich zadamy / nieuprosza nam grze-
chow odpuszczenia / y łaski nam Bożej nieziednaia :

A jeśli by rzeczono (iako niektórzy też mówią) proza jest
Świąt przyczyna / ponieważ Pan Bog y bez tłumacza pro-
sby nasze przyjmie : tedy ludzi niepobożnych mowy takowe /
ony słowa Augustina świętego łatwo zwycięża : Wiele Pan
Bog rzeczy niedawa / aż do tego urząd pośredników y pilność
przyczynę przystąpi. Co się potwierdzić może Abymelecha y
przyjaciół Jobowych zacnymi przykładami / którym grzechom nie-
odpuszcil / iedno za Abrahamowa y Jobowa modlitwa.

A jeśli ieszcze powiedza / że się to dla słabości y niedostatku
wiary

wiary naszej dziele / iż przyczyny Swietych używamy : coż od powiedza na on przykład Setnika ? który aczkolwiek miał osobliwe wiary swej zalecanie / co mu ie sam Pan dał / przed sie starsze y zacnieysze między Żydy posłał do Zbawiciela naszego / aby choremu słudze iego wprosił zdrowie ? Przeto acz wyznać musimy / iż iednego mamy Pośrednika Pana Chrystusa / który sam ieden przez krew swoje nas z Oycem niebieskim poiednał / a który odkupienie wieczne n. ilazwszy / raz tylko do świętynice wszedł / y za nami sie przyczyniać nieprzestawa : wszakże sie z tad niezamyka ani ono za tym przysć może / aby sie nam iuż tu łasce swietych ludzi niegodziło wciekać. Bo iesliby dla tego niegodziło sie nam przyczyn Swietych używać / iż iednego mamy obrońce Pana Jesu Chrysta / zażby sie był tego wazyl Apostol / aby tak pilnie prosil zeby go bracia żywiacy / w Pana Boga modlitwami swymi wspomogli ? Abowiem modlitwy żywych n. i świecie / niemnieyby umnieyszyli zacności y chwały Panu Chrystusowi Pośrednikowi naszemu / iako y przyczyny onych Swietych którzy iuż w niebie sa.

¶ Ale kogoż do tego nieprzywiada ony cuda / ktore sie przy ich grobiech stawaia ? aby wierzył ze y część Swietych wyrzadzana byc ma / y przyczynne swoje czynia do Pana Boga za nami ? gdy slepi / w reku y w inszych członkach wloinni / tu pierwszemu zdrowiu przychodza / umarli ozywia / Szatanowie z człowieczych ciał wciekaia ? ktorzych cudow iuż nierzkać słychali / iako inszych ludzi niemalo / ani czytali iako wiele meżow zacnych / ale iż ie sami widzieli / dostateczni świadkowie Ambroży y Augustin swiety / w Księgach swoich to napisali. A coż wiele trzeba ? Jesli szaty / iesli chustki / iesli też cien Swietych doład byli na świecie / y niemocy odganiał / y zdrowie przywracał / ktoż będzie śmiał tego przec / iż Pan Bog przez swiete prochy / przez kości / y przez insze swietych ludzi Reliquie / tyż cuda dziwnym obyczajem sprawuie ? Pokazalo sie to na onym trupie / który tak wrzucony z przygody w grob Elizeuszow / dotknawszy sie ciała iego wnet ożył.

¶ A co dalej w tym Przykazaniu stoi : Niebedziesz czynił sobie rzezanego stupa albo obrazu / ani żadnego podobienstwa tych rzeczy ktore sa w niebie / y ktore niśko na ziemi / ani też ktore sa w wodzie pod ziemia / niebedziesz sie ym kłaniał ani poczcimosci wyrzadzał : niektorzy Doktorowie mniemaiac zeby to drugim (od onego pierwszego / Niebedziesz miał Bogow obcych) Przykazaniem było / tedy dwoie poslednieysze (iako to / Niebe-

dziesz po-

Swietych nie dla słabości wiary naszej używamy.
 1. Mach. 2.
 Lucę 7.
 1. Tim. 2.

Heb. 9, 7.

Pawel s. ludzkiej pomocy używa.
 Rom. 15.
 Hebr. 13.

Cuda y grobow Swietych

Ambro. Epist. 25. et Serm. 91.
 Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei ca. 8.
 Et Epist. 137.
 Act. 19. 6. et 5.

4. Reg. 13.

Aug. sup Exo-
dum quæst. 71.
& conc. 1. in
Psal. 32.

To przykaza-
nie/ ani malo-
wania/ ani rze-
zania niezaka-
zuje.

Exodi 25.
3. Reg. 6.
Num. 21.

Ciemu Pan za-
kazał Obrazom
Dwoiako sie w
tym przykaza-
niu przeciw p.
Bogu gżeszy.

Damasc. lib. 4.
de Orthod. Fi-
de cap. 17.

Rom. 1.

Exodi 32.

Psal. 105.
D. Bog nie o-
bradował ch-
wałyim czynić
zakazał.

dziesz pożądał domu bliźniego twego/ y niebedziesz pożądał żony/ ani sługi/ ani służebnice jego/etc.) w mocy iednego Przykazania zamknąć chcieli: (to iest / chcieli to za iedno Przykazanie mieć) iako święty Augustin onyż iste ostatnie Przykazania dzieląc/chciał aby ty słowa (Niebedziesz miał ani chwałit obrazów/ albo Bogów obcych) ku pierwszemu Przykazaniu należały: (y iednym Przykazaniem były) którego to zdania/ponieważ iest w Kościele zdawna przyiete / my też radzi naśladowiemy. Aczkolwiek ona może być dana tego prawdziwa przyczyna / że sie godziło/ aby zapłata y każn każdego/ z pierwszym Przykazaniem była złączona.

¶ A niechay nikt niemnima/zeby nauką malowania/albo formowania/ albo rzezania/ w tym Przykazaniu zakazana była : bo czytamy w Pismie/iż z rozkazania Bózego uczynione były podobieństwa y obrazy / Cherubinow/ y miedzianego Węża. Tedy rozumiec y wykladać potrzeba/ iż Obrazow dla tego P. Bog zakazał/ aby snadź chwalac Obrazy iako Bogi/ prawdziwego Boga chwalył nic nieuszło.

¶ A iest rzecz iawną/iż nawiecey (co sie tego przykazania dotyczy) dwoiaki obyczajem Bóski magestat bywa obrazon. Jeden iest/ kiedy ludzie baktwány y Obrazy tak chwala iako Boga/ albo bo to wierzą/ że w nich iest Bóstwo nieiatkie/ albo moc dla którejby chwalone być miały : albo kiedy czego od nich proszą : lub bo w nich dusanie maia. Co przedtym czynili Pogani / ktorzy w baktwaniach pokładali swa nadzieie/ co pospolicie Pismo S. Barzo gani. Drugi iest obyczaj/ iesliby sie kto starał izbykstat Bóstwa nieiatką rzetelnością albo misterstwem wyprawił/ iako by ono cielesnymi oczyma obezrzane/ albo farbami y osobami wyrażone być mogło. Abowiem/ iako mowi Damascenus/któż może Boga wyrazić/ którego oczy niewidzą/ ktory ciała nie ma/ ktory ani zamierzony / ani żadna osoba wypisany być może : Ktora rzecz w Nicenskim wtorym Concilium szerzey iest wypisana. Przeto Barzo dobrze powiedział Apostoł / że tacy odmienili chwałę nienaruszonego Boga / w podobieństwo ptaków y czternożnych zwierząt/ y wężow : Bo to wszystko iako Boga chwalili/ kiedy mu tych rzeczy obrazy stawiali. Dla tego Żydowie oni przed baktwaniem Cielcowym wołali / O Izraelu ci są Bogowie twoi/ ktorzy cie wywiedli z ziemie Egypciey/ baktwochwalcy byli nazwani : abowiem chwałę Pana Boga swego/odmienili w podobieństwo Cielca ktory siano ie. Gdyż tedy Pan Bog chwalił obcych Bogów zakazał/ aby z gruntu

baktwo-

Batwochwalstwo wymrocit/ tedy zakazał żeby z miedzi lać al-
bo z inszey ktorey materzey obrazu Boskiego czynic niesimiano :
co pokazuiac Izaiasz tak mowił: Komuscie Pana Boga wcz-
nili podobnym? albo ktory obraz iemu postawicie? A iż tho
Przykazanie tak sie ma rozumiec/ oprócz Pism Wyow swie-
tych ktorzy (iako sie to w siódmym Concilium Powszechnym
powiedziatło) tak ie wykładali: pokazuią też ony słowa Deute-
ronomij / gdzie Moyses chcał lud od Batwochwalstwa od-
wieść/ tak mowił: W ten dzień gdy do was mowił Pan Bog
na gorze Horeb z poszrodku ognia/ niewidzieliście żadnego po-
dobienstwa / to iest obrazu. A dla tegoć to mądry on dawca
Zakonu powiedziat/ by snadź iakim błędem wwiędzieni/ nieczy-
nili sobie iakiego Boskiego obrazu/ a rzeczy stworzoney niewy-
rzadzali cżci/ ktora Panu Bogu przystoi.

¶ Wszakże niech żaden niemnima/ iżby przeciwko Wierze y
przeciwko Zakonowi Bożemu co sie wykraczało/ kiedy iaka per-
sona Troyce naswietzney peronymi znaki bywa wyrażona/ kto-
re sie pokazały tak w starym iako y w nowym Zakonie. Bo nie
iest żaden taki prostak/ aby wierzył że sie onym obrazem Bo-
stwo wyraża / (albo że on obraz Bogiem iest) ale będzie wczł
Pasterz/ że przez takowe obrazy/ pokazuią sie nieiakié właśno-
ści albo sprawy/ ktore Panu Bogu bywaia przydawane: iako
kiedy z Proroctwa Danielowego maluią starowieczną osobe na
stolicy siedzącą/ przed ktora leża Ksiegi otwarte/ tedy sie tym
wieczność Boska y mądrość niezmierna znaczy / przez ktora
on na wszystkie mysli y na sprawy ludzkie patrzy aby ie mogł o-
sądzić. Angioty też czasem w ludzkiej osobie/ czasem y ze strzy-
dły maluią / aby rozumieli Chrześcijanie / iako oni barzo przy-
chylni są narodowi ludzkiemu/ a prawnie gotowi ku służby Pan-
skiej wypełnieniu: Bo wszyscy są Duchowie służebni/ dla onych
ktorzy dziedzictwo zbawienia przyiac maia. A osoba gołebice/
y ogniste iezyki/ o ktorych w Ewangeliey y w Apostolskich dzie-
iach pisano / ktore własności Ducha swietego znacza/ iest to
rzecz iasnieysza / niżby ia długimi słowy wykładac było potrze-
ba. A gdyż Pan Christus y iego naswietzsa y naczystsza mat-
ka/ także inszy wszyscy Swieci natury ludzka maiać/ osobe cżło-
wieczą na sobie nosili / tedy malować ich obrazow y w wczci-
wości ie miec/ nietylko w tym Przykazaniu niezakazano/ ale też
za to zawždy miano/ iż to rzecz iest swieta y wdzięcznego vmy-
ślu znak barzo pewny: Co potwierdzaia y świadectwa ieszczę
od czasow Apostolskich/ y Powszechne Concilia/ y wiele swie-

Isaie 40.
Act. 17.

Deuter. 4.

Persony Troy-
ce S. może ma-
lować.

Obrazy co zna-
czą: a iako p.
Boga maluią.
Daniel. 7.

Angioty iako
maluią.

Hebr. 1.
Ducha S iako.
Math. 3.
Marci 1.
Lucę 3.
Ioan. 1.
Act. 2.

Obrazy pAni
Christusa / p.
Marianey/ y swie-
tych Bożych.

A a

tych a

pożytki Obrazów.

Ad Prototipa.

Nicańska Synodus 7.

Jesliby kto obrazów ludzie śladzi/ niech ie wczę Pleban co maia o nich rozumieć.

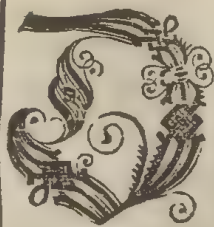
Concil. Trid. sels. 25.

Obrazy dla czego czynia.

tych a bärzo wczonych Oycow między sobą zgodue Pisma.

¶ Wiec będzie wczyt Pleban/ że nietylko się godzi w Kościele mieć obrazy/ y pocziwość ym wyrządzać/ ponieważ ta część ktora się ym czyni/ ściaga się ku onym osobom ktore znaczą obrazy/ ale też pokazać ma/ że się tho aż do tego czasu dzieie z wielkim Chrześcijanom pożytkiem/ iako z Ksiąg Damaścena ktore o obrazach wydał/ y z siódmego Powszechnego Zebrania ktore Nicańskim wtorym zowa/ rozumieć się może. Ale iż ludzkiego narodu nieprzyiaciel o to się swa zdrada y chytrością stara/ aby każda naswieszta wstawa mogł zepsować/ tedy iesliby w tey rzeczy nieiało śnadz ludzie wytkoczyli/ niech się stara Pleban/ aby to zaś ile być może naprawił/ wziawszy przed się dekret albo wstawę Zebrania Tridentckiego/ ktory wedle potrzeby będzie ludziom wykladał/ tudzież też prostaczki y ty ktorzy niewiedza dla czego obrazy wstawiono nauczyć/ że przeto wczyniono obrazy/ aby się starego y nowego Zakonu Historia poznać mogła/ y pamiątka iey często odnawiana była/ ktora rzeczy Bożkich pamiątka pobudzeni/ bärziesbyśmy ku chwale y miłości Bożey zapaleni byli. Pokazować też będzie/ iż Obrazy Swietych dla tego w Kościele stawiaia/ aby ie y w wczęciwości miano: y my tym przykładem wpmnieni/ samibyśmy się ku ich żywotowi y obyczajom stosowali.

Ja iestem Pan Bog twoy/ mocny/ zawisły w miłości/ mścąc się nieprawości oncowości w syniech/ do trzeciego y do czwartego pokolenia/ tych ktorzy mnie w nienawiści maia: a czyniac miłosierdzie nad tysiacmi tych/ ktorzy mnie miłuią y strzegą Przykazania mego.

Każd iest wsty
skim Przyka-
zaniom spólna

Wie są rzeczy ktore w ostatniej części Przykazania tego pilnie trzeba wykladać. Pierwsza iest/ że acz dla wielkiej złości/ ktorey się ludzie dopuszczają pierwsze Przykazanie przestepuiac/ y dla ich skłonności ku iey popelnieniu/ słusznie się każn na tym miejscu opowiada: wszakże ten przydatek (to iest karanie takowe) wszystkiemu Przykazaniu należy. Abowiem wszelkie Prawo/ albo każnia albo zapłata ludzie ku chowaniu Przykazania

Wierz w Boga iednego.

279.

Kazania przywodzi. I tadżec są ony tak częste w Piśmie świę-
tym obietnice Boże. Abowiem (iż opuścimy prawie niezliczo-
ne świadectwa Zakonu starego) tak napisano w Ewangelii :
Jeśli chcesz wnieść do żywota wiecznego / zachowuj Przyka-
zanie. A na drugim miejscu : Kto czyni wola Ojca mego który
jest w niebie / ten do Królestwa Bożego wnidzie. Także y ono :
Każde drzewo które owocem dobrego nieczyni / wycięto y w o-
gień wrzucono będzie. A zaśie : Każdy który się gniewa na
brata swego / będzie winien sadu. A na drugim miejscu : Jeśli
nieodpuszczicie ludziom / ani też Ociec wasz odpuszcza wam grze-
chy wasze.

Math. 19.

Math. 7. 3. 5. 6.

¶ Druga rzecz jest / iż daleko inszym obyczajem ludzie doskona-
li / a inszym ludzie cielesni o tym przydatku wżeni być mają. Ab-
bowiem doskonałym którzy się wedle Ducha sprawują / a z o-
chota iemu są posłuszni / jest iakoby nieaktie wesole poselsstwo / y
wielki znać skłonnej przeciwko nim woley Bożej. Bo poznawa-
ia staranie Boże który ie bardzo miłuje / a który czasem zaplata-
mi / czasem też karaniem prawie ludzie tu chwale swojej przymu-
sza : Poznawia też iego niezmierna przeciwko sobie dobrotli-
wość / który ym roztążować y tu Bożkiego imienia chwale ich
posługi chce używać : A nie tylko poznawia / ale też są przy do-
brej nadziei / iż on kiedy roztąże co raczy / da przytym y moc
aby zakonowi iego posłuszni być mogli. Ale cielesnym ludziom
którzy ieszcze nie są ducha niewoley prozni / a wiecey boiaźnia
karania niż miłością cnoty grzeszyć przestają / wyrozumienie te-
go przydatku bardzo jest ciężkie y gorzkie. Przeto pobożnym w-
pominaniem wspomagać ie trzeba / a iakoby wieść za rękę tam
dokąd się Zakon ściąga : A niech to Pleban zawsze ma przed
oczyma / kiedykolwiek się mu trafi Przykazanie Boże wykladać.
Wszakże tak cielesnym iako duchownym / naprzód dwoiaktę
pobudki iedną przydawać trzeba : które w tym przydatku po-
łożone / ludzie tu chowaniu Przykazania Bożego bardzo by pobu-
dzić mogły. Bo iż to Przykazanie Pana Boga Mocnym zo-
wie / tedy pilniey to słowo dla tego wykladane być ma / iż cięto
to jest cielesny człowiek / którego strach Bożkiej groźby nie tak
obchodzi / często sobie rozmaite obyczaje wymysla / którymiby
uść gniewu Bożego y zamierzoney meki ostrzedz się mogł : ale
kto to wie pewnie że Pan Bog mocny jest / ten słow onych wiel-
kiego Dawida Proroka używać będzie : Gdzież ja przed du-
chem twoim wstapię / a gdzież uciekę od obliczności twojej ?
Toż też cięto / Pańskim obietnicom podczas niewierząc / mni-
ma

Inaczej ludzie
doskonale / in-
aczej krewnie w-
czyć trzeba.
Rom. 2.

Co oboim trze-
ba powiedać.

Pierwsza po-
budka tu wy-
pełnieniu przy-
kazania Bożego.

Psal. 132.

Aa

2

żeby

	żeby moc nieprzyjacielska tak wielka była/ iż nietuży sobie/ aby ym przeciwie się y wytrwać ie miało. Ale mocna y stała wiara nie nieszwankując/ gdyż sie mocą Bożą wspiera/ ludzie zaś krzepi y posila : Bo tak mowi : Pan jest oświecenim moim y zbawieniem moim/ a kogoż bac sie bede ?
Psal. 26.	
Ciego nas wciży miłość Boża zawisła.	¶ Druga pobudka jest/ ona Boża miłość zawisła : (Ktora po Łacinie Zelum zowa) Zbowiem czasem ludzie mniemają/ iż P. Bog o ludzkie rzeczy nie niedba/ ani dba o to iestli Zakon iego chowamy albo łamiemy : za czym przychodzi wielkie zamieszanie w żywocie. Ale kiedy wierzymy że Pan Bog jest Zelotes, to jest w miłości zawisły/ tedy rzeczy takowey rozmyślanie / łat- wie nas w naszej przystoyności zatrzyma. A ta miłość zawis- ła Ktora Panu Bogu przywłaszczamy/ nie znaczy iakiego ser- decznego zruszenia/ ale znaczy one miłość y łaskę / Ktora Pan Bog niedopuszcza aby Ktora dusza bez pomsty swowoluie żyć miała/ a ty wszyscy ktorzykolwiek od niego odpadwsiy wdaia sie w plugaństwo zatraca. Jest tedy Zawisła miłość Boża/ bardzo cicha y szczyra sprawiedliwość iego / przez Ktora dusza ludzka zepsowana fałszywymi naukami y złymi chciwościami/ precz odrzucona y od małżeństwa Bożego iako Żona cudzołożna oddalona bywa : A te miłość Boża Zawisła/ na ten czas bar- zo słodka y wdzięczna być czuiemy/ kiedy sie iego wielka y ku wierze niepodobna przeciwko nam dobra wola/ przez taką mi- łość zawisła pokazuje. Bo między ludźmi nie nadywie sie mi- łość gorętsza/ ani wietrze y ścisleysze związanie/ iako tych co ży- wa w Małżeństwie. Przeto pokazuje Pan Bog iako nas miłuje / kiedy sie często albo Pánicowi/ albo Małżonkowi przyro- wnać/ Zelotem, to iest w miłości zawisłym sie zowie : Dla te- go niech na tym miejscu wciży Pleban/ że ludzie tak mają być ch- ciwi chwale y czci Bożej/ iżby radniey zawisnie miłowacymi/ niżli prosto miłowacymi/ słusznie nazwani być mogli/ przykładem onego Proroka Ktory sam o sobie mowił : Zalem wielkim roz- żalilem sie dla Pána Boga Zastepow. A owšem samego Pá- na Christusa niech naśladowa/ Ktory mowił : Zawisła miłość domu twego gryzie mnie.
Psal. 72.	
Zelus Dei quid sit.	
Jako p. Bog ludzie zawis- nie miłuje/ tak też oni mi- łować go mają	
3. Reg. 19.	
Psal. 69.	
Ioan. 2.	
Pan Bog zle karze.	¶ Trzeba też to zagrożenie wyłożyć/ że niedopusci tego Pan Bog aby ludzie grzeszni przez karania być mieli/ ale ie albo iako Ociec łaskawie/ albo iako Sędzia cięsko y strogo karać będzie. Co na inszym miejscu znacząc Moyses mowi : A poznasz że P. Bog twoy sam/ iest Bog mocny y wierny / umowe y miłosier- dzie zachowując tym ktorzy go miłują/ y tym ktorzy Przykazas- nia iego
Deuter. 7.	

nia iego strzega/ do tysiąca narodow : a iż odpłaca przedko tym ktorzy go w nienawisći mają. Josue też tak mówił : Niebe-
dziecie mogli służyć Panu / abowiem Pan Bog swiety / y mo-
cny zawisł iest / a nieprzepuści złościom y grzechom : Jesli od-
stapicie od Pana a służyć będziecie Bogom obcym / obroci się y
połarze a przecz was wywroci. Trzeba tedy wczyc lud / iż kara-
nie tey groźby ściaga się aż do trzeciego y czwartego ludzi nie-
pobożnych y zlosliwych pokolenia. Nie iżby potomkowie za ony
cieszkie złości zawżdy cierpieć mieli / ale by też oni y dziatki ich
bez karania byli / wszakże gniewu Bożego y pomsty niewszystko
ich potomstwo wydzie. Co się Krolowi Josiaszowi przydało :
ktoremu dla osobliwej iego pobożności Pan był przepuścił / y
dał mu to aby w pokoju umarł y w grobie swych starszych był
pochowan / a iżby też niewidział złych przygod czasow potom-
nych / ktore dla przezbożności Krola Manasseśa iego dziada /
na pokolenie Juda y na Jerusalem przysć miały : iednak gdy on
iż był umarł / iego potomstwo każn Pánka napadła / tak iż y
synom Josiaszowym nieprzepuścił.

¶ A ktorymby to obyczaiem było / że się słowa ty Zakonne nie-
przeciwiaia słowom onym Prorocim : Dusza ktora zgrzeszy
sama umrze / iasnie to Grzegorza swietego wykład / zgadzając
się ze wszyskkimi oycy dawnymi / połącznie. Bo tak mówił : Kto-
kolwiek złego oycy złości naśladowie / ten y za oycowe złość wi-
nien zostawa : A ktokolwiek nieprawości oycowej nienaśladowi-
e / ten grzechem iego namięny vtrapien niebędzie. Za czym to
idzie / iż zły syn oycy złego / nietylko swoje ktore przyłożył / ale też
oycowe grzechy musi wypłacać : gdyż tu grzechom oycowskim /
na ktore wie że się Pan Bog gniewa / Bez boiaźni swey też zło-
ści przykłada : A iest to rzecz sprawiedliwa / aby tenże ktory czu-
jąc nad sobą strogiego sędziego / nieboi się drog swego oycy zle-
go naśladować / musiał na tym świecie y ony też oycy złego
przewinności wypłacać.

¶ Bedzie potym przypominat Pleban / iako daleko sprawiedli-
wość Boża dobroć y miłosierdzie iego przechodzi. Gniewa się
do trzeciego y czwartego pokolenia Pan Bog / ale miłosierdzie
aż do tysiąca czyni.

¶ A w onych Przykazania tego słowiech / Tych ktorzy mie w
nienawisći mają : znaczy się wielkość grzechu. A coż zło-
sliwszego y brzydliwszego być może / iako dobroć one nawyższa
y nawietrza prawdę w nienawisći mieć : A to się dla tego na
wszystki grzeszne ludzkie ściaga / iż iako ten ktory ma Przykazanie

Iosue 24.

Jako pan bog
potomstwo
złych Indzi ka-
rze do trzecie-
go y czwartego
pokolenia.

2. Paral. 34.
35.

4. Reg. 22.

4. Reg. 23.

Jako się kara-
nie złego po-
tomstwa zga-
dza z onym Pi-
smem ktore po-
wieda / że same
tylko złe Pan
Bog karze.
Ezech. 18.
Gregor. lib. 15.
moral. ca. 22.

Wietrze Wito-
sierdzie Boże
niż Sprawie-
dliwość.

Exodi 20.

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Boże a chowa ie/ Pána Boga miłue: tak zaś ten który Zako-
nem Bożym gardzi y Przykazania iego niechowa/ słusznie rzec
możemy / że Pána Boga w nienawiści ma.

¶ A ony ostatnie słowa/ A tym którzy mie miłuią: weźa którym
sposobem chować Zakon mamy. Bo ci którzy Zakon Boży cho-
wają/ muszą z tą miłością która przeciwko Bogu maia/ ku po-
słuszeństwu Zakonu przychodzić: Co potym osobno w każ-
dym Przykazaniu przypominac będziemy.

Niebedziesz brał Imienia Pána Bo-
gá twego nadaremno.

Czokolwiek
w pierw-
szym Zako-
nu Bożego
Przykaza-
niu / które
nam rozkazuje abyśmy Pána
Boga pobożnie y światobli-
wie chwalili/ to się też dru-
gie które tu wykladać będzie-
my/ zamykać musi: (Bo p.

Malach. 1.

Przykazanie
to Pleban ma
pilnie wykła-
dać.

Przysięgá tych
czasów báz-
o sie spopolito-
wata.

Bog który chce aby mu cześć czyniono/ chce też abyśmy iaz wiel-
ką słow weźciwością iemu wyrządzali / a rzeczy przeciwnych
nam zakazuje: co y ony słowa Pańskie v Malachiasza iasnie o-
kazuią: Syn ma w weźciwości Oycy / y sługa Pána swego:
wiec iesliżem ja iest oycem / a gdzież iest weźciwość moia?
Wszakże Pan Bog dla wielkości tej rzeczy ktorey po nas pra-
gnie/ chciał o tym Przykazanie osobliwie dać/ abyśmy iego Bo-
skie y światobliwości pełne Imię w weźciwości mieli / y chciał
też to nam łatwiemi y iasnymi słowy przykazać. Skąd Pleban
poznać może / iż niedosyc na tym mieć będzie / iesli by ogółem o
tej rzeczy mowił / ale iż to miejsce takowe iest / na którym on
dłużej pomieszkac / a cokolwiek iego objaśnieniu służyć może / to
iasnie / rozdzielnie / y pilnie Chrześcijanom musi wykladać. A
niema rozumiec / aby ta iego pilność zbyteczna była: ponieważ
się náyduia ludzie tak báz-
o sie spopolito-
wata.

Młagesta:

Magistatu Bożego co dzień y owšem prawie na każdą godzi-
ne/ y na każdy czas/ bez wszelkiego wstydu śmieie vszczerbiać
niemieli. A krotz tego niewidzi/ że wszyscy rzeczy ludzkie potwier-
dzaia przysiega: tak iż prawie iuz żaden ani przedawa / ani
kupuje/ ani sprawy żadney nieczyni/ aby niemiał z przysiega na
plac wyiechac/ a naswietzse Imie Pańskie snadz y tysiac kroc
 chociaż w rzeczy lekkiey y nieczemney / brać daremno. Tym
wietzsa tedy praca y pilność Pleban czynić ma/ iżby często vpo-
minat Chrześcijany/ iako to iest ciężki grzech y brzydliwy.

¶ A w tego Przykazania wykładaniu naprzod wiedzieć to
trzeba/ że z tym co nam Załon czynić załazuje / złączone też iest
Przykazanie onych rzeczy/ ktore ludzkie czynić maia: czego obo-
ga vczyc z osobną potrzeba. Naprzod tedy / aby sie to latwie
wyložyl co ludzkom ma być powiedziano / vczyc onego bedzie
co czynić prawo albo Załon roszazuje: a potym czego czynić za-
łazuje: Bo ty sa rzeczy ktore on przyłazuje/ iż Pańskie Imie ma
być vczczone/ a iż też ma być przez nie swiatobliwie przysiega-
no. Zasie tego załazuje / aby żaden Bożkim imieniem niegar-
dził/ żaden go nadaremno niebrał / a przez nie albo fałszywie/
albo krom przyczyny/ albo nieprzysiegał vporne.

¶ W tey tedy części gdzie nam roszazuje abyśmy część Imienia
Pańskiego czynili/ bedzie Chrześcijanom Pleban powiedał/ że
nietylko mamy wzglad mieć na Imie Boże / to iest na Imienia
tego litery y sylaby/ albo na gołe slowo/ ale o tym myslie ma-
my co slowo ono waży / ktore wszechmocny y wieczny Ma-
gestat iednego y troiakięgo Boga znamionuje. Skad sie latwie
poznać moze/ że sa nieczemne zabobony niektorych Zydow/ k-
rzy tego imienia Bożego co ie pisa wymowic nieśmieia/ iako-
by w onych czterzech literach a nie w rzeczy/ zamylała sie Bo-
ska moc.

¶ Ale acz pojedynkowa liczba to iest rzeczono/ Niebedziesz brat
Imienia Bożego: iednak to nie o iednym ktorymkolwiek imie-
niu/ ale mamy rozumieć o wszystkich ktore Panu Bogu przyw-
laszczone bywaia. Bo Pan Bog wiele imion ma/ iako to iż go
zowa Panem/ Wszechmogacym / Panem Zastapow / Krole-
nad Krolmi/ Mocnym/ y inszymi imionmi/ ktore w Pismie s.
czytamy: a ty wszyscy w rowney y w iednakiey vczciwości być
maia. Potym vczyc bedzie trzeba/ ktorym obyczaiem Imienio-
wi Bożemu słusna część wyrządzana być ma. Bo Chrześcijan-
skim ludzkom ktoryz vstawicznie vszy swoymi chwały Bożkie
wystawiać maia/ niegodzi sie aby rzeczy tak pożyteczney y ku

To Prawo Bo-
że iedno rzecz-
przykazanie czy-
nić/ a drugie
załazuje.

Przez Imie Bo-
że co mamy ro-
zumieć.

Imie Boże Te-
tragramaton
pisać a iego
niewymawiać
wielka super-
sticia.

Imiona Bo-
skie rozmaite.

Imieniu Bo
żemu kiedy pra
wdziwa część
wyrzadzamy.

Psal. 102.

Iob 1.

Psal. 49.

zbawieniu potrzebney wiedzieć niemieli.

¶ Al chociaż rozmaity jest sposób chwalenia Imienia Bożkiego / wszakże w tych obyczajach które tu powiemy / zamyka się moc wszelakiego chwalenia. Naprzód tedy Pana Boga chwalimy / kiedy przed wszystkimi ludzmi Bogiem y Panem go być z wielką dusznością wyznawamy : y Pana Chrystusa sprawcę zbawienia naszego być / iako poznawamy tak też y wystawiamy.

¶ Zásie / kiedy światobliwie y pilnie słuchamy słowa Bożego / przez które się wola iego oznajmia / y kiedy się ustawicznie o bieramy w iego rozmyślaniu : wciąż się go pilnie / albo czytając albo słuchając / tak iako każdego osobie y wrzedomu przystoi.

¶ Potym Imię Pańskie czcimy y chwalimy / kiedy albo dla powinności / albo dla nabożeństwa / chwały Pańskie wystawiamy / a za wszystkie rzeczy tak szczęśliwe iako przeciwnie / osobliwie mu dziękujemy. Bo tak mówi Prorok : Chwal duszo moja Pana Boga / a niezapominaj wszystkich dobrodziejstw iego. Jest też niemato Dawidowych Psalmów / którymi on z wielką przeciwko Panu Bogu pobożnością / iego Bożkie chwály z radością wyspiewawa. Mamy też on dziwny przykład cierpliwości Joba świętego / który aczkolwiek był wpadł w okrutne y straszliwe vtrapienia y frasunki / wszakże wysoko a niezwykczna myśla Pana Boga chwalić nigdy nieprzestał. Preto y my kiedyśmy boleściami dušnymi albo cielesnymi vtrapieni / kiedy troskami y niedzami ściśnieni bywamy / tedy wnet wszystkie pilność y wszystkie chęć ku chwale Bożkiej obracać mamy / ony słowa Jobowe mówiac : Niech będzie Imię Pańskie pochwalone.

¶ Niemniej też w tym Imię Pańskie czcimy / kiedy z dusznością ratunku iego prosimy / aby nas albo z przygod wybawić / albo stałości y siły vžyczyć nam raczył / abyśmy ony mocnie znosić mogli. Bo to po nas chce Pan mieć : Wzywaj mnie (prawi) w dzień vtrapienia twego / a ja wyrwę ciebie / a ty mnie w przeciwności mieć będziesz. Ktorego to wzywania na wiele inszych miejscach / a osobliwie w Psalmiech 16. 43. y 118. mamy zacne przykłady.

¶ Nad to / Imię Pańskie chwalimy / kiedy dla potwierdzenia iakiey rzeczy Pana Boga na świadectwo bierzemy : który obyczaj od wyższej położonych obyczajów barzo jest roznym. Bo obyczaje ktoreśny wyższej wyliczyli / tak są z przyrodzenia swego barzo dobre y tak pożądlive / iż też ludziom nie szczęśliwszego / nie pożaśliwszego stać się niemože / iedno kiedyby się

vstawi

vstawicznie w tym cwičili/aby ie pilnie wypelnic mogli. Mo-
wi Dawid : Bede błogosławit Pana czasu każdego/zawždy w
vstach moich chwala iego trwać będzie.

Psal. 33.

¶ Ale acz Przysięga iest dobra/ wszakże częstego iey vżywania
chwalic niemamy. A w tym ta iey rozność zależy / iż Przysię-
ga przeto iest tylko vstawiona/ aby była iakoby niejakim lekar-
stwem ludzkiej krewkości/ y potrzebnym narzedem ku dowie-
dzeniu tego co powiadamy. Bo iako cielu niemają być dane le-
karstwa ażby była potrzeba / ktorych częste vżywanie iest bärzo
szkodliwe : tak też nie iest rzecz dobra Przysięgi vżywać / iedno
za wielka y szkodliwa przyczyna. A iesliby iey często vżywano/ nie-
tylko iż niepomogę/ ale też wielka szkoda przyniesie. Przeto che-
dogo pisze S. Chrysostom : Niezależ kiedy sie świat poczał na-
stała Przysięga/ ale kiedy inż był dobrze wzrost/ y kiedy grzechy
bärzo rozszerzone wšyſtek świat opánowały / a prawie żadna
rzecz w swey kłobie niezostała/ ale wšyſtko sie było wzruszyło/
y rzeczy sie y tak y owa bärzo mieszały : a ieszcze k temu (co
miedzy wšyſtkimi rzeczami nacieższego było) kiedy iakmiarz
wšyſcy ludzie sprośnie sie byli w bätwochwaliſtwo vdali/ tedy
dopiero za tym nierychto miedzy ludzi Przysięga sie zawnięła.
Bo gdy w takowey niewierności ludzkiej/ y w tak wielkiej zło-
ści/ kiedy trudno kto mógł być ku wierzeniu przymiedzion/ te-
dy Pana Boga na świadectwo wzywali.

¶ Ale iż w tey części Przykazania/ osobliwie vczyć tego trzeba
Chrześcćjany/ iakoby Przysięgi światobliwie y pobożnie vży-
wać mieli : tedy też naprzód powiedzieć potrzeba / że Przysię-
gac nic inſzego nie iest/ iedno Panem Bogiem świadczyć : kto-
rymbykolwiek sposobem y obyczajem słow tho świadectwo sie
stało. Bo wšyſtko to iednakto waży mowić/ Swiadek mi iest
Pan Bog/ albo Przez Pana Boga. Jest też y to Przysięga/
kiedy ku potwierdzeniu Wiary przez stworzone rzeczy przysię-
gamy : iako przez swiete Boſkie Ewangelie/ przez Krzyż/ przez
Koſci/ y przez imie Swietych/ y przez rzeczy inſze. Albowiem
ty iste rzeczy nieczynią same z siebie ważności albo mocy w
Przysiędze/ ale Pan Bog to sam działa / ktorogo Młageſtatu
Boſkiego iaſność świeci sie w tych rzeczach. Za tymżec też to
idzie/ że y na Ewangelia przysięgając / przez Pana Boga sa-
mego przysięgają / ktorogo sie prawda w Ewangeliey zamy-
ka y objaſnia. Także przysięgając y przez Swiete krotzy sa Ko-
ſcioły Bożymi/ y ktorzy prawdzie Ewangeliey wierzyli a pil-
nie ia trzymali/ y przez Pogaństwo a cudze narody bärzo ſero-
to roz-

Przysięga do-
bra acz Imie
Böze cżcimy/
wszakże źle iey
często vżywać.

Chryſ. ho. 26. ad
pop. Antioch.
Przysięga po-
częta sie na ten
čas/ kiedy sie
byli ludzie ſka-
żili.

Przysięgac co
ieſt.

Przysięgaż na
Boga/ chociaż
przez stworzo-
ne rzeczy przy-
sięgaſ.

2. Cor. 1.

Przysięgi dwo-
iaki jest oby-
czaj.

Assertorium.

Galat. 1.

Promissorium.

3. Reg. 1.

Do Przysięgi
dobrej czego
potrzeba.Hier. 4. Et in
eundem locum
S. Hieron.Przysięga ma
być prawdziwa

to rozsiali. Toż rozumiec mamy o Przysiędze oney / ktora sie z przeklinaniem wymawia: iaka jest ona y Pawła swietego: Ja Pana Boga na dusze moje świadka wzywam. Bo tym oby-
czajem poddawa sie kto sądowi Bożemu / iako temu ktory sie kłamstwa mścić ma. Wszakże nieprzymy też y tego / że niektóre sposoby mowienia tak rozumiane być mogą / iakoby mocy przysiężney w sobie niemiwały. Ale jest to iednak pożyteczno co-
siny o Przysiędze powiedzieli / aby sie też w takowych obyczaiach mowienia zachowało / a iżbyśmy ie ku temuż sposobowi y ku tey regule mogli obracać. (to jest / żebyśmy nielażą iako uży-
wali takich sposobow mowienia)

¶ Lecz dwoiaki jest Przysięgi obyczaj. Jeden potwierdzaia-
cy / kiedy co o rzeczy niniejszey albo już przeszley światobliwie twierdzimy: iako S. Paweł do Galatów pisząc: Oto przed Panem Bogiem / iż niekłamam. Drugi obyczaj jest / ktory obie-
cany zowiemy: do ktorego sie też pogrozki ściągają / a słu-
ży przyszłemu tylko czasowi: kiedy za pewne twierdząc obiecuiemy iż tym obyczajem co być ma: Jaka jest ona Przysięga Da-
widowa / ktory żenie swey Bersabee przez Pana Boga swego przysięgając obiecał / iż Salomon iego syn Królestwa dziedzic-
cem być y na miejsce iego wstąpić miał.

¶ Ale acz ku czynieniu Przysięgi dosyć na tym / że kto Pana Boga na świadectwo bierze: wszakże aby ona porządna y światobliwa była / tedy nie mało rzeczy do niey potrzeba / ktore tu pilnie rozpowiemy. A ty krótko (iako Jeronim świadczący) wyliczył Hieremiasz Prorok / kiedy mówił: Bedziesz tak przy-
sięgał: Żywie Pan / w prawdzie / y w rozsądku / y w sprawie-
dliwości: ktorymi słowy / krótko a ogółem ony rzeczy zawarł / w ktorych sie wszystkie doskonałość Przysięgi zamyka: to jest Prawde / Rozsadek / y Sprawiedliwość.

¶ Pierwsze tedy miejsce w przysiędze ma Prawda / aby to co sie twierdzi / y rzecz była prawdziwa / y on ktory przysięga / za rzecz to miał prawdziwa / przywiedziony k temu nie laża iako albo iakim lekkim mniemanim / ale dowody bardzo pewnymi. Drugi zaś przysięgania obyczaj / ktorym nieco obiecuiemy / także też potrzebuie prawdy. Bo kto co przyrzeka / tak ma sobie vmyślać / iż kiedy czas przydzie / aby istotnie tym dosyć wczynał y obietnice wypełnił. Albowiem człowiek dobry nigdy obiecować tego niebedzie / o czymby rozumiał że sie to nasświetszemu Przykazaniu Bożemu y wolei iego przeciwia: ale co sie bez-
dzie godziło obiecać y przysięgać / tego raz obiecawszy nigdy

niezmieni

niezmienni: chybaby snadź ono za odmienniem rzeczy takowym być poczęło / iż iesliby chciał wiare zachować y obietnicy dosyc uczynic / musiałby przysć w gniew Boży. A iż Prawda iest do Przysięgi potrzebna / wkażuie też Dawid onymi słowy: Ktory przysięga bliżniemu swemu / a nieomyła.

Psal. 14.

¶ Wtore miejsce ma Rozsadek / bo Przysięga niema być czyniona laďaiać y nieopatrzenie / ale z porada y z dobrym rozmyśleniem. Przeto kto przysięgać ma / naprzod niech obacz a iesli przysięgać musi albo nie / y wszystkie rzecz niech pilnie wważa / iesli by taka była żeby potrzebowała Przysięgi. Niech y na czas pa- trza / na miejsce wzgląd ma / y na inszych wiele okoliczności niech się ogląda / ktore przydawane rzeczam bywaia. Niech go kto- mu ani nienawiść / ani miłość / ani iakie poruszenie umysłu nie- przywodzi / ale samey tylko rzeczy potrzeba. Albowiem iesli tak się pierwey obaczć y pilnie tego rozbierać niebedzie / perwnieć Przysięga predka y wporna być musi: iakie wiec bywa onych ludzi niepobożne twierdzenie / ktorzy w lekciey y w niścemney rzeczy / bez przyczyny y bez rozmyślenia za nieiaćim złym swo- im zwyczajem przysięgaia: co pospolicie na każdy dzień w tych ktorzy przedaia y kupia widzimy: Bo owi aby co nadrożej przedali / a ci zaś aby co nataniej kupili ty rzeczy ktore przeda- waia / albo chwalić albo ganić przysięgaiać zwykli. Gdyż tedy rozsadek y rozumu do Przysięgi potrzeba / a dziećci rzeczy ostro pobaczyc y rozeznac dla młodych lat niemoga: przeto wstauił Cornelius Papież / aby przed zarastaniem / to iest przed czterna- stym rokiem / Przysięgi od dziećci niebrano.

Ma być z do-
brim rozmyśle-
niem i baczeniem
czyn-
niona.

Do Przysięgi
dzieci nieprzy-
puszczaić.
Cornelius Pa-
pa 22. q. 5. ca.
Honestum.

¶ Trzecie miejsce ma Sprawiedliwość / ktorey osobliwie w obietnicach potrzeba. Dla tego iesliby kto co niesprawiedliwe- go y niencziwego obiecał / tedy y grzeszy przysięgaiać / y w czy- nieniu obietnic grzech ku grzechowi przyklada. Mamy tey rze- czy w Ewangeliy przykład Heroda Krola / ktory przysięgałszy nierozmyslnie / dał Pannie taneczney głowe Jana Krzciciela / iakoby tancu iey zaplate. Taka też była Przysięga onych ży- dow / ktorzy byli sobie przyrzekli (iakto mamy w Dzieiach Apo- stolich) że niemieli nic ani iesc ani pic / ażby byli Pawła S. zabili. To tedy wyłożywszy / iuż watpic nie trzeba że on bespie- cznie bedzie mogł przysięgać / ktory to wszystko zachowa / a kto- ry tym sposobem iako murem albo straża nieiaća swoje Przysię- ge opatrzy. Ale latwie też to rozmaitymi dowody pokazać mo- żemy / co tu o Przysiędze mowimy. Bo Zakon Pański ktory iest niepokalanym y świętym / rozkazuie tho / P n i Boga s e

Przysięga i ma
być sprawiedli-
wa.

Marci 6.

Act. 23.

Psal. 182

Deut. 6. 10.

(prawi)

Psal. 62.

Przysięga
czasem y świeci
ludzie y Angio
tomie y Pan
Bog sam.

2. Cor. 1.
Philip. 1.
1. Tes. 2.
Apoc. 10.
Hebr. 6.
Genef. 22.
Exodi 33.
Psal. 109.

Przysięga do
bra jest chwā
lebna.

Hebr. 4.

Przysięgi kto
ry jest koniec
dla czego ma
być czyniona.

Hebr. 6.
Math. 5.

Jako miejsce
Ewangeliey f.
Matheusa o
Przysiędze ma
my rozumieć.

(prawi) twego bac/ y iemu samemu sluzyc/ a przez Imie iego przysiegac bedziesz. A Dawid napisal: Beda chwalic wszyscy ktorzy przysiegaja w nim albo przezeń.

¶ Nad to/ Pismo S. pokazuje/ że ony świece Kościelne/ iako świeci Apostołowie podczas też używali Przysięgi: Co się z Listow Pawła S. okazuje. A temu y Angiolowie też czasem przysiegają. Bo święty Jan Ewangelista w Księgach Objawienia napisal/ Iż Angiol przysięgał przez żywiącego na wieki. A owszem sam Pan Bog Angiolow przysięga: y w starym Zakonie na wielu miejscach Bog swoje obietnice przysięga potwierdza: iako Abrahamowi y Dawidowi uczynił/ ktorzy o Boskiej przysiędze ony słowa powiedział: Przysięgał (prawi) Pan/ a żal mu tego niebedzie: ty jesteś Kapłanem na wieki/ wedle Melchisedechowego porządku.

¶ A łatwo się to okazać może czemu chwalebna jest przysięga/ jeśli kto pilnie na wszystkie rzeczy patrzeć a iey początek y koniec obaczyć będzie. Albowiem Przysięga od Wiary swoy początek bierze/ przez ktora ludzie wierza że Pan Bog jest wszystkim prawdy dawca/ ktory ani kiedy oszukan być/ ani drugich oszukać może/ przed ktorego oczyma wszystkie rzeczy są gołe y otworzyste/ ktory też wszystkie rzeczy ludzkie dziwną opatrnością sprawuje/ y światem rządzi. Miałac tedy ludzie te Wiare/ Pana Boga świadka ku prawdzie wzywają/ ktoremu nie wierzyć/ jest przezbożna rzecz y bardzo złośliwa.

¶ A co się końca dotyczy/ temu się ściera Przysięga y na to wzgląd ma/ aby człowiecza sprawiedliwość y niewinność pokazała/ a prawu y spornościom koniec uczyniła: Czego też uczy Apostoł w liście do Żydow. A nieprzeciwiają się tej powieści ony słowa Zbawiciela naszego v Matheusza świętego: Słyszeliście iż rozkazano było starym: Niebedziesz krzywo przysięgał/ ale bedziesz oddawał a iścił Panu Bogu przysięge twoie: Ale ja wam powiedam/ abyście żadnym sposobem nieprzysięgali: ani przez niebo/ bo jest stolica Boża: ani przez ziemię/ bo jest podnożkiem iego: ani przez Jerusalem/ bo jest miastem Króla wielkiego: ani też przez głowę twoie przysięgay/ bo niemożesz iednego włoska albo białym albo czarnym uczynić: ale powieść wasza niechay będzie/ jest tak/ jest: nie jest tak/ nie jest: a coby nad to wiecey rzeczono/ to ze złego jest. Tedy tego powieść nie mamy/ żeby tymi słowy Przysięga pospolicie y ogółem zakazowana była: ponieważ inżesiny wyższej to widzieli/ że y Pan sam/ y Apostołowie iego często przysięgali: ale chciał Pan

zły

zły sąd Żydowski strofować / którzy tak v siebie mieli / że w Przysiędze okrom kłamstwa żadney się inſzey rzeczy strzedz nie trzeba: przeto y ſami w leſkich y niſzczemnych rzeczach często przysięgali / y od inſzych wiciągali przysięge. Ten tedy obyczaj gani Zbawiciel y strofiue wczac tego / iż od Przysięgi wſtrzymać ſie mamy / chyba żeby tego była potrzeba. Bo dla ludzkiej krewkości wſtawiono Przysięge: a za prawdę ona ze złego przychodzi / gdyż albo poſazuje onego człowieka niuſtawiczoſć / który przysięga / albo wpornoſć onego dla którego przysięgamy / który inſzym obyczajem ku wierzeniu przywiedzion być nie mógł. Wſakże potrzeba Przysięgi ma ſwą wymowkę: Bo kiedy mówi Zbawiciel: Niechay powieſć waſza będzie / ieſt tak / ieſt: nie ieſt tak / nie ieſt: tedy tym ſpoſobem mowienia doſtatecznie poſazuje / że chciał zabronić on zwyczaj Przysięgi / który w towarzyleſkiej rozmowie y w rzeczach leſkich ludzie czynią. Przeto w tym nas oſobliwie Pań wpoſtawia / abyſmy naſzyt ławci y ſłomni ku Przysiędze niebyli: y tego pilno wczyc a często Chreſcijanom przypominac będzie trzeba. Bo y ſwiadectwem Piſma ſwiętego / y dowody Wyſow ſwitych poſazać ſie to może / iż niezliczone prawię grzechy / z wielkiego zwyczaju przysięgania pochodzą. W Kſiegach Eccleſiaſticy tak napisano: Dſta twoie niech ſie niezwyčają Przysiędze: Bo wiele w ſobie przygod ma. A zaſie: Mąż który często przysięga / będzie złoſci pełen / a poſta z iego domu niewinidzie. W czym kto chce wiecey czytać / może v ſwiętego Baſilego y Auguſtina w tych Kſiegach / które przeciwko kłamſtwu piſali. A żeſmy już doſyc o rzeczach przykażanych powiedzieli. Teraz o zaſazanych zaſie mowić będziemy.

I Zaſazano też nam / abyſmy Pańſkiego Imienia nadaremno niebrali. Bo ten cieſzko grzeſzy / który ſie wpornie bez rozmyſłu do Przysięgi ciſnie. A iż to ieſt barzo cieſzki grzech / poſazuje ony ſłowa: Niebedzieſz brać Imienia Boga twego na proznoſć: iakoby przyczyne dawaiac / przeczby grzech taki nader złym y cieſkim był / to ieſt dla tego / iż ſie Magiſtrowi Pańa tego wolać / którego my Bogiem y Panem naſzym być wyznawamy.

I Zaſazuje tedy przykażanie to / aby ludzie nieprzysięgali fałſzywie. Bo kto ſie takiego grzechu niewiać a fałſzywie Panem Bogiem ſwiadczy / ten mu krzywdę wielką czyni: gdyż albo mu niewiadomoſć przypisuię / mniuiac iżby przed nim prawda iakiey rzeczy ſkryć ſie mogła / albo złoſć nieiać y namiećnoſć nieprawą / rozumieiac to iżby on co kłamliwego ſwiadc

przysięga iako
rozumieli Ży
dowie.

Jako to mamy
rozumieć że
przysięga od
złego bywa.

Ktożey przysięgi p. Chriſtus zaſazuje.
Math. 5.

Przysięgi czę
ſtey wiele zło
pochodzi.

Eccleſ. 23.

Baſilius in illud
Pſal. 14. Qui iur
rat pximo ſuo.

Przysięgać ſro
go zaſazano.

Ktożey grzeſza
przeciw temu
przykażaniu.

Przysięga fał
ſzywa p. Boga
gniewa.

Kto fałszywie
przysięga.

MENDacium
quali contra
mentem dictū.

Zli Mnisi y
Mniski kzy-
woprzysięgają

Ktorzy śmier-
telnie grzeszyć
przysięgają.

Ktorzy rady
Ewangeliey
S. słuchanie
chcą.

Ktorzy za śla-
wym dowodem
przysięgają.

twem swoim miał potwierdzać. ¶ A nie tylko ten fałszywie przysięga / który przysięgając twierdzi / iż to rzecz jest praw- dzina która wie być fałszywa / ale też y on / który przysięgając potwierdza to / co mniema być rzeczą fałszywą / chociażby ona prawdziwa była. Bo gdy kłamstwo dla tego kłamstwem y nieprawda jest / iż ie przeciwko myśli y rozumowi mówimy / (inaczej wiedząc y rozumiejąc) tedy to iawna rzecz jest / iż (któ co takiego twierdzi) ten kłamie y krzywo przysięga.

¶ Także też y on krzywo przysięga / który na to przysięga co rzeczą prawdziwą być rozumie / chociażby ona fałszywa była : chyba iżby wszystkie pilność y wszystko staranie uczynił / aby się rzeczy dowiedzieć y wypytac dostatecznie mógł. Bo acz taka przysięga / z myślą y z rozumem iego się zgadza / przedsię on- temu Przykazaniu winien zostawa.

¶ Wiec y ten też przeciwko Przykazaniu temu grzeszy / który przysięgając obiecuje się cokolwiek uczynić / gdyż wypełnić tego co przyrzekł niemyśli / albo jeśli myśli / iednak niewypelnia tego samej rzeczy co był obiecał : Co się też na ony ludzie scia- ga / którzy się Panu Bogu przez obietnice posługują / a potym iey niepełnią.

¶ Jeszcze grzeszy się przeciw temu Przykazaniu / jeśli by mu sprawiedliwości niedostało / która iednym jest towarzyszem ze czterech towarzyszyw Przysięgi. Przeto jeśli by kto przysięgał iż się chce śmiertelnego grzechu dopuścić / iako to (damy przy- kład) zabić człowieka / tedy temu Przykazaniu Bożemu winien zostawa / chociażby to przez kunsztu mówił / y tak iako na myśli swej ma / y choćby też iego przysięga prawde w sobie miała / o ktoreyśmy już mówili / że iey do przysięgi napierwey potrzeba.

¶ Tu też przydane być mają ony Przysięgi / które z nieciałcey wżgardy pochodzą / kiedy kto przysięga iż niechce być posłuszen- onym rzeczom / które nam czynić Ewangelia radzi : iakie są ty / które nas do ubóstwa / y do bezżenstwa wiodą y wpoiminają. Bo acz to nie jest z potrzeby żeby ich kto miał naśladować / wszakże jeśli by kto przysięgał iż niechce radam takowym być posłu- szen / tedy przez one przysięge radami Bożym gardzi / y łamie ie.

¶ A temu / gwałci też on Przykazanie to y rozmyślnie grze- szy / który acz to przysięga co jest prawda y rozumie że tak jest / wszakże do tego przywodzić się dawa lekkim y z daleka przywie- dzionym domysłem / które podobno mało ku rzeczy służy. Bo acz za ta przysięga prawda idzie / y ta przysięga jest prawdziwa /

iednak

iednak nieco w sobie falsu ma. Abowiem kto tak niedbale przysięga/ ten bärzo latwie krzywo przysiędz może.

¶ Jeszcze/ falszywie przysięga y ten/ ktory przysięga przez Boga falszywe. A coż iest nieprawdziwoszego / iako świadczyć nieprawdziwymi y zmyślonymi Bogi/ tak iako Bogiem prawdziwym?

¶ Ale iż Pismo zakazuje krzywoprzysięstwa mowi: Nie bierzdzież plugawit Imienia Pana Boga twego / tedy tymi słowy zakazane też iest zaniedbanie albo wzgarda / ktorey y w onych inszych rzeczach strzedz sie mamy / cosmy ym wedle Przykazańia tego częśc wyrzedzać powinni. A takowec iest słowo Boże/ ktorego Nagestat nietylko pobożni ludzie/ ale też czasem niepobożni w wieczności mają: iako iest w Historyey Sedziow albo Ludicun. o Eglon Krolu Mohabickim napisano. A wielka krzywde słowu Bożemu czyni/ ktokolwiek Pismo swiete od iego go własnego y prawdziwego wykładu / ku niepobożnym naukam y kacerstwom obraca. Z czego nas Piotr S. wspomina tymi słowy: Sa drugie rzeczy w Pismie ku wyrozumieniu trudne / ktore nieuczni y nieustawiczni ludzie / tak iako ine Pisma wyszpacają na swe zatracenie. Wad to/ Pismo Boże skłarady mi y niepocząciwymi zinażami bywa splugawione/ kiedy iego słowa y text ktory iest wśelakiey wieczności godzien/ obracają ludzie złośliwi ku rzeczam świeckim y sprośnym/ iako to ku baykam / ku rzeczam prozным / ku pochlebstwu / ku omowam / ku wrożeniu / ku stomotnemu przeciwko inszym ludziom pisanu / y ku inszym takowym rzeczam młczemnym. Ktory grzech takowoy/ swiete Zebranie Tridentskie karac rozkazuje.

¶ Potym/ iako ci Pana Boga w wieczności mają/ ktorzy w wciśkach swoich iego pomocy y ratunku żadaia/ tak zaś ten Panu Bogu przystoyney począciwości niewyrzedza / ktory iego ratunku niewzywa. Takowec gromi Dawid kiedy mowi: Nie wzywali Pana Boga/ wiec też tam drżeli boiażnia / gdzie sie bac niebyło trzeba.

¶ A ieszcze daleko bärzciey y stomotniey ci grzesza/ ktorzy naswietsze Imie Boże ktore każde stworzenie błogosławic y bärzo chwalic ma/ albo też imie swietych ktorzy z Panem Bogiem kroluia / plugawymi wsty bluznić y przeklinac smieia: ktory to grzech tak cięski y okrutny iest/ iż też niegdy Pismo Boże kiedy sie o bluznieniu co mowi/ słowa błogosławienstwa miasto przelectwa używać woli.

¶ A iż każn y strach meki bärzo grzeszenie swowolne hamuie/

Przez Bogi falszywe.

Leuit. 19.

Imie płańskie plugawimy / kiedy słowa iego w począciwości niemamy.

Iudic. 3.

Imie płańskie plugawia ci/ ktorzy słowo Boże kacerstwim obyczaiem wykładają.

2. Petr. 3.

A ci ktorzy ie na marne y skodliwe rzeczy obracają.

Concil. Trid. sels. 4.

A ci ktorzy pomocy bożej nie wzywają w potrzebach. Psal. 13. 52.

Co Pana Boga y Swiete iego przeklinają

3. Reg. 21.

Iob 1. 2.

Benedic Deo & morere.

Druga część
Przykazania
tego.

Exodi 20.

Ci mu do tego
Przykazania
pogroze przy-
dano.

Ku przysiedze
wielka skłon-
ność ludzka.

Dla krzywo-
przysięstwa
wiele złego na
ludzie przycho-
dzi.

Math. 12.

dla tego Pleban aby ludzie wiecey poruszyć y tu tego Przykazania chowaniu łatwiey przywieść mogli/ druga część tego Przykazania/ iakoby przydatek nieiały/ pilnie wykladać musi. Bo niebedzie v Pana bez winy takowy ktoryby nadaremno brał Imię Pana Boga swego. Tedy niechay uczy/ że sie to bårzo do-
brze sstało / iż do tego Przykazania pogroze przydano : przez ktora y cięszkość grzechowa / y lastka przeciwno nam Boża po-
znać sie może : ktory ponieważ sie w ludzkim zatraceniu nieko-
cha / abysiny snadz o gniew y obrażenie iego nieprzyšli / ty-
mi pogrozkami nas strąszy/ zebyśmy radniey przeciwno sobie la-
stawego Pana niżeli gniewliwego być doznali. Niechże to mie-
sce często Pasterz przywodzi y wielkiey pilności niech przyda-
wa/ żeby ludzie cięszkość tego grzechu poznali/ y bårzciey sie ym
brzydźili/ a pilność y ostrożność wietrza w tym czynili/ żeby sie
ostrzedz y wstrzymać iey mogli. Uad to/ niech też pokaze iako
wielka iest skłonność ludzka ku grzechu tego popelnieniu : tak iż
niedosyć go było Przykazaniem zakazać/ ale też y pogroze przy-
dać było potrzeba. Bo trudno temu wierzyć/ iako wielki poży-
tek to rozmyślanie Przykazania tego w sobie zamyka. Albowiem
iako żadna rzecz tak bårzo nam nieszkodzi nad myśli naszej owe
nieopatrzna bezpiecność/ tak zaś poznanie własney krewkości/
wielki pożytek nam przynosi.

¶ Niech też y to Pleban wyklada / iż w tym Przykazaniu nie
iast iaka perwna meta albo karanie wystawione/ ale tylko Pan o-
gotem grozi/ że kazni ten nie wydzie ktoryby sie grzechu tego
wazyć smiał. Przeto rozmaite kazni albo przygody ktore nas
wstawicznie trapią / z tego grzechu vpomniec nas maia. Bo
z tad łatwie poznac możemy / iż ludzie dla tego w wielkie cie-
szkości wpadaia/ że nie sa temu Przykazaniu posłuszni : Ktore
kiedy przed oczyma mieć beda / tedy podobno sie ostrożnieyszy-
mi na potym sstana. Przeto Chrześcijani ta święta Boiażnia
przerażeni/ niech sie pilnie grzechu tego wstrzymia : Bo iesli w
dzien sadny z każdego słowa proznego liczbe czynić musimy/ coż
rozumieć albo y mówić o tych bårzo cięszkich grzechach
mamy/ ktore po sobie wielka Pániego Imie-
nia wżgarde pokazuia :

Pamięć

Pamiętaj abyś dzień Sobotny święcił.
Przez sześć dni będziesz robił / y wszystki potrzeby
twoje sprawował: ale siódmego dnia / Sobota jest
Pana Boga twego. Żadnego uczynku weń czyn-
nić niebędziesz / ty y syn twoy / y córka twoja / slu-
ga twoy / y służebnica twoja / bydło twoje / y gość
albo przychodzień który jest w domu twoim. Albo-
wiem w sześciu dniach stworzył Bog niebo y ziemię
morze / y to wszystko co się w nich nąduje / a dnia
siódmego odpoczął. Przeto błogosławił
Pan dzień Sobotny / y poświęcił go.

Tymże Zakonnym
przykazaniu / do-
brze y porządnie
opisana jest ch-
wała zwierzch-
nia którąśmy p.

Zwierzchna
chwale Boża
to Przykaz-
nie opisać.

Bogu powinni: Bo ten jest iako-
by nieiały Przykazania pierwsze-
go pożytek: abowiem tego Pana
ktorego wnetrznymi smysły pobo-
żnie chwalimy / wiara y nadzieia
ktora mamy w nim / przywiedzie-
ni / tegoż zwierzchnia posługa w wtęciwości mieć / chwalić / y ie-
mu dziękować musimy. Ale iż tego nietatwie dowieść mogą ci
którzy się ludzkimi zabawami parają / tedy wstawiono pewny
czas ktorego się to słusznie sstać y wypełnić może. A gdyż takie
jest to Przykazanie iż nam wielki y dziwny pożytek przynosi / te-
dy będzie należało Plebanowi / aby wielką pilność w iego wy-
kładaniu czynił: ku ktorego zapaleniu y ku wielkiej chuci pobu-
dzeniu / wielką moc ma ono pierwsze Przykazanie tego słowa
Pamiętaj. Bo iako Chrześcijanie na takie przykazanie pomnieć
mają: tak też na Pasterza należy / aby wczac y wpominać / często
je ludziom na pamięć przywodził. A stąd poznać się może / iako

W Świątą słu-
chając ludzic
słowa Bożego
bada mogli to
Przykazanie
wypełnić.

Exo. 16. 20. 31.

Leuit. 16. 19. 23.

26. Deuter. 5.

Hier. 17. Eze.

10. 22. 23. 46.

Esa. 56. 52. 63.

Przetożeni

Świeccy mają

Duchownym

pomagać.

Przykazanie o
świeceniu So-
boty w czym
jest od innych
rozne.

Przykazanie o
świeceniu So-
boty odmienne

Barzo Chrzescijanom potrzeba izby Przykazania tego strzegli :
poniewaz tu chowaniu inszego rozkazania Zakonnego latwiey
przywiedzieni byc moga / iesli to pilnie chowac beda. Bo gdyz
miedzy innymi rzeczami / ktore w Świątą czynic mają / dla słu-
chania słowa Bożego musza sie zchodzic do Kościoła / tedy
poznawszy Pańskie Przykazanie / za którym usprawiedliwienie
przychodzi / zaraz też y tego dostana / iz beda mogli ze wszystkie-
go serca strzedz Zakonu Bożego. Przeto barzo często przykazu-
ie Pismo S. aby Sobote swiecono / iako w Księgach Moy-
zeszowych ktore zowa Exodi / Leuitici / Deuteronomij / y E-
zaiafza / Hieremiafza / y y Ezechiela Prorokow : na których
wszystkich miejscach swiecić Sobote ludziom rozkazano.

¶ Opominac też tu potrzeba zwierzchnie Pany / y Przełożone /
aby w tym osobliwie co tu zachowaniu y pomnozeniu tey Bo-
zey służby należy / ratowali władza swa Przełożone Kościelne /
a ludziom rozkazali aby przykazaniu Kapłanśkie^o byli posłuszni.

¶ Co sie tedy wykładu Przykazania tego dotyczy / trzeba sie
starać aby Chrzescijani uczeni byli / w czym sie to Przykazanie z
innymi zgadza / a w czym rozne jest od nich : bo tym obyczajem
poznaia przyczynę / dla ktorey iuz nie Sobotny / ale Niedzielnny
dzien obchodzimy y swiecimy. Ta tedy jest pewna w tym roz-
ność / iz insze Przykazania Zakonne ktore sie w dziesięciozgu za-
mykaja / sa przyrodzone y wiekiste / a żadnym obyczajem od-
mienione byc niemoga. A stad też to przyszło / ze acz wstał Za-
kon Moyzeszow / iednak wszystkie Przykazania ktore na dwu
tablicach napisane byly / lud Chrzescijanski chowa : nie dla te-
go iz tak Moysesz rozkazal / ale iz ony zgadzaja sie z natura y
przyrodzeniem / ktorego moca ludzie tu chowaniu ich przywie-
dzieni bowaia.

¶ Ale to Przykazanie o swieceniu Soboty / iesli na czas wsta-
wiony patrzyc bedziemy / tedy poznamy ze nie jest stale y wsta-
wione / ale jest odmienne : ani służy obyczajom / ale tylko Ceremo-
niam y obrzedom : ani też jest przyrodzone / poniewaz nie uczy
nas tego natura ze bysmy w ten dzien radniey nizeli w inny /
zwierchnia chwale Panu Bogu dawali : ale od tego czasu swie-
cić poczęto Sobote / kiedy lud Żydowski z faraonowey niewo-
ley był wyzwolon. Wiec on czas ktorego swiecenie Soboty w-
stać musiało / tedy sie poczał kiedy insze obrzedy Żydowskie w-
stać miały / to jest po śmierci Pana Chrystusowey. Bo gdyz
ony Ceremonie iakoby cieniem swiatłości y prawdy byly / tedy
musiało też tak być / aby po przysciu swiatłości y prawdy / ktora

jest

jest Pan Chrystus/ wstały. O czym Paweł S. do Galatów tak pisał/ kiedy ganił ty którzy Moryszowych obrzędów jeszcze byli nieprzestali: Przysługajcie dni/ y miesiącom/ y czasom/ y lat: Boie się o was/ bym niepracował między wami daremno. Tymże też obyczajem do Kolosensów pisał. Wier na tym niechay będzie dosyć co się tey różnicy dotyczy.

Galat. 4.

Colos. 2.

¶ Ale zgadza się to Przykazanie z innymi/ nie tak obrzędy albo Ceremoniami/ iako tym/ iż nieco w sobie ma/ co y obyczajom y przyrodzonemu prawu służy. Bo chwala Boża która się tym przykazaniem wyraża/ z przyrodzonego prawa pochodzi: ponieważ to przyrodzenie nam dało/ abyśmy się w tych rzeczach które chwalą Bożę służą / przez niektory czas albo przez kilka godzin obierali. Co też stąd poznać możemy / iż wszyscy narody pierwsze nieiakie Świątą y pospolite miowaty/ które ku sprawie rzeczy świętych y Bożkich w nich poświęcone były. Bo to ciałowięć z przyrodzenia ma/ aby na sprawę rzeczy potrzebnych czas pierwszy obracał/ iako na odpoczywanie ciała/ na spanie/ y na rzeczy insze tym podobne. A iako to przyrodzenie sprawiło/ aby ciało nieiake folge miało/ tak też chciało y to mieć/ aby duszy czasu nieco vżyczyć było / którego by rozmyślając o Panu Bogu posilać się mogła: A gdyż tedy ma być czas nieiaki/ którego by się rzeczy Bożkie odprawiać miały/ y chwala Panu Bogu wyrażana była/ tedy takowy czas Przykazaniu temu należy/ które ludzkim obyczajom służy. Dla czego też Apostołowie pierwszy dzień między innymi siedmiu dni / na chwałę Bożą obrócili y poświęcili/ który dniem Pańskim albo Niedziela nazwali.

W czym się z innymi zgadza

z przyrodzenia to ludzie mają aby Pana Boga chwalili.

Bo y S. Jan w swoim Obiawieniu Niedziele wspomina: y Apostoł rozkazuje/ aby iakimuzne zbierano iednego dnia w tegoż dniu który jest Niedziela / iako S. Chryzostom wyklada: Ztąd rozumieć możemy/ iż już na ten czas w Kościele świecono Niedziele. A iżby wiedzieli Chrzescijanie co w ten dzień czynić a od czego się wstrzymawać mają / tedy dobrze Pleban uczyni gdy wszystko to Przykazanie które słusznie na cztery części rozdzielić się może / po słowku pilnie wykladać będzie. Wier niechay naprzód ogółem powieda co ty słowa przykazuje / Pamiętaj aby dzień Sobotny świecił. A dla tey przyczyny słusznie na początek Przykazania ono słowo / Pamiętaj / jest przydane/ iż świecenie tego dnia/ ku Obrzędom należy. O czym ludzie wspomnieć trzeba / zwłaszcza gdyż prawo przyrodzone tego uczyło/ że Pan Bog czasu swego porządnie chwalon być ma / ied iak którego by dnia to osobliwie być miało/ nie niestawiało.

Wielki dzień pokazuje się z Pismem.

Apoc. 1.

1. Cor. 16.

Chryl. hom. 43 in 1. ad Corint.

W Niedziele ludzie czynić mają / a czego się czynić niegodzi.

Rozdział przykazania tego.

To słowo Pamiętaj co znaczy.

Prawd to/ trzeba wczyc Chrześcijany/ iże z tych słow może się poznać sposób y obyczay/ wedla którego przez wszystkie tygodnie przez tydzień robotę czynić ludziom przystoi: to jest/ abyśmy dzień święty iakie miały być wżdy przed oczyma mieli/ którego z naszych spraw y robot iak ludzkie roboty. Koby liczba Panu Bogu czynić mamy: tedy takowe roboty czynić musimy/ którychby ani Pan Bog na sędzie swoim odrzucił/ ani by nam samym/ iako napisano jest/ ku częstotliwości ani ku vtrapieniu sumnienia niebyły.

1. Reg. 25.

Prawda tego nas wczu/ na co też pilne baczenie mieć mamy/ że będziemy zawsze mieć przyczyny/ przez które tego Przykazania zapomnieć możemy: chociaż na przykład tych ludzi pałtrząc którzy go niestrzegą/ chociaż się też igrzyskami/ albo pałtrżaniem na rzeczy krotochwilne bawiąc/ które nas pospolicie od nabożnego świecenia tego dnia odwodzą. Ale już teraz połączmy/ co się nam przez Sobotę znać.

Sobota co jest

Sabbatizare.

Genes. 2.

Exodi 20.

Deuter. 5.

Lucę 18.

Soboty świecenie co znamionuje.

Deuter. 5.

Sobota kiedy doskonałe świecimy.

Esaie 58.

Sobota jest imię Żydowskie: które po Łacinie wykładając/ Cessatio, tho jest Przystawianiem zowiemy: dla tego Sobotę świecić/ z Łacińskiego wykładając/ iakoby roboty przestać y odpocząć. A za tym znaczeniem ono też przyszło/ iż dzień siódmy Sobota zowiemy: że Pan Bog doskonałszy stworzenia świata/ od wszystkiej sprawy którą czynił odpoczął/ y ten dzień Pan tym imieniem to jest Sobota zowie w Księgach Ewangelii. A potym nietylko ten siódmy dzień/ ale też dla tego znacności wszystkie tygodnie tym imieniem Sabbatum jest nazwany: y tymżec obyczajem on Licemiernik albo Pharisaeus v Świętego Łukasza mówił: Poszczę dwa kroc przez Sobotę/ to jest przez tydzień. Tośmy chcieli powiedzieć co to imię Sobota znamionuje.

Wieć Soboty świecenie/ w Piśmie S. rozumie się odpoczązanie/ które od cielesney pracy y od innych spraw czynimi: iako to jasnie pokazuje słowo Przykazania tego/ które w nim tak dalece stoi/ Nie będziesz robił: Które nietylko to znać że robić nie trzeba/ (bo kiedyby tak/ dosyćby na tym było co w Deuteronomium powiedziano/ Strzeż dnia Sobotnego) ale kiedy na tymże miejscu ono jest przydane/ Aby go świecił: tedy się pokazuje przez to słowo/ że dzień Sobotny jest święty/ y ku świętym a Bożkim sprawom y służbom jest poświęcony. Przez to/ na ten czas dzień Sobotny zupełnie y doskonale świecimy/ kiedy pobożnie y z nabożnictwem Panu Bogu służymy: y to jest prawa Sobota/ która Izaiasz rokoszną zowie: abowiem dni święte/ są Pańskie y ludźi pobożnych rokoszy. Przeto jeśli temu

nabo-

nabożnemu Soboty świeceniu miłosierne wezwały beda przyda-
ne / thedy wielkie stad mamy y rozmaite zapłaty / ktore nam
obiecnie Prorok w tymże Rozdziale 58. Wiec własny y prawdzi-
wy Przykazania tego wykład k temu sie ciagnie / albo ten jest
aby człowiek y sercem y ciałem swoim o to sie starał / iakoby k-
rego czasu pewnego sprawy y roboty cielesne opuszczając / nabo-
żnie Pana Boga czcił y chwalił.

W drugiey zaś tego Przykazania części to sie nam pokazu-
je / iż dzień siódmy jest przez Pana służbie Bożej poświęcony :
Bo tak napisano : Przez sześć dni będzieś robił y wszystki po-
trzeby swoje sprawował / ale siódmego dnia Sobota jest Pa-
na Boga twego. Ktore słowa tak sie mają rozumiec / abyśmy
wiedzieli że Sobota jest Panu Bogu poświęcona / a iżbyśmy
tego dnia nabożnie mu służyli / rozumiejąc że dzień siódmy jest
znakiem odpoczynku Pańskiego. A ten dzień dla tego jest Pan-
skiej chwale naznaczon / iż to pożytecznie niebyło ludowi onemu
prostemu / aby te moc miał wybierać sobie ku Bożej służbie czas
wedle swej wolej : by snadź był nabożeństwa albo radniey bał-
wochwalsstwa Egypczyków niepatrzal. A tak między siedm-
nia dni / ostatni dzień ku chwale Bożej jest obrany : ktora rzecz jest
pełna tajemnic. Przeto Pan w Księgach Exody y w Ezechie-
la / znakiem ten dzień zowie : Patrzcie (prawi) abyscie strzegli
moiey Soboty : bo znakiem jest między mną y między wami w
narodziech waszych : abyscie wiedzieli / że ja jestem Panem ktory
was poświęcam. Był tedy znakiem / ktory pokazywał że sie
ludzie Panu Bogu posłubić / y świętymi przed nim być mieli /
gdyż baczymy że mu pierwszy dzień jest naznaczon : Albowiem on
dzień dla tego świętym jest / że wien osobliwie światobliwości
y nabożeństwa ludzie pilni być mają. Jest też ieszcze znakiem a
iakoby pamiątka że sie wien sstało to dziwne wszystkich rzeczy
stworzenie. Był też ieszcze znakiem Żydom na pamięć danym /
za ktorego wspomnieniem pamiętać aby ono mieli / iż za pomocą Bo-
żą z cięskiej Egypckiej niewoley wyswobodzeni y wyniedzie-
ni byli. Co też Pan wkaże onymi słowy : Pamiętaj żeś y ty słu-
żył w Egypcie / a iż cie z tamtąd wywiodł Pan Bog twoy
mocną ręką y w ramieniu wyciągnionym : Przetoż przykazal
abyś świecił dzień Sobotny. Jest ieszcze znakiem y duchowney
y niebieskiej Soboty. A ta duchowna Sobota / w nieśmi-
śniętym y duchownym odpoczynaniu zależy : to jest / gdy cło-
wiek stary wespół z Panem Chrystusem pogrzebiony / ku żywo-
tu powstawa / y w tych sie sprawach pilnie ćwiczy / ktore Ch-
stus

Sobota czemu
Panu poświę-
cona.

Pierwszy dzień
ku swej chwale
czemu Pan B-
gom naznaczył

Exodi 31.
Ezech. 20.

Sobota iakiem
znakiem była u
Żydów.

Deuter. 5.

Sobota duchow-
na co jest.

scijać

Ephes. 5.	<p>ściągają pobożności służą. Bo ci którzy przed tym ciemno- ściami byli/ a teraz w Panie Bogu światłością się stali/ ma- ją tak chodząc jako synowie światłości/ we wszystkiej dobroci/ w sprawiedliwości / y w prawdzie : a niemając uczestniki byc nieużytecznych czynów ciemności. A niebieska Sobota (jako powiada S. Cyrillus wykładając ono Prawdę świętego mie- sce/ Zostawa tedy odpoczywanie albo Sobota ludu Bożemu) jest on żywot / w którym żyjąc z Panem Chrystusem / wszyst- kich dóbr używać będziemy / grzech z gruntu wykorzeniony : wedle Pisma onego : Lwa tam już nie będzie/ ani tam żyły zwier- przysć może/ ale będzie tam droga czysta / y święta droga na- zwana będzie. Albowiem dusza Świętych na Pana Boga pa- trząc/ wszystkiego dobra dostanie. Przeto ma Pasterz wpo- minać y pobudzać Chrzestianę onymi słowy : Pośpieszamy się abyśmy do odpoczynku onego wnieść mogli.</p>
Cyril. Lib. 4. in Ioan. cap. 5. Hebr. 4. Sobota niebie- ska co jest. Esaie 35.	<p>¶ Miał też lud żydowski oprócz dnia siódmego / inne dni święte prawem Bożym ustawione / przez które się wielkich do- brodzieństw Pańskich odnawiała pamiątka. A podobano się Ko- ściółowi Bożemu/ aby dnia Sobotnego świecenie na Niedziele przełożone było. Bo jako tego dnia naprzód światłość oświeca ziemski albo wszystkie świat oświeciła/ tak też przez Odkupie- cie naszego (który nam tu żywotu wiecznemu drogę otworzył) zmartwychwstanie/ które się tego dnia stało/ żywot nasz z ciem- ności tu światłości jest przywiedzion. Dla tego y Apostołowie to mieć chcieli/ aby ten dzień Pańskim dniem zwano. Baczmy też to/ że on osobliwym y sławnym jest w Piśmie świętym / iż tego dnia poczęło się świat stworzenie/ y Duch święty Apo- łom był dan. A drugie dni święte / od początku Kościoła y także potomnych czasów Apostołowie y świeci nasi Wyco- wiali/ przeto abyśmy pobożnie y światobliwie dobrodzie- stwa Boże rozmyślali. Miedzy którymi dniami ony są nazac- nięsze / które są ustawione y poświęcone na pamiątkę tajemnic odkupienia naszego : potym też y ony/ które naswietszej Pannie matce Bożej / także Apostołom / Męczennikom/ y Świętym innym z Panem Chrystusem królującym są naznaczone : w któ- rych to zwycięstwie / dobroć y moc Boża chwalimy / a przy- stoyna część ym wyrządzamy/ y tu ich naśladowaniu lud Ch- rzescijański bywa pobudzony.</p>
Sobota czemu odmieniono w Niedziele.	<p>¶ A iż tu chowaniu tego Przykazania wielka moc ma ona część tego / która się wyraża tymi słowy : Przez sześć dni be- dzieś robił : ale siódmego dnia Sobota Pana Boga twójego jest :</p>
Dominicus dies.	<p>¶ A iż tu chowaniu tego Przykazania wielka moc ma ona część tego / która się wyraża tymi słowy : Przez sześć dni be- dzieś robił : ale siódmego dnia Sobota Pana Boga twójego jest :</p>
Dni święte in- ne czemu usta- wiono.	<p>¶ A iż tu chowaniu tego Przykazania wielka moc ma ona część tego / która się wyraża tymi słowy : Przez sześć dni be- dzieś robił : ale siódmego dnia Sobota Pana Boga twójego jest :</p>

ieść : tedy ma Pleban te część pilnie wykładac : Abowiem z tych słow obaczyć się może / iż Chrzescijany w pominac trzeba / żeby w gnusności y w proznowaniu żywota swego niewiedli / ale pamiętając na Pawła świętego słowa / każdy czymkolwiek rano dniesie się zabawiał / y robił swoimi rełomą / tak iako był on przykazat.

Chrzescijanski
żywot ma być
pracowity.

1. Thef. 4.

¶ K temu ieszcze / rozkazuje Pan w tym Przykazaniu / abyśmy w sześci dniach roboty nasze czynili / by się co snadź na Świe to niezachowało rzeczy takowych / ktore było w insze dni tego dniowe trzeba odprawic : a iżby wmyśl ludzki od sprawy y od pilności rzeczy świętych niebył przez nie odwiedzion.

¶ Zás trzecia część Przykazania tego wykladać potrzeba / ktora poniektad opisuie iakobyśmy dzien Sobotny swiecić mieli : a osobliwie to wyklada / czego się nam w ten dzien czynić niegodzi. Przeto mowi Pan : Niebedziesz czynił wen wczynku żadnego / ty y syn twoy / y córka twoja / sługa twoy y służebnica twoja / bydla twoje / y gość ktory jest w domu twoim. Ktore słowa naprzod tego nas ucza / abyśmy się pilnie tych rzeczy strzegli / ktorebykolwiek mogły chwale Bożę przekazać. Bo się to latwie obaczyć może / iż nieprzeto każdej roboty niewolniczey zakazano / iżby ona z przyrodzenia swego zła albo skłara była / ale iż myśl naszą od służby Bożey odwodzi / ktora jest koncem tego Przykazania. (y dla tey chwały Przykazanie to jest ustawione)

W Niedziele
albo w Świe
taczemu robo
ty zakazano.

A ieszcze wiecey Chrzescijani wiarować się grzechom mają / ktore nietylko wmyśl nasz od Bożey służby odwodzi / ale też z miłością Bożą prawie nas łączy : wszakże niezakazania onych spraw albo prac ktore ku Bożey służbie należą / chociażby niewolniczymi były : iako są / Oltarz przybierac / Koscioły dla ktorego Świętą chedożyć / y insze takowe. Przeto Pan Chrystus powiedział / iż Kaptani w Kosciele gwałca Sobote / a tym nic niegrzeszą. Niemamy też rozumiec / żeby sprawowania onych rzeczy thoprykazanie bronilo / ktoreby zginac albo skazic się mogły / ieliby się nie zrobily w dzien święty / iako y ustawy Koscienne tego dopuszczają. Wiele inych rzeczy ukazał Pan Chrystus w Ewangeliach ktore w dzien święty dziać się mogą / ktore Pleban latwie v Matheusza y Jana świętego wypisane obaczy.

Grzechom wie
cey się strzedz
mamy niż ro
bory.

W Niedziele
ktore prace mo
żemy czynić :
Math. 12.

Lib. 2. Decret.
Tit. de Fernis
Cap. Licet.

¶ Ale iżby się iaka rzecz nieopuszcila / przez ktoreby sprawę to swiecenie Soboty przekazane być mogło / przeto y bydla wspomina : ponieważ takowymi zwierzęty albo takim bydłem ludzkie zatrudnieni bywają / iż dnia Sobotnego nieświeca. Abowiem iesli w Sobote używamy ku iakiey postudze bydlec / tedyć mu

Bydle czemu
w tym przyka
zaniu wspomina.

si być

W Swięta co
Chrześcijań
czynie maia.

Iacobi 1.

Chrześcijań
przystoi ab om
wnych dni pe
na Boga pa
lili. chwa

si być przy nim y człowiek / któryby ie poganiał. Bo samo przez
sie robić niemoże / ale człowieka robiącego wspomaga. A iż te
go dnia żadnemu pracować sie niegodzi / tedy ani bydletom / któ
rych posługi używają ludzie. A tak Przykazanie to k temu sie
ściąga / iż iestli chce Pan Bog aby ludzie bydlem nierobili / tedy
daleko wiecey oni strzedz sie muszą / iżby surowymi y nieludzkimi
niebyli przeciwko tym / których dowcipu y posługi używają.
¶ A niechay też y tego Pleban nieopuszcza / aby pilnie niemiał
nauczać / w iakich sprawach ludzie Chrześcijańscy w Swięta
czwiczyc sie maia. A tyc są Chrześcijańskie sprawy / abyśmy szli
do Kościoła Bożego / y tam szczerym a pobożnym sercem pil
no Niszej naswietzney słuchali / y swięte Bożkie Sakramenty
które ustawione są ku zbawieniu naszemu / dla uzdrowienia ran
duśznych często przyjmowali. A niemoga Chrześcijańskie nic lep
szego y potrzebniejszego uczynić / nad to / iżby sie często grze
chow swoich Kapłanom spowiedali. Czego aby Pleban do
wiodł / tedy ludzie wspominać będzie mogli / z onad biorąc dowo
dy y rzeczy dostatek / co sie o Swiętości Pokuty już na swym
mieyscu powiedziało. A nietylko ku tey swiętości pobudzac ie
będzie / ale też z wielką pilnością będzie k temu ie wiodł y wpo
minął / aby często przyjmowali naswietzse Ciało Boże. Maia
też Chrześcijańskie pilnie y chutliwie słuchać Kazania : bo sie to
niegodzi y rzecz iest bardzo nieprzystoyna / słowy Pana Chrystu
sowymi gardzić / albo ich słuchać niedbale. Maia sie też cwi
czyc w modlitwach y w częstej chwale Bożej / y o to sie osobli
wie starać / aby tego pilno sie uczyli co powinności Chrześci
ańskiey należy / a iżby sie z pilnością w tych sprawach obierali /
które w sobie zamysłają pobożność : w bogim y niedostatnim iak
mużne dawać / chore ludzie nawiedzać / smetne y żalosne po
bożnie ciesząc. Bo tak S. Jakub napisał : Nabozęństwo czyste
y niepokalane y Boga y Oycy to iest / sieroty y wdowy w ich v
ciśkach nawiedzać.

¶ Z tad tedy cośmy powiedzieli latwie sie poznać może / ktore
tho są rzeczy których sie przeciw temu Przykazaniu dopuszczają
my. A ten ieszcze niech będzie urząd Plebański / aby miał nie
ktore miesca pogotowiu z którychby dowody y pokazania brał /
zeby do tego ludzie przywieść mogli / aby to przykazanie z chucią
y z wielką pilnością chowali : z kad przydzie ten pożytek / że oni
rozumieć y prawie na oko widzieć będą / iako to iest rzecz su
szna y rozumowi przystoyna / iżbyśmy mieli pewne dni ktoreby
śmy wszyscy na chwale Bożej obracali / y naszego Pana / od

ktorego

ktoregosiny wielkie y niezliczone dobrodzieystwa wzięli / wyznawali / czcili / y chwalili. Bo gdyby nam był rozkazał abyśmy go ustawicznie chwalili / ażabyśmy wszystkiew pilności przykładać nie mieli / dla iego przeciwko nam wielkich y niezmiernych dobrodzieystw / abyśmy ochotnie y chutliwie w tym go słuchali y posłuszni iemu byli : Lecz teraz / gdy ku tey służbie iego niewiele dni jest postanowionych / nie mamy żadney przyczyny / dla ktoreybyśmy niedbalymi albo trudnymi w takowey postudze być mieli : ktorey bez wielkiego przewinienia opuścić nie możemy.

Potym niechay Pleban pokaze / iaka jest moc tego Przykazania / abowiem ci ktorzy ie dobrze pelnia / tak sie zda iakoby przed Panem Bogiem stali y z nim sie rozmawiali. Bo modlac sie / y na Nagestat Boży patrzymy / y z nim sie namawiamy / y Kaznodzieie słuchając / głosu Bożego słuchamy : ktory za ich pracą do naszych uszu przychodzi / kiedy o Bożkich rzeczach po bożnie y swiatobliwie nam kaza : a ieszcze / przy Nszy swietey obecnego Pana Chrystusa chwalimy. Tych tedy dobr y pożytkow nawiecey używają ci / ktorzy Przykazanie to z pilnością pelnia : a ktorzy im gardzą albo go zaniedbują / gdyż Panu Bogu y Kościołowi nie są posłuszni / ani Przykazania iego słuchają / tedy y Bożymi y Swietych ustaw są nieprzyjacieli : co sie z tad pokaze / iż to Przykazanie jest takowe / ze bez wszelkiew pracy chowane być może. Bo kiedy Pan Bog nieładzie na nas ciężkości albo pracy / (ktora iednak by też nacięższa / dla niego mielibyśmy przyjmować) ale nam rozkazuje abyśmy w ony Swietą spokojnymi y od cielesnego starania wolnymi byli / tedy to jest znak wielkiego wporu / takowym Przykazaniem gardzić. A mamy na przykład brać ony karania / ktorymi Pan Bog karał ty / ktorzy Przykazanie to gwałcili : iako sie z ksiąg Numeri okazuje. Abyśmy tedy w gniew Boży nie wpadli / jest tego potrzeba / żebyśmy często ono słowo rozmyślali / Pamiętamy : a iżbyśmy sobie ony wielkie pożytki przed oczy kładli / o ktorychesmy wyższej mówili / ze ich przez swietych dni swiecenie dostać możemy : także y wiele inszych rzeczy ktore sie k temu ściągają / a ktore dobry y pilny Pasterz szeroko y dostatecznie wedle potrzeby czasu / wypowiedzieć będzie mógł.

pożytki z pelnienia Przykazania tego.

Num. 15.

Adien w poczętowości Dnia twego y Dacie two-
ie / abyś długo był żyw na ziemi / ktora Pan
Bog twoy da tobie.

Dyż w pi-
wszych przy-
kazaniach
wielka sie
zaczność y
moc zamy-
ta / tedy słusznie ty rzeczy o
których teraz mowimy / po-
niemaz bärzo są potrzebne /
wtore też miejsce mają. Albo-
wiem ony pierwsze ściągają

sie wystawicznie ku temu końcowi / który jest Pan Bog : ty zaś /
w miłości Bliźniego nas ćwiczą : a ieslibysmy w nich daley po-
stapili / tedy ku Panu Bogu / to jest ku onemu ostatniemu końco-
wi / dla ktorego miłowac Bliźniego mamy / nas przywiodzą.
Przeto Pan Chrystus powiedział / że ty dwoie Przykazania o
Bożej y Bliźniego miłości / są podobnymi sobie. A ledwie sie
wyrzec y wystowic może / iako to miejsce ma w sobie wielkie po-
żytki / poniewaz znaczne y osobliwe owoce z sobą przynosi / y jest
iako by znakiem z ktorego sie postuszeństwo nasze i chowanie pier-
wszego Przykazania okazuje. Powieda Jan święty : Kto nie-
miłuje brata swego ktorego widzi / iakoż Pana Boga ktorego
nie widzi / miłowac może ? Tymże obyczaiem / iesli Rodzicom
ktore po Panu Bogu miłowac mamy / nieczcimy ani szanuje-
my / zawždy prawnie przed oczyma ie mając : iakaz tedy częśc
wyrzedzać / y iaką chwale Panu Bogu naywietrzemu y nalep-
szemu Oycu ktorego nie widzimy / dawać możemy ? Skąd sie
iśnie pokazuje / iż to dwoie Przykazanie wespolek sie zgadza.

Math. 22.

Marci 12.

Pełnić to przy-
kazanie / pełni-
my y pierwsze.

1. Ioan. 4.

Oycowie nasi
niejedno to są
co nas zrodzili

A tego Przykazania używanie / bärzo sie daleko szerzy. Bo
ktom tych którzy nas rodzili / ieszcze inszych jest niemato / ktore
tak iako Oyce mieć w poczętowości mamy : albo dla iakiego prze-
łożenia / albo dla zaczności / albo dla pożytku / albo dla wrze-
du ktorego. A temu / Przykazanie to / Rodzicom y wszystkim
Przełożonym pracy wymiue. Bo kiedy sie naprzod o to staraia /
aby ci ktore w mocy swej mają / dobrze y wedle Przykazania

Bożego

Bożego żyli/ tedy ta praca ich łatwia będzie/ iesli wszyscy lu-
dzie tho zrozumieia/ iż za nauka y rozkazanim Bożym/ wielka
część Rodzicom wyrządzana byc ma. Czego iżbyśmy dołożyć
mogli/ (to iest/ aby to ludzie rozumieli) tedy one rozność wie-
dziec potrzeba / która iest między pierwszey y wtorey tablice
Przykazanim.

¶ Wic niech tego naprzód Pleban uczy y napierwey to przy-
pomina/ że dziesięcioro Boże Przykazanie na dwu tablicach wy-
rażone było: Na iedney/ iako nam Dycowie świeci podali/ by-
ło ono troie ktoreśmy już włożyli: drugie zaś wszystkie/ zamy-
kały się na wtorey tablicy. A barzo słusznie sstało się to opisa-
nie / aby sposób tych Przykazań sam też porządek mógł rozła-
czyć. Bo coś słwieć w Piśmie S. albo rozkazywać albo zażądać
Prawo Boże/ to z ktoreykolwiek tablice też pochodzi: abowiem
w każdej sprawie/ albo na miłość Bożą/ albo na miłość Bli-
źniego wzgląd mamy. A tej miłości Bożej / uczy nas pierw-
sze troie Przykazania: Zaś/ co się spólności y towarzystwa ludz-
kiego dotyczy/ to się w tych ostatnich siedmi Przykazaniach za-
myka. Przeto nie bez przyczyny sstał się taki rozdział / aby się
iedny Przykazania tu pierwszey / a drugie tu wtorey tablicy
ściągały. Bo w pierwszych trzech Przykazaniach o ktorych-
śmy już powiedzieli / rzecz która się tam rozbiiera y ktorey nas
uczy/ iest Pan Bog iako dobro nawyższe: a w ostatnich zaś/
iest dobro y pożytek Bliźniego. W onych/ najwyższa miłość: co też w dru-
gich/ nie tak wielka przed oczy się kładzie: ony/ na koniec
wzgląd maia/ a ty zaś się / na ony rzeczy które się tu końcowi
ściągaia. Nad to / miłość Bożą na samym Panu Bogu zawis-
ła: Bo Pana Boga samego przez się/ nie dla iakiey inſzey przy-
czyny nawiecy milować mamy: ale miłość Bliźniego od mi-
łości Bożej swoy początek bierze/ y do niej tak iako do perwonego
kresu ciągnąć się musi. Bo iesli Rodzice miłujemy/ iesli Panom
iestesmy posłuszni/ iesli w wieczności Przetozone mamy/ tedy
nawiecy dla tego to czynić nam przystoi/ że ich stworzyciel iest
P. Bog/ y chciatienad inſzymi przetozone mieć/ za ktorych spra-
wa lud rządzi y broni: Ten tedy Pan Bog/ iż nam rozkazuje a-
byśmy takowych osob się obawiali/ dla tego to czynić mamy iż
sam Pan Bog te część na nie włożył: z kąd też ono pochodzi/ że
początek która czynimy Rodzicom/ tak się zda iż ia wiecy
Panu Bogu niż ludziom czynimy. Bo tak v S. Matheusa Pan
Chryſtus mowi/ czyniac zmianke o poczęciowości oney ktoraſmy
zwierzchności powinni: Kto was przyjmie/ mnie przyjmie.

Dwie są Przy-
kazania Boże
go tablice.

Co się w pierw-
szej tablicy przy-
kazaniach / a
też w dru-
gich zamyka.

Rodzice albo
Przetozone kie-
dy czynimy/ Pa-
na Boga cżci-
my.
Math. 10.

Ephes. 6.

Deuter. 6.

Lucę 10.

Math. 22.

p. Boga bez
miary/ a Bli-
źniego miernie
iako sami się
bicie miłowac
mamy.

Lucę 14.

Idem 9.

Math. 10.

Rodzicom nie
trzeba słuchać
iessliby co prze-
zbożnego rosta-
żali.

Act. 5.

Nie w poczę-
wosci/ iako się
rozumie.

A Paweł S. w Liście do Ephesow wczac slugi / thak mowi :
Słudzy posłuszni bądźcie Panom waszym cielesnym/ z boiaźnią
y z strachem / w wprzeymości serca waszego / iako Panu Chri-
stusowi : nie służąc tylko na oko / iakoby się chcąc ludziom podo-
bać/ ale iako Pana Chrystusowi słudzy. Ktemu ieszcze/ y ono
przystąpić może/ iż Panu Bogu żadna część/ żadna pobożność/
ani żadna chwala doskonale wyrządzona być niemoże : ktorego
się miłość bez miary w nas może rozmnażać. Przeto też mu-
si to być / aby nasza miłość przeciwko niemu co dzień gorętsza
y wiecey palająca była : ponieważ miłowac go mamy iako on
sam rozkazał/ ze wszystkiego serca/ ze wszystkiej dusze / y ze w-
szystkich sił naszych : Ale miłość ktora Bliźniego miłujemy /
swoie miare ma : bo kaze Pan Bog abyśmy Bliźnie miłowali iako
on nas samy. A iessliby kto ten kres przestąpił/ tak iżby rownie y
iednako Pana Boga y Bliźniego miłował/ten się grzechu wiel-
kiego dopuszcza. Mowi Pan Chrystus : Jesli kto idzie do mnie
a niema w nienawiści oycą swego/ y matki/ y żony/ y dzieci/ y
braciey/ y siostr/ a nad to ieszcze/ y żywota swego/niemoże być
moim zwolennikiem. Tymże obyczaiem na drugim mieyscu mo-
wił : Day pokoy / niech zmarli grzeba zmarłe swoje : kiedy ch-
ciał niektory pierwey oycą swego pogrześć/ a potym za Panem
Chrystusem isc. Ktorey rzeczy iasnieyszy iest wykład v Mathe-
usza S : Kto miłue oycą y matkę wiecey niż mnie / ten nie iest
mnie godzien. A wszakże w atpic namniemy nietrzeba/ iż Rodzice
bardzo miłowac y w wczciwosci mieć mamy : ale co się pobożno-
ści dotyczy/ musi to być aby naprzod osobliwa część y chwala
Panu Bogu wyrządzana była / ktory wszystkich rzeczy oycem
y stworzycielem iest : y dla tego Rodzice smiertelne miłowac
mamy / aby się wszystka moc miłości ku niebieskiemu y wiekni-
stemu Oycu ściągala. A iessliby się czasem rozkazania Oycow-
skie z Przykazaniem Bożym niezgadzały y przeciwne im były/
tedy pewna rzecz/ iż dzieci nad chciwość oycowską Bożą wola
przekładać maia/ pamietaiac na on prawnie Boski wyrok : Trze-
ba wiecey Panu Bogu być posłusznymi/ niż ludziom.

Ty rzeczy wyłożywszy Pleban/ słowa Przykazania tego wy-
kładac będzie. A naprzod/ Nie w poczęwosci. Albowiem nie
iego nie iest/ iedno wczciwie o kim rozumiec/ a wszyscy sprawy
iego wielce sobie wazyc. Tey tedy poczęwosci przydane sa ony
rzeczy/ Miłość/ Posłuszeństwo/ Powolność/ y Chwala. Bar-
zo też przystoynie w tym Przykazaniu slowo wczciwosci poło-
żono/ a nie miłości albo boiaźni/ acz Rodzice bardzo miłowac/

y bac

y bać się ich mamy. Bo kto miłuje/ nie zawsze słucha y w rzeczy
włości ma: a kto się boi/ nie zawsze miłuje: Ale kiedy kto tego
z serca w rzeczy włości ma/ tedy y miłuje/ y boi się go.

¶ To kiedy Pleban wyłoży/ zaś o Rodzicach rzeczy będzie/ y
ktorzy to są ci/ które tym imieniem zowią. Bo acz Przykazanie
mowi o tych oycach z których porodził się iestefiny/ wszakże ścia-
ga się to imię y na insze/ które toż Przykazanie w sobie zawiera
ka: iako z rozmaitych miejsc Pisma S. łatwie to poznać mo-
żemy. Oprócz tedy onych którzy nas porodziłi/ są iestefiny w Pi-
smie S. inшы oycowie/ iakosmy już mało przed tym zmianę w-
czynili/ którym z osobna każdemu iestefiny przystoyna część po-
winni.

Oycowie roz-
maici/ którym
powinniśmy
część czynić.

¶ A naprzód/ Przełożone Kościelne/ y Pasterze/ y Kapłany/
oycami zowią: iako się to z Pawła S. pokazuje/ który pisząc do
Korintow tak mowi: Nie dla tego to pisze abym was zawsty-
dził/ ale wspominać iako syny moje namiluje: Bo byście też dzie-
sieć tysięcy w Panu Chrystusie mistrzów mieli/ przedśie nie-
będziecie wiele oyców mieć: abowiem w Panie Jesu Chrystusie
iam was przez Ewangelię urodził. A w Ecclesiastiku tak napi-
sano: Chwalmy zacne a chwalebne meze y rodzice nasze/ w ro-
dzaju ich.

Przełożeni Ko-
ścielni Paster-
ze.
1. Cor. 4.

Eccles. 44.

¶ Potym/ y ony też oycami zowią/ którym się przełożenstwa/
abo urzędu/ albo zwierzchności iakiey powierzono/ y którzy po-
spolita rzecz sprawują. Tak Naamania słudzy iego oycem zwali.

Przełożeni
Świeccy.
4. Reg. 5.

¶ Nad to iestefiny/ ony oycami zowieimy/ których opiece/ wierze/
dobroci y mądrości inшы ludzie poleceni bywają: iakowi są o-
piekunowie y sprawcy/ nauczyciele/ y Mistrzowie: Dla tego sy-
nowie Prorocy/ Eliasza y Elizeusza oycami zwali.

Opiekunowie
Mistrzowie.
4. Reg. 2.
4. Reg. 13.

¶ Naostatet/ Oycy też ludzie stare y w latach podeszłe zowie-
my/ które też w rzeczy włości mieć mamy. A nawiecy niech to ro-
zkazuje Pleban/ iż mamy w rzeczy włości mieć oycy którego bytoli-
wież oni stanu byli/ ale ty osobliwie/ z których esmy się rodziłi:
o których zwłaszcza to Przykazanie Boże mowi/ abowiem oni
są iakoby niejakim podobienstwem niesmiertelnego Boga/ y
patrzac my na nie/ na podobienstwo poczęcia naszego patrząmy/
oni nam użytyli żywota: tych też Pan Bog używał chcąc w
nas dusze wlać y rozum/ od nich przywiedzeni ku światłości
będac/ iestefiny nauczem y wiary/ y ludzkiego a pospolitego
obcowania/ y szczyrości obyczajow/ y nabożenstwa.

Starzy.

Oycow dla cze-
go śanować.

¶ Niech też Pleban rzeczy/ że słusznie w tym Przykazaniu iest
imie Matki wyrażone/ abyśmy iey służby y dobrodzieystwa

Matki mamy
mieć w rzeczy
włości.

Rodzice czcić
jest z chucia im
służyć.

Genes. 46. 47.

3. Reg. 2.

Pana Boga za
nie prosić.

Kiedy ich rady
stuchamy.

Prouer. 1.

Ephes. 6.

Colos. 3.

Genes. 22.

Hier. 35.

Kiedy ich do-
brych obyczaj-
ow v porady
naśladowamy.

Kiedy ie wspo-
magamy.

Math. 15.

przeciwko nam obaczali / z iaka praca y staraniem nosila nas w
zywocie swoim / z iaka cieszkością y boleścią porodziła / y wy-
chowala. A mamy tak w wieczności mieć rodzice / aby ta część
ktora ym wyrządzamy / pochodziła z miłości y z wielkiej prze-
ciwko nim chuci naszej / ktorymesiny to wszystko bardzo powin-
ni: poniewaz oni tak sa przeciwko nam sklonni / iz zadney pra-
cey / zadnego starania / zadnego sie dla nas niebezpieczeństwa
niezbraniaia / y zadney rzeczy nad te wdzięczniejszy mieć nie-
moga / iedno aby to baczyli / ze ym synowie sa chutliwi / gdyz ie
tez oni bardzo miluią. Jozef Bedac w Egypcie czcił y možnością
wtory po Krolu / z wiecznością przyiał oycę swego ktory był
do Egiptu przywiezion. A Salomon powstał przeciwko matce
swoiej / a pocztwość iey czyniac / na stolicy Krolewskiej po pra-
wey rece siedzieć iey kazal.

¶ Sa tez jeszcze insze pocztwości / ktore mamy rodzicom wy-
rządzać. Bo ie tez czcimy na ten czas / kiedy pokornie Pana Bo-
ga prosimy / aby sie ym dobrze y szczęśliwie wszystko wiodło /
aby w wielkiej łasce y powadze v ludzi byli / aby tez v P. Bogu
y v Swietych iego ktorzy sa w niebie / wielkie zalecenie mieli.

¶ Nad to / mamy w wieczności Rodzice / kiedy żywot y po-
stepki nasze wedle ich zdania y wolej stosujemy. Na co tak ra-
dził Salomon: Stuchay (prawi) synu miły nauki oycę twe-
go / a nieopuszczay przykazania matki twej / aby przyjemność
głowie twej przydana była / y lancuch złoty szys twej. Tak-
wec tez sa ony Pawła S. v pominania: Synowie bądźcie poslu-
szni rodzicom waszym / w Panie Bodge / abowiem to iest rzecz
sprawiedliwa. A za sie: Synowie stuchaycie oycow waszych
we wszystkim / bo sie to Panu Bogu podoba. Potwierdza sie
tez ta nauka / przykłady onych ludzi swietych. Abowiem Izak
kiedy go ku ofierze oćiec wiazał / tedy skromnie y bez wszystkie-
go wydzierania był posłuszen. Takze Rechabite / aby sie nigdy
nieodstrzelali od rady oycę swego / nigdy winą niepiłi.

¶ Za sie / mamy w wieczności Rodzice / kiedy ich uczynkow
dobrych y obyczajow naśladowamy. Bo ty wiec sobie nawiecey
ważymy / ktorym sie bardzo podobnymi stać chcemy. Nad to /
czcimy Rodzice / kiedy nietylko sie ich radzimy / ale y rady stu-
chamy. A za sie / kiedy ie wspomagamy / dodawaiac tych rzeczy
ktorych ym ku żywności y ku odzieniu potrzeba: co sie P. Chri-
stusowym świadectwem dowieść może / ktory gromiac Phari-
seusow niepobożność: Czemu y wy (prawi) przestepiecie Przy-
kazanie Boże dla vstaw waszych? Bo Pan Bog powiedział /

Aliey

Niey w pocztinowosci oycá y matke: y ktoby zlorzeczył oycu albo matce/ aby śmiercią umarł: a wy zaś powiedacie/ ktobykolwiek rzekł oycu albo matce/ Dar którykolwiek jest przez mie ośfiarowany Bogu/ tobie pożyteczny będzie. etc. y przeto nieuczci oycá swego ani matki swojej: A także skaziliście Przykazanie Boże dla waszey wstawy.

¶ Mamy tedy wstawicznie czcić rodzice nasze/ ale na ten czas na wiecey kiedy cieśko niemoga. Bo starać się musimy aby czego takiego nieopuszcili/ coby należec mogło lubo ku spowiedzi grzechow/ lubo ku inszym światosciom / ktore ludzkie Chrześcijanie scy mają przyjmować gdy się śmierć przybliża. Mamy się też o to starać / aby pobożni y światobliwi ludzie często ie nawiedzali/ żeby ie też w ich krewkości posilali/ y rady ym dodawali/ albo iesliby w nich dobra sprawa była/ ku nadziei nieśmiertelności ony wzbudzali: tak iż kiedyby swoje myśl od rzeczy świeckich podniesli/aby wszystkie ku Panu Bogu obrocić y nań złożyć mogli. Za czym to przydzie/ iż będąc opatrzonymi naszym świętym towarzystwem Wiary / Nadzieie/ y Miłości/ mając też nabożeństwa obrone / nietylko się śmierci nielekna ktora każdy powinien/ ale iey też żedac będą/ ponieważ ona droge ku wiecznemu żywotowi gotuje.

¶ Naostaték / y umarłym też Rodzicom częśc wyrządzamy/ kiedy pogrzeb ich sprawuiemy / y przy Obchodzie osobami naszymi bywamy/ kiedy grob ich we czci mamy / kiedy doroczne Ofiary i Misze święte za nie czynimy/ kiedy też pilnie wypłacamy co na testamentie zlečili. ¶ A nietylko ty z ktorychesciny się rozdzieli w pocztinowosci mieć mamy/ ale też y ony drugie ktore oycami zowa/ iako Biskupy y Kaptany/ iako Krole y Książeta/ iako Drzedy albo Dostoienstwa / iako Opiekuny/ Mistrze y nauczyciele/ iako stare/ y ludzkie insze takowe. Bo są godni tego/ aby z miłości/ z posłuszeństwa / y z ratunku naszego pożytek swoy brali. Wszakże iedni wiecey niż drudzy. O Biskupiech y o inszych Paśsterzach tak iest napisano: Kaptani ktorzy przełożonymi zostawszy dobrze rządzą/ niech za to miłani będą / że są dwodziałey czci godni/ zwłaszcza ktorzy praciua w słowie y w nauce. Ażaz nie wielki znak miłości Galatowie przeciwko Pawłowi S. pokazali: ktorzym on zacne świadectwo ich żyćliwości dawał: Tego wam (prawi) poświadczam/ iż by to było mogło być/ i oczy swe własne wylupiwszy/ imniebyście byli dali. A owszem Kaptanom trzeba tych rzeczy dodawać/ ktorych pospolity żywot potrzebuie. Przeto Apostoł mowił: Ktoż kiedy swym nakładem boiunie?

Rodzicom naszym
wiecey w cności
robie mamy
służyć.

Rodzice czci-
my iesli im w c-
ciwie pogrzeby
sprawuiemy.

Oycowie Du-
chowni y świec-
cy.

1. Tim. 5.

Galac. 4.

Kaptany trze-
ba żywności a
ratować.

Ecclef. 7.
Káptanom po-
winnisiny po-
stuszeństwo.
Hebr. 13.

Math. 23.

Urząd Świec-
ki w wieczno-
ści mieć mamy

Rom. 13.
1. Tim. 2.
1. Pet. 2.

Psal. 119.

Urzedu niema-
my słuchać we-
złych rzeczach.

Pożreki z pe-
nienia Przyka-
zania tego.

A w Ecclesiastiku tak napisano : Niey we czci Káptány / a o-
czyść sie datkiem rak twoich : day im część iakoć rozkazano /
pierwocin y oczyszczenia. Uczy też Apostoł / iż im posłuszni być
mamy / tak mówiac : Słuchaycie Przełożonych waszych / y
poddani ym bądźcie : Bowiemy oni czynność mają / iako ci kto-
rzy liczbę dać muszą z dusz waszych. A owšem sam Pan Chri-
stus rozkazał / abysmy y złym Pasterzom byli powolni / kiedy
mówił : Na stolicy Mojżeszowej vsiedli Phariszeusowie y Ni-
strzowie Zakonni : przetoż wszystko cokolwiek wam powiedza-
chowaycie y czynce / ale wedle spraw a skutkow ich nieczyncie :
boć rozkazuia a nieczynia.

¶ Toż też rozumiec mamy o Krolach / o Książetach / o Urze-
dnikach / y o inszych ktorých zwierzchności iestefiny poddani.
A wkażuie to Apostoł szeroko / iaka część y posłuszeństwo wyrza-
dzać im mamy / do Rzymianow pisać : za ktore abysmy sie też
modlili / wspomina. A Piotr święty : Bądźcie (prawi) podda-
ni wszelkiemu ludzkiemu stworzeniu dla Pana Boga / chocia
Krolowi iako przełożonemu / chocia też Książetom iako posta-
nym od niego. Bo część ktora ym wyrządzamy / ta sie ku Pa-
nu Bogu ściaga. Abowiem zacność y poważność ludzka / ma
też swoje wieczność / iż iest podobienstwem mocy Bózey. W-
czym też opatrność Bóska chwalimy / gdyż on na ludzkie to po-
spolite rządzienie kładzie / y tak ich iako slug mocy swojej uży-
wa. Bo iesli są zli Urzednicy albo Przełożeni / nie ich sie złości
boimy / ale oney mocy Bóskei / ktora być w nich baczymy : tak
iż też (co iest rzecz barzo dziwna) chociażby nam nieprzyiaciel-
mi byli / y na nas sie gniewali / chociażby namniey lutości w
nich nieznac / iednak to słuszną przyczyną nie iest / czemu bysmy z
wielką pilnością im posłuszni być niemieli : gdyż y Dawid wie-
le dobrego Saulowi czynił / chociaż sie on gniewał. Co pota-
zuie słowy onymi : Z tymi ktorzy pokoy w nienawiści mieli / iam
żyl w pokoiu. Ale iesli by co nieprzystoynego y złośliwego rozka-
zali / tedy słuchani w tym być niemają : ponieważ to nie wedle
oney swojej mocy / ale z niesprawiedliwości y ze złego wmysłu
czynia.

¶ Wiec gdy to Pleban po części wyłoży / niech potym obacza
iaka y iako przystoyna zapłata iest obiecana tym / ktorzy Przy-
kazania tego Bóskego słuchaia. Bo to iest nawietrzy pożytek /
aby długo żywi byli : Przeto iż godni tego są / aby dobrodzie-
stwa barzo długo używali / ktore ustawicznie na pamięci mają.
A gdyż ci co Rodzicow szanuia / służa tym od ktorých poczęte

y uży-

y używanie żywota swego maia/ tedy słusznie też y sprawiedli-
wie żywota swego tak długo używaj / ażby się prawie do-
brze starzeli.

¶ Przyłożyć też tu trzeba on obietnice Bożkiej iasny wykład.
Bo nietylko wiekuiwego y błogosławionego żywota używanie/
to nam Przykazanie obiecuie/ ale też tego który wiemy na
ziemi. Co wyklada S. Paweł tak mowiac: Pobożność do w-
szystkiego się przygodzi/maiać obietnice tego niniejszego y przy-
szłego żywota. A niemając to zapłatę / ani ją gárdzić trzeba :
choćby oni świeci ludzie/ iako Job/ Dawid/ Paweł/ śmierci
sobie żądali/ y drudzy też miżerni a niedźni brzydzą się długim
żywotem. Albowiem przydanie słow onych/ Która Pan Bog
twój da tobie / nie iedno człowiekowi długi czas ku żywotowi
ale też od pracy wolność / odpoczynek / y zdrowie obiecuie ku
życiu dobremu. Bo w Deuteronomium nietylko mowi/ Alby
długo żyw był/ ale y ono przydawa/ Albyć się dobrze wodziło.
Co też potym y Apostoł powtórzył. A powiedamy iż takowych
dobrze ci dostaia/których pobożność Pan Bog płaci: bo inaczej/
niebyłaby wierna ani stateczna obietnica Boża : ponieważ się
przygadza / iż ci krocey niegdy żyia khorzy z wiejszą pobożno-
ścią oycom służyli. Co się ym dla tego przytrafia / albo iż to z
ich pożytkiem bywa/ żeby pierwey umarli / niżby się z cnotą y
pobożnością rozstali/ (bo bywaia powami żeby złość niezmięła
ich rozumu/ albo żeby obłudność niezwiódła dusze ich) albo też
iż ie Pan Bog z świata bierze/ kiedy iaka szkoda albo wszyst-
kich rzeczy zamieszane nastawa/ żeby oney pospolitey cięskosci y
gorzkości vszli. Albowiem Prorok mowi : Przed złością wziet-
ieść precz sprawiedliwy. Co dla tego się przygadza/ by snadź al-
bo cnota/ albo zdrowie ich o niebezpieczność nieprzysto/ kiedy P.
Bog ludzie dla ich przewinności karze: albo iżby żałosnych y smę-
tnych czasow / ze zley przygody powinowatych y przyiacioli
swoich/ cięskich smetkow nieczuli. Przeto bärzo się lećać po-
trzeba kiedy na ludzie dobre śmierć bez czasu przychodzi.

¶ A iako tym którzy są wdzięczni dobrodzieistw rodzicom swo-
ich/ Pan Bog zapłatę y pożytek gotnie : tak niewdzięczne y zle-
siny / na meki cięskkie chowa. Bo tak napisano : Ktoby złorzec-
zył oycu swemu albo matce/ niechay śmiercią umrze. A zaśie :
Ktoby oycę bił/ a przed matką vciekał/ bezecnym iest y nieścze-
snym. A ięszcże: Ktoby złorzeczył oycu swemu albo matce/ w po-
środku ciemności pochodnia iego zgażona będzie. Wład tho :
Oko które się pośmiewa z oycą / a które gárdzi płodem matki

swęj/

1. Tim. 4.
Odpłata na
świecie za tego
Przykazania
wypełnienie.

Job 5.
Psal. 119.
Philip. 2.
1. Cor. 5.
Długie życie iā
to się rozumie.
Deuter. 5.
Ephes. 6.

Ludzie dobrzy
precz rychto
zmierāia.

Sapien. 4.

Esaie 57.

Przeklećsa ci/
co nieczęsa swo-
ich rodzicom.
Exodi 21.

Leuit. 20.

Proū. 19. 20.

Ibidem 30.

Karze P. Bog
ty co nieśanu-
ia rodzicom.
2. Reg. 18.

Deuter. 17.
Karze y ty co
nieśanuią Ka-
ptanow.

Oycowie co po-
winni synom
swym.

Daniel. 13.

Oycowie czego
sie strzedz ma-
ia.

Colof. 3.

1. Reg. 2. 3. 4.

swey/niech go wyklina krucy wodni/a samego niech ziedza młot
de orleta. Czytamy że wiele takowych było / ktorzy rodzicom
swym krzymde czynili/ktore Pan gniewem zapalony cieško ka-
rat : Bo krzymdy Dawidowey niezaniechal/ale syn iego Absol-
on zaśluzona meke odniost / ktorego P. Bog dla złości iego ska-
rat/ gdy był trzemi ofszcypy przebity. A o tych ktorzy nieśluchają
ia Kapłanow/ tak napisano : Ktoby sie pysnit a niechciał być
posłuszen rozkazaniu Kapłana / ktory na ten czas służy Panu
Bogu twemu/ tedy za wyrokiem sedziego vmrze człowieka taki.
¶ Jako tedy Prawo Boże wystawilo aby synowie oyc swych
wczciwości mieli/aby ich słuchali y posłuszni ym byli/ tak też to
własnie oycom należy/ aby syny swietych nauk y obyczajow w-
czyli/ y dobre im przykłady około życia ich dawali/ iżby ku po-
bożności będąc gotowi/ Pana Boga światobliwie y bez wszel-
kiego obrażenia chwalili : iako rodzicy Zuzanny czynili.

¶ Przeto niechay Kapłan Rodzice wspomina/ aby swym dzie-
ciom ku cnocie/ku przystoyności/powściągliwości/ y skromno-
ści/ y światobliwości nauczycielmi byli : a trzech sie rzeczy na-
wiecey strzegli/ ktorymi grzeszyć często zwykli. Pierwsza rzecz
jest / aby co przykrego przeciw dzieciom niemowili / albo na nie
wstawiali : co Apostoł w Liście do Kolosensow tak rozkazuje :
Oycowie niepobudzajcie ku gniewu synow waszych/ aby mały i
wpadły mysli niebyli. Bo trzeba sie bac/ by o saba i podła myśl
nieprzyszli / kiedy sie każdej rzeczy bac beda. Przeto niech ro-
zkazuje Pleban/ aby sie zbytney srogości strzegli/ a iżby radniey
działki karali/ niżli pomsty z nich szukali. Potym/ iesliby sie czę-
go nieprzystoynego dopuścili/ gdy łatania y karania potrzeba/ że-
by dzieciom dla pieśczęoty nie przepuszczali. Bo często sie syno-
wie zbytney oycow swych ławością y dobrocią psują : Przeto
od tey niścemney pieśczęoty niech ie Pleban odstrasza onym He-
li Kapłana wielkiego przykładem / ktory cieśkie karanie pod-
iał iż dzieciom wiele dopuszczał.

¶ Naostaték / niechay w synow swych wychowaniu y w ich
ćwiczeniu/ (co jest rzecz barzo mierżona) nieużywaia złey y o-
paczney rady. Albowiem wiele ich o tym tylko myśla/ y o to sie
staraia/ aby bogactwa/ aby pieniądze/ aby wielkie y obfite imie-
nie zostawili dzieciom / ktorych nieupominaia ku nabożenstwu/
ani ku pobożności/ ani ku dobrym naukam/ ale ku łakomstwu y
ku maitności rozmnożeniu : ani sie staraia o zbawienie swoich
dziatek/ albo iżby ludzie o nich dobrze trzymali / tylko żeby pie-
nieżnymi y barzo bogatymi zostali. A coż nad to skarańskiego
albo

albo mowiono albo pomyslonó być może? Wic też ono za tym przychodzi/ iż nie tak majątność swa/ iako złości y przestępnosci swoje do nich przenoszą: ktorým naostaték nie do nieba/ ale do wiecznych mać Piekielnych wódzami sie stawia: niech tedy Kaptan dobre nauki rodzicom dawa/ y niech ie przykładem Tobiaszowym ku takowey cnotie pobudza/ iż kiedy syny swoje w Boska chwale y w swiatobliwosc dobrze wprawia/ za sie od nich wielkie pożytki miłości/ powolności/ y posługi/ brać mogą.

Tobie 4.

Niebedziesz zabijał.

Na wielka szczęśliwość która ludziom spokojnym jest obiecana/ iż mają być syny Bożymi nazwani/ bardzo pa-

Math. 5.

sterze ma poruszyć/ aby nauki o tym Przykazaniu pilnie y vprzeymie Chrześcijanom vżyciali. Abowiem ku ludzkiej woli spólnemu złączeniu/ lepszy obyczaj nałożon być niemoże/ iedno iesliby prawo takowego przykazania dobrze wyłożone/ y tak iako

przystoi od wszystkich swiatobliwie było chowane: Bo sie w ten czas tego trzeba spodziewać/ że ludzie mając między sobą wielką spólnosc/ w pokoiu y w zgodzie żyć beda.

Alle iako to jest rzecz potrzebna zeby to Przykazanie wykładane było/ stad sie poznać może/ iż kiedy był przyszedł niezmierzny potop na wszystkie ziemie/ ta była rzecz napierwsza która Pan Bog ludziom zakazał: Krewie (prawi) dusz waszych z ręki wszystkich zwierząt y z ręki człowieczey szukać beda. Także w Ewangeliy między onym starym przykazaniem/ które Pan Chrystus wykladał/ to pierwsze było/ o którym v swietego Matheusza tak napisano: Rozkazano iest/ Niebedziesz zabijał: y co sie tam daley na tymże miejscu o tym wspomina. Maia też Chrześciance pilnie y z ochotą Przykazania tego słuchać: Bo iesli na moc patrzeć beda/ tedy ono ku zachowaniu każdego żywota służy/

Pierwsze zakazanie było po potopie około niezabijania.

Genel. 9.

Pierwsze w Ewangeliy S. Matheusza. Math. 5.

To przykazanie nie broni wżycia ludzkiego żywota.

gdyż

gdyż tymi słowy / Nie zabijesz / mezooboystwa pewnie zakazano. Przeto każdy człowiek z osobną z wielką rozkoszą ma je przy-
mować / tak iakoby gniew Boży y cięższe insze meki przed oczy
kładać / mianowicie zakazano było / aby z nich który nie był o-
brażon. Wiec iako to przykazanie wdzięczne jest ku słuchaniu /
tak też ostrzeżenie tego grzechu który Przykazanie to zakazuje /
wielką w sobie wdzięczność mieć ma.

Dwoia się rzecz
w tym Przyka-
zaniu zawiera.

¶ A gdy Pan Bog tego Przykazania moc wykladał / tedy po-
kazał to / że się dwoia rzecz w nim zawiera : Jedną / abyśmy
nie zabijali / co nam czynić zakazano : Drugą / którą nam czynić
rozkazano / abyśmy w zgodney przyjaźni y w miłości z nieprzy-
jaciółmi mieszkali / a ze wszystkimi pokoj mieli / y wszyscy niepo-
żytki skromnie cierpieli.

Zwierzęta mo-
żem zabijać na
pokarm.

¶ A iż zakazano zabijać / tedy naprzód rzecz potrzeba / które
zabijania są których Przykazanie to nie zakazuje : Bo nie zakazało
bestii albo zwierząt zabijać. Albowiem iesli Pan Bog ludziom
dopuszczał aby ich używać mogli / tedy się też ie zabijać godzi. O
czym tak S. Augustin mówił : Kiedy ono słyszemy / Nie będziesz
zabijał / nierozumiemy tego iżby o ziemskich pożytkach albo też o
drzewiach to rzeczone / Bo żadnego czucia w nich niemasz : ani
o bezrozumnych zwierzętach : Bo ty żadney spójności z nami nie-
masz.

Zabijać tego / a
temu się godzi

¶ Drugi zabijania dopuszczonego obyczaj jest / który onym w-
rzedom należy / którzy mają moc zabijać : za którą mocą / wedle
zamierzenia Prawa y osadzenia / kara ludzie złośliwe a nie-
winnych bronia. A kiedy się oni w tym wrzędzie sprawiedliwie
obchodzą / tedy nie tylko dla takiego zabijania winy żadney nie-
mają / ale też Przykazaniu temu Boskiemu są bardzo posłuszni /
które zakazuje zabijać. Bo gdy on iesli koniec tego Przykazania /
aby zdrowie y żywot ludzki był opatrzon / tedy się ku temuż
ściągaia ony karania Przeklętych / którzy porządnie kara
złości / aby żywot ludzki był bezpiecznie / kiedyby śmiałość y krzy-
wda przez karanie powściągnięta była. Przeto Dawid mo-
wił : Ciutrzennym czasem (to iesli bez odwroty) zabijałem w-
szystki grzeszniki na ziemi / abych wygubił z miasta Pańskiego
wszystki którzy nieprawość czynią.

Psal. 100.

Woyna spra-
wiedliwa za-
bijać / nie-
grzesz.

¶ Tymżec też obyczajem niegrzeszą oni / którzy woyna spra-
wiedliwa / nie dla okrucieństwa lubo iakiey chciwości / ale dla
pospolitego tylko pożytku nieprzyjaciółom żywot biorą.

Za rozkazaniem
Bożym zabija-
jąc / niegrzesz.

¶ Są też ieszcze takowe zabijania / które mianowicie z Bożego
rozkazania bywają. Synowie Lewi nie niegrzeszyli / którzy ie-
dnego

dnego dnia tak wiele tysięcy ludzi zabili: które morderstwo w czyniwszy/ tak mówił do nich Moyses: Poswieciliscie dziś rece wasze Panu.

¶ Niewinien też Przykazaniu temu y on / który nie z dobrej woley albo z rozmysłu/ ale z przygody człowieka zabije. W czym w Księgach Deuteronomij tak stoi: Ktoryby zabił bliźniego swego niechcąc / o którymby można dowieść / że ani wezora ani onegdzy nie miał przeciw iemu żadney zley woley / albo nie nawisł / ale zgola szedł z nim do lasa rabac drewo / tam drwa rabiac siekiera opadła z toporzystą / vderzyła przyjaciela iego y zabiła. etc. Takie zabijania ponieważ się nie z dobrej woley ani z umysłu przygadzaia / dla tego ich nie do końca za grzech poczytaia: Co sie Augustina swietego zdaniem dowieść może/ który mówi: Uchoway Boże/ kiedy co dla rzeczy dobrej y przy stoyney czynimy / a nad wola nasze przygodzi się co złego / aby to nam za grzech policzono być miało. Gdzie iednak dwoiaki obyczaiem ten grzech popelniony być może. Jeden iest / kiedyby kto bawiac się rzeczą nieprzystojną / zabił człowieka. Damy przykład. Jesliby kto niewiašte brzemienią piescia albo pietra vderzył / za czymby się iey pomiot przygodził: Byłoby cho nad wola onego który vderzył/ aleby przed się winy nie uszedł: bo mu się namniemy niegodziło vderzyć niewiašte brzemienią. Drugi obyczay/ iesliby tego niedbale to iest niedozrzac y nieopatrznie za bił / wszystkich rzeczy albo stron pierwey nie obezrachszy do brze. Tymżec też obyczaiem/ iesliby kto broniac zdrowia swego a co nawiecey się strzegac/ tego zabił/ iasna rzecz iż Przykazaniu temu winien niebedzie.

¶ Takowe zabijania ktore siny teraz wspominali/ Przykazaniu temu nie są poddane: okrom tych insze wszystkie zakazane są: chociażby się kto na meżoboyce ogladał/ chociaż na tego ktore zabiaia/ chociaż na sposoby ktorymi się meżoboystwo dzieie. Bo co się tych ktorzy zabiaia dotyczy/ żaden z nich od Przykazania tego nie iest wyietym / ani bogaci/ ani możni ludzie / ani Pano wie / ani Rodzicy / ale bez wszelakiego braku y rozności iest wszystkim zakazano zabijac. A iesli na ty ktore zabiaia oglę dac się bedziemy/ tedy wszystkim to Przykazanie służy: y niemaż tak lichego a podlego człowieka/ żeby się moca Prawa tego bronie niemogł. Niegodzi się też aby kto sam siebie zabijał / gdyż takiej mocy żaden nad żywotem swoim niema/ iżby mu gdyby chciał zabieć się wolno było: Przeto nienapisano tak w tym przykazaniu/ Nie zabijay drugiego: ale prosto/ Nie zabijay.

Exodi 32.

Z trąfunku za bić iac tego/ nie są themu przykazaniu winni. Deuter. 19.

Aug. Epist. 154 ad Publicolam.

Wniebaczny zabijaniu dwoiaki obyczaiem grzecha.

W tym ktorzy zabiaia/ y tym ktore zabiaia Przykazanie to służy.

Zabijac sam siebie niema żadnego

Zabijania oby-
czajnikogo nie
wymuie od
grzechu.

Chrześcijańin
ani wola ani
rada ma zabi-
jać.

Math. 5.
O gniewie
przeciw bratu
wykład słow
pańskich.

Gniewać się
na umysle stu-
snie możemy.

1. Cor. 6.

Doskonałości
tego Prawa
które są.
Math. 5.

G A iesli na rozmaity obyczaj zabijania weźrzemy / tedy sie nienaydzie żaden / ktoryby od meżoboystwa był wyiety. Bo nie tylko sie niegodzi aby tego miał żywota pozbawiać / lubo reka mi swymi / lubo żelazem / albo kamieniem / albo kłujem / albo po wrozem / albo iadem / ale też iest koniecznie zakazano / aby tego ani rada / ani pomoc / ani ratunkiem / albo ktorymkolwiek obyczajem nieczynił. W czym wielka tepość y wielkie nieczucie było Żydowskie / ktorzy tak wierzyli / iż Przykazanie to chowali. I iesliby rece swe tylko od zabijania powściągali. Lecz Chrześcijańskiemu człowiekowi / ktory za wykładem Pana Chrystu sowym tego sie nauczył / iż ten Zakon iest duchownym / a iż rozkazuje nam abyśmy nietylko niewinne rece / ale też y umysł czy- sty y niepokalany mieli / na tym zaiste niedosyc co Żydowie oni minimali / żeby barzo dostatecznie spełnili : Bo Ewangelia po- wieda / że nikomu ani gniewać się niegodzi / ponieważ tak Pan Chrystus mowi : A ja wam powiedam / iż każdy ktory się gnie- wa na brata swego / godzien iest osadzenia : a ktoby rzekł bra- tu swemu Racha / winien będzie rady o sobie / to iest aby o nim radzono : a ktoby mu rzekł Szalony / ten już będzie winien o- gnia piekielnego. Z ktorych słow okazuje się / iż on winien zo- stawa ktory się na brata gniewa / chociażby gniew w sobie ta- lił. Wiec ktoby gniewu tego znał po sobie iaki pokazał / ten cie- szko grzeszy : a ieszcze on cieżey / ktory smie się przeciwko bratu popędzić / y iego stromocić. A toć prawda / iesliby ku gniewu za- dney przyczyny niemiał. Bo przyczyna gniewu ta iest ktorey P. Bog y Prawo dopuszcza / kiedy karzemy ty ktore w mocy swej mamy / iesliby w czym winni byli. Abowiem gniew Chrzeście- ańskiego człowieka / niema od smyslow cielesnych / ale od Du- cha S. pochodzić : ponieważ to przystoi / abyśmy byli Duchą świętego Kościołmi / w ktorychby Pan Iesus Chrystus mie- szkał.

G Nad to / P. Chrystus wiele inszych rzeczy nauczał / ktore do- skonałości tego Prawa należa / iakie są ony / Nieprzeciwiać się złemu : ale iesliby cie kto w prawy policzek twoy wderzył / tedy mu nastaw y drugiego : a onemu ktory się z toba chce prawować y odiać ci suknie twoie / day mu y płaszcz : a ktoby cie przynęcał aby z nim szedł iedne mile / idź ty z nim dwie.

G Z tych tedy rzeczy ktoreśmy już przypomnieli / obaczyć się może / iako są ludzie ku temu grzechowi skłonni / ktory Przyka- zanie to zakazuje / y iako sie wiele ich nayduie / ktorzy iesli nie reka / iednak sercem zabijają / y meżoboystwo pelnia.

¶ A iż temu tak szkodliwemu wrzodowi Pismo święte lekarstwa wkaże / tedy będzie to wrząd Plebański / aby ie Chrześcianom pilno powie dał. Nacelnieysze tedy iest ono lekarstwo / aby rozumieli / iako to cięszki grzech iest ludzkie zabicie : Co sie wielkim y gestym świadectwem Pisma świętego pokazać może. Bo tak bärzo Pan Bog bzydzi sie meżoboystwem w Pismie S. iż też powie da / że chce y z bestiy brąc pomste człowieczego zabicia : y bydle ktoreby obraziło człowieka / zabie rokaże. A nie dla insey przyczyny chciał aby sie człowiek krwi bzydził / iedno że by wszeliakim obyczaiem / y mysl / y rece swe od zlosliwego zabicia ludzkiego hamował. Bo meżoboyce sa ludzkiego narodu y samego przyrodzenia nieprzyiaciele okrutni / ktorzy ile moga wszystkie sprawe Bożą wywracaią / kiedy zabijaią człowieka / dla ktorego iż on wszystkie rzeczy stworzył / sam świadectwo dawa. A owšem gdyż w Księgach Genesis zakazano człowieka zabijać / ponieważ go Pan Bog na obraz y swe podobienstwo stworzył / tedy wielka Panu Bogu ten krzywde czyni a iakoby gwałtem nań sie miece / ktory obraz iego z świata gładzi / albo zabija. Co pilnie rozmiślaiac z sobą Dawid / bärzo sie cięszko żalował na meżoboyce onymi słowy : Predkie sa ich nogi ku przełaniu krwi. A nierzekł zgola / Zabijaią / ale krew przelewaią. Ktorego słowa używał ku wielkości tak okrutnego grzechu / y ku takich ludzi okrucienstwa pokazaniu : a iżby też naprzod oznaymił / iako sa oni popedliwi za nieiakim szataniskim poduszcezeniem / ku takiemu uczynkowi złemu : przeto mówił / Predkie sa ich nogi.

¶ Wiec ty rzeczy / ktore w tym Przykazaniu Pan Christus chować każe ktemu sie ściagaia / żebyśny ze wszystkimi ludźmi pokoy mieli. Bo tak mówił kiedy miejsce to wykładat : Jesli nie sieś dar twoy do Oltarza / a tamby wspomniat iż twoy brat ma nieco przeciwko tobie / zostawże on dar twoy tam przed Oltarzem / a idź pierwey przeiednay sobie brata twego / a potym zaś przyszedzsy ofiaruięś dar twoy : y co tam daley stoi. Co tak Pleban ma wykladać / aby nauczył że wszystkie ludzie bez wszelakiego brakowania miłowac mamy : ku ktorey miłości / Przykazanie to wykladaiać / ym nawiecey będzie mogł niechay Chrześcijany pobudza : ponieważ bärzo sie moc miłości Bliźniego w nim świeci. Bo kiedy to Przykazanie iasnie każe nienawisć / zwłaszczā iż ten ktory brata swego nienawidzi / meżoboyca iest / tedyc to być też musi / że sie w nim przykazanie miłości zamyka. A kiedy sie w tym Prawie miłość przykaże / tedyc też

Lekarstwo przeciw meżoboystwu.

Genes. 9.

Meżoboyce sa Boży y ludzkiego narodu nieprzyiaciele.

Psalm. 13.

Co nam Pan Bog przykaże w tym Przykazaniu. Math. 5.

Miłość Bliźniego zamyka sie w tym Przykazaniu.

Przykazanie
to przykazanie
nam wszystko
co za miłością
idzie/ albo co z
niej pochodzi.

1. Cor. 13.

Lucę 21.

Nieprzyjacio-
łom mamy do-
brze czynić.

Math. 5.

Rom. 12.

Krzywdy z o-
chota odpus-
zczając mamy.

nauczi się dawać o tych wszystkich sprawach y wrzędziech/ kto-
re za miłością iść zwykły. Powieda S. Paweł/ że miłość jest
cierpliwa: tedy cierpliwość nam tu przykazuje/ w której że o-
dzierzymy dusze nasze/ to jest zbawienie nasze/ Zbawiciel nas
wczę. Potym/ Dobrotliwość jest towarzyszką Miłości: Bo
Miłość dobrotliwa jest/ a ta cnota dobrotliwości albo dobrze
komu czynienia szeroko się rozciąga/ y nawiecy się wrząd iey
w tych rzeczach obiera/ abyśmy wyczęli potrzeb ludziom wbo-
gim/ dawać pokarm łącznym/ picie pragnącym/ przyodzie-
wać nagie: a ymby kto wiecy potrzebował naszej pomocy/
żebyśmy tym szcudroliwsiy przeciw niemu byli. A ty iście do-
broci y dobrotliwości wrzedy albo sprawy chocia przez się samy
dosyć iasnymi sa/ wszakże iasniejszymi się sstana/ iesli ie nieprzy-
jaciolom wyrzedzac bedziemy. Bo mowi Zbawiciel: Mituycie
nieprzyjaciela wasze/ czyncie dobrze tym ktorzy was w nienawi-
ści mają. Co też Apostoł przypomina tymi słowy: Jesliby łaz-
knął nieprzyjaciół twoy/ day mu iść/ iesliby pragnął/ day mu
pic: Bo tak czyniac/ nagarniesz wogle ogniste na głowe iego.
Nieday się złemu zwyciężać/ ale w dobrym złość zwyciężay.

¶ Na ostatęk/ iesli na Przykazanie miłości/ która dobrotliwa
jest/ patrząc bedziemy/ tedy poznamy iż nam tym Przykazaniem
rozkazuje/ abyśmy wszyscy sprawy albo wrzedy wypełniali/ kto-
re ku cichości/ skromności/ y ku inszym takowym cnotam przy-
służa. Ale on jest wrząd nazacniejszy/ ktorzy pełen jest miłości/
a w którym się nabierzey ćwiczyć mamy/ abyśmy krzywdy nam
wyrzedzone/ z dobra wola odpuszczali y dąrowali. Co iżbyśmy
czynić mogli/ Pismo S. często nas wpomina/ (iakosiny przed-
tym powiedzieli) kiedy nietylko powieda że oni są błogosławieni
ktorzy tak czynia/ ale też to potwierdza/ iż grzechom odpuszcze-
nia od Pana Boga dostają: A ktorzy tego nieczynia/ lubo czy-
nić niechca/ odpuszczenia tego niedostają.

¶ Wiec iż chciwość pomsty jest prawnie w ludzkie myśli wszczę-
piona/ tedy tu Pleban musi przykładac wielkiey pilności/ aby
nietylko wczę/ ale prawnie do te° lud przywieść mogł/ że Chrze-
ścijanie krzywd zapomnieć y odpuszcic ie mają. A iż v swietych
Doktorow częsta o tey rzeczy wzmianka bywa/ tedy niechay ie
czyta iżby mogł potłumic wpor onych/ ktorzy oietny y zatwar-
działy wmyśl mają około pomsty chciwości/ to jest/ chcąc się
mścić y pomsty pragnąc. Niechże ma dowody pogotowiu/
ktorych oni Oycowie barzo poważnych y ku tey rzeczy barzo
przystoynych pobożnie używali. Wszakże ty trzy osobliwe ma

wykła-

wykładać. Pierwszy dowód jest/ aby to na oko pokazał onemu/ który mniema że krzywdę cierpi/ iż ten nad kim się mścić chce/ niebył iemu oney szkody albo krzywdy największa przyczyna. Takci on zacny y podziwienią godny Job uczynił/ który cierpko y od Saberczyków/ y od Chaldeczyków/ y od Szatana obrażony/ iednak nic na to niedbając/ iako człowiek dobry y bardzo pobożny/ słusznie y nabożnie tych słów używał: Pan Bog dał/ Pan Bog wziął: przeto mowa y przykładem onego nacierpliwoszego meża/ niech pewni beda Chrześcijanie/ (co jest rzecz bardzo prawdziwa) iż cokolwiek w tym żywocie naszym cierpimy/ od Pana Boga wszystko pochodzi/ który sprawiedliwości y miłosierdzia wszystkiego oycem y dawcą jest. A niekarzec on nas z wielkiej dobroćliwości swojej iakoby nieprzyjacioly/ ale karze iako syny/ chcąc abyśmy się polepszyli. A zaprawde iesli dobrze obaczając bedziemy/ w takich rzeczach nic inszego nie są ludzie/ iedno słudzy a żołnierze Boży. A chociażby człowiek chciał kogo nienazrzeć/ y złe a szkodliwie mu czynić/ iednak bez dopuszczenia Bożego żadnym obyczajem szkodzić mu niemoże. Tymci sposobem Jozef przywiedziony/ radę braciey swey nie pobożną/ y także też Dawid ony krzywdy ktore mu Semei wyrządzał skromno wycierpiał. Jeszcze/ ku tej rzeczy on dowód bardzo należy/ który święty Chryzostom poważnie y uczenie pisząc rozbił: Iż żaden iedno od siebie samego/ obrażon nie bywa. Bo ci ktorzy mniemają że się im krzywda stała/ iesli rzecz dobrze w sobie wważa/ tedy poznają że od inszych ludzi żadney krzywdy ani szkody niewzięli. Bo chociaż ony rzeczy ktorymi się obrażają zewnatrz ym przychodzą/ wszakże sami sobie cierpko y bardzo szkodzą/ kiedy swoy wynisł nienawiścią/ chciwością y zazdrością złośliwie plugawia. Drugi dowód jest/ ktory osobliwie dwa pożytki w sobie zawiera/ ktore też onym ludziom należą/ co przywiedzieni pobożną chcią przeciwko Panu Bogu/ krzywdy swe odpuszczają z ochotą. A pierwszy pożytek ten jest/ iż obiecał Pan tym ktorzy winy cudze odpuszczają/ że też oni mają niegdy odpuszczenie grzechow swoich otrzymać. Z ktorey obietnicy łatwie się pokazać może/ iako mu jest wdzięczna taka pobożność. Drugi pożytek jest/ iż nieaktney słachetności y doskonałości dostajemy/ ponieważ odpuszczając krzywdy nieiako się Panu Bogu podobni stawamy/ który kaze świecić słońcu swemu złym y dobrym/ a sprawiedliwym y niesprawiedliwym deszcz dawa.

¶ Na ostatok/ trzeba wyłożyć ony niepożytki w ktore my na ten

Do 3 czas

pleban iako
przymieć lu-
dzie może aby
odpuszczali krzy-
wdy.

Iob. 1.

Genes. 45.
2. Reg. 16.

Chrys. To. 5. in
Hom. Quod ne-
mo leditur nisi
a seipso.

z odpuszczania
krzywd co za
pożytek mają
Chrześcijanie.

Math. 18.

Math. 5.

Co za niepoży-
tek zaś gdy nie
chcąc odpuszczać
Nienawiść
jest cieśkim
grzechem/ iako

Nienawiść
wiele grze-
chow za sobą
wiedzie.
1. Ioan. 2.

Ioan. 8.

Przeciw Nien-
awisści lekar-
stwa.

Luce 23.

Hebr. 12.

czas wpadamy/ kiedy krzywd nam uczynionych odpuszczać niech-
cemy. Przeto onym którzy się niechcą dać ku temu przywieść aby
nieprzyjacielom odpuszcili/ niech to Pleban przed oczy kładzie/ iż
nienawiść nie tylko jest grzechem cieśkim/ ale też ciężey nas za-
raża/ jeśli iey długo używać/ y długo ją grzeszyć będziemy. Bo
kiedy on którego wymyśl ta namietność opamięta iż nieprzyjaciela
swego krwio pragnie/ tedy mając zupełną nadzieję że się kiedy
pomścić ma/ tak ostatecznie bez przestanku we dnie y w nocy
bawi się ona tą myślą/ iż nigdy od zabicia albo od iakiey rze-
czy złośliwey odwieść iey niemoże. Zgad też to bywa/ iż tak-
woy albo nigdy/ albo za wielką trudnością do tego przycisnion
bywa/ aby lubo do końca odpuszcil/ lubo poniekąd krzywd swo-
ich przebaczył. Przeto słusznie oney ranie przyrównywan by-
wa/ która ieszcze w sobie tkwiaca strzałę ma.

¶ Nad to/ wiele jest niepożytkow y grzechow które z tym ie-
dnym grzechem (Nienawiscią) są iakoby zwiastą nieiałą zła-
czone. Przeto święty Jan o tym mówiąc/ tak powiedział: Kto
brata swego nienawidzi ten w ciemnościach jest/ y chodzi w
ciemnościach/ a niewie gdzie idzie/ bo ciemności oczy iego za-
ćmiły: y dla tego często wpadać musi. Albowiem iakoż to być
może/ aby kto chwalił mowę albo uczynki człowieka tego/ któ-
rego w nienawisści ma? Zgad wporne y złośliwe posadzania
bywają/ zgad gniewy/ zazdrości/ obmowy/ y insze rzeczy ta-
kowe/ którymi się też y oni wykładają/ którzy powinowactwem
albo przyiacielstwem są wespolek złączeni: y także często bywa/
że z grzechu iednego wiele się ich rodzi. A nie bez przyczyny
powiedają/ iż ten grzech Diabelskim jest: ponieważ on z począt-
ku meżoboyca był. Przeto syn Boży nasz Pan Iesus Christus
kiedy go Pharisieusowie zabić chcieli/ tedy powiedział/ że oni
z oycą Szatana porodzieli byli.

¶ Ale okrom tego cośmy powiedzieli skądby się dowody brać
miały/ ku obrzydzeniu tego cieśkiego y okrutnego grzechu/ są
też ieszcze drugie w Pismie świętym nam podane y bardzo przy-
stojne lekarstwa. Pierwsze y nawietzże lekarstwo to jest/ nasze-
go Zbawiciela przykład/ który sobie ku naśladowaniu przed
oczy kłaść mamy: Albowiem on gdy w nim ani najmniejszego
podejrzenia grzechu niebyło/ wbięzowany/ ciernim wkorono-
wany/ na ostatek y na Krzyż przybity/ przed się czynił one mo-
dlitwe wielkiej łaskawości pełną: Oycze przepuść im/ bo nie-
wiedzą co czynią: którego krwio pokropienie (iako Apostoł
świadectwo dawa) lepiej mówi/ niż krew Abłowa. Drugie
lekar-

lekarstwo mądry Salomon powiedział/abyśmy na śmierć y na
sadny dzień pamiętali : Pamiętay (prawi) na ostatnie twoie
rzeczy/ a wieknieście niegrzeszys. Ktora powieść tak się rozu-
mie/ iakoby rzekł/ Często na to pilnie pomni/ że predko umrzeć
masz: Przeto iż na on czas/ to jest przy śmierci/ bardo tego po-
żądać y bardo potrzebować będziesz/ aby sobie wielkie miłosier-
dzie Boże mógł wprosić/ tedy jest potrzeba/ żeby śmierć teraz
y zawsze przed oczyma sobie miał: bo za tym ono przydzie/ iż w
tobie ona wielka y okrutna chciwość pomsty wstanie: gdyż ku
miłosierdzia Bożego wproszaniu/ słusznieszego y wiełszego le-
karstwa nienaydziesz / iako jest krzywd zapomnienie / y miłość
przeciwko tym ktorzy ciebie albo przyiacioly twoie/
 chocia rzecz / chocia mowa obrażili.

Nie będziesz czynił grzechu nieczystego.

Mieważ
Meza y zo-
ny zwiastka
jest bardo
mocna / a
obiema za-
dna rzecz

nad te być wdzięczniejsza nie
może / kiedy baczą że się we-
społek osobliwie miłują: a zaś
iż nic na się cieższego niema-

ia / iako kiedy to czują / że ona powinna y porządna miłość in-
dziey się od nich przenosi / tedy słusnie y porządnie za onym
Przykazaniem ktore od zabicia ludzki żywot broni / idzie też to
drugie/ktore jest o cudzołóstwie dane: aby tego świętego y wcz-
ciwego Matżeńskiego złączenia / z ktorego miłość wielka moc
bierze/ żaden cudzołóstwem psować albo rozrywać niesmiał.
A wszakoż w tey rzeczy wykładaniu/ niech Pleban ostrożny y
baczny będzie/ y niechay skrycie te rzecz przypomina/ ktora wie-
cey hamować niż słowy rozszerzać trzeba. Bo się obawiać po-
trzeba / iesliby snadź nazbyt szeroko y dostatecznie to wykladał/
ktorymi obyczajami ludzie od tego Przykazania odstepują/ aby
na taką powieść nieprzyszedł/ iad radniey pochop pobudzenia ku
plugawości/ niż iey zawściągnięcie zwykło pochodzić.

Wykładaniu
tego przykaza-
nia iako ma
być pleban o-
strożny.

Przykazania o
grzechu nieczy-
stym dwoiaka
moc.

Cudzołóstwo
co jest.

Ambrosius.
August. quaest.
71. super Exod.
Przez Cudzoł-
stwo wszelka
sprośność jest
zakazana.

Genes. 38.

Deuter. 23.

Tobie 4.

Eccles. 41.

Math. 5.

1. Tess. 4:

1. Cor. 6.

1. Cor. 5.

Ephes. 5.

1. Cor. 6.

Cudzołóstwa
czemu nawie-
cey zakazano.

¶ Ale iż to Przykazanie rzeczy w sobie niemato zamyka ktorych opuszczac nietrzeba/ tedy na swym miejscu Pleban wykladać ie będzie. Wiec Przykazania tego jest moc dwoiaka. Jedną/ ktora sie iawnie cudzołóstwo zakazuje: a druga/ ktora sie tak ma rozumiec/ abysmy duszna y cielesna czystosc chowali.

¶ A iż od tego co nam jest zakazano rzecz nasze poczniemy. Cudzołóstwo/ jest krzywda porzadnego toza/ chociazby ono cudzym/ chocia własnym bylo. Abowiem iesliby Mąż z wolna niewiasta nierządu patrzył/ tedy tozowi swemu krzywde czyni: A iesliby Mąż wolny z cudza Zona sprawe miał/ tedy cudze toze plugawoscia cudzołozna sie maże. A swiety Ambroży y Augustin powieda/ iż tym zakazaniem cudzołóstwa wszystkie rzeczy nieuczciwe y niewstydlive sa zakazane/ y moze sie tho poznac z Pisma swietego/ tak starego iako nowego Zakonu/ ze tym obyczaiem ty słowa rozumiane byc maia. Bo tez insze plugawosci okrom cudzołóstwa/ Zakon Moyseszow karze. Tak osadził Judas w Ksiegach Genesis syna swego zone: Takie tez jest ono zacne Moyseszowe Prawo w Ksiegach Deuteronomij/ aby miedzy Istraelskimi corkami niebyła zadna niewiasta nierządna. Tak tez wspominal Tobiasz syna swego: Strzeż sie synu mity od wszelkiej sprośności. A Salomon powiedzial: Wstydaycie sie patrzac na niewiaste nierządne. W Ewangeliy tez Pan Christus mowil: Wychodza z serca cudzołóstwa y nierzady/ ktore plugawia człowieka. A swiety Pawel Apostol czesto powaznymi słowy tym sie grzechem barzo brzydził: To jest (prawi) wola Boza swiatobliwosc wasza/ iżebyście sie wsciagali od nieczystoty. A ieszcze: Uciekaycie przed plugawoscia. A zasie: Uziemiszaycie sie z nierzadnymi ludzmi. Nad to/ Nieczystota (prawi) y wszelkie plugastwo albo łakomstwo/ niech niebedzie ani pomiemone miedzy wami. A na drugim miejscu: Ani nieczystosci/ ani cudzołoznicy/ ani sprośnie plugawci/ ani plci swoiey nieprzyystoynie uzywajacy/ Bozego Królestwa otrzymac niemoga.

¶ Dla tego tez osobliwie zakazano jest słowy iasnymi cudzołóstwo/ iż oprocz tey skłaradosci ktora ma spolna z insza iakaz/ kolwiek nieczystoscia/ grzech tez niesprawiedliwosci w sobie zamyka: ktorym nietylko ludzie przeciwko blizniemu/ ale y przeciwko spolnosci pospolitey grzesza. Jest y to rzecz pewna/ ktory sie od inszych plugawosci niepowsciaga/ iż ten o cudzołóstwo barzo latwie przydzie. Dla tego snadnie rozumiec mozemy/ iż przez to cudzołóstwa zakazanie/ wszystka nieczystosc y niewsty-

dlivosc

Nieczyni grzechu nieczystego.

321.

dlowość jest zakazana / ktoraby ciało pomazane być mogło : A
owšem że się Przykazaniem tym zakazuje wszelaka wewnętrzna y
duśna plugawość / znaczy to y moc Przykazania tego o którym
wiemy że jest duchowne / y tegoż uczył P. Chrystus onymi słowy:
Słyszeliście iż powiedziano starym / to jest ludziom w starym
Zakonie / Niebedziesz cudzołożyt : Ale ja wam powiedam / iż ka-
żdy który na niewiaście weźrzy aby iey pożądał / już w sercu swo-
im cudzołóstwo z nią popełnił.

¶ A tyc są rzeczy ktoreśiny iawnie Chrześcijanom chcieli po-
wiedzieć / przydawszy też y to / co uставиło święte Zebranie
Trydentkie przeciwko tym / którzy cudzołożą y nierządne a plu-
gawe niewiastry / ktore Pellices Łacińskim słowem zowa / w do-
mu swym chowaia : opuściwszy wiele y rozmaitych inszych o-
byczaiow niewstydlowości y plugaństwa / o których każdego w
osobności Pleban wspominać ma / iakoby tego y czasom y osobom
ludzkim było potrzeba.

¶ Wiec już wyłożyć teraz potrzeba ony rzeczy / ktore w sobie
moc przykazująca zawierają. Uczyć tedy y pilnie wspominać trze-
ba Chrześcijany / aby wstydlowości y powściągliwości barzo
pilni byli / a iżby się oczyszciali ze wszystkich zmaż ciała y dusze /
światobliwość w boiaźni Bożkiej sprawować. A naprzód nie-
chay wspomnieni beda / chociaż cnota czystości wiecey się lśnie y
wiecey świeci w tych ludziach / którzy on barzo cudny a prawie
Bożki stan Pániensstwa światobliwie y pobożnie wioda : w-
szakże też ona y tym służy / którzy albo bez żon mieszkaia / albo w
Małżeństwie bedac / od plugawości zakazanej czysto się cho-
waia.

¶ A iż wiele rzeczy Wycomie świeci napisali / ktorymi nas w-
cza iakobyśmy popedliwe zadze y rostkoszy nasze ustronić y na-
wodzić mieć mogli : tedy niech się stara Pleban / aby ie ludziom
pilnie wyłożył / y w takowey nauce niech się co napilniey obier-
ra. A ty rzeczy takowe / częścią w myśli naszej / częścią w spra-
wie albo w uczyntem zależą. Wiec ono lekarstwo ktore w my-
śli naszej zależy / nawiecey w tym się obiera / abyśmy rozumieć
mogli iako jest wielka grzechu tego y skaza y skarałość / ktora
poznawszy łatwiey się ia bedziemy brzydzić mogli. A iż jest bar-
zo szkodliwa ta złość / poznać się ztąd może : abowiem dla tego
grzechu z Królestwa Bożego ludzie wygnani y wyrzucani by-
waia : ktora jest każn między wszystkimi nawietrza. A ta ista
zła przygoda y niedza / jest wszystkim złościom pospolita : Ale
ona jest własna y przywoita grzechowi temu / że ci którzy plu-

gaństwa

Zakazana che-
jest duszna y w-
nietrzna pluga-
wość.
Math. 5.

Concil. Tridēt.
sess. 24. ca. 8.

Czystość każde-
mu stanowi jest
potrzebna.

2. Cor. 7.

Grzech pluga-
wy albo myśla-
 albo uczyntem
pełnimy.
Lekarstwo
przeciw dusznej
nieczystości.
Jako barzo ten
grzech szkodzi.
pierwsza
szkoda.

<p>Wtóra. 1. Cor. 6. Cudzołóżnik i to przeciw ciału swojemu grze- szy.</p>	<p>plugaństwa patrzeć / przeciw ciału swemu własnemu grzesza. Bo tak Apostoł napisał: Strzeżcie się pilnie pospolitego plugaństwa / abowiem każdy grzech którykolwiek popelni człowiek / nie jest w ciele / ale kto nieczystość płodzi / ten przeciw ciału swemu grzeszy. Co dla tey przyczyny powiedział / abowiem krzywdę mu czyni / kiedy gwałci światobliwość jego. W czym S. Paweł do Thesalonicensów tak napisał: Ta jest (prawi) wola Boża / święte życie wasze / żebyście się wściągali od nieczystości / aby miał każdy z was naczynie swoje w światobliwości y w uczciwości mieć / nie w namietności żądzey / iako czynia Pogańscy którzy Boga nieznają. Potym (co jest rzecz bardzo złostwa) ięzliby człowiek Chrześcijański do nierządney niewiaśty przystał / tedy stomotnie członki swoje które są Pana Chrystusowe / członkami nierządney niewiaśty czyni. Bo tak S. Paweł mówi: Zaż niewiecie / iż ciała wasze są członkami Pana Chrystusowego? wziawszy tedy członki Pana Chrystusowe / uczynie członkami nierządney niewiaśty? zachoway Boże. Iżali niewiecie / iż kto się trzyma nierzadnice / iedno się ciało z nią sstawia? Nadtoteż / jest też człowiek Chrześcijański / iako tenże Apostoł świadectwo dawa / Kościołem ducha S: który gwałcić nie inżego nie jest / iedno świętego Ducha z niego wyganiać. W grzechu też cudzołożnym wielka jest niesprawiedliwość: abowiem iesli ci / iako pisze Apostoł / którzy są w Matrzeństwie tak jest ieden w drugiego w mocy / iż niema żaden władzey ani możności nad swoim ciałem / ale nieiaka wespół iakoby związka niewoleniństwa tak są związani / iż Mąż ku woley Żony swojej / a zaś żona ku woley y rozkazaniu Męża swego przychylić się y stosować ma: tedy iesli który z nich ciało swoje które jest w cudzey mocy / od tego oddziela któremu jest iakoby przywiazano / ten bardzo niesprawiedliwym y złostwym jest.</p>
<p>Trzecia.</p>	
<p>1. Cor. 6.</p>	
<p>Czwarta. Ibidem.</p>	
<p>1. Cor. 7. W cudzoł- stwie iaka jest niesprawiedli- wość.</p>	
<p>Prouer. 6. Jaka jest w tym grzechu szkaradłość.</p>	<p>¶ A iż strach nieślawy bardzo ludzie pobudza ku tym rzeczom które nam przykazują / a bardzo od onych odwodzi y odstrasza których zakazują / tedy będzie uczył Pleban / że cudzołóstwo wielka szkaradłość ludzie plugawą. Bo w Piśmie S. tak napisano: Kto cudzołóżnikiem jest / dla niedostatku serca swego straci duszę swoją: Lekkość sobie y nieuczciwość zbiera / a zelżywość jego zgładzona niebędzie.</p>
<p>Leuit. 20. Ioan. 8. Cudzołóstwo iako pan Bog karze.</p>	<p>¶ Ale ciężkość grzechu tego / z ciężkości karania latwie się poznać może. Bo cudzołóżnik w Prawie starego Zakonu P. Bogą kamionować rozkazał. A owšem dla iednego plugawości / nie tylko on który zgrzeszył / ale czasem wszystko miasto wygładzo- ne by</p>

Nieczyni grzechu nieczystego.

323.

ne było: iako sie Sychimitom przydało. ¶ Wiele iest w Pi-
smie swietym przykladow karania takiego/ktore Pleban zebrac
bedzie mogl/aby ludzie od sprosney plugawosci odstraszyt: Jaz-
kie iest Sodomy y Bliskich miast inszych zginienie: Takze y ono
skaranie Zydw/ktory plugawosc z corkami Moab na puszczy
pevnili. Takze y pokolenia Beniamin wygladzenie: A chocia nie-
ktory smierci wyda/ przed sie nie wyda oney nieznosney boleści
y onych cieśkich mał/ktorymi czesto karani bywaia. Bo takie
na nie przychodzi myśli zaslepienie / (ktora iest meka bärzo cie-
ska) ze ani na Boga/ ani na sławe/ ani na zacność/ na ostatek
na syny/ ani na żywot swoy własny baczności niemaią: y tak sie
zlymi/ nieczestnymi/ y niepozytecznymi sstawia/ iz żadney rze-
czy poważney zlecic sie im niegodzi/ y do żadney sprawy przy-
dac sie niemoga. Tey rzeczy przyklady od Dawida y Salomo-
na brać możemy: z ktorych ieden iako skoro cudzolostwo popel-
nil/ wnet sie bärzo odmienil/ a z cichego okrutnym sie sstal:
tak iz tez Driasz ktory mu sie byl dobrze zaslužyl/ na smierc
wydal: drugi zas/ kiedy sie na nierząd z niewiastami vdal/ tak
sie wszystkie odwrócil od chwały Bozey/ iz tez Bogom obcym
służyl. Przeto/ iako powieda Ozeasz Prorok/ ten grzech odey-
muie człowiekowi serce/ y czesto go zaslepia.

¶ Teraz tedy ku onym lekarstwom przystapimy / ktore w v-
czynku albo w iakim czynieniu zaleza. A to iest pierwsze lekar-
stwo/ abyśmy sie co nawiecey proznowania strzegli/ w ktore
oni ludzie z miasta Sodomy kiedy sie vdali a prawie w nim by-
li zatepieli/ iako iest v Ezechielu napisano/ tedy predko w one cie-
ska y skara da plugawosc vpadli. Potym/ Obzarstwa strzedz
sie tez bärzo trzeba. Nakarmitem ie/ mowi Prorok/ a ieli sie
cudzolozyc: Abowiem brzuch pelen y dobrze nakarmiony/ grzech
plugawy rodzi. Toz tez Pan Christus znaczył onymi slowy:
Strzeżcie sie by snadź serca wasze obzarstwem y opilstwem ob-
ciążone niebyły. Toz mowił Apostoł: Nievpijaycie sie winem w
ktorym iest plugawosc. Ale vmyst człowieczy bärzo ku nierza-
dowi przez oczy albo patrzanie zapalac sie zwykt. A ktemuc sie
ona powiesć Pana Christusowa sciaga: Jesli cie gorszy oko
twoie/ wylup ie a odrzuc od siebie. Vład to / wiele o teyze rze-
czy mowili Prorocy/ iako mamy v Joba: Uczynitem przymie-
rze z moimi oczyma / abych o Pannie ani pomyslat. Jeszcze/
wiele iest y prawie niezliczonych przykladow takich zlych przy-
god/ktore z patrzania oczu poczatki swoy miały. Tak zgrzeszył
Dawid/ tak tez Krol Sichem/ takze y oni starcy zgrzeszyli kto-
ry po-

Genes. 19.

Num. 25.

Iudic. 20.

Plugawych lu-
dzi nieczest-
nosc.

Jako sie ludzie
w tym grzechu
odmieniali.

2. Reg. 2.

3. Reg. 11.

Oseę 4.

Lekarstwa prze-
ciw plugawo-
ści wcinney.

Proznowanie.

Ezech. 16.

Obzarstwo.

Pijanstwo.

Hier. 5.

Luce 21.

Ephes. 5.

Nierządne
oko.

Math. 18.

Iob 31.

2. Reg. 11.

Genes. 34.

Daniel. 13.

Eccles. 9. Wbiory zbyteczney kosztowne ku nieczystości przymodza.	rzy potwarzali Żuzanne. Często też niemiała przyczyna ku tey plugawości wbiory ochedożny przydawa/ktory czucie w oczach bardo pobudza. Przeto Medrzec napomina: Odwroc oblicze twoie od niewiaśty wbraney. A gdyż niewiaśty kochała sie w zbytecznym wbiory / tedy Pleban dobrze uczyni / iesli w thym pilności przyłoży / aby ie czasem wspomniał y onymi poważnymi słowy karał / ktore o tym wbiory S. Piotr tak powiedział: Niechay włosy niewiaśty zewnatrz niebeda / ani sie okładają złotem / ani wbiory albo szat ochedostwa niemają. A święty Paweł zaś: Niech ich (prawi) wbiory niebeda w trąsionych włosach / albo wezłocie / albo w perłach / albo w szacie kosztowney. Bo wiele niewiaśty złotem y perłami wbranych / chedogosc myśli y ciała swego straciły. Za ta plugawości pobudka / ktora ze zbytecznego szat ochedostwa przychodzi / idzie też druga pobudka ktora sie w plugawym y szkaradym mowieniu zamyka.
1. Petr. 3.	
1. Tim. 2.	
Szkarada mowa. 1. Cor. 15. Śpiewanie. Tańce. Książki garmrackie. Obrazy.	ka. Bo plugawymi słowy / iakoby nieiała pochodnia zapalała sie młodych ludzi wmyśli. Powieda Apostoł: Psuia obyczaje dobre/złe rozmowy. A gdy toż czynią lubieżne y pieśczone śpiewania / y tance / tedy pilno sie ich strzedz potrzeba. Zamkają sie też w teyże liczbie plugawe pisanie y garmrackie książki / ktorych tak sie wiarować potrzeba / iako owych Obrazow ktore w sobie nieiała szkaradosc mają: ponieważ iest w nich wielka moc ku pobudkam rzeczy plugawych / y ku młodych ludzi zapaleniu. Ale niech sie stara Pleban/aby to pilnie chowano/co iest od świętego Tridentskiego Zebrania o tych rzeczach pobożnie y światobliwie wstawiono.
Concil. Tridēt. sels. 25. in decreto de S. Imaginibus.	
Spowiedź y Świątosci wżymanie bardo ten grzech tęp.	Ty tedy wszyscy rzeczy ktoreśmy już powiedzieli/iesli sie ich z wielkim staraniem y z pilnością strzedz będziemy/tedy iakmiarż wszyscy plugawosc wstanie. Wszakże ku iey zatlumieniu/wielka pomoc przyniesie/ częste Spowiedzi y Bożego Ciała używanie: także wstawiczne y nabożne ku Panu Bogu modlitwy/ gdy Jalmużna do nich y post przystapi. Bo czystosc iest dar Boży / ktorego nieodmawia tym ktorzy nabożnie on prosza / ani tego dopuszcza aby cięższa Pokusa na nas przysc miała/ niżbyśmy znosić ia mogli. A ciało nasze nietylko posty wtrapienie być ma/zwłaszcza tymi ktore Kościół święty wstawił/ ale y czuynosciami/ y nabożnym pielgrzymstwem/ y ieszcze inszym wdrożeniem: także też y pożadliwosci smyslow naszych / powściągane y hamowane być mają. Bo w tych rzeczach y w inszych takowych/ osobliwie cnota sie powściągliwosci pokazuje. A także święty Paweł do Koryntow pisząc mowił: Każdy kto
1. Cor. 10. Jalmużny.	
posty. Czucia y insey wtrapienia.	
1. Cor. 9.	ry w bo:

Siodme Przykazanie B.

325.

ty w boiu pracuie/ oo wszystkich sie rzeczy wstrzymawa. A to czynia oni/ aby tey skazitelney korony dostali / ale my nieskazitelney szukamy. A troche nizey : Karze ia (prawi) ciało moje y pod niewola podbijam/ Bych snadź inszym słowo Boże powie-
daiac/ sam złym niezostat. A na drugim mieyscu : Staraj-
nia o cieie w požadliwosciach waszych niemieycie.

Rom. 13.

Niebedziesz kradl.

N Był then
stary zwy-
czaj w Ko-
ściele/ że te-
go Przyka-
zania moc
często Lu-
dziom przy-

pominana była / pokazuje to
w Pawła swietego ono gro-
mienie tych ludzi / ktorzy in-

szę odwodzili od grzechow takowych/ w ktorzych sami aż do
vszu tkwieli. Inszego (prawi) wezysz/ a sam siebie nieuczysz?
Niekazesz kradc / a sam kradniesz? A ta nauka dobra / nietylko
zabraniali częstego grzechu ktorzy sie w on czas przygadzał / ale
też Burdy albo zamieszania/ y wasni albo prawowania wskra-
miali : także y przyczyny insze onych złych rzeczy ktore z sobą kra-
dziej przynosi. A iż w takowych grzechach y w niepożytkach a
lichotach grzechowych/ nayduia sie też terazniejszye czasy nasze/
tedy Wyow swietych y Chrześcijanńskich mistrzow przykładem
beda często Plebani mieysce to przypominac/ a wstawicznie y pil-
nie moc y wyrozumienie Przykazania tego beda wykładac. A
naprzod vřzad y pilność swoje ktemu obroca/ żeby niezmierna
miłość Boża przeciwko narodowi ludzkiemu mogli pokazać :
ktory nietylko onym dwom zakazaniom / Niebedziesz zabijał /
Niebedziesz cudzołożył/ iakoby obrona perwona / y żywot y ciało
nasze/ y sławe / y dobre mniemanie w całości chowa/ ale też
tym Przykazaniem/ Niebedziesz kradł/ iakoby straża nieiała na-
szej maietności y dobre strzeże y broni. Albowiem co nam insze-
go ty słowa znaczą/ iedno to cośmy drzewiey powiedzieli/ kic-

Rom. 2.

Jako sie wiel-
ka przeciwko
nam pokazuje
iaska Boża.

Le

dysiny

Przykazanie o
kradzieństwie
iako się dzieli.

Przez kradzie-
stwo co się ro-
zumie.

1. Cor. 6.
1. Cor. 5.

Łodzieństwo
szerzy się niż
łupieństwo szerzy.

Niesprawiedli-
wa dzierżawa
cudzych rzeczy
rozmaite ma
imiona.

Furtum.
Peculatus.
Plagiatum.

abyśmy o innych Przykazaniach mówili / że P. Bog zakazuje aby
małetności naszej która jest w opiece jego żaden nam niebrał y
o nie się niekusił. A ym jest większe Przykazanie tego dobro-
dzieństwo / tym większa też wdzięczność Panu Bogu tego do-
brodzieństwa dawcy / pokazywać mamy. Iż nam tedy poda-
no bardzo dobry dziękowania y tey łaski oddawania obyczaj / to
jest / abyśmy Przykazania ty nie tylko uszyszami słuchali / ale ie też
rzecz samą iscili / tedy ku wypełnieniu Przykazania tego / Ch-
cieńcyjani pobudzeni y zapaleni być mają.

¶ Przykazanie to iako y pierwsze / na dwie części jest rozdzie-
lone. Jedną część jest iawnie wysłowiona / która zakazuje kra-
dzieństwa : a drugiey części moc y wyrozumienie jest zakryte / a
takie się w pierwszej : która to nam przykazuje / abyśmy dobro-
tliwi y przeciwko bliżnim naszym szkodrzy byli. O pierwszej
tedy części naprzód powiemy / Nie będziesz kradł. Gdzie oba-
czając mamy / iż przez kradzieństwo nie tylko się to rozumie / kiedy
co potajemnie komu bierzemy bez tego Pana wiedzenia którego
rzecz ona własna była / ale też kiedy co cudzego przy sobie ma-
my y dzierzymy / nad wola onego który tey rzeczy Panem jest :
choćby to z wiadomością jego było / (to jest / kiedy co gwałtem
komu weźmiemy) Chyba żebyśmy tak rozumieli / iż Pan Bog
który zakazuje kradzieństwa / łupieństwa gwałtownego z ludzka
krzywdą niegani : gdyż iednak mamy Pawła świętego Pismo :
Drapieżnicy Królestwa Bożego nieotrzymaia : Tenże Apostoł
wcy / abyśmy się takowych drapieżnych ludzi obyczajom y to-
warzystwa strzegli. Chociaż tedy większy grzech jest łupieństwa
niż kradzieży / ponieważ ono y rzecz cudzą precz bierze / y nad to
ieście gwałt czyni / y stomote większa zadawa / iednak dziwo-
wać się temu nie trzeba / że to Boskie Przykazanie nie łupieństwa
ale kradzieży / iakoby lepszego słowa używając / zakazuje. Bo
się to bardzo dobrze stało / gdyż kradzież daley się szerzy / y wie-
cey w sobie zamysła niż łupieństwo / które tylko ci sami uczynić
moga / którzy mocy y siły wiecey mają. Ależkolwiek baczy tho-
każdy / kiedy zakazuje ty lepsze grzechy / iż też onych cięższych
złości zakazuje. Wiec niesprawiedliwa dzierżawa y cudzych
rzeczy używanie rozmaite ma przezwista / wedle rozności tych
rzeczy które nad wola y bez wiadomości własnych Panow od-
iete bywaia. Bo iesli co własnego temu biora który jest sobie
wolnym / y żadnego urzędu niema / tedy kradzieństwem to być
powiedaia. A iesli co pospolitego weźma / po Łacinie to Pecula-
tus zowa : Iako y ono tymże Łacińskim ięzykiem Plagiatum na-
zywają /

zywają /

żywaia/ kiedy wolnego człowieka albo słuę cudzego zawiada
w niewola: a iesli wydzieraia rzecz iaka święta/ tedy to Świę-
tokradzstwem przeżywaia. Który nader zlosliwy uczynek tak
sie pospolitym sstał/ iż dobra lubo imiona ktore za potrzeba dla
służby Bożej/ y dla sług Kościelnych/ y dla żywności ubogich/
pobożnie y mądrze były nadane/ niektorzy tu swey własney chci-
wości/ y tu plugawym a szkodliwym grzechom obracaia.

¶ Ale okrom złodzieystwa / to iest zewnetrznego uczyнку / za-
kazuje też Prawo Boże/ aby niikt myśli albo woley do kradzie-
stwa niemiał. Bo to Prawo iest duchownym / ktore na umysł
patrzy/ iako na źródło rady y myślenia wszystkiego. A powie-
da Pan Christus v świętego Matheusza / iż wychodzą z serca
myśli złe/ meżoboystwa/ cudzołóstwa / plugawości/ złodziey-
stwa / y świadectwa fałszywe. Ale iako cieśkim grzechem iest
złodzieystwo/ dostatecznie to y sama natura/ y rozum pokaze/
gdyż iest sprawiedliwości przeciwne: ktora to mieć chce/ aby
każdy swego używał. Bo rozdzielenie y naznaczenie kaźdego
człowieka majątności albo imienia / od początku świata Pra-
wem ludziom y wszystkim narodom pospolitym wstawione / a
potym też Boskimi y ludzkimi wstawami potwierdzone/ w mocy
swey zawždy nienaruszone trwać musi: tak iżby kaźdy dzierzał
to / co mu sie z Prawa dostało: chybabyśmy spólnosc ludzka
chcieli wygładzić. Bo/ iako mowi Apostoł/ ani złodzieie/ ani
łakomi/ ani pijanice/ ani co złe mowia / ani drapieżce/ Krole-
stwa Bożego nieotrzymaia. Ależkolwiek pokazuia też okrutność
grzechu tego ony rzeczy / ktorych bardzo wiele za złodzieystwem
idzie. Bo sie niemato wpornego y bez rozmysłu o wielu rzeczach
osadzenia dzieie/ nienawiści sie wścieczyaia/ nieprzyiaźni rosta/
okrutne czasem ludzi niewinnych na śmierć kazania bywaia. A
coż rzeczymy o potrzebie oney / ktora Pan na wszystki wstawił:
aby temu komu sie co wzięło/ dosyc sie sstało. Bo Augustin s.
powieda/ Ze niebedzie grzech odpuszczon/ ażby wzięta rzecz przy-
wrocona była: ktore to wrocenie/ kiedy sie kto zwyczaił cu-
dzym dobrem bogacic/ iaka wielka ma w sobie trudność/ okrom
tego co może kaźdy człowiek y z obcowania pospolitego miedzy
ludźmi y z baczenia swego poznać/ dawa sie też nam rozumiec
z onego świadectwa Abakuka Proroła/ ktory tak mowi: Biał-
da temu ktory rozmnaża rzeczy nie swoje/ a iakoż dlugo obcia-
żać sie bedzie gestym błotem? Gestym błotem zowie cudzych rze-
czy dzierżawe / z ktorego błota trudno sie ludzie wynorzyć al-
bo wyleść maia. A sa tak rozmaite obyczaje kradzieży/ iż ie bar-

Sacrilegium.

Świętokradz-
stwo bardzo sie
pospolitowa-
to.

Math. 15.

Złodzieystwo
iest sprawiedli-
wości przeciw-
ne.

1. Cor. 6.

Kradzież iako
wiele złych rze-
cy przynosi.

Restitutio.

August. Epist.
54. ad Macedo-
nium.

Abac. 2.

Kradzieży rozmaite.

August. lib. 50.
hom. 9. & de
verbis Apost.
Serm. 19.

Należione do-
bra które Pana
niemają / na
iatmużne trze-
bą obrocić.

Złodzieie są ku-
pey y fałszywi
przedawcy.

Ważnicy nie-
sprawiedliwi.

Deut. 25.

Leuit. 19.

Prou. 20.

Robotnicy słu-
robiac.

Studzy nie-
wierni.

Żebracy chy-
trzy.

Naiemnicy
niepilni.

zo trudno wyliczyć. Przeto o tych dwu / to jest o Złodziejstwie y o Lupiestwie niech na tym już cosiny powiedzieli dosyć będzie / do których się / tak iako do głowy / insze też o których powiedzieć mamy / ściągają. Tedy ku takich grzechow obrzydzeniu / niech wszystkiey pracy y pilności przykładają Plebani / aby ie omierzyć / y od takich okrutnych złośliwości / lud Chrześcijan / ści odstraszyć mogli.

¶ Ale już rozmaitości kradzieży będziemy wyliczać. Są tedy y oni złodziejami / którzy kradzione rzeczy kupują : albo należą / albo wydarto / albo odiete zatrzymują. Bo święty Augustin powie: Jeśliś znalazł a niewrócił / tedys wydart. A jeśli kto żadnym obyczajem Pana własnego rzeczy onych dopytać się niemoże / tedy dobra takowe na iatmużne ubogich obrocone być mają. Wiecieśliby się kto nie dał do tego przywieść aby ie wrócić miał / tedy iawnie przez to znać dawa / iż kiedyby mógł / wszystko by rad wszystkim ludziom pobrat. Tymże grzechem y oni grzeszą / którzy w kupowaniu albo w przedawaniu rzeczy fałszem się obchodzą / y mowy prozney używają. Takowych ludzi zdrady albo oszukiwania / Pan Bog karac będzie. Ciężey ieśże y niepobożney kradzieży grzeszą ci / którzy złe / skazone / y omylne kupie / za prawdziwe y za całe przedają / y którzy wagami / liczbą / y łokciem / oszukują kupce. Bo napisano w Zakonie Bożym : Niebedziesz miał w mieście rozney wagi / albo gwichtow. A zaś w Lewitiku : Nieczynicie nic nieprawego w sędzie / w łokciu / y w wadze / y w pomierze. Szale niech sprawiedliwe będą / y iednakie wagi / rowny korzec / y sprawiedliwe kwarty. A na inszym miejscu : Jest bzydłoscia przed Panem Bogiem waga / y waga : gwicht zdradliwy nie jest dobry.

Jest też ono iawne rzemieślników y naiemnych ludzi złodziejstwo / którzy chcą mieć od tych zupełne y całe myto / którym nie robili tak sprawiedliwie iako winni byli. Nie są też od złodzieiow rozni studzy Pańscy / a niewierni ich rzeczy stroże : y owszem dla tego są haniebniejszy niż inni złodzieie którzy kluczy niema / że przed sługą kradzieżnym / żadna rzecz dobrze opatrzona y zawarta być niemoże. Nad to / czynią y oni złodziejstwo / którzy zmyslonymi słowy y nieprawdzywym żebractwem wypraszają pieniądze : a tym ciężey grzeszą / iż do złodziejstwa ieśże y kłamstwo przydają. Ci też między złodziejami policzeni być mają / którzy ku iakiey osobliwey albo pospolitey sprawie naieci będąc / prosto nic albo mało czynią / a o pracę swą nie dbając / pożytku tylko y zapłaty używają. Przy dłuższymby

to by

to było a b̄rzo trudno wyliczyć / iakosmy powiedzieli / inſze o
byczaje złodzieyſtwa / ktore dowcipne ono łakomſtwa znalazło /
ktore wſyſtki drogi wie do pieniedzy nabycia. Przeto o łupie-
ſtwie ktore ieſt iakoby druga częſcia złoſci łakomych / iuż po-
wiedzieć potrzeba / ieſli pierwey wpmni Pleban Chreſcijany /
aby pamiatali na ony Apoſtolſkie ſłowa : Ktorzy chcą bogatymi
zostać / wpadaia w pokuſę / y w ſiła Szatańskie : a niechay ni-
gdy niezapomni przykazania onego : Cołowiek chce aby wam
ludzie czynili / toż im y wy czynicie. A niech na ono zawżdy pa-
mietaią : Czegoby niechciał aby tobie inſzy uczynił / ſtrzeż ſie a-
bys kiedy tego inſzemu nieczynił. Lupieſtwa tedy na wiele ſie
rzeczy ſciaga. Bo ktorzy zaſłużoney zapłaty rzemieſnikom nie-
placa / lupieźni ſa : Takie S. Iacub do Pokuty wzywa tymi ſło-
wy : Nuż wy teraz bogacze / rzewnie płacicie w niedzich wa-
ſzych ktore na was przyſc maia. A przydawa tey Pokuty przy-
czyna : Oto woła zapłata robotników waſzych / ktorzy poſzeli
krainy waſze / y ktorasie ym ſkrzywdzili / a wołanie ich przy-
ſzło aż do uſzu Pana Zaſtepow. Takowe lupieſtwa y w Lewi-
tyku / y w Deuteronomium / y w Malachiaſza / y w Tobiasza /
b̄rzo ieſt zganiene. W tym grzechu Lupieſtwa ci ſie zamy-
kaia / ktorzy onych cel / podatkw / dziesięcin / y dochodow in-
ſzych co Przelożonym Koſcielnym y na wrzędzie bedacym ſa po-
winne / nieplaca / ale ie biorą y ſobie przywołaſzczaia. Tu ſie też
náyduia Lichwiarze okrutni y b̄rzo cieży w lupieſtwie / ktorzy
dra ludzie w bogie y prawie zabiaia lichwami. A toć ieſt lichwa
cołowiek nad one rzecz pożyczana / albo nad ono coſ doſtał / y
coć wrocono / nadzwyz ieſzcze przychodzi : chociażby pieniądze
były / lubo cołowiek inſzego / coby ſie kupić albo pieniądzmi ſza-
cowano być mogło. Bo tak napisał Ezechiel : Lichwy y zbytek
cznego nie niewieźmie. A Pan w Lukaſza mowił : Pożyczaycie o
żadnym pożytku ſiad nadzieie niemaiac. Był to zawdy b̄rzo cie-
ſzy grzech y b̄rzo mierziony / też y w Poganow. Stadżec ona
mowa wroſła / kiedy ieden rzekł : A coż (prawi) za pożytek mni-
maſz lichwie? A drugi odpowiedział : A coż za pożytek człowie-
ka zabici? Bo ktorzy lichwia / dwa kroć iedne rzecz przedaia / al-
bo to przedaia co nie ieſt. Czynia też lupieſtwa pieniężni Se-
dziowie / ktorzy przedawaia ſady / a zapłata albo pieniądzmi w
błagani / ſprawiedliwe ludzi podleſzych y wbożſzych ſprawy
przewracaia. Winni też oni tego lupieſtwa / co oſzukaiaia
ty ktorzy im b̄rgowali : albo ktorzy ſie przą długow / y ktorzy
ſobie czas ku zapłacie wziawſzy / albo na ſwe / albo na cudze ſło-

Lupieſtwa iak
to ieſt rozma-
ite,

1. Tim. 6.

Math. 7.

Tobie 4.

Luce 6.

Lupieźnicy ſa
ktorzy myta
nieplaca.
Iacobi 5.

Leuit. 19.

Deut. 24.

Malach. 3.

Tobie 4.

Cia y dziesięci-
ny nieplacacy.

Lichwiarze.

Lichwa co ieſt

Ezech. 18.

Luce 6.

Catonis senten-
tia, de qua vide
Ambr. cap. 14.
Lib. de Tobia.

Co za pienią-
dze ſie ſadza.

Co długow nie
placa.

<p>Psalm 36. Co ubogie dla zapłaci ciążaia</p>	<p>wa kupiey dostawaia / a przed sie wiary miedzierza y nieplaca. A tym wietrzy jest ich grzech / ze Kupcy z ich oszukania y z omyl- ności przyczynę wzięwszy / z wielką szkodą mieysc / wszystkie rzeczy drożey przedaia : ktorym służy ona Dawidowa powieść: Zły człowiek pożycz / a nie odda. Ale coż o bogaczach onych rzeczemy / ktorzy od tych co zapłacić niemoga / ciężko rzecz poży- czana wyciągaia : a przeciwko Bożemu Przykazaniu takie cia- że od nich biora / iakie im ku ciąża ich obronie są potrzebne. Bo mowi Pan Bog : Jeslibys od bliźniego twego wziął odzienie w zastawie / wróć mu je przed słońcem zachodu : abowiem tho tylko ma iedno / ktorym ciąża swego nagość pokrywa / a nie ma inszego na ktorymby spać mógł. Bedzielic ku mnie wołał / wysłucham go / bo miłosierny jestem. Takowych ludzi okrutne wyciąganie / sprawiedliwie drapieżstwem albo łupieżstwem na- zwąć możemy. Są też ci w tej liczbie / ktore Oycowie świe- ci drapieżcami zowa / ktorzy w niedobry wrodzay zachowaia zboże / aby dla nich żywność droższa y cięższa była. Co też ma mieysce w tych wszystkich rzeczach / ktore żywności y żywotowi ludzkiemu są potrzebne. Na takie ludzie ściaga się ono przekle- stwo Salomonowe : Ktory kryje zboże / między ludźmi przekle- stym zostanie. A takowe wspomniawszy Plebani z ich złości / swo- bodniey strofować beda / wykładając im szerzey ty meki / ktore grzechom takowym są naznaczone.</p>
<p>Exodi 22</p>	
<p>Co na drogosc zboże chowaia.</p>	
<p>Prouer. 11.</p>	
<p>Co nam to przy- kazanie rosta- zuie. Restitutio być musi.</p>	<p>¶ Tosmy o rzeczach zakazanych już powiedzieli / teraz o przy- kazanych powiemy. Miedzy ktorymi dosyc uczynienie albo przy- wrocenie / pierwsze mieysce ma. Bo grzech niebedzie odpuszczon / ażby się wzięta rzecz wrocila. A iż nietylko ten co ukradł wro- cić ma rzecz wzięta onemu komu ukradł / ale ieszcze nad to / w- szyscy ktorzy złodziejstwa tego uczestnicy byli / wrocic to co jest wzięto są powinni : tedy powiedziec potrzeba / ktorzy to są / kto- rzy wysc tego niemoga aby dosyc uczynic albo wrocic niemusie- li. A jest wiele sposobow ludzi takowych : Pierwszy jest tych / ktorzy kraść rostkauia : ktorzy nietylko poczyniaia kradziez albo są towarzysze złodzieiow / ale też miedzy onym sposobem zło- dziei nagorszy. Drugi jest sposob / wola pierwszym onym row- ny / ale władza rozny : wszakoż miedzy tymi złodziejami ma być pořádany / ktorzy choć rostkauia niemoga / przed sie radza y ku złodziejstwu podszczuwaia. Trzeci jest tych / ktorzy ze złodziey- mi porozumienie maia. Czwarty jest tych / ktorzy się kradzieza dziela / a stad sobie zysk czynia : iesliż tho zyskiem zwąć mamy / co ie (iesliby tego czynic nieprzesłali) w meki wieczne zawodzi.</p>
<p>Ktorzy to są co cudze rzeczy w- racać powinni Ktorzy kraść kaza.</p>	
<p>Co na kradziez radza.</p>	
<p>Co z złodziey- mi porozumie- nie maia</p>	
<p>Co się dziela kradzieza.</p>	<p>¶ Kto</p>

W ttorzych Dawid tak mowit: Jesliś widział złodzieia/ biegas-
 tes z nim pospół. Piaty sposob złodziei/ ktorzy mogac złodziey-
 stwa zabronić/ nietylko im niezabiegaia albo sie nieprzeciwia-
 ia / ale ieszcze im pozwalaią y dopuszczaią swey woley. Szosty
 sposob tych iest/ ktorzy wiedzac pewnie że sie złodzieystwo ssta-
 ło/ y gdzie sie sstało/ iednak niepowiedaią nic o tym/ ale taką
 postawę wkażuią / iakoby o tym żadney wiadomości niemieli.
 A ostatni sposob iest tych/ ktory w sobie zamyka wszelkiey kra-
 dzieży pomocniki/ stróże/ y obroncy/ y ony ktorzy ie przechowu-
 ia/ albo w domu miemaią: A ci wszyscy/ y dosyc czynić muszą
 tym ktorym iest co wzięto/ y pilnie wspominać być maia/ aby te
 rzecz potrzebna/ to iest przywrocenie/ czynili. Nie sa też oni tey
 winy do końca prozni/ ktorzy pochwalaią złodzieystwa. W tym
 też przewinieniu zamykaią sie synowie y żony/ ktorzy od oycow
 y od meżow wkradaia pieniadze.

¶ Juz tedy to Przykazanie tak sie ma rozumieć / abyśmy nad
 vbogimi y niedostatnymi lutość mieli/ y vbostwo ich naszą ma-
 ietnością wspomagali. A iż ta nauka często y obficie sie ma lu-
 dziom przywodzić/ tedy beda brać ty rzeczy Plebani z Ksiąg
 onych swietych meżow/ iako Cypriana/ Chrysofoma/ Grze-
 gorza Nazianzena/ y inszych ktorzy o Jalmużnie bardzo dobrze
 pisali/ skąd temu powinowactwu moga dosyc czynić. Bo Ch-
 rześcijany ku tey chuci y ochocie zapalać trzeba / iżby wspoma-
 gali ty/ ktorzy miłosierdziem cudzym żyć muszą. A trzeba ie też
 wczyc iako iest potrzebna Jalmużna/ abyśmy maietnością y po-
 sluga naszą naprzeciwko vbogim hoynymi byli: co pokaza onym
 bardzo prawdziwym dowodem/ że Pan Bog w dzień sadny be-
 dzie sie tymi brzydził y na wieczny ogień ie skaze/ ktorzy opuści-
 li y zaniedbali ialmużny: a ony zaś pochwalivszy do niebieskiej
 oyczyzny wprowadzi/ ktorzy dobrze czynili vbogim. Ten oboy
 wyrok Pan Chrystus swymi wsty wystowit: Podźcie błogosła-
 wieni Oycā mego / weźmiecie zgotowane wam Królestwo. A
 zaście: Odstapcie odemnie przekleci w ogień wieczny. Nad to/
 używać też beda Kaptani onych bardzo przystoynych mieysc ku
 tey rzeczy pokazaniu: Daycie/ a bedzie wam dano. Przywiada
 też obietnice Boże/ nad ktore nic obfitszego ani zacniejszego nie-
 może być pomyslonó: Nie iest żaden ktoryby opuścił oycā/ mat-
 ke / etc. iżby sto kroć tak wiele teraz w tym cza sie wziąć nie-
 miał/ a na przyszłym świecie żywot wieczny. Przydadza też to
 co Pan Chrystus powiedział: Czynicie sobie przyiacioly z bo-
 gactw zlosliwych/ aby was gdybyście wstali / do przybytkow

Psal. 49.

Co niebronia
złodzieystwa.Co przegladaią
złodzieystwaCo przechowaią
złodzieie.Co chwala kra-
dziez.Dzieci co oys-
com y żony co
meżom kradna
pieniadze.Vbogie mamy
wspomagać.Cyprian.
Chrysoft.
Gregor Naz.Jalmużny po-
żytek w dzień
sadny.

Math. 25.

Luce 6.

Co Pan sejo-
droblivym o-
biecuje.
Marci 10.

Luce 16.

Nie może żli
dać tedy pożycz
bez lichwy.

Luce 6.

Psal. 111.

Jesli niemaś
tedy wyrob / a
day prze bog.

1. Tef. 3.

1. Tef. 5.

Ephes. 4.

Day swego a
mierusay cud
zego.

1. Tef. 2.

2. Tef. 3.

Amos 2.

wiecznych przyieli. Będa też wykładac ony części tey rzeczy tak
bardzo potrzebney / żeby ten który dać niemoże ubogiemu czymby
on żywota swego podpiał / wżdy mu cokolwiek pożyczyl / we-
dle Pana Chrystusowey powiesci : Pożyczaycie niczego sie stad
niespodziwaiac. Ktozey rzeczy szczęśliwość wyrażil Dawid
świety onymi słowy : Uciesznij to iest człowiek / który sie zlitnie
a pożyczyl. Zależy też to na Chrześcijańska pobożność / iesliby
niebyło stad inąd dobrze uczynić tym którzy ku swey żywności
cudzego miłosierdzia potrzebuia / aby dla proznowania cokol-
wiek robili / y dostawali swymi rełomą stadby niedostatek ludzi
ubogich mogli ratować. Ktemu swiety Paweł wpomina w
wszystki swym przykładem w Liście do Tessalonicensow tymi slo-
wy : Wy wiecie / iako naśladować nas macie. A do tychże pi-
szac : Staraycie sie abyście spokojni byli / a izbyście sprawy wa-
sze odprawiali / y robili swymi rełomą / iakosmy wam rozkaza-
li. A do Ephesow piszac / Kto (prawi) kradł / już niechay nie-
kradnie / ale niech radniey pracuie robiac swymi rełomą co do-
brego / aby miał stadby użyzyć mógł temu / który cierpi potrze-
be. Mamy też w tym skromności używać / a cudzego dobra nie-
ruszać / byśmy snadź y inszym ludziom cieżcy y przykryzy niebyli.
Ataka mierność bardzo sie we wszystkich Apostołach świeci / w-
szakże sie osobliwie okazuie w Pawle swietym / który tak do
Tessalonicensow pisal : Pamiętaycie bracia na prace nasze y w
mordowanie / gdyśmy w nocy y we dnie robiac (byśmy snadź
ktorego z was nieobciażyli) kazalismy wam Ewangelia Boża.
Tenże Apostoł na inszym miejscu mowil : W pracy y w mordo-
waniu robiac we dnie y w nocy / byśmy z was kogo nieobrazili.
¶ Ale aby lud Chrześcijański od tych wszystkich niewymow-
nych złości mógł byc odstraszon / tedy będzie sie Plebanom go-
dziło brąc od Prorokow y z inszego Pisma Bożego złodziejstwo
y drapieżstwo ohydzenie / y ony ciężkie karamia ktore Pan Bog
tym naznaczył / co sie takich złości dopuszczają. Wola Prorok
Amos : Sluchaycie wy tego którzy ściśkacie ubogiego / a czyni-
cie to aby niedźmi wstali na ziemi / mowiac tak : Kiedyż ten mie-
siac przeminie / abyśmy towary mogli rozprzedac : y ta Sobo-
ta / żebyśmy otworzyli zboża / abyśmy vmniejszyli miary / a przy-
sporzyli gwichtu / y podrzucili wagi zdradliwe : Wiele o tym
iest w Hieremiasza / w Przypowieściach Salomonowych / y w
Ecclesiastiku. A watpieć nietrzeba / iż ty iakoby nasienia złych
rzeczy / ktore na czasy nasze teraz przychodza / poniekad sie za-
myślają w tych przyczynach : to iest / że my dla tych przyczyn ty

złe przygody teraz cierpimi. ¶ Ale aby sie zwyczaili Chrześcijanie szczerzy y dobrotliwymi przeciwko ubogim y żebrakom być / co sie drugiey części tego Przykazania dotyczy / tedy beda przywodzić Plebani / wielkie odplaty ktore Pan Bog tak na tym iako y na onym świecie / dobrotliwym y hoynym dać obiecuje. Wszakże iż sie naiduia ludzie / ktorzy w złodzieystwie beda wymawiać sie umieia : tedy wspominać ie trzeba / że przydzie ten czas kiedy Pan Bog żadney wymowki ich za ten grzech nieprzyjmie / y owszem to będzie / iż ona obmowa nietylko sie ich grzech nieulży / ale go też dziwnie przybedzie.

Z złodzieystwa iako sie ludzie wymawiaia.

¶ A patrzay tu na ono rostkosne kochanie ludzi Slacheckich / niegodne aby ie cierpieć miano : ktorym sie to zda / iż winność swa obmowia iesli tak powiedza / iż oni nieprzychodza do tego z chciwości albo z łatomstwa / aby komu iego rzecz albo majątność wziąć mieli : ale to czynia dla zachowania poważności swego domu y swych starszych / ktorychby dobre mniemanie y zacność wpadła / iesliby rzeczy cudzych przydatkiem albo przybieżaniem wspierana niebyła. Takowych ludzi bład szkodliwy ma im być z myśli wyiety / y ma im pokazano być / iż ten iest tylko ieden sam obyczaj / zachować y rozmnożyć majątność y bogactwa także y sławę ich starszych / iesliby wolej Bożej posłuszni byli / y przykazanie iego chowali. A iesliby tymi wzgardzili / tedy majątności ony dobrze postanowione y opatrzone / wywrócić sie muszą : a Krolowie z Krolowskiej stolice y z nawyższej części swoiej / na dół wpadna : na ktorych miejsce / ludzie czasem podli a ktore oni w wielkiej nienawiści mieli / od Pana Boga powołani bywaia. Dziwna rzecz iest / iako barzo sie Pan Bog na thę gniewa. Czego świadek iest Łzaiaś / v ktorego tak Pan mowi : Książeta twoi niewierni / towarzysze złodziei / wszyscy dary miłuią / a za odplatą ida. Dla tego mowi Pan Bog zastępom / mocny / Żydowski : Ach toć sie pociesze nad nieprzyjacioly moimi / y pomścze sie nad przeciwniki moimi / y obroce ktobie ręke moie / y do czysta żużelice twoie wypale.

Kto wolej Bożej strzeże / ten sławę po sobie zostawi.

Esaie 1.

¶ Sa ieszcze drudzy / ktorzy nieprzywodza w złodzieystwie oney przyczyny zacności domu y sławy / ale przywodza snadnieysze pożywienie swe y ochodosstwo : ktore gromić potrzeba a przy tym nauczyć / iako barzo niepobożnie czynia y mowia / że pożytek swoy nad wola y chwale Bożą przekładaia / ktora obrażamy cieśzko / Przykazania iego niepełniac. Aczkolwiek moželi być iaki w złodzieystwie pożytek / za ktorym sie wielkie niepożytki ciagna : Powieda Medrzec : Nad złodzieiem iest sromota y

Drudzy sie w kradzieży snadnieyszym pożywieniem wymawiaia.

Eccles. 5.

żałość.

Drudzy bogatym tylko wymia.

Drudzy zwozają się chcą wymowić.
Ephel. 4.

Drudzy pogoda w złodziejstwie.

Drudzy kradną dla pomsty.

Drudzy dla długów.

Math. 6.

żałość. Ale choćby tak było iż się ym dobrze wiedzie/ tedy przed-
sie złodziey Imię Pańskie sromoci/ y wolej się iego naswieższey
przeciwia/ y zdrowym iego Przykazaniem gardzi : z którego to
żródła / wszystek błąd / wszystka złość / y wszystka niepoboż-
ność pochodzi.

¶ Słyszmy też czasem złodzieie/ ktorzy to twierdzą/ że nie w
tym niegrzeszą kiedy wymia cokolwiek mającym y bogatym
ludziom / ktorzy z takiego odiecia żadney szkody niemają/ ani
go też poczuia. Jest to niedźna y szkodliwa wymowka.

¶ Drugi zaś mniema że się tym wymowi/ iż tak się krąść zwy-
czail/ że łatwiej tey myśli y uczynku takiego przestać niemoże.
Ktory iesli Apostoła mowiącego słuchać niebędzie : Kto kradł
niech już niekradnie : tedy rad nie rad/ mełam wiekuiłym przy-
wyknąć musi.

¶ Drudzy są ktorzy się wymawiają/ iż przeto wzięli nieco cu-
dzego/ że mieli przyczynę. Bo to jest pospolita przypowieść/ iż
ktorzy niebyli złodziejami/ tedy ymi zostawiają z przyczyny: kto-
rzy mają być tym obyczajem z tego mniemania zwiedzieni/ aby
się przeciwiali złym żądom. Bo ieslibysmy to wnet mieli czy-
nić/ do czego nas chuć nasza wiedzie/ a cożby za miarą/ albo
ktoryby koniec złościom być mógł? Jest to tedy szkarada wy-
mowka/ y owszem wielkiey niepowściągliwości y niesprawie-
dliwości wyznanie. Bo ktory to powieda/ że dla tego niegrze-
szył iż niemiał ku grzechowi pogody/ tedy prawie się przyzna-
wa/ żeby zawsze grzeszył kiedyby miał pogodę.

¶ Są też drudzy ktorzy powiedają/ iż dla tego kradną aby się
pomścili. Bo im drudzy taką krzywdę uczynili. Tym tak od-
powiedzieć potrzeba : Naprzód niegodzi się żadnemu aby się
miał mścić swoich krzywd. Potym/ niemoże być żaden sedzia
w swej rzeczy : ani im dopuszczono/ aby się tego mścić mieli
nad innymi/ co przeciwko nim innzy zgrzeszyli.

¶ Naostatek/ niektorzy mniemają że ich złodziejstwo tym oby-
czajem obronione y zakryte być może / gdy w wielkie długi za-
szedłszy/ inaczej wolni być niemoga/ iesliby ich niewypłacali zło-
dziejstwem. Z ktorymi tak się obchodzić y to im powiedzieć
trzeba/ że nie masz żadnego długu cięższego y ktorymby się wie-
cey narod ludzki obciążał/ iako jest on dług ktory w Pańskiej
Modlitwie co dzień wspominamy : Opuść nam nasze winy.
Przeto jest to rzecz szalonego człowieka/ chcieć Panu Bogu wie-
cey zostać winien/ to jest wiecey grzeszyć / aby ludziom coś wi-
nien zapłacić : A daleko jest lepiej siedzieć w więzieniu/ niżeli
być

Być w wiekustych metach Pietielnych : y cieżey też jest / Bo takim
niż ludzkim sadem osadzonym być. Dla tego mają się pokornie
ku pomocy y ku łasce Bożej wciekać / od którego czego im po-
trzeba / wprosić mogą. Są też insze wymowki / którym rostro-
pni Plebani y pilni w swym urzędzie łatwie będą mogli
zabieżeć / aby kiedy mieli swoy lud naśladowacy
dobrych uczynków.

Nie będziesz mowil przeciwko bliźniemu
twemu fałszywego świadectwa.

Ako nietyl-
ko wielki po-
żytek / ale y
wielka po-
trzeba / tak
że theż po-
winności
naszey przy-

pomnienie / wstawicze tego
Przykazania wykładanie w
sobie zamysła / przypomina to

świety Jakub słowy onymi : Jeśli kto (nikogo) nieobraża sto-
wem / ten jest mężem doskonałym. A tenże daley mowi : Aczci
jest ieżyk małym członkiem / ale przedsię wielkie rzeczy wynosi.
Oto mały ogień / a iako wielki las zapali : y co tam daley o-
tymże stoi. Którymi świadectwy / z dwoiey rzeczy w pomnieniu
bývámy. Naprzod / iż ta wada ieżyczna barzo się daleko sz-
rzy. Co też ona powieść Prorocka potwierdza : Każdy czło-
wiek kłamca : tak iż się nam zda / iakoby ten grzech tylko sam
ieden był / któryby na wszyscy się ludzie ściagał. Potym / iż nie-
zliczone złości stad pochodzą / zwłaszcza że często za winą czło-
wieka złorzecznego wtraca się majątność / sława / żywot / y du-
szne zbawienie : albo tego który jest obrażon / przeto iż lekkości
swych skromnie wycierpieć niemoże / ale się ich mści popedli-
wie : albo też onego który obraził / ponieważ złym wstydem od-
straszony / y fałszywie rozumieć żeby to mniemaniu iego szk-
dzić miało / niemoże być ktem u przywiedzion / aby onemu dosyć
uczynił którego był obraził. Przeto niech thu w pomnieniu będą

Chrzesci

Iacobi 31

Ieżyk sty barzo
wadzi.

Psal. 115.

Dwoiście prą-
wo w tym przy-
kazaniu się za-
myka.

Ephes. 4.

Osobliwie sa-
dowego swia-
dectwa to przy-
kazanie zakaz-
zuje.

Deuter. 19.
Math. 18.

Bliznim na-
szym kto jest.
Lucę 10.

Przeciw same-
mu sobie niech
nikt złe nie-
świadczy,

Chrześcianie / aby wielce Panu Bogu dziękowali za to zbawienne Przykazanie / które fałszywego świadectwa mówić nie da : przez które nie tylko nam zakazuje abyśmy inszym nieczy- nili krzywdy / ale też przez jego posłuszeństwo (kiedy go ludzie słuchają y strzegą) od krzywd cudzych obronieni bywamy.

¶ W tym tedy Przykazaniu tymże obyczajem postępować będziemy / iakośmy postępowali y w inszych : to jest / abyśmy oba- czali w nim prawo dwoiście. Jedno zakazuje / żebyśmy nie mówili fałszywego świadectwa : A drugie przykazuje / żeby- śmy okrom wszelakiego zmyslenia y wszelakiey chytrości / tak słowa iako y sprawy nasze szczerą prawdą wspierali y zdobyli. Z czego wspominał Apostoł Ephęzy tymi słowy : Prawde czy- niąc w miłości roścmy w nim (Panu Chrystusie) we wszyst- kim. Ale pierwsza część Przykazania tak się rozumie / że acz przez fałszywe świadectwo znaczy się ono / cokolwiek o bliznim naszym dobrze albo złe / statecznie y bez odmianny powiedamy / choćby to w sadzie albo krom sadu było : wszakże osobliwie za- kazano jest ono świadectwo / które człowiek przysięgłszy / w sa- dzie powie da fałszywie : Bo świadek przez Pana Boga przysię- ga : a jego mowa gdy tak świadczy y Pańskie Imię ktemu przy- wodzi / wiary y władzy w sobie ma niemają. Wiec iż jest bär- zo niebezpieczne y szkodliwe takie świadectwo / dla tego nawie- cey zakazane bywa. Albowiem świadek ktorzy już przysięga- li / iesliby iakimi słusznymi przyczynami odsądzeni y odparci nie- byli / albo iesliby niebyła ich złośliwość y przewrotność ludziom dobrze wiadoma / tedy ani sam sędzia odrzucić niemógł : zwła- szcza że jest przykazanie Prawa Bożego / iż w powieści dwu albo trzech / każde słowo stanie.

¶ Ale iżby Chrześcianie to Przykazanie dobrze mogli rozu- mieć / tedy nauczani być mają / co znaczy to słowo / Blizniego / przeciwko ktoremu fałszywego świadectwa mówić się niego- dzi. Jest tedy Bliznim naszym / iako się z nauki Pana Chrystu- sowej potazuje / którykolwiek potrzebuje naszej pomocy / choć by krewnym był / albo niekrewnym : choć mieszczanin albo gość : choć przyjaciel / albo nieprzyjaciel : Bo nam nieprzystoi tak ro- zumieć / iakoby się godziło przeciwko nieprzyjacielom mówić fałszywe świadectwo / które za roszkaniem Pana Boga nasze- go mówić musimy. A owszem / że każdy sam sobie nie iako bliznim jest / tedy nikomu się przeciwko samemu sobie świadczyć fałszywie niegodzi. A ktorzy się tego dopuszczają / sami na się zmaże skromoty y szkaradości kładac / tak siebie iako y Kościół

ktorego

ktorego są członkami/ obrażają: tymżec też obyczajem szkodzi
miastu ci / ktorzy sami siebie zabijają. Bo tak napisał S. Au-
gustin: ktorzy to Przykazanie dobrze rozumieją / niemoga tak
mniemać / iż niezakazano tego aby kto przeciwko sobie świadczył
fałszywie: przeto / iż w tym Przykazaniu ony słowa przydano/
Przeciw twemu Bliźniemu. Ale niechay żaden niemniema / iżby
dla tego wolnym od grzechu był / iesliby sam przeciwko sobie
fałszywie świadczył / gdyż obyczaj miłości Bliźniego / czło-
wiek miłujący bierze sam od siebie. (to jest / aby go tak miłował
jak sam siebie)

¶ Ale iż nam zakazuje abyśmy fałszywym świadectwem nie-
obrażali Bliźniego / tedy żaden niechay niemniema iżby Pan Bog
nam rzeczy przeciwney dopuścić / to jest / aby się godziło złe przy-
sięgać / nieco pożytku iednać onemu / ktory nam albo krwιά /
albo wiatra powinowatym y przyiacielem jest. Bo nikomu kłam-
stwem y proznym mowieniem / a ieszcze mniey krzywym przysię-
ga / pomagać niemamy. Przeto S. Augustin do Crescenciu
sa o Kłamstwie pisząc naucza / iż wedle zdania Pawła święte-
go kłamstwo też bywa świadectwem fałszywym / kiedy kogo
nieprawdźiwie chwalimy. Bo wykładając ono Pawła świę-
tego miejsce: A my nąydujemy się być fałszywymi świadkami Bo-
żymi / iesli przeciwko Bogu powiedamy świadectwo / że on w-
zbudził Pana Chrystusa : ktorego iście niewzbudził iesli niepo-
wstaia vmarli. Fałszywe (prawi) świadectwo Apostoł to zo-
wie / iesliby kto o Panu Chrystusie kłamał / chociaż w tey rze-
czy ktoraby części jego służyć mogła.

¶ Często się też to przygadza / iż gdy kto życzy iednemu a szkodzi
drugiemu / tedy Sedzia ma obładzenia swego przyczynę / że
czasem fałszywym świadectwem przywiedziony / przeciwko
Prawu za niesprawiedliwość skazać y osadzić musi.

¶ Czasem się też przydawa / iż kiedy kto dla czyiego fałszywe-
go świadectwa v Sadu rzecz wygra / a żadney kazy za to nie-
weźmie / tedy się chlubiąc w niesprawiedliwym zwycięstwie /
przymyślnie przenajmować y fałszywe świadki wodzić / za kto-
rych pomocą tego się spodziewa / iż cokolwiek pożąda przysć do
tego będzie mógł. A jest to rzecz na świadka bardzo ciężka / iż go
za fałszerza y krzywoprzysiężce tenże ktorego on zła przysięga
wspart y podniósł / mieć będzie : y sam też ieszcze przeto że mu się
ona złość dobrze powiodła / co dzień większe ćwiczenie bierze y
większego zwyczajn w niepobożności y śmiałości dostawa / a
co dzień gorszym bywa. Jako tedy zakazuje świadkom prozney

Aug. Lib. 1. de
Ciu. Dei ca. 20.

świadectwem
fałszywym nie-
godzi się na-
szym przyacio-
tom pomagać.

Aug. ca. 12. 13
de Mendacio.
Niegodzi się
choć tu części
czyiey fałsz mo-
wić.
1. Cor. 15.

za fałszywym
świadectwem
złe sedziego ika-
zanie przycho-
dzi.

Kiedy fałszywe
go świadka nie-
kaza / tedy czę-
sto będzie złe
świadczyl.

Wszystkim są-
downym oso-
bam fałszu za-
kazuje.

Leuit. 19.

Psal. 5.

Posmiwać się
albo wulczyć
Bliźniemu nie
godzi się.

Psal. 99.

Iacobi 4.

Esther 13.

Potwarza iako
się obraża ludz-
kie mniemanie.

Obmowca kto
jest.

Co Wiare ob-
mawia i w Ka-
cerze chwala.

monwy/ kłamstwa y krzywoprzysięstwa/ tak też y tym zakazu-
ia którzy w Sadzie skarżą/ y którzy na skargę odpor dawaia/
y którzy winnych bronia/ y którzy na Sadzie siedzą/ y Proku-
ratorom/ y Rzecznikom/ y potym wszystkim inszym którzy przy-
słuchaia do Sadu. Naostatek/ zakazuje Pan Bog świadectwa
każdego/ nietylko w Sadzie ale y okrom Sadu/ ktoreby szk-
de albo utratę Bliźniemu przynieść mogło. Bo w Księgach Le-
uiticy gdzie ty Przykazania są powtorzone/ tymi słowy jest na-
pisano: Niebedziecie kłaść/ Niebedziecie kłamać/ y nieoszu-
żaden swego Bliźniego: tak że nikt wotpic niemoże/ iż Pan Bog
tym Przykazaniem wszelkie kłamstwo precz wyrzucone potepia.
Co iasnymi słowy świadczy Dawid tak mowiąc: Wytrąciysz
Panie wszystki/ którzy mówią nieprawdę.

Tym Przykazaniem zakazano też jest nietylko fałszywe swia-
dectwo/ ale y ona bezecna chuć y zwyczaj/ posmiwać się al-
bo wulczyć Bliźniemu: Z którego iadu/ trudno jest temu wie-
rzyć iako wiele a iako cięskie złości y niepożytki przychodzą.
Ten tedy grzech/ złe/ sromotnie/ y pokatnie mówić o Bliźnim/
często gani Pisino Boże. Dawid powieda/ że z takowym nieia-
dał. A Jakub święty: Nieposmiwajcie się ieden z drugiego
bracia moi.

A nietylko nam Pisino święte przykazania/ ale też y przy-
kładow dodawa/ ktorými się wielkość grzechu tego pokazuje.
Bo y Aman tak bardo był pobudził Krola Aswera przeciwko
Zydom/ nawietże złości o nich zmyślając/ iż był wszystki tego
narodu ludzkie wybić rozkazał. Pełne jest Pisino święte takich
przykładow/ ktore wspominając beda się starac Kaptani/ aby
lud od rzeczy tak zlosliwej odstraszyć y odwieść mogli.

A iżby się moc grzechu tego ktorým wulczamy Bliźniemu
dostatecznie poznała/ tedy wiedzieć potrzeba/ iż nietylko się o-
braża ludzkie dobre mniemanie kiedy potwarz na nie kładziemy/
ale też kiedy ich występy słowy roznośimy y szerzymy. A iesliby
się kto potajemnie czego takowego dopuścił/ coby iego sławie
kiedyby się dowiedziano/ dla cięskości albo skłaradosci onego
uczynku szkodzić mogło: tedy ktoby te rzecz/ gdzie/ kiedy/ y
przed kim/ y ktorým tego było wiedzieć nietrzeba/ rozstawił/
takowego słusznie omowca y zlorzecznikiem zowa.

Alle między wszystkimi obmowami/ nie jest żadna cięższa iako
to tych ludzi/ ktorzy Wiare Chrześcijańską z iey Kąznodziey-
mi obmawiaia. Oni też drudzy są także winni/ ktorzy mistrze
złych nauk y błędow bardo chwala. A są też y ci w teyże liczbie/

y także

y także też grzesza ktorzy słuchają onych ludzi kiedy omawiają tego y kiedy złorzeczą / niekarzą ich dla iakiey omony / ale im z chucią poświadczają. Bo pisze Hieronim y Biernat święty / iż niewiedzieć co jest potępienia godniejszego / jeśli wciąć albo wciąć słuchac: Bo nie byłoby obinowcom / kiedyby tych co ich słuchają nie było.

Hier. in Epist.
ad Neopolit.
Bern. Lib. 2. de
confid. ad Euge
nium in fine.

¶ Także też grzesza y owi / co swą chytrnością rozrywają ludzi / a ony przeciwko sobie iatrzą / y barzo się w niezgody czy nieniu kochają / albo rozrywają powieściami zmyślonymi wielkie przyiacielstwa y towarzystwa / przypędzicby ludzi w dobrej przyiaźni mieszkające ku wiecznym nieprzyjaźniom y ku bitwie mogli. Ten grzech tak P. Bog zakazuje: Niebedziesz potwarca ani podszczuwaczem między ludźmi. Takichci było wiele między radą Saula Króla / ktorzy chcieli iego od Dawida odwrócić / a Króla przeciwko niemu chcieli pobudzić.

Zwadcę
ludzy.

Leuit. 19.
1. Reg. 24. 26.

¶ Grzesza też tu oni łagodni y pochlebniacy ludzie / ktorzy łagodnością swą y chwalebą zmyśloną / wkradają się w vszy y w sercu tym / od ktorych łaski / pieniędzy / y części dostaia / zowiac / iako jest u Proroka / zła rzecz dobra / a dobra zła: Ktore abyśmy odpadzali y odganieli od naszego towarzystwa / Dawid nas w pominął słowy onymi: Potarże mnie sprawiedliwy / z lutością y zgromi mnie / ale oley człowieka grzesznego / niech nietłusci głowy moiey. Bo acz takowi niezlorzeczą Blizniemu / iednak mu barzo szkodzi: ponieważ chwalebę iego występy przyczynę mu dawaia / aby w onych grzechach trwał do kady iedno żył był.

Pochlebcy.

Esaie 5.

Psal. 140.

¶ A ieszcze ono pochlebstwo jest cięższe / ktorego używają na szkodę y utratę Blizniego. Tak czynił Saul kiedy chciał aby Dawid od rozgniewanych Filistinow był zabity / tedy mu pochlebiał onymi słowy: Oto masz corke moie starszą Merob / tedy dam tobie za żonę / tylko bądź mężem mocnym / a walki Pańskie odprawny. Tak też y Żydowie chytrze do Pana Chrystusa mówili: Mistrzu wiemy żeś jest prawdziwy / y prawdziwie drogą Bożę uczysz.

Pochlebstwo z
utrata blizniego
go.

1. Reg. 18.

Math. 27.
Marci 17.

¶ Jeszcze szkodliwsza jest mowa onych przyiacioli / powinowatych / y krewnych / ktora czasem pochlebia tym / ktorzy śmiertelnie będąc niemocni / już prawie konaia: gdy powiedzą choremu iż mu nic niebedzie / a iż vmrzeć niema: a gdy też każą mu być dobrej y wesolej myśli / y od Spowiedzi go iakoby od myśli smutney odwodzą: a gdy na ostatek vmysł iego od wszystkiego starania odwracają / y od onych rzeczy ostatecznych a niebezpiecznych rozmyślania / w ktorych on jest na ten czas. Przeto

Pochlebstwo
przy chorych
bardzo szkodliwe

	strzedz sie potrzeba wszelakiego kłamstwa / a nawiecey tego za ktorymby mogli wielka szkoda kto podiac.
Kłamstwo w Wierze.	¶ Ono też matactwo iest bardzo pełne niepobożności / kiedy kto przeciwko Wierze albo też o wierze mówiac / kłamstwo powieda.
Przez pisanie.	¶ Ale y onym też złorzeczenim / y tymi vszczypliwymi przymowkami bardzo sie Pan Bog obraża / ktore sie dzieia przez kłóski albo stomotne pisanie / y przez insze potwarz y takoweż.
Dla żartu i le kłamać.	¶ Nad to / dla żartu albo dla ratunku iakiego kłamstwem kogo oszukać / chociażby żaden szkody ani pożytku skąd niedostał / przed sie tho namniemy nieprzystoi. Bo nas tak Apostoł wpmi na: Złożymy kłamstwo / mówcie prawde. A w takim żartownym kłamstwie / iest wielka skłonność ku częstemu y cięskiemu kłamaniu / y z takowych kłamstw żartownych / ludzie sie nie prawdy mówic zwyczajia : skąd też o nich tak potym rozumieia / że prawdy w sobie niemają : przeto aby powieściami ich wierzono / wstawicźnie muszą przysięgać.
Obludność iest przeciw temu Przykazaniu.	¶ Na ostatek / w pierwszey części tego Przykazania / też y nie prawdziwe zmyslenie albo obludność precz na strone sie odrzuca. A nietylko grzech mają w sobie ty rzeczy ktore nieprawdźiwe albo obludnie zmysliwszy mówimy / ale też y ty ktore także czynimy. Bo tak słowa iako wczynki / sa iakoby nieiatkie znamiona tych rzeczy ktore każdy na swej myśli ma : A dla tego Pan często Pharyzeusz gromiac / obludnymi ie zowie.
Gaby chce pan Bog mieć spra wiedliwe.	¶ A iuż na tym dosyć niech bedzie / cosmy o pierwszey Przykazania tego części mówili / ktora sie ku zakazaniu sciaga.
Roman. 14.	¶ Teraz wykladać bedziemy / co w drugiey części Pan Bog przykazuje. Ktemu sie tedy moc y własność Przykazania tego sciaga / aby sprawiedliwe y wedle Prawa Sady Bywały / a iżby ludzie ich nieprzywłaszczali sobie ani zasiadali na nich gwałtem : abowiem / iako pisze Apostoł / niegodzi sie cudzego sąge sadzić / ani theż skazować rzeczy y sprawy niewybaczysz.
Ak. 7.	W czym oni Kapłani y Pisarze Żakonnicy grzeszyli / ktorzy Szece pana S. sadzili. W czym też grzeszyli oni v Philipensow przełożeni Sadowni / o ktorych mówił Apostoł : Obwiesz nas iawnie / niewinne ludzie ktorzy iestesiny Rzymianie / wsadzili do więzienia / a teraz potajemnie nas wyrzucaia. Niechay tedy sedziowie niepotepiaia niewinnych / albo też wolno niewypuszczai winnych : niechay przekup / albo łaska : niechay nienawisc albo miłość / nie ich nierusza. Bo tak Mojżesz ony starce wpo
Deut. 1.	minał / ktore był sedziami nad ludźmi wstawil : Sprawiedliwie sadzcie

Sadźcie każdego / bądź mieszczanina y domaka / iako gościa. Niebedźciecie mieć żadney rozności w osobach / tak dobrze wysłuchaycie małego iako wielkiego / a żadnego osoby przyjmować niebedźciecie / Bo iest sad Boży. A co się ludzi winnych dotyczy / chce Pan Bog aby prawdę wyznali / kiedy sadownie o to będą pytani. Albowiem chwały y sławy Bożej wyznanie kto re czynią / iest świadectwem y niejakim kżaniem : wedle powieści onego sędziego Josue / który w pominając Acham ku wyznaniu prawdy / tak mówił : Synu miły / daj Panu Bogu ży dowiściemu chwałę.

Iosue 7.

A iż to Przykazanie osobliwie świadków się dotyczy / tedy ma też o nich Pleban pilnie powiedzieć. Bo ta iest Przykazania tego moc / iż ono nietylko fałszywe świadectwo zakazuje / ale też prawdziwe czynić albo mówić przykazuje. Albowiem w rzeczach świeckich wielki iest prawdziwego świadectwa pożytek / ponieważ iest rzeczy bardzo wiele / o których musielibysmy nie wiedzieć / ieslibysmy ich przez świadectwo ich nie poznali. Przeto nie iest tak nic potrzebnego / iako prawdziwe świadectwa w tych rzeczach których niewiemy / a których niewiedzieć nam się niegodzi. O czym iest Augustina świętego powieść : Ten który zakrywa powieść / y który mówi nieprawdę / winni zostać : On / iż niechce pożytecznym być : a ten / iż chce zaszkodzić. Gdzie się też czasem prawdy zamilczec / ale nie w Sadzie. Bo na Sadzie kiedy gdzie świadka Sedzia porządnie o co pyta / tedy koniecznie prawda objawiona być musi. Gdzie się strzedz świadkom potrzeba / aby się nazbyt na swą pamięć spuszczać / tego za rzecz pewną nietwierdzić / czego dowodnie niewiedza.

Świadczyć ma my prawdziwie.

11. quest. 3. ca. Quisquis.

Sa też ieszcze Rzecznicy / pomocnicy / Prokuratorowie / y ludzie inşzy Prawni. Ci tedy porada y pomoc / ludzi nieopuszczając / czasu potrzeby / a ubogie ratować będą : ieszcze ktemu / niepodey ma się niesprawiedliwych rzeczy bronić / ani dla potwarzy prawa powołać / ani go dla łakomstwa przedłużać będą. A co się zapłaty za ich pracę y staranie dotyczy / to niech sprawiedliwie y przystoynie biorą. A ci którzy skarżą albo w Sadzie czego żądają / wspomnieni być mają / aby przywiedzeni miłością / albo nienawiścią / albo iaką chciwością / niesprawiedliwa swoia potwarza nikomu nieczynili trudności.

Prokuratorowie y Rzecznicy niech dobrze radzą / a prawa niewołają.

Petitores.

Naostatę / Pan Bog tho Przykazanie dał wszystkim ludziom pobożnym / aby w schadzkach y w rozmowach swoich zawżdy prawdę tak iako rozumieją mówili / niepowiedając nic takiego / coby dobremu mniemaniu cudzemu szkodzić mogło : ani

Chrześcijańscy zawżdy prawdę nie mówić mają.

Kłamstwo jest
rzecz sromotna
Ioan. 8.

Kłamstwo jest
przykre Panu
Bogu.
Prouer. 6.

Kłamstwo jest
rzecz nieczysta.
Iacobi 3.

Psal. 14:

Kłamstwa tru-
dno przestać.

też ludzi onych/ o których rozumieja że od nich obrażeni y na-
grawani bywaia: ponieważ to przed oczyma mieć maia/ iż ta-
ka jest między niemi spólność y towarzysztwo / aby tegoż ciała
członkami być mogli.

¶ A iżby Chrześcijanie tym się radniey tego grzechu/ to jest
kłamstwa strzegli / będzie im potym Pleban pokazywał wielką
tey występności niedzę y szkaradosc. Bo Pan Chrystus powie-
da/ że Szatan jest oycem kłamstwa. Abowiem iż on przy pra-
wdzie się nie zostal/ przeto kłamca jest / y oycem kłamstwa.

¶ Jeszcze/ Pleban chce ten grzech z ludzi wyrzucić / przywo-
dzic będzie ony wszystkie złe przygody które za kłamstwem ida.

A iż bardzo ich wiele jest y trudnoby je wyliczyć/ tedy żrzedła tyl-

ko y iakoby początki onych nadsz y niepożytkow pokaze. Na-

przód/ iako bardzo człowiek płonny y kłamliwy gniewa Pana

Boga / y iako w wielkiej v niego jest nienawiści/ z powieści to

Salomonowey na tym mieyscu oznaymi: Szczęści (prawi) rze-

czy nienawidzi Pan Bog / a siódma się brzydzi dusza iego:

Oczy wysokie/ ięzyk kłamliwy / rece które wylewaia krew nie-

winna/ serce wymyslaiace myśli nagorsze/ nogi predkie na bie-

żenie ku złemu/ fałszywego świadka który nieprawde mowi: y

co tam daley stoi. Ktoż tedy obronić takiego może który jest w

nienawiści v Boga / aby cieśkiej kazi odnieść niemusił?

Potym/ co jest sprosniejszego albo plugawszego (iako mowi s.

Jakub) iako tymże ięzykiem którym błogosławimy Boga Oycę/

ludziom złorzeczyć którzy są na obraz y na podobieństwo Boże

stworzeni: tak iżby to żrzedło nasze iedną dziurę/ y słodka wo-

de y gorzka z siebie dawało. Bo który ięzyk pierwey część y

chwale Panu Bogu dawał/ tenże potym mataiac / lekkość mu

y sromote (ile może) wyradza. Za czym ono przychodzi/ iż lu-

dzie kłamliwi od niebieskiego Królestwa odrzuceni bywaia. Bo

kiedy tak Pana Boga Dawid pytał: Panie kto będzie mieszkał

w przybytku twoim? Tedy odpowiedział Duch S: Który

mowi prawdę w sercu swoim / y w ięzyku swym nieuczynił

zdrady.

¶ Jest theż on wielki niepożytek w kłamstwie / iż ono pra-

wie się niezleczona choroba sstawa. Bo gdyż ten grzech które-

go się ludzie dopuszczaią/ albo tego pomawiaia: winę fałszy-

wą/ albo wvlaćaiac sławie y dobremu mniemaniu Bliźniego/

niebyma odpuszczon ażby potwarca temuż krzywdy dosyc v-

czynił/ którego był potwarzył: kżemu się bardzo trudno ludzie

przymiesć dawaia: naprzód/ iakosmy iuż powiedzieli/ odstra-

żeni

szem wstydem y nieistim płonnym o swej zacności rozumieniem: kto sie tedy w takim grzechu náyduie / bez warpienia iest me-
klam piekielnym wiekustym poslubiony. Bo niech sie żaden nie-
spodziewa/ aby mogł odpuszczenie swojej potwarzy y obmowy
dostać/ aźby onemu pierwey dosyć uczynił ktoremu nieco wloktł
albo z zacności/ albo z dobrej sławy iego / chociaż na iawnym
sądzie/ chociaż też w osobności/ y przy towarzyskiej tylko ro-
zmowie.

¶ Wład to/ bardzo sie szeroko ten niepożytek rozszedł y na insze sie
ludzie wylał/ za ktora mowy proznością y kłamstwem / tak v-
stawa Wiara iako y Prawda/ ktore są mocnymi zwiastki ludzkiej
spolności: a ty kiedy zagina / tedy wielkie zamieszanie musi byc
w żywocie/ tak iż ludzie od Szatanow roznymi niebeda.

¶ Bedzie też uczył Pleban/ iż sie świekliwości albo wielo-
mowstwa strzedz mamy: za ktorey ostrzeżeniem / y grzechow
inzych wwiatawać sie możemy / y przed kłamstwem bardzo o-
strożni bedziemy: od ktorego świekliwości ludzie za ledwie sie
moga powściągnąć.

¶ Naostatek / wymnie Pleban ten bład z myśli onych ludzi/
ktorzy wymawiaia proza swoje mowe/ y kłamstwa swego lu-
dzi mądrych przykładem bronia/ mowiac że im to przystoi/ kła-
mac gdy tego czas. Wiec im powie to/ (co iest rzecz prawdzi-
wa) iż roztropność albo rozum cielesny/ iest śmiercią.

¶ Bedzie też vpominał swoje słuchacze/ aby w swych trudno-
ściach y uciskach vffali Panu Bogu/ nie vciekaiac sie do mister-
nego kłamstwa. Bo ci co vzywaią wymowki / latwie to znać
po sobie dacia iż wiecey mądrości swojej dufaią/ niż mąia w o-
patrzności Bożej nadzieie.

¶ Ty zaś sie ktorzy przyczynę swego kłamstwa składaią na ony
od ktorych są kłamstwem zwiedzieni/ uczyć trzeba/ iż niegodzi sie
ludziom aby sami siebie mścić sie mieli/ ani złość złością ma-
byc oddawana/ ale radniey ma byc zwyciężona złość w dobro-
ci. A chooby sie też tak oddawać godziło/ przed sie to nikomu
pożytku nieczyni/ mścić sie ze swa szkoda własna. A toć iest
wielka szkoda/ ktorey kłamstwem dostawamy.

¶ Tym zaś sie ktorzy przywodzią słabość y krewkość ludzkiej
natury/ tego Przykazania bedzie trzeba podawać/ aby wzywa-
li Boskiej pomocy/ a niebyli krewkości ludzkiej posłuszni.

¶ A owi zaś ktorzy sie wymawiaia zwyczajem/ vpomnieni
być muszą/ iesli kłamstwu przywykli/ aby sie starali iakoby zwy-
czaju przeciwnego/ to iest mowienia prawdy nabyli: zwłaszcza

Kłamstwo
wiarę y praw-
dę gubi.

Wielomow-
stwo.

Nigdy sie kła-
mac niegodzi.

Roman. 2.

Lekasstwo prze-
ciw kłamstwu.

Niech sie za-
den sam nie-
mści.
Roman. 12.

Lekasstwo prze-
ciw przyrodzo-
ney słabości.

Przeciw zwy-
czajowi.

W klamstwie
nie trzeba in-
szych naślado-
wać.

Przeciw sko-
dzie.

Przeciw żar-
towi.

Math. 12.

Przeciw użyt-
kowi.

Math. 6.

iz ci ktorzy grzesza zwyczajem / wiersza wine maia niz inszy.

A iz nayduia sie drudzy / ktorzy sie bronia inszych ludzi wy-
mowka / powiedaiac ze tez oni czesto klamaia y falszywie przy-
siegaia / tedy maia byc tym obyczajem z mnimania swego zwie-
dzieni / iz nie trzeba naśladowac zlych ludzi / ale ie karac y gro-
mic trzeba : wszakze bedziemli sami klamlwi / tedy nasza mowa
w cudzym karaniu y gromieniu wazna niebedzie.

A drugie ktorzy sie tak wymawiaia / iz prawde mowiac
czesto szkode popadli / beda trestzac Kaplani : powiedaiac im ze
to iest skarga na sie a nie wymowka : gdyz ta iest Chrzeszczan-
skiego czlowieka powinnośc / aby kazdy radniej szkode cierpiat
niz klamal.

Sa ieszcze dwoiacy ludzie / ktorzy sie wymawiaia z klam-
stwa. Jedni powiedaia / iz dla smiechu klamaia : a drudzy / iz
to dla pozytku czynia. Bowiemy aniby kupili / ani przedali do-
brze / iesliby nieuzywali matactwa. Takie ludzie oboie / od ich
bledow Plebani odwieśc maia. A ony pierwsze od grzechu te-
go odwiada / nietylko ich wzac iako sie barzo ten grzech mno-
zy wstawiecznym zwyczajem matactwa / ale tez to im czesto przy-
pominaia / ze z kazdego slowa proznego liczbe dac musza. A dru-
gie za sie barzciej gromic beda / poniewaz w swoiey wymowce
sami na sie ciezszo skarza / ktorzy znac to po sobie dawaia / iz o-
nym slowom Panstkim niewierza : Szukajcie pierwey Kroles-
stwa Bozego y sprawiedliwosci iego / a ty wszystkie rze-
czy przydane wam beda.

Niebedziesz pozadal domu bliźniego twoiego / ani
požadany jego / ani slugi / ani sluzebnice / ani
wolu / ani osla / ani tych rzeczy wszystkich
ktore sa iego.

Tych dwu Przykazaniu ktore na ostatku sa
podane / to naprzod wiedziec mamy / iz sie pra-
wie obyczaj zaklada / ktorymby insze Przyka-
zania chowane byc miały. Bo co w tych slo-
wiech rozkazano / to sie ma ktemu / iz iesliby
kto chcial chowac pierwsze Przykazania Za-
konne / tedy sie o to ma starac aby niepozadal. Albowiem ktory
niebedzie

niebędzie pożądat/ ten na swym dosyć mając/ cudzego też pragnąć niebędzie: y będzie się z cudzych pożytków weselił: Będzie Pana Boga chwalił y bardzo iemu dziękował: Będzie świecił Sobocie/ to jest/ wiecznego odpoczynku użyje: Będzie Starsze swoje w rzeczywistości miał: na ostatek/ ani rzecz/ ani słowy/ ani żadnym innym obyczajem nieobrazi nikogo. Bo forcen y nasienie wszęgo złego/ jest ona zła chciwość/ która ludzkie zapalenia bedac/ ku wszystkim złościom y występom prawie pedem idą. To tedy obaczmywszy/ będzie Pleban pilniejszy y w tych rzeczy nauczaniu które powiemy/ y ludzie Chrześcijańscy ku słuchaniu pochopniejszy się staną.

Kto Przykazanie to chowa/ ten wszystkich chwalić może.

T Ale aczemy thy dwoie Przykazania wespół złączyć/ li dla tego/ iż iednakim obyczajem użyć Pasterze obojga mogą/ ponieważ iednaka rzecz zamknięta w sobie/ iednak może Pleban wspominać ludzkie/ albo ie pospół/ albo też osobno wykladać/ tak iako mu się będzie śniadniej zdało. A iesli dziesięć

ciorga Przykazania Bożego użyć pocznie/ tedy włoży co jest za różność między tym dwoim Przykazaniem/ a iako się iedna pożądlivość dzieli od drugiey. Która różność S. Augustin opisał w Księgach/ w których się rozmaite pytania na wtore Księgi Moysesowe zamknięta. Bo iedna z nich tylko na pożytek państwa/ a druga na rozkoszy y na sprosne lubości. Jesli tedy kto placu albo domu pożąda/ tedy się ten wiecey o zysk y o pożytek niż o rozkosz stara: A iesli żony cudzey żąda/ tedy nie na pożytek patrzy/ ale chcią ku złey rozkoszy pała.

Aug. quaest. 71. in Exodum. Pożądlivość jest dwoiaka.

T Lecz dla dwoiakiey potrzeby są ty Przykazania ludziom dane. Jedna jest/ aby szóstego y siódmego Przykazania wykład lepiej się mógł objaśnić. Albowiem/ chocia za przyrodzonym rozumem baczylі to ludzie/ iż kiedy zakazania cudzołóstwa/ tedy się też używania cudzey żony chć zakazuje: Bo iesliby się go dziło pożędać/ godziłoby się y używać: wszakże wiele Żydów grzechem zaślepionych/ niemogli byc ktemu przywiedzeniu/ aby wierzyli że to Pan Bóg zakazał: A owszem kiedy już było to Prawo Boże dano/ y kiedy ie dobrze ludzie znali/ przed się wie-

Czemu to Przykazanie p. Bóg dał ludziom.

le się

Math. 5.

le sie ich naydowało / ktorzy w tym błędzie trwali: choć ie
za to miano/że oni mistrzami y wykładaczami Zakonu byli. Co
sie z oney Pánstkiej mowy v świętego Matheusza poznać mo-
że: Słyszeliście co było rozkazano starym/Niebedziesz cudzolo-
żył: Ale ia wam powiedam etc. y co tam daley stoi. Druga by-
ła tych Przykazań potrzeba / iż tu niektóre grzechy rozdzielnie y
mianowicie są zakazane / ktore tak mianowicie w szóstym y w
siódmym zakazane niebyły. Bo (damy przykład) siódme Przy-
kazanie (Niebedziesz kradł) zakazało / aby kto niepożądał cu-
dzych rzeczy niesprawiedliwie / albo ich też niewydzierał: a to
zakazuje/ aby tego żadnym obyczajem niht niepożądał/choć i za-
by prawem ktemu przysć mógł/ktedy baczy że bliźni szkoda cier-
pieć musi/ iesliby mu to było odieto.

Jako sie wiel-
ka łaska Boża
w tym Przyka-
zaniu zamyka.

¶ Ale niż tu wykładaniu tego Przykazania przystapimy / na-
przód Chrześcijany vczyć trzeba/iż to Prawo nietylko nas kte-
mu wiedzy abyśmy hamowali nasze chciwości/ ale też abyśmy
wielką łaskę Bożą przeciwko nam poznali. Bo gdyż pierwszy
mi Przykazaniami iakoby straża nieiała Pan Bog nas obtoczył/
aby kto nam albo rzeczam naszym gwałtu nieczynił / tedy Przy-
kazanie to dawaiać / chciał też to bázro dobrze opatrzyć/ aby-
śmy chciwościami naszymi sami sobie nieczynili szkody: o ktora-
iscieby trudno niebyło/ iesliby sie nam wszystkich rzeczy chcieć
y żedac godziło. Tym tedy Przykazaniem około niepożądania
danym/ Pan Bog raczył opatrzyć też y ono/aby zastrzały chci-
wości ktore nas tu wszystkimu złemu zwykły pobudzać/ moca
tego Prawa nieiało wybite mniej nas cisnęły/ a iżbyśmy potym
wolni bedac od oney przykrej żadz namietności / czasu wiecey
mieli tu wypełnieniu spraw albo vzedow pobożnych i świętych
ktorychśmy wiele Panu Bogu powinni.

Miedzy Bos-
kim y ludzkim
Prawem roz-
zność.

Romań 7.

¶ A nietylko nas to Przykazanie tego vczy / ale też y ono poka-
zuie/ iż takowe iest Prawo Boże/ktore nietylko w sprawach ze-
wnetrznych/ ale theż w dusznych albo wewnetrznych chować
mamy: y ta iest rozność miedzy Boskim a Ludzkim Prawem /
iż to na rzeczach tylko zewnetrznych dosyć ma: ale ono/ ponie-
waż Pan Bog na dusze patrzy/duszney zupełney czystości y ca-
łości potrzebuie. Jest tedy Prawo Boże iakoby zwierciadło
nieiakie/ w którym na przyrodzenia naszego staze patrzymy.
Przeto mówił Apostoł: Nieznałem pożadliwości/ by mi było
nierzekło Prawo/ Niepożaday. Bo ktedy pożadliwość/to iest
zakat grzechowy ktory początek swoy ma grzechu/ wstawić nie
w nas tkwi / y w nas zostawa / tedy z tad poznawamy że sie

w grze

w grzechu rodzimy : y dla tego pokornie się do tego Pana w
ciekamy / który skara doświadczyć grzechów sam zglądzić może.

¶ Maia też ty Przykazania z osobna każde / one rzecz z innymi
Przykazaniami pospolita / iż częścią nieco zakazuje / a częścią też
przykazuje.

¶ Co się mocy zakazania dotyczy / by śladz kto niemniiał że
by ono poządanie było nieiało występne / które w sobie grzechu
niema / (iako to kiedy przeciwko cielu duch pożąda / albo kiedy
na każdy czas vsprawiedliwienia Bózego żądamy / czego Da
wid bardzo pilnie żadał) tedy niechay uczy Pleban co to jest za
pożadliwość taka / ktorey dla tego Przykazania strzedz się mu
simy. Przeto wiedzieć mamy / iż pożadliwość jest nieiało w
zruszenie y nieiała moc wmysłu / za ktora przywiedziemi ludzkie
onych wdzięcznych rzeczy pożadaia ktorych niemaia. A iako nie
ktore wzruszenia wmysłu naszego nie zawždy są złymi / tak też
moc poządania tego / niezawždy za grzech mieć mamy. Bo dla
tegoż zła nie jest / iesli iedzenia albo picia żadamy : albo iesli cie
pła pragniemy kiedy nam zimno : albo zaś chłodu / kiedy nam
ciepło. Takowa porządna moc żadliwości / za wola Bóza jest
nam z przyrodzenia dana : ale dla grzechów pierwszych rodzi
ców naszych to się stało / iż ona kres przyrodzenia swego prze
stepniac / tak się bardzo skaziła / że się tu pożądaniu tych rzeczy
pobudza / ktore są duchowi y rozumowi przeciwe. A owszem
ta moc iesli jest mierna a iesli w swym kresie zostawa / często też
pożytki niemałe przynosi. Bo to naprzód czyni / abyśmy się P.
Bogu modlitwami wstawicznymi modlili / y tego nabożnie od
niego prosili co byśmy otrzymać bardzo żadali. Bo modlitwa /
jest chciwości naszej tłumaczem. A iesliby tej porządnej y do
brej poządania mocy niebyło / tedyby też w Kościele Bózym
tak wiele modlitw niebyło. Przy tym / ieszcze też y to czyni aby
nam dary Bóże wdzięczniejsze były. Bo ym wietrza chciwo
ścią rzeczy ktorey żadamy / tym ona miłsza nam y wdzięczniej
sza jest / gdy iej dostaniemy. Wad to / rokosz ona ktora z rzeczy
pożadanej czuiemy / sprawuje to w nas / abyśmy z wietszym na
bożenstwem Panu Bogu dziękowali. Przeto / iesli się kiedy po
żądać godzi / tedy musimy to przyznać / iż niekażda moc poża
dania jest zakazana. A chociaś Paweł to poządanie grzechem
nazwał / przed się tak ie mamy rozumieć / iako ie Morześz wy
słowił / ktorego on świadectwo przywodzi : co też sam Apostoł
nam znać dawia. Albowiem w Liście do Galatów / pożądaniem
ie cielesnym zowie : W duchu (prawi) chodźcie / a żadliwości
cielesnych

W czym się to
Przykazanie z
innymi zgadza

Galat. 5.

Psal. 112.

požadliwość
co jest.

požadliwość
dobra ktora
jest.

požadliwości
dobrej ktory
jest pożytek.

Poządanie kto
re Apostoł grze
chem zowie.
Roman. 7.
Exodi 20.

Galat. 5.

Sapieni 6.
Ecclef. 24.

Jakiego pożą-
dania to przy-
kazanie zaka-
zuie.

Galat. 5.

1. Cor. 10.

Deuter. 7.

Zadliwosci
złych czemu za-
kazuie.

Iacobi 1.

cielesnych niepopelnicie. Niezakazuia tedy oney przyrodzoney y mierney požądania tego mocy ktora z brzegow swych niewychodzi/ a ieszcze daleko mniey zakazuia oney duchowney y porządneey chciwosci/ ktora nas tu tych rzeczy zadaniu pobudza/ co sie przeciwiacia cielu. Bo nas tu tey napomina Pismo Boże: Požadaycie mowoy moiey. A zaśie: Przystapcie do mnie wszyscy/ ktorzy mie požadacie. Przeto nie iest zakazana moc ona požądania tym zakazaniem/ ktorey tu dobremu y tu złemu możemy używać/ ale iest zakazane złego požądania używanie/ ktore cielesna zadliwoscia y grzechowym zakatem zowa. A iesli tey zadliwosci vmysl nasz przyzwoli/ tedy zawždy za grzech policzana bywa. Wiec tey požadliwosci tylko zakazano/ ktora cielesna zadza Apostol zowie/ to iest/ oney zadze przy ktorey namniey rozumu niemasz/ ani sie w tych kresach zawiera ktore iey P. Bog wystawil. Taką požadliwosc iest haniebna/ y dla tego iz požadazlych rzeczy/ iako cudzołóstwa/ opilstwa/ meżoboystwa/ y złości inszych bardzo cięzkich: o ktorych tak mowil Apostol: Niežadaymy złych rzeczy iako Żydowie oni zadali: y dla tego też/ iz chociażby ony rzeczy z przyrodzenia swego złe niebyły ktorych zadamy/ przed sie przypada skad inad przyczyna/ dla ktorey nam sie ich pozedac niegodzi: iakie sa ty ktorych nam Pan Bog y Kosciol miec albo trzymac zakazuie: Bo nam tych rzeczy zadac nieprzystoi/ ktorych sie trzymac y używać niegodzi: a takie niegdoy były w starym Zakonie/ złoto y srebro z ktorego lano Boszki Poganstie/ y ktore Pan zakazal w Deuteronomium/ aby ich żaden nieżadal.

¶ Dla tegoć też zadliwosci tey zley zakazuia/ iz ty rzeczy sa cudze ktorych zadamy / iako dom / sluga / dziewczka / rola / zona / wol / osiel / y wiele inszych takowych/ ktore poniewaz sa cudzymi/ tedy niedopuszcza ich nam Prawo Boże požadac. A chciwosc rzeczy takowych iest bardzo zlosliwa/ y za wielki a cięzki grzech policzona bywa/ kiedy tu ich požądaniu wola nasza przystapi. Bo na ten czas prawie własny grzech sie sstawa y prawdziwie grzeszymy / kiedy po wzruszeniu złych namietnosci/ vmysl nasz kocha sie w rzeczach niedobrych/ y onym/ albo przyzwala/ albo sie też nieprzeciwia. Czego S. Jakub / grzechowy początek y postep wkazuiac/ uczy tymi slowy: Každy kuszon bywa zadoscia swa od rzeczy dobrej oderwany / a tu zley przywiedziony. A potym gdy sie inż pocznie zadliwosc/ tedy grzech rodzi: a grzech zaśie gdy bedzie popelnion/ śmierć przynosi. Gdyż tedy Boże prawo zakazuie / Wiebedziesz požadal / tedy

stowa

słowá ty rozumieć się tań maie / abyśmy nasze chciwości od ci-
 dzych rzeczy powściągali. Do chciwość rzeczy cudzych / jest
 wielkie y niezmiernie pragnienie : ani się może kiedy nasycić. Ja-
 ko napisano jest : Łatwo / niebedzie pełen pieniedzy. A Prorok
 Izaiasz o tym mówił : Biada wam co przyłączacie dom do do-
 mu / y przykładacie rolę do roli.

T Alle z wykładania słowa każdego z osobna/ łatwiey sękará/ dość y wielkość grzechu tego poznać się może. Przeto Pleban będzie uczył/ iż przez to słowo/ **D O M**/ nietylko się mieysce znaćzy na którym mieszkamy/ ale też wszystko dziedzictwo: iako to z Pisma **S** zwyczajem możemy baczyc. Tak napisano w **K**sięgach **E**xodi: **I**ż Pan Bog onym babam **E**gypckim pobudował domy: **E**o się ktemu ściaga/ abyśmy rozumieli iż ich majątności Pan Bog rozmnożył y rozszerzył. Baczmy tedy z tego wykładu/ iż nam iest zakazano tym **P**rzykazaniem/ abyśmy chciwie bogactwa nieżądali/ ani cudzey majątne ści/ cudzey mocy/ y słachectwu zazrzedli: ale na stanie naszym iakibytkolwiek on był/ choć niski/ choć wysoki/ przedstawali. Potym rozumiec też mamy/ iż nam zakazano czci cudzey pozedac/ bo też to ku domowi należy.

G A to co daley w tym Przykazaniu stoi/ Ani wolu/ ani osta/ z matych rze-
pożazuje/ iż nietylko tych rzeczy żedać niemamy które są wiel- czy cudzych nie
kie/ iako domu/ słachectwa/ y sławy : ponieważ ony cudzymi mamy pożedać
są/ ale też y matych : iakie są chocia żywiace chocia nieżywiace
rzeczy.

T Daley tak stoi/ ani sługi : co rozumiec mamy tak o poimania/ Stugi cudzego
nych niewolnikach/ iako y o sługach drugich : ktorzy rownie niemamy poze
iako y inszych obcych dobre/ požadać niemamy. A ludzi wol
nych ktorzy z dobrej wolej służą / albo vmowieni pieniedzmi/
albo miłością/ albo chucią wielką przywiedzeni/ żadnym oby
czajem sie niegodzi/ ani słowy/ ani nadzieia/ ani obietnicami/
ani dary przetupować albo przemawiać / iżby ony Pány opu
scili/ do ktorych z swej dobrej wolej przystąpili : y owšem ie
sliby od nich przed tym odeszli niżby wytrzymali czas do ktore
go im służba byli przyrzekli/ tedy mocą Przykazania tego wpo
mnieni być mają/ aby sie koniecznie do nich wrocili.

T Aliz w tym Przykazaniu Blizniego naszego iest wzmianka/ Rzecz bliznie-
tedy ktemu sie też to ściaga/ aby sie onych ludzi złość pokazać go/ to iest sasia
mogła / ktorzy przylegley roley zwykli pożedać / albo domow da naszego/ nie
bliskich/ albo inſzey rzeczy takowey/ ktoraby nie daleko ich by mamy jeść.
ła. Bo ſasiedztwo ktore liczy iakoby częścią przyiaźni/ z miło-

Niepożądaj to
 jest cudze rzeczy
 czy niechciey.
 Ecclet. 55.

Essai 5.

Przez dom co
się rozumie.

Exodi 1.

Czego nam to
Przykazanie za-
kazane przez to
słowo Dom.

Z matych rze-
 czy cudzych nie
 mamy pojeść

Stugi cudzego
niemamy poze
dąc.

Rzeczy bliźnie-
go/ to iest sasia
da nasego/ nie
mamy jezdać.

Najetność bli-
źniego sprawie-
dliwie kupia-
cy niegrzesza.

ści w nienawiść się obraca / dla zley chciwości albo zlego po-
żądania. Wszakże namniemy ci niegwałca Przykazania tego /
ktorzy ty rzeczy chcą kupić albo też sprawiedliwie kupia y pla-
ca / ktore przedaia sąsiedzi. Abowiem tak czyniac / nietylko
blizniemu nieszkodzi / ale go też bardzo ratuia : poniewaz iemu
wietwszy pożytek pieniądze uczynić mogą / niż ona rzecz ktora
przedawa.

Żony cudzey
niemamy po-
żądać iako.

Ani w małżeń-
stwo.

ona / ktora bedac kto ziety / pożąda tego aby cudza żona w mał-
żeństwo poiać mogł. Bo na ten czas kiedy dopuszczano listow
rozwodnych / latwie to być mogło / iż ktora był ieden odrzucił /
te mógł drugi poiać za żone : Ale Pan tego zakazał / aby ani me-
żowie tym kuszeni byli / iżby swe żony opuszczając mieli / ani żony
też tak były trudne y mężom swym nieposłuszne / iżby oni dla te-
go opuszczając ie prawie musieli. Ale teraz to iest grzech cięższy /
gdyż niewiaſty choć od męża opuszczoney / drugiemu się poiać
za żone niegodzi / aźby mąż iey umarł. Przeto ktoby cudzey żo-
ny pożał / ten z iedney chciwości latwie w druga wpadnie :
gdyż albo iey męża śmierci / albo cudzołóstwa popelnienia że-
dąc będzie. A toż o niewiaſtach onych rozumić się może / ktore
z inszymi są zrekowane. Abowiem y tych się także pożędanie
godzi / gdyż ci ktorzy przyrzeczenia takowe łamia / psuia wiare
ktora iest zwiastka naswietſza.

Genes. 12. 20

¶ A iako się tey pożędac niegodzi ktora męża inszego poiała :
tak też niegodzi się żadnym obyczajem żędac oney w Małżeń-
stwo / ktora na służbę y na chwale Bożę iest poświęcona. A ie-
sliby kto niewiaſte mężata żadał sobie mieć za żone / mniamać
żeby bez męża była / a niechciał iey mieć małżonka iesliby wie-
dział że męża ma : iako się przydało Pharaonowi y Abimele-
chowi / ktorzy chcieli mieć Sare za żone / mniamać że męża
niemiała / a iżby Abrahamowa siostra a nie żona była : tedy kto
tak

tak myśli/ przeciwko Przykazaniu temu niegrzeszy.

¶ Ale iżby Pleban oznaymit lekarsztwa/które tu zgładzeniu tego grzechu chciwości są bardzo przydatne/ tedy ma wykladać Przykazania tego druga własność: która w tym zależy/ iestliby nam przyrastaly bogactwa/ abyśmy tu nim nieprzykładali serca/ ale dla pobożności y dla chuci przeciwko rzeczom niebieskim/ abyśmy tu ich wzgardzeniu byli gotowi/ y z ochotą wydawali pieniądze/ chcac niedostatku ludzi ubogich ratować. A iestliby nam majątności niedostało/ abyśmy ubóstwo skromnie y z weselem cierpieli. Wiece iestli w rzeczy naszych rozdawaniu szczodroblowości używać będziemy/tedy chciwość rzeczy cudzych w sobie zagasiemy. A o chwałach ubóstwa y o wzgardzeniu bogactw/ łatwo może Pleban y w Pismie świętym/ y w świętych ojców wiele rzeczy zebrać/ y Chrześcijanom ie powiedzieć.

¶ Toż też w tym Przykazaniu nam rozkazano/ aby wielka chucia tegożiny żądali/ nie co my sami chcemy aby tak było/ ale co chce mieć Pan Bog: iako się to w Modlitwie Pańskiej wyklada. A w tym zależy nawiecey wola Boża/ abyśmy nieiakim osobliwym obyczajem świętymi zostali/ y nasz umysł czysty/ zupełny/ y od wszystkich zmaż niepokalany zachowali: a iżbyśmy się ćwiczyli w tych sprawach duchownych/które się przeciwiażają smysłom cielesnym: a wstroniwszy tych smysłów pożadliwości za sprawą ducha y rozumu/ żebyśmy szli prawą drogą: y nad to ieszcze/ony smysły które przyczynę pożadliwościom y pluśgawościom naszym dawaia/abyśmy co nabarżey moc ich dusili.

¶ Ale tu temu zagaszaniu onych gorących chciwości/ wiele też to pomoże iestli sobie przed oczy kłaść będziemy ty niepożytki/które z nich przychodzą. A toć iest pierwszy niepożytek/ iż w duszy naszej kiedy thatowym żadliwościom iestemy posłuszni/ wielka moc y siła grzechowa panuje. Przeto wspominał Apostoł: Uciech grzech niekontrolie w ciełe waszym śmiertelnym/ abyście pożadliwościom jego posłuszni być mieli. Bo iako wpaśdają siły grzechowe/ kiedy się przeciwiamy chciwościom/ tak zaś iestli się im poddajemy/ Pana Boga z królestwa swego wyganiamy/ a na jego miejsce grzech przywodzimy. Jeszcze drugi iest niepożytek/ iż od tej pożadliwości iakoby od iakiego źródła wszystkie grzechy pochodzą: iako S. Jakub uczy. A także S. Jan: Wszystko (prawi) co iest na świecie iest żadliwością ciała/ y żadliwość oczu/ y hardsć żywota. Trzeci niepożytek w tym się zamyka/ iż dobre baczenie albo rozsadek naszego ro-

2. Lekarsztwa przeciw pożadliwości.

Psal. 61.

Kto swoje rozdawa ten czego nieżada.

Math. 6.

Wola Boża w czym zależy.

Chciwości niepożytki.

1.

Roman. 6.

2.

Iacobi 1.
1. Ioan. 2.

3.

Marci 4.

zumu / takowymi chciwościami zaciemiony bywa. Albowiem ludzie chciwościami chciwości takowych zaslepieni / mniemają że wszystkie rzeczy są wieczne y zacie / ktorychkolwiek oni żądają. Nad to / słowo Boże bywa taką chciwością zatłumione / które on wielki Oraz Pan Bog w dusze nasze wszczepił. Bo tak w świętego Marka pisano : Drudzy są / ktorzy bywają zaśiani w cierniu. A to ci są ktorzy słowa Bożego słuchają / ale niedzie tego świata / y omylnosć bogactw / y żadliwości około innych rzeczy zachodzące / zaduszą słowo / a tak też bez pożytku zostawa.

Ktorzy osobliz
wie przeciw te
mu przykazani
mu grzeszą.
Gracze.

Kupcy takomi

przekupnie.

Żołnierze.

Lekarze.

Doktorowie

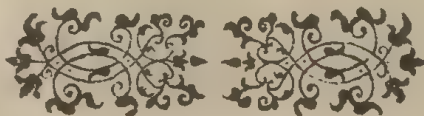
Prawni.

Rzemieslnicy.

Ambitiosy, al
bo czei praz
gnacy.

¶ Zaśie / ludzie ktorzy nad inne tym grzechem / to jest chciwością grzeszą / y które przeto Pleban ku chowaniu przykazania tego pilnie vpominac ma / ci są ktorzy się we grach niepożciwych kochaia / albo gier bezmiernie y złe używają : także y Kupcy ktorzy żądają niedostatku w rzeczach / albo drogosci zboża : y jest im to przykre / aby oprócz ich byli też innzy ktorzyby przedawali albo kupowali : a to czynią dla tego / żeby sami drożey przedać a taniey kupic mogli. W czym też ieszcze grzeszą y oni ktorzy cudzego wbostwa żądają / izby albo przedając albo kupując sami zysk mieli. Grzeszą też Żołnierze / ktorzy wojny żądają aby kraść mogli. Także y Lekarze / ktorzy żądają niemocy : y Doktorowie Prawni / ktorzy spraw albo Caus wiele mieć / y Prawa długiego pożądaia. A Rzemieslnicy / ktorzy mracną zysk radziby thowidzieli / aby wszystkich rzeczy ktorych ku żywności y ku odzieniu potrzeba / niedostatek był / aby z tad wiele zyskać mogli. Nad to / y oni też cieszą grzeszą / ktorzy cudzey chwały y czei żądają / wplacając sławie bliźniego : A zwłaszcza iesliby ci ludzie gnuśni y nieczemni byli / ktorzy ku takiej sławie chciwość mają. Albowiem sława y cześć / jest cnota y dowcipu / a niegnusności albo nieumiejetności zaplata.

...

Modlitwie.

Powinności a wrzędzie Pasterstkim bār-
zo iest potrzebna ku zbawieniu ludu wier-
nego/ nauka o Chrześcijańskiej Modli-
twie/ ktorey moc y własność wiele lu-
dziom niewiadoma być musi/ iesliby iey
pobożnie y pilnie Pasterz nieuczył. Prze-
to osobliwe Plebańskie staranie o tym być
ma/ aby słuchacze pobożni rozumieć to

O Modlitwie
czego Pleban
ma ludzi uczyć

mogli/ o co P. na Boga/ y iako prosić mają. Bo wszystkie po-
trzebe zamyka w sobie ono Boskie opisanie Pacierza/ ktore Pan
Christus chciał być wiadome Apostołom / a potym przez nie y
przez ich namiastki wszystkim inszym ktorzyby Chrześcijańska
Wiare przyieli. Tego tedy Pacierza słowa y wszystkie postępek
albo rozdział / tak w myśli y na pamięci mieć potrzeba /
aby nam zawsze pogotowiui były. A iżby w takim modleniu

wiedzieć mogli Plebani/ czego by wiernych uczniów swych na-
uczać mieli/ tedyśmy tu przywiedli rzeczy ty/które się nam przy-
stojniejszymi być zdały: wzięwszy je od onych Doktorów/któ-
rych w takim wykładaniu/ y nauce y obfitości bardzo chwalimy:
Bo inne rzeczy jeśli będzie potrzeba/ z tychże studnic Pasterze
czerpać mogą.

O Potrzebie Modlitwy.

Przed tedy wczyc potrzeba/ iako jest potrze-
bna Modlitwa: ktorey rozkazanie/ nietylko
dla porady ludziom jest dano/ ale też moc w
sobie przykazania potrzebnego zamyla: (to
jest/ nietylko nam radza czynic Modlitwe./
ale też rozkazuje iako rzecz potrzebną:) co Pan
Christus onymu stowu oznaymil: Potrzeba się zawsze mo-
dlieć. The modlenia potrzebe y Kościół sam pokazał w onym
przodku Pańskiej Modlitwy mowiac: Upomnieni Przykaza-
nim zbawienym/ y nauka Pańska wprawieni/ śmiemy tak
mowic. Przeto iż ludziom Chrześcijańskim Modlitwa była
potrzebna/ y był też sam Pan od Zwolenników o to proszon/
ktorzy mowili: Panie naucz nas modlic się/ tedy Syn Boży
podał im obyczaj modlitwy/ y uczynił nadzieie/ że ty rzeczy
maia otrzymać ktorychby żądali. Sam też dał z siebie naukę al-
bo przykład modlenia/ktore nietylko zawsze używał/ ale też na
modlitwie trwał przez noc. A nauki około sprawy takowey (to
jest Modlitwy) zawsze Apostołowie życzyli tym/ktorzy wia-
re Pana Christusowe przyjmowali. Bo święty Piotr y świę-
ty Jan/ bardzo tu niey pilnie napominają ludzi pobożne: y Pa-
wel S. mając to w pamięci dobrej/ na wielu miejscach upo-
mina Chrześcijany tu tey zbawiennej y potrzebnej modlitwie
Ktemu/ tak nam wiele dobre y pożytkow niedostawa tu zachow-
waniu ciała y dusze potrzebnych/ iż się musimy wciekać do mo-
dlitwy/ iako do iedney rzeczy ze wszystkich najlepszej: y iako do
tłumaczą w niedostatku naszym/ i do iednaczą tych rzeczy ktorich
potrzebujemy. Bo kiedy Pan Bog nikomu nie niepowinien/ te-
dy to iście być musi/ abyśmy od niego prosili czego nam po-
treba: ktore to modlitwy dał nam iakoby naszymi potrzebnymi
tu dostapieniu tych rzeczy/ o ktore prosimy: ponieważ niektóre

Luce 12.

Przemowa do
Pańskiej Mo-
dlitwy.

Præceptis salu-
taribus moniti,
& diuina insti-
tutione formati
audemus dice-
re.

Luce 11.

Pan Christus
sam się modlit

Luce 6.

1. Petr. 3. 4.

Apostołowie
tu Modlitwie
ludzie wiedli.

Przez Modli-
twę dostawa-
my rzeczy po-
trebnych.

sa takie/ że ich bez pomocy iego vprosić niemożemy. Bo maia
świeta modlitwy one moc zacna y powazna / przez ktora na-
wiecey dyabelstwa wypedzone bywaia. Abowiem iest nieiatkie
dyabelstwo / ktore wyrzucone być niemoże/ iedno tylko przez
post y modlitwe. Przeto ci sami pozbawiaia sie oney wielkiej
mocy/ za ktoraby osobliwe dary mogli sprawowac/ ktorzy sie
do tego niezwycaia ani sie w tym cwicza / izby sie nabożnie y
pilnie modlili. Bo nietylko wieczney/ ale też vsta wicżney prosby
iest potrzeba/ chceszli vprosić czego požadaś. Abowiem/ iako
mowi S. Hieronym/ tak iest napisano / Każdemu proszacemu
dawaia. Wiec iesti tobie niedaia / dla tegoć niedaia iz niepro-
sisz. Proście tedy/ a weźmiecie.

Modlitwa sa-
tana wygania
Math. 17.

Hier. in cap. 7.
Math.

Lucę 11.
Ioan. 16.

Q Pożytku Modlitwy.

Ma tha potrzeba barzo roztosny pożytek /
ktora dawa z siebie owce obsite/ ktore też
Pasterze dostatecznie od S. Doktorow brac
beda/ kiedy bedzie ich potrzeba ludziom Chrze-
scijaniskim vzycać. Nysiny miedzy tak wiel-
ka liczba niektore tylko wybrali/ co tak o nich
rozumiemy/ że tym czasem barzo sluzyc moga.

Modlitwy po-
żytki.

Pierwszy pożytek ten iest/ ktory z tad bierzemy/ iz modlac
sie częsc Panu Bogu czynimy. Abowiem Modlitwa iest nie-
iatkie nabożeństwa pokazanie/ ktora w Pismie Bozym wdziecz-
ney woniey iest przyrownana. Abowiem tak mowi Prorok:
Niechay prosto idzie ktobie modlitwa moja/ iako zapalona ofia-
ra albo kadzenie / przed oblicznością twoia. Przeto my tym
obyczaiem wyznawamy/ że Panu Bogu poddanymi iestesmy/
ktorego y sami znamy/ y przed ludźmi wyznawamy być wszy-
stkich rzeczy dobrych początkiem : tu ktoremu samemu oczy o-
bracamy / ktorego samego obrońce zdrowia y zbawienia na-
szego mamy/ y do niego sie vciekamy. Ten tedy pożytek przy-
pominaię nam ony Proroctie słowa: Wzyway mie w dzien v-
trapienia twego/ a ia cie wyrwe/ a ty mie czcic bedziesz.

Pierwszy poży-
tek Modlitwy.

Psal. 140.

Psal. 49.

Drugí wielki y wdzieczny pożytek ten iest/ iz od Pana Boga
prosby nasze wysluchane bywaia. Bo/ iako powieda S. Augu-
stin/ Modlitwa iest kluczem do nieba. Wstepuie (prawi) mo-
dlitwa/ a zstepuie miłosierdzie Boże : chociaż wysoka iest zier-
nia y

Drugi pożytek
Modlitwy.

Modlitwa iest
kluczem do
nieba.

W Modlitwie
czego dostawa-
my.

Ioan. 16.

Modlącego
człowieka Pan
Bog łaską swoją
wspomaga.

Esaie 52.

Esaie 65.

Czemu nie do-
stawamy czę-
ściej tego pro-
simy.

August. ser. 53.
de verbis Dñi.

W Modlitwie
mamy być pil-
ni / a o niej my-
śleć.

Modlitwa co
jest.

Dobrze prośa-
cym więcej da-
wa Pan Bog
niż żadać.

nia y niebo wysokie / iednak słyszy Pan Bog ięzyk człowieczy. To tedy modlenie / tak wielka moc y tak wielki ma pożytek / iż przez nie dostawamy wielkości darów niebieskich. Bo y to so-
bie vpraszamy / aby nam dał Pan Bog wodza y pomocnika
Ducha świętego : dostawamy też zachowania Wiary / y zdro-
wia / y wwiatrowania mał / y Boskiej pomocy w pokusach / y
nad Szatanem zwycięstwa. Jest zaprawdę w Modlitwie
niemate osobliwego wesela zgromadzenie : Przeto Pan też tak
mówił : Proście a weźmiecie / aby wesele wasze zupełne było.
A żadnym obyczajem wąpić niemamy / iż przy takiej modlitwie
tudzież bywa / y owszem ia łaska Boża vprzedza. Co też po-
twierdza wiele świadectwo Pisma Bożego / ktore iż nam sa przy-
rece / tedy ony tylko dla przykładu wspomnimy / ktore Ezaiasz
napisał : Na ten czas (prawi) będziesz wzywał / a Pan cie wy-
słucha : zawołasz a on rzecze / Owo tu. A zaś : Stanie się
(prawi) to / niżeli będą wołać / ia ie wysłucham : ieszcze będą
mówić / a iuż wysłysz. Wiec tu opuścimy onych ludzi przykła-
dy / ktorzy vprosili Pana Boga w czym chcieli : ponieważ sa
niezmierne / a przed oczyma nam leżą.

¶ Ale się czasem przygadza / iż nieodzierżymy v Pana Boga
o co prosimy. Prawda : Ale na ten czas Pan Bog nawiecy
pożytkowi naszemu folguie : albo przeto / iż nam inšzych wiet-
szych dobr vżycza / albo też / iż nam to ani jest potrzebno / ani
pożyteczno / o co prosimy : y owszem iesliby to dał / podobnoby
nam rzecz prozna y szkodliwa było. Bo S. Augustin powie-
da / iż Pan Bog będąc łaskaw na nas / niektórych rzeczy dać
nam niechce / ktore zagniewawszy się dawa. Czasem się też y
ono przygadza / iż tak niedbale prosimy / że też ani sami na to
baczenia mamy / co mówimy. A gdyż modlitwa / jest myśli ku
Pani Bogu przystąpienie : tedy nasz vmysł ktory w modlitwie
prosto ku Bogu ściagać się ma / iesliby się tulał po świecie / a
iesliby też bez wszelkiej pilności y bez nabożeństwa laďaiało mo-
dlitwy były mowione / iażoż tedy ten prozny dzwień mowienia
Chrześcijańska modlitwa nazwać możemy : Przeto dziwować
się nietrzeba / iesli Pan Bog nam kwoli nieczyni / kiedy y my sa-
mi przez niedbałość y niewiadomość naszej modlitwy / iaż-
miarz po sobie to pokazuemy / iż mieć tego niechcemy o co pro-
simy : albo też prosimy tych rzeczy / ktore nam sa szkodliwe.

¶ A zaś / tym ktorzy pilnie proszą y wiedzą czego proszą / da-
leko Pan Bog więcej dawa / niż od niego żadali : Co y Apo-
stol poświadcza w Liście do Ephesow. A pokazało się w onym

syna

syna marnotrawnego podobieństwie / który tak rozumiał / że mu się bardzo dobrze dostać mogło / ieliby go był oćiec miał tak w siebie / iako naiemnego sługe. Aczkolwiek nieiedno kiedy za-
dany / ale kiedy o czym porządnie myślimy / rozmnaża Pan Bog także swa / nietylko dostatkiem darow / ale też predkim w dzieleniu rzeczy prośney. Co pokazuje Pisma Boże kiedy o-
nych słow używają : Pożądanie ludzi w bogich Pan Bog wysłuchał. Albowiem niedostatecznych ludzi wnetrznym y zamil-
czanym żądam / iakoby zachodzi Pan Bog / ich głosu albo słow-
ney prośby nieczekać.

Lucę 15.

Psal. 9.

Przystępuie też ieszcze ktemu on pożytek / iż modlac się po-
mnażamy y ćwiczymy nasze siły duszne / a nawiecey Wiare. Bo iako ci niedobrze się modła którzy nie wfaia Bogu / (Jakoż /
prawi / wzywać tego beda / w tego niewierza ?) tak zaś Ch-
rześcijani / ym się pilniey modła / tym staraniu y opatrności
Bożej wiecey y pewniey wierza / która tego chce osobliwie po-
nas / abyśmy od niej wszystkiego żądali / odkładając do niej
czegooby namkolwiek było potrzeba.

W Modlitwie
mnoży się wi-
ra.

Rom. 10.

Nogłoby Pan Bog wszystkich rzeczy dostatecznie nam w-
życząc / choćbyśmy go ani prosili / ani o tym myśleli / iako też y
zwierzetam nierozumnym wszystkich rzeczy ku żywotowi po-
trzebnych dodawa : ale on bardzo dobrotliwy oćiec to chce mieć /
aby go wzywali synowie / chce abyśmy wstawicznie z duszno-
ścią prosili / prośąc porządnie : Chce też / dawszy nam to o-
co się staramy / wiecey co dzień swoje przeciwko nam dobroć
okazać y oślawić.

Pan Bog chce
abyśmy go pro-
sili.

Rozmnaża się też miłość w modlitwie : Bo znając onego
być dawcą wszystkich dobr y pożytkow naszych / ile może być
nawietzja miłością jego miłujemy. A iako ci co się miłują / wie-
cey się ku miłości pobudzaia schodząc y rozmawiaiać z sobą we-
spolek : tak też ludzie pobożni / ym częściey modlac się Panu Bo-
gu y łaski jego wzywając / iakoby z nim się rozmawiaia / tym
wietszym weselim w każdej modlitwie zięci / barżiey ku miło-
waniu y ku chwaleniu jego pobudzeni bywają. Przeto chce że-
byśmy się ćwiczyli w tey Modlitwie / aby palając chucią wpro-
żenia tey rzeczy którey żądamy / tak wielkiego byśmy za to w-
stawiczością y chciwością pożytku dostali / żebyśmy byli go-
dni którymby dobrodzieystw takowych Pan Bog użyzył / któ-
rych przedtym mdły a niepoteżny umysł nasz ogarnąć niemógł.

W Modlitwie
miłość się ro-
zmnaża.

Nad to / chce też Pan Bog abyśmy to (co prawda jest) ro-
zumiec y pokazywać inszym mogli : ielibyśmy od pomocy łaski

niebie-

S. Hilarius.

przez Modli-
twę Pana Bo-
gą w sercu na-
ję przyjmie-
my.

Modlitwa
gniewu Bożego
w flaga.

Hier. in cap. 7.
Hieremię.
Exodi 32.

niebieskiej opuszczeni byli/ że czyni nasze nie nam ziednać nie-
moga : a iż przeto z wielką pilnością na modlitwy sie wdac ma-
my. A ta iakoby zbroia modlitwy/ bierz nam przeciwko na-
tury naszej nieprzyiaciom pomaga. Bo mowi S. Hilarius:
Przeciwko Szatanowi y zbroi jego/ naszych Modlitw brze-
kiem walczyć mamy.

I Jeszcze/ dostawamy onego wielkiego modlitwy pożytku/ iż
bedac my ku grzechowi y ku rozmaitym namietnościom pluga-
wym/ za ona wada przyrodzoney krewkości skłonny/ dopu-
szcza nam thego Pan B O G / abyśmy go myśla naszą poiać
mogli : iż kiedy go prosimy/ a dary jego sobie chcemy zasłużyć/
tedy przyiać musimy wola niewinności/ (to iest/ mamy chcieć
niewinnymi być) y sami siebie od wszystkich zmaż oczyścić/w-
szelaki grzechy precz odciawszy.

I Naostatek/ wedla powieści Jeronyma świętego / Modli-
twą przeciwia sie gniewu Bożemu. Dla tego do Moyzesa
tak mowił Pan Bog/ Pusc mie : gdy go modlitwami zatrzy-
mawal/ kiedy on lud ktory był przewinił/ chcial pokarać. Bo
nie iest żadna rzecz ktoraby tak Pana Boga gniewliwego wbla-
gala/ albo też gotowego ku grzesznym ludzi karaniu tak zaw-
sciagala/ y od gniewu odwodzila/ iako sa ludzi pobożnych mo-
dlitwy.

Q częściach y słopniach Modlitwy.

Modlitwy
części.

1. Tim. 2.
Modlitwa iest
rozmaita.

Aug. Epist. 59.
quail. 5.

Młóżymy potrzebe y pożytek Chrześcijan-
skiej Modlitwy/ ieszcze wiedzieć maia ludzie
iako wiele y ktore części w sobie ona zamyla.
Abowiem iż to iey doskonałości należy/ Pa-
wel S. świadczy/ ktory w Liście do Timo-
theusza wpmiinaiać ludzi ku nabożney y świe-
tey modlitwie/ części Modlitwy pilnie wylicza : Proszę o to
pilnie/ aby napierwey były czynione prosby/ modlitwy/ przy-
czyny/ y dzięki za wszyscy ludzie. A iż iest tych to części nieia-
ka rozność szeptyna/ przeto iesli beda rozumiec Plebani że ich
wykład iest pożyteczny Chrześcijanom/ tedy niech miedzy in-
szymi Doktory/ od S. Hilariusza y Augustina ich wyrozu-
mienie biorą.

Alle

Ille iż osobliwie dwie są części Modlitwy / Żądanie y Dziełowanie : od których iako od głowy / drugie insze pochodzą / przetośmy ich też opuścić niechcieli. Bo do Pana Boga przyśpiewamy / abyśmy iemu część y chwałę czyniąc / albo co wprosiłi y niego / albo za ty dobrodzieystwa których wstawicznie z łaski iego dostawamy / y którymi ozdabiani bywamy / dziękowali. A iż ta część obojga modlitwy jest nam bardzo potrzebna / powiedział to sam Pan Bog przez usta Dawidowe słowy onymi : Wzywaj mnie w dzień utrapienia twego / a ja ciebie wyrwę a ty mnie zaś się czcić będziesz. A któż tego niebaczny iako bardzo potrzebujemy szczodroblowości y łaski Bożej / kiedy na wielki niedostatek ludzki y na ich niedze weźrzy : Jaks iako bardzo jest skłoni na ten narodu ludzkiemu wola Boża / y iako bardzo jest hojna szczodroblowość iego / rozumieja to wszyscy którzy mają oczy y rozum. Bo gdziekolwiek oczy nasze obrocimy y gdziekolwiek myśl naszą skłonimy / świeci się wszędy przed nami ona dziwna dobroć y łaskawość Bożej światłości. Albowiem / co mają ludzie czego by z łaski Bożej niedostali : Nieśli wszyscy to co mają są dary iego dobroci / iakoż tedy wszyscy / ile mogą / tak łaskawego Pana Boga chwalić / sławic / y dziękować iemu niemusz :
Ille tey sprawy obojey / to jest y wprośzenia czego y Pana Boga / y iemu dziękowania / stopniow jest niemato : między którymi ieden drugiego jest wyższy y doskonałszy. Aby tedy lud Chrześcijański nietylko się modlił / ale też modlenia tego do brze używał / mają mu klasc przed oczy Pasterze nawiedzcy y nado doskonałszy obyczay Modlitwy / a tu niey co napilniey wpo minać go beda. A któryż jest najlepszy Modlitwy obyczay y wprośzenia stopien nawyższy : Ten jest / którego pobożni y sprawiedliwi ludzie używają / którzy duszając prawdziwey Wiary morenemu gruntowi / przez niektóre myśli bardzo dobre y przez Modlitwy stopnie / przychodzą ku onemu miejscu / z którego nieskończona moc Boża / niezmierna łaska y mądrość mogą obaczć : gdzie też będąc / dostają pewney nadzieie / iż o to wszystko o cokolwiek beda w ten czas prosić / y oney wielkości dobri niewymownych dostaną / ktore Pan Bog obiecał dać tym / którzy pomocy Bożej nabożnie y z chucią żadaia / y o nie proszą. Tym tedy iakoby dwiema skrzydłoma dusza w niebo wzniesiona / chutliwie do Pana Boga przychodzi / którego też wielce chwali y bardzo iemu dziękuje / iż od niego nawietrze dobrodzieystwa wzięła. Nad to jeszcze / z wielką pobożnością y pochora /

Modlitwy częś
ści osobliwe
dwie.

Albo o co pa
na Boga pro
simy / albo mu
za co dziękue
my.

Psal. 49.

Łaski Bożej
bardzo ludzie po
trzebują.

Pierwszy stop
nie Modli
twy co tey spr
wiedliwi lu
dzie używają.

iako

<p>Psal. 141. Co to jest wy- lać Modlitwę</p>	<p>iało syn iedyny oznaymnie namilżemu Oycu bezpiecznie/ czego- by iey było potrzeba. Taki obyczay Modlitwy/ onym wylewa- nia słowem Pismo święte nam wyraża. Bo tak mowi Prorok: Wylewam przed oblicznością iego prosbe moie/ a przed nim v- trapienie moie przekładam. Ktore słowa te moc w sobie zamy- kaia/ aby on który modlić się chce/ niezamilał niczego/ niez- tał też niczego/ ale wylał wszystko z dobrym vssaniem przed P. Bogiem/ iako przed namilżym Oycem/ vcietaiać się do niego.</p>
<p>Psal. 61. Psal. 54.</p>	<p>Bo nas do tego wiedzie nauka ona niebieśka tymi słowy: Wy- leycie albo otworcie przed nim serca wasze. Rza się: Składay na Pána Boga twoie staranie. A ten stopien Modlitwy/ znaczy</p>
<p>August. Enchi- ridion cap. 7.</p>	<p>nam S. Augustin/ kiedy mowi w Książkach ktore Enchiridio on zowa/ Iż Wiara wierzy/ a Nadzieia y Miłość się modli.</p>
<p>Drugi stopien Modlitwy kto rego grzesni wzywaa.</p>	<p>¶ Drugi stopien jest onych ludzi/ ktorzy smiertelnymi grzechy bedac scisnieni/ przed się ona Wiara ktora vmarta zowa/ chca się wzgore podnieść y do Pána Boga przystąpić: ale dla sił zamartwionych/ y dla wielkiej słabości wiary/ wysoko się od ziemie podnieść niemoga: wszakże wyznawaać swe grzechy/ a bedac ich sumnieniem y żaloscia vtrapieni/ a za nie pokutuiac/ z onego bärzo dalekiego mieysca/ grzechow swych odpuszczenia y pokoiu od Pána Boga pokornie żadaia. Takowych ludzi mo- dlitwa/ ma też v Boga swe mieysce/ bo ich prosby wyslucha- ne bywaia: A onszem takowe ludzie/ miłosierny Pan Bog z</p>
<p>Math. 11.</p>	<p>wielka szcudrobliwoscia wzywa do siebie: Podźcie (prawi) wszyscy do mnie/ ktorzy pracnuiecie y vciażeni iestescie/ a ia was</p>
<p>Luce 12.</p>	<p>ochłodze. Takowy był on Jawnogrzesznik/ ktory acz nie smiał oczu swoich podnieść ku niebu/ iednak Pan Christus powie- dział/ iż wyszedł z Kościoła wiecey vsprawiedliwiony niż Pha- riseus.</p>
<p>Trzeci stopien ktorego wzywaa ia ci ktorzy ie- scze Pána Bo- ga niedokona znaa.</p>	<p>¶ Jest ieszcze trzeci stopien y onych ludzi/ ktorzy aczkolwiek ie- scze wiary niemaa/ przed się kiedy łaska Boża ich małutka przy- rodzenia światłość zapali/ tedy bärzo się wzbudzaia ku chci- wości y ku poznaniu prawdy/ o ktora też pilnie prosza aby iey nauczeni byli: ktorzy iesli w tey woli swey trwaa/ tedy stara- nim ich Pan Bog z łaski swey niegärdzi. Co widzimy że się po- twierdziło Corneliusa Setnika przykładem. Abowiem żadne- mu ku łasce Bożej nie są drzwi zawarte/ ktoryby z chucia iey żadał.</p>
<p>Act. 10.</p>	<p>¶ Ostateczny stopien jest onych ludzi/ ktorzy chociaż nietylko nieżałua za grzechy y występności/ ale też złości ku złościom przydawaia/ przed się niewstydaia się często grzechow odpus- zczenia</p>
<p>Czwarti onych ludzi ktorzy se- strecinie grze- sa/ y nieżałua grzechom.</p>	<p></p>

szczenia od Pana Boga prosić / w których ieszcze trwać wola
maia. A takowi niemieliby ani od ludzi smiec tego żedac / izby
im odpuscili. Takowych modlitwy niewyslucha Pan Bog. Bo
tak o Antiochu napisano : Prosil on zlosliwy Pana Boga / od
ktorego milosierdzia dostac niemiatal. Przeto pilnie vpominac
ony trzeba / ktorzy sa w cieszkiey nedzy takowej / aby wola ku
grzechowi odrzuciwszy / prawdziwie y z chuci ku Panu Bogu
sie nawrocili.

2. Mach. 9.

O tych rzeczach ktorych prosić mamy.

Mie iz w kazdey osobliwie Pacierzowej pro
sbie / czego zedac mamy / a czego sie tez
prosić niegodzi / na swym miejscu powiemy:
tedy tu Bedzie na tym dosyc / abyśmy ogolem
vpomnieli Chrzeszczany / zeby ludzie tego od
Pana Boga prosili / coby rzecz sprawiedli
wa albo tez wieczna byto : by snadz / iesliby czego zadali inaczey
nizby przystalo / odprawieni ona odpowiedzia niebyli : Niewie
cie o co prosicie. A czegokolwiek slusznie zadac mozem / o to sie
tez nam prosić godzi. Co znac dawania ony wielkie obietnice
Panskie : Cokolwiekbyście chcieli o to Bedzecie prosić / a sstanie
sie wam. Bo nam wszystko Pan Christus dac obiecuie. Prze
to pierwsze zadanie y pierwsza chuc nasze tak mamy stosowac /
aby sie ku Panu Bogu sciagala / ktory iest nawyzszym dobrem /
y zadza nasza nawietrza. Potym / Bedziemy tez onych rzeczy ze
dac / ktoreby z Panem Bogiem nas nabarziey zlaczyc mogly :
a zas ktoreby nas z nim laczyly albo temu laczeniu iaka przyczy
ne daly / ty od chuci y od zadosci naszej precz odiać mamy.
Ztad poznac mozem / iako y ktorym obyczaiem dobr albo da
row inszych po nawietrzemu y nadoskonalszemu onemu dobru /
(to iest po chwale wieczney) od P. Boga / iako od Oycy zadac y
o nie posic mamy. Bo ty dobra ktore cielesnymi zowa / y ony dru
gie zewnetrzne / iako zdrowie / moc / cudnosc / Bogactwa / dosko
ienstwa / slawa / poniewaz przyczyne ku grzechowi czesto daia / (za
czym tez to przychodzi / iz ich nie do konca pobożnie y z pożytkiem
prosić mozem) tedy ona Modlitwa tymi sie kresy zamierzac
Bedzie / abyśmy tych żywota naszego pożytkow tylko dla potrze

Sprawiedli
wey y wieczney
rzeczy od Pana
Boga zadac
mamy.

Math. 10.

Ioan. 15.

Rzeczy czesnych
tylko ku potrze
bie prosić ma
my.

Sh

by pro

Genes. 28.

Prouer. 30.

1. Cor. 7.

Psal. 61.

Mądrość nie
jest naszą / ale
tylko jest nasze
używanie.

Rozum iako
daleko od Pana
Boga prosić
mamy.

Chwała Bożej
przez wszelkie
okoliczności
prosić mamy.

Prosić mamy
Pana Boga za
wszystki ludzkie.

by prosili : ktory obyczay prosienia ku Panu Bogu sie wszy-
stek sciaga/ (to jest/ abyśmy nasze prosbe Panu Bogu w moc
dali) Abowiem tych sie rzeczy prosić godzi/ktorych prosił Ja-
kob y Salomon. Bo Jakob tak prosił : Jesli mi dasz chleb ku
żywności/ y szate ku odzieniu/ bede cie miał Pana za Boga. A
Salomon za sie tymi slowy : Day tylko rzeczy żywności moiey
potrzebne. A kiedy za łaską Bożą dostaniemy rzeczy ktorych ży-
wność y ubior nasz potrzebuie/tedy sie nam godzi na ono Pa-
wła S. vpominanie pamiętać : Ktorzy kupuia/ niech tak beda
iako by nie niemieli : a ktorzy tego swiata używaja/ iako by nie
używali : abowiem postać y kształt tego swiata przemija. A
na ono : Jesliby wam przypłynęły bogactwa/ nieprzykładaycie
serca do nich. A nauczyliśmy sie od P. Boga mistrza naszego/
iż tylko jest nasze ich używanie y nasz pożytek : wszakże tak / a-
byśmy go z ludzmi innymi spólnym mieli / y drugim wdzielali.
Jesliśmy zdrowi / iesli mamy dosyć innych zewnętrznych y cie-
lesnych dobr/ tedy pamiętaćamy/ iż nam ony dla tego są dane/
żebyśmy y łatwiej Panu Bogu służyć/ y bliżniemu wszystkich
rzeczy takowych używać mogli. A rozum y ozdobności iego/
(w czym sie nauki y umietyności zamyslaia) prosić sie nam
niegodzi / iedno tylko tym obyczajem/ iesliby nam ku chwale
Bożej y ku naszemu zbawieniu pożyteczne były. A ona rzecz kto-
rey prosto / bez wszelakiego przydatku albo iakiey okoliczności
żądać/ szukać/ y prosić mamy/ iakosiny przedtym powiedzieli/
jest chwala Boża/ a potym też wszystkie ty rzeczy / ktore nas z
onym nawietszym dobrem / to jest z Panem Bogiem złączyć
moga : iako Wiara/Boiażn Boża/y Miłość : o ktorych w Pa-
cierzowych części wykładaniu szerzej mówic będziemy.

Za kim sie modlić mamy.

Oznawszy tedy to czego prosić mamy / trze-
ba vczyć Chrześcijany/za kogo sie maia mo-
dlic. A zamysla w sobie Modlitwa Prosbe y
Dziękowanie : przeto pierwey o Prosbie po-
wiemy. Wiec mamy prosić za wszystki/ nie
niemwymuiac/ albo nieprzyiaczni/ albo naro-
du/ albo wiary. Bo choćaby nam kto nieprzyiacielem był/ al-
bo obcym/ albo też niewiernym był/ przed sie bliżnim naszym

jest :

jest: ktorego iz milowac z rozkazania Bozego mamy/ tedy to z tad pochodzi/ iz tez Modlitwy ktore sa czescia milosci/ zan czynic musimy. Bo sie ktomu sciaga ono Pawla S. vpominanie: Prosze/ aby modlitwy za wszyscy ludzie byly.

¶ W ktorey modlitwie/ naprzod prosic tego mamy co zbawienie duszne w sobie zamyla/ a potym/ co tez naszemu ciatu sluzi. A mamy te modlitwe naprzod za Pasterze duszne czynic: ktzemu nas przyklad Pawla S. przywodzi. Bo pisze do Kolossensow aby sie zan modlili/ izby Pan Bog otworzył mu drzwi ku mowienu: (to jest/ aby wolno slowo Boze kazac mogl) co tez czyni do Tessalonicensow piszac. Nad to/ mamy w Dzieciach Apostolskich: Ze czynil Kosciol bez przesanku modlitwe za Piotrem. Z czego tez S. Basilius w Ksiegach okolo Ubyczaiow nas vpominat: Za ty (prawi) modlic sie mamy / ktorzy nam sa w slowie prawdy przełożeni.

¶ Potym za Ksiazeza y Pany modlic sie potrzeba/ wedle zdania tegoz Apostola. Abowiem wszyscy to wiedza / iako wielkiego pospolitego dobra uzywamy / dla pobożnych y sprawiedliwych Panow. Przeto Pana Boga prosic trzeba/ aby ci ktorzy sa nad ludzmi inszymi przełożeni/ takimi byli iakimi byc miala. Mamy o tym przyklady Swietych ludzi/ ktore nas ktomu wiada/ abyśmy sie y za dobrymi a pobożnymi modlili. Bo y oni potrzebuia cudzey modlitwy: co sie iednak stalo za Bozkim zrazdzeniem / aby sie niepyśnili / rozumieiac ze im tez pomocy inszych ludzi potrzeba.

¶ Nad to/ kazal sie Pan modlic za przesladowniki/ y za ty ktorzy nas potwarzaja.

¶ Jest tez to rzecz wiadoma/ za swietego Augustina swiadcstwem/ iz Apostolowie ten zwyczaj nam podali/ aby prosby y przyczyny za tymi bywaly/ ktorzy nie sa w Kosciele: zeby ludziom niewiernym Pan Bog dal Wiare / zeby od bledu swego niepobożnego batwochwalcy wolni byli: zeby Zydowie rozpedziwszy one ciemnosci swych mysli/ swiatlosc prawdy przyieli: zeby Kacerze przywrocivszy sie ku zdrowemu rozumowi/ w naukach Powszechnego Kosciola wyćwiczeni byli: zeby Odszczepienicy ktorzy byli odstali od obcowania naswietszej matki naszej Kosciola Bzego / zlaczyl sie zas z nia prawdziwa zwiastka milosci. A iaka wielka moc maia modlitwy nabożnie za takie ludzic czynione / pokazuje sie to z wiela przykladow ludzi wszelakich/ ktore wyrwawszy Pan Bog z mocy ciemnosci/przenosi co dzien w Krolestwo syna milosci swojej/ a z na-

1. Tim. 2.

Czego mamy prosic.

Za Pasterze duszne naprzod mamy prosic. Colol. 4.

Act. 12.

Basil. reg. 56. Moral. cap. 5.

Za stan swieci.

Za przesladowniki.

Math. 5. Aug. Epi. 107. ad Vit. Et lib. 2. de bono persever. cap. 23. Za Niewierne

Modlitwa Koscielna wazna jest za takimi.

	czynia gniewu / czyni miłosierdzia naczynie. W czym wątpić żaden niemoże / któryby tylko dobrze to rozumiał / iż waży niemało ludzi pobożnych modlitwa.
Za umarłe modlić się mamy.	¶ A ony prosby które za umarłymi czynimy / aby od ognia Czystańskowego wolni byli / z nauki Apostolskiej do nas przyszły.
Za tymi którzy na śmierć grzeszą / iesli im co pomoc może.	¶ O czymesiny dosyć powiedzieli / kiedyśiny o Miścey rzecz mieli : Ale tym którzy na śmierć albo śmiertelnie grzeszą / ledwie co modlitwy y przyczyny pomagają. Wszakże zależy to na Chrześcijańskiej miłości / y prosić za nimi / y z płacem o to się starać / owaby im wždy Pana Boga mogli wblagać.
Przeklinania ludzi świętych które na złeczenia / co znaczą.	¶ Wiec ony przekleństwa świętych ludzi / których przeciwko niepobożnym używają / wiemy to z nauki Ojców świętych / że albo przepowiedzi są tych rzeczy / które potkać ie mają : albo są tylko przeciwko grzechowi używane / żeby grzechowa moc zginęła / a ludzie zdrowi zostali.
Dziękujemy też Panu Bogu za zwycięstwa Świętych.	¶ W drugiej części Modlitwy / bardzo Panu Bogu dziękujemy za iego Boskie y nieśmiertelne dobrodziejstwa / których y zawsze używał / y ieszcze co dzień ludzkiemu narodowi używa.
Pozdrowienie Angielskie mówiac Pana Boga chwalimy.	A nawiecy tego dziękowania używamy dla wszystkich Świętych wybranych / y tamże osobliwie Pana Boga chwalimy za ich zwycięstwa albo tryumphy / których oni za iego łaską / ze wszystkich wewnętrznych y zewnętrznych nieprzyjaciół dostali.
MOD Litwa. Święta Maria matko Boża rącz się modlić za nami grzesznymi. A.	Atemu się sciaga ona pierwsza część Angielskiego pozdrowienia albo Zdrowey Maryey / kiedy iey w Modlitwach używamy : Zdrowa bądź Maria łaski pełna / Pan z toba / błogosławionaś ty między niewiastami. Bo Pana Boga wielkimi chwytami / także y dziękowaniem sławimy / iż nasświetza te Pannie wszystkie niebieskie ozdoby. A teyże Pannie winiszujemy osobliwej oney szczęśliwości / y z niey się radujemy. Słusznie tedy S. Kościół Boży temu dziękowaniu przydał też modlitwę / y nasświetzey Panny wzywanie / za którymbyśmy się nabożnie y pokornie do niey wciekali / aby nam grzesznym swoją przyczyną Pana Boga wblagała / a dobra tak temu iako y onemu żywotowi potrzebne otrzymała. Wiec my Jey synowie będąc wygnani / y na tey nizinie leż a płaczu naszego mieszkając / wstać wiecznie matki miłosierdzia y ludu wiernego rzeczniczki wzywać mamy / aby się modliła za nami grzesznymi : y mamy od niey tą naszą modlitwę ratunku y wspomóżenia prosić : o której żaden / chyba złośliwie y przezbożnie wątpić niemoże / iż ona ma y naczyniejszą zasługę u Pana Boga / y wielką wolę ku narodowi ludzkiemu ratowaniu.

Komu sie modlic mamy.

Z sie Panu Bogu modlic y wzywać Imienia iego mamy / samo to przyrodzenie pokazuje / ktore jest w umysły ludzkie wszczepione / nietylko Pismo Boże / w którym słyszemy iż tak Pan roztazuje : Wzywaj mnie w dzień vtrapienia twego. Ale przez Imie Boże / trzy osoby rozumieć mamy.

¶ Potym vciekamy sie też do pomocy świętych ludzi ktorzy już w niebie królują / którym że sie modlic mamy / tak to jest rzecz pewna w Kościele świętym / iż ludzie pobożni namniemy w tym wątpić niemoga. Co ponieważ sie osobliwie na swym miejscu wyłożyło / tedy do niego y Plebana / y ludzi inšie odsyłamy. Wszakże aby z nieumiejetnych osób wшыstek bład był wyrzucon / trzeba będzie vczyc Chrześcijany co jest za rozność między takim wzywaniem. Bo nie iednakim obyczajem Boga y Świętych wzywamy. Abowiem prosimy Pana Boga iżby on sam darow swoich nam vżyczył / albo nas od złych przygod wyzwolił : Ale Świętych / ponieważ v Pana Boga są w łasce / prosimy o to aby przyczynę za nami czynili / y czego nam trzeba vprosili. Przeto wzywamy dwoiakiego y rozniego obyczajem w modleniu. Bo Panu Bogu tak właśnie mówimy / Smituy się nad nami. Wysłuchay nas. A do Świętego tak : Modl się za nami. Aczkolwiek możemy też inszym sposobem prosić Świętych aby się smitowali nad nami : Bo są bardzo miłosierni. Dla tego możemy ich prosić / aby niedza nasza poruszeni / ratowali nas v Boga łaski y przyczyna swoia. Gdzie bardzo sie tego strzedz potrzeba / abyśmy komu inszemu tej części niewyrzadzali / ktora jest Panu Bogu przywoita : y owšem kiedy kto przed Obrazem ktorego Świętego mówi Pacierze / tedy niechay tak rozumie / iż go prosi o to aby się z nim modlił / y to mu vprosił co sie w Pacierzu zamysła : a iżby też iego tłumaczyć był / y zań Pana Boga prosił. Bo nauczył nas święty Jan w Obiawieniu swoim / że Święci za ludzkie się modlą.

Psal. 49.
Przez Imie Boże rozumie sie Troycę S.

Świętych o przyczynę wzywać mamy.

Pana Boga iako / a Świętych iako wzywamy.

Święci mogą sie też nad nami smitować / a iako to smitowanie mamy rozumieć.

Przed Obrazem mówiac Pacierze / co ma przy tym rozmyślać.

Apocal. 8.

Jaka przyprawe ku Mo- dlitwie czynić mamy.

Ecclef. 18.
Kto kuśi Pa-
nā Bogā.

AK stoi w Piśmie Bożym: Przed modlitwą
przygotuy dusze twoie / a nie bądź iako on
człowiek / który kuśi Bogā. Albowiem then
kuśi Pānā Bogā / który dobrze się modlac
zle czyni : a kiedy z Bogiem się rozmawia /

mysl iego w ten czas od modlitwy się obla-
kawszy / buia po świecie. Przeto iż na tym wiele należy / z iā-
kim kto vmyślem Pānu Bogu się modli / tedy niechay Plebani
powiedaiā swoim nabożnym słuchaczom / obyczaje modlitwy.

Modlić się ma-
my pokornie / a
grzechy wyzna-
wać.

Pierwszy tedy będzie stopień ku modlitwie / vmyśl prawdzi-
wie pokorny y znizony : potym też wyznanie grzechow : a to że
by rozumiał on który ku Pānu Bogu chce przystąpić / iż za grze-
chy takimi / nietylko nie iest godzien aby co v Pānā Bogā otrzy-
mał / ale że też iest niegodnym aby przed obliczność iego z mo-
dlitwa swoia mógł przystąpić. A takowe przygotowanie bār-
zo często Pismo Boże wspomina / ktore tak mowi : Wezrzał P.
Bog na modlitwe ludzi pokornych / a ich prośbami niewzgar-
dził. Ażasie : Modlitwa tego który się pokorzy / obłoki prze-
niknie. Ale mądrym Pasterzom / przyda na pamięć insze nie-
zliczone miejsca takowe / ktore się z tą rzeczą zgadzają beda :
przeto my wiecey ich thu wspominać bez potrzeby nie chcemy.
Wszakże na tym miejscu nieopuszczimy onych dwu przykładow /
ktorycheshmy pierwiewy zmianke uczynili / ponieważ tym rzeczam
co ie powiedamy / bārzo należą. Jest dobrze wiadomy wszyt-
kim on Jawnogrzesznił / który z daleka stoiac / nieśmiał oczu
swoich z ziemię podnieść. Jest też wiadoma y ona grzeszna nie-
wiaśta / ktora żalosciā wzruszona / kāmni swymi nogi Pānā
Christusowe polala. A pokazali obadwa / iako bārzo Chrze-
ścijańska pokora modlitwie pomaga.

Psal. 101.

Ecclef. 35.

Lucę 18.

Lucę 7.

Grzechy mamy
z cięskosciā ro-
zmyślać.

Potym iest też stopień w Modlitwie / ono vtrapienie w roz-
pamiętawaniu grzechow / albo wždy boleść nieiaka serdeczna :
ktora przeto mamy / iż za grzechy żalować niemożemy : ktorey
rzeczy oboiey / albo wždy iedney / iesli człowiek pokutniacy mieć
niebedzie / odpuszczenia grzechow nieuprosi.

Alle że są złości niektore / ktore bārzo wadzą iż modlitwy

naszey

naszey Pan Bog niewyslucha / y niepodawa nam o co go pro-
simy / iakie sa mezoboystwa / y gwalt komu uczyniony: tedy lu-
dzie od okrucienstwa y od gwalu takiego / swe rece powsciag-
gac maia. O ktorym grzechu tak przez Ezaiasa Pan Bog po-
wiedzial: Gdy wyciagniecie ku mnie rece wasze / odwroce
oczy moje od was: a gdy uczesciac bedziecie modlitwy / niewy-
slucham: bo rece wasze krwie sa pelne. Trzeba sie tedy strzedz
gniewu y nieprzyjazni / ktore tez bardzo przekazala aby P. Bog
nasze prozby wysluchal. O czym tak mowil Apostol: Chce aby
sie mezwowie modlili na kazdym miejscu / podnoszac czyste rece
przez gniewu y przez swaru.

T Trzeba tez y to opatrzyć / zebyśmy komu ciezy y nieuzyci nie-
byli / a w krzywdach vprosić sie niedali. Bo takimi bedac / nie-
bedziemy Pana Boga ktomu przywiesc mogli / aby tez nam od-
puscił. Abowiem sam tak powiedzial: Kiedy staniecie w mo-
dlitwie / odpuszczajcie iesli co macie: a iesli nieodpuszczicie lu-
dziom / ani wam Ociec wasz grzechy wasze odpusci. Jeszcze
strzedz sie musimy / abyśmy niebyli twardymi y nieludzkimi
przeciw vbogim. Bo powiedziano o takich: Ktory na wolal-
nie vbogiego zatula swe vcho / on tez takiez bedzie wolal / a nie-
bedzie wysluchan. Coz o Pyrze rzeczymy: Ktora iako bardzo P.
Boga obraza / dawa to znac ona powiesc: Pan Bog przeciwia
sie pysznym / a pokornym laskę swa dawa. Coz tez rzeczymy o
wzgardzie Pisma Bozego: przeciwko ktorey tak mowil Sa-
lomon: Ktory otwacza vszy swe aby Zakonu niesluchal / mo-
dlitwa iego bedzie przekleta. Wszakze to miejsce nieodrzuca
na strone onego przepaszania / ktore za uczyniona krzywda
dzialamy / albo za mezoboystwem / albo za przegniwaniem / al-
bo za nielutoscia nad zebraki / albo za pycha / albo za modlitwy
Bozey wzgarda / albo tez za inszymi grzechy / iesli odpuszczenia
prosimy. (to iest / niecisnie to Pismo onych ludzi / ktorzy zalu-
iac prosza aby im takie przewinności odpuszczone byty)

J Jest tez ku temu naszey mysli przygotowaniu Wiara po-
trzebna / ktorey ieslibysmy niemieli / tedyby ani wszechmocnosc
nawyzszego Oycy naszego poznana byc mogla / ani iego miło-
sierdzie / z ktorego iednak dusznosc modlacego czlowieka pocza-
tek swoy bierze / iako sam Pan Chrystus nauczył: Wszytko
(prawi) o cokolwiek prosic bedziecie w modlitwie / wierzac o-
trzymacie. O takiej Wierze pisze S. Augustin / w Kazaniu o
słowach Panskich: Jesli Wiary niedostawa / tedyc zginela mo-
dlitwa. Dla tego iest to rzecz przedniejsza w porzadney pro-

Okrucienstwa
w modlitwie
prozni być ma-
my.

Esaie 1.

1. Tim. 2.

Nam krzyw-
dy odpuszczac.

Marci 11.

Math. 6.

Vbogim ma-
my dobrze czy-
nic.

Prouer. 21.

pychy mamy
być prozni.

Iacobi 4.

1. Petr. 5.

Pismem nie-
mamy gardzić.

Prouer. 22.

Domodlitwy
Wiary potrze-
ba.

Math. 21.

Aug. ser. 36. de
verbis Dñi.

Roman. 10.

Ignacius Epist.
to ad Heronem

Iacobi 1:

W Modlitwie
co nam dobra
nadzieje czyni.

1.

2.

3.

1. Ioan. 2.

Roman. 8.

1. Tim. 2:

Hebr. 2:

4.

Roman. 8.

Ktorzy są sta-
bi w Wierze co
czynić mają.

Lucę 17.

sobie / iakożsyny już powiedzieli / abyśmy w Wierze mocnymi y stałymi byli. Co też Apostoł przeciono rzecz pokazuje: A iakoż tego beda wzywać w którego niewierza? Przeto wierzyć potrzeba / abyśmy sie mogli modlić / a iżby też w nas niestawała Wiara / za która z pożytkiem sie modlimy. Bo Wiara czyni modlitwy / a modlitwy zaś to czynia / aby okrom wszelakiey waptliwości / stateczna y mocna Wiara była. Takci vpominał S. Ignacius ony ludzie / ktorzy przystępowali ku Panu Bogu z Modlitwa: Nie bądź w prośbie twej waptliwego vmysłu. Błogosławionyć jest on który niewatpi. Dla tego / ku tey rzeczy vprośzeniu v Boga ktorey żadamy / bärzo nam wiara pomaga / y ona perwa vprośzenia nadzieia. Co też przypomina S. Jakub: Niechay prosi w wierze / namnię niewatpiac.

Jest wiele rzeczy ktorym w modlitwie dusać musimy. Jest naprzod ona dobra y dobrze wiadoma wola y łaska Boża ku nam / gdy roztazuje abyśmy go Oycem zwali / a iżbyśmy rozumieli / że synmi iego iestemy. Jest też prawię niezmierna liczba tych / ktorzy przed tym Pana Boga vprasali. Jest y on największy przyczynca / który zawždy trwa przy nas / Pan Chrystus: o którym napisał S. Jan: Jesliby kto zgrzeszył / mamy przyczynę v Oycę / sprawiedliwego Pana Jesu Chrysta: a tenci jest vblaganiem za grzechy nasze. A zaśie tak Paweł S. mówi: Pan Jesus Chrystus który vmarł / y owszem który zmarł twychwał / który jest na prawicy Bożej / a który też przyczynia sie za nami. A do Timotheusza pisać: Jeden jest Bog / y ieden Pośrednik między Bogiem y ludźmi / człowiek Pan Jesus Chrystus. A do Żydow: Przeto miał sie theż we wszystkim przypodobac braciey / żeby miłosiernym y wiernym Biskupem był ku Bogu. Aczkolwiek my iestemy niegodni abyśmy co vprośili / iednak w zacności takowego dobrego tłumacza y przyczynce Pana Chrystusa / bärzo dusać y spodziewać sie tego mamy / że wszystkie rzeczy ktorych porządnie przezeń prosić będziemy / da nam Pan Bog. Na ostatet / poczatkiem naszej modlitwy / jest Duch święty: za którym wodzem / nasze prośby wysłuchane być muszą. Bosmy wzięli ducha sposobienia synow Bożych / w którym wolamy Abba Oycze: a ten duch / y krewość / y nieumieietność nasze w prośbie takowej wspomaga: y owszem Apostoł powieda / iż on sam prosi za nami niewymownym wzdychaniem. A iesli niektorzy czasem watpia / y baczą to że niedośćonca są mocni w Wierze / tedy niechay vżywaią onych słow Apostolskich: Panie pomnoż w nas wiare. A onych drugich czło-

Modlitwie.

309.

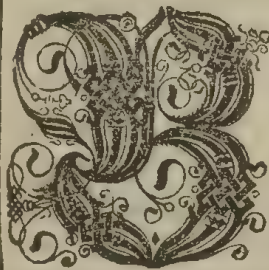
gich człowieka ślepego: Ratuj Panie albo wspomóż meo wiar-
stwo moje. Ale na ten czas nawiecey mając wiare y nadzieie/
wszystkiego czego żądamy od Pana Boga dostaniemy/ kiedy ku
przykazaniu Bożemu y ku wolei jego/ wszystkie nasze mysl/ w
szystkie sprawe/ y modlitwy nasze stosować będziemy. Bo tak
Pan Christus mowil: Jesli będziecie mieszkać we mnie/ a iesli
moie słowa trwać w was beda / o cokolwiek będziecie chcieć/
Będziecie prosić/ a sstanie się wam. Aczkolwiek ku temu od P.
Boga wszystkich rzeczy vprośzeniu/ iest nawiecey potrzebne (ia-
kosmy powiedzieli) zapomnienie krzywd/ także też potrzebna
iest y życziwość/ y wola albo chuc dobrze czynić bliżnim naszym.

Marci 9.

Archley vpro-
simy iesli do-
brzy będziemy.

Ioan. 15.

Modlitwie ktory oby- czay zachować mamy.

Bierz na tym wiele należy/ ktorym obyczaiem
świetego modlenia vżywać będziemy. Bo acz
modlitwa iest rzecz bardzo dobra/ wszakże ie-
sli iey niedobrze będziemy vżywali/ tedy na-
mniey nam pomocna niebedzie. Albowiem te-
go o co prosimy / częstokroć niedostawamy
przero/ iako mowi S. Jakub/ że źle prosimy. Beda tedy Ple-
bani vczyć Chrześcijany/ ktory iest najlepszy obyczay proszenia/
choć w osobliwej/ chociaż w pospolitej modlitwie: ktore na-
uki o Modlitwie Chrześcijańskiej Pan Christus nam podał/
y nas ich nauczyć raczył.

Iacobi 4.

Mamy się tedy modlić w Duchu y w prawdzie. Bo nie-
bieski Ociec takowe mieć chce/ ktorzyby go w Duchu y w pra-
wdzie chwalili. Tym obyczaiem modli się on człowiek/ ktory
wnetrzna y wielka pilność a prawnie vmysl zapalony ku modli-
twie przynosi. Od ktorey to duchowney prosby/ niewytacza-
my też y oney ktora słowy czynimy / ale słusznie przodek dawaj-
my tey prosbie/ ktora z vprzeznego vmysłu pochodzi/ y ktora
sam Pan Bog słyszy ktory widzi skryte ludzkie myśli/ choćby
wymowiona słowy niebyła. Wysłuchał wnetrzne prosby An-
ny matki Samuelowej / o ktorey czytamy że z płaczem się mo-
dliła/ a wsta się iey tylko ruszały. Tak się też modlił Dawid.
Bo mowil: Tobie rzekło serce moje / y szukała cie twarz moia.
Te kowe r ykłady często nayda ci w Pismie świętym/ ktorzy

Modlić się ma-
my w duchu y
w prawdzie.
Ioan. 4.
Modlić się w
duchu/ co to
iest.

1. Reg. 1.

Psal. 26.

Pożytek słowney modlitwy.

Aug. Epist. 12.
cap. 9.

MOD Litwy
dwoiały sposób

Math. 6.

Modlitwa jeśli jest serdeczną / tedy nie jest długa.

Luce 6.

Math. 26.

Prozne mówienie nie jest długie a niepożyteczne mówienie.

Math. 6.

Modlitwa o błudnych ludzi niepożyteczna.

Pokoju na którym się modlić mamy który jest.

ie czytać beda. ¶ A ta słowna Modlitwa ma swoy własny pożytek y własna potrzeba: Bo chuć y umysł nasz rozżarza / a nabożeństwo modlącego się ciele wieka zapala. O czym tak pisat S. Augustin / w swym Liście do oney Panniey Echora zwano Proba. Czasem słowy y znamiony inszymi / sami siebie barzciey pobudzamy ku świętey chuci pomnożeniu. Musim też niegdzy za wielką chciwością y za nabożeństwem / słowy to co rozumie my powiedzieć. Bo kiedy mysl naszą dla wesela się radnie / tedy się też godzi aby się radował y iezyt. A przystoi to nam / abyśmy one dwoiały offiary czynili / dusze naszej y ciała. Baczmy też to z Dzieiow Apostolskich / y z wiela mieysc Pawła S. iż ten był y Apostołow modlenia się obyczay.

¶ Ale iż jest Modlitwy sposób dwoiały / Osobliwy y Pospolity / tedy używamy słowney modlitwy / aby ona wspomagała chuć naszą wnetrzną y pobożność: a w Pospolitey zaś / która jest ustanowiona dla wzbudzenia nabożeństwa ludu wiernego / pewnych y ku temu obranych czasow / żadnym obyczajem iezycze ne albo słowne mówienie opuścić być niema. A tego zwyczajem modlić się w Duchu / który jest przywoity Chrześcijanom / ludzi niewierni mieć y używać niemoga / o których P. Chrystus tak mowi: Gdy się modlicie / nie mówcież wiele / iako czynią Pogańi: Bo mnimają iż w swoim wielomostwie wysłuchani beda / a tak niechciecie się im porównać. Abowiem wiec Wiecie wasz czego wam potrzeba / pierwey niżli go prosić będziecie. Lecz gdy zażądacie wielomowności / nietylko żeby miał odrzucac ono długie modlenie / które z wielkiej y długiej chuci serdeczney pochodzi / ale też nas przykładem swoim łniemni wpo minia y wiedzie: abowiem on sam nietylko całe noce na modlitwie strawił / ale też iedne modlitwe trzy kroć powtarzał. To tedy rozumieć tylko tu mamy / iż proznym słow mówieniem Pan Bog wproszon niebywa. A nie modlac się z serca ludzie obłudni: od których towarzystwa y zwyczajem / Pan nas odwodzi y odstrasza tymi słowy: Gdy się modlicie / nie bądźcie tacy iako ludzie przykryci / którzy się radzi modla stojac w Bożnicach y na rogach wlicznych / aby od ludzi byli widziani: Zaprawdę powiedam wam / wzilić zapłatę swoje. Ale ty gdy się chcesz modlić / wnidzże do pokoju twego / a zamknawszy drzwi o sobie / modl się Dycu twemu w skrytości: a Wiec twoy który widzi w skrytości / tobie zapłaci. Pokoy / który na tym mieyscu mianu ie / na człowiecze serce ściągac się może. W które niedosyc jest wnieść / ale ie też zamknac potrzeba / aby w nie co zewnatrz nie

wpadło /

wpadło/ albo sie co w dusze niewemkło/ czymby szczyrość mo-
dlitwy zgnatconą być mogła. Bo na ten czas niebieski Ociec
ktory wszystkich ludzi serca y pomyslenia skryte barzo dobrze
widzi/ to czego żada/ człowiekowi prośacemu dawa.

¶ Jeszcze też/ modlitwa potrzebuie wstawicznosci/ ktora iaka
wielka moc ma/ pokazal sam Syn Boży przykładem onego se-
dziego/ ktory kiedy sie ani bał Boga/ ani ludzi wstydał/ przed-
sie zwyciężony wstawicznoscia/ y w bogiey oney wdowcy pilno-
scia/ prośbe iey wysluchał. Przeto wstawicznie Panu Bógu
modlic sie mamy/ a nienaslaadować onych ktorzy raz albo dwa
sie modlac/ iesliby nieotrzymali o co prosza/ tedy wstawia w
modlitwie. Bo w takiej rzeczy/ żadne spracowanie być nie-
ma. Czego nas uczy Paná Chrystusowa y Apostolow iego na-
uka. A iesliby wiec megdy wola nasza w tey Modlitwie wsta-
ła/ tedy prośic P. Boga mamy/ aby nam trwałości vżyczył.

¶ Chce też ieszcze Syn Boży/ abyśmy nasze modlitwe w Imie Pana
mie iego do Oycy czynili/ ktora za iego zasługą y za łaską tegoż
przyczynce/ taka będzie moc miała/ iż ia Ociec niebieski wyslu-
cha. Bo tak on mowi v Jana 5: Zaprawdę zaprawdę wam
powiedam/ będziecie i o co prośic Oycę w Imie moje/ da wam.
Dotychczas nieprośiliście mi oż w Imie moje: proście a we-
źmiecie/ aby radość wasza była zupełna. A za sie: Ocokolwiek
Oycę w Imie moje prośic będziecie/ to ia uczynie.

¶ Wiec naslauduyimy oney zapaloney chuci ludzi swietych/ kto-
rey oni vzywali w modlitwie. A złączaymy dziekowanie z pro-
sba/ Apostolskim przykładem/ ktorzy wstawicznie ten obyczay
zachowali: iako to v Pawła swietego obaczyć możemy. Przy-
dawaymy też do Modlitwy Post y Jalmużne. Albowiem Post
barzo sie złącza z Modlitwa: abowiem tych ktorzy iedzeniem y
picciem sie obciążyli/ tak jest scisniona mysl/ iż ani na Pana
Boga patrzyć/ ani o tym o czym jest modlitwa/ moga pomy-
ślic. Za tym idzie Jalmużna/ ktora z Modlitwa wielka spol-
ność y wielkie ma złączenie. Bo iakozby to smiał człowiek po-
wiedziec/ iż on ma miłość w sobie/ ktory maieć skadby temu
dobrze uczynił/ ktory miłosierdzim cudzym żywie/ bliźniemu
by y bratu swemu niepomógł? Albo iako ten pomocy Bożey ze-
dać będzie ktory niema miłości? chyba iżby na ten czas kiedy
Pana Boga o przepuszczenie swego grzechu żada/ zaraz też od
niego poformie tey miłości prośił. Przeto prawie sie to z wolej
Bożey stało/ aby ludzkie zbawienie tym lekarstwem trojaćim

obraża

Modlitwa ma
być wstawiczna
Lucę 12.

W Imie Pana
Chrystusowe
prośic mamy.
Ioan. 16.

Ioan. 14.

Przy Modli-
twie ma być
Dziekowanie/
Post y Jalmu-
żna.

Modlitwa/
Post y Jalmu-
żna: ludzkie
zbawienie ra-
tuje.

obrażamy/ albo bliżniemu gwałt czynimy/ albo sami sobie szkodzi-
 my/ tedy przez modlitwy święte Boga sobie wblagamy :
 Jakiżna/ ludzkie obrażenie gładzimy : a potym/ własne zma-
 zy naszego żywota omywamy. A chociaż każda z tych rzeczy o-
 sobno/ ku wszystkich złosci odpuszczeniu pomaga : wszakże w-
 lasnie służy y bardzo jest przystoyna każdemu z osobna z tych
 grzechow/ ktoreśmy teraz wymienili.

Oycze nasz który jesteś w niebieśiech.

MODLitwy
 pánstkiey albo
 Pacierza Prze-
 mowa.

Dzys ten sposob
 albo kształt Ch-
 rześciańskiey mo-
 dlitwy ktora
 nam dał P A N
 Chrystus / tak

sie stosuje y ten postep w sobie
 zamyka / iż pierwey niż ku Mo-
 dlitwie y ku prośbie przystapimy/
 low pewnych miasto Przemowy
 używać musimy / za ktorými na-
 bożnie ku P. Bogu przychodząc /

moglibysmy czynić to przyście nasze z wietszą duffnością : tedy
 wrząd Pastercki ten będzie/ aby takie słowa rozdzielnie y iasnie
 wyłożył/ żeby lud pobożny ochotniey swe modlitwy zaczął/ y
 to rozumiał/ że z Panem Bogiem Oycem naszym sprawę ma.
 A ta ista Przedmowa/ iesli na słowa patrzyć będziesz/ bardzo
 krótka jest : ale iesli rzecz same wważysz/ bardzo jest zacna y peł-
 na tajemnic.

Pan Chrystus
 czemu od tego
 słowa Oycze/
 swa modlitwa
 poczał.

Oycowskie i-
 mie iako Panu
 Bogu służy.

Pierwsze tedy słowo/ ktorego z rozkazania y z nauki Bożey
 w tey Modlitwie używamy/ jest O Y C Z E. Bo acz zbawi-
 ciel nasz/ mógł zacząć jakim innym słowem te Boska Modli-
 twe / ktoreby wiecey miało w sobie powagi / iako to / (damy
 przykład) Stworzycielem albo Panem sie zowiac : wszakże o-
 puscił słowa takowe ktoreby nas mogły zaraz przestraszyć / a
 położył to ktore ludziom modlącym / y od Pana Boga rzeczy
 iakiey prośącym / miłość y duffanie iedna. Albowiem co w-
 dzieczniejszego nad imie Oycowskie być może / ktore chć y w-
 przeyma miłość znaczyć : A ktorýmby obyczaiem imie Oycowskie
 Panu Bogu służyło/ będzie mógł Pasterz nauczyć Chrześcija-
 ny / 30.

ny / z onych mieysc albo spraw stworzenia / rządzenia / y odkupienia. Bo kiedy Pan Bog człowieka stworzył na swoy obraz / ktorego inszym zwierzetom nieużyzył / tedy z tego osobliwego daru ktorym ozdobił człowieka / słusznie w Piśmie świętym wszystkich ludzi nietylko wiernych ale też y niewiernych / Oycem jest nazwan. Może też bracie tego dowód Pasterz od rządzenia rzeczy stworzonych / iż omyślać (Pan Bog) y ludzki pożytek iednać / pokazuje nam Oycowską miłość / niejakim osobliwego starania y swej opatrności sposobem.

¶ Ale iżby w tey rzeczy wykładaniu Chrześcijanie lepiej poznać mogli Oycowskie o ludziach Boże staranie / tedy powie dzieć nieco potrzeba o straży świętych Aniołom / y ktorych ludzi w obronie. Albowiem za opatrnością albo za przejrzeniem Boskim jest to zlecono Aniołom / aby ludzkiego narodu strzegli / a każdemu z osobna człowiekowi tuż przy rece byli / by snadź iakiego ciężkiego wypadku niepodiał. Bo iako Oycowie przydawali synom stroże y pomocniki we złych przygodach / iesli w niebezpieczną drogę iechać kiedy mają : tak Ociec niebieski / na tey drodze ktora do oney w niebie naznaczoney oczyzny idziemy / dał każdemu z nas Anioły / ktorych ratunkiem y pilnością opatrzeni będąc / moglibysiny się wstrzed strycie nam od nieprzyjaciół naszych zastawionych śideł / y ony przeciwko nam bardzo straszliwe ich burzenia precz odbić y odpędzić : a takie wiodze mając / sli prosta droga : by snadź omylnosc iaka od zdradliwego nieprzyjaciela nam założona / niemogła nas zwiesć z tey drogi / ktora prowadzi do nieba. A co za pożytek przynosi to staranie Boskie o ludziach / y ta osobliwa opatrność / ktorey sprawa onym Aniołom jest zlecona / ktorych miedzy Bogiem a miedzy ludźmi natura szkodzenie / może się pokazać z tych przykladów ktore są w Piśmie Bożym obfite / a ktore świadectwo dawaia / iż częstokroć z łaski Bożej to się trafiało / że czynili Aniołowie rzeczy dziwne przed oczyma ludzkimi : za ktorych uczynieniem / moglibysiny wspomnieni być / iż też insze takowe niezliczone ktorych my widzieć niemożemy / z wielkim naszym pożytkiem Aniołowie czynia / strożmi zbawienia naszego będąc. Raphał Anioł Tobiaszow towarzyszył / y od Pana Boga wiodz iemu na drogę dany / prowadził go y przy prowadził zdrowo : ktemu ieszcze ratował / iż go ona ryba o krutna niepożarła : y pokazał to / iaka wielka w tey ryby wotrobie / y w żolci / y w sercu moc była : Tenże wypędził Szatana / y uczynił to pobawowawszy y związawszy moc iego / aby

Pan Bog jest Oycem dla rzeczy stworzenia Ratione creationis.

Dla rządzenia rzeczy / Ratione gubernationis.

Anielska posługa ściaga się ktemu rządzeniu / a co rozumieć o nich mamy.

Anielski urząd / y straż oś tego ludzi.

Anielskiej straży pożytki wkazują nam świętych ludzi przykłady.

Tobie 5. 6.

Anioł iako Tobiaszowi posłużył.

Tobie 12.

Tobie 6.

Tobie 12.

Angiot iako s.
Piotra ratowal.

Act. 2.

Angiotowie
nas strzega od
porodzenia na-
szego.p. Bog zawi-
dzy ma pieciz o lu-
dziach.

Exodi 17.

Ezech. 8.

Tobiaszowi meszkodził. Tenże też nauczył młodzieńca onego /
ktoreby prawdziwego y porządnego Matężstwa prawo y w-
żywianie było. Tenże oycu Tobiaszowemu ślepemu wzrok przy-
wrocil. On też Angiot który Apostolskie Ksiaze Piotra świe-
tego wyhawil / obficie rzeczy doda Pasterzom / aby tak ludzie
pobożni nauczenni być mogli o barzo dziwnym pożytku / ktorego
dostawamy za staraniem y za strażą Angielską : ato kiedy poła-
ża Plebani / iako Angiot ciemności onego więzienia oświecił /
y Piotra w bok iego vderzymyszy obudził / y lancychy rozwią-
zał / y zwiastki insze rozemwał / vpominając go aby wstał / a w-
ziawszy ubior y odzienie swoje szedł za nim : kiedy też beda na-
ucząc / iż tenże Angiot bezpiecznie wywiódł Piotra z ciemnice
przez straż iemu przydaną / y otworzymyszy brane albo wrota /
postawił go na bezpiecznym miejscu. Takowych przykładom /
iakośmy już powiedzieli / pełne jest Pismo Boże : z ktorych rozu-
miemy to / iako są wielkie y częste dobrodzieystwa takowe / kto-
re Pan Bog ludziom czyni za tłumaczeniem y za poselstwem An-
gielskim : ktore Angioły / nietylko dla iakiey rzeczy pewney y o-
sobney tu posyła / ale ie też od naszego porodzenia nam dla na-
szej obrony dawa / a iakoby na straży postawia / ktora oni czy-
nia z osobna o każdego człowieka zbawieniu. Za taką tedy pil-
ną nauką ten przychodzi pożytek / aby tych ktorzy słuchają my-
śli podniesione y pobudzone były / iżby poznać y chwalić to Pa-
na Boga Wyco wskazywać o sobie staranie y opatrzenie mogli.

¶ Bedzie tedy na tym miejscu Pleban zalecał y co nabarżey
wystawiał / ony bogactwa Boskiey przeciwko narodowi ludz-
kiemu dobroci : ktorego chociażśmy począwszy od onego Wyca
pierwszego który nam y żywota y grzechu był początkiem / aż do
tego dnia grzechami y złościami nierozlicznymi gniewali / przed-
się on nieodwraca od nas swojej miłości / y onego osobliwe-
go starania o nas czynić nieprzestawa. A iesli kto mnima iżby
on ludzi zapomniat / tedy ten jest bez rozumu / a Panu Bogu bar-
zo wielką y nieprzystoyną krzywdę czyni. Gniewa się p. Bog
na Żydy dla bluźnierstwa ludu onego / który minimal że ie był z
opieki swej niebieskiej opuścić. Bo tak napisano w Księgach
Exodi : Kusili Pana Boga mówiac : Jestże tu Pan Bog mie-
dzy nami / czyli nie? A v Ezechiela Proroka gniewa się Bog
na tenże lud / przeto iż on tak mówił : Niewidzie nas p. Bog :
iżci Pan Bog nic o ziemię niedba. Dla tego maia być Chrze-
ścianie tymi dowodj od takiego złośliwego mniemania odstra-
szeni : by nierozumieli / iżby to być kiedy mogło / aby ludzi Pan

Bog

Bog zapomniat. Takci sie skarżyl na Pana Boga v Ezaiasz
on lud Zydowski: a zas Pan Bog głupia skarge tego łaskawym
podobienstwem odbijał: Bo tak tam stoi / Mowili Zydowie:
Opuscil nas Pan Bog / y Pan Bog nas zapomniat: ktorym
Bog odpowiedal: Jaz moze zapomniec niewiasta dzieciatka
swego / aby sie niemiala zlutowac nad synem ktorego porodzi-
la: A by tez ona zapomniata / ia przed sie niezapomnie ciebie.
Oto na rekach moich wypisalem cie. Z ktorych miysc aczkol-
wiek to cosiny iuz powiedzieli iawnie sie pokazue / wszakze aby
prawie do konca Chrzeszczani pierwni tego byli / iz nigdy sie ta-
ki czas nietrafi / ktoregoby Pan Bog mogl ludzi zapomniec /
aby oycowski milosci pokazac im niemial: tedy Plebani oka-
za to barzo iasnym przykladem onych napierwszych ludzi / ktore
kiedy poprzestapionym y zgwaltconym Bozym przykazaniu sty-
sysz byc okrutnie zgromione / y straszliwym onym wyrokiem
przerazone: Prekleta bedzie ziemia w twoiey robocie / w pra-
cach bedziesz pozylwal z niey przez wszystkie dni zywota twego.
Ciermie y osiet bedzie rodzila tobie / a bedziesz iadl ziola ziemie:
kiedy tez to widzisz / iako z Kaju oni byli wygnani: a kiedy czy-
tasz / iz dla tego aby wiecey przywrocenia spodziejac sie niemo-
gli / we dzwiazach onego Kaju byl postanowion Cherubin / trzy-
maiacy ognisty y oboietny miecz: kiedy tez y to rozumiesz / iz oni
wnetrznymi y zewnetrznymi vciski ogarnieni byli / dla pomsty
ktora bral z nich Pan Bog za krzywde swoje. Coz mniwasz:
jaz tam iuz byl czlowiek prawie niezginat: Jaz niebaczyysz iz
nietylko Boski ratunek utracil / ale tez na wszystkie iakiezkol-
wiek vciski wydan byl: Wszakze w tak wielkich znakach gniewu
y pomsty Bozey / zaczela sie nieiaka swiatlosc Boskiej prze-
ciwko nim milosci: Bo powieda Pismo / ze uczynil Pan Bog
Jadamowi y zenie iego odzienie z skorek / y przyoblokl ie. Co
bylo wielkim znakiem / iz Pan Bog niemial nigdy ludzi opu-
scic. Takze y ono mowienie / iz milosci Bozey zadna zlosc lu-
dzka wyczerpnac niemoze / wyrazil Dawid slowy onymi: Jaz
Pan Bog w gniewie swym milosierdzie swoje zatrzymal: Toz
tez Abakuk wylozyl / do Pana Boga tak mowiac: Kiedy sie
(Panie) rozgniewasz / tedy na milosierdzie wspamietaasz. Toz
tez Micheasz tak oznaymil: Ktory Bog jest tobie podobny:
Ty gladzisz nieprawosc a przenosisz grzech z ostatkow dzie-
iectwa twego: Nieprzepusci wiecey popedliwosci swojej / bo
tym jest ktory sie kocha w milosierdziu. A zaprawdec tak sie
rzecz ma / kiedy my nawiecey mniwamy izesiny iuz zgineli y Bo-

Ezai. 49.

Boza milosc
przeciw pierw-
szym naszym ro-
dzicom / iuz po
grzechu.
Genel. 3.

Ibidem.

Acz byli cieško
naszy pierwszy
rodzicy zgrzeszy-
li / przed sie ich
Pan Bog nie
opuscil.
Genel. 3.

Bozey milosci
zlosc ludzka
niepsue.
Psal. 76.
Abac. 3.
Miche. 7.

p. Bog jest oycem naszym dla odkupienia / Ratione redemptionis.

Ioan. 1.

Na Krzcie zostawamy syny Bozymi / y wie to Krzest odrodzeniem znowa.

Ioan. 3.

1. Petr. 1.

Syni Bozymi zostawamy co syni z tad dostali.

Roman. 8.

1. Ioan. 3.

Ludzie za ty dary co Panu Bogu powinni

p. Bog kiedy nas karze nie czyni to z gniewu.

ktatunek stracili / tedy Pan Bog nawiecy z wielkiej dobroci swojej szuka nas y stara sie o nas : bo zatrzymawa w gniewie swym miecz sprawiedliwosci swojej / y niewyczerpanych skarbow milosierdzia nieprzestaje wylewac.

¶ Na tedy Stworzenie y Rzadzenie wielka moc ku pokazaniu osobliwej sprawy Boskiej / za ktora on miluje y ma ludzki narod w obronie : wszakze ona sprawa odkupienia czlowieczego / tak ony droga czyni pierwszy przewyzsza / iz bardzo laskawy P. Bog / y nasz Ociec / tym trzecim dobrodzieystwem obficie wielka swoje przeciwko nam dobrotliwosc obiasni. Przeto bedzie opowiedal Pleban swoim duchownym synom / wstawicznie im przypominajac te nawietzsa przeciwko nam Boska milosc / aby rozumieli iz dla tego ze sa odkupieni / dziwnym obyczajem synmi Bozymi zostali. Bo Jan S. mowi : Dal im moc byc syny Bozymi / tym ktorzy sie z Boga rodzili. A dla tego Krzest ktory pierwszym znakiem y vpominkiem odkupienia naszego mamy / Sakramentem odrodzenia znowa : Bo z tamtad rodzimy sie synmi Bozymi. Abowiem sam Pan Christus mowi : Co sie narodzilo z Duchu / to Duchem jest. Zasie : Musicie sie z nowu rodzic. A Piotr Apostol tak mowi : Odrodzeni nie z nasiera skazitelnego / ale z onego co sie skazic niemoze / przez slowo Boga zynwego / za tym tedy odkupieniem / y Duchasiny swietego wzeli / y laskisiny Bozey dostali : za ktorym darem stawamy sie sposobionymi syni Bozymi / iako Pawel Apostol do Rzymianow napisal : Niewzieliście powtore ducha niewoley w boiazni / aleście wzeli ducha sposobienia synow / w ktorym wolamy / Abba / Oycze : ktorego sposobienia moc y skutek Jan S. wyklada tymi slowy : Obaczcie iaka nam milosc dal Ociec / zeby nas y nazywano / a izbyisiny tez byli synmi Bozymi.

¶ To wylozywszy / maia byc vpominani Chrzescijanie / co tez oni wzajem temu nalaskawszemu Oycu Panu Bogu sa powinni : aby rozumieli / ktora milosc y naboznosc / ktore posluszenstwo y chwale / stworzycielowi / rzadzicielowi / y odkupicielowi swemu czynic maia / a z ktora nadzieia y dusnoscia wzywac go musza. Ale izby nieumieetni nauczani byli / a onych ludzi zlemmowanie naproszczone byc moglo / iesli wiec ktorzy tak rozumieia / iz tylko rzeczy szczesliwe sa tego znakiem pewnym / ze P. Bog milosc swa przeciwko nam zachowywa : a zas / iz zle przygody y nieszczescia ktorzymi od Pana Boga tresttani bywamy / sa znakiem nieprzyjaznego przeciwko nam umyslu / y prawie odwróconey od nas woley Bozey : tedy pokazac potrzeba /

kiedy

Kiedy nas dotyka reka Pańska / iż to Pan Bog obyczaiem nie-
przyiacielskim nieczyni / ale że tak nas bijac / wzdrawia : a iż
każn od Pana Boga przepuszczona / iest nam lekarstwem. Albo-
wiem karze ludzkie grzeszące / aby sie za takim karaniem zlepšyli /
a iżby przez te kaźn mogli ie od wiecznego zatracenia wybawić.
Bo nawiedza w rozdzie nieprawości nasze / y w biciu grzechy
nasze / ale miłosierdzia swego nieodeymuie nam. Przeto trzeba
wspomnieć Chrześcijany / aby w takowym karaniu Wycowska
P. Boga miłość poznawali / y ono w pamięci y w wściech mie-
li / co v Joba bardzo cierpliwego iest napisano : On sam rany
żadawa / y leczy : bje / a rece iego wzdrawia : aby też używali
słow onych ktore w osobie ludu Żydowskiego Hieremiasz na-
pisał : Pokarales mie Panie / a byłem wycwiczon iako cielec nie-
uśrocony. Nawróć mie / a nawróce sie : boś ty iest Pan Bog
moy. Aby ieszcze on Ubiaszow przykład sobie kładli przed
oczy / ktory kiedy w oney ślepotie poczuł Wycowska reke Bożą
ktora go karała / tedy tak zawołał : Wystawiam cie Panie Bo-
że Izraelski / boś ty skarał mie / y tyś mie wzdrawił. Gdzie bar-
zo trzeba sie strzedz Chrześcijanom / by snadź nierozumieli że
Pan Bog o tym niewie / kiedy iaka szkoda ucisnieni / albo iaka
troska przerażeni bywaia. Bo tak sam mowi : Włos z waszey
głowy nieżginie. A owšem niech sie ona powieścią Pańską cie-
sza / ktora w Księgach Ubiawienia powiedzial : Ja te ktore
miłuię / gromie y karze. Niech też przedstawia w napomnieniu
Pawła S. ktore napisał w Liście do Żydow : Synu miły nie-
zaniedbaway kaźni Bożey / ani zemdleway gdy bedziesz od nie-
go tresttan. Abowiem tego Pan miłuię / tego karze : a karze ka-
żdego syna ktorego przyimuie. Jeslić wiec bez tresttania ieste-
ście / tedyście sie z cudzołóstwa rodzili : a nieiścieście prawi sy-
nowie. Mielisiny oycie ciała naszego ktorzy nas cwiczyli / a by-
li v nas w pocziwosci : azaż niedaleko wiecey bedziemy poslu-
szni Wycowi duchow / abyśmy żywi byli :

Ioh. 19.

Pan Bog cze-
mu sie karze.

Psal. 22.

Ioh 5.

Hier. 31.

Tobie 11.

Luce 21.

Apoc. 3.

Heb. 12.

T Nasz. Gdyż każdy z osobna Wyca wzywamy / y naszym
go zowiemy / tedy nas przeto wczę / iż za darem y za prawem
sposobienia Bożkiego przysc ono musi / aby wszyscy Chrześci-
ani bracia byli / a wspolek sie iako bracia miłowali. Wszyscy
wy (prawi) iścieście bracia / bo ieden iest Ociec wasz ktory w
niebie iest. Przeto też y Apostołowie w Liściech swych / wszyscy
Chrześcijany bracia zowa. Za czym y to byc musi / iż tymże
sposobieniem Bożym / nietylko wszyscy Chrześcijani złączają sie

Jesli wszyscy ie-
dnego Oca
mamy / tedyśmy
wszystcy bracia /
y miłowac sie
musimy.
Math. 23.

Dla p. Chri-
stusa człowieka
wszystkiny br-
cia wespolek.

Hebr. 2.

Psal. 21.

Math. 28.

Pow niebow-
stapieniu przet-
nie p. Christus
bratem naszym
jest.

Math. 25.

Rom. 8.

Hebr. 1.

Hebr. 6.

Modlitwe Ch-
rześcijańska p.
Bog rad widzi
Chryl. hom. 14.
operis imperf.
in Math.

Modlitwa na-
szaprzienney
ka jest p. Bo-
gu kiedy ja za
inse ludzie niż
za nas sami czy-
nimy.

wspolek powinnością braterską/ ale iż też człowiekiem został
jedyny Syn Boży/ tedy wszyscy jego bracia nazywani bywaia/
y tatiami/ to jest bracia sie jego stawiaia. Bo w Liście do Ży-
dow tak napisał Apostoł kiedy powiedział o Synu Bożym: Nie-
wstyda sie nazywać ie bracia/ tak mowiac: Opowiem Imie
two braciey moiey. Co też dawno przed tym Dawid był o Pa-
nu Chrystusie opowiedział. A sam Pan Chrystus tak w Ewán-
geliey rzekł do niewiaśc: Idźcie a powiedźcie braciey moiey/
niech idą do Galiley/ a tam mie wżrzą. A wiemy iż to mówił na
on czas/ kiedy zmartwychstałszy już był niesmiertelności do-
stał: a to dla tego/ By snadź kto nierozumiał że takie powin-
oństwo braterskie/ po jego zmartwychwstaniu y do nieba w-
stapieniu już wstało. Bo nietylko powinność y miłość takowa
nierozwalało zmartwychwstanie Pana Chrystusowe/ ale też y
to wiemy/ iż z oney Należności swego y chwały stolice/ kiedy o
wszystkich ludziach ktorzy byli na świecie sad czynic pocznie/ te-
dy y namniejszy z Chrześcianow/ bracia swa nazywać będzie.
A iakoż to być może abyśmy bracia Pana Chrystusowa nieby-
li/ gdyż wespolek z nim dziedzicami sie zowieśmy? Albowiem
on jest pierworodnym y wszystkich rzeczy dziedzicem/ a my po-
tym wrodzeni/ jesteśmy z nim dziedziczacy wespolek: a to wedle
miary darow niebieskich/ y wedle sposobu miłości/ za ktora
wydawamy sie być sługami y pomocnikami Ducha S: przez
ktorego sprawę ku cnocie y ku zbawieniom wczynom pobudzeni
y zapaleni bywamy/ abyśmy mocno boiowali dla zbawienia na-
szego w łasce jego mając nadzieie: a ten Bóg mądrze y statecznie
odprawiwszy/ y skonawszy ten kres naszego żywota/ dostawa-
my sprawiedliwej zapłaty/ to jest korony od Oycy niebieskiego
tym wszystkim gotowanej/ ktorzyby sie w tymże biegu y boin-
cwieżyli. Bo iako Apostoł powiada: Nie jestci Pan Bóg nie-
sprawiedliwym/ aby pracy y miłości naszej miał zapomnieć.

A z iaka chucia to słowo (Nasz) mamy wymawiać/ po-
kazał S. Chrystom/ kiedy powiedział iż Pan Bóg rad Ch-
rześcijańską wysłucha/ nie jedno kiedy sam za sie/ ale też kiedy
y za tego innego prosi: Bo modlić sie samemu za sie/ jest
rzecz przyrodzona: ale za drugiego sie modlić/ z łaski to Bo-
żey mamy: Modlić sie za siebie samego/ potrzeba nas przy-
musza: a za drugiego/ miłość braterska nas ktemu przywodzi.
Za ktorými słowy przydał to: Jest wdzięczniejszy p. Bogu ta
Modlitwa/ ktora braterska miłość zaleca/ niż ona ktora czy-
nie niewola przyciska. Przy tej tedy zbawiennej modlitwie/

ma Ple-

Wyżje nasz który iesteś w nieb.

379.

ma Pleban ktemu wieść y vpominać Chrześcijany / ktorychby
 kolwiek oni lat y ktorego kolwiek rodzaju albo stanu byli / aby
 pominac na te pospolita braterska powinność / skromnie sie y
 braterskie obchodzili / a izby sie iedni nad drugie hardzie prze-
 kładac niechcieli. Bo chociaż w Kościele rozmaite sa stany y
 rozmaite vrzedy / przed sie ona rozmaitość y stanow y vrzedow /
 powinności y złączenia braterskiego niepsunie. Jako też w cie-
 człowieczym rozmaite vżywianie y rozna sprawa członkow nie-
 takowego nieczyni / dla czego by ta albo owa część ciała / imie
 y vrząd członka ktorego miała vtracić. Patrz na tego który
 Krolem iest : Iżaż ten (iesli Chrześcijaninem bedzie) nie iest
 bratem tych wszystkich / ktore w sobie obcowanie Wiary Ch-
 rześcijanśkiej zamysla. A owszem iest. A czemu : Abowiem nie
 iest inszy Pan Bog od ktorego by sie bogacze y Krole rodzili /
 nad tego od ktorego sa vbodzy y ci ktorzy pod mocą życia Kro-
 lewska : ale ieden iest Bog / y Ociec / y Pan wszystkich. Przeto
 iedno iest slachectwo duchownego wszech ludzi rodzenia / ie-
 dnaśa zacność / iednaśa świetny rod wszystkich : ponieważ w-
 szyscy z tegoż Ducha / y z tegoż Sakramentu Wiary / to iest
 Krztu odrodzeni / iestesiny syny Bożymi / y dziedzictwa iego
 uczestnicy. Niemaią inszego Pana Chrystusa Boga / zacni y
 y bogaci ludzie / a inszego vbodzy y podlejšy : Nieużywaią też
 inakšzych Światości / y nie inszego dziedzictwa w Krolestwie
 niebieskim czekaia. Wszyscy bracia iestesiny / a iako mowi Apo-
 stol do Ephesow pisać / Iestesiny członkami ciała Pana Chri-
 stusowego : z ciała iego / y z kości iego. Co też w Liście do Ga-
 latow tenże Apostol znać dawa : Wszyscy (prawi) iestescie sy-
 ny Bożymi przez Wiare w Panu Jesu Chrystusie. Bo wszyscy
 ktorzyscie sie w Panu Chrystusie pokrzcili / oblekliście na sie
 Pana Chrystusa. Niemasz roznice miedzy Żydem ani Grekiem :
 miedzy sluga / albo wolnym : miedzy mężczyzną / y niewiaśta :
 abowiem wy wszyscy iestescie iedna rzecz w Panu Jesu Chri-
 stusie. A te rzecz maia pilnie rozbierać Pasterze duszni / y ma-
 ia rozumnie y z baczeniem zabawiać sie przy tey nauce : abowiem
 to miejsce niemniey ku posileniu y pobudzeniu vbogich y podtych
 ludzi / iako też ku powściągnienu y zatlumieniu hardości mo-
 cnych y bogatych służyć może. A izby temu niepożytkowi ludzi-
 kiemu mogło sie naleśc lekarstwo / dla tego często przypomniał
 Apostol te miłość braterska / y często ia Chrześcijanśkie vszy
 nabiał.

Wszyscy ludzie
 sa bracia / a tak
 niech iuwa brá-
 terskie a zgo-
 dnie.

Bog ieden iest
 wszystkich / y ied-
 ny Światosci

Ephes. 5.

Galat. 3:

To słowo nasz
 harde ludzie
 groni / a vbo-
 gie pociesza.

¶ Wiec ty Chrześcijanie / gdy sie tak Panu Bogu modlic

¶

4

masz /

W tym stowie
Oycze/ co ma-
ia Chrześcia-
nie rozmyślać.

masz / tedy pamiętaj / iż iako syn do Pana Boga Oycy twego
przychodziś: dla tego kiedy modlitwe poczynasz / a ty słowa
Oycze nasz/ wymawiasz/ tedy sobie rozmyślaj ku czemu cie ta
wielka łaska Boża wyniosła / ktoryc rozkazał iżby sie wcielał
do niego/ nie poniewoli y z bojaźnią / iako wiec sługa idzie do
Pana/ ale z dobra wola y bezpiecznie/ iako syn do Oycy. Co po-
mniac y rozmyślać/ obaczay przy tym / z iaka zaśie pilnością
y z iakim nabożeństwem modlic sie masz. Bo starać sie o to mu-
sisz/ aby takim był iakim byc ma syn Boży: to iest / aby mo-
dlitwa y sprawy twoie Boskiego rodu godne były/ ktorym cie
nadobrotliwszy Bog raczył ozdobic. Ku takowey sprawie A-
postoł nas wspomina kiedy mowi: Nadziewaj tedy nasładowcy
Boży / iako synowie namulszy: aby prawdziwie o nas mogło
byc ono mowiono / co tenże Apostoł do Tesalonicensow napi-
sał: Wszyscy wy synowie światłości y synowie Boży iestecie.

Ephes. 5.

1. Tes. 5.

Ktory iestes w niebieściach.

Pan Bog iest
wszedy.

Jest to wszystkim wiadomo ktoryz o Panu Bogu dobrze
trzymaia/ iż na każdym miejscu/ y między wszelkim narodem
Pan Bog iest. Czego niemamy tak rozumiec/ iakoby on na czę-
ści rozdzielony / w iedney stronie iedno miejsce/ a w drugiey
drugie miał/ y iego bronit. Bo Pan Bog iest duch/ y dzielic sie
niemoże. Albowiem ktożby śmiał Pana Boga iakoby w kresie
bedacego niejakim miejscem zamierzyc? gdyż on powieda o so-
bie: Żaź ia nienapełniam nieba y ziemi? Co zaśie tak rozum-
niec mamy/ iż Pan Bog niebo y ziemię y cokolwiek iest w niebie
y na ziemi/ władza y mocą swoią ogarniue/ a sam żadnym mie-
scem ogarnionym nie iest. Bo we wszystkich rzeczach iest Pan
Bog/ albo ie tworząc/ albo stworzone chowaiac: ani żadna
kraina/ y żadnym kresem opisany/ ani tak zamierzony iżby na-
tury y mocy swoiey obecnie wszedy mieć niemiał. Co Dawid
S. wyraził onymi słowy: Jesli wstapie do nieba/ iestes tam.
Wszakże chociaż obecnie iest Pan Bog na wszystkich miejscach
y przy wszystkich rzeczach / żadnym kresem niezamierzony / i-
akosmy iuż powiedzieli/ iednak w Piśmie Bożym częstokroć to
bywa powiedano/ iż mieszkanie swoje ma w niebie: co baczymy
iż sie stało dla tego/ że nieba ktore widzimy są nazacnieyszą
częścią świata/ y trwają zawždy bez wszelakiey skaży/ zacniey-
sze bedac/ y mocą/ y wielkością/ y cudnością nad insze wczyn-
ki stworzone/ perwynymi a wstawicznymi biegi ozdobione. A tak
żeby Pan Bog ludzkie umysły pobudził ku rozmyślaniu swoiey

Dlaczego mo-
wimy że Pan
Bog iest w nie-
bie.

niezmierz-

niezmierny wielkości / y swego Młgestatu który się osobliwie w sprawie niebieskiej świeci / tedy w Piśmie Bożym dawa to świadectwo / iż on mieszka w niebiosach. Często też (co jest rzecz pewna) to nam oznajmia / iż nie masz żadney części tego świata / ktoraby obecna natura y moc Boża ogarniona nie była. Ależkolwiek Chrześcijani tak myśleć o tym / nie iedno sobie przed oczy kłaść będa obraz pospolitego wszystkich ludzi Oycy / ale też y Boga krolującego w niebie : aby pamiętali kiedy modlić się mają / iż myśl y serce swe obracać muszą ku niebu : a iako im wiele nadzieie y duszności Oycowskie imię przynosi / tak wiele też niech ym przydawa potory Chrześcijańskiej y nabożności ona zacna natura y on Boży Młgestat Oycy naszego który jest w niebiesiech. A ty iste słowa / pokazują też y opisuia ludziom którzy się modlą / o co prosić mają. Bo każda prośba nasza która czyniemy / rzeczy temu żywotowi potrzebnych żadać / iesli się z dary niebieskimi złącząc a ku temu końcowi ściągając niebedzie / prozna iest / y Chrześcijańskiemu człowiekowi nieprzystoyna. Przeto pobożne słuchacze swoje będą wspominać Plebani o tym obyczajni modlitwy / wspominać to swoje potwierdzając ona Pawła s. powieścią : Jesliście z Panem Christusem powstałi / tedy onych rzeczy które są wzgore szukajcie / gdzie siedzi Pan Christus na prawicy Bożej : ty rzeczy rozumieycie które są wzgore / a nie ty które na ziemi.

O niebie myśleć ludzie / pomyśleć y o Panu Bogu który tam mieszka / ku niebu będą swe serce obracać.

Niebo wspominać / rzeczy niebieskich prosić mamy.

Colof. 3.

Świeć się Imię twoie.

Dzisiaj prosić od Boga mamy y z iakimbyśmy tho mieli czynić porządkiem / nauczyl nas y przy

kazał to sam Mistrz y Pan ludzi wszystkich. Bo kiedy Modlitwa jest iakoby tłumaczeniem i postem chuci y żądzei naszej / tedy na ten czas dobrze y rozumnie prosimy / kiedy porządek naszych modlitw idzie

za porządkiem tych rzeczy których żadamy. A wiedzie nas do tego y wspomina miłość prawdziwa / abyśmy wszystek wmyśl y chuc

Modlitwa co jest / a co to jest / dobrze y porządkiem /

Prosić od Bo-
gą czego nas
przod mamy.

W prośbie pier-
wszej czego za-
damy.

Nomen, regnū,
obedientia, non
tunt essentialia
Deo, sed extrin-
seca.

Te słowa / Ja-
ko w niebie tak
y na ziemi / mo-
ga być prz. da-
ne przez Paćie-
rza.

chuc nasze ku Panu Bogu obracali: który ponieważ jest sam w sobie dobrem nawietszym / tedy słusznie też osobliwa y nawiet-
sza miłością ma być od nas miłowan. A niemożec być prawie
z serca y osobliwie Pan Bog miłowan / iesliby część y chwala
iego nad insze wszystkie stworzone rzeczy przelożona niebyła. A
bowiem wszystkie dobra / tak nasze iako cudze y wszystkie insze kto-
rekolwiek / tym przewiśkiem (to jest Dobry) zowieśmy / od niego
poszłe / musza onemu nawyższemu dobru wstapic. Przeto aby p-
rzadnie szła modlitwa / Zbawiciel nasz te prośbe o nawyższym
dobru chciał mieć pierwszą / y zaczął ją między innymi prośbami
mi: wczac nas / niżbyśmy o ty rzeczy prosili ktorych nam albo ka-
żdemu bliźniemu naszemu potrzeba / iż tych pierwey prosić mamy /
ktore właśnie służą chwale Bożey: y mamy samemu P. Bogu
nasze chuc y żadza ku wproszaniu tej rzeczy (ktora mieć chcemy)
oznaczyć. Co gdy czynić będziemy / tedy zostaniem przy oney mi-
łości / ktora nas wczę że P. Boga więcej niżeli nas same miło-
wać / a naprzod prosić o to mamy / co chcemy aby Panu Bo-
gu wyrządzano było: więc potym o to / czego sobie żadamy.

¶ Ale iż żadza y prośba bywa o tych rzeczach ktorych niemamy / a iż też Panu Bogu / to jest naturze iego / nic przybyc / y
ona istność Boska / żadna rzecz pomnożyć się niemoże / gdyż
jest niewymownym obyczajem wszelakiey doskonałości pełna:
tedy rozumieć mamy / iż oprócz rzeczy takowych / ieszcze coś jest
czego prosimy od Boga / aby to iemu samemu wyrządzano być

mogło / a co też ku zwierchniey iego chwale należy. Bo żada-
my y prosimy / aby Boskie Imie wiadomsze było Poganom:
aby się rozszerzyło Królestwo iego: aby co dzień było ludzi wie-
cey Panu Bogu posłusznych: ktore to rzeczy / iako Imie / Kro-
lestwo / y Posłuszeństwo / nie są ani zależa w onym wewnętrze-
nym dobru Bożym / ale zewnątrz poymowane y brane bywają.

¶ Wszakże aby się łatwiey rozumieć mogło / ktora moc y wo-
ładza zamieszka w sobie ty Prośby / tedy będzie to należało Pa-
terzowi aby wspominał Chrześcijany / iż ony słowa / Jako w
niebie tak y na ziemi / osobliwie ku każdej z tych trzech pierw-
szych Prosb ściągac się mogą: A tho tym obyczajem / Niech
się świeci Imie twoje / iako w niebie tak y na ziemi. Ża się /
Przyjdzi twe Królestwo: iako w niebie tak y na ziemi. Tymże
obyczajem / Bądź wola twoja: iako w niebie tak y na ziemi.

¶ A kiedy prosimy aby się Imie Boże świeciło / tedy to ro-
zumujemy aby się rozmnożyła światobliwość y chwala Boskie-
go Imienia. Gdzie wszdy będzie obaczal / y pobożne słuchacze
swoie

Świeć się Imię twoje.

383.

swoje nauczał Pleban / iż tego świadiciel niemowi / aby (iego Imię) tym obyczajem świecone być miało na ziemi którym jest świecone w niebie: to jest aby wielkością światobliwości/ to świecenie Imienia Bożego na ziemi równało się onemu niebieskiemu świeceniu/ boć tho żadnym obyczajem być niemoże: ale aby się to świecenie / działo z miłości y zewnętrzney chuci duszney.

T A chociaż to jest rzecz prawdziwa / iż Boskie Imię samo przez się niepotrzebuie światości / gdyż y świętym y strasliwym jest / iako y sam Pan Bog jest świętym z natury swey własney/ ani mu przydana być może żadna światość / ktoreyby on od wszystkich wieków dawno niemiał: wszakże ponieważ mu na ziemi część mnieyszą wyrządzaia niżby przystało/ częścią też złorzeczeniem y nieprzystoynymi słowy bywa stomocono / tedy dla tego my żadamy y prosimy/ aby chwałami/ częścią y sławą/ to Imię chwalono było: biorac przykład z onych chwał/ y z oney czci/ y z onego wystawiania ktore mu wyrządzaia w niebie: to jest / aby ta część y chwala w naszym umyśle/ y w sercu/ y w ustach była/ żebyśmy też wszelką czcią y wewnętrzną y zewnętrzną chwalili/ y wszelakim wystawianiem Pana Boga iako wysokiego/ czystego / y chwalebneho wynosili/ naśladowiac w tym ony zwierchne y niebieskie mieszczany. Bo iako ci ktorzy są w niebie / bardzo iednostaynie y zgodnie/ wielką chwałą/ y sławą Pana Boga wychwalaia / tak y my prosimy aby się toż stać mogło na ziemi: a iżby wszyscy Poganie Pana Boga poznali/ czcili y chwalili / : aby niebyło żadnych ludzi takowych/ ktorzyby Chrześcijańskiej Wiary przyiac nie mieli/ ale iżby sami siebie Panu Bogu zupełnie posłubiaiac to wierzyli / że z niego wszystka studnica światobliwości pochodzi/ a iż niemaż żadney rzeczy/ ani czystey / ani świętey / ktora by od światobliwości Boskiego Imienia/ swiego początku niebrała. Bo świadczy Apostoł / iż Kościół jest oczyszczony omycim wody w słowie żywota. A to słowo żywota/ znaczy Imię Oycy / y Syna / y Ducha świętego / którym krzczeni y poświęcani bywamy. Przeto iż człowiek żaden/ ani oczyszczon/ ani żadney chedogosci y zupełności mieć niemoże/ kiedyby nad nim Imię Boże wzywane niebyło / tedy żadamy y tego prosimy od Boga/ aby wszystek naród ludzki/ opuściwszy one nieczyste ciemności niewiary / a Boskiey światłości promieniem oświecony będąc/ tak moc Imienia tego poznał/ aby w nim prawdziwey światobliwości szukał/ a przymiuc światość Krztu

To tho jest /
Świeć się Imię
twoje iako
w niebie.

Psal. 110.

W prosbie w
torcy czego pro
simy.

Prosimy aby
Poganie krzcili
się w Imię Bo
że.

Ephes. 5.

Słowo żywota
o Pawła S. co
znaczy.

Prosimy też aby
by grzeszni lud-
dzie grzechom
prześli.

Prosimy aby
wszyscy Panu
Bogu służyli.
Iacobi 1.

In oratione Do-
minice 5. post
Pascha.

Wszystki rzeczy
albo secundas
causas. P. Bog
nam tu poży-
tkowi stworzył.

Kościół święty
w wieczności
mieć mamy.

z reki samego P. Boga w Imię świętey a nierozdzielney Troj-
ce/ zupełney światobliwości dostawał.

A to żądanie y prośba nasza/ niemniej się też ściaga y do
tych ludzi ktorzy grzechy y złościami splugawieni/ czysta zupeł-
ność krztowa/ y ono niewinności swey odzienie stracili. Za czym
się stało/ iż w onych niedzielnach zaś powtore Duch nieczysty
mieszkanie swoje uczynił. Żadamy tedy y prosimy Pana Boga
aby też w nich świeciło się Imię iego/ żeby wróciwszy się ku
rozumowi dobremu/ dostali pierwszej światobliwości przez
Sakrament Pokuty/ a sami czystym y świętym Kościołem y
mieszkanim Bożym się stali.

Prosimy też potym/ aby Pan Bog światobliwością swą
wszystkich ludzi sercem oświecił/ aby mogli obaczyć/ iż każdy dar
teń najlepszy/ y każdy dar doskonały zstępujący od Oycy swia-
tłości/ nam z łaski Bożej dany bywa: abyśmy mierność/ spra-
wiedliwość/ żywot/ zdrowie/ na ostatek wszystki tak duszne iako
y cielesne/ tak zwierchnie y naszemu żywotowi służące/ iako
y zbawienne dobra przywołać zaczęli iemu samemu/ od ktorego/
iako wystawia Kościół/ wszystkie dobra pochodzą: Jesli co słoń-
ce swą światłością ludziom pomaga: iesli też co pomagają ru-
śianim swym y biegiem wszystkie gwiazdy: iesli my żywiemy
z tego powietrza ktore nas ogarnia: iesli ziemia obfitością zbo-
ża y pożytkow innych wspiera żywot wszech ludzi: Jesli za na-
szego wrzędu albo Przelożonych naszych staraniem używamy po-
koju/ tedy tak tych iako y drugich takowych mieszczonych dobr/
Wszystki rzeczy użyć nam niezmierna dobroćliwość y łaska Boża. A owszem
albo secundas ony rzeczy stworzone ktore Philosophowie wtorymi przyczyna-
causas. P. Bog mi/ to jest Secundas causas zowa/ rozumieć tak mamy/ iż nie-
nam tu poży- ktore z nich dziwnym obyczajem sprawione y ku naszemu poży-
tkowi stworzył. towi sposobione są reka Boża/ przez ktore on dobre swoich nam
wdziela/ y daleko a szeroko je rozlewa.

A ona rzecz jest nazacniejsza y ona osobliwsza w tey Proś-
bie/ aby wszyscy znali y w wieczności mieli te naswietlona oblu-
bienice Pana Chrystusowe a Matkę naszą Kościół święty:
w ktorey samey jest ona obfita y wstawiczna studnica/ ku oczys-
zczeniu wszystkich plugawstw grzechowych: z kąd czerpane by-
waia wszystkie zbawienia y światobliwości naszej światości:
przez ktore też iakoby przez nieiakie rury niebieskie/ wylewa się
na nas od Pana Boga ona wilgotności y światobliwości ro-
śa: ktoremu to Kościołowi samemu y tym ktore on w sobie za-
myka/ należy wzywać onego Bożkiego Imienia/ ktore samo

tylko

tylko jest pod niebem ludziom dano/ w którym zbawieni być muszą.

Wszakże maia Plebani bardzo pilnie przypominac/ iż to na dobre syny zależy/ nietylko Pana Boga Oyca słowy prosić/ ale też rzecz a sprawa o to się starac/ aby się w nich świeciła światłość Imienia Boskiego. A Boże day/ iżby takich nie było którzy chociaż wstawicznie w swej modlitwie proszą o to Imienia Boskiego świecenie/ przedsię wczynki swymi/ ile mogą/ y gwałcą y plugawia je : za których taką złą przyczyną czasem się też Panu Bogu złorzeczy. Na takie mówi Apostoł ony słowa: Imie Boże przez was bywa między Poganymi bluźnione. **A** w **E**zechielu Proroła tak czytamy : Wdeszli do narodow/ do których też y weszli/ a plugawili Imie święte moje : gdy o nich tak mówiono : Tenci lud jest Pański/ a z iego ziemie wyszli. Bo iaki jest żywot y iakie obyczaje tych którzy wyznawają wiare/ tak też o samej wierze y o iey dawcy/ to jest o Panu Bogu/ zwykło pospolstwo głupie rozumieć. Przeto ci którzy żyją wedla Chrześcijańskiej nauki która przyieli/ y wedla niej sprawy swoje y modlitwy stosują/ wielką przyczynę y pobudkę inszym dawają/ żeby też Imie niebieskiego Oyca chwalili y wystawiali czcią y chwałą wszelaką. Bo tego sam Pan chce po nas/ abyśmy za cnymi cnotami naszymi pobudzali ludzkie ku chwale y ku wystawianiu Boskiego Imienia : do których mówi tymi słowy w **E**wangelii : Tak niechaj świeci przed ludźmi światłość wasza/ aby oni widzieli dobre wczynki wasze/ a chwalili Oyca waszego który jest w niebiesiach. Także też pisze Księże Apostolskie : Miac obcowanie wasze dobre między Poganymi/ aby obaczysz wasze dobre wczynki/ Pana Boga stawili.

Act. 4.

Syn dobrym
co czynić na-
leży.

Dla tych Imie-
niu Bożemu
ludzie niewier-
ni złorzeczą.
Rom. 2.
Ezech. 36.

Dla dobrych p.
Bog pochwa-
lon bywa.

Math. 5.

1. Petr. 2.

Przyjdźi twe Królestwo.

Alkie jest Królestwo niebieskie/ o które w tej wtorej Prośbie żądamy/ iż się do niego ściągają/ y w nim się kończy wszystko **E**wangelii świętej kazanie. Bo z tad począł ku pokucie wspominać Jan S. Krzyciel/ kiedy mówił: Czynicie pokutę/ a przybliży się wam Królestwo niebieskie. Z tad też począł swoje kazanie Zbawiciel narodu ludzkiego : y w onej rozmowie zbawiennej/ w której po-
kazał na gorze Bedac Zwoleńnikom swoim drogi do błogosławieństwa/

Ewangelia w
systka Kró-
lestwa się nie-
bieskim kończy:
y dla niego by-
wa kazana.

Math. 3.

Math. 4.

pan Christus
o Krolestwie
Bożym kazał.
Math. 5.

Lucę 4:

Math. 10.

Lucę 8.
Act. 1.

Math. 6.

W wtorey pro
śbie co się za
myka.

wienstwa / iakoby dawać im
znać o co prosić mają / poczał na
ukę swoje od niebieskiego Kroles
stwa. Bo tak mowił : Błogosła
wieni vbodź w Duchu / a bowiem
ich iest Krolestwo niebieskie : A o
wszem kiedy go chcieli przy sobie
zadzierżec / tedy powiedział one
przyczyny dla ktorey od nich o
deydz musiał : Musze też dru
gim miastom przepowiedać Kro
lestwo Boże / bom dla tego iest
postan. Toż też Krolestwo potym
y Apostolom przepowiedać rozkazał : y młodziencomi onemu /
ktory powiedał że chciał isc pogrześć oycą swego / tak mowił :
Idź ty przepowieday Krolestwo Boże. A kiedy był zmartwych
wstał / tedy przez ony czterdzieści dni ktorych wkażował się A
postolom / rozpowiedał Krolestwo Boże. Przeto Plebani bār
zo pilnie te wtora Prosbe beda rozbiarac / aby rozumieli stu
chacze Chrześcijanicy / iako wielka iest moc w tey Prosbie / y iak
to iest nam potrzebna. A napierwey izby te rzecz bacznie y sub
tylnie mogli wyłożyć / tedy bārzo ym to pomoże / iesli beda ro
zmyślać / iz chocia ta Prośba złącza się ze wszystkimi inšzymi
Prośbami / wszakże rozkazał Pan abyśmy iey od inšzych osobli
wie vzywali / y o to się z wielką pilnością starali / co mieć zada
my. Bo tak mowi : Szukaycie naprzod Krolestwa Bożego y
sprawiedliwości iego / a ty wszystkie rzeczy przyrzuczone wam
beda. A zaprawde zamyka się w tey Prosbie tak wielka moc
y obfitość darow niebieskich / iz też ona wszystkie w sobie rzeczy
zawiera / ktore są potrzebne ku zachowaniu cielesnego y duszne
go żywota. A ktoż będzie godzien Krolestwiego przezwiśka /
iesliby się o to niestaral / coby zdrowie / y zupełność Krolestwa
mogło zachować ? Wierc iesli się ludzie starają aby całe było
ich Krolestwo / coż mimamy / iako wielkie staranie y wielka
opatrność on Krol wszystkich Krolow czyni / żywota y zbaw
wienia ludzkiego bronić ? W they tedy Prosbie Krolestwa
Bożego / zamykają się wszystkie rzeczy ktorychkolwiek w tym
naszym Pielgrzymstwie / albo radniey w tym naszym wygna
niu nam potrzeba : ktorych też obiecuie nam Pan Bog z łaski
swey vzyćć : bo wnet tamże ony słowa przydał / A ty wszyst
ki rzeczy przyrzuczone wam beda : ktorymi to iasnie pokazał / iz

on

on iest takim Krolew/ktory narodowi ludzkiemu obficie y szczo-
drze wszystkich rzeczy dodawa: a o regoc to Krola niezmierny
dobroci myslac pilnie Dawid Prorok/ tak mowil: Pan Bog
mie sprawi/ a niedostatku zadnego czuc niebede.

Psal. 22.

¶ Ale niedosyc na tym pilnie prosic o Krolestwo Boze/ iesli ku
tey Prosbie naszey przydawac niebedziemy onych wszystkich
rzeczy iakoby naczynia iakiego/ przez ktorebysmy szukać y naleść
to Krolestwo mogli. Bo y onych piec głupich Pamien/ chociaż
pilnie tym obczyaiem prosily/ Panie Panie otworz nam/ przed sie
przededzwiami zostaly/ iz takiej pomocy do swej modlitwy nie-
mialy. A niedarimo sie to stalo: Bo Pan Bog wsty swymi tak
powiedzial: Nie kazdy ktory mi mowi Panie Panie/ do Kro-
lestwa niebieskiego wnidzie. Przeto beda iakoby czerpac Kaptla-
mi opiekalnicy duszni/ z obfitych studnic Pisma Bozego ty rzeczy
ktore Chrzeszczanom chuc y zadza ku niebieskiemu Krolestwu
poruszyc beda mogly/ y ktore im na oko pokazza mizerne zycie na-
sze na swiecie: za ktorych rzeczy rozmyslaniem tak beda ziec/ iz
k sobie przychodzic a pilnie obaczaiac/ rozpamietywac pocz-
na ono blagoslawienstwo nawietrze/ y ony dobra niewymow-
ne/ ktorych iest pelen dom wieczny Pana Boga Oycy naszego.
Bo my iestesiny tu wygnancy/ a prawi na tym miescu mie-
skaiac/ na ktorym tez y Szatanowie mieszkaja: ktorych to nie-
nawisc przeciwko nam/ zadnym obczyaiem wstromiona byc nie-
moze/ bo sa niewymownymi nieprzyiacielmi narodu ludzkiego/
y wblagac sie niedadza. A coż rzeczymy o domowey oney y we-
wnetrzney wojnie/ ktora miedzy soba ciato y dusza/ cielesnosc
y duch wstawicznie wiada: dla ktorych tez bez przestanku bac
sie trzeba/ bysmy snadz kiedy nieupadli. Ale coż mowie bac sie
trzeba: y owszem zarazbysiny wpadli/ iesliby nas niebronila
mocna reką Boza. Te cieszkosć takowa nadz y niedostatkow
cielesnych kiedy w sobie czul Apostol/ tedy tak mowil: Nieszczę-
sny ja człowiek/ ktoz mie od ciata tey śmierci wolnym uczy-
ni: A ta nieszczęśliwość narodu naszego/ aczkolwiek poznana
sama przez sie byc moze/ wszakże latwiey porozumiec ia moze-
my z onych spraw y postepkow inszych natur/ y rzeczy stworzo-
nych. Albowiem w onych/ chociaż rozumu/ chociaż tez y czuy-
ności albo smyslow niemaja/ przed sie rzadko to widzimy aby
ktora natura tak od własnych swych spraw/ od smyslu albo czu-
cia/ y od przyrodzonego ruszenia odchodzila/ izby mogla kie-
dy od siebie wstawionego y zamierzonego swego konca odstapic.
Widzimy tho w dzikich bestiach/ y w tych ktore plywaja/ y

Krolestwa Bo-
zego niejedno-
prosieć/ ale ie-
też zasługować
musimy.
Math. 25.

Math. 7.

z Szatanu y z
ciatem iaka
wojne wiedzie-
my.

Galat. 5.

Romań. 7.

Dostonały sie
wszystki rzeczy
stworzone spra-
wiona/ niżej
człowiek.

Psal. 112.

Cztowieczane-
dza y niedosta-
tek.Dla wżgąrdy
łaski Bożej ty
niedostatkicze-
piny.

Lucę 15.

Krolestwo Bo-
że co znaczy.Znaczy y moc
Boża.

Psal. 94.

w ptakach / tak iż rzecz takowa niepotrzebuie dowodu. A jeśli wejrzyś na niebo / tedy poznaś iż to jest rzecz bardzo prawdziwa / ktora Dawid powiedział : Panie słowo twoie na niebie trwa na wieki. Bo tak się ono ustawicznie rusza y bez przestanku obraca / iż namniemy nieodstepuie od swego kresu ktory mu Pan Bóg zamierzył. Jeśli też na ziemi y na wszystko cokolwiek jest na niej patrząc będziesz / tedy łatwo obaczysz / iż albo w żadney rzeczy / albo bardzo w małej od kresu swego wyfracza. Ale mizerny ludzki naród częsciuchno wpada / a rzadko to wypelnia co był dobrze pomyslił : częstokroć też porzuca y przedstawia tego co był dobrze czynić począł : a ona rzecz wyborna ktora mu się była teraz bardzo podobala / natychmiast mu omierźnie : ktora odrzuciwszy / o rzeczach szkodliwych y sobie szkodliwych myślić y radzić poczyną. A ktoraż tedy jest nieustawiczności tej y niedzielną przyczyną ? Wżgąrdą Bożkiego nadchmienia. Bo zawieramy vszy nasze przed wspomnianim Bożym : nie chcemy naszych oczu podnieść ku tym rzeczom / ktore iakoby świece są od Pana Boga nam postawione : ani słuchamy Głosu niebieskiego kiedy nam co zbawiennego przykazuje. Przeto niech tu czynią pilność Plebani / aby Chrześcijanom y ty niedzielną takową kłódlą przed oczu / y przypominali tych nadz przyczyny / y moc a obyćzay lekarstwo pokazali. Czego łatwo dowieść mogą / biorąc dowody z onych mężow świętych / iako Jana Chrystofoma y Augustyna / a osobliwie z tych rzeczy ktoreśmy powiedali wykładając Kredo. Bo kiedy się to pozna / tedy ktoż tak złośliwy będzie / aby za pomocą wprzedażacy łaski Bożej nie starał się o to / iżby przykładem onego syna marnotrawnego / o którym mamy w Ewangelii / mógł się podnieść y powstać / a przed obliczność Króla y Głosu niebieskiego przystąpić ?

¶ To tedy wyłożymy ktora jest pożyteczna Chrześcijańska Modlitwa / powiedzą też co to jest czego od Pana Boga żądamy : zwłaszcza iż to przezwiśko Krolestwa Bożego / wiele rzeczy znamionuie : ktorych oznaymienie y pożyteczno będzie ku wyrozumieniu inszego Pisma / y ku poznaniu miejsca tego / jest bardzo potrzebne. Pospolicie tedy Krolestwo Boże znaczy / iako że się to często w Pismie S. pokazuje / nie tylko moc one Boża ktora ma nad wszystkimi ludźmi y nad wszystkimi stworzonymi rzeczami / ale też y opatrność za ktora rzeczy sprawnie y rzadzi. Albowiem / iako mówi Prorok / w ręku jego są wszystkie konce ziemi : przez ktore konce rozumieją się też ty rzeczy / ktore są tajne y skryte we wnętrznościach ziemskich y w czę-

ściach

Przypomnij twoje Królestwo.

389.

ściach wszystkich rzeczy. Tymci obyczajem Mardocheus mo-
wił ony słowa: Panie Boże wszechmogący Królu / wszyscy
rzeczy postawione są w mocy twojej: a nie jest żaden któryby
się mógł wolej twojej przeciwieć. Albowiem jesteś Pan wszyst-
kich / a nie masz takiego któryby się mógł Magistrowi two-
mu zastawieć.

Ester 13.

¶ Zás/przez Królestwo Boże pokazuje się ona osobliwa y na-
wieszta opatrność / za którą Pan Bóg pobożnych y świętych
ludzi broni / y o nich pieczę ma. O którym to własnym y wiel-
kim Bożim staraniu Dawid powiedział: Pan Bóg mnie spra-
wił / a niedostatku żadnego czuć niebode. Także y Izaiasz:
Pan Bóg Król nasz on sam zbawi nas. W której tho Bożej
Królewskiej mocy / aczkolwiek są osobliwym obyczajem ci na
świecie / iakośmy powiedzieli / świeci y pobożni ludzie / wszak-
że wspominał Pilata sam Pan Chrystus / iż Królestwo jego z te-
go świata nie było: to jest / nie poczęło się na tym świecie / gdyż
ten świat / y stworzonym jest / y ustać musi. Bo tym obczaj-
iem / którzyśny teraz powiedzieli / panu Cezarze / Królowie
Miaści / Książęta / y ci wszyscy którzy albo za wezwaniem y za
wyborem ludzkim nad miasta y nad krajami władają / albo
którzy gwałtem y mocą Państwa dostali. Ale Pan Chrystus
jest od Boga Królem postawiony / iako mówi Prorok: ktore-
go Królestwo / wedle Pawła s. powieści / jest sprawiedliwość.
Bo tak mówi: Królestwo Boże jest sprawiedliwość / pokój y
radość w Duchu świętym. Króluje tedy w nas Pan Chri-
stus przez ony cnoty wewnętrzne / iako przez Wiare / Władzie /
y Miłość: przez które cnoty nie iako się częściami Królestwa te-
go stawamy / a Panu Bogu nie iako osobliwym sposobem zo-
stawamy / bywamy na część y na chwale jego poświę-
ceni / iż iako mówił Apostoł: Żyć już nie ja / ale żyć we mnie
Pan Chrystus: tak y my moglibyśmy mówić: Króluje ja / już
nie ja / ale Pan Chrystus we mnie króluje. A to Królestwo spra-
wiedliwością zowa / iż jest przez sprawiedliwość Pana Chri-
stusowe sprawione. O tymci Królestwie tak mówił sam Pan
y Łukasza świętego: W was jest Królestwo Boże. Bo chociaż
Pan Jezus Chrystus króluje przez Wiare w tych wszystkich kro-
re w sobie nas wieszta matka naszą Kościół święty zamyka /
wszakże osobliwym obyczajem ty ludzie sprawi / którzy ma-
jąc wielką Wiare / Władzie / y Miłość / iako czyste y żywe człon-
ki sami siebie Panu Bogu w moc dają: a powiedamy iż w ta-
kowych jest Królestwo łaski Bożej.

Opatrność
Boża.

Psal. 22.

Esaie 33.

Pan Chrystus
iako jest Kró-
lem.

Ioan. 18.

Psal. 21

Rom. 14.

Pan Chrystus
iako w nas kro-
luje.

Galat. 2.

Królestwo łas-
ki Bożej iako
jest.

Luce 7.

Kt

3

Jest

Krolestwo ch-
wały Bożej i-
stie jest.
Math. 25

Lucę 23.

Ioan. 3.

Ephes. 5:

Math. 13.

Krolestwo ta-
kie musimy pr-
wiec mieć / a po-
tym też chwaty
Bożej.

Ioan. 4.

Chwała Boża
doskonała i-
stka

Na świecie
cierpieć / w nie-
bie rośkośy ży-
wać będziemy.

Czego prosim
od Pana Boga
w tej wtorey
prośbie.

Elaie 54

Jest też y ono Krolestwo chwały Bożej / o którym słysz-
my iż Pan Chrystus v S. Mathensza tak mówił: Podźcie bło-
gosławieni Oycę mego / osiągniecie zgotowane wam Krole-
stwo od początku świata. Ktorego też Krolestwa v Łukasza
S. on Łotr wyznawając swe grzechy / dziwnym obyczajem za-
dał / tak mówiąc: Pamiętaj na mnie Panie / gdy przydziesz w
twoje Krolestwo. Wspomina też S. Jan Krolestwo takowe:
Jesliby się kto nieodrodził z wody y z Duchą / niemoże wnieść do
Krolestwa Bożego. Wspomina y Apłostł do Ephesow pisząc:
Żaden nieczysty / żaden plugawiec / albo łakomy / co jest bałwo-
chwalstwem / niema dziedzictwa w Krolestwie Chrystusowym
y Bożym. Ku temuc też ściągają się ony kłtka podobieństw Pa-
na Chrystusowych / ktore o Krolestwie niebieskim powiedział.

Alle pierwey tłu Krolestwo łaski BŌżey założyć musimy.
Bo to być niemoże aby w kim królowała chwala Boża / iesliby
w nim niekrólowała tegoż Pana Boga łaska. A ta łaska / i-
stka sam Pan Chrystus powiedział / i-
stka studnica wody żywej / i-
stka w żywot wieczny. A coż i-
stka inszego ta chwala / i-
stka jedno nie-
istka doskonała y zupełna łaska? Bo do-
kład i-
stka tym y śmiertelnym ciałem przykryci / do-
kład w tym naszym s-
pym pielgrzymstwie / y w tym wygnaniu błędni y kłwocy ży-
acie / obecnie z Panem BŌgiem niebedziemy / do-
kład często wpadac
musimy / wtraciwszy one pomoc łaski Bożej ktora nas wspie-
rała: ale kiedy nam światłość chwały onego Krolestwa ktore
i-
stka jest doskonale zaświeci / tedy możni y stali zawždy stać bedzie-
my. Abowiem wszystkie złosc y wszystkie i-
stka już niepożytek wstanie:
każda sie kłwkość albo niemoc / wtrwierdzona zmocni: na o-
sta-
tek / sam Pan Bog w duszy y w ciele naszym królować bedzie.
Cosmy szerzey rozbierali w Kredzie / kiedyśmy o zmartwychw-
staniu ciała mówili.

Wiec ty rzeczy wyłożywszy / ktore nam pospolite o Krole-
stwie Bożym rozumienie opisuią / i-
stka już powiedziec potrzeba i-
stka sie ma właśnie ta Prośba rozumiec. Prosimy tedy od Pana
Boga / aby Krolestwo Pana Chrystusowe (ktore i-
stka jest Kościo-
tem) rozszerzone było: aby sie tu Wierze Pana Chrystusowej
y tu poznaniu Bożemu / ludzie niewierni y Żydowie nawrocili:
a i-
stka też Odszczepieńcy y Kacerze zdrowego rozumu dosta-
li / y tu spólności Kościoła Bożego / od ktorey byli odstąpili /
zaś sie przywrócili: aby sie spełniło y skutkiem ono po-
kazalo
co Pan przez Izaiasza mówił: Rozprzestrzeniay miejsce namiot-
tu twego / a ktory przybytków twoich rościagni: uczyni dłu-
sze po-

szę po-

ſze powroſci twoie / a vmocni y obſtaluy gwoſdzie twoie : Bo y na prawa y na lewa ſtrone przeſknieſz : gdyż Pan Bog ęto ry cie uczyni / tobie panować będzie. A thenże ieſzcze mowi : Beda chodzieć Pogańi w twoiey ſwiatłoſci / a Krolowie wiaſności wſchodu twego. Podnieſ w okrag oczy twe / a patrzay. Ci wſzyſcy co ſie zgromadzili / przyſzli do ciebie. Synowie twoi przyda z daleka / a córki twoie z Bołu powſtana.

Eſaie 60.

¶ Ale iż ſie też ludzie náyduia w Koſciele / ętorzy po ſobie zeſpaczona Wiare poſazuia / wyznawaiac ſłowy Pana Boga / a przac ſie go uczynki : w ętorych też dla grzechow Szatan mieſzka / y pannie w nich iako w domach właſnych / tedy proſimy aby do nich przyſzło Kroleſtwo Boże / iżby rozpedziwſzy ciemność grzechow / a będąc oſwieceni Boſkiey ſwiatłoſci promieniem / przywroceni być mogli ęu oney pierwſzey ſynow Bożych ſacnoſci : aby Ociec niebieſki zgładziwſzy z ętego Kroleſtwa ſwego wſzyſtki Kacerze y Oſzczępience / wyrzuciwſzy też wſzelakie obrażenia y grzechow przyczyny / wychedożył gumieniſko to Koſciola ſwego / iżby Pana Boga nabożnie y ſwiatoſliwie chwalać / Bez trudności wſzelakiey pokoiu mogli używać.

Tit. 2.

¶ Na oſtatek proſimy / aby ſam Pan Bog żył w nas y krolował / aby iuż potym ſmierć mieyſca niemiata : ale iżby poſzarta była przez zwycięſtwa naſzego Pana Chriſtuſa / ętory rozrzuca wſzyſty popſowanſzy wſzyſtko nieprzyiacioli naſzych Pańſtwa wſzyſtkę władza y ſiłę / aby podbił wſzyſtki rzeczy pod moc ſwa.

¶ Beda ſie też ſtarac o to Plebani / żeby lud Chreſcijański uczyli / (czego też właſność tey proſby potrzebuie) iaka myſl y iakie rozpamiętawanie w ſobie mieć maia / chęali do Pana Boga te modlitwe nabożnie uczynić. Naprzod tedy vpominac ie Beda / aby patrzali na moc y na wyrozumienie podobieńſtwa o nego ętore Zbawiciel naſz przywodził : Podobne ieſt Kroleſtvo niebieſkie ſkarbowi zakrytemu w roli / ętory kiedy człowiek iaki náyduie / tedy ij kryie / a dla wielkiey radoſci idzie y przeda wſzyſtko co ma / a te rola kupuie. Bo ęto pozna bogactwa Pana Chriſtuſowe / ten wſzyſtki inſze rzeczy dla nich wzgardzi / temu też y maiećnoſć / y bogactwa / y wſzyſtką moźnoſć omierzenie. Albowiem niemaſz nic takiego / coby z ona zaplata nawietſza porownano / y owszem coby przed obecnoſcia iej ſtanac y waźno być mogło. Przeto / ętorzy ludzie to beda mogli obaczyć / ci też tak iako y Apoſtol zawołai : Wſzyſtko mam ſobie za rzeczy ſzkodliwe / a tak ie v ſiebie waże iako rzecz napodleyſza / abych iedno Pana Chriſtuſa pozyskał. Tęc ieſt ona koſtoſ

Nowiac the
Proſbe / co ma
my rozmyſlać.
Math. 13.

Kroleſtvo Bo
je ieſt ſkarb w
roli / y perłato
ſrownia.
Phil. 3.

Math. 13.	wna Ewangeliey świętey perła/ za która iesliby kto wydał swe pieniądze które był zebrał wszyscy dobra swoje przedawszy / tedy ten wiecznego błogosławieństwa używać będzie. O iako bysmy byli szczęśliwi/ gdyby nam Pan Iesus Christus tak wie- le światłości raczył użyć/ abysmy one łaski Bożey perle oglę- dać mogli / przez która on sam w swoich wybranych króluje. Bo y wszyscy rzeczy nasze/ y nasbysmy same przedali/ abysmy ia tylko kupiwszy zachować sobie mogli. Albowiem na ten czas inżby się nam chciało bez pochyby tak mówić: A kthoż nas od miłości Bożey rozłączy? A iesli wiedzieć chcemy która to jest zacna chwata iako
Romań. 8. Krolestwa te- go chwata iako jest poważna.	zaczyna chwata Krolestwa tego poważność / słuchajmyż oney jednokątney Łzaiaśza y Pawła świętego o tej chwale gło- su y powiesci: O kto niewidziało / ani ucho słyszało / ani serce człowiecze pojąć to może/ co zgotował Pan Bog tym którzy go miłują. A bärzo to nam pomoże tu tej rzeczy otrzymaniu o któ- ra prosimy/ iesli sami z sobą będziemy rozmyślać/ co my zacząć iestesmy: To jest: Jadamowe pokolenie/ ludzie sprawiedliwie z Kału wyrzuceni y wygnancy / których niegodność y przewo- rotność / zasłużyłaby nawietrzy gniew Boży y meki wieczne. Przeto musimy na then czas pokorne y boiażney myśli być: nasza też modlitwa musi być pełna Chrześcijańskiej pokory: a niedusząc sami w sobie/ tak iako on iawnogrzesznik wciekać się do miłosierdzia Bożego/ y wszystko dobroci jego przypisując/ wielce mu dziękować za to będziemy/ iż nam Ducha swego w- życzył/ za którym mając dobra nadzieie/ śmiemy do niego wde- lać/ Abba/ Oycze.
Esaie 64. 1. Cor. 2.	
Rozmyślając niedusząc/ mu- simy w tej pro- śbie pokorny- mi być.	
Lucę 12.	
Roman. 8. Krolestwa Bo- żego niepro- szniac dostaia	Bedziemy się też o tym starać y o tym pomyślać/ co czynić a czego zaś strzedz się mamy/ żebyśmy do Krolestwa tego nie- bieckiego przysc mogli. Bo niewezwał nas Pan Bog na gnu- sność y na proznowanie: y owszem tak sam powie da: Kro- lestwo Boże gwałt cierpi / a gwałtownicy wdzierają się do niego. A zaśie: Jesli chcesz do żywota wnieść/ tedy Przy- kazanie choway. Przeto niedosyc jest na tym/ iż ludzie Krole- stwa Bożego proszą/ iesli sami też nieprzyłożą ktemu swej chu- ci y starania. Bo muszą być pomocnicy y przystugiacy łasce Bożey/ idac tą drogą która wiedzie do nieba. Nigdy nas nie- opuszcza Pan Bog/ który obiecał iż ma z nami zawždy być: ale tey iedney rzeczy przyglądać tylko mamy / abysmy y Pana Bo- ga y siebie samych nieopuscili. A w tym Krolestwie Kościół Bożego są wszyscy rzeczy/ przez które on y broni żywota ludz- kiego/ y zbawienie wieczne sprawuje: Bożec też są ony Angel- skie Za-
Math. 11. Math. 19.	
W Krolestwa Bożego dosta- niu mamy wiel- ką pomoc.	

kie Zastępy/ktorych widzieć niemożemy: także y ten widomy dar Sakramentow albo Swiatości/ktore są bärzo pełne mocy niebieskiej. W tych tedy Sakramenciech tak wielki nam P. Bóg ratunek zgotował/iz nietylko od Krolestwa cieśkich nieprzyjaciół naszych możemy być bezpieczni/ale też y okrutnika samego/ y iego pomoc złośliwa/porazić y podeptać możemy.

¶ Przeto naostatęk pilnie prosimy Ducha Bożego / aby nam wszystko wedle swej woley czynić rozkazał/aby odiał Państwo Szatanśkie / tak iżby w on dzień ostatni żadney mocy niemiał nad nami: aby zwyciężył y triumphował Pan Christus/ aby Zakon iego po wszystkim świecie był chowan/ y wstawy iego były dzierżane: aby go żaden niewydawał ani opuszczał: ale iżby tacy byli wszyscy/ żeby przed obliczność Bożą śmieie przysc y oney Krolestwa niebieskiego dzierżawy/ktora im od wszystkich wieków zgotowana jest/dostać mogli: gdzie Błogosławionymi zostawszy/ żyłoby z Panem Christusem na wieki.

Bądź twa wola.

Dyz powiedział Pan Christus: Niekażdy ktory mi mowi Panie Panie / wnidzie do Krolestwa niebieskiego / ale kto czyni wola Oycy moiego ktory jest w niebie / tenci wnidzie do Krolestwa niebieskiego: tedy ktorykolwiek chce przysc do onego niebieskiego Krolestwa/tego od Pana Boga pro-

Math. 7.

Do krolestwa niebieskiego kto chce wnieść co ma czynić.

śic maia/ aby się wola iego działa. Przeto na tym miejscu jest położona ta prośba wnet po oney Krolestwa niebieskiego prośbie.

¶ A iżby rozumieli Chrześcijanie iako nam ta rzecz jest potrzebna ktorey w tej Prośbie prosimy / y iako wielkiej obfitości darow zbawiennych za iey vprośzeniem dostaiemy / tedy pożąza Plebani / iakimi niedzami y troskami ludzki naród był vcisnion dla grzechu pierwszego Oycy naszego. Bo napierwey P. Bóg

w rze

<p>Pan Bog iako wszystkim rze- czom dał poży- tecznych rzeczy żądliwość.</p> <p>Była też przio- dku ta pożadli- wość zacna w człowieku.</p> <p>Żadza swoje iako to człowiek przez grzech popsował.</p> <p>Psal. 52.</p> <p>Genes. 8.</p> <p>Romań. 7.</p> <p>Rozumu ludz- kiego niedosta- tek.</p> <p>Esaie 5.</p> <p>Którym lu- dziom przyro- wnowa nas Pisino. Tym co smak stracili.</p>	<p>w rzeczy stworzone wrodził pożądlivość pożytku własnego/ aby za nieiała przyrodzona skłonnością / szukał i pożądał kon- ca swego / od którego też ony nieodstępna nigdy / chyba iżby zernatrz nieiała zawada przypadła. Wiec tym zacnieysza y sławnieysza od początku była w człowieku ona moc żądliwości/ aby Pana Boga pożądał iako dawce błogosławieństwa y iako oycę sweo / iż on mógł rady y rozumu używać. Ale te własnego dobra miłość sobie z przyrodzenia wrodzona / (gdyż ią inż rzeczy stworzone choć też bezrozumne zachowały / które iako z początku były z przyrodzenia swego dobrymi stworzone / tak potym w tymże stanie y w tym sposobie zostały / y do dzisiaj dnia zostawaia) sam mizerny ludzki naród popsował y sam wstał w tym biegu. Bo nietylko utracił dobra pierworodney sprawie- dliwości / którymi od Pana Boga nad swą naturę ozdobion y osłachcion był / ale też one chęć osobliwą ku cności zamit / któ- ra miał w duszę swą wsadzona. Wszyscy (prawi) wstąpili / y zaraz niepożytecznymi się stali / niemaż żeby dobrze czynił / niemaż aż do iednego. Bo umysł y pomysłenie serca ludzkiego sa skłonne ku złemu od swej młodości : także łatwie z tad po- znano być może / iż żaden sam przez się rzeczy zbawiennych ro- zumieć niemoże / ale wszyscy skłonni sa ku złości : a iż niezliczone sa ludzkie złe namietności / kiedy skłonni a prawi zapalenie bieża ku gniewowi / ku nienawiści / ku pyrze / ku pożądaniu czi / a iakiemiarz ku wszystkiemu złemu. W których złościach aczkolwiek wstaćwicznie przebywamy / wszakże iest ich niemało między nimi (ktora iest wielka niedza naszego rodzaju) co się nam złymi być niezdadza. A ta rzecz pokazuje wielka mizerya ludzka / ktorzy bedac chciwościami y sprośnymi namietnościami zaślepieni / niebacza tego że często sa rzeczami szkodliwymi / które oni zdro- wymi być mniemaią : y owsem ku tym złym a szkodliwym rzeczom prawię pedem ida / iakoby ku iakiemu dobru które- goby żedac y o nie prosić mieli / a tych się które sa prawdziwe dobra y które sa veżciwe / iakoby rzeczy iakich przeciwnych strze- ga y chronia. Takowymci mniemaniem y takim rozsądkiem ska- żonym / brzydzi się Pan Bog mówiac słowy onymi : Biada wam co rzecz zła dobra zowiecie / a dobra zła : czyniac ciemno- ści światłością / a ciemnościami światłość : kładac gorzkość za słodkość / a słodkość za gorzkość. Wiec aby nam przed oczy położyło mizerie nasze Pisino Boże / przyrownywa nas onym ludziom którzy smak prawdziwy stracili : Za czym to przycho- dzi / iż się chronia potarmu zdrowego a niezdrowego żadaia.</p> <p>Przyro-</p>
--	---

Przyrównywa też nas niemocnym : Bo iako oni doład choro-
by niezbęda / sprawy wrzędow ludzi zdrowych czynic niemoga :
tak też my czynków ktoreby się Panu Bogu podobaty zacząć
niemożemy bez łaski Bożej ratunku : a jeśli dostawamy rzeczy
iaskich będąc w tej chorobie / tedy ony są bardzo lekkimi / a ktore
nam tu dostąpieniu błogosławieństwa niebieskiego nie albo ma-
ło pomoga. A nigdy niebędziemy mogli tak iako przystoi Pana
Boga mówić y chwalić / (co jest nieiaka rzecz wietrza y po-
ważniejsza / niżelibysmy leżąc na ziemi za mocą ludzką dostać
ich mieli) jeśli nas pomoc łaski Bożej niewesprze. Aczkolwiek
bardzo też jest przystoynie ono przyrównanie / tu pokazaniu nie-
dostatków ludzkiego narodu / kiedy powiedaia żesiny dzieciom
podobni / ktore kiedy je puszcza na swą wolę / bez rozmysłu na
wszystko się wdaia. Jesteśmy tedy dziećmi y niebacznyimi / na
błazeńskie się mowy y na prozne sprawy wdawamy / jeśli byśmy
byli z ratunku Bożego opuśczeni. Bo tak nas karze mądrość
Boża : A długoż wy mali mówić wasze dziecinność będzie-
cie : A długoż głupi ludzie tego żędać będą / co im jest tu szko-
dzie : Tymże obyczajem wspomina Apostoł : Niestawaycie się
dziećmi na rozumie. Aczkolwiek my ięszcze w wietrzej prozności
y wietszym się bledzie obieramy niż ona młodość dziecinna / kto-
rey tylko mądrości ludzkiej niedostawa / do ktorey iednak może
przez się sama przysć za czasem : gdyż my o mądrość Bożą kto-
rey nam tu zbawieniu potrzeba / ani kusić się niemożemy iedno
za nadchnieniem y za Bożą pomocą. Bo jeśli byśmy napredce ra-
tunku Bożego niemieli / tedy odrzuciwszy ty rzeczy ktore są pra-
wdziwie dobra / pedem bieżymy tu dobrowolnemu zaginieniu.
A jeśli by kto / rozpędziwszy za łaską Bożą rozumu swego cie-
mności / takowe niedze ludzkie obaczył / a poczuł z wielkim dzi-
wem y zumięciem naszych członków prawo / (to jest namietność)
y poznał też smysłów żadliwości przeciwiające się duchowi / y
ktemu ięszcze dobrze obaczył wszystkie skłonność naszej natury
tu złemu / iakoż tedy niebędzie mógł z wielką chucią przystoynes-
go szukać lekarstwa do tej złości tak wielkiej / ktora nas za na-
szego przyrodzenia skazaniem bardzo cisnie : y iakoż niemoże po-
żądać onego zbawiennego sposobu / wedle ktorego żywot Ch-
rzesćjaniniego człowieka stosowany być musi : Tęc tedy jest
ona rzecz o ktora prosimy / kiedy się tak Panu Bogu modlimy /
Badź twa wola. Bo kiedy byśmy w takie niedze wpadli / odrzuci-
wszy posłuszeństwo / y wola Bożą wzgardziwszy / wtedy ono
samo przeciwko tak wielkim złościom jest nam od Pana Boga
dane lekarstwo / abyśmy wżdy kiedy wedla woley Bożej żyli /
ktora

Niemocnym.

Dzieciom.

Prouer. 1.

1. Cor. 14.

Kto pozna nie-
dostatek swoje /
ten tu p. Bo-
gu wdzięczyć się
musi.

2. Lekarstwo
przeciw zło-
ściom ludzkim
jest wola Boża

Wola Boża a
by była/ ktorzy
nawiecey pro-
sić maia.

Namietności
nigdy w nas
walczyć nie-
prześtaia.
Iacobi 4.

Math. 26.

Rom. 7.

Rozum nasz
jest zaciemiony
grzechem.

Wola Bożaco
jest/ y co przez
nie mamy ro-
zumieć.

ktoraśmy grzesząc wzgardzili/ y wszyscy nasze myśli y sprawy
tym iakoby sznurem mierzyli. Czego abysmy dostać mogli/ po-
kornie tak Pana Boga prosimy/ Bądź twa wola. A tegoć oni
wprzeymie prosić maia/ w ktorych sercach iuż Pan Bog tros-
luie/ a ktorzy są iuż oświeceni iasności Bożkiej promieniami/ za-
ktorey łaski dobrodzieystwem/ są wolej Bożej posłuszni. Kto-
rzy to ludzie choć są iuż tak sposobni/ przedsię własne sie namie-
tności im przeciwiwia/ dla oney tu złemu skłonności ktora iest
w ludzkie wmysły wrodzona. Tak iż choć abysmy byli sposobny-
mi/ przedsię bärzo sami siebie obawiać sie musimy/ by snadź
oderwani y przjmabieni namietnościami ktore walczą w człon-
kach naszych/ zasbyśmy od zbawienney drogi nieodešli. Z czę-
go nas vpomina Pan Christus słowy onymi: Czujcie a modl-
cie sie/ abyście nieprzyszli w pokuszenie: bo duch iest chutki/
ale ciało krewkie a nie mocne. Abowiem nie iest to w mocy ludz-
kiej/ ani też w onego człowieka mocy ktory iuż przez łaskę Bo-
żą vsprawiedliwionym iest/ aby tak miał wskromione żądze cie-
lesne/ żeby ony nigdy potym pobudzone być niemogły: ponie-
waż dusze tych ludzi ktorzy są vsprawiedliwieni łaską Bożą vzdra-
wia/ a nie ciało/ o ktorym napisał ony słowa Apostoł: Wiem
iż we mnie/ to iest w ciełe moim/ rzecz dobra niemieszka. Bo iak-
to raz pierwszy człowiek przyrodzona sprawiedliwość utracił/
przez ktora sie iakoby nieiakim wedzidłem namietności hamo-
wały/ tak potym niemoc ich rozumem przy siwey powinności
zatrzymać/ aby tych rzeczy żadać nie miały ktore też rozumowi
są przeciwne. Przeto w tej części człowieczej iako w rozumie/
pisze Apostoł iż mieszka grzech/ to iest żał grzechowy/ abysmy
rozumieli iż on nieprzebywa do czasu w nas iakoby gość/ ale
połki iedno żywiemy tak iako mieszczanin obecny/ w domu człon-
kow ciała naszego trwa zawždy. Dla tego cierpieć my wsta-
wiczne od domowych y wnetrznych nieprzyiacioli naiaždy/ łas-
twie to rozumiemy/ iż do pomocy Bożej wciekać sie mamy/ pro-
sząc aby w nas była wola iego.

¶ Zás/ o to sie mamy starać/ aby umieli Chrześcjanie co iest
za moc tej prosby. Gdzie opuścivszy wiele inszych rzeczy kto-
re Doktorowie Scholastici pożytecznie y obf. cie o wolej Bożej
rozbieraia/ to tylko powiedamy/ iż tu na tym miejscu ma sie
rozumieć ona wola/ ktora Znamieniem/ a po Łacinie volunta-
tem signi zwykli nazywać/ to iest/ iakoby ono co Pan Bog chce
żebyśmy czynili/ albo czego sie nam strzedz rozkazuje/ y w czym
też nas vpomina. Przeto w tym słowie Wola/ nayduia sie tu

wszystki

wszystki rzeczy/ktorych nam tu ziednaniu sobie niebieskiego bła-
go stawienstwa dostaia/ chociażby tu Wierze/ chociażby też tu
obyczajem przysłuchaty: a naostatek wszystki/ktorekolwiek nam
Pan Chrystus lubo sam przez sie/ lubo przez Kościół swoy/
albo rozkazał albo czynić zakazał. O ktorey wolej tak pisze A-
postoł: Niechcieycie być nierozumnymi / ale rozumieycie która
jest wola Boża.

Ephes. 5.
1. Petr. 2.

¶ A gdyż prosimy/ Badź wola twoja/ tedy naprzód prosi-
my aby nam to dał Ociec niebieski/ iżbyśmy posłuszni mogli być
Przykazaniu Bożemu/ a iemu w światobliwości y w sprawie-
dliwości przez wszystek czas żywota naszego służyli: abyśmy
też wszystko wedla iego wolej czynili: abyśmy wypełniali thy
sprawy o ktorych nas wspomina Pismo Boże: aby za iego po-
czatkem y pomocą wszystkisiny insze rzeczy pełnili. Ktore tym
przystoia ktoryzy się nie z wolej cielesney ale z Bogą rodzili/ na-
śladować Pana Chrystusowego przykładu/ktory sstał się posłu-
żnym aż do śmierci/ a do śmierci krzyżowej: Abyśmy też by-
li gotowi radniey wszystko wciernieć / niżeli namniey od iego
wolej odstąpić. A niemaż takiego człowieka żadnego/ktoryby
chucia y miłością tey prosby patał gorecey / nad onego ktory
iż tego dostał / aby mógł obaczyć wielką zadość tych ludzi/
ktory są Panu Bogu posłuszni. Bo tenże prawdziwie rozumie
ono co popolicie mówią: Służyć Panu Bogu y być iemu po-
wolnym/ jest królować. Mowi Pan Chrystus: Ktorekolwiek
wczyni wola Oycy mego ktory jest w niebiesiech/ ten jest moim
bratem/ ten siostrą y matką moją. Jakoby rzekł: Jestem z nim
wszelką miłością nabarżey spoiony. Niemaż prawie żadne-
go między meżmi świętymi/ ktoryby nazacnieyszego daru tey
Prosby pilnie od Pana Boga nieżadał: a wszyscy go osobliwa
Modlitwa/ ale barzo często/ rozmaitym obyczajem żądali: mie-
dzy ktorymi widzimy iż on dziwny y nader wdzięczny Prorok/
rozmaicie się modlił. Bo czasem tak mowił: Day to Boże/by-
ły sprawowane drogi moje tu przysrzeganiu sprawiedliwo-
ści twoich. A czasem: Wprowadź mnie na ścieżkę Przykazania
twojego. Niegdy też: Sprostuyście moje wedla powieści two-
iej/ a niech mi niepanuie wszelaka niesprawiedliwość. Kte-
mu się też ściągają ony słowa: Day mi rozum abym się rozka-
zania twojego nauczył. Naucz mnie sądow twoich. Day mi ro-
zum/abych umiał świadectwa twoie. Często też innymi słowy
te rzecz rozbierał. Ktore mieysca pilnie obaczyć y Chrześcija-
nom trzeba wykładac/aby wszyscy rozumieli/ iako w pierwszey

W trzeciej pro-
sie czego pro-
simy.

Phil. 2.

Math. 12.

Wszyscy święci
ludzie o then
dar Pana Bo-
gą prosili.
Psal. 118.

O wola Boża
prośać / brzy-
dymy się w
ci cieleśnymi.

Galat. 5.
Roman. 8.

Prosimy aby
nas nie uwio-
dła krewkość.

Rom. 13.

Prosimy z tru-
dnością o to a-
by P. Bog za-
dany nas nie
folgował.

Math. 16.
Luce 9.

Apostołowie o-
mykali się na
swey żadzy.
Math. 16.

części tej prośby wielka jest mocy obfitość rzeczy zbawiennych.

¶ Potym / kiedy tego prosimy / Bądź wola twoja / tedy brzy-
dymy się cieleśnymi uczynkami / o których pisze Apostoł : Jawnie
są uczynki cieleśne / iako nieczystota / plugawość / wszeteczność /
płota / etc. A zaś się : Jeśli wedle ciała żyć będziecie / pewnie po-
mrzecie.

¶ Jeszcze prosimy / aby niedopuszczał na nas Pan Bog / iżby-
śmy wypełniać to mieli / co nam żąda y krewkość naszą radzi /
ale iżby wola nasza wedle wolei swej sprawował. A daleko są
od tej jego wolei oni w rokoszach cieleśnych ludzie / którzy w
rozmyślanii y w staraniu o rzeczach świeckich prawie wwie-
zli. Bo chciwość popedliwa mała tu dostawia tych rzeczy kto-
rych pożąda / y w tym sobie takiego złego pożądania pokłada-
ia szczęśliwość : Tak iż błogosławionym zowia tego człowieka /
ktory dostawa cokolwiek pożąda. Alżas Pana Boga prosim
my / iako mowi Apostoł / abyśmy starania o ciełe tu pożadliwo-
ściami jego nieczynili : ale iżby się stała wola jego. Chociaż
niełatwie tu temu przywiedzeni bywamy abyśmy Pana Boga
prosimy / iżby pożadliwości naszej dosyć nieczynił. Bo takie
przedsięwzięcie / ma trudność niełatwą : ponieważ my tego prośać
sami siebie ponieka w nienawiści mamy / co theż przypisuią
głupstwu naszemu oni ludzie / którzy zupełnie a prawie z wśy-
mą w ciełe zawieźli. Ale my to głupstwo radzi wycierpimy dla
Pana Chrystusa / który tak powiedział : Jeśli kto chce iść za
mną / niech się sam siebie zaprzy : zwłaszcza iż to wiemy / że da-
leko jest lepiej tego żądać co jest rzeczą dobrą y sprawiedliwą /
niżli dostać onego co się z rozumem / z cnota / y z Prawem Bo-
żym niezgadza. A zaprawdę gorzej się ma ten człowiek / który
otrzymawa to czego był wporne y za pobudzeniem namietności
swey nieaktiey pożądał / niżli on który niedostawa tego o co był
bardzo dobrze prosił. Aczkolwiek nietylko prosimy o to / aby nam
Pan Bog tego niedawał czego my z naszej chuci żadamy / gdyż
to wiemy że chuć naszą jest skazona : ale też prosimy aby nam y
tego niedawał / czego niegdy iakoby rzeczy dobrej za rada y
poduszczeniem Szatańskim żadamy / który się zmysla być An-
giółem światłości. Takci się zdało / iż ona chuć Apostołskiego
Książęcia bardzo dobra y bardzo pobożności pełna była / kiedy
chciał Pana odwieść aby na śmierć nie szedł : a iednak Pan
cieszył go zgromił / przeto iż smysły ludzkimi był wwiezion / a
Bożkiego rozumu nie słuchał. A coż też mogło być żadano coby
wskazało większą chuć przeciwko Panu / niż to czego świeci oni

mezo

meżowie/ Jakub y Jan od Pana Boga żądali / na Samarytany sie gniewając/ że niechcieli mistrza przyjąć do domu? Bo żądali aby rozkazał iżby z nieba zstąpił ogień/ a ony twarde ludzkie y meludzkie popalił: ale Pan Chrystus ie złaiał onymi słowami: Ucieciecie czyregoscie Ducha synowie: bo syn człowieczy nieprzyszedł traćć/ ale zbawiać dusze.

Lucę 9.

¶ A nietylko mamy prosić Pana Boga aby sie sstała wola jego/ kiedy zła iest ona rzecz ktorey żądamy / albo kiedy ma w sobie nieciałkie rzeczy zley podobienstwo/ale też kiedy prawdziwie zła rzecz nie iest: Jako to/ kiedy wola nasza idzie za ona pierwsza natury naszej skłonnością/ aby tych rzeczy żądała ktore w calosci zachowuia nature / a ty zaś odrzucała ktore ie są przeciwnie. Dla tego/ kiedy wiec czemu przydzie iżbysmy co takiego prosić chcieli / tedy z serca tak mowimy: Badź wola twoja. Uasładnymy tego samego Pana od ktoregosiny zbawienia y nauki zbawiennej dostali / ktorey acz wedle przyrodzenia był poruszony wnetrzną mekci okrutney śmierci boiażnią/ przed sie w onym strachu o przyszley wielkiej boleści/wola swoje ku woley Oycy niebieskiego obracał: Uie moia (prawi) ale twoja niech sie wola sstanie. Ale dziwnie skazony iest naród ludzki: ktory chociażby swoy żądzej gwałt uczynił / y poddał się pod wola Bożą / przed sie przez ratunku Bożkiego/ za którym od złych rzeczy obronieni a ku dobrym wiedziemi bywamy/ ostrzedz sie grzechow niemożemy. Przeto uciekac sie musimy ku tey Modlitwie/ y Pana Boga prosić aby on sam rzeczy w nas zaczęte wykonał: aby chciwość naszą buyną zatlumil/ aby pożądlivosti rozumowi posłuszne uczynił: na ostatęk / aby nas wszyscy wedle swoy woley sprawował.

Wola swoje p. Chrystus poddał woley Oycy swego.

Lucę 22.

Bez łaski Bożej grzechu sie ostrzedz niemożemy.

¶ Jeszcze też prosimy/ aby wszystek świat wola Bożą poznał/ a iżby tajemnica Bożka/ ktora od wieku y od początku rodzaju ludzkiego była zakryta/ inż sie sstała wiadoma/ y w wszystkich ludzi pospolita.

Wola Boża wszystek świat poznać ma.

¶ Nad to / prosimy też o kształt albo sposob posłuszeństwa takiego: to iest/ aby sie on wedle tegoż sposobu prostował/ ktory w niebie święci Angiolowie chowają / y ktorego używają inższe wszystkich dusz w niebie zgromadzenie: a iako ony z dobrej woley y z wielką ochotą Panu Bogu służą / abyśmy też y my z wielką radością woley Bożej tym obyczajem posłuszni byli/ ktorego on od nas požąda. A w tey chuci y w tym staraniu ktore ooko P. Boga czynimy / nawietż po nas y naosobliwżamilość Pan Bog mieć chce: tak iż choćabyśmy sie zupełnie

Wola Boża na ziemi ma być chowana/ iako ia w niebie chowają.

pan Bog nas wiecer po nas pragnie miłości.

Rozmaitości
dzie panom
swoim służy.

Przydatek trze-
ciej Prośby.

Psal. 102.

Cypr. in Orati-
onem Dñicam.
Przez Niebo
dobrzy / a przez
Ziemię zli się
rozumieć mo-
ga.

W tej Prośbie
zamknięta się też
dzień dziękowanie.

Rom. 11.
Wola Boża czę-
sto mu sławimy.
Colos. 1.

w moc iemu dali / spodziewając się zapłaty niebieskiej / przed-
sie tej zapłaty dla tego spodziewać się mamy / iż się tak spodo-
bało Panu Bogu / abyśmy takową nadzieję w sobie poczęli.
Dla tego nasza ta wszystka nadzieja niech się wspiera ona Bo-
żką miłością / gdyż on wystawił zapłatę naszej miłości / wieczne
błogosławieństwo. Boć się też ludzie nędują / którzy komu z
miłości / ale wszdy dla zapłaty służą / do której miłość swa o-
braca się. Są też y drudzy / którzy tylko miłością y powolno-
ścią zięci / ninacz innego nie patrzą w onym Panie któremu przy-
sługują / iedno na dobroć y cnotę jego : o którym myśleć y iemu
się dziwić / za szczęśliwe się mają / iż mu posługe mogą wy-
rzadzić. A takci się rozumie on przydatek / **Jako w niebie**
tak y na ziemi. Bo się o to bardzo pilnie starać mamy / a-
byśmy P. Bogu posłuszni byli / iakoż y już powiedzieli / że są po-
słuszni oni duchowie niebiescy : których chwały dla onego wiel-
kiego ich posłuszeństwa / opisywał Dawid w onym Psalmie : Wy-
stawiać Pana wszystkie mocy jego / słudźnicy jego / wy co czy-
nicie wola jego. A iesliby kto / naśladować w tym Cypriana S.
tak wykladał ty słowa / powiedając iż przez to słowo / w nie-
bie / dobrzy y pobożni ludzie : a przez to / na ziemi / zli y niepo-
bożni się znaczą / tedy wykład takowy my też chwalimy / aby
w tym słowie Niebo / Duch się rozumiał / a w tym słowie Zie-
mia / rozumiało się ciało : tak iżby ludzie wszyscy / y wszystkie
rzeczy we wszystkich / wolej Bożej posłuszne były.

Jeszcze / ta Prośba dziękowanie też w sobie zamknięta. Bo
naszwierżając jego wola w wieczności mamy / a z wielką radością
co nabierzemy chwaląc y z wielkim łochaniem / wszystkie uczynki
jego wystawiamy / ponieważ to pewnie wiemy / że on wszystkie
rzeczy dobrze uczynił. Abowiem kiedy to jest rzecz pewna iż Pan
Bog jest wszechmogący / tedy też przysiężać tym y ono musi / a-
byśmy rozumieli że się wszystkie rzeczy za rozkazaniem jego ssta-
ły. A kiedy to twierdzimy iż on sam jest (iakoż tak jest) najwie-
szym Dobrem / tedy wyznawamy iż wszystkie jego sprawy są
dobre / gdyż on swej dobroci wszystkim wzyca. A iesli we ws-
zystkich rzeczach Bożego rozumu pojąć nie możemy / tedy pro-
sto nie niewatpiąc y nie niepochybiając / wyznawamy ono co mo-
wił Apostoł / Iż niewypytane są drogi jego. Ale dla tego też o-
sobliwie wychwalamy wola Bożę / iż on niebieską światobli-
wością nas ozdobił. Bo wyrwane z mocy ciemności / do kro-
lestwa syna swej miłości przeniosł.

A iżby

I A iżbyśmy naostatkę to wyłożyli co też ku rozmyślaniu tey Prośby należy/ tedy zaś ktemu wrocic się musimy/ czegośmy byli na przodku dotkneli / iż Chrześcijanie mówiac te Prośbe mają być pokornego y boiaźne^o vmysłu/ wważaiac sobie one moc y wielkość chciwości nam z przyrodzenia wrodzonych/ które się przeciwiaia woley Bożey: rozmyślaiac też y to / że ie w służbie Pańskiej przeszły wszystkie rzeczy stworzone/ o których tak napisano: Służysz tobie wszystko stworzenie: a iż oni tak są słabi/ że niemoga żadnego Pánu Bogu wdzięcznego vczynku nietylko vczynić/ ale ani go zacząć/ iesliby ratowani Bożka pomocą niebyli. A iż niemasz nic wielmożniejszego ani zacniejszego/ ie dno/ iakośmy iuż powiedzieli/ służyć Pánu Bogu/ a żywot swoy wedle Zakonu y Przykazania iego sprawować: czegoż thedy Chrześcijanski człowiek wiecey żedac może nad to/ aby w drogach Pańskich chodził/ aby nic niemyslił/ nic nieczynił/ coby się miało od woley Bożey odstrzelac? Wiec iżby dostał tego cwiczenia/ y pilniey się w tym swoim przedsięwzięciu obierał/ tedy niech sobie przywodzi z Pisma Bożego przykłady onych ludzi/ którym się wszystkie rzeczy przeto źle wiodły/ iż rady y pośtepti swe niemiarkowali z wola Bożą.

I Naostatek/ niech beda vpomnieni Chrześcijanie/ aby prosto na samey tylko woley Bożey przestawali. Niech on człowiek stan swoy skromno cierpi/ któremu się zda że iest podlejszym/ niżby zachności iego przystało. Niech z miary swodiej albo z kreśsu swego niewykracza/ ale w tym powołaniu niechay trwa w którym iest powołan/ a własny rozum swoy niech woley Bożey poddawa: gdyż on lepiej się o nas stara/ niżbyśmy sami sobie winśzować mogli. Jesli nas niedostatek domowy ciśnie/ iesli niemoc/ iesli przesładowanie/ iesli insze trudności y vciski/ przed się záperwne mieć to mamy/ iż żadna z tych rzeczy bez woley Bożey (która iest nawietśza do wszystkiego przyczyna) przysć na nas niemoże. Przeto niemamy się często smecić/ ale vmysłem niezwyćieźnym wszystko mamy odnosić/ tak záwždy mówiac: Niech się dzieie wola Boża: y co mowi święty Job: Jako się podobalo Pánu Bogu/ tak się też y sstało. Niechay Pańskie Imie błogostawione bedzie.

... ..

W tey Prośbie czemu ludzie mają używać pokory.

Psal. 112.

Człowiek iako przysć ktemu może aby Pánu Bogu pilnie służył.

Ta woley Bożey mają ludzie zgotą przestawać.

Iob 1.

Day nam dzisiaj chleb nasz powszedni.

W Modlitwie
Pańskiej iaki
porządek.

Dobr cieles-
nych czemu
prosić mamy.

Dob: ziemskich
mamy żądać /
ileby Pan Bog
chciał ich nam
wziąć.

Rom. 8.

Math. 20.

Rzeczy cie-
lesnych jeśli do-
brym wymysłem
prosimy / tedy
będzie dobra
prośba naszą.

A czwarta pro-
śba / y drugie
też ostatnie /
przez które du-
szone y cielesne
pomocy własne
y mianowicie prosimy / ściągają
się ku pierwszemu Prośbom. Bo
taki jest porządek w Pańskiej mo-
dlitwie / iż po rzeczy onych niebie-
skich żądaniu / idzie Prośba tych
rzeczy które ciału y zachowaniu
tego żywota należą. Abowiem iako ludzie ściągają się ku Pa-
nu Bogu / iakoby ku ostatniemu swemu końcowi / tak zaś tym-
że obyczajem ściągają się dobra ludzkiego żywota / ku dobram
niebieskim. Których dobr cielesnych dla tego żądać y prosić o-
nie mamy / albo iż ten porządek w Modlitwie Pan Bog mieć
chciał : albo też / iż nam ratunku takiego ku otrzymaniu dobre
niebieskich potrzeba / żebyśmy za takową pomocą naznaczonego
nam końca dostać mogli / który się zamysła w Królestwie y w
chwale niebieskiego Ojca / także y w chowaniu a w pełnieniu o-
nego Przykazania / o którym to wiemy że z wolei Bożej po-
szło : przeto wszystkie moc y wszystkie sposoby ku Panu Bogu y ku
jego chwale mamy obracać. Będą tedy Plebani swej powin-
ności dosyć czynić / których wiernym słuchaczom powinni : aby
oni rozumieli / że w prośzeniu tych rzeczy które pożytkowi ziem-
skiemu należą / mają myśl y chęć swoje ku zamierzeniu Bożemu
obracać / a od niego namnię nieodstępować. Bo się w tym co
pisze Apostoł / Niewiemy / czego tak iako nam potrzeba prosić
mamy / bardzo grzeszy / kiedy prosimy ziemskich y mieżemnych
rzeczy. Musimy tedy prosić tych dobr / tak iako się godzi : by
śladz ielibysmy czego niedobrze prosili / nieodpowiedział nam
Pan Bog : Niewiecie o co prosicie. A będzie to pewnym zna-
kiem ona wola y wymysł prosiącego człowieka / za którą poznac
możemy / która jest zła a która dobra prośba. Bo jeśli kto rze-
czy ziemskich tym wymysłem prosi / rozumieć tak iżby ony do-
brymi były / y przedstawiać na nich iakoby na końcu pożądanym /

inż

inż sie wiecey o nic niechcac starac/ tedy bez pochyby nieprosi
tak iako potrzeba. Abowiem/ iako S. Augustin powieda/ nie
prosimy tych rzeczy czesnych iakoby dobr naszych/ ale iako rze
czy nam potrzebnych. Takze nas uczy Apostol w Listie do Ko
ryntow/ iz to wszystko czego zywor nasz potrzebuie/ ma sie ku
chwale Bozey sciagac: Chociaz (prawi) iecie/ chocia pije cie/
albo co inszego czynicie/ wszystko na chwale Boza czynicie.

¶ Ale aby Chrzeszczanie baczyli iako iest ta Prośba potrzebna/
tedy beda przypominac Plebani/ iako bardzo ku zywnosci naszej
y ku zachowaniu zywota/ rzeczy zewnetrznych potrzebuujemy.

Co lepiey wyrozumiec moga iesti sie sstanie porownanie tych
rzeczy/ ktore onemu pierwszemu oycowi narodu naszego/ a
ktore potym inszym ludziom ku zywtowi byly potrzebne. Bo
chociazby on bedac w onym zacnym niewinnosci stanie/ z kto
regu y sam y wszystko potomstwo za iego przewinnoscia vpa
dlo/ musial vzywac pokarmu ku swey mocy posileniu/ przed
sie miedzy iego a miedzy zywota naszego potrzebami wielka sie
roznośc nayduie. Abowiem niebyłoby mu odzienia potrzeba ku
ciata zakryciu/ ani domu dla przechowania/ ani zbroie dla o
brony/ ani lekarstw dla choroby/ ani wiela inszych rzeczy kto
rych my ratunku potrzebuujemy/ ku tey natury naszej słabej za
chowaniu. Byłby dosyc mial ku zywtu niesmiertelnemu na
onym owocu/ ktory naszczesliwsze ono drzewo zywtne bez w
szelakiey iego y potomkow iego pracy iemu dawalo. Aniby był
czlowiek proznowal w tak wielkiej Káiowey rostkosz y mieszka
iac/ ktorego był Pan Bog tam postawil aby mieszkal w onym
mieyscu rostkosznym: ale niebyłaby mu przykra zadna praca/ a
kazda sprawa iego byłaby mu przyszla z rostkosza. Byłby wsta
wicznie nastodszego owocu z onych szczesliwych ogrodow do
stawal/ a nigdyby sie był na swey pracy albo nadziei nieomylił.
Ale iego potomstwo/ nietylko postradalo onego zywtnego drze
wa owocu/ ale tez iest przerazone onym straszliwym wyrokiem:
Przekleta bedzie ziemia w robocie twoiey/ w pracach bedziesz
z niey pozylwal przez wszystkie czas zywota twego: ciernie y osiet
bedziec rodzila: a bedziesz iadl ziola ziemskie: w pocie czola
twego bedziesz pozylwal chleba/ az sie wrocisz do ziemi z kto
rey cie wzieto: abowiem proch iestes/ y w proch sie masz obro
cic. Przeto nam przeciwnym obyczaiem wszystkie rzeczy przy
padly/ nizby sie byly iemu y potomstwu iego przydac mogly/
kiedyby rozkazania Bozego był Jadam vsluchal. Dla tegoc w
szystki rzeczy nam sie ku szkodzie vdal y. A tho ieszcze rzecz iest

Aug. lib. 2. de
Ierin. Domini
in monte, tra
ctas illud, Que
rite primū. &c.
Et Episto. 121.
ca. 6.
1. Cor. 10.

Miedzy Jada
mowa a miedzi
nasha rzeczy do
czesnych po
trzeba/ wielka
roznośc.

Jadamow zy
wt w Káiu.

Jadamowego
narodu zywt
na ziemi.

Genes. 3.

Prace nasienie
pożyteczne dla
grzechow.

na cięższą / iż pospolicie z wielkich nakładów naszych / z wielkiej
pracy / y z potu / nieodnosimy żadnego pożytku : kiedy zboże
zasiane albo się żółtymi y zarosć niepożytecznym a szkodli-
wym zieleńcem / albo niepogoda / wiatrem / grądem / spaleniem /
rdzą zarażone y potłumione zginie : tak iż wszystka praca doro-
czna / za krótki czas dla iakiej albo z nieba albo z ziemi przygo-
dy / w niwecz się obraca. Co się przydawa dla ciężkich grze-
chow naszych / ktorymi Pan Bog od nas odwrócony / nie bło-
gosławi naszym robotom / ale zostawa przy swej mocy on stro-
gi wyrok / który z początku świata na nas wydał.

Pracować po-
trzeba.

Błogosławien-
stwo pańskie
czym bogate.

1. Cor. 3.

Psal. 126.

Wzrostek
swoy ludzie ba-
czac / musza się
ku Panu Bo-
gu wciekać.
Lucę 15.

Owea niebies-
kiego vsy zaw-
sze sa otwarte
prosbom syno-
wskim.

¶ Przeto Plebani beda pilnie rozbierać to miejsce / aby wie-
dział lud Chrześcijański / iż w takie wciśki y niedze za swym prze-
winieniem wpada : aby też rozumiał iż się ma starać y pracować
około nabycia tych rzeczy / ktore są ku żywności potrzebne. A
wsakoż iesli prac naszych Pan Bog szczęście niebedzie / tedy
prozna y omylna wszystka nadzieja / y wszystko staranie być
musi. Bo y ten nic nie jest który sądzi / y ten który polewa / ale
sam Pan Bog ktorzy pomnożenie dawa. A ieszcze : Jesli Pan
Bog domu budować niebedzie / prozność praca ktorzy go bu-
duia. Nauczając tedy beda Plebani / że prawnie niezliczone są rze-
czy / ktorych iesliby nam niedostało / tedy albowysmy żywot straci-
my / albo w ciężkości żyć musieliby. Bo lud Chrześcijański po-
znawszy takową rzeczy potrzebe / y krętkość naszej natury /
musi się wciekać do Oycy niebieskiego / y od niego pokornie dobre
ziemskich y niebieskich prosić. Bedzie naśladował onego mar-
notrawnego syna / który kiedy począł w krainie dalekiej niedo-
statek cierpieć / a niemiał ktoby mu w iego głódzie y młotą do-
dał : tedy obaczywszy się / poznał iż onym niedzami ktorymi był
wciśniony / niemógł nigdzie iedno w swego Oycy naleść lekar-
stwa. A z tym wietszym dufaniem lud Chrześcijański bedzie ku
Modlitwie przychodził / iesli myślać o dobroci Bożej to sobie
rozważy / iż vszy Oycowskiie zawždy są otwarte prosbom syno-
wskim. Bo kiedy nas wspomina albowysmy chleba prosić / tedy nam
obietwie / iż kiedy bedziemy dobrze tych rzeczy prosić / obficie ich
wzyczy. Albowiem wczac nas iakobysmy prosić mieli / tedy wspo-
mina / a wspominać pobudza : pobudzając / przyrzeka : przyrze-
kając / przywodzi nas w bardzo pewną nadzieie / iż to czego pro-
simy otrzymać mamy.

¶ Pobudzimysy tedy y zapalimysy wmysły ludu wiernego / iuz
oznaczyć potrzeba czego w tey Prosbie prosimy : a naprzód /
ktory to jest Chleb o który prosimy. Wiec mamy wiedzieć / że

w Pismie

Day nam dzisia chleb nasz Bow.

405.

w Pismie swietym przez tho imie Chleb / acz wiele inszych rzeczy / ale ty dwie osobliwie sie znacza : naprzod / czegokolwiek wzywamy w pokarmie y w inszych rzeczach ciatu y zywotowi sluzacych : potym / cokolwiek nam z laski Bozey dano bywa / ku zywotowi dusznemu y ku naszemu zbawieniu . Prosimy tedy na tym mieyscu / (za iednostaynym swietych Oycow rozumieniem) ratunku zywotowi naszemu ktory tu wieziemy na ziemi . Przeto niemamy sluchac tych / ktorzy powiedaiu iz sie ludzior Chrescijaniskim dobre tego zywota od Pana Boga prosic niegodzi . Bo sie tez temu bledowi przeciwiu (oprocz zgodnego Oycow rozumienia) barzo wiele tak starego iako y nowego Zakonu przykladow . Bo Jakob czyniac obietnice / tak sie modlit : Jesliby Pan Bog byl zemna / a strzegl mie na tey drodze ktora ia ide / y dal mi chleb ku zywnosci y szaty ku odzieniu : a iesli sie wroce szcieszliwie do domu Oycy mego / tedy bedzie mi Pan za Boga / a ten kamien ktorym postawil na pamiatke / bedzie zwan domem Bozym / y ze wszystkich rzeczy ktore mi kolwiek dasz / tobie dziesiecine ofiarowac bede . Salomon tez zadal pewnego w tym zywocie wspomozenia / kiedy tak prosil : Zebractwa ani Bogactwo niedaway mi / iedno day tylko to / czego by mi ku zywnosci potrzeba . A coz wiec rzeczymy / iesli Zbawiciel narodu ludzkiego tych rzeczy nam prosic kaze / ktore iz ciatu naleza / za den przec tego niemoze ? Proscie (prawi) aby wciekanie wasze zimie / y w dzien swiety albo w Sobote niebylo . Coz o Jakubie S. rzeczymy ? ktorego ty sa slowa : Frasnie sie kto miedzy wami ? niechze sie modli . Jesli dobrej iest mysli ? niechze Psalmy spiewa . Coz o Pawle swietym ? ktory do Rzymianow tak pisal : Prosze was bracia / przez Pana naszego Jesu Christa / y przez milosc Duchy swietego / abyście mie ratowali w swoich modlitwach u Pana Boga / abym byl wybawion od tych ludzi niewiernych / ktorzy mieszkaiu w Zydostwie . Przeto kiedy tego Pan Bog Chrescijanom pozwolit / aby wspomozenia rzeczy ludzkich prosic mogli / y kiedy ten doskonaly obyczay modlenia iest od Pana Christusa ustawion / tedyc watpic niemaemy / iz ta Proszba iest iedna miedzy siedmiu Prosbami .

¶ Nad to / prosimy Chleba Powszedniego / to iest / rzeczy ku pozzywieniu potrzebnych : abyśmy to rozumieli przez Chleb / na czymbyśmy dosyc mieli / iako szaty ku odzieniu / y pokarm ku iedeniu / chociaby on chlebem byl / chociamiesem / chociarybam / albo inszym czymkolwiek . Bo widzimy iz Elizeus wzywalt tego sposobu mowienia / kiedy wpominal Krola aby Zolnierzom

Asirij

Przez Chlebo sie znaczy.

Rzeczy ciezszych mamy prosic od Pana Boga.

Genes. 28. Przyklad i o rym ludzi S.

Prou. 30.

Doczesnych dobr P. Christus prosic kaze Math. 24.

Iacobi 5.

Rom. 15.

Przez Chlebro rozumieia sie wszystkie potrzeby ku zachowanu zywota.

Lucę 14.	<p>Asirýskim dodał chleba : ktorým była dana łarmi wielka obf. tość. Wiemy też iż o Pánu Chrystusie tak napisano : Wszedł w dom iednego Książęcia Pharyzeyskiego w Sobotę / aby pożywał chleba : ktorým to słowem / widzimy że się ty rzeczy znać / które pokarmowi y napoiowi należą.</p> <p>¶ A iżby doskonałe znaczenie tey Prośby poznać się mogło / tedy ieszcze obaczyć mamy / że przez to imię Chleb / niema być rozumiana wielka y wydmowna pokarmow y odzienia obfitość / ale tylko prosta y potrzebna / tak iako napisał Apostoł : Miałac pożywienie y czymbyśmy się okryli / na tym dosyć miemy. A Salomon : (iakosiny już powiedzieli) Użyć tylko Pánie rzeczy ku żywności potrzebnych.</p> <p>¶ A onym słowem które daley w they Prośbie stoi / Bywamy napominani ku skromności y mierności. Bo kiedy mowimy NA SZ / tedy chleba tego ku naszej potrzebie a nie ku zbytkowi prosimy : A nie dla tego naszym go zowieśmy / iżbyśmy go sobie okrom Pána Boga przez nasze prace nabyc mogli / (bo tak v Dawida napisano : Wszystkie rzeczy od ciebie czekaia / abys im dał w czas pokarm : który kiedy im ty dasz / tedy go beda zbierać : gdy ty otworzysz rękę twoię / wszystkie rzeczy beda napelnione dobra. A na drugim miejscu : Wszystkiego stworzenia oczy w tobie Pánie swa nadzieie mają / a ty im dawasz pokarm czasu słusznego.) ale (przeto naszym go zowieśmy) iż nam iest potrzebny / y od Pána Boga Dycą wszystkich ludzi dany / który opatrnością swa żywi wszystki zwierzęta.</p> <p>¶ Dla tego też zowieśmy go Chlebem naszym / iż go sprawiedliwie nabymy / a nie z kłrzywda / nie przez zdradę / albo kłra / dzieża mamy dostawać. Bo czego źle dostawamy / toć nie iest nasze / ale cudze : y często się trafia / że rzeczy takich dostanie albo dzierżenie / albo też y wtrata bywa szkodliwa. A zaś w początkowych y pracowitych pożytkach ludzi pobożnych / iest pokoy wielki / y wielka szczęśliwość : iako powiedział Prorok : Roboty rąk twoich pożywać będziesz : iestes szczęśliwym / y dobrzeć się dziać będzie. Wiece tym ktorzy prace sprawiedliwa pożywienia szukają / obiecuie Pan Bog na onym Piśmie świętego miejscu / łaski swej pożytek : Spuści Pan Bog błogosławieństwo na piwnice twe / y na wszystkie sprawy rąk twoich / y będzie błogosławił tobie.</p> <p>¶ A nietylko też tego od Pána Boga sobie prosimy / abyśmy mogli tey rzeczy używać ktorasmy za pomocą łaski iego przez nasz pot y prace nasze dostali / bo rzecz takowa prawdziwie na-</p>
Chleba prośac mamy się strzec zbytkow. 1. Tim. 6. Prou. 30.	
Miernosć w używaniu rzeczy czy chować mamy. Chleb czemu naszym zowie- my. Psal. 103. Psal. 144.	
Chleba sprá- wiedliwie ma- my dostawać. Żle nabyte / źle zginie. Psal. 127.	
Pracy poboż- ney Pan Bog błogosławień- stwo dawa. Deut. 22.	

śza zwana być może: ale też o dobry winyśt prośimy / abyśmy rzeczy dobrze nabytych / y porządnie y roztropnie mogli używać.

Chleba porzą-
dnie mamy vs-
żywać.

Powśzedniego. Przez tho też słowo rozumie się ona miara y skromność / o ktoreyśiny troszke wyższej zmianke vczy-
nili. Abowiem nie żadamy rozmaitego y rostkosznego potarmu /
ale tylko tego ktoryby potrzebie natury naszej dosyc vczynił: tak
iż tu wstydać się oni muszą / ktorzy pospolitym iadłem y piciem
się brzydzą / starają się o kosztowne y wyborne potrawy. Nie-
mniejszy też mają przygane przez to słowo Powśzedni / ci lu-
dzie / ktorym opowiada Prorok Ezaiasz ony pogrozki straszliwe:
Biaदा wam ktorzy przyłączacie dom ku domu / a rola ku roley
przyczyniacie / aż do miedze miejsca onego. Ażay wy tylko sami
w posrzedku ziemi żyć y mieszkać będziecie? Abowiem iest nie-
nasycona chciwość onych ludzi / o ktorzych tak napisał Salo-
mon: Łakomy / niebedzie syt pieniedzy. Na ktore się też y ona
powieść Pawła S. ściaga: Ktorzy chcą bogatymi zostać / w-
padaia w pokusę y w sidło szatanśkie.

To słowo po-
wśedni / tłumy
zbyteczne y ta-
kome ludzie.

Esaie 5.

Eccles. 5.

1. Tim. 6.

Jeszcze go zowiemy Chlebem Powśzednim przeto / iż go v-
żywamy ku posileniu wilgotności żywotney / ktora zawždy
moc przyrodzonego ciepła trawi. Nad to / dla tego też chleb
Powśzednim zowiemy / iż vstawicznie prosić on mamy / aby-
śmy tak prosić / w miłości y chwale Bożey zatrzymanii być
mogli / a iżbyśmy to sobie mieli za pewne / (co iest rzecz praw-
dziwa) że żywot y zdrowie nasze od Pana Boga pochodzi.

Chleb czemu
powśednim
zowiemy.

Dan nam. Widzi tho każdy / iaka wielka ty dwie sto-
wie przyczynę dawaia ku Chrześcijańskich ludzi vpomnieniu /
aby niezmierna moc Boża pobożnie y światobliwie czcili y ch-
walili: w ktorego reku są rzeczy wszystkie zawarte / a iżby się
ona złośliwa chępliwosć Szatanśka brzydźili / ktory tak mo-
wił: Nnie są wszystkie rzeczy w moc dane / a wdawam ich ko-
mu chce. Bo iednego Boga samym tylko stinieniem / wszystkie rze-
czy rozdzielone / y wszystkie zachowane y pomnożone bywaia.

Przez ty słowa
Dan nam / znać
dawamy że od
Pana Boga
wszystko mamy

Luce 4.

Alleby ktho rzekł: Coż potrzeba ludziom bogatym Chleba
Powśzedniego prosić / gdyż wszystkich rzeczy dosyc mają? Dla
tego prosić tym obyczaiem muszą / nieżeby im ty rzeczy były
dane ktorzych z łaski Bożey mają obfitość / ale aby tych nieutra-
cili / ktorzych mają dostatę. Przeto / iako piśze Apostoł / niech się
z tad vcza bogaci / aby nie wysoce rozumieli / ani mieli nadzieie
w niepewnych bogactwach / ale w Panu Bogu żywym / ktory

Bogaci czemu
prosić chleba
dosyc go mając

1. Tim. 6.

O wola Boża
prośać/ brzy-
dzić się wci-
ki cieleśnymi.

Galat. 5.
Roman. 8.

Prosimy aby
nas niewio-
dła krewkość.

Rom. 13.

Prosimy z tru-
dności o to aby
p. Bog za-
dzy nas nie-
folgował.

Math. 16.
Luce 9.

Apostołowie
myśleli sobie
swey żądzy.
Math. 16.

części tej prośby wielka jest moc y obfitość rzeczy zbawiennych.

¶ Potym/ kiedy tego prosimy/ Bądź wola twoja/ tedy brzy-
dzimy się cieleśnymi uczynki/ o których pisze Apostoł: Jawnie
są uczynki cieleśne/ iako nieczystota/ plugawość/ wścieczność/
psota/ etc. A zaś się: Jeśli wedle ciała żyć będziecie/ pewnie po-
mrzecie.

¶ Jeszcze prosimy/ aby niedopuszczał na nas Pan Bog/ izby-
śmy wypełniać to mieli/ co nam żąda y krewkość nasza radzi/
ale izby wola nasza wedle wolej swej sprawował. A daleko są
od tej jego wolej oni w rokoszach cieleśnych ludzie/ którzy w
rozmyślaniu y w staraniu o rzeczach świeckich prawie wwie-
zli. Bo chciwość popedliwa mała tu dostaniu tych rzeczy kto-
rych pożadała/ y w tym sobie takiego złego pożądania położyła
i szczęśliwość: Tak iż błogosławionym zowa tego człowieka/
który dostawa cokolwiek pożada. Aliz zaś Pana Boga prosim
my/ iako mówi Apostoł/ abyśmy starania o ciełe tu pożadliwo-
ściami jego nieczynili: ale izby się stała wola jego. Chociaż
niełatwie tu temu przywiedzeni bywamy abyśmy Pana Boga
prośili/ izby pożadliwości naszej dosyć nieczynili. Bo takie
przedsięwzięcie/ ma trudność niełatwą: ponieważ my tego prośać
sami siebie ponieważ w nienawiści mamy/ co też przypisują
głupstwu naszemu oni ludzie/ którzy zupełnie a prawie z uszy-
mą w ciełe zawieźli. Ale my to głupstwo radzi wycierpimy dla
Pana Chrystusa/ który tak powiedział: Jeśli kto chce iść za
mną/ niech się sam siebie zaprzy: zwłaszcza iż to wiemy/ że da-
leko jest lepiej tego żądać co jest rzeczą dobrą y sprawiedliwą/
niżli dostać onego co się z rozumem/ z cnotą/ y z Prawem Bo-
żym niezgadza. A zaprawdę gorzej się ma ten człowiek/ który
otrzymawa to czego był wpoornie y za pobudzeniem namietności
swey nieaktuy pożadał/ niżli on który niedostawa tego o co był
bardzo dobrze prosił. Ależkolwiek nietylko prosimy o to/ aby nam
Pan Bog tego niedawał czego my z naszej chuci żądamy/ gdyż
to wiemy że chuć nasza jest skazona: ale też prosimy aby nam y
tego niedawał/ czego niegdy iakoby rzeczy dobrej za rada y
poduszczeniem Szatańskim żądamy/ który się zmysla być An-
giółem światłości. Takci się zdało/ iż ona chuć Apostolskiego
Książęcia bardzo dobra y bardzo pobożności pełna była/ kiedy
chciał Pana odwieść aby na śmierć nie szedł: a iednak Pan
cieśzko go zgromił/ przeto iż smysły ludzkimi był wwiezion/ a
Bożkiego rozumu nieśluchał. A coż też mogło być żądano coby
włożyło większą chuć przeciwko Panu/ niż to czego świeci oni

mezo-

meżowie/ Jakub y Jan od Pana Boga żądali / na Samary-
tany sie gniewając/ że niechcieli mistrza przyiac do domu? Bo
żądali aby rozkazał iżby z nieba zstąpił ogień/ a ony twarde lu-
dzie y meludzkie popalił: ale Pan Christus ie złaiał onymi slo-
wy: Uciecie czyiegoście Ducha synowie: Bo syn człowieczy
nieprzyszedł trącić/ ale zbawiać dusze.

Lucę 9.

¶ A nietylko mamy prosić Pana Boga aby sie sstała wola
iego/ kiedy zła iest ona rzecz ktorey żadamy / albo kiedy ma w
sobie nieciałie rzeczy zley podobienstwo/ ale też kiedy prawdziwie
zła rzecz nie iest: Jako to/ kiedy wola nasza idzie za ona pier-
wsza natury naszej skłonnością/ aby tych rzeczy żadała ktore
w całości zachowują naturę / a ty zaś odrzucała ktore iey są
przeciwnie. Dla tego/ kiedy wiec czemu przydzie iżbyśmy co ta-
kowego prosić chcieli / tedy z serca tak mowimy: Badź wola
twoja. Właściwymy tego samego Pana od ktoregosiny zbawie-
nia y nauki zbawiennej dostali / ktorey acz wedle przyro-
dzenia był poruszony wnetrzną meki okrutney śmierci boiaźnią/
przed sie w onym strachu o przyszley wielkiej boleści/ wola swo-
ie ku woley Oycy niebieskiego obracał: Niemoia (prawi) ale
twoja niech sie wola sstać. Ale dziwnie skazony iest naród
ludzki: ktory chociażby swoy żądzey gwałt uczynił / y poddał
ia pod wola Bożę / przed sie przez ratunku Bożkiego/ za kro-
wym od złych rzeczy obronieni a ku dobrym wiedzeni bywamy/
wstrzedz sie grzechow niemożemy. Przeto wciekać sie musimy
ku tey Modlitwie/ y Pana Boga prosić aby on sam rzeczy w
nas zaczęte wykonał: aby chciwość naszą buyną zatkumil/ aby
pożądliwosci rozumowi posłuszne uczynił: naostatek / aby nas
wszystki wedle swoy woley sprawował.

Wola swoje p.
Christus pod-
dał woley Oy-
ca swego.

Lucę 22.

Bez łaski Bo-
żey grzechu sie
wstrzedz niemo-
żemy.

¶ Jeszcze też prosimy/ aby wszystek świat wola Bożę poznał/
a iżby tajemnica Boża/ ktora od wieku y od początku rodza-
iom była zakryta/ już sie sstała wiadoma/ y w wszystkich ludzi
pospolita.

Wola Bożę
wszystek świat
poznać ma.

¶ Nad to / prosimy też o kształt albo sposob posłuszeństwa ta-
kiego: to iest/ aby sie on wedle tegoż sposobu prostował/ ktory
w niebie święci Angiolowie chowają / y ktorego używają in-
sze wszystkich dusz w niebie zgromadzenie: a iako ony z dobrej
woley y z wielką ochotą Panu Bogu służą / abyśmy też y my
z wielką radością woley Bożey tym obyczajem posłuszni byli/
ktorego on od nas pożada. A w tey chuci y w tym staraniu kto-
re około P. Boga czynimy / nawietż po nas y naosobliwżę
miłość Pan Bog mieć chce: tak iż choćabyśmy sie zupełnie

Wola Bożę na
ziemi ma być
chowana/ iako
ia w niebie cho-
wają.

Pan Bog na-
wiecez po nas
pragnie miło-
ści.

Rozmãicie lu-
dzie pãnom
swym słuãa.

Przydatek trze-
ciey prośby.

Pfal. 102.

Cypr. in Orati-
onem Dñicam
Przez Wiebo
dobrzy / a przez
Ziemie żli sie
rozumieć mo-
ga.

W tej prośbie
zamyka sie też
dziekowanie.

Rom. 11.
Wola boãa cje
mu stawimy.
Colof. 1.

w moc iemu dali/ spodziewaiać sie zapłaty niebieskiej/ przed-
sie tej zapłaty dla tego spodziewać sie mamy/ iż sie tak spodo-
bato Pãnu Bogu / abyśmy takowã nadzieie w sobie poculi.
Dla tego nasza ta wszystka nadzieia niech sie wspiera ona Bo-
ska miłościã/ gdyż on wystawil zapłatę naszej miłości/ wieczne
błogosławieństwo. Boć sie też ludzie nãdunia / ktorzy komu z
miłości/ ale wždy dla zapłaty słuãa / do ktorey miłość swa o-
bracaia. Sa też y drudzy / ktorzy tylko miłościã y powolno-
ścią zięci/ ninacz inszego niepatrza w onym Pãnie ktoremu przy-
sługuia/ iedno na dobroc y cnote iego : o ktorym myslac y iemu
sie dziwuiac/ za szczęśliwe sie maia/ iż mu posługe moga wy-
rzadzić. A takci sie rozumie on przydatek/ **Jako w niebie**
tañ y na ziemi. Bo sie o to bãrzo pilnie starać mamy / a-
byśmy P. Bogu posłuszni byli/ iakosiny iuã powiedzieli/ że sa po-
słuszni oni duchowie niebiescy : ktorych chwały dla onego wiel-
kiego ich posłuszeństwa/ opisuie Dawid w onym Psalme : Wy-
stawiajcie Pãna wszystki mocy iego/ słuãebnicy iego/ wy co czy-
nicie wola iego. A iesliby kto/ nãsłãduiać w tym Cypriana S.
tak wyklãdal ty słowa / powiedaiać iż przez to słowo/ w nie-
bie/ dobrzy y pobożni ludzie : a przez to/ na ziemi / żli y niepo-
bożni sie znaća/ tedy wyklãd takowy my też chwalimy/ aby
w tym słowie Wiebo/ Duch sie rozumial/ a w tym słowie Zie-
mia / rozumiało sie ciało : tak iżby ludzie wszyscy / y wszystki
rzeczy we wszystkich / woley Boãey posłuszne były.

J Jeszcze/ thã Prośba dziekowanie też w sobie zamyka. Bo
nãswietãa iego wola w wczciwosci mamy/ a z wielkã radością
co nabarãziey chwalac y z wielkim kochaniem/ wszystki wczynki
iego wystawiamy/ poniewaã to pewnie wiemi/ że on wszystki
rzeczy dobrze wczynil. Abowiem kiedy to iest rzecz pewna iż Pãn
Bog iest wszechmogacy/ tedy też przysc za tym y ono musi/ a-
byśmy rozumieli że sie wszystki rzeczy za rozkazaniem iego ssta-
ły. A kiedy to twierdzimy iż on sam iest (iakoz tak iest) nãwiet-
szym Dobrem / tedy wyznawamy iż wszystki iego sprawy sa
dobre/ gdyż on swej dobroci wszystkim wãycza. A iesli we w-
szystkich rzeczach Boãiego rozumu poiać niemoãemy/ tedy pro-
sto nie niewatpiac y nie niepochybiać/ wyznawamy ono co mo-
wit Apostol/ Iã niewypytane sa drogi iego. Ale dla tego też o-
sobliwie wychwalamy wola Boãa/ iż on niebieskã sãwiatobli-
wością nas ozdobił. Bo wyrwane z mocy ciemności / do kro-
lestwa synã swej miłości przenioł.

A iżby

¶ A iżbyśmy naostatku to wyłożyli co też ku rozmyślaniu tey Proshy należy/ tedy zaś ktemu wrocić się musimy/ czegośmy byli na przodku dotknęli / iż Chrzesciianie mowiac te Proshy mają być pokornego y boiaźne^o vmysłu/ wważaiac sobie one moc y wielkość chciwości nam z przyrodzenia wrodzonych/ które się przeciwiāia woley Bożey: rozmyślaiac też y to / że ie w służbie Pāńskiey przeszły wszystkie rzeczy stworzone/ o których tak na^o pismo: Służ y tobie wszystko stworzenie: a iż oni tak są słabi/ że niemoga żadnego Pānu Bogu wdzięcznego uczynku nietylko uczynić/ ale ani go zacząć/ iesliby ratowani Bożka pomocą niebyli. A iż niemaż nic wielmożniejszego ani zacniejszego/ ie^o dno/ iakośmy iuż powiedzieli/ służyć Pānu Bogu/ a żywot swoy wedle Zakonu y Przykazania iego sprawować: czegoż tedy Chrzesciāński człowiek wiecey żedac może nad to/ aby w drogach Pāńskich chodził/ aby nic niemyslił / nic nieczynił / coby się miało od woley Bożey odstrzelac? Wiec iżby dostał tego ćwiczenia/ y pilniey się w tym swoim przedsięwzięciu obierał/ tedy niech sobie przywodzi z Pisma Bożego przykłady onych ludzi/ którym się wszystkie rzeczy przeto źle wiodły/ iż rady y po^o stepki swe niemiarkowali z wola Bożā.

W tey Proshie czemu ludzie mają używać pokory.

Psal. 112.

Człowiek iako przysć ktemu może aby Pānu Bogu pilnie służył.

¶ Naostatęk/ niech beda vpomnieni Chrzesciianie/ aby prosto na samey tylko woley Bożey przestawali. Niech on człowiek stan swoy skromno cierpi/ któremu się zda że iest podlejszym/ niżby zacności iego przysłało. Niech z miary swodney albo z kresu swego niewykracza/ ale w tym powołaniu niechay trwa w którym iest powołan/ a własny rozum swoy niech woley Bożey poddawa: gdyż on lepiej się o nas stara/ niżbyśmy sami sobie winiżować mogli. Jesli nas niedostatęk domowy ciśnie/ iesli niemoc/ iesli przesładowanie/ iesli insze trudności y wciśki/ przed^o się zapewne mieć to mamy/ iż żadna z tych rzeczy bez woley Bożey (która iest nawietża do wszystkiego przyczyna) przysć na nas niemoże. Przeto niemamy się często smecić/ ale vmysłem niezwyćieźnym wszystko mamy odnosić/ tak zawsze mowiac: Niech się dzieie wola Bożā: y co mowi święty Job: Jāko się podobało Pānu Bogu/ tak się też y stało. Niechay Pāńskie Imie błogosławione bedzie.

Na woley Bożey mają ludzie zgotā przestawać.

Iob 1.

... ..

Day nam dzisiaj chleb nasz powszedni.

W Modlitwie
pąńskiej iaki
porządek.

Dobre cieles-
nych czemu
prosić mamy.

Dobre ziemskich
mamy żądać /
aleby Pan Bog
chciał ich nam
wysłuchać.

Rom. 8.

Math. 20.

Rzeczy cie-
lesnych iesli do-
brym umysłem
prosimy / tedy
bedzie dobra
prośba naszą.

A czwarta pro-
śba / y drugie
theż ostatnie /
przez ktore du-
szney y cielesney
pomocj własnie

y mianowicie prosimy / ściągając
się tu pierwszym Prosbam. Bo
taki jest porządek w Pąńskiej mo-
dlitwie / iż po rzeczy onych niebie-
skich żądaniu / idzie Prośba tych
rzeczy ktore ciału y zachowaniu

tego żywota należą. Albowiem iako ludzie ściągają się tu Pa-
nu Bogu / iakoby tu ostatniemu swemu końcowi / tak zaś tym-
że obyczajem ściągają się dobra ludzkiego żywota / tu dobram
niebieskim. Których dobre cielesnych dla tego żądać y prosić o-
nie mamy / albo iż ten porządek w Modlitwie Pan Bog mieć
chciał : albo też / iż nam ratunku takiego tu otrzymaniu dobre
niebieskich potrzeba / żebyśmy za takową pomocą naznaczonego
nam końca dostać mogli / ktory się zamyka w Królestwie y w
chwale niebieskiego Oycy / także y w chowaniu a w pełnieniu o-
nego Przykazania / o którym to wiemy że z wolej Bożej po-
szło : przeto wszystkie moc y wszystkie sposoby tu Panu Bogu y tu
iego chwale mamy obracać. Bieda tedy Plebani swej powin-
ności dosyć czynić / ktorą wiernym słuchaczom powinni : aby
oni rozumieli / że w prośzeniu tych rzeczy ktore pożytkowi ziem-
skiemu należą / mają myśl y chęć swoje tu zamierzeniu Bożemu
obracać / a od niego namniey nieodstępować. Bo się w tym co
pisze Apostoł / Niewiemy / czego tak iako nam potrzeba prosić
mamy / bierzemy grzeszy / kiedy prosimy ziemskich y nieczemnych
rzeczy. Musimy tedy prosić tych dobr / tak iako się godzi : by
śnadź ieslibysmy czego niedobrze prosili / nieodpowiedział nam
Pan Bog : Niewiecie o co prosicie. A będzie to pewnym zna-
kiem ona wola y umysł proszącego człowieka / za ktora poznać
możemy / ktora jest zła a ktora dobra prośba. Bo iesli kto rze-
czy ziemskich tym umysłem prosi / rozumieć tak iżby ony do-
brymi były / y przedstawiać na nich iakoby na końcu pożądanym /

inż

inż sie wiecey o nic niechcac starac/ tedy bez pochyby nieprosi
tak iako potrzeba. Abowiem/ iako S. Augustin powieda/ nie
prosimy tych rzeczy cześnych iakoby dobr naszych/ ale iako rze
czy nam potrzebnych. Także nas uczy Apostoł w Liście do Ko
ryntow/ iż to wszystko czego żywot náš potrzebuie/ ma sie ku
chwale Bożey sciagac: Chociaz (prawi) iecie/ chocia pjęcie/
albo co inszego czynicie/ wszystko na chwale Bożę czynicie.

¶ Ale aby Chrześcijanie baczyli iako iest ta Prośba potrzebna/
tedy beda przypominac Plebani/ iako barzo ku żywności naszej
y ku zachowaniu żywota/ rzeczy zewnetrznych potrzebujemy.

Co lepiej wyrozumiec moga iesli sie sstanie porównanie tych
rzeczy/ ktore onemu pierwszemu oycowi narodu nášego/ a
ktore potym inszym ludziom ku żywotowi były potrzebne. Bo

choćby on bedac w onym zacnym niewinności stanie/ z kto
rego y sam y wszystko potomstwo za iego przewinnością wpa
dło/ musiał używac pokarmu ku swej mocy posileniu/ przed
sie miedzy iego a miedzy żywota nášego potrzebami wielka sie

rozność nayduie. Abowiem niebyłoby mu odzienia potrzeba ku
ciała zakryciu/ ani domu dla przechowania/ ani zbroie dla o
brony/ ani lekarstw dla choroby/ ani wiela inszych rzeczy kto
rych my ratunku potrzebujemy/ ku tey natury naszej słabey za
chowaniu. Byłby dosyć miał ku żywotu nieśmiertelnemu na

onym owocu/ ktory naszczesliwsze ono drzewo żywotne bez w
szelakiey iego y potomkow iego pracy iemu dawalo. Aniby był
człowiek proznował w tak wielkiej Ráiowej rostkosz y mieszka
iac/ ktorego był Pan Bog tam postawil aby mieszkal w onym

mieyscu rostkosznym: ale niebyłaby mu przykra żadna praca/ a
każda sprawa iego byłaby mu przyszła z rostkosza. Byłby wsta
wicznie nastodszego owocu z onych szczesliwych ogrodow do
stawal/ a nigdyby sie był na swej pracy albo nadziei nieomylił.

¶ Ale iego potomstwo/ nietylko postradalo onego żywotnego drze
wa owocu/ ale też iest przerażone onym straszliwym wyrokiem:
Przekleta bedzie ziemia w robocie twoiey / w pracach bedziesz

z niey pożywał przez wszystkie czas żywota twego: ciernie y oset
bedzieć rodziła: a bedziesz iadł ziola ziemskie: w pocie czoła
twego bedziesz pożywał chleba/ aż sie wrocisz do ziemi z kto
rey cie wzięto: abowiem proch iestes/ y w proch sie masz obro
cić. Przeto nam przeciwnym obyczaiem wszystkie rzeczy przy
padły/ niżby sie były iemu y potomstwu iego przydac mogły/
kiedyby rozkazania Bożego był Jádám wsluchal. Dla tego w
szystki rzeczy nam sie ku szkodzie wdaty. A tho ieszcze rzecz iest

¶ Jádámowego żywota w Rái.
Miedzy Jádám
mowa a miedzi
náša rzeczy do
cześnych po
trzeba/ wielka
rozność.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

¶ Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

Aug. lib. 2. de
term. Domini
in monte, tra
ctas illud, Que
rite primū. &c.
Et Epist. 121.
ca. 6.
1. Cor. 10.

Miedzy Jádám
mowa a miedzi
náša rzeczy do
cześnych po
trzeba/ wielka
rozność.
Jádámow ży
wot w Rái.

Jádámowego
narodu żywot
ná ziemi.

Genes. 3.

Prace náfienie
pożyteczne dla
grzechow.

Pracować po-
trzeba.

Blagostawien
stwo Pańskie
czyni bogate.

1. Cor. 3.

Pfal. 126.

Niedostatek
swoy ludzie ba-
czac/ musza sie
ku Panu Bo-
gu wciekac.

Luce 15.

Owea niebies-
kiego vszy zaw-
sze sa otwarte
prosbam syno-
wskim.

naćieższa/ iż pospolicie z wielkich nakładow naszych/ z wielkiej
pracy/ y z potu/ nieodnosimy żadnego pożytku : kiedy zboże
zasiane albo się zatlumi y zarosćie niepożytecznym a szkodli-
wym zielistkiem/ albo niepogoda/ wiatrem/ gradem/ spalenim/
rdza zarażone y potlumione zginie : tak iż wszystka praca doro-
czna/ za krótki czas dla iakiey albo z nieba albo z ziemi przygo-
dy/ w niwecz się obraca. Co się przydawa dla cieśkich grze-
chow naszych/ ktorymi Pan Bog od nas odwrócony/ nie bło-
gostawi naszym robotom/ ale zostawa przy swej mocy on stro-
gi wyrok/ ktory z początku swiata na nas wydał.

¶ Przeto Plebani beda pilnie rozbiierać to miejsce / aby wie-
dział lud Chrześcijanski/ iż w takie wciśki y nedze za swym prze-
winieniem wpada : aby też rozumiał iż się ma starać y pracować
około nabycia tych rzeczy/ ktore są ku żywności potrzebne. A
wszakoz iesli prac naszych Pan Bog szczęście niebedzie/ tedy
prozna y omylna wszystka nadzieia / y wszystko staranie być
musi. Bo y ten nic nie iest ktory sadzi/ y ten ktory polewa/ ale
sam Pan Bog ktorzy pomnożenie dawa. A ieszcze : Jesli Pan
Bog domu budować niebedzie / prozność pracuia ktorzy go bu-
duia. Nauczając tedy beda Plebani/ że prawnie niezliczone są rze-
czy/ ktorych iesliby nam niedostało/ tedy albowysmy żywot straci-
my/ albo w cieśkości żyć musieliby. Bo lud Chrześcijanski po-
znamwszy takowaz rzeczy potrzebe / y krewkość naszej natury /
musi się wciekac do Oycy niebieskiego/ y od niego pokornie dobre
ziemskich y niebieskich prosić. Bedzie naśladował onego mar-
notrawnego syna/ ktory kiedy poczał w krainie dalekiej niedo-
statek cierpieć/ a niemiał ktoby mu w iego głodzie y młota do-
dał : tedy obaczywszy się/ poznał iż onym nedzam ktorymi był
wciśnion/ niemógł nigdzie iedno w swego Oycy naleść lekar-
stwa. A z tym większym dusaniem lud Chrześcijanski bedzie ku
Modlitwie przychodził/ iesli myślac o dobroci Bożey to sobie
rozważy/ iż vszy Oycowskie zawždy są otwarte prosbam syno-
wskim. Bo kiedy nas wpomina abyśmy chleba prosili/ tedy nam
obietuie/ iż kiedy bedziemy dobrze tych rzeczy prosić/ obficie ich
wzyczy. Abowiem wczac nas iakobysmy prosić mieli/ tedy wpo-
mina/ a wpominaiac pobudza : pobudzaiac/ przyrzeka : przyrze-
kaiac/ przywodzi nas w barzo pewna nadzieie/ iż to czego pro-
simy otrzymać mamy.

¶ Pobudziny tedy y zapaliny wmyśły ludu wiernego / iuz
oznaczyć potrzeba czego w tey Prośbie prosimy : a naprzod/
ktory to iest Chleb o ktory prosimy. Wiec mamy wiedzieć/ że

w Pismie

Day nam dzioia chleb nasz Bow.

405.

w Pisinie swietym przez tho imie Chleb / acz wiele inszych rzeczy / ale ty dwie osobliwie sie znacza : naprzod / czegokolwiek wzywamy w pokarmie y w inszych rzeczach cielu y żywotowi służących : potym / cokolwiek nam z łaski Bożej dano bywa / ku żywotowi dusznemu y ku naszemu zbawieniu . Prosimy tedy na tym miejscu / (za iednostaynym swietych Oycow rozumieniem) ratunku żywotowi naszemu ktory tu wieziemy na ziemi . Przeto niemamy słuchać tych / ktorzy powiedaia iż sie ludzior Chrzescijanistim dobr tego żywota od Pana Boga prosic niegodzi . Bo sie tez temu bledowi przeciwiata (oprócz zgodnego Oycow rozumienia) barzo wiele tak starego iako y nowego Zakonu przykladow . Bo Jakob czyniac obietnice / tak sie modlit : Jesliby Pan Bog byl zemna / a strzegł mie na tey drodze ktora ia ide / y dal mi chleb ku żywności y szaty ku odzieniu : a iesli sie wroce szcieszliwie do domu Oycy mego / tedy bedzie mi Pan za Boga / a ten kamien ktorym postawil na pamiatke / bedzie zwan domem Bozym / y ze wszystkich rzeczy ktore mi kolwiek dasz / tobie dziesiecine ofiarowac bede . Salomon tez zadal pewnego w tym żywocie wspomozenia / kiedy tak prosil : Zebractwa ani bogactwo niedaway mi / iedno day tylko to / czego by mi ku żywności potrzeba . A coż wiec rzeczymy / iesli Zbawiciel narodu ludzkiego tych rzeczy nam prosic kaze / ktore iż cielu należa / za den przec tego niemoże ? Proście (prawi) aby wciekanie wasze zimie / y w dzień swiety albo w Sobote niebyło . Coż o Jakubie S. rzeczymy ? ktorego ty sa słowa : Fraszcie sie kto miedzy wami ? niechże sie modli . Jesli dobrej iest myśli ? niechże Psalmy spiewa . Coż o Pawle swietym ? ktory do Rzymianow tak pisal : Proszę was bracia / przez Pana naszego Jesu Chrysta / y przez miłość Ducha swietego / abyście mie ratowali w swoich modlitwach u Pana Boga / abym byl wybawion od tych ludzi niewiernych / ktorzy mieszkaja w Zydostwie . Przeto kiedy tego Pan Bog Chrzescijanom pozwolil / aby wspomozenia rzeczy ludzkich prosic mogli / y kiedy ten doskonaly obyczay modlenia iest od Pana Chrystusa wstawion / tedyc watpic niemamy / iż ta Prośba iest iedna miedzy siedmiu Prośbami .

¶ Nad to / prosimy Chleba Powszedniego / to iest / rzeczy ku pożywieniu potrzebnych : abysmy to rozumieli przez Chleb / na czymbyśmy dosyc mieli / iako szaty ku odzieniu / y pokarm ku odzieniu / chocia by on chlebem byl / chocia miesem / chocia rybami / albo inszym czymkolwiek . Bo widzimy iż Elizeus wzywał tego sposobu mowienia / kiedy wpominal Krola aby Żołnierzom

przez Chlebo sie znaczy.

Rzeczy cześsich mamy prosic od Pana Boga.

Genes. 28. Przyklad i o tynie ludzi S.

Prou. 30.

Doczesnych dobr p. Chrystus prosic kaze Math. 24.

Iacobi 5.

Rom. 15.

Przez Chlebo rozumie sie wszystkie potrzeby ku zachowaniu żywota.

Amin

Lucę 14.

Chleba prośac
mamy się strzec
zbytkow.

1. Tim. 6.

Prou. 30.

Mierność w
żywianiu rze-
czy chować
mamy.Chleb czemu
naszym zowie-
my.

Psal. 103.

Psal. 144.

Chleba sprá-
wiedliwie ma-
my dostawać.
Nie nabyte/ nie
zginię.

Psal. 127.

Pracy poboż-
ney Pan Bog
błogosławień-
stwo dawa.
Deut. 22.

Asirýskim dodał chleba: którym była dana łammi wielka obf-
tość. Wiemy też iż o Panu Chrystusie tak napisano: Wszedł
w dom iednego Książęcia Pharyzeyskiego w Sobotę/ aby po-
żywał chleba: którym to słowem/ widzimy że się ty rzeczy zna-
czą/ które pokarmowi y napoiowi należą.

¶ A iżby doskonale znaczenie tey Prośby poznać się mogło/ te-
dy iestże obaczyć mamy/ że przez to imię Chleb/ niema być ro-
zumiara wielka y wydmowna pokarmow y odzienia obfitość/
ale tylko prosta y potrzebna/ tak iako napisał Apostoł: Miałeć
pożywienie y czymbyśmy się odkryli/ na tym dosyć miemy. A
Salomon: (iakośmy już powiedzieli) Użyć tylko Pannie rzeczy
tu żywności potrzebnych.

¶ A onym słowem które daley w tey Prośbie stoi/ Bywamy
napominani tu skromności y mierności. Bo kiedy mowimy
N A S Z/ tedy chleba tego tu naszej potrzebie a nie tu zbytko-
wi prosimy: A nie dla tego naszym go zowieśmy/ iżbyśmy go
sobie okrom Pana Boga przez nasze prace nabyć mogli/ (bo
tak v Dawida napisano: Wszystkie rzeczy od ciebie czekaia/
abyś im dał w czas pokarm: który kiedy im ty dasz/ tedy go
beda zbierać: gdy ty otworzysz rękę twoję/ wszystkie rzeczy be-
da napełnione dobra. A na drugim miejscu: Wszystkiego stwo-
żenia oczy w tobie Panie swa nadzieie mają/ a ty im dawasz
pokarm czasu słusznego.) ale (przeto naszym go zowieśmy) iż
nam iest potrzebny/ y od Pana Boga Oycy wszystkich ludzi
dany/ który opatrnością swą żywi wszystki zwierzęta.

¶ Dla tego też zowieśmy go Chlebem naszym/ iż go sprawie-
dliwie nabymy/ a nie z krzywdy/ nie przez zdradę/ albo kra-
dzieżą mamy dostawać. Bo czego złe dostawamy/ toć nie iest
nasze/ ale cudze: y często się trafia/ że rzeczy takich dostanie al-
bo dzierżenie/ albo też y wtrata bywa szkodliwa. A zaś w poczy-
ciwych y pracowitych użytkach ludzi pobożnych/ iest pokoy
wielki/ y wielka szczęśliwość: iako powiedział Prorok: Roboty
rąk twoich pożywać będziesz: iestes szczęśliwym/ y dobrzeć się
dziać będzie. Wiec tym którzy prace sprawiedliwa pożywienia
szukają/ obiecuje Pan Bog na onym Piśmie świętego miejscu/
łaski swej pożytek: Spuści Pan Bog błogosławieństwo na
piwnice twe/ y na wszystkie sprawy rąk twoich/ y będzie błogo-
sławił tobie.

¶ A nietylko też tego od Pana Boga sobie prosimy/ abyśmy
mogli tey rzeczy używać ktorasmy za pomocą łaski iego przez
nasz pot y prace nasze dostali/ bo rzecz takowa prawdziwie na-
szą zwa-

szą zwa-

śa zwana byc może: ale też o dobry wynyst prosimy / abyśmy rzeczy dobrze nabytych / y porządnie y roztropnie mogli używać.

Chleba porządnie mamy używać.

Powśzedniego. Przez tho też słowo rozumie się ona miara y skromność / o ktoreyśmy troszkę wyższej zmianke uczynili. Abowiem nie żądamy rozmaitego y roztosznego pożywienia / ale tylko tego ktoryby potrzebie natury naszej dosyć uczynił: tak iż tu wstydać się oni muszą / ktorzy pospolitym iadłem y pićm się brzydząc / starają się o kosztowne y wyborne potrawy. Niemniejśa też mają przygane przez to słowo Powśzedni / ci ludzie / ktorym opowiada Prorok Izaiasz ony pogrozki straszliwe: Biada wam ktorzy przyłączacie dom ku domu / a rola ku roley przyczyniacie / aż do miedze miejsca onego. Aż wy tylko sami w posródziemiu żyć y mieszkac będziecie? Abowiem iest nie nasyciona chciwość onych ludzi / o ktorzych tak napisał Salomon: Łakomy / niebedzie syt pieniędzy. Na ktore się też y ona powieść Pawła S. ściaga: Ktorzy chcą bogatymi zostać / wpadają w pokusę y w sidło szatańskie.

To słowo Powśzedni / tłumaczytecznie y tak same ludzie.

Isaie 5.

Eccles. 5.

1. Tim. 6.

Jeszcze go zowiemy Chlebem Powśzednim przeto / iż go używamy ku posileniu wilgotności żywotney / ktora zawsze moc przyrodzonego ciepła trawi. Nad to / dla tego też chleb Powśzednim zowiemy / iż ustawicznie prosić on mamy / abyśmy tak prosząc / w miłości y chwale Bożej zatrzymanii być mogli / a iżbyśmy to sobie mieli za pewne / (co iest rzecz prawdziwa) że żywot y zdrowie nasze od Pana Boga pochodzi.

Chleb czemu Powśzednim zowiemy.

Day nam. Widzi tho każdy / iaka wielka ty dwie słowie przyczynę dawać ku Chrześcijańskich ludzi wspomnieniu / aby niezmierna moc Boża pobożnie y światobliwie czcili y chwaliwali: w ktorego reku są rzeczy wszystkie zawarte / a iżby się ona złośliwa chępliwością Szatańską brzydźli / ktory tak mówit: Mnie są wszystkie rzeczy w moc dane / a wdawam ich komu chce. Bo iednego Boga samym tylko skiniem / wszystkie rzeczy rozdzielone / y wszystkie zachowane y pomnożone bywają.

Przez ty słowa Day nam / znać dawamy że od Pana Boga wszystko mamy

Lucę 4.

Alleby ktho rzekł: Coż potrzeba ludziom bogatym Chleba Powśzedniego prosić / gdyż wszystkich rzeczy dosyć mają? Dla tego prosić tym obyczajem muszą / nie żeby im ty rzeczy były dane ktorzych z łaski Bożej mają obfitość / ale aby tych nie traci / ktorzych mają dostatki. Przeto / iako pisze Apostoł / niech się z tad wczą bogaci / aby nie wysoce rozumieli / ani mieli nadzieie w niepewnych bogactwach / ale w Panu Bogu żywym / ktory

Bogaci czemu proszą chleba dosyć go mając

1. Tim. 6.

Chryf. hom. 14.
operis imperfe.
in Math.

Day nam cze-
mu mówimy.
prosić nie so-
bie/ ale wszy-
stkim jest rzecz
własciwa mi-
łości Chrześci-
ańskiej.

Basil. homil. 6.
in diuites aua-
ros
Ambr. Ser. 21.

Tho słowko
Dzis co znaczy

Math. 5.

Chleb duchow-
ny ktory jest.

Słowo Boże
jest pokarmem
duśnym.

nam obficie wszystkiego ku żywności dodaie. A tey potrzebney modlitwy S. Chrystom taką dawa przyczynę/ (to iest/ dla tego tey modlitwy używać mamy) nietylko żeby nam pokarmu dostało/ ale iżby go nam użyczyła ręka Pańska/ ktora moc zdro- wa chlebowi powszedniemu dawaiać/ to w nim sprawnie/ aby pokarmem był pożytecznym ciału/ a ciało zaś aby duszy było posłuszne.

¶ Ale czemu ta liczba wielkości mówimy Day nam/ a niemo- wimy Day mi? Abowiem to iest rzecz własciwa Chrześcijań- skiej miłości/ nie iżby się każdy o samego siebie starał/ ale też o bliźnim praca miał/ a myśleć o swym pożytku/ na drugie też pamiętać. Ktemu ieszcze: ktorych darów Pan Bog komu użycza/ nie dla tego ich użycza aby ie sam dzierżał y w nich żył rozpustnie/ ale iżby innym też wdziałał coby iego potrzebie zby- wało. Bo powiedaia Basilius y Ambroży S: Łaknacychci to chleb iest/ ktory ty chowasz: y nagich ludzi iest odzienie/ ktore ty zamykasz: y odkupem a wyzwolenim są ludzie niedznych ty pie- niądze/ ktore ty w ziemię zagrzebasz.

¶ **Dziś.** To słowo pospolita krewkość nam przypomina. Bo ktoż iest między ludźmi taki/ coby się niespodziewał że swo- ją własną praca przygotowie sobie dostatek rzeczy ku żywotowi po- trzebnych/ iesli nie na długi czas/ tedy wždy pomoc takowa/ za ktoraby odednia do dnia żyw być mógł? Ale Pan Bog ani takowey nam duszności niedopuszcza/ ktory przykazał abyśmy na każdy dzień od niego pokarmu żądali. Co on dla tego uczy- nić raczył/ y tak to mamy rozumieć/ iż gdy Powszedniego chle- ba potrzebujemy wszyscy/ abyśmy też na każdy dzień wszyscy y każdy z osobną używali tey Pańskiej Modlitwy. A tośmy już powiedzieli o tym Chlebie/ ktory wsty przyiety/ żywi y wspie- ra ciało: y ktory też bedac spolny wiernym y niewiernym/ po- bożnym y przezbożnym ludziom/ wszystkim dawan bywa z dzi- wney łaski Bóżej: ponieważ on słońcu swemu da wschodzieć nad dobrymi y złymi/ a deszcz sprawiedliwym y niesprawiedli- wym spuszcza.

¶ Jest ieszcze y Chleb duchowny/ o ktory też na tym miejscu prosimy: a znaczą się przezeń wszystkie rzeczy/ ktorychkolwiek w tym żywocie potrzebujemy ku całosci y ku zdrowiu duśne- mu. Bo iako iest rozmaity pokarm ktorym się ciało żywi y w- spiera/ tak też nie iest pokarm iednak/ ktory w sobie żywot du- sze naszej zamyka. Bo y słowo Boże iest pokarmem duśnym.

Abowiem

Abowiem Nadrość Boża mówi: Chodźcie sam do mnie/ iedźcie moy chleb/ a piycie wino ktorem wam zmieszala. A kiedy P. Bog to swe słowo / tho iest pokarm ten/ ludziom wymuie/ co wiec zwykt czynic kiedy sie cieszko na złości nasze gniewa/ tedy powiedamy iż morzy głodem narod ludzki. Bo tak stoi v Amos Proroka: Puszczę głod na ziemi/ nie głod chleba ani pragnienie wody/ ale słuchania słowa Bożego. A iako to bywa pewny znak bliskiey śmierci/ kiedy ludzie albo iesc/ albo pokarmu przyietego zatrzymać niemoga / tak też iest wielki znak zbawienney wtraty / kiedy albo nieszukaia ludzie słowa Bożego / albo ie maiaac niechowaia go: a onego niepobożnego głosu przeciw Panu Bogu używaia: Idź precz od nas/ bo wiedzieć o drogach twoich nie chcemy. W takimci szalenstwie y w takiej duszney ślepcocie sa oni ludzie / ktorzy wzgardziwszy ty co im sa porządnie przelożeni Chrześcijańskiej y Powszechney Wiary Biskupy y Kapłany/ a odstepuiac od S. Rzymskiego Kościoła/ dali sie w moc y w naukę Kacerzom/ skazcom słowa Bożego.

¶ Wiec Pan Christus iest Chlebem y dusznym pokarmem/ bo sam o sobie tak mowił: Ja iestem chleb żywy ktorym z nieba zstąpił. A niepodobno temu wierzyć/ iako wielka rokosza y kochaniem napelnia ten chleb na ten czas dusze ludzi pobożnych/ kiedy barzo troskami y niepożytki ziemskimi ściśnieni bywaia. Możem przykład brać z onego zgromadzenia S. Apostolow/ o ktorych tak napisano: A oni sili z weselim od obliczności Kady Zydowskiej. Pełne sa takowych przykładow Księgi/ w ktorych opisuia swietych ludzi żywoty: y Pan Bog tak mowi o tym wewnetrznym pobożnych ludzi weselu: Temu ktory zwykcieży / dam skrytey Miany używać. A osobliwie chlebem naszym iest sam Pan Christus / ktory w Swiatosci Pańskiego Ciata istotnie sie nayduie. Tenci niewymowny vpominek albo znak miłości swoiey/ nam wracaiac sie do Oycy zostawil: o ktorym powiedzial: Kto pożywa Ciata mego a piye Krew moia/ ten we mnie mieszka a ia w nim: Bierzcie a iedźcie/ To iest Ciata moje. Wszakże ty rzeczy ktore ku pożytkowi ludu wiernego służyć beda/ Plebani moga brać z onego mieysca/ na ktorym sie osobliwie moc y własność tego Sakramentu zamyka.

A then Chleb naszym zowiemy/ abowiem tylko iest ludzi wiernych/ to iest/ tych ktorzy miłość z wiara zlaczaia/ przez swiatosc Pokuty plugastwa grzechowe zmywaia: a ktorzy pamietaiac ze sa synmi Bożymi / przyjmuią y chwala z wielką swiatobliwoscia/ y z iaką moga częcia nawietzsa ten Bożki Sakra-

Prou. 9.

Głod słowa Bożego.

Amos 8.

Śmierci znak pewny.

Iob 21.

Pan Christus iest Chlebem.

Ioan. 6.

Chleba tego rokosz.

Ak. 5.

Apoc. 2.

Ciata Boże iest Chlebem naszym/ to iest luz dzi wiernych.

Ioan. 6.

Math. 26.

1. Cor. 11.

O Swiatosci Ciata Bożego.

Ciąto Boże iest
Chlebem powsze-
dnim / czę-
stu?

Ambro. lib. 5.
de sacramentis
cap. 4.

Wczyna się lu-
dzie stufne o
żywność stawa-
nie / ostatek
niech p. Bogu
polecąca.
Plal. 54.

Aug. Epist. 121.
cap. 21.

Bogaczeńiech
p. Bogu za
swoją maćno-
ść / w
czajac ich wbo-
gim.
1. Tim. 6.

ment. A przeczby go Powszednim Chlebem zwano / łatwia iest
na to y dwoiaka odpowiedz: Jedna / iz we Mszy swietey ktora
Chrześcijański Kościół obchodzi / zawždy Panu Bogu ofia-
rowan i tym ludziom wdzielan bywa / ktorzy go pobożnie y swia-
tobliwie żadaia. Druga / iz co dzień ma byc przyjmowan: albo
iednak my tak żyć mamy / abyśmy na każdy dzień (ile być może)
dostojnie przyjmować go mogli. Niechże owi tego słuchaia /
ktorzy coś inszego rozumieia / iz niepotrzeba thego dusznego y
zbawienego potarmu iedno po długim czasie używać / (niech
mowie tego słuchaia) co tu mowi S. Ambroży: Jesli iest Ch-
lebem Powszednim / a czemuż go bierzesz po roku?

¶ Ale w tey Prośbie to ma byc osobliwie przypominano Chrze-
ścijaanom / iz gdy porządnie pilność y staranie swoje uczynia o
tę sposobienią tych rzeczy ktore są im ku żywotowi potrzebne /
aby Panu Bogu polecali ostatek / y swoje żadza ku iego wolei
skłaniali / ktory niedopusci wieczney odmiennosci na sprawie-
dliwego. Albowiem / albo im da Pan Bog o co go prosza / a tak
dostana czego żadali: albo też nie da: a to będzie pewnym zna-
kiem iz ona rzecz dobra y pożyteczna niebyła / ktorey Pan Bog
ludziom pobożnym dać niechciał: gdyż on większą pieczę ma na-
zli oni sami o ich zbawieniu. A to miejsce mogą rozszerzyć Ple-
bani / wykładając ony dowody ktore bardzo chędogo zebrał S.
Augustin / w swym Liście ktory do Proby wdowy napisał.

¶ Niechże tedy będzie to rzecz ostateczna w tey Prośby wy-
kładaniu / aby pamiętali Bogacze / iz maćności y dostatki swe
Panu Bogu przypisować mają: a izby też rozmyślali że dla te-
go są dobry tymi obdarzeni / aby ich używali potrzebnym. Z czyn-
sie też zgadzają ony rzeczy / o ktorych w pierwszym Liście do
Timotheusza piše Apostoł: Skąd wielka moc Przykazań Bo-
skich Plebani bracie beda mogli / aby to miejsce pożytecz-
nie y zbawienne objaśnili.

Odpuść nam nasze winy / iako y my odpu-
szczamy naszym winowaycom.

Dyz iest tak wiele rzeczy ktore nam znaczą niezmierna
moc Boga / z także niezmierna mądrość i dobro-
cia wespół złączona / iz gdzie sie kolwiek z oczyma y
z myśla obrocisz / bardzo pewne znaki wielkiej mocy y
dobroci Bożej ogladasz przed sie niemasz żadney rzeczy ktora by
wiecey

wiecey znać dawata zbytnia jego miłość y chęć przeciwko nam barzo dziwna/iało niewymowna tajemnica ona Pana Jesu Chrystusa owej meki/z ktorey wiekiste ono źródło wypływa ku omyciu szkałości grzechowych/ a ktorzym to źródłem żądamy abyśmy polani y oczyszczeni być mogli/za łaskę y za sprawę Bożą/ kiedy o to go prosimy/Odpuść nam nasze winy. A ta Prośba zamyka w sobie nieiała summe onych dobr/ktorych

Pana Chrystusa
swoje dobro
dziewstwo nas
wielkie ku nam
jest meka jego/
y odpuszczenie
grzechow.

mi Pan Jesus Christus ludzki naród obdarzył. Bo nas tego uczył: Będzie (prawi) odpuszczona nieprawość do mu Jakobowego/a ten wszystek przyjdzie mu pożytek/aby grzech jego był zgładzon. To też Dawid pokazał błogosławionymi zowac ony ludzie / ktorzy mogli dostać takiego zbawionego pożytku/gdy tymi słowy mówił: Błogosławieni to ludzie/ktorym są nieprawości odpuszczone. Przeto pilnie y dostatecznie te prośby Pasterze obaczyć y wykladać mają/o ktorey to rozumiemy/ iż barzo jest pomocna ku niebieskiego żywota otrzymaniu. A poczynamy tu nowy sposób modlitwy. Bo aż dotąd prosiliśmy od Pana Boga/ nie tylko wiecznych y duchownych dobr/ ale też y pożytkow onych doczesnych / ktore themu żywotowi należą : wiec teraz prosimy / aby od nas zle przygody tak duszne iako cielesne/ tak tego iako y wiecznego żywota były odiete.

W Odpuszczeniu grzechow/
zamyka się summa
darow pańskich.

Isaie 27.

Psal. 31.

W tej Prośbie
czego żądamy

¶ Ale iż ku vprośzeniu tej rzeczy ktorey żądamy/potrzeba nam Prośby porządnej/tedy tu powiedzieć potrzeba/iało się ci mają mieć ktorzy chcą o to Pana Boga prosić. Będą tedy wspominać Plebani Chrześcijany/ iż naprzod tego potrzeba / aby ten który o grzechow odpuszczenie chce prosić/sam grzech swoy poznał: potym/ aby zań żałował: naostatek/zeby tego pewien był że to jest wola Boża/aby tym co zgrzeszyli grzech odpuszcil/ kiedyby iedno tak iakosiny już powiedzieli / zięci y dobrze przyprawni byli : by snadź za tym gorzkim rozmyślanim y rozczytaniem grzechow/ ona około ich przepuszczenia rozpacz im nieprzyszła/ ktora była niegdy Kainowe dusze y Judaszowe osiadła : ktorzy też tak rozumieli / iż Pan Bog tylko miłosiernym był / a ci chęści y miłosierdzia niemiali. Przeto w tej Prośbie tak się mieć mamy/aby żałownie rozczytając grzechy nasze/vciekałismy

Tym ktorzy
chcą odpuszczenia
grzechow
otrzymać/ czego
potrzeba.

Genes. 4.
Math. 27.

O przepuszcze-
nie grzechow
łatwie ludzie
prosić beda /
wiedzac ze w-
szyscy sa grzes-
nymi.

Psal. 13. 52.

Eccles. 7.

Prou. 30.

1. Ioan. 1.

Hier. 2.

O przepuszcze-
nie prawdzi-
wie wszyscy pro-
simy / bośmy
prawdziwie
grzesnymi.

Conc. vniuersit.

ca. 8. et reperi-

tur in Concilio

Trident. sess. 5.

cap. 11.

Grzechow ro-
zmyślanie i-
te ma być.

Ludzka niego-
dność a Boska
dobroć: ma nas
tu prosić od
puszczenia grze-
chow pobudzić

sie do Pana Boga / iako do Oycy a nie iako do Sędziego / pro-
sząc go aby sie z nami nie wedla sprawiedliwości / ale wedla
miłosierdzia swego raczył obchodzić. A łatwie sie damy kte-
mu przywiesić abyśmy grzech nasz uznali / iesli Pana Boga slu-
chac bedziemy / ktory z tego nas w Pismie swietym wspomina.
Bo tak Dawid napisal: Wszyscy wystapili (tho iest tu złością
sie sklonili) y zaraz niepożytecznymi sie stali: niemasz ktory
dobrze czynil / niemasz az do iednego. Takzeczy Salomon mo-
wil: Niemasz człowieka sprawiedliwego na świecie / ktoryby
dobrze czynil a niegrzeszył. Ktemu sie też y ono sciaga: Ktoż
to rzec może / czyste iest serce moje / prozennem od grzechu? Toż
też Jan S. napisal / chcąc ludzie od hardości odstraszyć: Je-
slibyśmy rzekli iż grzechu niemy / thedy sami siebie zwodzi-
my / a nienayduie sie w nas prawda. A Jeremiaśz Prorok: Rze-
klesz tak / Niemy grzechu / y iestem niewinnym / przeto niech sie
odemnie gniew twoy odwróci: Otoż ia bede sie z toba sadow-
nie obchodzić / dla thego iżes powiedzial ze grzechu niemasz.
Ktorych to wszystkich (teraz mianowanych ludzi swietych)
powiesci / tenze Pan Christus ktory ie przez ich usta mowil / za-
mierzenim tey prosby potwierdza / gdzie przykazuje abyśmy zło-
ści nasze wyznali. A iżby tych słow niest inaczej niewykładal /
zakazało Nalewitańskie Zebranie tymi słowy: Wszystkim sie
nam to zdało / iż ktorybykolwiek słowa ty Pańskiey Modlitwy /
gdzie mowimy / Opuść nam nasze winy / tak chciał rozumieć /
iż ie ludzie swięci z pokory a nie od prawdy mowia / niech prze-
kietym bedzie. Abowiem ktoby tego człowieka cierpieć mogł /
ktory modlac sie iuz nie przed ludźmi / ale przed samym Bogiem
klama / gdy wysty powieda iż chce aby mu odpuszczone było / a
zaś w sercu swym mowi / iż grzechow niema ktoreby mu odpus-
zczone być miały.

¶ Ale przy onym potrzebnym grzechow rozczytaniu / niedosyc
na tym abyśmy ie lada iako rozmyślali: Boc to być musi / aby
takie rozmyślanie gorzkie było / aby serce nasze bodło / aby kto-
to dusze nasze / y żalosc nam czynilo. Przeto beda to miejsce pil-
nie rozbierać Plebani / aby wierni słuchacze nie tylko pamiętali
na złości y na grzechy swe / ale iżby też pamiętali z przyszłością y
z boleścią / a bedac wnetrznym smetkiem ziemi / wciekali sie do
Pana Boga Oycy / y od niego pokornie prosili / aby one ostrość
grzechowa ktora w nich wwiezła / precz wyrwać raczył. A nie-
tylko sie o to starać beda / aby kładli przed oczy ludziom wier-
nym grzechowa składowość / ale też y one niegodność y ludzką
pluga-

plugawość/ ktorzy niezym inżym niebedac iedno ciatlem sintro-
dlowym/ iedno wielką brzydkością/ dziwnym obyczajem smie-
my obrażać on niezmierny Bożki Magesat/ y one niewymowo-
na zacność iego / zwłaszcza iż od niego stworzeni / przezeń wy-
bawieni/ y niezliczonymi a wielkimi dobrodzieystwy obdarzeni
iestediny. A przecżże to czynimy? Aby oddaliwszy się od Boga
Oycy ktorzy iest dobrem nawietższym/ dla oney bārzo plugawey
zapłaty grzechowey/ wdalişmy się w mizerna Szatanię nie-
wola. Bo niemoże to wystowiono być / iako on okrutnie panu-
ie w duszach tych ludzi/ ktorzy odrzuciwszy łodkie iarzmo Bo-
że/ a przerwawszy one nawdziecznięszą zwiastę miłości/ przez
ktora duch nasz do Pana Boga Oycy przywiązany bywa/ do
nieprzyiaciela cięskiego wcieli: ktorzy dla tego w Piśmie Bo-
żym Panem/ y tego świata rzadżca/ y ciemności Książęciem/
y Krolem nad wszystkimi pysznymi syny / iest nazwan. Na ty
tedy ktore ściśka okrucieństwo Szatanię/ prawdziwie się ona
powieść Jaiasowa ściaga: Panie Boże nasz/ opanowali nas
inży Panowie/ okrom ciebie. A iesli nas nierużają ty potamā-
ne przymierza Bożkiey miłości / thedy wżdy niech nas porużā
niedośtātki y nedze/ w ktoreşny przez grzech wpadli. Bo dusze
naszey światobliwość bywa zgwalcōna/ o ktorey to wiemy że
Panu Bogu postubiona była. Plugawo się też on Kościół Bo-
ży/ ktorzy iesli iacy ludzie szkādżā/ tedy przeciwko nim thał
mowi Apostoł: Ktoby zgwalcil Kościół Boży / tego wygubi
Pan Bog.

¶ Niezliczone są niepożytki ktore grzech człowiekowi przyno-
si: ktora prāwie niezmierna zarāżę wyrażil Dawid tymi slo-
wy: Niemaśz w cieie moim zdrowia/ przed gniewem twoim :
Niemaia pokoju kości moie przed grzechy moimi. Znalci on do-
brze moc rāny tałowey/ kiedy wyznawał iż w iego cieie żadna
część niebyła bez iadowitego grzechu zarāży. Bo był iad grze-
chowey aż do kości iego przeniknal / to iest / rozum y wola iego
zarāzil/ ktore są namocnięsze dusze ludzkiey części. Te szeroko
rozłana zarāżę pokāzuie Pismo Boże/ kiedy ludzie grzeszne cho-
rymi/ głuchymi/ niemymi/ ślepymi/ y na wszystkich członkach
włomnymi zowie. Ale oprócz oney boleści ktora dla złości grze-
chowey czuł w sobie/ ieszcze wiecey się Dawid śniecil dla gnie-
wu Bożego/ o ktorym rozumial że był dla grzechu przeciw iemu
porużon. Bo ludzie złośliwi wojne z Panem Bogiem wiōdā/
ktorych grzechami dziwnym obyczajem on bywa obrażon. Bo
tał mowi Apostoł: Przydzie gniew/ y nielāśka/ vtrapienie/ y

Szatana iako
zowie Pismo
Boże.
Ioan. 14.
Ephes. 6.
Iob 41.
Esaie 26.

Za grzechem co
przychodzi.

1. Cor. 31

Psal. 37.
Dawidowym
przykładem lu-
dzie za swe grze-
chy żatować
māia.

A za grzech / y
za Bożkie obra-
żenie mamy ża-
tować.

Żli wiōdā woj-
ne z Panem
Bogiem.
Rom. 2.

Dawidow a
pokuta.

Hier. 2.

Ludzie ktorzy
nie iatwia za
grzechy iako pi-
simo 30w e.
Elaie 4 6.
Ezech. 36.
Zachar. 7.

Ku nadziei od-
puszczenia grze-
chow iako ma-
ia brc ludzie
przywiedzieni.

pan Bog go-
tow jest grze-
chy odpuscic.

vcist/ na wszelaka dusze tego czlowieka ktory zle czyni. Bo cho-
cia grzechow y vczynet przeminie / przed sie grzech / zmaza / y
przewinienie zostawa : nad ktorym wiszac zawzdy grzech Bo-
zy/ tak za nim idzie iako cien za ciałem. A gdyz takowym Bo-
dzienim grzechowym Dawid byl zraniony/ tedy sie pobudzał
ku proszeniu odpuszczenia grzechow : ktorego y przyklad bolesci
y sposob nauki/ beda Plebani wiernym sluchaczom powiedac/
wziawszy gi z Psalmu piecdziesiatego / aby oni nasladuiac w
tym Proroka/ y ku zalosci/ to jest ku prawdziwey pokucie/ y ku
nadziei okolo grzechow przepuszczenia/ nauczeni y przywiedzie-
ni byc mogli. A iako wielki ma w sobie pozytek ten sposob vcze-
nia/ abysiny wedla grzechow naszych za nie sie zalowac vczy-
li/ pokazuiac cho ony slowa Boze v Jeremiasza Proroka : ktory
wpominaiac zydy ku pokucie/ do tego ie wiodl aby oni bolesci
w sobie poczuli/ ktore ida za grzechem: Patrz (prawi) a wiedz
iako to rzecz zla jest y gorzka/ izes ty Istaclu opuscil Pana Bo-
ga twego/ a iz niemasz boiazni moiey w tobie : mowi Pan Bog
Zastepow. Wiec ktorzy niemaja tego potrzebnego rozmyslania
grzechow/ y tego czucia bolesci/ o tych Prorocy/ Ezaiasz/ E-
zechiel/ y Zachariasz powiedaiac/ ze w nich jest twarde/ kamien-
ne/ y z Adamantu vczynione serce. Bo sa iakoby kamienie/ zmie-
czeni zadna bolescia niebedac/ y żywota/ to jest pozytecznego ro-
zmyslania grzechow/ w sobie niemaiac.

¶ Ale izby ludzie ciestkoscia grzechow przestraszeni nierozpa-
czali o ich odpuszczeniu/ tedy maią Plebani przywieść ie ku na-
dziei tymi dowody / iz Pan Chrustus dal moc Kosciolowi od-
puszczac grzechy: iako sie to w onym Kieda naswietzszego czlon-
ku (Wierze grzechow odpuszczenie) znac dawac : y nauczyl nas
w tey Prosbie/ iakoby wielka dobroc y szcudrobliwosc prze-
ciwko narodu ludzkiemu Boska byla. Bo kiedyby P. Bog chru-
stliwym y gotowym ku odpuszczeniu grzechow pokutniacym lu-
dziom nie byl/ tedyby tez nam byl nigdy niepodal Proaby tym
sposobem/ Odpusc nam nasze winy. Przeto mamy w tym pew-
ni byc/ iz on milosierdzia swego Wyowstkiego nam vzyczy : po-
niemaz rostkazal/ abysiny o nie przez taka modlitwe prosili. Bo
ta Prosha bez pochyby tak sie rozumie/ iz Pan Bog takiey prze-
ciwko nam jest chuci/ ze ludziom prawdziwie pokutniacym bar-
zo rad przepuszcza. Albowiem tenci to jest Pan Bog/ przeciwo
ktoremu posluszenstwo odrzuciwszy my grzeszymy/ ktorego ma-
drosci posztepet (ile z nas jest) pomieszywamy/ ktorego tez obra-
zamy/ ktoremu slowy y vczynki naszymi gwałt czynimy : Ale

tenze

tenże jest zaś nadobrośliwym Oycem / który mogąc nam wszystko darować y odpuścić / nie tylko pokazał iż thego pragnie aby nam odpuścił / ale też pobudza ludzi aby od niego odpuszczenia prosili: y jeszcze ktemu nauczył / którymiby słowy prosić go mieli. Przeto wątpić żaden niemoże / iż to za powodem iego jest w mocy naszej / abyśmy sobie łaskę iego ziednać mogli.

¶ Aż to świadectwo około skłonnej ku grzechom przepuszczeni wolej Bożej / y wiare naszej pomnaża / y żywi nadzieie / y miłość zapala: tedy jest potrzeba tego / abyśmy ozdobili to miejsce niektórymi Pismami Bożego świadectwa / y przykłady ludzkimi: którym / kiedy pokutowali wielkie grzechy Pan Bóg odpuszczał. Co iżesiny rozbierali (ile być mogło) na tej Pamiątce i Modlitwy to jest Pacierzowym początku / y w oney też Kreda części która jest o Grzechom odpuszczeniu / tedy z tamtąd Plebani te rzeczy niech biorą / które służyć będą mogły ku tego miejsca wyłożeniu: a ostatek brać y czerpać będą z pisma świętego.

¶ Jeszcze nad to / niech tegoż obyczaju używają / któregośmy też używali w inszych Prosbach / aby rozumieli Chrześcijanie co tu znaczy to słowo / W J N A: by snadź oszukani będąc iaka słowa tego wątpliwoscia / nie prosili czego inszego niżby się prosić godziło. Naprzód tedy wiedzieć potrzeba / iż nie prosimy tego aby nam odpuszczona była ona miłość ze wszystkiego serca / ze wszystkiej dusze / y ze wszystkiej myśli naszej / któraśiny bez pochyby Panu Bogu powinni / a którego to długu zapłata jest ku zbawieniu bardzo potrzebna. Ani też prosimy / ponieważ w tym imieniu / Winy / zamyka się posłuszeństwo / część / chwata / y insze służby takowe / abyśmy ich wiecey niebyli czynić powinni: ale tego prosimy / aby nas od grzechom Pan wyzwolił. Bo tak święty Łukasz to wyłożył / który miasto Win / Grzechy napisał. A grzechy dla tego są winami / iż dopuszczając się ich / zostawiamy Panu Bogu winni / y na zasłużone a powinne meki wydawani bywamy / które albo dosyć czyniac / albo theż cierpiac wypłacamy. Takowyc był on dług y taka wina / o której mówił Pan Chrystus przez vsia Proroctie: Czegom był niewydat / na ten czas musiałem płacić. A z tego słowa Bożego rozumieć to możemy / iż my nie tylko dłużnicy jesteśmy / ale iż też niemamy czym wypłacić / gdyż grzeszny człowiek sam przez się żadnym obyczajem dosyć uczynić niemoże. Przeto do miłości Bożego uciekać się mamy / któremu ponieważ równie się wielka sprawiedliwość przeciwia / a Pan Bóg przy niej bardzo

pan Bóg jest Ociec nadobrośliwy.

Co nam za pożytek czyni kiedy to wiemy że chce Pan Bóg nam grzechy przepuszczać.

Winy o które prosimy aby nam były odpuszczone / które są.

Długu którego zapłata jest potrzebna ku zbawieniu.

Lucę 11.

Grzechy które winami zowią.

Psal. 62.

Długu grzechomego że niemożemy sami zapłacić / do meki pańskier uciekać się mamy.

GAZŁchow
śmiertelnych
niegładzi pa-
cierz / ale po-
kutá.

Winy czemu
zowiemy nasze.

Genes. 3.
Psal. 140.

Odpusc nam
czemu mowi-
my.

Modlac sie za
sie y za bliźnie
mamy sie mo-
dlic.

Exodi 32.

przeſtawa/ tedy muſimy uſzywać przyczyny y obrony meſi Pa-
na naſzego Jeſu Chriſta / Bez ktorey nigdy żaden odpuſzczenia
grzechow nie doſtał / a od ktorey też moc wſyſtka y właſnoſć
doſyć uczynienia tak wypłynęła / iako ze ſzrodła iakiego. Bo za-
plata ona przez Pana Chriſtuſa na Krzyżu uczyniona/ y nam
przez Światości uſzycona/ chociaſby ony rzecz ſama albo tyl-
ko chucia y żądaniem naſzym od nas przyiete były / takiey wła-
dzy ieſt / iż nam ziednać y wproſić może/ czego w they proſbie
żadamy / to ieſt aby nam grzechy odpuſzczone były. Gdzie nie-
tylko za lekkie oblednoſci y ktore ſie łatwie mogą wproſić / ale
też za cieſkie y ſmiertelne grzechy proſimy. Ktora to Proſba/
ieſliby cieſkie grzechy naſze były/ ważna niebedzie/ chyba iżby
od Światości poſkutney (kiedybyſmy ja/ albo ſama rzecz/ albo
chucia przyieli/ iakoſmy już rzekli) ſwoie moc wzięła.

A mówimy Naſze winy/ daleko inaczej niſeſmy przed-
tym mówili/ Chleb naſz. Bo Chleb on przeto ieſt naſzym / iż
nam z łaski Boſzey dan bywa: ale grzechy ſa naſze/ iż przewin-
noſć dla nich w nas zoſtawa / bo ie dobrowolnie pełniły: y
grzechemby niebyły/ieſliby z naſzey dobrej wolej niepoſzły. My
tedy mając w ſobie y wyznawając te przewinnoſć/ proſimy o
łaskę Boſzą iako o rzecz potrzebna tu grzechow naſzych zgładze-
niu. W czym nieużywamy żadney wymowki/ y przyczyny grze-
chowej na niſego nieſkładamy / iako pierwſzy oni ludzie Ja-
dam y Jera czynili/ ale ſami ſiebie ſadźimy/ oney Proroctkiej
proſby (ieſli mamy rozum) uſzywając: Uienachylay ſerca me-
go tu ſłowom złoſliwym/ abych wymawiał wymowki w grze-
chach. (to ieſt/ abych ſzukał wymowki grzechowej.)

A niemówimy też: Odpusc mnie/ ale nam: poniewaſ po-
winoſć y miłość braterſka/ ktora ieſt wſyſtkim ludziom ſpol-
na/ chce to mieć po nas/ abyſmy ſtarać ſie o poſpolitym bli-
źnich naſzych zbawieniu / kiedy ſie za nas ſame modlimy/ y za
nie też Boga proſili. Ten zwyczaj modlitwy ktory podał Pan
Chriſtus/ y ktory potym Koſciół Boſzy przyjął y chował uſta-
wiecznie: ſami też Apoſtłowie oſobliwie trzymali/ y tu temu
drugie ludzie wiedli/aby go też dźierzeli. A tey chuci y żądzy
ktora w nas ma paść gdy ſie modlimy za zdrowie bliźnich na-
ſzych/ mamy w oboim Teſtamencie zacnych meſow iako Moy-
zeſza y Pawła ſławne przykłady: z ktorych ieden tak Pana Bo-
ga proſił: Albo im przepuſć Panie te wine/ albo ieſli tego czy-
nic niechceſz/ wymaſz mie z Kſiąg twoich: A drugi zaś tak:

Żadatem

Dziata prośba Paterzga.

417.

Zadalem ia sam być odrzucon od Pana Chrystusa dla bráciey moiey.

Rom. 9.

Jako my odpuszczamy naszym winowárcóm.

D słowo / JAKO / dwoiakiem się obyczają /
 iem rozumieć może. Bo ma w sobie moc po-
 dobienstwa : a to kiedy Pana Boga proszą
 my / iż iako my krzywdy nasze y skromoty od-
 puszczamy tym ludziom od których obrażeni
 jesteśmy / aby on też nam także nasze grzechy
 odpuszczał. Jest ieszcze y znakiem nieiakięgo sposobu : a takci P.
 Chrystus ten obyczaj mówienia wyklada : Jeśli (prawi) od-
 puszcicie ludziom ich grzechy / wtedy odpuszcza też y wam Ociec
 wasz niebieski grzechy wasze : a jeśli wy nieodpuszczicie ludziom /
 wtedy ani Ociec wasz odpuszcza wam złości waszych. A wszakże
 oboj mówienia obyczają / iednaką w sobie zamysłą odpuszczenia
 potrzebe : tak iż jeśli chcemy żeby nam Pan Bog grzechy nasze
 przepuścił / abysmy też y my przepuszczali tym którzy nam czy-
 nili krzywdę. Abowiem tak to Pan Bog po nas mieć chce / żeby-
 smy krzywd zapamiętali / a spólną chęć y miłość chowali / iż
 też dary y tych ludzi ofiary którzy się niepoiednali / wzgardza-
 y precz odrzuca. Jest też to przyrodzonym Prawem opatrzo-
 no / abysmy przeciwko innym takimi byli / iakimi ie przeciw so-
 bie mieć chcemy : tak iż musi tho być bardzo niewstydlivy czło-
 wiek / któryby od Pana Boga prosił aby mu káżn za grzech ie-
 go odpuszczał / gdy sam przeciw swemu bliźniemu serce ma zia-
 rzone. Przeto mają ci chutliwi y gotowi ku odpuszczaniu być
 którzy cierpią krzywdy : ponieważ ie y ciśnie do tego ten oby-
 czaj modlitwy / y v S. Łukasza tak Pan Bog przykazuje : Je-
 śliby zgrzeszył przeciw tobie brat twoy / wtedy zsuń go : a be-
 dzieli tego żałował / odpuszc mu : a jeśli siedm kroc przez ie-
 den dzień przeciw tobie wystąpił / y siedm kroc ktobie się nawró-
 cił mówiąc / żal mi tego / odpuszc mu. A w Ewangeliey S.
 Matheusza tak stoi : Miłujcie nieprzyjaciela wasze. A Apóstół
 tak napisał / co też powiedział przed tym Salomon : Jeśli by ká-
 kżał nieprzyjaciel twoy / day mu iesc : ied by pragnął / day mu
 pic : także też mamy w Ewangeliey Marka s : Kiedy na modli-
 two stanicie / odpuszczajcież jeśli przeciw komu co macie / aby y
 ociec wasz który jest w niebiesiech wam grzechy wasze odpuszczał.

Słowo JAKO
co znaczy.

Math. 6.

Odpuszczając
krzywdy rzecz
bardzo potrzeb-
na.

Lucę 17.

Math. 5.

Rom. 12.

Prou. 25.

Marci 11.

Alle

Jako ludzie
przywiedzeni
być mogą / aby
odpuszczali
grzechy.

Syni Boże po
czym poznać.

Math. 5.

Od rozpacz i
to ludzie mają
być odwiedzie-
ni / kiedy baczą
że niemoga do
konca krzywd
odpuszczać / a o
swe sie też grze-
chow odpuszcze-
nie boia.

¶ Ale iż za niedostatkami natury naszej skazoney / nie niebyswa
człowiekowi cięższego iako temu krzywdę odpuścić który ia był
uczynił / tedy wszystkie chęć y wszystkie rozum swoy niech Pleba-
ni temu obroca / aby tu tey łaskowości y tu miłosierdziu przy-
wieść y nachylić serca ludzi wiernych mogli : ktore to miłosier-
dzie Chrześcijańskiemu człowiekowi bardzo jest potrzebne. Nie-
chay sie zatrzymawia przy wykładzie Pisma swietego / w któ-
rym przykazuje nam Pan Bog / abyśmy nieprzyjaciółom na-
szym przepuszczali. Niech też y to powiedzia / (co jest rzecz pra-
wodziwa) że to jest znak wielki w ludzi iż oni są synmi Bożymi /
iesli latwie przepuszczają krzywdy / a nieprzyjaciół z serca mi-
lują. Bo w tym kiedy nieprzyjaciół miłujemy objaśnia sie nie-
iaki podobienstwo / ktore mamy z P. Bogiem Oycem naszym :
ktory nader sobie nieprzyjaźny y bardzo przeciwny naród ludzki
przez śmierć syna swego od wiekuiwego stracenia wykupiony /
w łaskę swą przyjął. A niech tego wspomniania y roztazania cze-
ścia będzie ono Pana Chrystusowe przykazanie / z którego bez
wielkiej stomoty y szkody naszej wymowić sie niemożemy :
Modlcie sie za przesładowniki y potwarce wasze / abyście by-
li synmi Oycy waszego który jest w niebiesiech.

¶ Ale potrzeba tu wielkiej bacznosci Pasterkiej / by kto w zbaw-
ieniu swoim nierospaczal / trudność y potrzebe tego przyka-
zania bacząc. Bo nayduia sie tacy ludzie / ktorzy kiedy to wie-
dza iż mają skruszać albo zgładzać krzywdy dobrowolnym za-
pomnieniem / (tho jest iż chutliwie ich zapominać mają) a iż też
muszą ty miłować ktorzy ie obrażili / tedy chcą to uczynić / y czy-
swe sie też grze-
chow odpuszcze-
nie boia.

¶ A iesliby sie ieszcze inszy nalezli / ktorzy niemogac temu myśli
swey przywieść aby krzywd zapomniawszy miłowali nieprzy-
jaciół /

iacioty/ y dla tego strachaiac sie obyczajem tey Prosby ktorysmy powiedzieli/ (to iest aby odpuszczali/ chcali zeby im odpuszczono) nieuzywali tey Panskiej Modlitwy / y niemawiali Pacierz / tedy Plebani przywiada im ty dwa dowody / przez ktore ten blad szkodliwy beda im wyiac mogli. Bo kazdy ktory sie Chreszczaninem byc liczy/ te Modlitwe czyni Kosciola wszyskiego imieniem/ w ktorym musza byc niektorzy ludzie dobrzy/ ktorzy winowaycom swym ty winy odpuscili/ o ktorych tu mowimy. Ktemu ieszcze y to przystapi/ ze proszac tego od Boga izby nam grzechy odpuscil/ prosimy tez przy tym czegoby nam kolwiek w tey prosbie vzywac bylo potrzeba / kiedy chcemy to odpuszczenie vprosic. Bo prosimy y przepuszczenia grzechow/ y daru prawdziwey Połuty. Prosimy thez abyśmy wnetrzną zalosc w sobie poczuli. Prosimy ieszcze / abyśmy grzechy sie brzydzic/ a prawdziwie y nabożnie Kapłanowi spowiedac sie ich mogli. Przeto gdyz nam tego potrzeba / zebyśmy tym przepuscili ktorzy nam szkoda albo przytrosc iaka zadali/ tedy proszac aby nam Pan Bog odpuscil/ wspolek tez przy tym prosimy aby nam chuci vzyczył/ zebyśmy sie z onymi pojednali ktore w nienawisci mamy. Dla tego/ trzeba od takiego mnimania ty ludzie odstraszac/ ktorzy sie ona prozna y zla boiaznia lekaja/ by snadz Pana Boga sobie wiecej niezgniewali przez Prosbe takowa: a zasie ku czestey modlitwie vpomnieni byc maia/ izby Pana Boga y Oycy o then vmysl prosili / zeby odpuscic tym ktorzy ie obrazili/ y nieprzyiacioly milowac mogli.

¶ Ale izby ta Prosba prawie pożyteczna byla / tedy naprzodo to sie w niey starac y to rozmyslac musimy/ iz my przed Panem Bogiem pokorni byc / y od niego przepuszczenia grzechow zedac mamy/ ktore nikomu dane niebywa / iedno temu ktory czyni Połute: przeto my taka milosc y pobożnosc w sobie miec musimy / ktora pokutuiacym ludziom przystoi: A to im wiec barzo przystoi aby nieiało przed oczyma swoje grzechy y zlosci maiać / izami ie swymi y placzem gladzili. Z takowym myslenim ma sie tez zlaczac ona ostroznosc / ktora na potym miec mamy w tych rzeczach/ ktore nam byly nieiatim do grzechu powodem/ y ktoreby nam przyczynę dac mogly ku obrażeniu Pana Boga Oycy naszego. W takimci mysleniu byl Dawid kiedy ony slowa mowil: A grzech moy zawždy iest przeciw mnie. A na drugim mieyscu: Na każda noc bede loze moje omywal/ a posciel moje izami moimi bede pokrapial. Wiech tez kazdy sobie kladzie przed oczy/ barzo wielka chuc ku modleniu ludzi onych/

ktorzy

pleban co ma czynic z owymi ktorzy Pacierz nie mowia baczac ze krzywd odpuscic niemoga.

Pacierz mowimy imieniem wszytkiego Kosciola.

Przy odpuszczeniu grzechow czego prosimy.

W tey Prosbie co mamy rozslyslac.

Grzech mamy opłakiwac / a strzedz sie go napotym.

Psal. 50.

Psal. 6.

O grzechow od
puszczenie zchu
cia prosić ma
my/ przykład
z ludzi swiez
tych biorac.
Lucę 12.
Ibidem 7.
Math. 29.

Lekarstwa du
se chorey ktore
sa.

Jalmuzna le
karstwo ran du
snych.

Jalmuzna gła
dzi grzechy.
Tobie 12.

Daniel. 3.

ktorzy v Boga przez modlitwe grzechow odpuszczenia dostali:
iako onego Jawnogrzeszego / ktory z daleka dla wstydu y za
łości stoiac/ a w ziemie patrzac/ bit tylko pierśi swe tak sie mo
dlac: Boże bądź miłościw mnie grzesznemu. Za sie y oney grze
sney niewiaſty/ ktora stoiac z tyłu Panu Chrystusowi/ nogi ier
go swymi łzami pokropione/ y włosy otarte/ całowała: Lia o
statek y Piotra S. Apostolskiego Książecia / ktory precz wy
szedſzy plakał rzewliwie. Potym też y na to myslie maia/ że lu
dzie ym sa krewceyszy y slabſzy/ a ku duſznym niemocam to iest
grzechom skłonnieszy / tym wiecey lekarstwo y częściey potrze
buia. A tyc sa duſze chorey lekarstwa/ Pokuta y Boże Ciało.
Dla thego niech tych barzo często lud Chrześcijanſki używa.
Jeszcze też Jalmuzna/ iako powieda Piſmo Boże/ iest przystoy
nym lekarstwem ku zleczeniu ran duſznych. Przeto ktorzy chca
nabożnie tey Modlitwy używać/ niech wedle przemożenia swego
dobrze czynia vbogim. Bo iako wielka moc ma ku plagawo
ści grzechowey zgładzeniu/ świadek iest v Tobiasza on swiety
Raphat Angiot Boży/ ktory tak mowil: Jalmuzna wybawia
od śmierci: a tak iest ktora czyści grzechy/ y czym to/ aby czło
wiek miłosierdzie y żywot wieczny mógł naleść. Świadek też
iest y Daniel / ktory Krola Nabuchodonosora tak napominal:
Grzechy twe Jalmuzna odkupuy/ a nieprawości twoie nad v
bogimi lutoſcia. A wyborny to iest Jalmużny darowania y mi
łosierdzia czynienia obyczay/ krzywd zapomnienie/ y przeciw
ko tym dobra wola/ ktorzy twoie majątność/ albo ciało twe o
brażili/ chocia też y twych przyiacioli. Przeto ktorykolwiek też
go żada aby Pan Bog iemu co nawiecey miłosiernym był/ ten
niechay Panu Bogu swoje nieprzyiaźni daruie/ a niech odpu
ſzcza obrażenie wszelakie/ y niech sie rad za nieprzyiacioli mo
dli/ staraiac sie o każdy obyczay/ przez ktoryby ie mógł dobrze
uczynic. Ale żeſmy to wykładali kiedyſmy o Niezoboystwie mo
wili/ tedy tam odsyłamy Plebany/ ktorzy wždy niech tak zawie
raia te Proſbe / że niemaſz nic/ ani wymysłono niesprawiedli
wſzego nad to być moſze / kiedy on człowiek ktory iest przeciw
ko ludziom tak twarady/ że sie nieda uczyc nikomu/ za sie od
Pana Boga sam proſi/ aby mu łaskawym y do
brotliwym być raczył.

...

A nie

A nie wwodź nas w pokusę.

Siew tym wat-
pic nie trzeba /
ze Bóży syno-
wie kiedy prze-
puszczenie grze-
chow otrzyma-
ia / a zapaleni chucia ku służbie y
chwale Bóżej / Królestwa niebies-
kiego żadaia / y wszystkie sprawy
pobożne Panu Bogu przypisuią /
a sami się na Oycowską wolę ię-
go y na opatrność zupełnie spu-

szcaia / iż w ten czas nieprzyiaciel narodu ludzkiego / nawiecey
wszystki zdrady y chytrości przeciwko nim wymysla / y wszy-
stka się mocą siły / iakoby ie zburzył : tak iż się obawac potrze-
ba / by snadź osłabiał y swej myśli niezmieniwszy / zaś w
grzechy nieupadli / a daleko zostali gorszymi / niżli kiedy przed-
tym byli. O których słusznie ono mówic się może / co S. Piotr
Książę Apostolskie napisał : Lepiej takim było drogi sprawie-
dliwości nie znać / niż poznawszy wstecz się obrócić od tego przy-
kazania świętego / które iemu podane było. Przetoc nam Pan
Christus te Prośbe przykazał / abyśmy się co dzień Panu Bo-
gu polecali / a ięgo pieczy y obrony Oycowskiej żadali / namniey
niewatpiąc iesliby nas Bóży ratunek opuścić / żebyśmy w si-
dłach onego bázro chytrego nieprzyiaciela vpleść się musieli.

A nietylko w tym obyczaju modlitwy kazał Pana Boga pro-
sić aby nam niedopuszczał przychodzić w pokusy / ale też y w o-
nych słowach które do Apostołów świętych mówił thus przed
swą śmiercią : Bo kiedy powiedział że oni byli czystymi / tedy ie-
ku tey sprawie vpominał tymi słowy : Modlcie się abyście w
pokusę nie przyszli. Które to drugi raz powtorzone vpomnienie
Pana Christusowe / wielka po Plebaniach pilność mieć chce /
aby oni lud wierny pobudzali ku tey częstey modlitwie / iż kiedy
tak wielkie y takowe niebezpieczności na ludzkie od nieprzyacie-
la Szatana co godzina zakładane bywaia / aby od Pana Boga
który ie sam rozpedzić może / wstawicznie tego prosili / Niewo-
wodź nas w pokusę.

Ludzie poboż-
ne nawiecey
Szatan kusi.

2. Petr. 1.

W pokusach
dopana Boga
vciekac się ma-
my.

Ioan. 13.

Math. 26.

An

A będzie

Dla naszey słabości wielkiej /
bardzo nam o mocy Bożkiej
potrzeba.
Math. 26.

Krewkość ludzka z Apostołom
poznać się może.
ze.

Math. 26.

Nieprzyjaciele naszy / Ciało
Świat y Szatan.
tan.

Szatan i nieprzyjaciele naszy.
Ephel. 6.

Szatan często nas zewnatrz
doieżdża.

Szatan i ciemi Apostol
Książęcy 30 wie.

G A będzie rozumiał lud wierny iako mu bardzo tego Bożkiego ratunku potrzeba / jeśli swoje niepotężność y niemniejszą wspomnieta : jeśli rozczytać z sobą oney Pańskie słowa będzie : Duchci jest predki / ale ciało słabe : jeśli też to na myśl sobie przywiedzie / iako są cięskie y szkodliwe ludzkie wpadki w które nas duch zły popycha / jeśli by ratunkiem prawicy niebieskiej wspierani ludzie niebyli. A któryż może być they ludzkiej krewkości przykład iasniejszy / nad ono Apostolskie zgromadzenie : którzy wielkiej myśli przed tym będąc / skoro na nie strach przyszedł / opuściwszy Zbawiciela / precz uciekli. Aczkolwiek jeszcze jest iasniejszy onego Apostolskiego Książęcia Piotra S. który znać po sobie dawać osobliwą śmiałość y przeciwko Panu Chrystusowi miłość / gdyż mało co przedtym sam sobie dufając tak mówił : Bym też musiał z tobą umrzeć / tedy się ciebie niezaprze : potym wnet przestraszony słowy iedney niewiasty / pod przysięga tho twierdził / iż Pana nieznał. Albowiem oney wielkiej iego dużej ochocie / moc równa niebyła. Jeśliż oni świeci meżowie dla krewkości ludzkiego przyrodzenia któremu dusza / li / cięsko zgrzeszyli : iakoż się też bac drudzy niemaia / którzy daleko się od ich światobliwości odnieśli : Przeto niech ludziom wiernym Pleban kładzie przed oczy / wojny y niebezpieczeńności które na nie wstawicznie przychodzą / dośiad jest dusza w tym ciełe śmiertelnym / a które też y ciało / y świat / y szatan zewszad bórza. A któż jest między nami / któryby z wielką szkołą swoją co w nas gniew / co też chciwość może / doznać tego nie musiał : Ktoż bożeniem takowym nagraban niebywa : Ktoż kłocia tego nieczuje : Kogoż niepala ogniste pochodnie : A zaprawde tak częste zastrzały y tak rozmaite razy bywają / iż to jest bardzo trudno aby człowiek iakiey cięskiej plagi odnieść nie miał.

G Oprocz tych nieprzyjaciół którzy mieszkają y żyją z nami / są jeszcze drudzy bardzo cięscy / o których thak jest pisano : Bożniemy wojny przeciwko cielu y krwi / ale przeciw Książętom / y mocarzom / przeciwko rządcom tego świata y tych ciemności / przeciw duchom złośliwym powietrznym albo niebieskim. Bo ku onym walkom wewnętrzny / jeszcze też przystępuje gwałty zewnętrzne y najszybszy Szatanski / którzy y iawnie nas doieżdżają / y wkradają się zdrada w duszę naszą : tak iż ledwie ostrzedz się ich możemy. Ty tedy zowie Apostol Książęty / dla złości natury : (bo z przyrodzenia swego / y ludzkiego / y wszystkich rzeczy stworzone które możemy smysłem ogarnąć /

daleko

daleko przechodzą y Mocarzmi ie zowie/ iż nietylko przechodzą inſze ſtworzenie ſiła przyrodzona/ ale też y mocą zleconą. Zowie ie też Rzadzcami tego ſwiata ciemności: abowiem oni nierządzą iaſnym y ozdobnym ſwiatem/ to ieſt dobrymi y po-
bożnymi ludźmi/ ale ciemnym y zachmurnym: iako tymi/ kto-
rzy zaślepieni żywota złego y złoſliwego plugaſtwy/ kochają ſie w Szatanie który ieſt Książeciem ciemności. Zowie też Szatany duchownymi złoſciami: bo ieſt złoſć y cielesna y du-
chowna. Wiec ona złoſć cielesna/ chciwoſć naſze ku plugaſtwu y ku onym roſkoſzam zapala/ ktore ſmyſłami poymowane by-
waia: a złoſć duchowna/ czyni złe żądze/ y nieporządne chci-
woſci/ ktore ſie ku zwierchniey części duſze ſciągaia/ a ktore tym ſa gorſzymi nad inſze/ ym ieſt myſl y rozum naſz zacniey-
ſzym y wyſſzym. Ktora to złoſć Szatańska/ iż ſie nawiecey o to ſtara aby nas pozbawiła niebieſkiego dziedzictwa/ dla te-
go powiedział Apoſtol ono ſłowo/ *Niebieſkim*. Skąd rozu-
mieć możemy/ iż tych nieprzyiacioli ieſt moc wielka/ myſl albo
ſmiałość niezwykła/ niewymowna przeciwko nam y nie-
ſkonczona nienawiść/ walke też z nami zawždy wiada/ tak iż
żadnego z nimi pokoju/ żadnego przymierza mieć niemożemy.
A iako ſa wielkiej ſmiałości/ poſtazuje ona mowa Szatańska
w Proroſta: *Wſtań do nieba*. Smiał ſie ważyć o pierwoſze lu-
dzie w Raiu/ puſzczał ſie na Proroſki/ kuſił ſie o Apoſtoly aby
ie przesiał (co Pan w Ewangeliey powieſtał) tak iako pſzeni-
ce/ naoſtatek ani ſie ſamego Pana Chriſtuſa wſtydał. Przeto
iego mieniący chciwoſć y niezmierna pilność/ wyrażił Piotr
ſwięty kiedy tak mowił: *Przeciwnik waſz Szatan/ iako Lew*
ryczący chodź w okolo/ ſzukaiac kogo by pożarł. Ależkolwiek
nie ieden ci tylko Szatan ludźie kuſi/ ale częſem na iedne oſobe
Szatanowie kupa czynia napaſdy. Co wyznał on Szatan/ kto-
rego kiedy pytał Pan Chriſtus/ *Co maſz za imię?* *Odpowie-*
dzał/ Cma mie zowa: to ieſt wielkoſć Szatanow/ ktora one-
go niedziwnie trapiła. A o drugim tak napisało: *Bierze z ſobą*
inſzych ſiedmi duchow gorſzych niźli ſam/ a wſzedſzy/ tamże
mieſzkaia. Wielec ieſt ludzi ktorzy mniamaia iż to wſzytko ieſt
nieprawda: ponieważ oni Szatańſkich napaſdow przeciw ſo-
bie namniey niecznia: *Alle nie trzeba ſie dziwować/ iż przeſła-*
dowania od Szatanow niemaia/ kiedy ſie im dobrowol-
nie w moc dali. *Niemaſz w nich pobożności/ niemaſz*
miłości/ niemaſz cnoty cztowiętowi Chriſcijanſkiemu
przyſtoynę: przeto też bywa że wſzyſcy ſa w mocy Szatan-

Czemu Mo-
carzmi y Rza-
dzcami.

Czemu ie zo-
wie duchowny
mi złoſciami.
Złoſć dwoiaką

Czemu ie du-
chy niebieſkimi
zowie.

Jaka ieſt moc
złoſci/ y ſmia-
łość ich.

Eſaie 14.

Lucę 22.

1. Petr. 5.

Szatan nie ie-
den kuſi cztowię-
tów.

Math. 5. Lu. 8

Math. 12.

Szatan ztych
niekuſi/ bo ie-
ma w ſwoey mo-
cy.

Sztatan dobre przesładnie. / a żadney pokusy do ich wywrotu już mu nietrzeba / gdyż on w ich sercach / za ich dobrą wolą ma swe mieszkanie. Ale którzy się Panu Bogu poslubili wiodąc niebieski żywot na ziemi / tyc nawiecey Sztatan nagraża / tyc okrutnie nienawidzi / tym na każda godzinę sidła zastawia. Pełna jest Historia Pisma Bożego świętych onych ludzi / ktore (choćby mocney myśli byli) przedsię siła swa albo zdrada wywrocił. Adam / Dawid / Salomon / y inszy ktore trudno wyliczać / poznali Sztatanście naiażdy gwałtowne / y skryta one iego chytrość / ktorey rada y moc ludzka przeciwieć się niemoże. Ktoż tedy będzie tak mniemał / że jest za swą mocą y obroną dosyć bezpiecznym? Przeto pobożnie y w czystości od Pana Boga prosić mamy / żeby nas wietrzey niedopuszczał pokusy / niżlibysmy ją znieść mogli / ale żeby uczynił z pokusy pożytek / abysmy wyrwali. Wszakże trzeba tu potwierdzać Chrzescijany / iesli ktorzy dla słabej myśli swej / albo dla niewiadomości tey rzeczy / (to jest Bożkiego ratunku) boją się mocy Sztatanstkiej / aby nawalnosciami pokus zachwiani będąc / do tey prośby iako do brzegu wciekali. Albowiem Sztatan / choc ma tak wielką moc y tak wielki wpor / choc też ma główną nienawiść przeciw narodowi naszemu / przedsię kusić nas y gabić ani tak łatwo / ani tak długo iakoby chciał niemoże / ale wszystka moc iego / wola się y dopuszczeniem Bożym miarkuje. Jest nam dobrze świadomy on Jobow przykład / o ktorym by był Pan tak Sztatanowi nierzekł: Oto wszystko co ma jest w mocy twoiej / żadneyby się był iego rzeczy Sztatan niedotknął. A zaś / kiedyby Pan Bog tego był nieprzydał: tylko nań reki twoiej niesciagay / tedy iednym Sztatanstkim skiniem / byłby sam z synmi / y ze wszystką majątnością zaraz upadł. Ale moc Sztatanstka tak jest związana / iż ani w ony wieprze / o ktorych Ewangelistowie piszą / bez dopuszczenia Bożego wniszby byli niemogli.

Ale iżby moc tey Prośby rozumiana była / powiedzieć potrzeba co tu znaczy to słowo Pokusa / y co też znaczy / wprowadzić w pokusę. Jest tedy kusić / doświadczać tego ktory bywa kuszon / abysmy od niego przez wywiadowanie nasze mogli się doświadczyć tey prawdy ktora wiedzieć chcemy. Lecz niema Pan Bog takiego obyczaju kuszenia. A coż na świecie być może / czego by Pan Bog niewiedział? Wszyscy (prawi) rzeczy są nagie y odkryte przed oczyma iego.

Jest y drugie kuszenie / kiedy daley zachodząc dowiadywać się czego / albo w dobry albo we zły obyczaj. W dobry / kiedy tak

bywa

Al nie wwodź nas w pokusę.

4 25.

bywa kuszona czyja cnota / aby ia poznałszy y doświadczysz / on człowiek pożytkow y czci dostał / a przykład iego był in-
szym ku naśladowaniu kładzion przed oczy / a iżby też wszyscy
potym dla tego ku chwale Bożkiej pobudzeni byli. Ktory sam
tylko kuszenia obyczay Panu Bogu przystoi. Takowegoc kuszę-
nia przykładem / są ony słowa w Deuteronomion : Kusi was
Pan Bog wasz / aby to iawnio było iesli go miłujecie albo nie.
Cymże obyczaiem powiedaia że Pan Bog swoje kusi / kiedy ie
miedostatkiem / choroba / y wdreczeniem inszym ciśnie : co wiec
czyni / chcąc ich cierpliwości doświadczyc / a iżby nauke z nich
inszy brali / iakoby sie w Chrześcijańskiej powinności mieli za-
chowac. Czytamy iż tak był Abram kuszon / żeby ofiarował
syna. Za czym sstał sie osobliwym postuszeństwem y cierpliwości
przykładem / na wieczna ludziom pamiatke. Taćci y o Tobiaszu
powiedzano : Jżes był Panu Bogu przyiemny / tedy to byc mu-
siało aby cie doświadcząta pokusa.

Obyczay ktho-
rym p. Bog ku
si człowieka.

Deuter. 13.

Kusi też ludzi
Świątych.
Genes. 22.
Tobie 12.

¶ Al wezły obyczay bywaia ludzie kuszeni / kiedy ie ku grzechowi
albo zaginieniu przypadają : co iest własny wrzad Szatana
ści. Bo ten dla tego ludzie kusi / aby ie oszukał a z drogi ze-
pchnął. Przeto też w Pismie BŻym Kusicielem go zowa.
W tych tedy pokusach / czasem nas wewnatr pobudzaiac / ono
wzruszenie nasze y ony duszne przypadki y pobutki / ku postudze
swoy obraca : a czasem też y zewnatr nas gabaiać / rzeczy zew-
netrznych używa : albo szczęśliwych / chcąc ludzi w pyche pod-
nieść : albo nieszczęśliwych / chcąc im rozpacz ziednać. Czasem
też ma postaćce y bieguny swoje / ludzie złośliwe / a osobliwie
Kacerze / ktorzy siedzac na zaraźliwej stolicy / rozsiewaia złych
nauk śmiertelne nasienia / aby ony ludzie ktorzy miedzy cnota a
miedzy grzechy rozegnać niemoga / y skłonni są ku złości / na-
chylone prawie na dół zepchneli.

Złakuszenie iest
powod ku grze-
chowi.

Math. 4.

Szatan iako
nas kusi.

Kacerze śatani
scy postowie.
Psal. 1.

¶ Al powiedaia że w pokusę wwiedzieni bywamy / kiedy sie
im damy zwyciężyć. Wiec dwoiakim obyczaiem bywamy w
pokusę wwiedzieni. Pierwszy iest / kiedy z stanu iakoby z miey-
sca swego sie zruszywszy / w one złość wpadamy w ktora nas
kto potracił / kiedy nas kusił. Ale Pan Bog tym obyczaiem ni-
tego w pokusę niewodzi. Bo nikomu niedawa do grzechu przy-
czynny : y owszem ma ty wszyscy w nienawiści / ktorzy sie zło-
ścia paraia. Taćzec też w swietego Jakuba pisano : Niech za-
dan niemowi gdy bywa kuszon / iżby go Pan Bog miał kusić :
abowiem Pan Bog niekusi ku złemu.

Wwiedzenie
w pokusę dwo-
iatie.

Pan Bog nie
jest przyczyna
grzechu.
Psal. 5.
Iacobi 1.

¶ Drugim obyczaiem powiedaia że on nas w pokusę przywo-

U n z

dzi: kto

pan Bog iako
ludzie kusí.

potusa náša
jest zle vzywá-
nie dárow Bo-
žych.
Lucę 15.

Rom. 7.

Ezech. 16.
Jeruzálem žle
vžiwáto dárow
Pánškich.

Dopuszezenie
Bože časem pi-
sno S. czynie-
nim iego zo-
wie.
Exodi 4. 7.
Esaie 6.
Rom. 1.

Dzi / ktory chocia sam nekusi / ani sie o to stara iakobysmy ku-
szeni byli / przed sie mowia ze kusi / iz mogac zabronic aby poku-
sa nieprzyszla / albo zebyśmy nieustali w pokuśach / niezabrania.
Tymci obyczaiem Pan Bog dopuszcza ludzi dobrych y poboż-
nych kusic / ale ich wspierac łaska swa nigdy nieprzestawa.
Trafia sie też czasem / iz my za sprawiedliwym a skrytym sadem
Bozym / wpadamy sami dla złości naszych / kiedy nas P. Bog
przy naszej mocy zostawia. (to jest / kiedy dopuszcza.)

¶ Nad to / powiedaią iz nas Pan Bog wводить w potuse / kie-
dy my onych iego dobrodzieystw ktorých nam ku zbawieniu do-
życzyl / zle vzywamy ku našemu zginieniu / y maierność Wy-
cowska tak iako on syn marnotrawny / žyiac plugawie rozpra-
szamy / chciwościam našym bedac poslušni. Przeto możemy
ono mowic co mowil o Żakonie Apostol : Nałazlo mi sie przy-
kazanie ktore ku žywotowi byc miało / ze mi bylo ku śmierci. A
jest bardzo przystoynym przykładem tey rzeczy / iako Ezechiel po-
wieda / ono Jerozolimskie miasto / ktore byl Pan Bog chedo-
goscia wszelata ozdobil / tak iz przez vsta tegoż Proroka sam
mowil : Bylos doskonale w sličności twoiey / ktoram byl na
Jeruzálem žle cie wložyl. A wždy ono miasto tak vbogacone dármí Božymi /
nietylko meuzywalo dobrodzieystw niebieskich ku blagostawien-
stwu dostapieniu / dla ktorego bylo ich dostalo / Pánu Bogu
dziekujac ktory mu byl bardzo przed tym dobrze vdzialat y ieszcze
co dzien dobrze czynil : ale też bedac nader niewdziecznym prze-
ciwko Pánu Bogu Wyu swemu / odrzucivszy wszystkie nadzie-
ie / y wszystkie o pożytkach niebieskich myslenie / vžiwalo tylko
zle y plugawie niniejszego dostatku. Co Ezechiel w tymże Roz-
dziale szerokimi stowy opisal. Przetho takimiz rozumieni byc
maia oni przeciw Bogu ludzie niewdzieczni / ktorzy obfity do-
statek od Pána Boga sobie dla dobrze czynienia nadány / ku
złosciam (za iego dopuszczenim) obracaią.

¶ Ale pilnie potrzeba obaczac ten zwyczaj Pisma Božego / kto-
re dopuszczenie Bože czasem tymi stowy oznaymia / ktore ie-
slibysmy własně rozumeli / tedy iakoby czynienie w Pánu Bo-
gu znacza. Bo tak stoi w Księgach Exodi : Zatwardze serce
Pharaonowe. A v Ezaiasz : Záslep serce ludu thego. A do
Kzymianow pisze Apostol : Podal ie Pan Bog w namietności
stromotne / y wezly rozum. Na ktorých miejscách y na inszych
takowych / niemamy tego rozumiec izby to koniecznie Pan Bog
czynil / ale iz dopuszczal. To tedy poznawszy / latwie możemy
wiedziec czego prosimy w tey części Modlitwy.

A nie

¶ Al nieprosimy tego/ abyśmy niebyli kuszani. Bo żywot ludzki jest kuszaniem na ziemi. Al ta rzecz pożyteczna y ludzkiemu narodowi jest użyteczna: bo w pokusach sami siebie / to jest siły nasze poznawamy/ y dla tego też kuszamy się pod mocną ręką Bożą / y mocnie bojując / oney nienaruszonej korony chwaty czekamy. Bo który się w bitwie potyka / koronowan niebywa chyba żeby tak iako przystoi bojować. Al iako mówi Jakub S: Błogosławiony to mąż / który wycierpi pokusę: abowiem gdy doświadczone będzie/ weźmie żywotną koronę/ którą Pan Bog obiecał tym / którzy go milują. Al jeśli nam kiedy nieprzyjacielskie pokusy cięskić bywają/ tedy myśl ona wielkie nam wzięcie przyniesie/ iż mamy pomocnikiem takiego Biskupa/ który wługować się może nad chorobami naszymi / gdyż y sam na wszem był kuszony.

¶ Czegoż tedy tu prosimy? Abyśmy/ kiedy nas Pan Bog opuszcza/ ani przyzwalał na pokusy będąc od Szatana zdradzeni/ ani im wstępować będąc wciśnieni / ale iżby przy nas łaska Boża była/ którąby nas w tych przygodach ożywiała y posilała/ kiedyby nasze siły własne wstały. Przeto y ogółem mamy prosić pomocy Bożej we wszystkich pokusach/ y mianowicie kiedy od każdej z osobna wciśnieni bywamy/ ku Modlitwie wciekąc się musimy/ iako czytamy iż czynił Dawid iakimierz w każdej pokusie. Bo w Kłamstwie tak się modlił: Nieodeymuy nigdy z ust moich prawdziwego słowa. Al w Łańtomstwie tak: Skłoń serce moje ku świadectwom twoim / (cho iest ku przykazaniu twemu) a nie ku łątomstwu. Żas w rzeczach proznych tego żywota/ y w chciwościach namiętnych/ tej modlitwy używał: Odwroc oczy moje/ aby niepały na prozność. Prosimy tedy abyśmy niebyli posłuszni naszym chciwościam: abyśmy nieustawali w pokus cierpieniu: abyśmy nieustępowali z drogi Pańskiej: abyśmy tak w rzeczach przeciwnych iako y szczęśliwych / zachowali skromność y stateczność wmyślu: a iżby Pan Bog żadney części naszej nieopuszczał bez swego ratunku. Naostatek prosimy/ aby stął pod nogami naszymi Szatan.

¶ Niechże tedy już Pleban wspomina lud wierny/ co nawiecej w tej Prośbie rozmyślać y rozbierać potrzeba. W której ten będzie najlepszy obyczaj/ jeśli my rozumiejąc iako wielka iest krewość ludzka/ y medusając siłami naszym / ale wszystkie nadzieje o zdrowia naszego w łasce Bożej mając/ a na iego się o brone spuszczać/ będziemy mieli wmyśl mędry w wielkich niebezpieczeństwach naszych: a zwłaszcza z sobą rozmyślając/ iako

¶ Prosimy abyśmy od pokus wolni byli.

¶ Pokusa conam za pożytek przynosi.

2. Tim. 2. Iacobi 1.

W pokusach cięskich na pana Chrystusa oglądać się mamy.

Hebr. 4.

W they hostey Prośbie czego prosimy.

Dawid iako się modlił w swoich pokusach.

Psalm. 112.

Ibidem.

Ibidem.

Rom. 16.

W pokusach naszych w pana Boga nadzieję mieć mamy.

przytędy iako
Pan Bog z po-
tus wybawia.
Genel. 39. 41.

Daniel. 13.

Szatanie po-
tus p. Chris-
tus zwycięża.

Lucę 11.

Ioan. 16.

Apoc. 5. 6.

Hebr. 11.

Świętych lu-
dzi częste zwy-
cięstwa.

1. Ioan. 2.

Szatan a czym
zwyciężamy.

Math. 26.

ludzi wiele którzy te nadzieie y taki vmysł mieli / Pan Bog z o-
tworzystey paśczi Szataniey wybawil. Ażaz Jozepha kto-
ry był zerwszad ogarniony palającym ogniem oney szaloney nie-
wiasły / tu stawie niewymysł / kiedy go wyrwał z niebezpieczeń-
stwa wielkiego : Ażaz y Zuzanny obkapioney od onych slug szan-
tanickich niezachował przy zdrowiu / kiedy już nie bliższego sobie
niemiała / iedno aby za niesprawiedliwa skaznia była zabita :
A niedziw : Bo było (prawi) serce iey mając w Panu Bugu
nadzieie. Wielka iest chwala y część Jobowa / który nad swia-
tem / nad ciałem / y nad Szatanem otrzymał zwycięstwo.
Barzo wiele iest przykładow takowych / ktorymi będzie mogł
Pleban lud pobożny z pilnością vpominac / tu tey nadziei y tu
takiey duszności.

¶ Niech też myśla Chrześcijanie / co za wodzą mają w takow-
ych nieprzyiacielskich pokusach : to iest Pana Christusa / kto-
ry odniósł z tego boiu zwycięstwo. Zwycięzcy Szatana : y
sam też iest onym mocniejszym zbroynym / który przyszedłszy /
zwycięzył mocarza zbroynego / ktoremu też y zbroie y lupy odes-
brał. O tym iego zwycięstwie ktorym swiat zwycięzył / tak iest
w świętego Jana pisano : Bądźcie dobrej nadziei / bom ja
swiat zwycięzył. A w Księgach Objawienia powiedaia : Jż on
iż Lew zwyciężny / a iż wychodzi on iży zwyciężający / aby
zwycięzył : a za tym zwycięstwem dał też moc slugom swoim /
aby także zwyciężali y oni. Jest List Pawła świętego do Ży-
dow pelen zwycięstw ludzi świętych / którzy przez wiare po-
zwyciężali Królestwa / zatękali paśczi Lwom : y co tam dał
ley stoi. A z tych rzeczy ktore czytamy że sie tak działy / rozmy-
slamy też ony zwycięstwa / ktore zacni ludzie w wierze / zacni
w nadziei y w miłości / tak z wnetrznych iako y zewnetrznych
bitw Szatanickich co dzień odnoszą : ktorych tak iest wiele y
tak zacnych / iż kiedybysmy ie oczyma widzieć mogli / tedybysmy
rozumieli że nad nie nic częstszego / nic sławniejszego niebywa.

A o tey nieprzyiacielskiej porażce tak napisał S. Jan : Piše
wam młodzieńcy że mocni iestescie / y słowo Boże w was mies-
zka / a zwyciężyliście onego złosiaka. A bywać Szatan zwy-
ciężon nieproznowaniem / niespaniem / nieopilstwem / nieobżar-
stwem albo plugaństwem : ale modlitwa / praca / czucim / po-
stem / powściągliwością / y czystością. Nowi Pan Christus :
(iakośmy wyższej powiedzieli) Czujcie a modlcie sie / abyście
nieprzyszli w pokuse. Ktorzy ludzie używają they zbroie tu bi-
twie takowej / przed tymi wciekają nieprzyiaciele : bo ktorzy sie

przecis

przeciwiaia Szatanowi/ przed tymic on ucieka. Wszakże w
tych zwycięstwach ludzi świętych / khorosny przypomniaeli /
niech żaden sobie niepobłaza / niech się żaden niechelpi / aby du-
ża iakoby on siłami swoimi nieprzyjazne Szatańskie pokusy y
napiędy mógł wytrzymać. Ucieści to rzecz naszej natury ani
ludzkiej krewości. Takich sił khoronymi porażamy ony slugi
Szatańskie / Pan Bog nam dodowa: który nasze ramiona czy-
ni mocne / iako łut miedziany: za którego dobrodziejstwem on
lut moczow jest zwyciężon / a słabi przepasani są moca: kto-
ry dawa nam obronę zbawienią: którego prawica nas wspie-
ra: który cwiży rece nasze ku bitwie / a palce nasze ku wojnie:
tak iż samemu Bogu za zwycięstwo mamy dziękować / za które-
go samego sprawa y pomoc możemy zwyciężyć. Co też y Apo-
stol czynił / bo tak mówił: Bądź Panu Bogu dzieła / który nam
dał zwycięstwo przez naszego Pana Jesu Chrysta. Tegoż iste-
go dawce zwycięstwa / on głos niebieski w Księgach Obiawie-
nia wystawia: Stało się zbawienie / y siła / y Królestwo Bo-
ga naszego / y moc Chrystusa iego: abowiem zrucon jest oskar-
życiel bráciey naszej: a oni go przez krew Barankowe zwycię-
żyli. Swiadcza ieszcze tyż Księgi o pana Chrystusowym z swia-
ta y z ciała zwycięstwie / na onym miejscu: Ci z Barankiem
walczyć beda / a Baranek ie zwycięży.

A tośmy już powiedzieli o przyczynie / y o zwycięstwa tego
zwycząu. Co wyłożymy / beda Plebani kłasc ludzom wier-
nym przed oczy / iż Pan Bog zgotował korony / y naznaczył
zwycięzcom wiecznych zapłat obfitość. O których z tych Księg
Obiawienia przywioda Boskie świadectwa: Kto zwycięży /
tego śmierć wtora nieobrazi. A na drugim miejscu: Kto zwy-
cieży / będzie tak obleczone w białe odzienie / a iego imienia z Księg
żywoťnych niezglądze. A zaśie: Bede wyznawał imie iego przed
Oycem moim / y przed iego Anioły. A mało potym / tak sam
nasz Pan do świętego Jana mówi: Kto zwycięży / stupem go
w Kościele Boga mego uczynie / a już wiecey precz niewyni-
dzie. A ieszcze: Kto zwycięży dam mu to aby zemna na stolicy
moiey siedział / iakom y ia zwyciężył y siadł z Oycem moim na
iego stolicy. Naostatek / kiedy chwale świętych ludzi / y one dobre
wiekuistych obfitość wyłożył / których beda w niebie uży-
wać / tedy tak przydał: Kto zwycięży / ty wszyst-
ki rzeczy mieć będzie.

...

Jacobi 4.

Szataná swo-
moca zwycię-
żyć niemożemy

p. Bog w nas
zwycięża.

Psal. 17.

1. Reg. 2.

Psal. 17.

Psal. 143.

1. Cor. 15.

Apoc. 12.

Apoc. 17.

Zapłaty za zwy-
cięstwo od Bo-
ga zgotowane.

Apoc. 2. 3.

Apoc. 3.

Apoc. 21.

Alle nas zbaŕw ode złego.

Ioan. 17.

Pan Chrystus
tey Prosby uży-
wał.Cypr. serm. de
Oratio. Dñica.Ta prosba i-
stota sie od prze-
szley dzieli.Żywot ludzki
niedzienny.

Iob. 14.

Dzień iadny
nie jest bez tru-
dności.A prosba osta-
teczna stoi za
wszystki/ ktora
to Syn B. O. Z.
zawart te Bo-
ska Modlitwa.a ktorey tez moc y waznosc pot-
wierdzac/ sam prosby takiey używał/
kiedy z tego swiata schodzac mo-
dlil sie Bogu Oycu za ludzkie zbaw-
wienie / bo tak mowil: Proszę a-
bys ie zachował ode złego. Wiec-
tym Prosby sposobem ktorego y

używać przykazal/ y przykładem go swoim potwierdził/ iako-
by niejakim krotkim zebraniem/ zawart ogolem moc y własność
innych modlitw. Bo kiedy tego dostaniemy co sie w tey Mo-
dlitwie náyduie/ tedy nie niezostawa (iako mowi S. Cypr-
ian) czego byśmy dalej prosic mieli / byśmy obrony tylko Bożey
przeciwko złemu prosili: a te wprosiwszy/ iuz przeciwko wszyst-
kim rzeczam/ ktore Szatan y swiat sprawuie/ swobodni y be-
spieczni być możemy. Przeto gdyż iest tak wazna ta prosba/ i-
stota iaz być wazna powiedzieli/ tedy bedzie Pleban powinien/
Chrześcijanom iaz wykladać/ wielkiey pilności używać. A ta
ista prosba / iest rozna od Prosby przeszley. Abowiem przez
one prosimy tego/ abyśmy winy sie wstrzedz/ a przez te zas/ a-
byśmy meki prozni być mogli. Dla tego/ iuz nie trzeba wpo-
minac ludu wierneho/ iako barzo niepożytkami y niedzami bywa wci-
snion/ y iako tez barzo potrzebuie niebieskiego ratunku. Abow-
iem nie tylko to swieccy y swieci Doktorowie dostatecznie po-
kazali/ iako częstym y iako wielkim niedostatkim iest poddany
ten żywot ludzki: ale tez niemasz prawie nikogo / ktoryby tego
y ze swoi/ y z cudza szkoda nienczul. Bo to wszystkim iest wia-
domo/ co on Job swiety/ przykład cierpliwosci/ tak napisal:
Człowiek narodzony z niewiasty/ a krotko żywiac/ iest rozma-
tey niedze pelen: ktory wychodzi iako kwiat/ y zas bywa starty/
y zchodzi iako cien/ a w iednakim postanowieniu nigdy nie trwa.
A iaz tez dzień iadny niemija/ ktoryby z soba iakiey własney cie-
skosci

Alle nas zbaw ode złego.

431.

szkoci y szkody nieprzyniosł / iest nam tego świadectwem ona
Pana Chrystusowa powieść : Dosyc ma dzień na złości swo-
iej. Ależkolwiek sposob ludzkie żywota / (to iest / iaki ma być nasz
żywot) opowiada nam ono Pánstie napomnienie / ktorym na-
uczył iż co dzień krzyż brąc / a za nim iść musimy. Jako tedy
cznie to każdy / iż iest bardzo pracowity y niebezpieczny ten życia
naszego obyczaj / tak też lud wierny latwie do tego przywie-
dzion będzie / iż ma wyzwolenia ze wszystkich złych rzeczy od
Pana Boga prosić: zwłaszcza że ludzie żadną rzecz wiecey nie-
byswala przywiedziemi ku prośbie / iako chciwością / y nadzieją
wybawienia z tych niepożytkow / ktore albo już cierpia / albo im
przychodzą. Bo ten iest w umysły ludzkie z przyrodzenia wszczę-
piony obyczaj / aby we złych przygodach wnet się wciekali do
Boskiej pomocy. O czym też tak p sano : Napetni Pánie sro-
mota ich twarzy / a wnet będą szukać Imienia twego. Ale iestli
to prawie sami z siebie czynia ludzie / aby w przygodach y w w-
ciśkach Pana Boga wzywali / tedy też zaprawde od tych kto-
rych wierze y roztropności iest ich zbawienie zlecone / osobliwie
wczem być mają / iakoby to wzywanie porządnie mogli uczynić.
Boc się narydunia ludzie / ktorzy przeciw Pana Chrystusowemu
rozkazaniu opak tej Modlitwy wzywają. Albowiem Pan Chri-
stus ktory czasu potrzeby kazał się nam do siebie wciekać / ten
żec y sposob tej Modlitwy opisał. Bo chciał to mieć po nas ni-
żbym prosili / żeby nas zbawił ode złego / abyśmy tego pierwey
żadali / iżby się Imię Boże świeciło / y Krolestwo iego przy-
szło: także abyśmy też insze Prośby ktore daley stoia w Pacie-
rzu wymawiał / przez ktore iakoby nieiakie stopnie / ku temu mie-
scu (to iest ku tej Prośbie ostatniey) przychodzimy. Ale wiec
niektorzy / iestli ie głowa / iestli bok / iestli noga zaboli / iestli na do-
mostwie szkoda cierpia / iestli im nieprzyiaciele grożą y czynia od-
powiedz / kiedy ciśnie głód / kiedy woyna / kiedy powietrze / te-
dy opuścivszy srzednie stopnie w Pánstkiej Modlitwie / tylko
tego proszą / aby od rzeczy takich złych wolni byli. Lecz temu
zwyczajowi przeciwia się ono rozkazanie Pana Chrystusowe :
Szukaycie naprzod Krolestwa Bożego. Przeto ktorzy się po-
rządnie modla / kiedy proszą aby od nich nedze / niepożytki / y złe
rzeczy insze oddalone były / tedy to wszystko ku chwale Pánstkiej
obracają. Takci Dawid w oney swey modlitwie: Pánie w gnie-
wie twym niechciey mnie karać : wnet przyłożył przyczynę / kto-
ra to pokazał / że on Pánstkiej chwały bardzo pożądał / tak mo-
wiał: Boc nie iest żaden ktoryby na cie w śmierci pamiętał / a

Math. 6.

Lucę 9.

Odz tego iestli
chcemy wolni
być / tedy do Pa-
na Boga wcie-
kać się musim

Psal. 22.

Pana Boga
kiedy o co pro-
sić mamy / pro-
simy o to wszy-
stko co iest w
Pacierz.

Math. 6.

Psal. 6.

Psal. 50.

Miedzy Chrze-
ścianstka a po-
ganska modli-
twa różność.Chrześciami-
wieccy w Pa-
nu Bogu niż w
lekarstwach
nadzieie mieć
mają.Lekarstwo od
Boga.
Eccles. 38.

2. Paral. 16.

zaś w Piekle / ktoż cie wyznawać będzie? Tenże ieszcze/ kiedy
Pana Boga Prosił aby mu swego miłosierdzia vzyczył/ tedy
ony słowa przydat: Naucze złosniki drog twoich / a przezbożni
ludzie nawroca się do ciebie. Ku temu tedy zbawiennemu oby-
czajowi Modlitwy/ tego Proroła przykładem pobudzeni y za-
raz vczem być mają wierni słuchacze/ iako wielka iest różność
miedzy Niewiernych a miedzy Chrześcijańskich ludzi Modli-
twa. Teżci oni od Pana Boga pilnie proszą / aby mogli z nie-
mocy y z ran ozdrowieć: aby z tych przygod złych ktore ie ciśnie/
albo im nadchodza/ wolni być mogli/ ale iednak osobliwa na-
dzieie thego swego wybawienia / w samych lekarstwach albo
przez nature/ albo przez ludzki dowcip sprawionych/ pokłada-
ją: y owszem kto im kolwiek da lekarstwo/ chociażby ono iakim
żegnaniem/ chocia czarami/ chocia mocą Szatańską było przy-
prawione/ vzywają go bez wszelakiego rozmysłu/ na przystoy-
ność pobożna niepatrząc/ By tylko iaka mieli zdrowia nadzieie:
Ale Chrześcijanom daleko iest sposob inakšy / Bo ci w niemo-
cach y we wszystkich rzeczach przeciwnych/ nawietŹa vcieczkę
y obrone swego zdrowia/ Pana Boga mają: y tylko iego sa-
mego iako dawce wszystkiego dobra y Zbawiciela swego wy-
znawają y chwala: a to wiedza za pewne / że ona moc vdro-
wienia ktora mają lekarstwa / iest im od Pana Boga dana: y
to rozumieją/ że im tak wiele ony lekarstwa pomagają/ iako wie-
le Pan Bog będzie raczył. Bo dat Bog lekarstwo ludziom/ aby
leczyło choroby. Stadci ona powieść Salomonowi przyszła:
Pan Bog nawyższy stworzył lekarstwo z ziemi/ a człowiek ma-
dry niebedzie się im brzydził. Przeto ktorzy w Pana Jesu Chri-
sta wierzą/ niepokładają swoiey nawietŹey nadzieie około zdra-
wia dostania w onych lekarstwach/ ale nawieccy Panu Bogu
duśają ktory dat lekarstwo. Dla tego też w Piśmie Bożym lu-
dzie mają przygane/ ktorzy w lekarstwie duśają/ niezadają za-
dneý BoŹkiey pomocy. A owszem/ ci ktorzy wedle Przykazania
Bożego żyją/ wszystkim onym lekarstwom pokoy dają/ o kto-
rych wiedza że ich Pan Bog nieustawil ku przywroceniu zdro-
wia. A choćaby pewnia mieli o zdrowiu nadzieie za takich le-
karstw vzywaniem/ przedsię tak się ich iako czarow albo zdra-
Szatańskich strachają. Wiec Chrześcijany vpominąć trzeba/
żeby Panu Bogu duśali: Bo tak nataskawszy on Ociec kazał
nam wyzwolenia od złych rzeczy prosić / aby w tymże samym
co nam rozkazał/ mieliśmy vprośzenia nadzieie. Wielec iest w pi-
śmie Bożym takich przykładow/ a to/ aby ci ludzie/ ktorzy ku

Dobrey

dobrey nadziei dowody przywiedzeni być niemoga / ku duszności przymuszeni byli / bacząc taką wielkość przykładom. Abrahama / Jakoba / Lota / Jozefa / Dawida / są nam przed oczyma dostatecznymi łaski Bożej świadkami. A Pismo święte nowego Testamentu ludzi bardzo wiele wylicza / którzy z cieślkich niebespieczności są wyrwani przez nabożną modlitwę / tak iż przykładom tu wiecey wspominać nietrzeba. Tedy na oney Prorockiey powieści dosyć mieć będziemy / która każdego y nastąpszego człowieka może posilić: Wołali (prawi) ludzie sprawiedliwi / a Panie wysłuchał / y wyswobodził je ze wszystkich cieślkości.

Przez mośli-
twe Pan Bóg
ludzie dobre ze
złych przygod
wybawia.

Psalm 31.

¶ Teraz tedy o mocy y sposobie tej Prośby mamy powiedzieć / aby rozumieli Chrzescijanie że nie do końca prosimy na tym miejscu / abyśmy od wszego złego wyzwoleni byli. Bo są rzeczy nie-ktore / co ie pospolicie złymi być rozumieia / a iednak są pożyteczne tym / którzy ie cierpia : iako on ościen który cierpiał Apostoł / aby za łaski Bożej ratunkiem / iego siła w krewkości doskonała była. A ty rzeczy kiedy się ich moc pozna / tedy wielka rośkoś ludziom pobożnym przynosi : nierżąc aby Pana Boga prosić mieli żeby od nich oddalone były. Przeto prosimy tylko / aby ty rzeczy złe były od nas odiete / które duszy pożytku żadnego przynieść niemoga : a nieprosimy o inśze / by iedno z nich być mógł iaki zbawienny pożytek. Tedy pewnie wiedzieć mamy / że takie mówienie albo taka modlitwa ma te moc w sobie / abyśmy od grzechu wyzwoleni / y od szkodliwej pokusy / także y od wewnętrznych y zewnętrznych szkód byli wyrwani : abyśmy od wody / od ognia / od łyskania / wolni byli : aby grad zbożu nie szkodził / abyśmy niecierpieli drogości : rośtytku / y wojny. Prosimy też Pana Boga / żeby od nas choroby / powietrze / spuszczenie odpędził / aby na nas niedopuszczał więzienia / ciemnice / wygnania / zdrady / oszukań / y wszystkich niepożytkow inśzych / które bardzo strasza y ciśnie żywot ludzki / a iżby na ośłatek wszystki przyczyny złości y grzechow od nas odwrócił. A nietylko prosimy aby ty rzeczy nieprzychodziły na nas które wszyscy złymi być rozumieia : ale też prosimy / aby ty które wszyscy wyznawają być dobrymi / iako bogactwa / cześć / zdrowie / moc / y ten żywot / nieobracały się nam ku złemu / y naszej duszy ku szkodzie. Prosimy też Pana Boga / aby nas niezatłumiła śmierć nagła / abyśmy przeciw sobie niepobudzali gniewu Bożego / abyśmy nieprzyszli w ony meki których ludzie złośliwi częstają : abyśmy ogniem czyscowym niebyli dreczeni : od którego żeby też inśzy wyzwoleni być mogli / pobożnie y światobliwie

Nieprosimy
aby nas pra-
wie Pan Bóg
wszego złego
zbawił.
1. Cor. 12.

Prosimy wy-
zwolenia od
tych rzeczy / któ-
re duszy szkodzą

W tej prośbie
czego prosimy

Od przegod ro
zmaicie P. bog
wybawia.

Genel. 35.

Pociechy Páni-
skie w troskach
stoia czasem za
wyzwolenie.
Eial. 93.

Daniel. 3. 6.

Szatan dla
czego zlym-30-
wa.
Chryl. 10. 20. in
Math. Et tomo
5. de Orat. Do-
minica.

Pan Bog zle
rzeczy / to jest
mala poene na
ludzie przepu-
scza.

Amos 3.
Elaie 47.

prosimy. A te Modlitwe/ y we Mszy/ y w Procesjach ktore
Letanie zowa/ Kosciol tak wyklada/ iz my tego w niey prosie
my/ aby zle rzeczy iuz przeminely/ y ninieysze/ y ktore ieszcze byc
maia/ na nas nieprzyszly.

T A ta lastka Boza / nie iednym obyczaiem nas od zlych przy-
god wybawia: bo ty vciski ktore na nas przysc maia/ precz od-
pada. Jako czytamy iz on wielki y zacny Jakob byl wyzwolon
od zlych nieprzyiaciow / ktore iemu pobicie Sichimitow bylo
ziednalo. Bo tak stoi w Pismie: Strach Bozy przypadl na w-
szystki miasta okoliczne/ tak iz niesmieli goniec odchodzacych. A
oni wszyscy Swieci ktorzy z Panem Chrystusem w niebie kro-
luia / wybawieni sa przez lastke Boza od wszystkich zlych przy-
god. Wszakze nas ktorzy iestesmy na tym pielgrzymstwie/ nie-
chce Pan Bog od wszystkich niepozytkow miec wolnymi/ ale od
niektorych nas wybawia. Aczkolwiek stoia za wyzwolenie
ze wszystkich zlych przygod/ ony pociechy ktore niegdy P. Bog
dawa tym / ktorzy nieszczescim vcisnieni bywaia. Tymic sie
cieszył Prorok/ kiedy ony slowa mowil: Wedla mnostwa mo-
ich boleści w sercu moim/ twoie pociechy wsweslity dusze moie.
T A to ieszcze / od zlych rzeczy Pan Bog ludzie wybawia/
kiedy w nawierza ie niebezpiecznosc przywiodszy/ zachowywa
cale y zdrowe: iako czytamy ze sie to y mlodziencom onym w o-
gnisty piec wrzuconym / y Danielowi przydalo/ ktorego lwi
nieobrazili/ iako tez y onych mlodziencow plomien byl nieruszyl.
T Zowa tez Szatana zlym osobliwie dla tego/ (iako swiad-
cza oni Doktorowie zacni/ wielki Basilius/ Chrystom/ y Au-
gustin) iz byl przewinności/ to jest zloczynstwa y grzechu ludz-
kiego powodem: ktorego thez poslugi Pan Bog rzywa / kiedy
grzeszne a zlosliwe ludzie chce karac. Bo dawa Pan Bog lu-
dziom to wszystko zle/ y ty niepozytki ktore oni dla grzechu cier-
pia. Tymci obyczaiem Pismo Boze ony slowa mowi: A bedziesz
w miescie co zlego/ czegoby nieuczynil Pan Bog? A zasie: Jam
Pan/ a inszego niemasz: sprawuiac swiatlosc a tworzac cie-
mnosc/ y czyniac pokoy/ y zle (to jest kazn) iednaiac.
T Zowa tez Szatana zlym dla tego/ ze acz mu nic nieczynimi/
przedsie rstawiczna woynie z nami wiedzie/ y glowna niena-
wiscia nas przesladuie. A iesli nam wiara vbraanym/ y niewin-
noscia opatrzonym skodzie niemoze/ tedy iednak nieprzestawa
nas zlymi rzeczami zwierzchnymi kusic / y iakozkolwiek moze
nagabac. Przeto Pana Boga prosimy/ aby nas ode zlego ra-
czył wybawic.

A mo

T A mówimy ode złego / nie ode złych / dla tego iż ty złe przy-
gody które nam czynią bliźni nasi / iemu (to jest Szatanowi)
przypisujemy / iako wrodzowi y temu który nas do tego przy-
pycha. Wiemamy się też na bliźne gniewać / ale nienawisć y
gniew / przeciw temu Szatanowi mamy obracać / od którego
ludzie tu krzywodzie w czynieniu przypędzeni bywają. Wiec jeśli
cie w czym bliźni obrazi / tedy gdy się Panu Bogu y Oycu mo-
dlisz / pros aby cie nietylko ode złego wybawił / tho jest od tych
krzywd które bliźni czyni / ale iżby też samego bliźniego wyr-
wał z ręki Szatanśkiej / za którego pobudkę ludzie tu zdradzie
przymiedzeni bywają.

Ode złego cie-
mu mówimy / a
nie ode złych.
Gniewać się
mamy nie na
ludzie / ale na
Szatana.

T O też jeszcze wiedzieć mamy / jeśli za modlitwą y prośbą na-
szą niebywamy od złych rzeczy wyzwoleni / że mamy skromnie
to cierpieć co nas dolega : rozumiejąc że się tak Panu Bogu po-
doba / abyśmy ono skromnie znosili. Dla tego nie przystoi się
nam gniewać albo żałować / jeśli by prośby naszej niewysłuchał
Pan Bog / ale wszystko musim tu wolej jego obracać : wiedząc
iż tho nam jest pożytecznie y zdrowo co się Bogu podoba żeby
tak było / a nie to co się nam zda inaczej.

Przygody wszy-
stki skromnie
znosić mamy.

T Naostatek / trzeba wczyc pobożne słuchacze / iż oni doślad w
tym żywocie iestessny / gotowymi być mają / aby nietylko skro-
mnie / ale też y z weselim wszystki niepożytki y uciski znosili. Bo
wszyscy (prawi) którzy w Panie Chrystusie chcą żyć pobożnie /
prześladowanie cierpieć będą. Ażasie : Przez wiele uciskow do
Królestwa Bożego wnieść musimy. A jeszcze : Iżas tego Pan
Chrystus cierpieć nie musiał / a tak wnieść potym do chwaty swo-
iej : Bo się niegodzi aby sługa wietszy był nad Pana : iako też
to jest rzecz szkarada / (święty Biernat mówi) aby członki by-
ły rostkossne pod głową ciernistą. A zacny jest on Dryaszow
przykład tu naśladowaniu nam dany / który / kiedy go wpomi-
nał Dawid aby został dom / tak mówił : Strzymaj Boża / y
lud Izraelski y Judski mieszkają w namiociech / a ja bym miał
iść do domu mego : Wiec kiedy będziemy w takich dowodach
y w takim rozmyślaniu ćwiczeni / jeśli tu Modlitwie przystapi-
my / tedy tego dostaniemy / iż nie będziemyli w całosci zachowa-
ni / ze wszad złymi przygodami ogarnieni będąc / tak iako byli
zachowani od ognia oni trzej młodzienicy : tedy wżdy iako Ma-
chabei / przeciwne y złe przygody stale y mocne będziemy mogli
wycierpieć. Będziemy naśladować w naszym wraganiu y w
mekach świętych Apostołow / którzy kiedy ie ubito / barzo się
weselili z tad / że byli godni dla Pana Chrystusa cierpieć zelży-

Pan Chrystus
cierpiat / y my
członki ie^o cier-
pieć musimy.

2. Tim. 3.
Act. 14.
Lucę 24.

S. Bernard.

2. Reg. 11.

Act. 5.

Psal. 113.

wość. Tak też y my przyprawę taką maiać / z wielką duszną
radością ono spiewać będziemy : Książetą przesładowały mie
darmo / a słow twoich leżało sie serce moje : Będzie sie ia weselił
w przykazaniu twoim / iako ten który wielkie łupy nabył.

Amen.

Hier. in cap. 6.
in Math.Pieczęć Modli
twy Pańskiej.

O słowo / święty Jeronym pisać na Ewan
gelia Matheus'a S. pieczęcia (iakoż tak iest)
Modlitwy Pańskiej zowie : przeto iakosmy
przed tym wspomnieli Chrzescijany / o przygo
towaniu ktoregoby mieli pierwey używać

MODLitwy
Pańskiej który
jest koniec.Cypr. circa fi
nem sermo. de
Orat. Dñica.
Pan Bog sie
tu temu przy
chyła który sie
modli.Psal. 20.
Jako ogień tak
sie ludzie tñ
w Modlitwie.Exodi 34.
2. Cor. 3.

niezby te Boska Modlitwe zaczęli / tak też w
czynie teraz mamy / aby przyczynę y własność tego słowa y kon
ca tej Modlitwy / poznać mogli. Bo niemniej na tym zależy /
aby kto te Boska modlitwe z pilnością zaczynał / iako y na onym
aby ia nabożnie dokonał. Niechże tedy wie lud wierzący / że
wiele iest y obfitych pożytków / ktorych dostawamy z końca tej
Pańskiej Modlitwy. Ale między wszystkimi iest naobfity y
naweselszy pożytek / vprośzenie tych rzeczy ktorychśmy zażądali :
o czymesmy już wyższej dosyć powiedzieli. A nietylko dostawa
my tego w tej ostatniej części Modlitwy / aby nasze prosby
wysłuchane były / ale też czegoś inszego wietszego y zacniejszego
niezby sie to słowo mogło wyłożyć. Bo (iako powie da S. Cy
prian) kiedy sie ludzie w Modlitwie z Panem Bogiem rozma
wiaia / tedy nieiakim dziwnym y niewymownym obyczajem /
Boski Magestat temu który sie modli / a niż ludziom innym
bliższy bywa : y ieszcze ktemu / takowego dary osobliwymi o
zdabia / tak iż ci którzy sie Panu Bogu nabożnie modla / nieia
ko tym przyrównani być mogą którzy przystępuia do ognia : kto
rzy iesli zębna / tedy sie rozgrzewaia : a iesli im ciepło / tedy sie
poca : tak też oni wedle pobożności y Wiary swej przy Panu
Bogu stoiać / goreczysmi sie sstawiaia : bo ich vmysł tu chwale Bo
żey zapalony / a dusza dziwnym obyczajem oświecona bywa / y
obficie dostawaia darów Bożych. Abowiem tak stoi w Pisinie
światym : Dprzedziles go w błogosławieństwach słodkości.

A iest wszystkim ludziom przykładem on zacny Moyses / który
od Pana Boga y od iego rozmowy odchodząc / tak sie tñat
nieiaka Boska światłością / iż na oczy y na twarz iego żydo
wie patrzeć niemogli. A zaprawdę którzy z oney wielkiej chuci
sie

sie modla / ci łaski y Młgestatu Bożego dziwnie używają.
 Kano (mowi Prorok) stanie przy tobie / y oglądam żeś ty iest
 Bog który złości nie lubisz. A ym ludzie lepiej to znają / tym też
 Pana Boga baczniej y z wietszym naboženstwem cza y chwa-
 la: Bo tym też wdzięczniej to czują iako iest słodki Pan Bog / a
 iako są prawdziwie błogosławieni ci wszyscy / którzy w nim mają
 nadzieie: y potym ogarnieni będąc ona barzo iasna światło-
 ścia / poznawają iako wielka iest ich miłość / a iako wielki Bo-
 Źki Młgestat: Bo tak święty Augustin powiedział: Kiedy cie-
 bie poznam / sam siebie poznam. Przeto bywa / iż nieduśając mo-
 cy swej / zupełnie sie polecają łasce Bożej: namniej niemiłowac
 iż on miłuiac ie swoja dziwna y Wyrozumia miłością / dostatecz-
 nie użyczy wszystkiego / czego by im ku żywotowi y ku zdrowiu by-
 ło potrzeba: y dla tego na to sie ródzą / aby co nawiecy wy-
 myślić / y co nabaczniej wystowić mogą / Panu Bogu dzieko-
 wali: iako czytamy że czynił on wielki Dawid / który kiedy był
 tak zaczął swoje modlitwy: Wybrań mnie od wszystkich przesła-
 domników moich / tedy ja też tak dokonat: Będzie Pana Boga
 wyznawał dla sprawiedliwości iego / y nawyższego Pana J-
 mieniu będzie opiewał. Niezliczone są takowe świętych ludzi mo-
 dlitwy / których początek iest pełen bojaźni / a koniec zaś pełen
 wesela y dobrej nadzieie. Ale dziwna to rzecz / iako w prośbach
 takich / barzo slične są tego Dawida modlitwy. Bo kiedy str-
 chem przerażony tak sie był począł modlić: Wiele ich przeciw-
 ko mnie powstawa / wiele ich mowi duszy moiej / Niemac then
 w swoim Bogu zbawienia: tedy będąc zaśie posilony y pełny
 wesela / wnetże potym tak przydał: Niebode sie bał y tysiąca
 ludzi kiedy mie obtocza. W drugim też Psalmie kiedy opłaki-
 wał nędze swoje / tedy naostatęk duszność w Panu Bogu ma-
 iac / dziwnym sie obyczajem weselił dla wiecznego błogosławieni-
 stwa nadzieie: W pokoju (prawi) y w teyże nadziei / spać y ode-
 poczywać bede. A coż ony słowa: Panie niechciey mie karać
 w zapalczywości twej / ani w gniewie twym na mie kazi prze-
 puszcza. Z iakim strachem / y w iakiej bojaźni wierzyć mamy /
 iż to mowił on Prorok: A zaś / iako wesółym y duszności peł-
 nym sercem ony słowa które tam daley stoia: Podźcie precz ode-
 mnie wszyscy wy co czynicie nieprawość / abowiem Pan Bog
 głos płaczu mego wysłuchał. A kiedy sie bał gniewu y zapalczy-
 wości Saulowej / z iaka pokora wspomozienia Bożkiego pro-
 sił: Panie zbaw mnie w Imie twoie: y sadz albo ratuy mnie w
 mocy twej: a przed sie wesolo y z dusznością / w tymże Psalmie

Psal. 36.

W Modlitwie
 poznawają lu-
 dzie miłość
 swa / a wso-
 bosc Boga.
 3. Augustinus.

Psal. 7.

Dawid poczy-
 na swa modli-
 twy z bojaźnią
 a do konca
 z welelim.

Psal. 3.

Psal. 4.

Psal. 6.

Psal. 53.

pan Chrystus
słowa Amen
często używał.

AMEN
co znaczy.

Ciemu ten kto
ry Nfey poma-
ga niemowi A-
men w pacie-
rzu.

W infych pro-
sbach pomo-
cił Amen mo-
wi.

Amen iako do
ktorowie wy-
kładali.

2. Cor. 1.

Amen potwier-
dza wszelki pi-
rwsze Prośby.

ony słowa przydał: Oto mnie Bog wspomaga a przyjmuie du-
sze moje. Przeto kto sie na Modlitwy wdawa wiara y nadzie-
ia opatrzony bedac/ ten niechay do Pana Boga Oycy swego
przystepuie / a namniemy niewatpi ze tego wszystkiego czego mu
potrzeba/ dostac moze.

W tym ostatecznym takiej Modlitwy słowie / AMEN /
wiele sie iakoby nasienia tych domodow y takiego rozmysla-
nia/ktorefimy juz powiedzieli/zamyka. A tak często zbawiciel nasz
tego Zydowskiego słowa używał / ze sie też podobalo Ducho-
wi swietemu / aby ono w Kościele Bozym zachowane bylo.

Ktore słowo to w sobie poniekad znaczy: Wiedz iz wysluchane
sa twoie modlitwy. Bo ma w sobie moc Pana Boga odpowie-
daiacego/ y z laska onego człowieka odprawuiacego od siebie/
ktory co byl miec chcial/ to przez Modlitwe wprosil. A takie ro-
zumienie wstawiczy Kościoła Bozego zwyczaj potwierdzil/
ktory we Nfzy swietey kiedy Pacierz mowia / tedy niechcial
aby ci ktorzy do Nfzy sluza/ a Kaptanowi odpowiadaja ony-
mi słowy/ Ale nas zbaw ode zlego/ mieli też tho słowo Amen
wymawiac: ale ie na Kaptana zachował/ aby on ie sam iako
sobie przystoynne wymawiał/ktory miedzy ludzmi a miedzy Bo-
giem bedac tłumaczem/ opowieda to ludziom iz Pan Bog jest
wproszon. Wszakze nie zachowuie sie ten obyczaj we wszystkich
Modlitwach/ abowiem w infzych/ studzy albo pomocnicy od-
powiadaja Amen / ale jest tylko własny Pański Modlitwie:
Bo w infzych prośbach/ przyzwolenie tylko y zadza znamionu-
ie: a w tej/ jest ona odpowiedzia: iz Pan Bog juz na prosbe
modlaczego sie człowieka przyzwolit.

A to słowo Amen/ wiele Doktorow rozmaicie wykładali.
Bo siedm dziesiąt wykładaczow Pisma swietego tak wyłoży-
li/ Niech sie sstanie: a drudzy zaś/ Prawdziwie. Aquila wy-
łożył/ Wiernie. Alec mało na tym/ iesliby tak albo też inaczej to
słowo przełożone bylo/ kiedy iedno wiemy iz te moc ma ktora-
fimy juz powiedzieli/ iakoby potwierdzaiacego Kaptana/ ze to
nam jest dano o cosmy prosili. Czego też poświadczą Paweł
swiety do Koryntow piszac: Jlekolwiek jest Bożich tajemnic/
wszystki sa mocne w Panu Chrystusie: dla tego y przezeń Amen
Bogu mowimy ku chwale naszej.

Jest też nam przystoynne to słowo/ w ktorym sie nieistie tych
Prosb potwierdzenie zamyka/ cosmy ich aż do tego słowa uży-
wali: ktore też pobudza pilność w tych ludziach / ktorzy sie na
Modlitwy wdaja: bo sie często przygadza / iz ludzie bedac ro-

stargnie

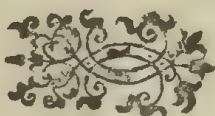
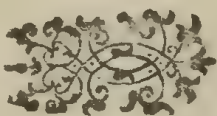

stągnem w Miodlitwie/ mōżey sie myslami rozmaitymi w
wodza. Kowšem bāzo pilno przez to słowo prosimy/ aby sie
stały wszystkie rzeczy/ to iest aby nam wżyczone były/ ktoryche
smy przedtym żadali: albo ieszcze radniey/ rozumieiac to żeśmy
iuz wszystko wprosili / a czuic obecną moc ratunku Boskiego/
tak z Prorokiem ony słowa śpiewamy: Zbowiem oto Bóg w
spemaga mie/ a Pan dusze moje przymnie. A niechay niē nie
warpi/ iż Pan Bóg bywa poruszōn kiedy syna iego wspo
minamy/ y kiedy mowimy to słowo Amen/ ktorego
on bāzo często wżewał: ktory zawsze (iako
powieda Apostoł) dla swej potężno
ści był wysłuchan.

W tym słowie
Amen czego
prosimy.

Psal. 53.

pan Bóg imie
niom senn: swe
go y tym slo
wem bywa po
ruszōn.
Hebr. 5.

Regeſtr potrzebnych rzeczy w tym Katechiſmie opifańnych.

Abramowe pielgrzymowanie.	269.	Anioł iako poſłużył Tobiaszowi.	373.
Abramowe łono.	46.	Anioł Piotra S. ratował.	374.
Adamow wpađ.	23.	Aniołowie ſtrzegą nas od poro- dzenia.	374.
Adama y Pańa Chriſtuſa przyrow- nanie.	34.	Anielskie pozdrowienie albo zdro- wa Maria mowiac/ Pańa Boga chwalimy.	364.
Adamow żywot w Raiu.	403.	Apoſtoly czemu Pań Chriſtus po- ſtawili.	2.
Miedzy Adamowa a miedzy naſza rzeczy doczeſnych potrzeba wielka roznoſć.	403.	Apoſtowie rozdzielone na członki Kredo ſtożyli.	8.
Adamowego narodu żywot na zie- mi.	403.	Apoſtowie czemu tylko w Imie P. Chriſtuſowe krzcili.	125.
Amen co ſnaczy.	438.	Apoſtowie Ceremonie wſtawili.	43.
Czemu ten ktory Miſey pomaga niemowi Amen w Pacierzu.	438.	Apoſtowie Krzyżma ſprawowania od Pańa Chriſtuſa ſie nauczili.	151.
Amen iako Doktorowie wykładają li.	438.	Apoſtowie iako byli boiaźliwi przed meką Pańa Chriſtuſowa / a iako zaś mocni byli po przyieciu Ducha ſwiętego.	156.
Amen potwierdza wſyſtki pierwſze Proſby.	438.	Apoſtowie chore pomazowali.	230.
W tym ſłowie Amen czego proſi- my.	439.	Apoſtowie omylali ſie na ſwey żadzy.	398.
Aniołow ſtworzenie y ozdoba.	20.	Baptiſmus co ieſt.	121.
Anielska mądroſć y moc.	20.	Bierzmowanie w Światki oſobli- wie ma być ſprawowane.	148.
Anielski wpađ.	20.	Świateſć potwierdzenia czemu Bierzmowaniem zowa.	138. 155.
Aniołowie duchowie zaćni.	68.	Bierzmowania ſwiateſć roźna ieſt od Krztu.	149. 150.
Anioły mamy chwalić dla ich za- ćnoſci.	273.	Bierzmowanie y ſprawy tego Pań Chriſtus wſtawił.	150.
Aniołowie przeciwko nam wielka miłość mają.	273.	Przy Bierzmowaniu iako ſie ludźie ſprawować mają.	152.
Aniołow czemu wzywać mamy.	273.		
Anioła Jakób wzywał.	274.		
Anioły iako mają.	277.		
Anielska poſługa ku obronie ludz- kiej.	373. 373.		
Anielski wrząd y ſtraż około ludźi.			
Anielskiej ſtraży pożytki wkaźnia nam ſwietych ludźi przykłady.	373.		

Regeſtr.

- Przy Bierzmowaniu co mamy o/
baczac. 152.
- Bierzmować Biſkupowi należy. 152.
- Bierzmowanie acz nie ieſt tak potrze/
bne aby kto bez niego zbawion być
niemiał/ iednak żaden go opuſzczac
niema. 154.
- Bierzmować w ktorych leciech maia. 154.
- Przed Bierzmowaniem trzeba ſie
ſpowiedac. 155.
- Bierzmowania Swiatoſć na czeſo
przyimowana być ma. 155.
- Bierzmowanie iako inſze Swiato/
ſci/nowa laſke dawa. 155.
- Bierzmowanie co ma nad inſze ſwia/
toſci. 155.
- Bierzmowania powtarzac ſie niego/
dzi. 156.
- Bliznim naſzym kto ieſt. 336.
- Blizniego / to ieſt ſaſiada naſzego /
rzeczy niemamy pozedac. 349.
- Blizniego maietnoſć ſprawiedliwie
kupiacy niegrzeſza. 350.
- Błogoſławieństwa doſkonalego nie/
maſz na ſwiecie. 97.
- Błogoſławieństwa na ſwiecie iako
doſcac możemy. 98.
- Błogoſławieństwo wieczney chwa/
ły doſkonale opiſane być niemoże. 98.
- Błogoſławieństwo albo ſzczęſliwoſć
co ieſt. 99.
- W Błogoſławieństwie dwoiakie do/
bra. 99.
- Błogoſławieństwo iſotne w czym
należy. 99.
- Błogoſławionego żywota podobien/
ſtwo. 101.
- Błogoſławieństwa wiecznego ozdoby
by ktore ſa bona accessoria. 101.
- Boſkich rzeczy rozum człowieczy o/
garnac niemoże. 12.
- Bog mowił z Oycy przez Proroki/a
naoſtatek z nami przez ſyna ſwego. 2.
- Boga przez widome rzeczy Philozo/
phowie poznali. 12.
- Bog ieden ieſt. 13.
- Bogami ludzie Piſmo ſ. zowie. 14.
- Boga Oycem być/ ſkad Chrzeſcija/
nie poznali. 14.
- Bog Ociec iako ieſt pierwſza perſo/
na. 15.
- Bog czego czynic niemoże. 17.
- Boga ſie tylko bac Wiara uczy. 18.
- Bog z dobrej ſwoiey wolej świat
ſtworzył. 19.
- Bog przecz świat ſtworzył. 19.
- Bog rządzi y ſprawuje rzeczy ſtwo/
rzone. 21.
- Bog iako naprawe ludzka oznay/
miał w przyrodzonym Zakonie 23.
- Iako w piſanym Zakonie. 24.
- Bog umarł/ Bog pogrzebion/ iako
ſie to mowienie rozumie. 40.
- Bog przez Pana Chriſtuſa Swia/
toſci wſtawił. 115.
- Bog wſprawiedliwiaiac ludzkie przez
Swiatoſci/znaki czynił. 118.
- Boże Ciało ieſt ſtudnica wſzyſtkich
laſk. 179.
- Iako nam laſke dawa. 179.
- Bog żalował / iako to mamy rozum/
niec. 194.
- Bog czemu y o ſobie powiedał/ y Bo/
gow obcych chwalic nie dał. 272.
- Bog czemu ſie zowie Zelotes. 280.
- Bog iako zawisnie miłuje ludzkie/ tak
też oni miłowac go maia. 280.
- Bog zle karze. 280. 281.
- Iako ſie karanie złego potomſtwą
zgadza z onym Piſmem / ktore po/
wieda

Regeſtr.

wieda że P. Bog tylko złe karze. 281.
 Boga bez miary / a bliźniego miernie
 iako ſami ſiebie miłować mamy 304.
 Bog ieſt Oycem dla rzeczy ſtworze-
 nia / y dla rządzenia / y dla odku-
 pienia. 373. 376.
 Pana Boga chwalić / maia to ludzie
 z przyrodozenia.
 Bog chce iżbyſmy go proſili. 357.
 Boga albo o co proſimy / albo mu za
 co dziękujemy. 359.
 Od Pana Boga mamy żedać ſpra-
 wiedliwej y wziętej rzeczy. 361.
 Boga inaczej / a Świętych inaczej
 wzywamy. 365.
 Boga kto kuſi. 366.
 Bog ieſt Oycem dla wiela przyczyn.
 373. 376.
 Bog zawsze ma pieczę o ludziach.
 374.
 Boża miłość przeciw naszym pierw-
 ſzym rodzicom iuż po grzechu. 375.
 Bożej miłości złość ludzka niepsunie.
 375.
 Bog kiedy nas karze nieczyni tho
 z gniewu. 376.
 Bog czemu złe karze. 377.
 Bog ieden ieſt wſzyſkich / y iedny
 Świętości. 379.
 Bog ieſt wszędy. 380.
 Dla czego mówimy że P. Bog ieſt
 w niebie. 380.
 Od Boga czego naprzód proſić
 mamy. 382.
 Boża opatrzność. 389. (414).
 Bog gotowy ieſt grzechy odpuſcić.
 Bog ieſt Ociec nadobrotliwſzy. 415.
 Bożey pomocy dla ſłabości naſzey
 barzo nam potrzeba. 422.
 Bog nawiecey po nas pragnie mi-
 łości. 399.

Bog nie ieſt przyczyna grzechu. 425.
 Bog iako ludzie kuſi. 426.
 Bog w nas zwycięża. 429.
 P. Boga kiedy o co proſić mamy /
 proſmyſz o tho wſzyſtko co ieſt
 w Pacierzu. 431.
 Bog złe rzeczy / to ieſt mala poenę na
 ludzi przepuſzcza. 434.
 Bog ſie ku temu przychyła / który ſie
 modli. 436.
 Bogaci czemu proſzą chleba doſyć go
 maiać. 407.
 Bogacze niech P. Bogu za ſwe ma-
 ierności dziękują / wżyciając ich w
 bogim. 410.
 Boleść za grzechy czemu ſkrucha-
 zowa. 202.
 Bracia Pana Chryſtufowi ktorzy. 28
 Bracia wſzyſcy ieſteſmy / iż Boga iez-
 dnego Oycę mamy. 377.
 Bracia wſzyſcy ieſteſmy / dla Pana
 Chryſtufa człowieka. 378.
 Bratem naſzym ieſt P. Chryſtus po
 wniebowſtapieniu. 378.
 Bydle czemu w trzecim Przykaza-
 niu wſpominaia. 299.

Ceremonie albo obrzędy co znaczą /
 trzeba wiedzieć Chrzeſcijanom. 143.
 Ceremonie trzeba mieć w wziętoſ-
 ści. 143.
 Cerem. Apostołowie uſtawili. 143.
 Cerem. przy Świętościach bez grze-
 chu opuſzczone być niemoga. 113.
 Ceremonie czemu Świętościom
 przydane. 113.
 Ceremonie Krztu. 143. etc.
 Ceremonie Krztu na dwie ſie części
 dzielą. 144.
 Ceremonie

Regeſtr.

- Ceremonie przy Bierzmowaniu. 157.
 Cerem. przy Miſzy. 192.
 Cerem. przy Poſtacie. 199.
 Cerem. przy Spowiedzi. 211.
 Cerem. przy ſwieceniu Kąpla. 245.
 Cerem. Małżeſtwa opisał Concilium Tridenſkie. 245.
 P. Chriſtusa przez wiare ludzie poznawaja. 1.
 P. Chriſtus pomazaniec. 25.
 Chriſtus ieſt Królem/ Kąplanem/ y Prorókiem nawieſzym. 25.
 Chriſtus czemu był pomazan. 26.
 Chriſtus ſyn Boży y Bog. 27. (27.
 Chriſtusowe rodzenie nieogarnione. 27.
 Chriſtusa czemu ſłowem zowa. 28.
 Chriſtusowe rodzenie dwoiakie. 28.
 O Panie Chriſtusie rozmaicie według iego natur. mowimy. 28.
 Chriſtus według człowieczeńſtwa przecz ieſt Panem naſzym. 28.
 Chriſtusowe poczęcie iakie. 30.
 Chriſtusowe wcielenie wſzytką Trójcą S. ſprawila. 31.
 Czemu ie Duchowi ſwietemu przypiſujemy. 31.
 Conſtantinopolskiego Concilium wiara o wcieleniu P. Chriſtusow. 30.
 P. Chriſtusowe wcielenie częſcia ieſt nad przyrodzenie/ częſcia wedle przyrodzenia. 31.
 W Pana Chriſtusowym poczęciu za raz ſie z ciałem duſzą y Boſtwożtwa czyło. 31.
 Chriſtus ieſt właſnym a niepoſobionym ſynem Bożym. 32.
 Chriſtus oſtateczny Jadam. 34.
 Chriſtusowo narodzenie ubogie/ potory nas wczę. 35.
 Chriſtusowa duſza cierpiata boleſć przy vmeczeniu. 37.
 Chriſtus cze cierpiat na Krzyżu. 37.
 Chriſtus prawdziwie vmarł. 39.
 Chriſtus dobrowolnie czas y miejsce ſmierci obrat. 39.
 P. Chriſtusow pogrzeb czemu wyraża/ a co rozmyſlać mamy w iego ſmierci. 40.
 Chriſtus nietylko za grzeſzniki/ ale też od grzeſznych wiele cierpiat. 41.
 Chriſtus za wola ſwa y Wycę ſwego ſmierć podiat. 42.
 Chriſtusowej meki cieſkość. 42.
 Przeciw Panu Chriſtusowi ſpiłnety ſie wſzytki narody. 42. (43.
 P. Chriſtusowego ciała ſubtylność. Boleſci iego duſzne. 43.
 Chriſtus przecz zſtąpił do piekła. 47.
 Chriſtus moca ſwa zmartwychwſtał. 48.
 Chriſtus naprzod doſkonale zmartwychwſtał. 49.
 Chriſtus czemu trzeciego dnia zmartwychwſtał. 50.
 Chriſtusowego zmartwychwſtania potrzeba/ ſkutek/ y pożytek. 51. (54.
 Chriſtus moca ſwa wſtąpił do nieba. Chriſtus iako na prawicy Bożej ſiedzi. 55.
 Chriſtus przecz wſtąpił do nieba / a coſmy ſtać za pożytkow doſtali. 56.
 Chriſtusowe wrzedy y ſprawy właſne trzy. 59.
 Chriſtus precz ma byc ſedzia wſzytkich ludzi. 61.
 Chriſtus grzechy odpuszcza. 86.
 Tenże Kąplanom tey mocy odpuszczenia vżyczył. 86.
 Chriſtus po zmartwychwſtaniu ludzie krzyć roſkazał. 128.
 Chriſtus Swiatoſci wſtawił. 150.
 Chriſtus nie ieſt w Sakramencie iako toby

Regeſtr.

Koby w mieyſcu. 178.
 Chriſtus na oſtatney wieczerzy 2 po
 ſtoły Kapłany poczynił. 190.
 Chriſtus na wieczerzy ſam ſiebie o-
 ſiarował. 191.
 Chriſtus ſwiateſc oſtatniego po-
 mazania wſtawił. 230.
 Chriſtus Naſz/a Koſciół iego Naſz-
 zółka. 256.
 Chriſtus czemu Modlitwe ſwa po-
 częł od tego ſłowa Dycze. 372.
 Dla p. Chriſtuſa człowieka wſzy-
 ſcyſmy bracia weſpołęk.
 Chriſtus po wniebowſtąpieniu przed-
 ſie bratem naſzym ieſt. 378.
 Chriſtus iakiem ieſt Królem. 389.
 Jaſo w nas Króluie. 389.
 Chriſtus ieſt Chlebem. 409.
 Chriſtuſowe dobrodzieyſtwo nawiet
 ſze ku nam / ieſt mekſa iego y odpu-
 ſzczenie grzechow. 411.
 Chriſtus cierpiał / y my członki iego
 cierpieć muſimy. 435.
 Charakter albo piatno na duſzy wy-
 raził ty Sakramenty / tho ieſt/
 Krzeſt / Bierzmowanie / y Swie-
 cenie na wrzedy Kapłańſkie. 119.
 141. 156. 239.
 Charakter albo piatno co ieſt / a co
 ſprawuie. 119.
 Chwała wieczna opiſana być niemo-
 że. 97.
 Chwała Boża zwierzchnia przytę-
 nie trzecie opiſuie. 293.
 Chwały Bożej bez wſzelakiey okoli-
 cznoſci proſić mamy. 362.
 Chwała Boża doſkonala taſta. 390.
 Chciwoſci niepożytki. 351.
 Chleb y wino poſwiecone iedna ieſt
 Swiateſcia / nie dwiema. 161.
 Chleb pſenny potrzebny ku ſprawo-

waniu ſwiateſci Ciała Boż. 163.
 Chleb praſny ma być a co znaćzy. 163.
 Praſnoſc chlebowa acz nie ieſt po-
 trzebna / przedſie iſo żadny gar-
 dziec niema. 163.
 Chleb y wino przemienia ſie w Cia-
 ło y Krew Pańſka. 175.
 O przyczynie przemienienia nietrze-
 ba ſie wſzetecznie ſadzić / ale wie-
 rzyć. 177.
 Pod oſobami Chleba i Wina czemu
 ſwe Ciało y Krew Pan Chriſtus
 wſtawił. 178.
 Przez Chleb co ſie znaćzy. 405.
 Przez Chleb rozumieia ſie wſzytki
 potrzeby ku zachowaniu żywota. 405.
 Chleba proſząc mamy ſie ſtrzedz zby-
 tkow. 406.
 Chleb czemu naſzym zowiemy. 406.
 Chleba ſprawiedliwie mamy doſta-
 wać. 406. (407.
 Chleba porządnie mamy używać.
 Chleb czemu Porządkiem zowiemy.
 407.
 Chleb duchowny ktory ieſt. 408.
 Ciała ludzi Swietych beda rozne
 w iakoſci. 95.
 Ciało Boże miedzy Swiateſciami
 nazacnieyſze. 115.
 Ciało Boże na czeſo ſprawowane y
 przyjmowane ma być. 163.
 Kto niewierzy iż w tey Swiateſci
 ieſt Ciało prawdziwe Boże / tego
 ma Koſciół za Kacerza. 172.
 Ciało Boże czemu po przeżeganiu
 przedſie Chlebem zowa. 173.
 Jaſo w Panu Chriſtuſie iedna częſć
 za druga idzie / co Łacinnicy Conco-
 mitantiam zowa. 173.
 W kaźdey częſcie tey Swiateſci ieſt
 zupełny Pan Chriſtus. 174.
 P p Przez

Regeſtr.

Przez przyiecie Ciała Bożego miało
 ſie w Pana Chryſtusowe nature
 obracamy. 179.
 Ciała Pana Chryſtusowego troiaki
 obyczay. 182.
 Ku przyieciu Ciała Bożego iako ma
 być przyprawa. 183.
 Ciało Boże wſzyſcy Chreſcijanie
 mają przyjmować. 185.
 Kto przynamniemy raz w rok nieprzy-
 ſtepuie/godzien ieſt karania. 185.
 Jako często przyſtepować mamy. 185
 Jako w pierwſzym Kościele do tej
 Światości Kapłan ludzi wzywał.
 186.
 Ciało Boże aby ludzie raz w rok przy-
 mowali/Sabian Papież rozkażał. 186
 O tymże wſtawia Lateranſkiego Con-
 cilium. 186.
 Ciała ſwoiego Światość dla czego
 Pan Chryſtus wſtawił. 189.
 Ciała Bożego oſoby iedney (oprócz
 Kapłanow ktorzy we Miſy po-
 ſwiacają) wſzyſcy przyjmować
 mają. 187.
 Która tego przyczyńa ieſt. 187.
 Ciało Boże ieſt chlebem naſzym / tho-
 ieſt ludzi wiernych. 409.
 Ciało Boże ieſt chlebem powszednim
 czemu? 410.
 Cierpieć trapienia/Pana Chryſtuſa
 w tym naśladowiemy. 222.
 Czeſnych rzeczy tylko tu potrzebie za-
 dać mamy. 361.
 Cudzych rzeczy nieſprawiedliwa dzie-
 żawa ma rozmaite imiona. 326.
 Cudzołoſtwo co ieſt. 320.
 Przez cudzołoſtwo wſzelka ſpoſobność
 ieſt zaſkazana. 320.
 Cudzołoſtwo czemu nawiecey zaſka-
 żano. 320
 Cudzołojni iako przeciw ciału ſwe-

mu grzeſzy. 322.
 W cudzołoſtwie iako ieſt nieſprawie-
 dliwość y ſkaradość. 322.
 Cudzołoſtwo iako P. Bog karze. 322.
 Członki Kreda przecz zowa. 10.
 Członki wſzyſtki Pana Chryſtusowe
 cierpiały. 42.
 Człowiek iako wiele Panu Chryſtuſ-
 ſowi powinien. 29.
 Człowiek co powinien P. Bogu. 378
 Człowiek iako przyſć ktemu może aby
 Panu Bogu ſłużył. 401.
 Czystość każdemu potrzebna. 321.
 Człowiecza niedza y niedoſtatek. 388.
 Dla czego ty niedoſtatek ciępiemy.
 388.

Dar co ieſt. 69.
 Dary darmo dane ſa złym y dobrym
 poſpolite. 83.
 Dary ciał zmartwychwſtałych. 94.
 Przez ty ſłowa/ Day nam/ znać da-
 wamy że od Pana Boga wſzyſtko
 mamy. 407.
 Day nam/ czemu mowiemy. 408.
 Dawidowym przykładem ludzie za
 ſwe grzechy żalować mają. 413.
 Dawidowa Pokuta. 414.
 Dawid iako ſie modlił w ſwoich po-
 kuſach. 427.
 Dawid poczyńa ſwa modlitwe z bo-
 iażnią/a dokończa z weſelim. 437.
 Dom/to ſłowo/w dziwnym przy-
 każaniu co ſnamionuje/y co ſie przez
 to zaſkazuje. 342.
 Dopuſzczenie Boże czasem Piſmo ſ.
 czynieniem iego zowie. 426.
 Doſyc wezwanie trzecia część Poku-
 ty. 219.
 Doſyc wezwanie co ieſt. 219.
 Doſyc wezwanie rozmaite. 210, 220.
 Doſyc

Regeſtr.

Doſyc wczynienie potrzebne. 220.
 Doſyc wczynienia pożytki. 221.
 Doſyc wczynienie naſze niepsie Pana
 Chyſtusowego doſyc wczynienia. 222.
 W doſyc wczynieniu czego potrzeba. 224.
 Doſyc wczynne wczynki ktore ſa. 224.
 Skromne wciertpienie zlych przygod
 ieſt wielkie doſyc wczynienie. 225.
 Doſyc wczynic moze ieden za drugie
 go. 225.
 Doſyc wczynienie ile ieſt lekarstwem
 ſamemu tylko poſutuiacemu pomaga
 ga. 225.
 Jeſli kto wydarł co cudzego albo w
 ział/ma przywrocic. 226.
 Doſyc wczynienie ieſto wſtawione ma
 byc. 226. (402.
 Dobr cielesnych czemu proſic mamy.
 Dobr ziemſkich mamy zedać ileby P.
 Bog chciał ich nam wżyczyć. 402.
 Dobrymi bedać rychley wproſimy.
 Rzeczy czeſnych tylko tu potrzebie ze
 dać mamy. 361.
 Rzeczy czeſnych ieſli dobrym wmyſle
 proſimy/ tedy bedać dobra pro
 ſba naſza. 402.
 Do czeſnych rzeczy mamy proſic od
 Pana Boga ktorych P. Chyſtus
 każe proſic. 405.
 O Duchu Swietego perſonie trzeba
 wiedziec Chreſcijanom. 64.
 To ſłowo Duch S. rozmaicie ſie ro
 zumie. 65.
 Duch S. Oycu y Synowi ieſt we
 wſzem rowny. 66.
 Duch S. ieſt Bog. 66.
 Duch S. Pan. 68.
 Duch S. ożywiciel. 68.
 Duch ſwiety z Oycy y Syna pocho
 dzi. 68.

Duchu S. ſtutki y dary dziwne. 69.
 Duch S. ieſt dar. 69.
 W duchu y w prawdzie modlic ſie
 mamy. 222.
 Duſza Pana Chyſtusowa do Piekla
 zſtąpiła. 45.
 Duſza umarta w grzechach ma przy
 kład powſtania w Panu Chyſtu
 ſie. 52.
 Duſza nieſmiertelna. 88.
 Dziatki małe krzczone byc maia. 132.
 Dziatki małe iako Wiare przy krzcie
 maia. 132.
 Dziatki małe bez odwołki krzczone byc
 maia. 133. (135.
 Dziatki małe maia wola Krztu/iako.
 Dziatki małe Bożego Ciała przy mo
 wac niemai. 186.
 Dzieci w ktorych leciech przyſtepowac
 maia. 186.
 Trzy dni Pańſkiej w grobie bytnoſci
 iako liczyć mamy. 50.
 Dzień pierwszy tu ſwoey chwale czemu
 Pan Bog naznaczył. 297. (298.
 Dni Swiete inſze czemu wſtawiono.
 Dzień Pańſki Niedziela. 298 (430.
 Dzień żadny nie ieſt bez trudnoſci.
 Dzis/to ſłowo/ w Pacierzu co zna
 czy. 408.
 Długu ktorego zapłata ieſt potrzebna
 tu zbawieniu. 415.
 Długu Grzechowego ze niemożemy
 ſami zapłacić/do meki Pańſkiej w
 ciekać ſie mamy. 415.

Ewangelia wſzyſtka kroleſtwem ſie
 niebieſkim kończy/y dla niego by
 wa kazana. 385

Regeſtr.

- Fałszu mowie chocia tu czei czyiey/
 niegodzi ſie. 337.
 Za fałszywym ſwiadectwem złe ſka-
 zanie ſędziego przychodzi. 337.
 Fałszywego ſwiadka kiedy niekarza
 tedy częſto będzie złe ſwiadczył. 337.
 Fałsz ieſt zaſkazany wſzystkim ſado-
 wym oſebam. 338.
 Figury poczęcia y narożenia Pana
 Chriſtufowego. 34.
 Figury Nleki P. Chriſtufowej. 38.
 Figura otworzenia nieba przez śmierć
 Pana Chriſtufowe. 44.
 Figury Powſzechnego Kościoła. 79.
 Figury y Proroctwo o Krzcie. 123.
 Figury y Proroctwa o Świątoſci
 Ciała Bożego. 190.
 Figury o Spowiedzi. 210.
 Forma przy Krzcie potrzebna. 124.
 Słowa tey formy. 125.
 W tey formie które ſłowa mogą
 być opuſzczone. 125.
 Forma Bierzmowania. 152.
 Forma Świątoſci Ciała Boż. 166.
 Forma co ieſt. 166.
 Forma poſwiacania Wina. 167.
 Forma Wina które pożytki w ſobie
 zawiera. 167.
 Forma Połuty. 198.
 Forma oſtátniego pomazania. 229.
 Czemu ſie modlitwa wyraża. 229.
 Głód ſłowa Bożego. 409.
 O gniewie przeciw bratu wykład
 ſłow Pańſkich. 314.
 Gniewać ſie na vmysle ſłuſznie mo-
 żemy. 314.
 Gniewać ſie nie na ludzie ale na ſza-
 tana mamy. 435.
 Grzechy ſą materya Połuty. 198.
 Grzechow odpuſzczenia czemu nie-
 ktorzy doſtać niemogli. 200.
 Grzechy Powſzednie. 260.
 Grzechu omierzenie czemu Oycowie
 S. boleſcia nazywali. 202.
 Za każdy grzech oſobno mamy żalo-
 wać. 205.
 Grzechowa mienawiſc. 207.
 Grzech co przynoſi. 207.
 Grzechow ſobie zwierzonych Kaptan
 ni taie maia. 208. 216.
 Grzechow odpuſzczenie czemu Pan
 Chriſtus Kluczem nazywał. 211.
 Grzechy ſmiertelne wſyſtki na ſpo-
 wiedzi wyliczone być maia. 212.
 Grzechu ſkładać na inſze niepotrze-
 ba. 217. (ba. 218).
 Grzechow dla wſtydu taie nietrze-
 ba. 218.
 Grzechu przebaczonego ſpowiedać ſie
 potrzeba. 218.
 Grzechowi towarzyſze / a co nam
 grzech przynoſi. 220.
 Za grzechy meka doczeſna. 220.
 Grzech dwie rzeczy przynoſi. 222.
 Grzechy naſzymi kto ſie obraża. 225.
 Grzechow wiecey ſie ſtrzedz mamy
 niż roboty. 299.
 Grzech plugawy albo myſla albo w
 czynkiem pełniony. 321.
 Jako barzo ſzkodzi. 321.
 Plugawych ludzi niſzczemnoſc. 323.
 Jako ſie ludzie w tym grzechu od-
 mieniaia. 323.
 Grzech plugawy co nabarziej tepiz. 24.
 Grzechy mamy z cieſktoſcia rozmy-
 ſlać. 366.
 W odpuſzczeniu grzechow zamyka ſie
 ſumma dárów Pańſkich. 411.
 Tym którzy chcą odpuſzczenie grze-
 chow otrzymać / czego potrzeba. 411.
 O przepuſzczenie grzechow łatwie lu-
 dzie pro-

Regeſtr.

dzie proſić beda/ wieǳac że wſzy-
 ſcy ſą grzeſznymi 412.
 O odpuszczenie Grzechow prawǳi-
 wie wſzyſcy proſimy/ boſmy pra-
 wdziwie grzeſznymi. 412. (412
 Grzechow rozmyſłanie iakie ma byc.
 Za grzechem co przychodzi. 413
 Za grzech y za Boſkie obrażenie ma-
 my żałować. 413.
 Grzechy czemu winami zowa. 415.
 Grzechow ſmiertelnych niegładzi pa-
 cierz/ ale Pokuta. 416.
 Grzech mamy opłakiwać/ a ſtrzedz ſie
 go na potym. 419.
 Przy odpuszczeniu grzechow czego
 proſimy. 419.
 O grzechow odpuszczenie z chucią pro-
 ſić mamy/ przykład z ludźi ſwie-
 tych biorąc. 420.

Jak muſzny pożytek w dzień ſadny. 331
 Jak muſzna lekarstwo ran duſznych.
 Jak muſzna gładzi grzechy. 420. (420
 Jeſus imię P. Chriſtusowi od Boga
 Oycā dane. 24.
 Jeſus Zbawiciel. 25.
 Jeſusow ać było między ludźmi nie-
 mało/ przed ſię żadnego tym ſpoſo-
 bem iako Pana Chriſtuſa niezwa-
 no. 25.
 Jeruzalem złe używało darow Bo-
 ſkich. 426.
 Jezyk zły barzo wadzi. 335.
 W Imię a nie w imiona krzczimy. 125.
 Imion Pogańſkich na krzcie używać
 niemamy. 146.
 Imiona albo przezwieſta Świateſci
 Ciała Bożego rozmaite. 159. 160.
 Przez Imię Boże rozumiemy Tros-
 ce ſwięta. 365.

Przez Imię Boże co mamy rozu-
 mieć. 283.
 Imiona Boſkie rozmaite. 283.
 Imię Boże Tetragrammaton piſząc
 a iego niewymawiając/ wielka ſu-
 perſticia. 283.
 Imieniowi Bożemu kiedy prawǳi-
 wa część wyrzadzamy. 284.
 Imię pańskie plugawimy kiedy ſłowa
 iego w pocziwoſci niemamy. 291
 W Imię Pana Chriſtuſowe proſić
 mamy. 371.
 Świeć ſię Imię twoe iako w niebie/ i-
 ako ſię rozumie. 383.
 Imieniu Bożemu dla złych ludźi nie-
 wierni złorzeczą / a dla dobrych
 bywa pochwalone. 385.
 Jenoſć Boſka doſkonale poznana
 być nie może. 100.

Kacerze iakiey chytróſci używają ku
 ſwoych nauk przezbożnych rozłaniu. 2.
 Kacerzem kto ieſt. 71.
 Kacerze ſzatanſcy ſtudzy. 425.
 Kapłański urząd potrzebny ku zb-
 wieniu. 1.
 Kapłany/ y Krole/ y Proroſi/ czemu
 pomazowano. 26.
 Kapłański urząd. 25.
 Krolowski urząd. 25.
 Kapłani Świateſci rozdaia. 116.
 Kapłani dobrzy y złi prawǳiwie ro-
 zdaia Świateſci. 116.
 Kapłańska złoſć Świateſciam nie-
 wadzi. 116.
 Kapłanom kiedy plugawym ſumnie-
 nim ſprawia Świateſci/ pote-
 pienie przynoſi. 116.
 Kapłan ieſt irregularis ieſli bez po-
 trzeby krzci drugi raz. 142.

Regestr.

- Kapłani sami Świątość Ciała Bo-
 żego sprawują. 188.
 Kapłan prawy ieden p. Christus. 191
 Między Kapłany nowego y starego
 Zakonu różnica. 198.
 Kapłan prawdziwie grzechy odpu-
 szcza. 199.
 Kapłani grzechow sobie zwierzonych
 taie mają. 208.
 Kapłani przy Spowiedzi są sędzi-
 mi. 210. (215
 Kapłan sędzisz Świątości Połuty.
 Kapłan w cudzey parafiey Sakra-
 mentow niemoże administrować/
 oprócz dozwolenia. 215.
 Przy śmierci każdy kapłan od wśzech
 grzechow y od klatwy rozgrzeszyć
 może. 215.
 Kapłan sprawca Ostatniego pomac-
 zania. 232. (235.
 Kapłański urząd iest bardzo poważny.
 Kapłańskiego urzędu nie każdemu ma-
 ja używać. 236.
 Po czym poznać że tego p. Bog na
 ten urząd wzywa. 236.
 Z iaka opatrności ku Świątości
 świecenia przychodzić potrzeba. 236
 Jako dzisiejszych czasow niektórzy
 wstępują na Kapłańskie urzędy. 236
 Kapłański urząd. 237.
 Kapłani dwoiaką moc mają/Ordinis
 & Iurisdictionis. 237.
 Kapłani nowego zakonu większą moc
 mają niżli starego. 238.
 Kapłański stan. 243.
 Prima tonsura/to iest pierwsze strzy-
 żenie albo Clericatus. 240.
 Duchowne czemu Cleriki zowa. 240
 Kapłany czemu Presbyteros zowa.
 243.
 Czemu ie Sacerdotes zowa. 244.
 Kapłaństwo wewnętrzne mają wszyscy
 Krześcijanie. 244.
 Kapłaństwo zewnętrzne niewszys-
 kim przystoi. 244.
 Na Kapłański urząd co należy. 245.
 W Kapłaństwie są rozmaite stopnie.
 245. 246. (246.
 Kapłany świecić Biskupom należy.
 Kapłanow świecenie czemu bywa
 w Suche dni. 247.
 Na stan Kapłański ktorzy mają być
 przyjmowani. 247.
 Kapłan co ma mieć. 247.
 Włomności cielesne w starzym Zakonie
 w nowym niedostatki duszne znają
 czyły. 247.
 Kapłański urząd dwoiaki. 248
 Których lat na który urząd świecić
 się mają. 248.
 Na Kapłaństwo ktorzy niemają być
 przyjmowani. 248. (247.
 Kapłany trzeba żywnością ratować
 Kapłanom powinniśmy posłuszeń-
 stwo. 308.
 Kapłanow ktorzy nie sąnują karze
 Pan Bog. 310.
 Katechizm ten z rozkazania Concilium
 Tridentkiego iest wydany. 3.
 Czemu go wydano. 3.
 Katechizmu nauka wedle rozumu stu-
 chaczow stosowana być ma. 5
 Karanie złego potomstwa iako się
 zgadza z onym Pismem/ktore po-
 wieda że p. Bog tylko zlekarze. 281
 Kazi iest wszystkim Przykazaniem
 spólna. 278.
 Kłamstwo iest świadectwem fałszy-
 wym / kiedy tego nieprawdżiwie
 chwalimy. 337.
 Kłamstwo w Wierze. 340.
 Przez pisanie. 340.
 Dla

Regestr.

Dla żartu się kłamać. 340.
 Kłamstwo jest rzecz sromotna. 342.
 Kłamstwo przykre Panu Bogu. 342.
 Kłamstwo jest rzecz plugawa. 342.
 Kłamstwa trudno przestać. 342.
 Kłamstwo Wiare y Prawde gubi. 343.
 Kłamać nigdy się niegodzi. 343.
 Przeciw Kłamstwu letactwa. 343.
 W Kłamstwie nie trzeba inszych naśladować. 344.
 O Kościele iawniey Prorocy niż o P. Chrystusie mówili/ czemu? 70.
 Przez Kościół co mają Krześcijanie rozumieć. 71.
 Kościół opisanie. 71.
 Kościół przezwiśta. 72.
 Kościół dwoiaki. 73.
 Kościół jest widomy. 73.
 W Kościele ludzie dwoiacy. 73.
 Kościół iakimi figurami y podobienstwami był oznaymion. 74.
 Ktorzy ludzie nieprzysłuchają do Kościoła. 74.
 Przez Kościół rozumieją się części miejscowe Kościoła. 74.
 Przez Kościół znaczą się Pasterze. 75.
 Kościół budowany. 75.
 Kościół powszechnego własność. 75.
 Kościół czemu Jednym zową/ a kto go rządzi. 75.
 Kościół jest Świętym. 77.
 Kościół jest Powszechnym. 78.
 Kościół prawy od fałszywego iako rozeznan być ma. 79.
 Kościół Powszechnego nauka dawna. 79.
 Kościół Święty / a nie w Kościół wierzymy. 80.
 W Kościele ma każdy swoy urząd. 82.
 Kościół Powszechny ma moc grze-

chy odpuszczając. 84.
 Kościół przez Świątości grzechy odpuszcza. 85.
 Do Kościoła ktorzy drzwiami nie wchodzi. 236.
 Kościół Święty w wieczności mieć mamy. 384.
 Kradzież wiele złego przynosi. 327.
 Kradzieży rozmaite. 328.
 Kradziestwa pomocnicy rozmaici. 330.
 Kreda co w sobie zamyka. 6.
 Kreda iako/ y przecz jest złożona. 8.
 Kreda rozdziel. 9.
 Krewkość przyrodzona P. Bogu duchem swym wspomaga. 266.
 Krewkość ludzka z Apostołom poznac się może. 222.
 Królestwo Pana Chrystusowe duchowne y wiekiste. 26.
 W Królestwie Pana Chrystusowym dobry y zły. 27.
 Królestwa Pana Chrystusowego doskonałość. 27.
 O Królestwie Bożym Pan Chrystus kazał. 386.
 Królestwa Bożego nie iedno prosić/ ale ię też zasługować mamy. 387.
 Królestwo Boże co znaczy. 388.
 Królestwo łaski Bożej iakie iest. 389.
 Królestwo chwały Bożej iakie iest. 390.
 Królestwo łaski musimy pierwey mieć/ a potym też chwały Bożej. 390.
 Królestwo Boże iest skarb w roli/ y perła kosztowna. 391.
 Królestwa tego chwala iako iest poważna. 392.
 Królestwa Bożego nieproznuiąc dostaia. 392.
 Ku Królestwu Bożemu dostaniu mamy wielką pomoc. 392.
 Pp 4 Do Kro-

Regeſtr.

Do Królestwa niebieskiego kto chce
wnieść/ co ma czynić. 393. (299)
Krześcijański żywot iaki ma być. 4.
Krześcijańskie Piſma o Pańu Bogu
poznanie. 12.
Krześcijanie niech ſie modlą/ aby mo-
gli w niebie widzieć co tu wierzą. 16
Krześcijańska żalność w meki Pań-
skiej rozmyſłaniu. 41
Krześcijanom przyſtoi aby pewnych
dni Pańa Boga chwalili. 300
Krześcijani wieceny w Pańu Bogu
niż w lekárſtwiech nadzieie mieć
mają. 432
Krzeſt namietności nie gładzi. 84
Krzeſt co czyni w ludziach. 120
O ſwiateſci krztu wſtawicznie wczyc
trzeba. 120
Krzeſt kthorych czaſow oſobliwie w
ſtarym Kościele był ſprawowan. 121
Przy Krzcie trzeba lud wczyc co ſie
w tey ſwiateſci zamyka. 121
Krzeſt rozmaitymi imiony zowa. 121
Krzeſt co ieſt. 122
Krzeſt przez omiecie ſprawowan by-
wa. 122
Krzeſt kiedy ieſt Swiateſcia. 122
Krzeſt w Duchu S. y w ogniu iako
mamy rozumieć. 123
Krzczenia troiaki obyczay. 126
Przy Krzcie aćz iedno albo troie omi-
cie bywa/ niema rozności. 126
Na krzcie glowe trzeba omynwać. 127
Krzeſt kiedy p. Chriſtus wſtawił. 127
Krzeſt z meki Pańa Chriſtusowey ma
ſwoie moc/ choc był przed meka w-
ſtawion. 127
Krzcić komu należy. 128
Rozność miedzy krztu ſaſarżmi. 128
Żydzi/ Pogani/ Kacerze/ czaſu po-
trzeby krzcić mogą. 129

Aczkolwiek wſzyſcy krzcić mogą/ w-
ſzaż Ceremoniy Krztu nie wſzyſto-
kim ſie ſprawować godzi. 129
Kiedy ieſt kto ſwiecony/ niechay La-
ik niekrzci : także kiedy ieſt mężczy-
zna/ niewiaſta niechay niekrzci. 130
Krzeſt wſzyſtkim potrzebny. 132
Ludzie ſtare albo niewierne trzeba w-
czyc pierwey niżli krzcić. 133
Ludziom ſtarym kthory ſie Wiary w-
cza może być Krzeſt odłożon. 134
Co za pożytek im ta Krztu odwłoka
przynoſi. 134
Ludziom ſtarym Krzeſt może czaſem
być dan bez odwłoki. 134
Do Krztu idacy mają mieć wola. 135
Krzeſt wſzelakie grzechy gładzi. 136
138.
Krzeſt nietylko winy/ ale y meki grze-
chowey odpuſzcza. 138
Po Krzcie czemu on ſtan zupełney na-
tury iaki był w Raiu ludziom przy-
wrocon niebywa. 139. (140)
Krzeſt co nam za pożytki przynosi.
Krztu powtarzać ſie niegodzi. 141
Krztu niepowtarzamy ieſli tego cum
conditione krzczimy/ o iego krzcie nie-
wiedząc. 142. (130)
O Krzeſnych oycach albo Kmotrach
Kmotrow czemu potrzeba. 130
Miedzy Kmotry Małżeńſtwa być
niemoże. 131
Kmotrowski wrząd. 131
Kmotrowskie przyrzekanie. 131
Kmotrowie czego Krzeſnych ſynow
wczyc mają. 131
Kmotrem kto być niemoże. 132
Kmotrowie ieden tylko albo dwa być
mają/ czemu? 132
Kmotrowie przy Bierzmowaniu iako
to przy Krzcie być mają. 153.
Kmotro

Regeſtr.

Amotrowie poymować ſie w Mał
 żeństwo niemoga. 132. 153.
 Krzyżmo przy Krzcie potrzebne. 124
 Krzyżmowe pomazanie przy Krzcie.
 146.
 Krzyżmo czemu świeca. 151
 Krzyżma ſprawowania nauczyle ſie
 Apostołowie od Pana Chryſtuſa.
 151. (316.
 Krzywdy z ochota odpuszczac mamy
 Ku odpuszczaniu krzywd iako Ple
 ban przywieſc ludzie moze. 317
 Z odpuszczania krzywd co za pożytek
 maia Krzeſcijanie. 317
 Co za ſzkoda ieſli nieodpuszcza. 318.
 Krzyżowa tajemnica barzo trudna
 ieſt y byla. 38
 Obyczay ktorym Pan Bog kuſi czo
 wieka. 425
 Kuſi też ludzi Swietych. 425
 Kuſzenie zle ieſt powód ku grzecho
 wi. 425

Laſka Boża co ieſt. 146
 Laſka Boża przeciw nam wielka. 325
 Laſki Bożej barzo ludzie potrzebuia.
 356
 Bez laſki Bożej grzechu ſie wſtrzedz
 niemożemy. 399. (315
 Lekarſtwo przeciw Niezoboystwu.
 Lekarſtwo przeciw nienawiſci. 318
 Lekarſtwo przeciw duſzney nieczyſto
 ſci. 321
 Lekarſtwo przeciw plugawoſci w
 czynney. 323
 Lekarſtwo przeciw Kłamſtwu. 343
 Lekarſtwo przeciw przyrodzoney ſła
 boſci. 343
 Przeciw zwyczajowi. 343
 W Kłamſtwie nie trzeba inſzych na

ſladować. 344
 Lekarſtwo przeciw pożałliwoſci. 351
 Lekarſtwo duſze chorey ktore ſa. 420
 Lekarſtwo od Boga. 432
 W Panu Bogu wiecey niż w lekar
 ſtwie Krzeſcijanie nadzieie miec
 maia. 432
 Ludzkiego narodu naprawa przez P.
 Chryſtuſa. 23
 Ludzka naprawa iako Pan Bog o
 znaymiał w przyrodzonym a iako
 w piſanym Zakonie. 23
 Ktorem ludziom przyrownywa nas
 Piſmo. 1394
 Ludzie uczyniwoſzy ſłuſzne o żywnoſć
 ſtaranie/oſtatek niech Panu Bogu
 polecaia. 410
 Ludzie ktorzy nieżalua za grzechy/iako
 to Piſmo zowie. 414
 Lupieſtwo rozmaite. 329

Mądroſci Boſkiej a Ludzkiej ro
 znoſć. 11
 Mągeſtat Boży nieogarniony. 12
 Młaietnoſć Bliźniego kupiacy nie
 grzeſza. 350
 Młaietnoſć nie ieſt naſza/ale tylko ieſt
 naſze iey używanie. 362
 Małżeństwo co ieſt/ y ktore ſa prze
 zwieſta iego. 250
 Do Małżeſtwa czego potrzeba. 250
 Małżeſtwa opiſania wykład. 251
 Jako to mamy rozumiec / Conſenſus
 Matrimonium facit. 251
 Conſenſus ma byc per verba de praſen
 ti. 251
 Małżeſtwa przez znaki moze byc ſpo
 ſobione. 251
 Małżeſtwa właſnoſć w czym nale
 ży. 252
 Małżeſt

Regestr.

Matzenstwa sposob dwoiaki.	252	Materya Pokuty rozna iest od in-	
Matzenstwa wysta.	253	szych Swiatosci.	198
Matzenstwa wieczny iest wezel.	253	Z Materya zaraz-moc Kapłanowi	
Matzenstwo dla czego/y iako ma byc		daia aby vrazd swoy pelnil.	239
przyimowane.	254	Matki mamy miec w wieczności	305
Matzenstwa własność ktora iest.	255	Mei P. P. Chrystusowej rozmyślanie z iey o	
Matzenstwo iest prawdziwe Swia-		tołeczności / a naprzod kto cierpi a	
tością.	255	dla tego.	41
Matzenstwo Krześcijanście przecho-		Mei P. Chrystusowej przyczyna/y	
dzi wszyscy stare Matzenstwa.	256	niłość ludzi w grzech wpadają	
Swiatosci Matzenstwa ktora iest		cych.	41
taśka wedle nauki Tridentkiego		Mei P. Chrystusowej cieśkość.	42
Concilium.	256	Mei P. Chrystusowej pozytki.	43
Matzenka zwiastke sama tylko sinierc		W Mece Pana Chrystusowej cnot	
targa.	257	wszystkich przykłady.	44
W Matzenstwie troiaki dobra.	258	Mei P. P. Chrystusowej rozmyślanie	
Co to iest wiara w matzenstwie.	259	potrzeba.	217
Jaka ma byc wiara w Matzenst.	259	Z mei P. P. Chrystusowej iakich darow do	
Co iest Sakramentem w Matzen-		stawamy.	223
stwie.	260	Mezoboyce sa Bozy y ludzkiego na-	
Meza powinność.	260	rodu nieprzyiaciele.	315
Zony powinność.	260	Miernosc w vzywaniu rzeczy cho-	
Matzenstwo bez Kapłana y bez inych		wac mamy.	406
swiadkow nic nie iest.	261	Ku miłości Bożej wszystko sie scia-	
Maia byc ludziom powiedane ty rze-		gac ma.	5
czy/ ktore przekazaia Matzenstwo.	261	Milosc zacnieysza droga.	5
Matzenstwa pokatne niemai byc do		Milosci nawiecey po nas Pan Bog	
puszczone.	262	pragnie.	399
Jako mai ludzie w Matzenstwo w-		Milosc Boza zawisna czego nas w-	
stepowac y iego vzywac.	262	czy/ a co iest.	280
Maryey Matki Bozey po porodze		Jako Pan Bog ludzie zawisnie milu-	
niu cale Panienstwo.	33	ie/tak tez oni milowac go mai	280
Marya wtora Jewa.	34	Milosierdzie Boze wietrze niz spra-	
Marya Matka milosierdzia.		wiedliwość.	281
Materya Krztu ktora iest.	123	Milosc Blizniego zamyla sie w pier-	
Materya Bierzmowania Krzyzmo.		wszym Przykazaniu.	315
	150	Modlitwy do formy Pokuty cze-	
Materya Ciala Bozego dwoiaka.	162	mu przydaia.	198
Materya Chleba y Wina co znaczy.		Modlitwie czego Pleban ma ludzi	
	165	vzyt.	353
		Modlit sie Pan Chrystus	354
		Ku Mo-	

Regeſtr.

Ku Modlitwie Apoſtoliſkiej lud wie
 dli. 354
 Przez Modlitwe doſtawamy rzeczy
 potrzebnych. 354
 Modlitwa Szatana wygania. 355
 Modlitwy pożytki. 355
 Modlitwa ieſt klucź do nieba. 355
 W modlitwie czego doſtawamy. 356
 Modlącego człowieka Pan Bog iſta
 ſka ſwa wſpomaga. 356
 Czemu niedoſtawamy czasem czego
 proſimy. 356
 W Modlitwie mamy być pilni a o
 niey myſlic. 356
 Modlitwa co ieſt. 356 (357)
 W Modlitwie mnoży ſie Wiara.
 mnoży ſie y Miłość. 357
 Przez Modlitwe Pana Boga w ſer
 ca naſze przyimujemy. 358
 Modlitwa gniew Boży wblaga. 358
 Modlitwy częſci. 358
 Modlitwa ieſt rozmaita. 358
 Modlitwy częſci oſobliwe dwie. 359
 Modlitwy ſłopnie. 359
 Modlitwa Koſcielna ważna. 363.
 Ku Modlitwie iſkiej przyprawy po
 trzeba. 366
 Modlić ſie mamy pokornie / a grze
 chy wyznawać. 366
 W Modlitwie okrucieństwa prozni
 być mamy. 367
 Do Modlitwy wiary potrzeba. 367
 W Modlitwie co nam dobra nadzie
 ie czyni. 368
 Modlić ſie w Duchu y w Prawdzie
 co to ieſt. 369
 Modlitwy ſłowney pożytek. 370
 Modlenia dwoiaki ſpoſob. 370
 Modlitwa ſerdeczna nie długa. 370
 Prozne mówienie / ieſt długie a nie
 pożyteczne mówienie. 370

Modlitwa obłudnych ludzi niepoży
 teczna. 370
 Modlitwa ma być wſtawiczna. 371
 Przy Modlitwie ma być dziekowa
 nie / Poſt / y Jałmużna. 371
 Modlitwa / Poſt / y Jałmużna / ludz
 kie zbawienie ratuje. 371
 Modlitwy Pańſkiej albo Pacierza
 Przemowa. 372
 Modlitwe Arzeſcjkańska Pan Bog
 rad widzi. 378
 Modlitwa naſza przyjemniejsza ieſt
 Bogu / kiedy ia za inſze ludzkie niż za
 nas ſamy czynimy. 378
 Modlitwa co ieſt / a co to ieſt dobrze
 y porządnie ſie modlić. 381
 W Modlitwie Pańſkiej albo w Pa
 cierzu iaki porządek. 402
 Modlać ſie za ſie / y za bliźne mamy
 ſie modlić. 416
 Przez Modlitwe P. Bog ludzkie do
 bre ze złych przygod wybawia. 433
 Modlitwy Pańſkiej pieczęć y koniec
 ktory. 436
 Jaſo ogień tak ſie ludzkie iſna w Mo
 dlitwie. 437
 W Modlitwie poznawania ludzkie ni
 ſkość ſwa a wyſokość Boſka. 437
 Miſza ieſt wblagająca Ofiara / to ieſt
 Propiciatorium Sacrificium. 191
 Miſzey S. iaka ieſt moc. 191
 Miſcić ſie nikomu niegodzi. 343

Nauki ſłowa Bożego czemu teraz pila
 niey potrzeba. 2
 Narodzenie P. Chryſtusowe weſole
 ma być ludziom. 33
 Naſz / ſłowo w Pacierzu harde ludzkie
 gromi / a w bogie pocieſza. 379
 Nędze

Regeſtr.

Nledze tego żywota maia thez ſwoie
 weſele. 140
 Nledza człowiecza y niedoſtatek. 388
 Nledze naſze rozmyſlając we wtorey
 proſbie Pacierza muſimy być po-
 formi. 392
 Nieba y ziemie ſtworzenie wſzyſtkim
 perſonam w Boſtwie ſłuży. 21
 Niebios ozdoba. 19
 Niebioſa ciągną wſzytki ku poznaniu
 Pańa Boga. 267
 Przez niebo dobrzy / a przez ziemie zli
 ſie mogą rozumieć. 400
 Dla czego mówimy że Pan Bog ieſt w
 niebie. 380
 O niebie myſlać ludzie / pomyſla y o
 P. Bogu który tam mieſzka. 381
 Niebo wſpominając rzeczy niebieſkich
 proſić mamy. 381
 Ty ſłowa / Jaſo w niebie taſ y na zie-
 mi / mogą być przydane trzem Pa-
 cierzowym proſbam. 382
 Niedzielny dzień poſtazuje ſie z Pi-
 ſmą. 295
 W Niedziele ludzie co czynić maia / a
 czego ſie czynić niegodzi. 295
 Przez tydzień iaſie maia być ludzkie
 roboty. 296
 W Niedziele albo w Świeta czemu
 roboty zaſazano. 299
 W Niedziele ktore prace możemy czy-
 nić. 299
 Niedziele czemu dniem Pańſkim zo-
 wa. 298
 Niedoſtatek ſwoy ludzie bacząc / mu-
 ſzą ſie ku P. Bogu wciekać. 404
 Niedoſtatek ſwoy kto pozna / ten ku
 Pańu Bogu wciekać ſie muſi. 395
 Nienawiść cieſzki grzech. 318
 Nienawiść wiele grzechow za ſoba
 wiedzie. 318

Przeciw nienawiſci leſtarſtwa. 318
 Nieprzyjaciolom mamy dobrze czy-
 nić. 316
 Nieprzyjaciele naſzy / Ciało Świat
 y Szatan. 422
 Około niezabijania pierwſze przyka-
 zanie było po potopie. 311
 Pierwſze w Ewangeliey. 311
 W Przykazaniu o Niezabijaniu dwo-
 ia ſie rzecz zamyka. 312
 Nowym ſtworzeniem w Pańu Chri-
 ſtusie kto ieſt. 266

Obrazow czemu P. Bog zaſazał. 276
 Ani malowania / ani rzeźbienia p. Bog
 pierwſzym Przykaz. niezaſazuje. 276
 Nie Obrazow ale chwały im czynić
 P. Bog zaſazał. 279
 Perſony Troyce Świetych malować
 może. 277
 Obrazy co znaczą / a iaſo Pańa Bo-
 ga malują. 277
 Obrazy Pańa Chriſtufa / P. Ma-
 ryey / y Świetych Bożych. 277
 Około Obrazow ieſliby ludzie ſładzi-
 li / niech ie wzy Pleban co maia o
 nich rozumieć. 278
 Obrazy dla czego czynia. 278
 Przed Obrazem mówiąc Pacierze /
 co ma przy tym rozmyſlać. 365
 Obludność ieſt przeciw oſmemu przy-
 kazaniu. 340
 Obmowca kto ieſt / y rozmaitość ob-
 mówiec. 338
 Obrzedy ktore przy Krzcie bywaia
 ſprawowane / naydzieſz doſtatecz-
 nie opiſane. 143
 Obrzedy inſzych Światości naye-
 dzieſz w ſłowie Ceremonie.
 Opuſć nam czemu mówimy. 416
 Opuſzczając

Regeſtr.

Oduſzczając krzywdy/rzecz bärzo po-
 trzebna. 417
 Jako ludzie przywiedzieni być mogą
 aby oduſzczali grzechy. 418
 Od roſpączy iako ludzie mają być od-
 wiedzieni/ kiedy baczą że niemoga
 do końca oduſzczając / a o ſwie sie
 też grzechom oduſzczenie boia. 418
 Oſiara ſamemu tylko Panu Bogu na
 pamiątkę Świętych bywa czynio-
 na. 190. (191
 Oſiara krwawa y niekrwawa iedna.
 Oſiara Miſey S. ma rozmaite O-
 brzedy. 192
 Oltarz ieſt Stół Pański. 190
 Oycem Boga być ſkad Krzeſzczanie
 poznali. 14
 Oycem Bog ieſt dla ſtworzenia rze-
 czy / y dla rządzania / y dla odku-
 pienia. 373. 376
 Oycowie naſzy nie iedno to ſa ktorzy
 nas zrodzili. 302
 Oycowie rozmaici ktorymieſiny po-
 winni częſć czynić. 305 (305
 Oycow dla czego ſzanować mamy.
 Oycowie Duchowni i Świeccy. 307
 Odplata na ſwiecie za chowanie przy-
 kaźania czwartego. 309
 Oycowie co powinni ſynom. 310
 Oycowie czego ſie ſtrzedz mają. 310
 Oycowſkie imię iako Panu Bogu ſłu-
 ży. 372
 Oycą iednego mając ieſteſiny wſzyſcy
 bracia/ y miłować ſie mamy. 377
 W tym ſłowie Oycze/ co mamy roz-
 myſlać. 380
 Oycą niebieſkiego wſzy zawsze ſa o-
 twarte proſbam ſynowſkim. 404
 Okrucieſtwa w Modlitwie proſni
 być mamy. 367
 Oley w Krzyżmie co znaczy. 151

Okoliczności w Spowiedzi. 212
 Okoliczności grzechowe powiedzia-
 ne być mają. 213
 Oſoby iedney Ciała Bożego oprócz
 Kapłanow/ wſzyſcy przyjmować
 mają. 187
 Co za przyczyny Kościół przywołuje
 aby iedne Oſobe ludziom rozda-
 wał. 187
 Oſtatnie pomazanie. 227
 Oſtatnie pomazanie iako ieſt Świa-
 tością. 228
 W tej ſwiątoſci choć ſiła bywa ma-
 zania/ przedſię wſzyſtki rhy iedna
 Świątoſcia ſa. 228
 Oſtatniego pomazania komu potrze-
 ba. 230
 Chory ma być mazań Oleiem ſwię-
 tym doſkad ſie dobrze czuje. 230
 Oleiem ſwiętym kogo ſie niegodzi
 pomazować. 231
 Ktore członki mazać potrzeba. 231
 Sakrament Oſtatniego pomazania
 może być powtarzan. 231
 Po przyzięciu Oſtatniego pomazania
 czemu chorzy częſem nieozdrowia-
 ją. 234

Pacierzą przedmowa. 345
 Pacierz mowimy imieniem wſzyſte-
 kiego Kościoła. 419
 Pamiątay/ to ſłowo co znaczy. 295
 Pamięſtwa przechodzi Małżeńſtwa. 253
 Papież ieſt widomym ſprawcą Ko-
 ściola. 75
 Ozwierzchnoſci Papieſkiej ſwiade-
 ctwa Oycow S. 75
 Paſterzow Kościelnych ſłowa mają
 być przyjmowane iako ſłowa Boże. 2
 Q q Paſtero

Regeſtr.

Pasterſkiey nauki grunt/ aby ludzie poznali Pana Boga.	4.	Pokoſy na ktorym ſie modlić mamy/ ktorzy ieſt?	370
Za Pasterze trzeba naprzod proſić Pana Boga.	363	Poſmiemwać ſie albo wvlaćzając Bliźniemu/niegodzi ſie.	338
Pasterze maia ludziom o Swiatoſciach częſto powiedać.	120. (15	Potwarza iako ſie obraża ludzkie mniemanie.	338
Perſon w Boſtwie liczbą y rozdział.		Pożadliwość w ludziach oſzczęzonych nie ieſt grzechem.	137
Perſon właſność.	15	Pożadliwość ieſt dwoiaka.	345
O perſonach w Boſtwie mowiac/ trzeba właſnych ſłow używać.	16	Przykazanie o Niepożądaniu czemu Bog dał.	345.
Philozophowie ſkąd Boga Wycem być rozumiełi.	14	Pożadliwość co ieſt.	347
Plebani y Kaźnodzieie uczeni / niech ſie ugađzać proſtym ludziom nie wſtydza.	6	Pożadliwość dobra ktora ieſt/ a ktorey ieſt pożytek.	347
Plebani ku czemu ſwoie Kaźania ſtoſować maia.	7	Požadanie Ettore Apoſtol grzechem zowie.	347
Plebani y Kaźnodzieie lud uczyć/ czego ſie ſtrzedz maia.	262. 319	Požadania iakiego przykazanie dzieł wiaće zaſazuje.	348
Plebani y Kaźnodzieie maia pilnie uważać przykazanie B. O. że / y iego zaćności y pożytki innym opowiedać.	263	Niepožadany/ to ieſt cudzey rzeczy niechciey.	349
Pleban co ma czynić zowymi ktorzy Pacierza niemowia/ bacząc że nie mogą krzywd odpuſzcząć.	419	Požadac namnieyſzey cudzey rzeczy niemamy.	349
Piećło rozmaicie ſie rozumie/ y o czyſcu duſznym.	46	Pożytek z wtorego członku Wiary o Panie Chriſtusie.	22
Piećło Szatańskie y ludzi potepionych.	46	Pożytki z narodzenia P. Chriſtusa/ wego przeciw haćdoſci.	35
Piećło czyſcowe.	46	Pożytki meki Pana Chriſtusowej.	43
Piećło duſz zaćtrzymanych.	46	Pożytki z zſtapienia P. Chriſtusowego do Piećła.	47
Pociechy pańskie w troſkach ſtoiać za ſem za wyzwolenie.	434	Pożytki Pana Chriſtusowego zmartwychwſtania.	52
Pochlebicy.	339	Z w niebowſtapienia.	56
Pochleſtwo z utratą bliźniego.	339	Pożytki z rozumienia członka o Duchu Swietym.	65
Pochleſtwo przy chorych barzo ſłabo dliwe.	339	Pożytki członka o zmartwychwſtaniu ciała.	95
Pogrzeb P. Chriſtusow czemu wyrażaia/ a co rozmyſlać mamy w iego ſmierci.	40	Pożytki Krztu.	140
		Pożytki Krztu iednaćo wſyſtkim ſtanza/ ale za przyprawą ieden ich wiećcey niź drugi doſtawa.	143
		Pożytki z ſwiatećci Ciała Boż.	179
		Pożytki	

Regeſtr.

Pożytki Połuty.	199	Ku Połucie iako przyſć mamy.	195
Pożytki Doſyć uczynienia.	221	Połuta zewnętrzna ieſt Swiatoſcia.	196
Pożytki z przyiecia oſtatniego pomazania.	232	Czemu ieſt Swiatoſcia.	196
Co za pożytek wykładanie Swiatoſci przynosi.	235	Połuta może być powtarzana.	197
Pożytki z chowania przykazania Bożego.	266. 267. 301. 308.	Połuty części trzy.	200
W połuſach do pana Boga wciekać ſie mamy.	421	Przyczyna trzech części połuty.	201
W połuſach mają ſie ludzie do proſby ſtoſtey w Pacierzu wciekać.	424	Połutuiących ſzaty.	201
Połuſa co ieſt.	424	Połuta czemu nie wſzyſtkie meke albo karanie odpuſzcza.	221
Połuſa dwoiaka.	424	Połuty czaſy czemu wſtawiono.	222
Obyczaj którym pan Bog kuſi czołwieka.	425 (425	Połuta iawna.	222
Zlekuſzenie ieſt powód ku grzechowi.		W połucie dwie rzeczy obaczyć mamy.	223
Wwiedzenie w połuſe dwoiaki.	425	Połutne trapienie wielkie pożytki przynosi.	223
Połuſa naſza ieſt / zle używanie darow Bożych.	426	Połutuiaci ludzie co mają czynić.	226
Abysiny byli wolni od połuſy / nie proſimy w Pacierzu.	427. (427	Przeklinania ludzi ſwitych które na zle czynia / co znaczą.	364
Połuſa co nam za pożytki przynosi.		Prace naſze niepożyteczne dla Grzechow.	404
W połuſach cieſkich na pana Chriſtuſa oglądać ſie mamy.	427	Bez pracy cnotliwie żyć niemożemy / czemu?	141
W połuſach naſzych w panu Bogu nadzieie mieć mamy.	427	Pracować potrzeba.	404
Przykłady iako pan Bog z połuſ wybarwia.	428	Pracy pobożney pan Bog błogoſławeństwo dawa.	404. 406.
Połuta po Krzcie grzechy gładzi.	84	Prawde mówić zawſze mają Krzeſcjanie.	341
Połuty y polepſzenia do Krztu trzeba.	135	Aliedzy Boſkim y ludzkim prawem rożność.	346
Połuta barzo potrzebna.	192	Prokuratorowie y Rzecznicy niech dobrze radzą / a prawa niewołka.	341
Połuta ieſt wtora deſka potopna.	193	Od przygod rożnać pan Bog wybarwia.	434
Poenitentia, tho ſłowo / rożnać ſie rozumie.	193	Przygody wſzyſtki ſkromnie znosić mamy.	435
Połuta nie każda zdrowa.	194	Przykazanie Boże trzeba pilno ludziom wykladać.	263
Połuta wewnętrzna.	194	Przykazania Boże ſa cieſkie.	265
Połuta czemu cnota być muſi.	195	Przykaz. Boże nie tylko Żydom / ale też Krzeſcjanom ſłuży.	270
Połutuiacy czołwiek co za kreſy ma ſobie zamierzać.	195		

Regeſtr.

- Przykazania Bożego rozdział. 271
 Przykazanie dwoiatkie w każdym przy
 kazaniu. 271
 Przykazanie pierwsze czemu iest na
 większe. 272
 Przeciw pierwszemu y inszym przy
 kazaniom kto grzeszy/ naydziesz na
 swym miejscu. 279
 Pobudki ku wypełnieniu przykazania
 Bożego. 279
 Do wtorego przykazania czemu po
 groze przydano. 292
 Przyk. o święceniu Soboty w czym
 iest od inszych rozne. 294
 Jest odmienne. 294
 Przykazanie czwarte pelniac/ pelni
 my y pierwsze. 302
 Przyk. Bożego tablice dwie. 303
 Przykazania o Grzechu nieczystym/
 dwoiatka moc. 320
 Przyk. dziewiate kto chowa/ wszystkie
 ine chować może. 345
 Przykazanie dziewiate w czym się
 z inszymi zgadza. 347
 Mley w pocztinowości/ iako się rozumi
 mie. 304
 Prośić mamy za wszystkie ludzkie. 362
 Prośić czego mamy. 363
 Prośić czego naprzod mamy. 382
 W prośbie pierwszej y w inszych pro
 sbach Pacierza czego prosimy /
 naydziesz na swym miejscu. 400
 Prośby trzeciej przydatek. 400
 Przysięga tych czasow bardzo się spo
 spolitowała. 282
 Przysięga dobra acz Imię Boże czi
 my wszakże złe iey często używać. 285
 Przysięga kiedy się poczęła. 285
 Przysięgać co iest. 285
 Przysięgasz na Boga / chocia przez
 stworzone rzeczy przysięgasz. 285
 Przysięgi dwoiatki obyczaj. 286
 Do przysięgi dobrej czego trzeba. 286
 Przysięga ma być prawdziwa. 286
 Ma być z dobrym rozmysłem y ba
 czeniem czyniona. 287 (287
 Do przysięgi dzieci nieprzypuszczają.
 Przysięga ma być sprawiedliwa. 287
 Przysięgają czasem y święci ludzie/ y
 Angiolowie/ y P. Bog sam. 288
 Przysięga dobra chwalebna. 288
 Przysięgi ktory koniec / a dla czego
 ma być czyniona. 288
 O przysiędze miejsca Ewangeliey s.
 Math. iako mamy rozumieć. 288
 Przysięge iako rozumieć żydowie 289
 Iako to mamy rozumieć / że przysię
 ga od złego bywa. 289
 Ktorey przysięgi Pan Chrystus za
 kazuje. 289
 Z przysięgi częstej wiele złego pocho
 dzi. 289
 Przysięgać srogo zakazano. 289
 Przysięga fałszywa Pana Boga
 gniewa. 289. (Ka. 292.
 Ku przysiędze wielka skłonność ludz
 ka
 Dla krzymoprzysięstwa wiele złego
 na ludzkie przychodzi. 292
 Kobić potrzeba mietylko dla siebie /
 ale y dla bliźniego. 332
 Rodzenie nasze duchowne. 36
 Rozmyślanie meki Pańskiej z iey o
 koliczności; a naprzod kto cierpi/ a
 dla tego. 41
 Rodzice albo Przełożone kiedy czi
 my/ P. Boga cziimy. 303. (306
 Rodzice czić/ iest z chucia im służyć.
 Rodzice kiedy cziimy. 306
 Rodzicom nawiecey w chorobie słu
 żyć trzeba. 307
 Rodzice

Regeſtr.

Rodzice cżćimny ieſli im wżćiwe po- grzeby ſprawuujemy. 307 Rodzicom ktorzy nieczęca/ſa przetle- ci. 309 Rodzicom ktorzy nie ſzanuia / karze Pan Bog. 310 Roznoſć zaplat w niebie. 103 Rozumu ludzkiego niedoſtatek. 394 Rozum naſz ieſt zaciemiony grzechem. 396. Rozwod Sakramentu niepſuie. 257 Rozumu iako daleko od Pana Boga proſić mamy. 362 Rzeczy cżeńnych tylko do potrzeby pro- ſić mamy. 361 Sadu Bożego dwa czaſy. 60 Po p'ierwſzym ſadzie cżemu bedzie drugi ſad. 60 Sadu Bożego znaki trzy. 62 Sadu Bożego obyczay. 62 O ſadzie Bożym Artykuł zawżdy ma- my mieć przed oczyma. 64. 91 Przed ſadnym dniem wſzyſcy zemra. Sad Koſcielny ktory bywa przy ſpo- wiedzi daleko rożny ieſt od świec- kiego ſadu. 209 Sadowym oſobom wſzyſtkim fałſzu zakazano. 338 Sady ſprawiedliwe Pan Bog chce mieć. 340 Szczęſliwość raz nabyta/wtrącona być niemoże. 98 Szczęſliwość w cżym zależy. 98 Szczęſliwość ludzi zbawionych. 98 Skrucha co ieſt. 202 Skrucha przeſzłe grzechy gładzi. 202 Ktora moc ma y co cżyni. 202 Skruchy przezwiſto. 203 Jako P. Boga wielce miłowac/ tak	też wielka ſkruche mieć mamy. 203 Skrucha acz grzechy gładzi / przedo- ſie Spowiedzi potrzeba. 208 Skrucha ma być doſkonała. 204 Skrusze Krzeſćjanſkiej rzeczy po- trzebne. 205 Skrucha na cżym zależy. 206 Skrucha mali być prawdziwa/tedy potrzebne ieſt krzywd odpuſzczenie. 206. Do ſkruchy potrzebna reſtitutio / tho ieſt/przymrocenie cudzey rzeczy. 206 Skruchy pożytki. 207 Skruchy prawey moc. 207 Skrucha Bog niegardzi. 207 Sumnienie naſze rozbieraiac / co ro- zmyſlać mamy. 207 Sumnienie ſwoie mamy pilnie rozo- bierac. 214 O Sakramenciech albo Swiato- ſciach nauka Plebanom barzo po- trzebna. 105 Sakrament co ieſt. 105. 109 Sakramentu opiſanie. 106 Sakramenta ſa znaki. 107 Sakrament nie iedne tylko rzecz obe- cna znaczy. 110 Sakrament każdy ze dwu rzeczy ieſt ſprawion/ ex Materia & Forma. 112 Sakrament/to ſłowo/wielu rzeczam w ſwiateſci Ciata Bożego ſłuży. 16 Sakrament y Ofiara rożnym ſie o- byczeniem ſprawuie. 189 Sakramentu Swiecenia na wrzedy Kaptanſkie moc. 234 Swiateſci Koſcielne cżemu zowa- Sakramenty. 106 Co nam za pożytek przynieſie kiedy poznamy że ſakramenta ſa znaki. 107 Swiateſci nowego Zakonu cżemu ſa wſtawione. 110

Regeſtr.

- Świątoſci naſze w czym ſtarego za-
 konu ſwiątoſci przechodzą. 113
 O potrzebie/liczbie/y o pożytku ſwia-
 toſci. 114
 Świątoſci ſiedm/ a czemu nie wie-
 cey. 114
 Świątoſci iako ſą między ſobą ro-
 żne/ y iako zacne. 115
 Świątoſci potrzebnieyſze trzy. 115
 Świątoſci ſkutki co ſprawia. 117
 Świątoſci Krzeſcijańſkie zacnieyſze
 niż ſtarego Zakonu. 118
 Przy Świątoſciach co mają ludzie
 rozmyſlać. 119
 Świątoſci Krztu opiſanie. 122
 Świątoſci Bierzmowania wykład.
 Świątoſci Ciała Bożego zacność.
 158.
 Świątoſć Ciała Bożego z wielkim
 nabożeńſtwem ſprawować y przy-
 mować potrzeba. 158
 Świątoſci Ciała Boż. wſtawia. 158
 Świątoſć Ciała Bożego ieſt iedną
 z ſiedmi Świątoſci. 160
 W czym ieſt od inſzych różna. 161
 Trzy rzeczy w ſobie zamyka. 162
 W Świątoſci Ciała Bożego iako
 manent accidentia fine ſubiecto. 178
 Świątoſć Ciała Bożego ieſt Ofia-
 ra. 188
 Świątoſć Świecenia na Kaptani-
 ſtwa czemu Ordinem zowa. 238
 Jż ten Porządek albo Ordo ieſt Sa-
 kramentem. 239
 Słowo żywota/ v Pawała S. co
 ſnaczy. 383. 408
 Słowo Boże ieſt pokarmem duſznym.
 Słachetnych ludzi wymowa z łupie-
 ſtwa. 333
 Sług Koſcielnych różność y prze-
 zwykła. 239
 Sługi endze^o pożedać niemamy. 349
 Śmierci rozmyſłanie co za pożytek
 przynosi. 227
 Śmierć ſpokojna co czyni. 233
 Śmierci znać pewny. 409
 Po śmierci Pana Chriſtuſowey Bo-
 ſtwa nie opuſciło ciała ani duſze. 39
 W śmierci P. Chriſtuſowey co ro-
 zmyſlać mamy. 40
 O Spowiedzi. 207
 Spowiedź dla czego wſtawiona. 208
 Spowiedź co ieſt. 209
 Spowiedź iako Doktorowie ſwieci
 opifałi. 209
 Spowiedź P. Chriſtus wſtawił. 209
 Spowiedź iako zowa Grekowie. 210
 Spowiedać ſie w których leciech lu-
 dzie mają. 211
 Ktorego czasu. 212
 W Spowiedzi okolicznoſci. 212
 Spowiedź ma być zupełna. 212
 Spowiedź ma być proſta j iaſna. 214
 Spowiedź częſta dobra. 214
 Temu który ſie ſpowiada czego po-
 treba. 216
 Z tymi którzy ſie ſpowiedać nieumie-
 ia iako ſie ſprawować potrzeba. 218
 Sprawiedliwej y wczciwej rzeczy
 od P. Boga proſić mamy.
 Świadectwa Oycow ſwitych o
 zmartwychwſtaniu. 89
 Świadectwa Oycow ſ. o prawdzi-
 wey ſwiątoſci Ciała Bożego. 171
 Świadectwa Oycow ſ. że Bierzmo-
 wanie ieſt Świątoſcią. 148
 Świadectwa Oycow ſ. o przemien-
 noſci Chleba w Ciała Boże. 176
 Obyczaj tego przemienienia iako by-
 wa. 177
 Świadectwa fałſzywego w Sadzie
 oſobliwie Pan Bóg zakazuje. 336
 Św i a d e c z y ć

Regeſtr.

Świadeżyć przeciw sobie ſame mu nie
 komu ſie niegodzi. 336
 Świadcetwem fałszywym niegodzi
 ſie przyiaciom naſzym pomagać. 337.
 Świadeżyć mamy ſprawiedliwie. (341
 Świetoſkradſtwo bärzo ſie tych cza
 ſow ſpoſpolitowało. 327
 W Świała ſłuchając ludzie ſłowa Bo
 żego/beda mogli przykazanie trzecie
 wypełnić. 294
 W Świała Krzeſcijanie co czynić
 mają. 300
 Świetych Obcowanie co ieſt. 81. (81
 Spolność wczynków krzeſcijanſkich.
 Spolność Krzeſcijanſka znaczy ſie
 po ſpolności członków cielesnych. 82
 Świetych ſłuſznie wzywać mamy.
 273.
 Świetych dla czego wzywać mamy.
 274. (274
 Świetych przyczyna nie ieſt prozna.
 Świetych nie dla ſłaboſci wiary w
 zywamy. 275
 Paweł ſwietu ludzkiej pomocy wzy
 wał. 375
 Cuda v grobow Świetych. 275
 Świetych o przyczynie wzywać ma
 my. 365
 Świeci mogą ſie też nad nami ſmi
 łować / a iako to ſmiłowanie ma
 my rozumieć. 365. (428
 Świetych ludzi częſte zwycieſtwa.
 Stworzenie człowieka. 20
 Stworzenie nieba y ziemię wſytkim
 perſonam w Boſtwie ſłuży. 21
 Syna Bożego wcielenie z iakiem na
 bożeńſtwem ludzie mają obcho
 dzić. 35
 Synom Bożym która rzecz ieſt przy
 woła. 224

Syny Bożymy zoſtawamy na Krze
 cie/y przeto Krzeſt odrodzeniem zo
 wa. 376
 Syny Bożymy zoſtawſzy/coſmy ſtać
 doſtali. 376
 Synom dobrym co czynić należy. 385
 Syny Boże po czym poznać. 418
 Szatan pobożne ludzie nawiecey ku
 si. 421
 Szatani nieprzyiaciele naſzy. 422
 Szatan cieſzko naſ zewnatrz doie
 dza. 422
 Szatany iako Paweł ſ. opisuie. 422
 Szatana iako zowie Piſmo B. 413
 Szatanſka moc wielka. 423
 Szatan nie ieden kuſi człowieka. 423
 Szatan zlych niekuſi / bo ie ma w
 mocy. 423
 Szatan dobre przeſładuie. 424
 Szatan tak wiele naſ kuſi/iako wie
 le Pan Bog dopuſci. 424
 Szatan iako naſ kuſi. 425
 Szatanſkie pokuſy P. Chriſtus zwy
 cieża. 428
 Szatana czym zwyciężamy. 428
 Szatana ſwoia mocą zwyciężyć nie
 możemy. 429
 Szatana dla czego zlym zowa. 434
 Sobota co ieſt. 296. (296
 Soboty ſwiecenie co znamionuie.
 Sobote kiedy doſkonale ſwiecimy.
 296.
 Sobota czemu Panu Bogu poſwie
 cona. 297
 Sobota iakiem znakiem była v Zy
 dow. 297
 Sobota duchowna co ieſt. 297
 Sobota niebieſka co ieſt. 298
 Sobote czemu odmieniono w Nie
 dziele. 298

Regeſtr.

Tablice dwie Zakonne P. Bog dał.	263.	303	W Wierze ktorzy ſa ſłabi / co czynić maia.	
Tranſubſtantiatio albo przemienienie w ſwiateſci Ciała Bożego.	175		W bogie mamy wspomagać.	331
Trzecia w Boſtwie perſona czemu właſnego przezwieſta niema.	66		Wſzechmocnoſć Boża bywa rozma- icie opifaſana.	16
Przez Wiare ludzie poznawaia Pa- na Chriſtuſa.	1		W tym ſłowie Wſzechmogacy co ſie zamyla.	17
Wiary Krzeſcijańſkiej nauka w Pi- ſmie ſ. y w podaniu ſtarożytnym / thaſze w Kredzie / w Sakramen- ciech / w dzieſieciorgu Przykaza- niu Bożym / y w Pacierzu ſie za- myla.	6		Wſzechmocnoſć Boſka wierzyć / iako ieſt potrzebno y pożyteczno.	17
Wiara co ieſt / a iako potrzebna.	7		Wſzechmocnoſć Boża ku wdzieczno- ſci naſ przywodzi.	18
Wiary rożnoſć.	8		Wſzechmocnoſć wſzyſtkim perſonom ſłuży.	18
Wierzyć naprzod co mamy.	9		Wmeczienia P. Chriſtuſowego dla cze- go czas mianowicie wspominaia.	37
Wierze / to ſłowo co znaſzy.	10		Woyna ſprawiedliwa zabijając nie- grzeſza.	312
Kto wierzy prawdziwie.	10		Wſtapienie P. Chriſtuſowe do nieba ieſt końcem wſzyſtkich tajemnic.	55
Wiara niſz o ko pewnieyſza.	10		Woda Krztu nie ieſt ſwiateſcia.	122
Wiara niepotrzebuie dowodow.	11		Woda czemu ieſt materia Krztu.	124
Wiara niema ſkryta być.	11		Wody czemu do Wina przylewaia: ktorey troche ma być przylano.	164
Wiary pożytek.	13.		Woley Bożej ktho ſtrzeże / ſławe po ſobie zoſtawi.	333
Wiara ku cudom y ku modlitwie po- rzebna.	18		Wola Boża w czym zależy.	351
Wiara ku ſkromnoſci y pokorze przy- wodzi.	18		Wola Boża aby była / ktorzy nawie- cey proſić maia.	396
Wiara Conſtantinopolſkiego Con- cilium o Duchu ſwietym / y wy- kład ieſy.	68		Wola Boża co ieſt / y co przez nie ma- my rozumieć.	396
Wierne ſwietymi zowa.	77		O wola Boża proſząc / brzydźmy ſie vczynki cielesnymi.	398
Wiary do Krztu potrzeba.	135		Wola ſwoie P. Chriſtuſ poddał wo- ley Oycy ſwego.	399
Wiary ku ſwiateſci Ciała Bożego potrzeba / nie rozumu.	169		Wola Boża wſzyſtek ſwiat poznać ma.	399
Ku Wierze prawey o ſwiateſci Ciała Bożego / iako ludzie przywiedzie- ni być maia.	172		Wola Boża na ziemi ma być chowa- na iako ia w niebie chowaia.	399
Wiara pierwey muſi być niſz Połu- ta / a nie ieſt częſcia Połuty.	194		Wola Boża czemu ſławimy.	400
			Na woley Bożej maia ludzie zgoła przeſtawiać.	401

Przedow

Regeſtr.

Drzed y ſprawy Pána Chriſtufowe
 trzy. 59
 Drzedow Koſcielných roznoſc. 239.
 Ich ſprawy. 240. 241. 242
 Drząd Swiecki w ręczności mieć
 mamy. 308
 Drzedu niemamy ſłuchać we złych
 rzeczach. 308
 Wykład ſłow Formy poſwiacania
 Krwie. 167
 W ſłowach poſwiacania trzy rzeczy
 bączyc y wierzyć mamy. 169
 Wrocic cudze rzeczy y nagrodzić ſko-
 dy ktorzy powinni. 330
 Za umarłe modlić ſie mamy. 364
 Winy o ktore proſimy aby nam były
 odpuſzczone / ktore ſa. 415
 Winy czemu zowiemy naſze. 416

 Zabijac zwierzęta możemy. 312
 Zabijac kogo a komu ſie godzi. 312
 Zabijając za roſkazaniem Bożym nie-
 grzeſza. 312
 Zabijając kogo z traſanku / nie ſa te-
 mu Przykazaniu winni. 313
 W niebącznym zabijaniu dwoiakiem
 obyczajem grzeſza. 313
 A tym ktorzy zabijają / y ktore zabija-
 ją / Przykazanie to ſłuży. 313
 Zabijac ſam ſiebie żaden niema. 313
 Zabijania obyczaj ni kogo niewymu-
 ie od grzechu. 314
 Krzeſcijanin ani wola / ani rada ma
 zabijac. 314
 Zadliwość rzeczy pożytecznych Pan
 Bog wſyſtkim rzeczom ſtworzo-
 nym dał. 394
 Żadza ſwoie iako człowiek przez
 grzech popſował. 394

Zakon Pan Bog ſam dał. 264
 Zakon piſany zgadza ſie z przyrodzo-
 nym prawem. 264
 Zakon z iaka powaga dany. 265
 Ku przywieciu Zakonu przygotowanie
 co znaczyło. 265
 Zakonowi muſimy być poſlušni. 266
 Zakon czemu P. Bog dał po wyſzciu
 z Egiptu. 270
 Żalosc Krzeſcijanſka w Pańſkiej me-
 ti rozmyſłaniu. 41
 Zapłaty za zwycięſtwo od P. Boga
 ſa nam zgotowane. 429
 Żelotem czemu ſie P. Bog zowie. 280
 Żywot wieczny co ieſt. 97
 Żywot ludzki niedzny. 430
 Żemie ſtworzenie y ozdoba. 20
 Żłączenie dwoich natur Pána Chri-
 ſtuſa. 30
 Żli ludzie ſa theż duchownego ciała
 członkami / ale martwymi. 82
 Dla złych Imieniu Bożemu ludzienie-
 wierni ſtorzeczą. 385
 Żli wioda wojne z Panem Bogiem
 413.
 Od złego ieſt chcemy wolni być / tedy
 do P. Boga uciekać ſie mamy. 431
 Od złego czemu w Pacierzu mowi-
 my / a nie od złych. 435
 Żłodziejſtwo ſzerzey ſie niż łupiejſtwo
 ſzerzy. 326
 Żłodziejſtwo ieſt przeciwnie ſprawie-
 dliwości. 327
 Ze żłodziejſtwa iako ſie ludzie wyma-
 wiąia. 333
 Żmartwychwſtanie P. Chriſtufowe
 ku wierzeniu bärzo potrzebne. 50
 Ż żmartwychwſtania P. Chriſtuſo-
 wego co za przykłady brać ma-
 my. 52. (ti. 53.
 Żmartwychwſtania duchowne zna-
 Żmartwych

Regeſtr.

Zmartwychwſtanie człowieka/czemu ciała zmartwychwſtanie zowiemy. 88.	Znaki troiſkie w kaźdey Swiatości. 109.
Zmartwychwſtanie dowodzi ſie Pi- ſmą ſwiętego ſwiadectwem/i przy- kłady. 89. 90	Zon mnoſtwo ieſt przeciwne Sakra- mentowi. 257
Zmartwychwſtania podobieńſtwa. Zmartwychwſtania dowody. 90	Zone lepiej mieć iedne niż wiele/ cze- mu? 258
Zmartwychwſtanie wſzyſtkich / ale rozne. 91	Zony cudzey niemamy poſzedać. 351
Toż naſze ciało zmartwychwſtanie. 92.	Zydom czemu po Krzcie roſkazano poſcić czterdzieſci dni. 138
Zmartwychwſtanie co ieſt. 92	Zydy wybawione z Egiptu/ nie za- raz Bog przywiódł do ziemi obiec- canej. 139
Zmartwychwſtanie dla czego byc ma. 92	Zydowie mieli Małżeńſtwo/ale Sa- kramentu niemieli. 356
Zmartwychwſtania zupełnoſć. 92	Zydy iako ſobie P. Bog obrał y bro- nił. 269
Zmartwychwſtana dobrzy y zli na wieczny żywot. 94	Zydy czemu radniey Pan Bog niż in- ſzy naród umiłował. 269
Znak co ieſt. 107	Zydy czemu Pan Bog długo trapił pielgrzymſtwem. 269
Znakow roznoſć. 108	Czemu im nierychło obietnice ſpeł- nił. 270
Znakow Boſkich roznoſć. 108	...
Znaki niebieſkie albo Sakramenty nie iedne rzecz ſnamionuia. 109	...

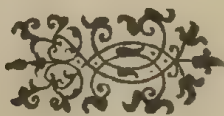

W Krákové/

W Drukárni Mikoláia Szárffenbergá/ Roku 1568.
we Útorek po Kvietney Předzieli dokončone.

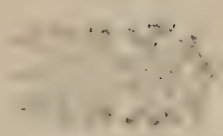

UNIVERSITY OF

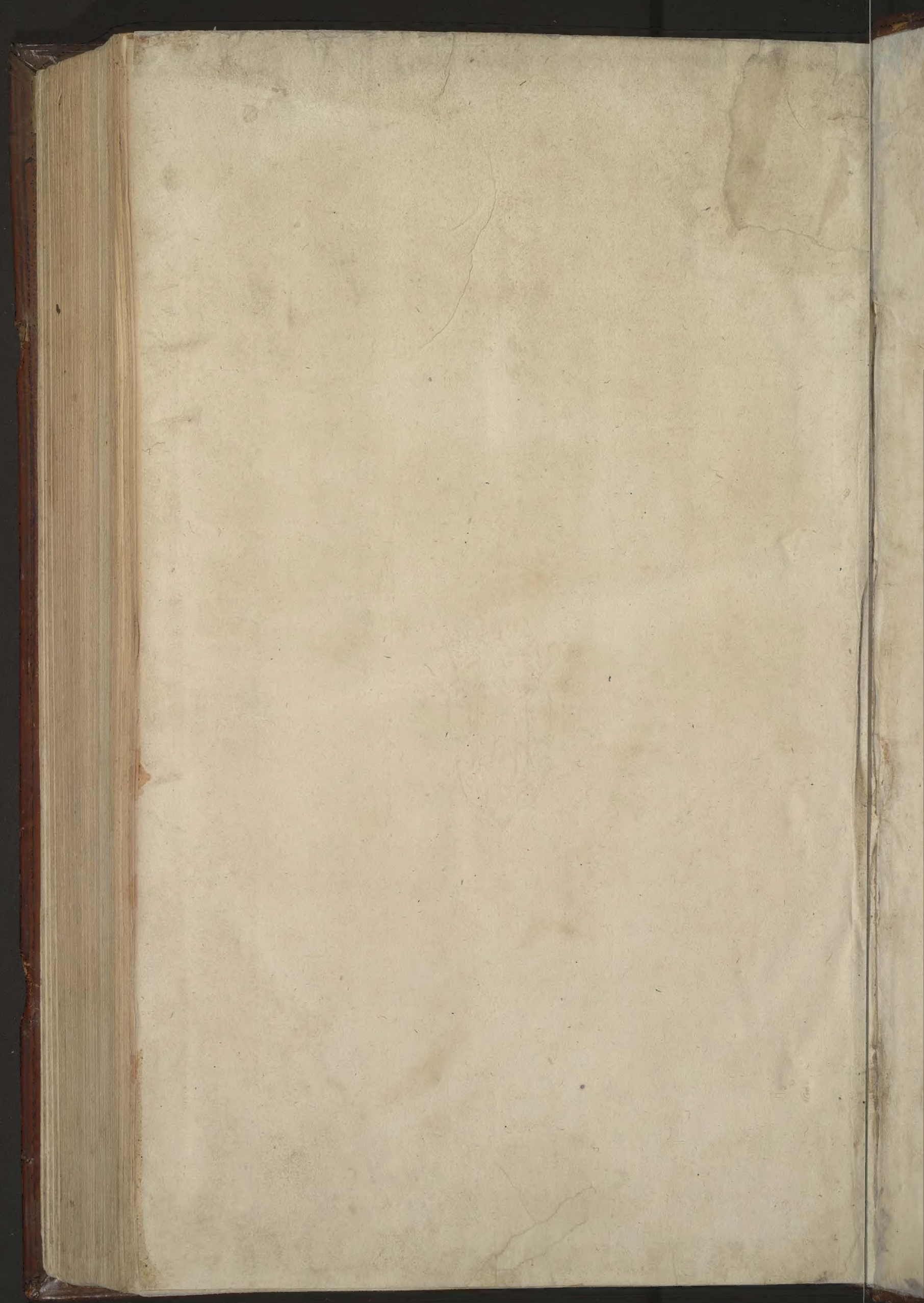
THE STATE OF NEW YORK

GREGORIUS

A D

F 5 6 8

CASMIERIENSIS

